

12-400
MA VOL-13
C6 SIU p.29

MUSEUL NAȚIONAL

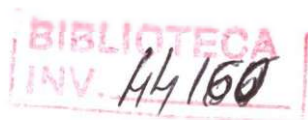
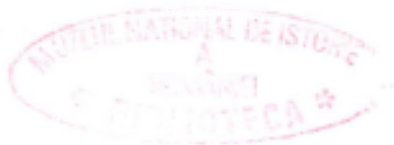
XIII

www.mnir.ro

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

MUZEUL NAȚIONAL

XIII

BUCUREȘTI
2001

Coordonator:
MARIANA NEGUȚU

Traduceri:
GEORGE TROHANI
GEORGE SÂRBU

Tehnoredactare computerizată:
DANIELA IACOVACHE

**Autorii își asumă responsabilitatea asupra
conținutului științific al studiilor publicate.**

Tipar executat la TIPORED S.R.L.
Tel./fax: 7786976; Tel. 3158203

ISSN 1015-0323

CONSIDERAȚII ASUPRA ACȚIUNILOR IMAGOLOGICE DESFĂȘURATE DE MIHAI VITEAZUL

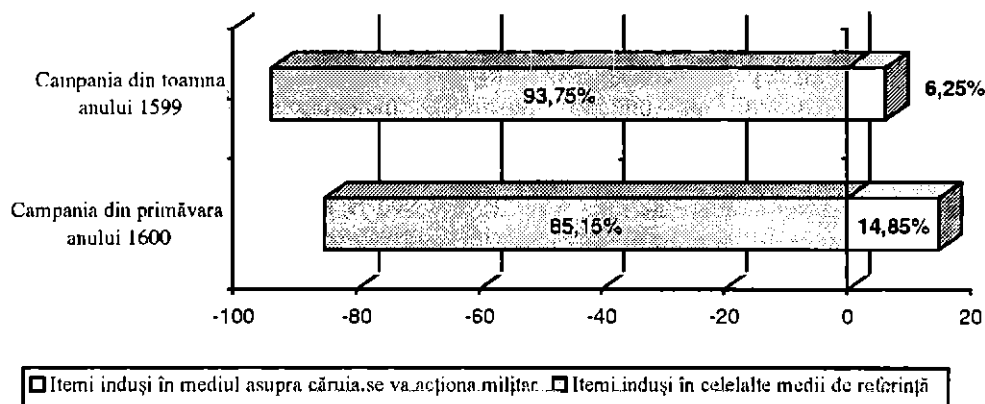
Bogdan-Alexandru Halic

În cele ce urmează mă voi referi exclusiv la imaginea¹ indusă, anume aceea imagine pe care principele român a promovat-o prin corespondența sa diplomatică, Analiza imagologică permițând o interpretare a conținutului acesteia în sensul inducerii unei imagini dezirabile. Pentru cercetare am utilizat documentele publicate în colecția *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, interpretarea făcându-se cu ajutorul unui sistem de indicatori de imagine construit pe trei dimensiuni: politică, militară și umană. Fiecărei dimensiuni îi corespunde un număr de subindicatori de imagine², cu ajutorul cărora s-au realizat profilele de imagine.

Imaginea indusă de principele muntean în diverse medii de referință în scopul potențării acțiunilor sale politico-militare poate fi structurată pe două dimensiuni fundamentale: mediul asupra căruia se va acționa militar și mediile care pot interveni, într-un fel sau altul în derularea conflictului.

Date fiind constrângerile inerente ale unei sesiuni de comunicări, mă voi limita la a analiza imaginea indusă de Mihai Viteazul în mediile asupra cărora se va acționa militar.

Ponderea itemilor care vizează mediile asupra cărora se va acționa militar
demersurile imagologice ale lui Mihai Viteazul

Ceea ce surprinde după analiza acțiunilor imagologice desfășurate de principele muntean în mediile asupra cărora urma să se acționeze militar - în cazul de față mediile transilvănean și polono-moldovenesc - este ponderea mică a acestora în raport de demersurile imagologice direcționate către celelalte medii de referință.

Cuantificarea itemilor induși a relevat faptul că în perioada premergătoare campaniei din toamna anului 1599 mediul transilvănean a fost vizat de 6,25% din aceștia. La rândul său, mediul polono-moldovenesc a fost vizat, în perioada premergătoare campaniei din primăvara anului 1600 de 14,85% din itemii cuantificați în perioada respectivă.

Deși ponderea redusă a itemilor utilizați pentru inducerea imaginii dezirabile în mediile asupra cărora se va acționa militar este redusă, o interpretare atentă a distribuției acestora este însă de natură a releva o combinație a eforturilor militare și imagologice. Analiza raportului de forțe în ambele campanii relevă o relativă superioritate numerică a lui Mihai Viteazul, ceea ce sugerează că acesta nu a mai considerat necesară dublarea eforturilor sale militare prin demersuri imagologice.

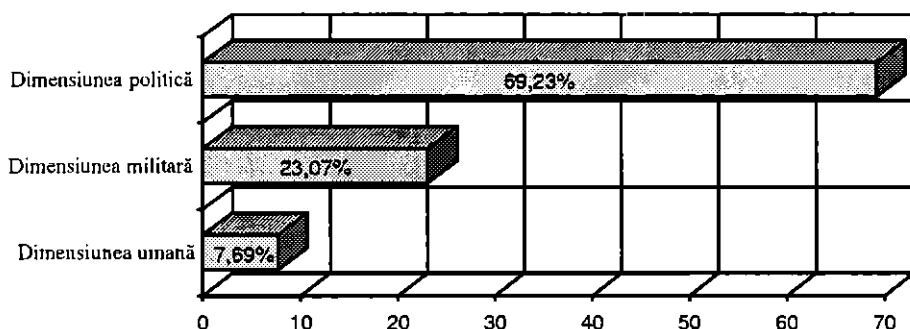
Interpretarea profilelor de imagine specifice relevă faptul că demersurile imagologice ale lui Mihai Viteazul în mediul transilvănean au vizat exclusiv dimensiunea politică a imaginii, concentrându-se strict asupra fidelității domnului român față de Habsburgi, itemii fiind în totalitate pozitivi. Aspectul este interesant, dacă se are în vedere că în perioada anterioară imaginea indusă de principele muntean în acest mediu a fost mult mai nuanțată, vizând, în ponderi diferite, toate cele trei dimensiuni ale imaginii dezirabile.

Structura imaginii dezirabile a principelui român în mediul transilvănean este, însă, pe deplin justificată. Astfel, dacă în perioada anterioară imaginea indusă a fost cea a unui aliat nu foarte comod al principelui Transilvaniei – consecință a Tratatului de la Alba Iulia din 1595 -, în perioada premergătoare campaniei din 1599 Mihai Viteazul se prezintă exclusiv ca un aliat fidel al Casei de Austria și promotor al intereselor acesteia. În consecință, orice împotrivire sau act de ostilitate la adresa sa poate fi interpretat ca fiind îndreptat împotriva Casei de Austria.

Un alt aspect interesant, care merită a fi analizat este absența referirilor la celelalte dimensiuni ale imaginii dezirabile în imaginea indusă în mediul transilvănean în perioada 1598-1599. Probabil că în concepția principelui muntean relevanța acestora era minoră în raport cu semnificația și implicațiile dimensiunii politice a imaginii induse. Schema mentală ar putea fi, probabil, tradusă în termenii unei totale lipse de importanță a resurselor militare sau a calității umane a celui care este promotorul intereselor imperiale în zonă, pentru că un eventual conflict nu se va purta între acesta și Báthorești, ci între Habsburgi și Báthorești. Nu este exclus ca absența referirilor la dimensiunile militară și umană să fi vizat, în mod deliberat, exacerbară aspectului enunțat anterior, deși, în lipsa dovezilor clare, nu se poate afirma nimic cu precizie.

În perioada premergătoare campaniei din primăvara anului 1600, demersurile imagologice întreprinse de Mihai Viteazul au fost mai complexe, vizând toate cele trei dimensiuni ale imaginii. Și de această dată, referirile ale căror ponderi sunt majoritare vizează dimensiunea politică (69,23% din totalul de itemi).

Ponderea indicatorilor de imagine utilizați de Mihai Viteazul pentru inducere imaginii dezirabile în mediul polono-moldovean în perioada noiembrie 1599 - aprilie 1600.

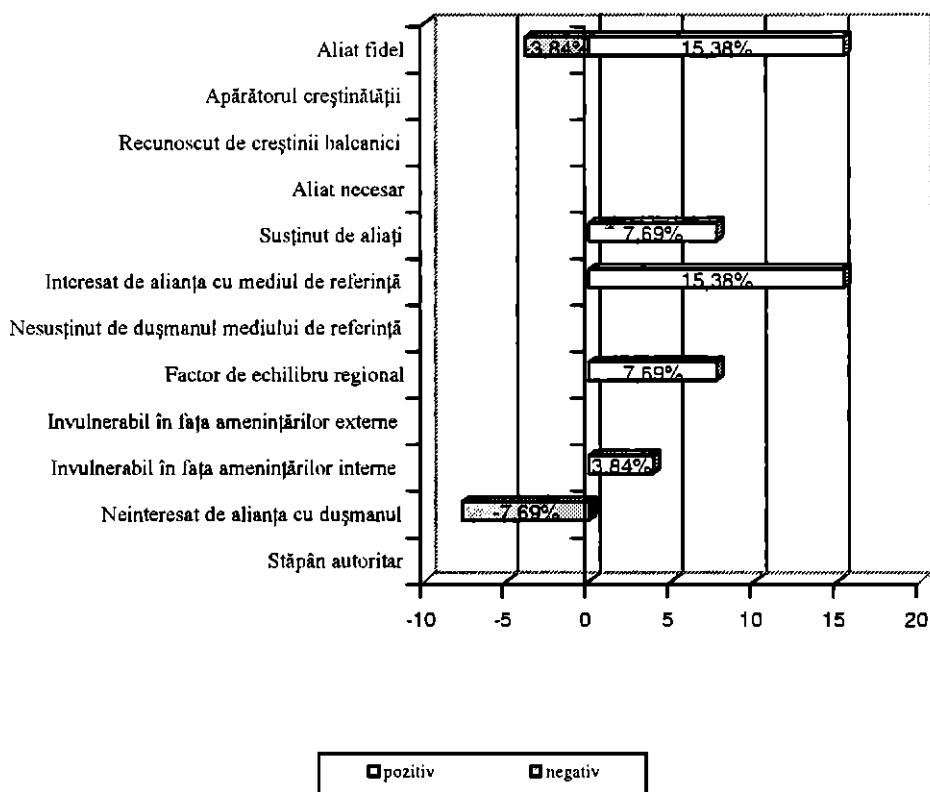

Imaginea indusă de Mihai Viteazul la acest indicator este structurată pe interesul pentru o alianță cu mediul de referință (15,38% din itemi, în totalitate pozitivi), căruia îi este un aliat fidel (15,38% din totalul de referiri reprezintă itemi pozitivi la acest subindicator de imagine). Acesta este primul palier de structurare a imaginii, respectiv oferta pe care principele român o face mediului de referință.

Al doilea palier, mai agresiv/amenințător, vizează poziția lui Mihai Viteazul în context regional. Acesta se prezintă pe sine ca fiind susținut de aliații pe care îi are în acel moment (7,69% din totalul de itemi) – atât imperiali, cât și otomani! – și ca factor de echilibru regional (7,69% din totalul de referiri), invulnerabil în fața amenințărilor interne (3,84% din totalul de itemi). O relevanță aparte în demersul imagologic al lui Mihai Viteazul o are ponderea semnificativă a referirilor negative la subindicatorul „*Neinteresat de alianța cu dușmanul*” (7,69% din totalul de itemi), de natură a întări imaginea de principe susținut de aliații săi care erau, în același timp, dușmanii mediului de referință. Un alt element menit a accentua această imagine este reprezentat de referirile negative la subindicatorul „*Aliat fidel al mediului de referință*” (3,84% din totalul de itemi).

Sintetizând ponderea subindicatorilor de imagine utilizați pentru a contura cele două paliere ale indicatorului „Dimensiune politică”, rezultă că acestea sunt perfect echilibrate (30,76% din totalul de itemi pentru fiecare palier în parte). Trebuie, totuși, menționat faptul că cel de-al doilea palier conține totalitatea referirilor negative ale indicatorului în discuție (11,53% din totalul de itemi, ceea ce reprezintă 37,48% din referirile la acest palier).

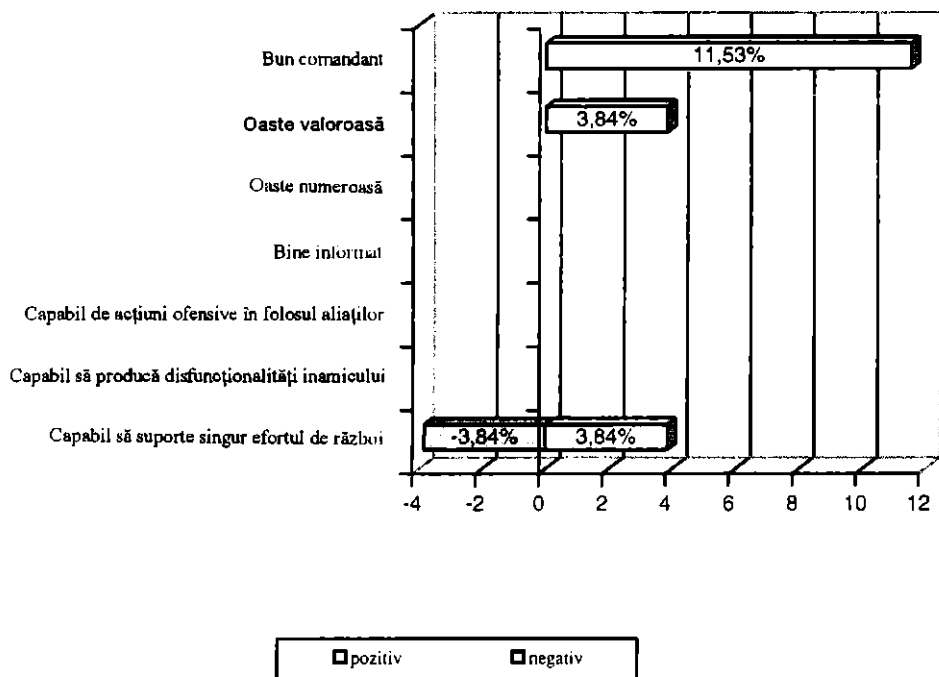
Profiul imaginii induse de Mihai Viteazul în mediul polono-moldovenesc în perioada noiembrie 1599 - aprilie 1600 - indicatorul Dimensiune politică (% din totalul de itemi)

În ceea ce privește indicatorul de imagine „Dimensiunea militară” (23,07% din totalul de itemi), pot fi identificate alte elemente interesante pentru înțelegerea strategiei de imagine utilizată de Mihai Viteazul pentru pregătirea campaniei din primăvara anului 1600. Astfel, imaginea indusă de principele muntean este cea a unui comandant valoros (11,53% din totalul de itemi), care are la dispoziție o oaste numeroasă (3,84% din totalul de itemi) și este în măsură să suporte efortul unei campanii (referirile pozitive la acest subindicator însumează 3,84% din totalul de itemi). Combinate cu imaginea structurată pe cel de-al doilea palier decelat din analiza indicatorului de imagine „Dimensiunea politică”, acestea îi conturează principelui român imaginea unui serios factor de risc pentru mediul polono-moldovenesc. Cu toate acestea, absența referirilor la subindicatorii „Bine

informat", „Capabil de acțiuni ofensive în folosul aliaților” – adică al dușmanului mediului de referință vizat – și „Capabil să producă disfuncționalități inamicului” – adică mediului de referință - diminuează perceperea riscului ca fiind unul iminent.

Profilul imaginii induse de Mihai Viteazul în mediul polono-moldovenesc în perioada noiembrie 1599 - aprilie 1600 - indicatorul de imagine „Dimensiunea militară” (% din totalul de itemi)

Un aspect care consider că merită o atenție sporită este modul de articulare a subindicatorului de imagine „Capabil să suporte singur efortul de război”. Acesta totalizează 7,69% din totalul de itemi, ponderea referirilor negative pe subindicator fiind de 50,00%. O asemenea distribuție a ponderilor pozitive și negative în cadrul subindicatorului este deosebit de interesantă, ea sporind credibilitatea demersului imagologic. Astfel, este de presupus că factorii de decizie polono-moldovenesci erau la curent cu permanentele solicitări de mijloace financiare ale principelui român. În acest context, a afirma că acesta are capacitatea de a purta singur războiul ar fi conferit o notă de derizoriu întregului demers imagologic. Distribuția echilibrată a referirilor pozitive induce însă imaginea unui principe capabil să susțină singur un conflict de scurtă durată. Coroborând această interpretare cu imaginea construită de indicatorul „Dimensiunea politică”, rezultă că aliații acestuia nu vor întârzia să îl susțină și să-i finanțeze expediția.

În ceea ce privește indicatorul de imagine „Dimensiunea umană”, referirile se concentrează exclusiv asupra subindicatorului „*Demn de încredere*” (7,69% din totalul de itemi), referirile fiind în totalitate pozitive, ceea ce este de natură a consolida imaginea indusă de ceilalți indicatori de imagine analizați.

Sintetizând, în finalul acest succint excurs, consider că trebuie punctate trei aspecte:

- Acțiunile inagologice ale lui Mihai Viteazul nu au vizat prioritar mediile asupra cărora urma să se acționeze militar, ci mediile care puteau interveni în conflict, în scopul evident de a împiedica acțiunile acestora;
- Imaginea indusă nu este una exclusiv pozitivă, ci una credibilă și conformă intereselor politico-militare ale principelui român;
- Ponderea semnificativă a itemilor utilizați vizează dimensiunea politică a imaginii principelui.

NOTE

1. Imaginea poate fi definită ca „*interpretare-cadru implicită, aceea interpretare-cadru care se formează de la sine, prin procesări care rămân neconștientizate și care se exprimă sub forma opiniilor, atitudinilor, convingerilor, credințelor, mentalităților sau simbolurilor socio-culturale*” (Ion Chiciudean, B. A. Halic, *Noțiuni de imagologie istorică și comunicare interetică*, București, 1999, p.35-36).
2. Astfel, pentru ilustrarea dimensiunii politice am avut în vedere subindicatorii de imagine *Aliat fidel, Apărătorul creștinătății, Recunoscut de creștinii balcanici, Aliat necesar, Susținut de aliați, Interesat de alianța cu mediul de referință, Nesusținut de dușmanul mediului de referință, Factor de echilibru regional, Invulnerabil în fața amenințărilor externe, Invulnerabil în fața amenințărilor interne, Neinteresat de alianța cu dușmanul și Stăpân autoritar*. Dimensiunea militară a imaginii lui Mihai Viteazul a fost structurată pe subindicatorii de imagine *Bun comandant, Oaste numeroasă, Oaste valoroasă, Bine informat, Capabil de acțiuni ofensive în folosul aliaților, Capabil să producă disfuncționalități inamicului, Capabil să suporte singur efortul de război*. În ceea ce privește dimensiunea umană a principelui român, mai puțin evidențiată, am avut în vedere subindicatorii de imagine *Bun creștin, Demn de încredere, Viteaz, Sincer, Încercător, și Prudent*. (I. Chiciudean, B.A.Halic, *op.cit.*, p.338; B. A. Halic, *Aspecte imagologice ale pregătirii de către Mihai Viteazul a acțiunilor din Transilvania*, în MV-C, 1999, 5, nr.7, p.15-19)

CONSIDERATIONS CONSERNANT LES ACTIONS IMAGOLOGIQUES DEPLOYEES PAR MICHEL LE BRAVE

- Résumé -

L'image promue par la correspondance diplomatique du prince roumain Michel le Brave fait l'objet d'une analyse imagologique ce qui permet l'interprétation de son contenant. Pour cela on a utilisé des documents publiés.

L'interprétation de ces documents est politique, militaire et humaine. L'image de Michel le Brave est structurée d'après deux dimensions: le milieu sur lequel il actionne du point de vue militaire et les milieux qui peuvent intervenir dans le déroulement du conflit.

L'analyse des actions imagologiques du prince valaque envers les milieux de Transilvanie et polono-moldave (pour la première dimension) surprend par une petite pondération de ceux-ci en rapport avec les autres milieux. En Transilvanie prépondérante est la dimension politique, la fidélité du prince pour les Habsbourgs. Pour ce cas tout les items sont positifs pour l'époque d'avant 1599. Cette époque a connu des démarches imagologiques complexes, pour toutes les trois dimensions de l'image.

En ce qui concerne la dimension politique elle est structurée sur deux paliers: l'intérêt pour une alliance avec le milieu de référence et la position du prince en contexte régional, les deux ayant une pondération équilibrée. L'image créée par l'indicateur "Dimension militaire" est celle d'un commandant plein de valeur, ayant une nombreuse armée, qui est capable pour l'effort d'une campagne. Pour la dimension humaine les références sont concentrées sur le sous indicateur "digne de confiance".

Les actions imagologiques de Michel le Brave ont eu comme but surtout les milieux qui pouvaient intervenir dans le conflit pour empêcher l'intervention de ceux-ci. De même l'image est crédible et non exclusivement positive, et la dimension visée pour l'image du prince est celle politique.

METOACE ALE MĂNĂSTIRII VATOPED ÎN ORAȘUL (SAU TÂRGUL) DE FLOCI*.

Florin Marinescu

Întâlnirea noastră îmi dă posibilitatea de a prezenta colegilor din București ce se ocupă atât de intens și de atîția ani de săpăturile în Orașul de Floci, programul meu principal de cercetare la Centrul de Cercetări neo-grecești din Atena, unde lucrez din 1979.

După ce în primii ani m-am ocupat de clasificarea și prelucrarea, împreună cu alți colegi greci și români, a arhivei unei ramuri a fanilivii gecești Zaimis, strâns legată de familia fanariotă Moruzi, muncă concretizată în apariția unui volum colectiv cuprinzând regestele celor peste 1000 de documente, majoritatea în limba română¹, din 1985 am devenit inițiatorul, organizatorul și executorul unei ample lucrări de identificare, clasificare, înregistrare și regestare a multor mii de documente românești legate de noul elenism. Cele mai multe dintre ele se păstrează în mănăstirile de la Sfântul Munte Athos². Apreciez că numărul total al documentelor păstrate la Muntele Athos se ridică la peste 25000. Au ajuns acolo datorită relațiilor deosebit de strânse ce au existat între țările române și acest centru ortodox, timp de șase secole, din timpul lui Nicolae Alexandru și până în 1863, când Alexandru Ioan Cuza a secularizat averile mănăstirești.

Unele documente, cele de afierosire de mănăstiri, biserici și schituri sau moșii au ajuns imediat după ce domnii sau boierii decideau închinarea lor. Cele mai multe însă au luat drumul acestui lăcaș sfânt imediat după hotărârea amintitului domn de a se păstra toate documentele legate de mănăstirile închinare în două mănăstiri bine păzite: Cotroceni la București și Golia la Iași, Până la aplicarea decretului lui Cuza, călugării celor mai multe mănăstiri athonite ce aveau metoace în Țara Românească și Moldova au reușit, fie prin consulatul Greciei la București, fie prin cel al Austriei și prin Constantinopol, fie pe mare, să scoată din țară marca lor majoritate.

În funcție de câte metoace au avut aici, de abilitatea călugărilor la un moment dat, în ajun de 1863 sau de conjuncturi, reprezentanții unor mănăstiri au reușit să scoată din țările române mai multe documente, alții mai puține. Așa se face că în momentul de față se păstrează un document la Pantocrator, 30 la Grigoriu și la Hilandar, 100 la Stravonichita, 150 la Cutlumus, 200 la Xenofon, 600 aproximativ la Esfigmenu, 800 la Simonopetra, 1000 la Marea Lavră, 1000 la Sfântul Pavel, 1000 la Dohiaru, 1170 la Protaton, sediul Sfintei Comunități, 2200 la Ivir, 2600 la Xiropotamu.

* Comunicarea a fost susținută la simpozionul cu tema *Orașe medievale și drumul Ialomiței* organizat de secția de istorie medievală a Muzeului Național de Istorie a României în 8 decembrie 2000.

Cea mai mare arhivă românească și cea mai importantă desigur se află la Vătoped: aproximativ 13500 de documente. Vă dați seama că multe capitole din istoria României, mai ales istorie religioasă și economică, dar și socială, instituții feudale, onomastică, demografie istorică pot fi exemplificate prin imensul număr de documente de acolo. În documentele de acolo se află informații destul de bogate relative la unele metoace pe care mănăstirea athonită le-a deținut în Țara Românească³. Despre unul sau două dintre metoace cunoaștem amănunte din materiale aflate în arhivele românești. E vorba de biserica din satul Provița de Jos, județul Prahova, metoh din secolul al XVII-lea și, cred eu, și cea din satul Provița de Sus, târnosită la 1862 de un călugăr de la Sfântul Munte.

Trec acum să vă dau detalii din documentele slavo-române și române din arhiva de la Vătoped, referitoare la alte metoace aflate în Orașul de Floci și rămâne sarcina arheologilor de ev mediu din România să confirme pe teren ceea ce eu am găsit în documentele de la Vătoped.

Într-un opis de documente ce se referă la moșiile Larga și Ivăniș din județul Ialomița, închinat la Vătoped, se pot întâlni documente ce se referă la mănăstiri și biserici legate de mănăstirea athonită. Fac precizarea că în unele documente apare mănăstirea Mira ca proprietară în parte a moșiei Larga (asta pe la 1842).

La 1601, aprilie, 6, de pildă, Radu Mihnea dă ispisoc arhiepiscopului Partenie, nastavnicul mănăstirii de lângă Orașul de Floci, zidită de neamul domniei sale, cu hramul Sfântul Nicolae, ca să stăpânească călugării de acolo satul dat de domn, Larga și Zăvoiul.

La 1618, mai, 26, domnul Țării Românești, Gavril Movilă, dă mănăstirii Sfântul Nicolae un vad de moară la Băgodești.

Din alt document emis de același domn, la 1619, mai, 12, aflăm că mănăstirea aceasta cu hramul Sfântul Nicolae, metoh la Vătoped, posedă satele Cărăreni și Zăvoiul. E prima mențiune, în ordine cronologică, că mănăstirea Sfântul Nicolae este metoh la Vătoped.

La 1628 Alexandru Iliaș, domnul Țării Românești, întărește mănăstirii Sfântul Nicolae din mahalaua domniei sale din Floci, care este metoh mănăstirii Vătoped, o vie în mahalaua Flocilor. Călugării ei erau scutiți la 1632, mai, 1, de biruri prin hrisov emis de Leon Tomșa.

La 1669, aprilie, 14, Radu Leon, domnul Țării Românești, poruncește slujbașilor domnești să nu supere pe călugării de la mănăstirea Sfântul Nicolae din Orașul de Floci, închinată la Vătoped.

La 1628, august, 29, Stanca, fiica Scoicoi, și ginerele său, Ioan, vând o moșie popii Ignatie de la metohul Vătopedului cu hramul Sfântul Gheorghe. Ar fi deci, al doilea metoh din oraș. La aceeași dată Stanciul județ și cei 12 pângari din orașul Floci scriu despre proprietățile ce le posedă metohul vătopedian cu hramul Sfântul Gheorghe.

La 1630, mai, 13, Leon Tomșa, domnul Țării Românești, întărește mănăstirii Panaghia locuri de pivniță, un loc de prăvălie și un alt loc cu îngrăditură

în orașul Floci, dăruit de Iacomi, fiul lui Lascăr din orașul Floci. În principiu, deci, ar fi al treilea.

La 1632 domnul Țării Românești, poruncește slujbașilor domnești și vlădicești care strâng birul să nu facă nici o supărare „călugărașilor” de la mănăstirea Panaghia din orașul Floci, „pentru că este o mănăstire săracă, fără vreun venit și este gazda călugărilor care vin de la Vatoped”. De altfel, sărăcia mănăstirii athonite sau a metoacelor ei apare ca un lait motiv în multe documente de închinare.

În 1692 un Sava face danie patru pogoane de vie din orașul Floci lui Hristofor, egumenul mănăstirii Panaghia care este închinată la Vatoped. Numele Hristofor îl întâlnim și într-un document din 1664, februarie, 5. E probabil însă vorba de un sinonim.

Am mai întâlnit și un document din 1688, septembrie, 14, prin care Radu Leon, domnul Țării Românești, scutește pe călugării de la mănăstirea Panaghia și Sfântul Nicolae din orașul Floci, închinare la Vatoped, de toate dăjdiile domnești, vlădicești și altele.

Și acum un document de încercare a cunoștințelor istoricilor: la 1638, decembrie, 13, Vasile Paidur, vel stolnic, dă mănăstirii „nașului Nănescu” închinată la Vatoped, o vie și locul casei sale din orașul Floci. Al cărei din cele trei biserici sau mănăstiri din oraș este ctitor Nănescu?

La 1761, septembrie, 29, Constantin Mavrocordat poruncește să se împlinească pentru egumenul de la mănăstirea orașului Floci, fără să se specifice care, 10 pogoane de vie în valea Teancului în județul Buzău și moșia Ivănești din județul Ialomița.

La 1762, mai, 1, paharnicul Chiriță Doicescul dă ieromonahului Nichifor de la mănăstirea Grecilor din orașul Floci schimb pentru moșia Larga a mănăstirii, altă moșie a lui, Ivăniș.

Sub numele de mănăstirea Grecilor o întâlnim și într-un document din 1760, august, 28. Aflăm acolo de popa Neagul de la biserica Grecilor din orașul Floci, metoh Vatopedului, vechilul lui Groza Dârstoreanu ce se numește ctitor acolo.

Din același document aflăm încă ceva interesant: că predecesorii paharnicului Chiriță Doicescu dăduseră danie moșia Larga, de fapt o parte a acesteia, schitului Ghidiliți, aflat lângă oraș, și el închinat la Vatoped.

La 1746, martie, 14, mitropolitul Neofit dă carte de scutire ieromonahului Timoftei care păzește schitul din orașul Floci, închinat Vatopedului, de toate dăjdiile. Aici pomenește deci, de un schit în oraș. Și, cu scopul de a ne înkurca cu totul, exarhul Nichifor de la Vatoped și alți trei egumeni martori dau la 1759, iulie, 29, moșia Larga din județul Ialomița mănăstirii Ghidiliți cu hramul Sfântul Nicolae paharnicului Doicescul să adune dijna și venitul moșiei. Din alt document, din 1764, ianuarie, 2, Nechifor apare ca egumen al mănăstirii numită „a grecilor” din orașul Floci. Se pare că cel care a reparat metohul grecilor din oraș a fost tot paharnicul Doicescu.

E interesant pentru oraș următorul document. La 1797 Lipian al treilea comis, ginerele lui Neculai Șăinoiu se roagă să fie primit la Mitropolie pentru a-și afla dreptate în legătură cu starea gravă în care a ajuns ctitoria neamului său, mănăstioara Grecilor din orașul Flocii, din pricina lipsei purtării de grijă a stăpânitorilor. Referiri la oraș, cel puțin așa interpretez eu documentul, aflăm și din documentul datat 1863, ianuarie, 25. Din el aflăm că serdarul Andronescu a cercetat documentele prezentate în pricina dintre biserica grecilor din orașul Flocii, închinată la Vatoped și casa Doiceștilor pentru moșiile Larga și Ivănișul. Din ele reiese stăpânirea de către mănăstire –subliniez la 1836- a celor două moșii.

Lângă Orașul de Flocii mai exista pe la 1768 un schit, numit Flămânda. (Se pare că azi e acolo o biserică nouă). Ei bine, era și el metoh -chiar dacă indirect- la Vatoped. Dintr-un document emis în acel an, la 12 martie aflăm că schitul acesta era metoh al mănăstirii Mira, care puțin după construirea ei fusese afierosită la Vatoped. Acolo paharnicul Doicescu a făcut schimb de moșii cu Mira obligându-se să învelească schitul. De altfel mănăstirea Mira, așa cum rezultă dintr-un document din 1759, iulie, 1, apărea ca un fel de garant și pentru biserica Gîdiliți.

Acestea sunt datele culese de mine din bogata arhivă românească ce se afla la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos. Ce rezultă din cele ce v-am spus: existența a trei mănăstiri în oraș, toate metoace directe sau indirecte ale mănăstirii Vatoped. Măcar ca datele mele să vă ajute în cercetările dumneavoastră viitoare pe teren.

NOTE

1. Vezi Documents gréco-roumains. Le fonds Mourouzi d'Athènes. Sous les soins de Florin Marinescu, Georgeta Penelea Filitti, Anna Tabaki, Athènes-Bucarest, 1991. Aceeași echipă de cercetători pregătește volumul al doilea, cuprinzând documentele în extenso.
2. Mai există bincînțeles și în colecțiile muzeale sau particulare din Atena, La Meteora, la Mega Spilaio, în Epir, în unele insule și în alte părți.
3. Alături de construirea sau repararea de biserici, turnuri, trapeze, la cele mai multe mănăstiri athonite, de acordarea unor sume de bani, de donarea de obiecte religioase (epitafuri, aere, icoane), închinarea de metoace era una din formele specifice de ajutor pe care domnii țărilor române l-au acordat athoniților, printre cele mai mari deținătoare de metoace în țările române s-au aflat Vatopedul, ce deținuse 32, Ivirul, în a cărui proprietate s-au aflat 25 de biserici, mănăstiri și schituri românești și Protaton, care a avut 12, dintre care cele mai importante mănăstiri din România: Cotroceni și Trei Ierarhi.

EGLISES SOUMISES AU MONASTERE DE VATOPED DANS LA VILLE DE FLOCI

-Résumé-

Le Monastère de Vatoped, du Mont Athos, garde environ 13500 documents roumain. Des documents concernant la Ville de Floci de Valachie, datant entre 1601 et 1842, ressort l'existence de trois monastères dans cette ville et de deux cloîtres dehors de la ville qui dépendaient du Monastère de Vatoped.

INFORMAȚII DOCUMENTARE PRIVIND AȘEZĂMINTELE RELIGIOASE DE LA ORAȘUL DE FLOCI

Anca Păunescu

În luna decembrie a anului 2000, la Muzeul Național de Istorie a României a fost organizat un simpozion cu tema "Orașele medievale și drumul Ialomiței". Cu acest prilej domnul Florin Marinescu de la Centrul de Cercetări neo-grecești din Atena a prezentat câteva documente inedite din arhiva mănăstirii Vatoped de la Sfântul Munte Athos, ce aduc prețioase informații colectivului de arheologi care cercetează vatra unui oraș medieval dispărut din Țara Românească-Orașul de Floci.

Sursele documentare interne referitoare la bisericile și mănăstirile sau la metocurile marilor așezăminte religioase, care au existat în vatra Orașului de Floci sau în vecinătatea ei, conțin foarte puține date și acelea târzii, fără să se menționeze ctitorii sau hramul lor, cu excepția Mănăstirii Flămânda cu hramul Vovidenia, situată "lângă Orașul Flocii, la Cătun"¹.

Izvoarele interne sau relatările călătorilor străini nu păstrează nici o descriere a unui asemenea monument de arhitectură, ctitorie domnească² sau boierească. Dar se presupune existența în oraș a mai multor biserici dacă avem în vedere, mai ales în cursul secolului al XVII-lea, preoții care sunt menționați deseori în actele de vânzare cumpărare a unor proprietăți³.

Începând cu Mircea cel Bătrân, care înzestrea ctitoria sa mănăstirea Cozia⁴ cu aproape întreaga zonă a Borcei, în cursul secolelor XVI-XVII, și alte mănăstiri, ctitorii domnești (ex.: Mărgineni, Argeș, Vaideei, Căldărușani, Cotroceni, Sfântul Ioan, Mărcuța, Sfântul Spiridon, Mislea)⁵, vor primi danii de sate și părți din Bahta Borcei, sau li se vor concede unele venituri realizate din vămi sau proprietăți din vatra orașului. Este posibil ca unele dintre aceste mari așezăminte religioase să fi avut metocuri în oraș⁶.

Decăderea așezării urbane a fost marcată și prin actele de dănie ale lui Alexandru Ghica (1768) și Alexandru Ipsilanti (1779), când ultimele părți din moșia orașului au ajuns în proprietatea mănăstirilor Sfântul Spiridon și Visarion din București și a mănăstirii Mărcuța⁷. Otășenii, câți mai erau s-au risipit și siliștea a fost prefăcută în ogoare.

Există și câteva informații despre bisericile din oraș pe care le aflăm din izvoarele cartografice, memorii de călătorie sau chestionare de dată târzie. Astfel, pe harta de la 1700 a stolnicului Constantin Cantacuzino este menționată mănăstirea Ghidiliți, lângă oraș, spre nord⁸. Ruinele ei au mai fost văzute de Bauer în 1784 și au fost consemnate împreună cu bisericile ruinate de la Orașul de Floci, și *Flominda*⁹.

Pe o hartă militară din 1792 este marcată localitatea Ghidiliți (*Gidilicz*) la nord est de Orașul de Floci (*Oraschul de Flots*)¹⁰.

Mănăstirea Flămânda a fost ctitorită la mijlocul secolului XVII de jupân Hranite, postelnicul, originar din Blagodești, sat aflat odinioară în vecinătatea Orașului de Floci. Patrimoniul acestei mănăstiri de călugări, constituit prin dani, era compus din ocine, vii, case în mai multe sate din istoricul județ Ialomița. În 1740 această mănăstire a fost închinată mănăstirii Radu Vodă din București și, prin intermediul acesteia, mănăstirii Iverii de la Muntele Athos.¹¹ La sfârșitul secolului XIX mănăstirea era abandonată și ruinată, iar pe hărți apare marcat doar *zidul mănăstirii Flămânda*, la o distanță de 3 km sud est de zona fostului oraș¹².

În ceea ce privește situația bisericilor din vatra orașului pe la 1873, importantă este relatarea învățătorului A. Popescu din Giurgeni, ca răspuns la chestionarul inițiat de Al. Odobescu. Din această descriere amănunțită aflăm despre întinderea siliștii orașului, prin mijlocul căreia se observa albia părăsită a râului Ialomița și existența ruinelor a două biserici de zid¹³.

Spre sfârșitul secolului XIX, într-o lucrare monografică antorul arată că Orașul de Floci era cea mai importantă localitate a județului istoric Ialomița, unde au existat 38 de biserici¹⁴. Această cifră ni se pare mult exagerată și nu poate fi susținută de informația documentară.

Din toate construcțiile de odinioară ale acestui oraș, n-a mai rămas azi decât câmpul străjuit de o bucată din peretele de nord al pronaosului unei biserici zidită din cărămidă. Localnicii din zonă numesc acest loc cu toponimul *La Mănăstire*.

Contribuția cercetării arheologice în vatra Orașului de Floci s-a evidențiat, în cursul anilor 1976-1984, și prin descoperirea și relevarea a trei fundații de biserici, ridicate la cumpăna secolelor XV-XVI¹⁵. Două biserici au avut un plan dreptunghiular, cu o singură navă, compusă din pronaos naos și altar, cărora ulterior li s-a adăugat construirea unor pridvoare, iar a treia biserică a avut un plan triconc, cu abside semicirculare, cu naosul pătrat și pronaosul dreptunghiular. Ele au existat în vatra orașului până la sfârșitul secolului XVIII, după cum atestă analiza inventarului funerar descoperit în cimitirele din jurul acestor biserici. Prin descoperirea și cercetarea a altor două cimitire din vatra orașului¹⁶, presupunem existența a încă două biserici, ale căror urme au dispărut datorită atât demolărilor intenționate pentru re folosirea materialului de construcție, cât și datorită modificărilor survenite de intervențiile mecanice asupra terenului.

În apropierea vetrei orașului, la o distanță de 3 km. spre vest, cercetările arheologice cu caracter de salvare din anii 1998-1999, au dezvelit fundația unei alte biserici cu plan dreptunghiular, cu o singură navă și absida semicirculară¹⁷. S-a formulat ipoteza dacă această biserică nu a aparținut cumva mănăstirii Ghidiliți, menționată de sursele cartografice și în relatarea lui Bauer¹⁸.

Deci până în prezent deținem date arheologice despre existența a cinci biserici în vatra orașului, a șasea în apropierea orașului și informații documentare despre mănăstirea Flămânda de lângă Orașul de Floci.

Informațiile desprinse din conținutul documentelor despre bisericile și mănăstirile din Orașul de Floci sau din vecinătatea acestuia, închinată la mănăstirea Vatoped de la Muntele Athos, comunicate de domnul Florin Marinescu, pot fi completate cu datele din sursele documentare interne și ne pot permite formularea unor ipoteze cu privire la hramul sau ctitorii acestor așezăminte religioase.

Despre existența unui metoh al mănăstirii Vatoped la Orașul de Floci aflăm din actul de danie a lui Radu Șerban, din 7 octombrie 1609¹⁹. Călugării metohului athonit stăpâneau în oraș mori cu vaduri pe jumătate cu "Necula, fiul lui popa Enuș și cu Pano postelnic și cu Dragomir". În conținutul documentului se specifică vechimea lăcașului religios prin faptul că *aceste mori au fost date și miluite de alți bătrâni domni sfinte, dumnezeștii mănăstiri mai sus spuse să fie veșnică pomenire*.

Conținutul documentului din 6 aprilie 1601 arată că mănăstirea cu hramul Sfântul Nicolae, dăruită de către Radu Mihnea cu satele Larga și Zăvoiu, se afla lângă oraș, și era o ctitorie domnească mai veche. Este dificil să identificăm ctitorul și data înălțării acestei mănăstiri. Între anii 1618 și 1628 mănăstirea cu hramul Sfântul Nicolae, metoh al Vatopedului, mai este înzestrată cu un vad de moară în Blagodești, o vie în mahalaua Flocilor. Abia din conținutul documentului din 14 martie 1746 aflăm că această mănăstire cu hramul Sfântul Nicolae, închinată din primul deceniu a secolului XVII la Vatoped, se poate identifica cu mănăstirea Ghidiliți, situată în vecinătatea orașului, așa cum menționează documentele. Rămâne de verificat prin cercetările arheologice viitoare și a surselor documentare să stabilim dacă fundațiile bisericii descoperite în apropierea vetrei orașului aparțin mănăstirii Ghidiliți.

Un alt metoh al mănăstirii Vatoped aflat în oraș avea hramul Sfântul Gheorghe după cum ne informează conținutul documentului din 29 august 1628. Aceiași sursă ne menționează și pe Stanciu județul și cei 12 pârgari. Numele acestuia se adangă pe lista judeților orașului cunoscuți din documentele interne publicate. Putem oare să presupunem că județul Stanciu este aceeași persoană cu Stanciul Voicăi, boier local menționat ca martor la un schimb de proprietăți între orașeni în anul 1629, sau tot în același an, între boieri hotarnici ai dregătorului Necula vistier²⁰?

S-ar putea ca biserica cu hramul Sfântul Gheorghe, metoh a mănăstirii Vatoped, să fi fost biserica cu planul triconc, descoperită în cursul cercetărilor arheologice? Singurul argument în sprijinul acestei identificări poate fi doar planul triconc al bisericii, specific lăcașurilor monastice. Nu lipsit de importanță însă este și descoperirea, în cursul cercetărilor arheologice din anii 1996-1997, la sud vest de resturile bisericii cu plan triconc a unei locuințe cu pivniță, construită la începutul

secolului al XVI-lea pe structură din lemn și chirpic, distrusă de un incendiu, probabil în primul sfert al secolului XVII. Din umplutura pivniței au fost recuperate resturile unei sobe cu cahle, prăbușită. Toate cahlele placă, smălțuite monocrom, ale acestei sobe reprezentau imaginea Sfântului Gheorghe care a ucis balaurul.²¹

Documentul din 13 mai 1630 atestă existența mănăstirii Panaghia din Orașul de Floci, de asemenea închinată Vatopedului, înzestrată cu locuri de pivniță, loc de prăvălie și un alt loc cu îngrăditură dăruite de Iacomî, fiul lui Lascăr din Orașul de Floci. Nu putem stabili unde a fost biserica acestei mănăstiri. Dar din cercetarea documentelor interne știm că boierul Lascăr stăpânea ocină în Vlădeni²², și singurul său fiu se numea Ianache Lațcar (Ianache a lui Lascăr) care a fost județul orașului în anul 1641²³. S-ar putea ca numele de Iacomî să fie o citire eronată a numelui de Ianache (Enache).

O informație interesantă o aflăm din documentul din 13 decembrie 1638, în care se menționează dania vel stolnicului Vasile Paindur către mănăstirea "nașului Nănescu". Cine este acest ctitor și al cărei mănăstiri nu se poate face nici o presupunere. Dar aflăm că Vasile Paindur vel stolnic, care a fost unul din boierii divanului domnesc²⁴, a stăpânit o vie și un loc de casă în vatra orașului.

Informațiile din documentul din 1 mai 1762 despre existența și a unei mănăstiri a Grecilor în oraș, de asemenea închinată la mănăstirea Vatoped ridică întrebarea când a fost construită și cine este acel ctitor Groza Dârstoreanu. Să fi fost acesta un negustor strămutat din Silistra (Dârstor) în Orașul de Floci? Acel Lipian al treilea comis, ginerele lui Neculai Șăinoiu care în 1797 deplânge starea gravă în care a ajuns mănăstioara Grecilor din oraș, să fi fost un descendent al acestui Groza Dârstoreanu? La acea dată decăderea orașului este atestată prin daniile din moșia domnească către mănăstirile Sfântul Spiridon, Visarion și Mărcuța, anintite mai sus. Care din două bisericile ruinate descrise de A. Popescu în 1873 să fi aparținut bisericii Grecilor la care face referiri documentul din 25 ianuarie 1836?

Sperăm ca prin publicarea documentelor păstrate în marea arhivă românească a mănăstirii Vatoped de la muntele Athos să aflăm răspunsurile cu privire la existența așezămintelor religioase din Orașul de Floci pe care să le corelăm în viitor cu rezultatele cercetărilor arheologice.

Mulțumim încă odată și pe această cale domnului Florin Marinescu pentru comunicarea care pune în lumină un aspect mai puțin cunoscut despre lăcașurile monastice care au existat în vatra acestui oraș medieval dispărut.

NOTE

1. Arh. St. Buc, M-rea Radu Vodă, mss. 256, f. 498-499, XXVII/3-7.
2. Idem, M-rea Radu-Vodă, XXI/33, doc. din 20 ian. 1740 scris de *Gheorghe cântărețul ot biserica domnească*, mențione ce presupune existența unei ctitorii domnești în oraș.
3. CDTR, II, p. 121, 294, V, p. 217
4. DRH,B, I, p. 44-45, 63, 65.
5. DIR,B, XVI-4, nr. 10, idem, XVI-5, nr. 82, idem,XVII-1, nr. 429, idem, XVII-2, nr. 114, DRH, B, XXIII, nr. 396, Arh.St. Buc, M-rea Căldărușani, LXVIII/1, idem, M-rea Sf. Ioan, V/11, 12.
6. CDTR, II, p.501, unde se menționează ca martor *Baico, sluga mănăstirii*.
7. cf. D. M. Iliescu, *Un vechi oraș dispărut. Cetatea de Floci. (Încercare de monografie)*, București, 1930, p. 36-37
8. C.C. Giurescu, *Harta stolnicului Constantin Cantacuzino. O descriere a Munteniei la 1700*. Revista Istorică Română, tom 13, 1943, 1, p. 20
9. Bauer, *Mémoires historiques et géographiques sur la Valachie*, Frankfurt, Lepzig, 1788, p. 141-142
10. *Harta Neue durch den letzten Krieg der drei Kaiser Höfe verbesserte geographische Karte...*, Wien, 1792, aflată în patrimoniul MNIR, inv. 55994
11. Radu Lungu, *Orașul de Floci-Monumente istorice*, RMM-MIA, 1984, 1, p. 36-38.
12. Hartă întocmită de serviciul Geografic al Armatei, 1906, după ridicări pe teren în anii 1897, 1898., sc.1:100.000
13. cf. Al. T. Dumitrescu, *Despre Orașul de Floci. Notiță istorică filologică*, RIAF, vol. XI, partea a II-a, 1910, București, 1911, anexa C., p. 435-437
14. I.I. Provianu, *Monografia orașului de Floci*, Călărași, 1897.
15. Radu Lungu, op. cit, p. 37-41.
16. L. Chițescu, A. Păunescu, *Cercetările arheologice de la Piua Petri (Orasul de Floci), com. Giurgeni, jud. Ialomita. Necropola nr.4*, C.A., VIII, Bucuresti, 1986, p. 75-83; L. Chitescu si colectiv, *Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1994*, Cluj Napoca, 1995,
17. Cercetări inedite.
18. vezi mai sus notele 8-10
19. DIR, B, XVII-1, nr. 368.
20. DRH, XXII, nr. 264, 266.
21. E. S. Teodor, *Orașul de Floci, Sector Grind 1*, Cronica cercetărilor arheologice. Campania 1997, Călărași, 1998, p.48-49.

- 22. DIR, B, XVI-6, nr. 163
- 23. CDTR, V, p. 217
- 24. DRH, B, XXIV, nr. 251, 344, 347, idem, XXV, nr. 73, 181

DOCUMENTARY INFORMATIONS ABOUT RELIGIOUS FOUNDATIONS FROM ORAȘUL DE FLOCI

Abstract

On the basis of information in archives found in the Vatoped monastery from the Athos Mountain, the author tries to identify the patrons and founders of the churches discovered by the archaeological research in the precincts of the lost town of Orașul de Floci.

UN PIONIER AL ECONOMIEI ROMÂNEȘTI A SECOLULUI AL XIX-LEA: COSTACHE BĂLCESCU

Mariana State

Studiul de față își propune să scoată dintr-un nedrept anonimat o personalitate a veacului al XIX-lea, a cărei contribuție în domeniul literaturii economice a fost puțin cercetată. În istoriografia românească există până acum un singur studiu aparținând lui George Stanciu, care a evidențiat importanța primului proiect al unei case de economii, elaborat de Constantin Bălcescu¹, ceilalți autori care s-au ocupat de începuturile economiei românești moderne uitându-l cu desăvârșire²; mai mult Adrian Dumitrescu-Bumbești afirma că “în viața Principatelor Române dinainte de Unire, nu putea fi vorba de o mișcare în favoarea economiei”³.

Înainte de a pune în discuție proiectul propriu-zis ar trebui remarcată personalitatea autorului, a cărei activitate a fost întrucâtva umbrită de cea a fratelui său, Nicolae Bălcescu.

Născut la 21 noiembrie 1813 la Dealul Marc – Prahova ca fiu al lui Barbu Bălcescu – fost pitar, serdar și apoi vistier al lui Tudor Vladimirescu, atunci când acesta din urmă era logofăt al Olteniei urmează, ca și fratele său, cursurile Colegiului Sf. Sava, completate apoi la Paris, se pare în domeniul finanțelor. În 1829 este numit copist la Isprăvnicatul de Străini, apoi la Vistiérie, fiind înaintat la 1837 în funcția de copist-șef; în 1842 domnitorului Alexandru Ghica îl numește serdar⁴.

Pe scena politică afirmarea sa începe în 1840, când participa la mișcarea revoluționară condusă de Dimitrie Filipescu, numărându-se apoi printre membrii activi ai Frăției. A fost unul dintre promotorii revoluției de la 1848, autorul celui dintâi program al revoluționarilor și membru în comitetul celor 13 organizatori, răspunzând de organizarea revoluției în Râmnicu Vâlcea⁵. A fost numit de guvernul provizoriu în comitetul electoral pentru organizarea alegerilor pentru Adunarea Constituantă, în comisia pentru organizarea administrației revoluționare și în comisia pentru înființarea unei bănci naționale⁶. În urma decretului din 25 septembrie 1848 a fost exilat, plecând la Paris, unde a desfășurat o intensă activitate alături de ceilalți emigranți români (fiind numit de aceștia “Prințul negru”)⁷.

Nu se știe cu exactitate data întoarcerii din exil, cert este că reapare în viața politică în noiembrie 1858, când căimăcămia Țării Românești îl numește pe paharnicul Constantin Bălcescu administrator al județului Buzău⁸.

După alegerea ca domn a lui Al. I. Cuza este numit director în Ministerul de Finanțe, iar din 17 aprilie 1861 este ministru de finanțe. În urma demisionării guvernului, domnitorul Cuza l-a însărcinat cu formarea unui guvern provizoriu

până la alcătuirea guvernului definitiv condus de Șt. Goleșcu, în care Bălcescu își va păstra portofoliul finanțelor. În timpul domniei lui Carol I reprezintă în Parlament ca deputat județul Bolgrad, iar ca senator – județul Argeș⁹. Nu se cunoaște cu exactitate anul în care a murit, dar se pare că a fost 1902.

La fel de intensă este activitatea sa publicistică, fiind colaborator al ziarului lui Cezar Bolliac – “Curiosul”, al ziarului “Curierul românesc” unde a și publicat proiectul de care ne vom ocupa în continuare și la “România viitoare” – ziarul exilului românesc de la Paris, unde a publicat un alt studiu economic, referitor la cheltuielile revoluției române de la 1848.

Opera sa economică se cristalizează sub influența curentului clasic francez, care prelua teoriile economistului englez Adam Smith și era reprezentat de economiști ca J.B. Say, Adolphe Blanqui, Joseph Droz. Acest curent promova libertatea economică și individualismul economic, care corespundeau ideilor generale ale secolului al XIX-lea despre o ordine naturală a lucrurilor¹⁰. Aceste păreri se regăsesc așadar în Proiectul pentru o casă de economii chiar de la început, unde autorul afirma: “când cercetează cineva cu băgare de seamă, care sunt agenții producției și formării averilor se convinge că este natura, omul sau munca și păstrarea”¹¹, observându-se astfel similitudinea cu ideile lui Blanqui, care considera munca drept sursa tuturor bogățiilor, iar economia – singura modalitate de acumulare, de creare a capitalului¹².

“Proiectul pentru o casă de păstrare și împrumutare” este un studiu economic ce cuprinde două părți: una în care autorul vorbește despre importanța economiilor și a formării capitalurilor, despre mijloacele prin care se pot aduna aceste economii, descriind pe larg casele de economii și făcând un scurt istoric al acestora, autorul analizând totodată starea socială a Principatelor; în a doua parte Costache Bălcescu face referiri la statutul acestei case.

Din prima parte a studiului reiese că autorul este un bun cunoscător al caselor de economii din Europa, în special a celor din Franța, care erau de patru tipuri: sub forma unor societăți anonime; sub forma unor așezăminte sub autoritatea administrațiilor municipale; societăți cu subscripții private; societăți pe lângă Mont-de-Piété.

Nefiind adeptul formelor fără fond, afirma că forma societăților anonime este cu totul străină în Principate, de asemenea “un așezământ atârnat de sfatul obștesc” este imposibil de creat, având în vedere starea financiară a Principatelor, iar un așezământ de tipul celui de la Mont-de-Piété nu este viabil “nu pentru că socotim pretutindeni nefolositor acest fel de așezământ, cu tot abuzul de duhul de câștig la care s-a ajuns astăzi în Europa, dar pentru că la noi moralitatea nu este așa de bine întinsă și întemeiată [...] un asemenea așezământ în loc să fie folositor [...] ar face ca cea mai mare parte a orașenilor care din neștiința sa și lipsa capitalelor nu-și poate forma venitul ce i-ar fi trebuincios, să aibă un loc sigur unde în tot minutul să-și poată tâlmăci pe o mică sumă a doua haină ce ar avea pentru ca să se poată bucura într-un ceas de o mică și trecătoare plăcere”¹³.

El nu vede posibilă în Principate o situație ca cea din Franța unde banii depuși la casele de păstrare erau depozitați în tezaurul public, pentru că aici “visteria noastră nefiind datoare, neavând trebuință de a se împrumuta, nici cum și unde să întrebuințeze cu folos sumele ce ăi da casa, n-ar putea plăti dobânda și de aceea am fost siliți să primim a se da către casă banii cu împrumutare pe la particulari, pe sigure zăloage mișcătoare și nemișcătoare”¹⁴.

În capitolul referitor la statute sunt cuprinse până în cele mai mici detalii organizarea și administrarea acestei case de economii. Astfel, în art. 2 se explică scopul întemeierii unei astfel de case: “asta casă este rânduită a primi și a face a rodi economiile persoanelor muncitoare. Scopul întocmirii ei fiind filantropic, în favorul clasei muncitoare, fondatorii se leapadă formalicește de orice fel de beneficii pe seama lor”¹⁵.

La articolele 9-16 statutul face referiri la administrarea casei care “va fi administrată de un sfat de directori și un număr nehotărât de administratori”. Acest sfat era alcătuit din 15 membri aleși de obșteasca adunare a administratorilor. Titlul de administrator se primea de orice persoană de sex bărbătesc, care subscria de la 100 lei în sus. Între atribuțiile sfatului directorilor se aflau: hotărâri privind organizarea internă, lucrări referitoare la bugetul casei, supravegherea operațiilor de plasament, fixarea raporturilor cu publicul. Hotărârile nu se luau decât cu majoritate absolută. O dată pe săptămână, un comitet compus dintr-un director și doi administratori aleși de sfatul directorilor se aduna pentru verificarea contabilității casei.

Articolele 17-23 se ocupă de raporturile cu publicul, în ceea ce privește depunerea banilor: casa nu primea depuneri mai mici de 1 leu, nici fracții de lei; nici un depunător nu putea depune mai mult de 500 lei pe săptămână și mai mult de 5000 lei în totalul capitalului (așa cum în Franța în aceeași vreme nu se putea depăși la depunere suma de 30 franci săptămânal și 300 de franci în totalul capitalului); dobânda ce se plătea depunătorilor de către casă era de 8% pe an (în Franța era de 4%) și începea din a doua zi după depunerea banilor, iar la sfârșitul fiecărui an dobânda urma a se adăuga capitalului depunătorului.

Articolele 24-26 tratau raporturile cu publicul, în ceea ce privește ridicarea banilor: cei care doreau să-și retragă o parte sau toată suma depusă trebuiau să facă o cerere cu două săptămâni înainte, așa cum se practica și în Franța.

De la art. 27 la art. 37 se fac referiri la întrebuințarea de către casă a sumelor depuse: dobânda cu care casa îi împrumuta pe particulari era de 10%, diferența de 2% dintre dobânda depunătorilor și cea a debitorilor fiind destinată creării unui fond de rezervă. Împrumuturile nu se făceau pe un termen mai mare de un an, iar dobânda se oprea înainte, pe tot termenul împrumutării. “Zăloage mișcătoare” nu erau considerate decât obiecte de aur și argint, iar pentru “zăloagele nemișcătoare” debitorul trebuia să aducă actele de proprietate, precum și o dovadă că bunul respectiv nu mai fusese ipotecat, neplata atrăgând după sine vinderea “zăloagelor”.

Articolul 38 se ocupa de problema socotelilor anuale care se făceau în luna ianuarie pentru anul încetat și trebuiau să cuprindă: numărul depunerilor, totalul sumelor depuse și împrumutate, totalul dobânzilor plătite de casă depunătorilor și cele primite de casă de la debitori, numărul și numele celor care subscriau (casa urmând a fi întemeiată prin subscripții particulare), bugetul de venituri și cheltuieli, starea fondului de rezervă, numele celor împrumutați și sumele împrumutate.

Articolele 39-40 cuprind dispoziții generale referitoare la desființarea casei și folosirea fondurilor rămase disponibile.

Cel de-al doilea studiu economic de care ne ocupăm, "Cheltuielile revoluției și ale reacției în Țara Românească" este o replică la acuza domnitorului Țării Românești care la 1850 arăta într-un document că guvernul provizoriu revoluționar ar fi cheltuit nejustificat banii din Vistieria statului. C. Bălcescu încearcă să prezinte situația reală, arătând că revoluția a costat Vistieria suma de 1.126.675 lei și 34 parale din care 777.610 și 37 parale – cheltuiți din cutiile sătenilor și 394.064 și 37 parale – cheltuiți din venitul Vistieriei¹⁶. În continuare autorul arată motivele cheltuielilor: "armarea poporului și ținerea taberei domnului Magheru, care a costat mai multe mii de galbeni; plata a mai mult de 100 comisari ai guvernului; întreținerea comisarilor turcești și a armatei lor timp de două luni în tabăra de la Giurgiu; plata poștelor; trimiterea de agenți în țări străine și a deputăției la Constantinopol"¹⁷.

Din punctul său de vedere folosirea banilor din cutiile satelor s-a datorat faptului că la izbucnirea revoluției, fuga domnitorului Bibescu i-a determinat pe toți contractanții statului să înceteze plățile către Vistierie.

Acest adevărat bilanț al lui C. Bălcescu cuprinde, pe lângă cheltuielile revoluționarilor și veniturile aduse Vistieriei de guvernul provizoriu, lista civilă a domnitorului, care vărsându-se în Vistieria statului a adus pe un trimestru 400.000 lei și veniturile obținute din exporturile cerealelor și al vitelor, care aparțineau tot domnitorului, însumând pe un trimestru 280.000 lei. Referindu-se în final la măsuri care ar fi dus la creșterea veniturilor Vistieriei, le enumeră pe cele pe care guvernul provizoriu urma să le adopte: contribuția generală, vărsarea veniturilor obținute din exportul cerealelor și vitelor, alăturarea proprietăților mănăstirești celor ale statului și organizarea unei bănci funciare de circulație și scont¹⁸.

Ca o încununare a meritelor sale în promovarea principiilor economice moderne Costache Bălcescu a îndeplinit până la 1896 funcția de președinte al Consiliului de Administrație al Casei de Depuneri și Economie.

NOTE

1. Stanciu, George, *Costache Bălcescu. Proiect pentru o casă de păstrat și împrumutare*, București, 1935.
2. Secară, Vasile, *Casele de economii din România*, București, 1933; Bardoși, Caius, *Casele de economii*, București, 1935; Veverca, Ion, *N. Șuflu. Viața, activitatea și opera întâiului economist ideolog din România, 1798 – 1871*, București, 1936.
3. Dumitrescu-Bumbești, Adrian, *Studiu asupra caselor de economie*, București, 1928, p. 169.
4. Cornel Theodor, *Figuri contemporane din România. Dicționar biografic*, București, 1909, p. 205.
5. *Ibidem*, p. 206.
6. Totu, Maria, *Bărbați ai datoriei*, București, 1984, p. 30.
7. Nestorescu-Bălcești, Horia, *Bălceștii – Destinul unei familii*, în *Magazin istoric*, anul I, 1967, nr. 3, p. 53.
8. ***, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. VII, București, 1892, p. 640.
9. Cornel, Theodor, *op. cit.*, p. 206.
10. Veverca, Ion, *op. cit.*, p. 37-39.
11. Bălcescu, Constantin, *Proiect pentru o casă de păstrare și împrumutare*, București, 1845, p. 1.
12. Blanqui, Adolphe, *Histoire de l'economie politique*, Paris, 1860, vol. II, p. 109.
13. Bălcescu, Constantin, *op. cit.*, p. 12.
14. *Ibidem*, p. 14.
15. *Ibidem*, p. 18-27.
16. "România Viitoare", Paris, 1850, p. 43.
17. *Ibidem*, p. 43-44.
18. *Ibidem*, p. 45.

COSTACHE BALCESCU: A PIONEER OF THE 19TH CENTURY ROMANIAN ECONOMY

Abstract

We are trying to draw attention in this study the personality of a 19th Century's economist, Costache Balcescu, brother of Nicolae Balcescu. We describe here his preoccupation in the field of economical literature, and especially his Project for setting up a savings and loans house, and also the justification of the expenses made by the provisional government of Țara Românească during the 1848 revolution.

The Project is the first one that we have and it was inspired from the general ideas of century concerning the economical freedom and economical individualism promoted by Adolph Blanqui and others, which see in work the only source of accumulating goods.

In his Project Costache Balcescu takes the French ideas about the savings and loans houses.

DOCUMENTE DIN PATRIMONIUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

Mariana Neguțu

Colecția de manuscrise a muzeului cuprinde un număr important de documente referitoare la unele aspecte ale situației economice, administrative, social – politice și culturale din Țara Românească, între care se numără și cele din perioada 1838 – 1840. Acest fond, însumând aproximativ 50 de documente poate fi grupat, în funcție de conținut, în mai multe loturi. Astfel, unul tratează problemele politice, administrative, economice, sociale, iar un lot aparte îl constituie corespondența particulară și diplomele de ridicare în rang.

Cel mai important document din anii 1838 – 1840 existent în patrimoniul muzeului este proiectul de constituție¹ alcătuit de Partida Națională din Țara Românească, în frunte cu Ion Câmpineanu. Intitulat “Osăbitul act de numire a suveranilor românilor”² din 5/17 noiembrie 1838, conține o serie de articole prin care i se atribuiau suveranului puteri nelimitate: putea declara războiul de independență și putea domni peste toate provinciile române. Celelalte articole ale documentului cuprindeau referiri la: pedepsele acordate celor învinuiți de trădare, la dări, la abolirea Regulamentului Organic, ca și la intrarea în vigoare a Constituției țării la 6 luni de la recunoașterea independenței de către puterile străine. Sunt menționate apoi prevederile Constituției propuse de Ion Câmpineanu, care cuprindeau aproape toate libertățile cetățenești ce caracterizează perioada modernă europeană: egalitatea în fața legii, libertatea individului, libertatea cuvântului și a presei, vot universal de la vârsta de 25 de ani, inamovibilitatea magistraților, separarea puterii executive de cea legislativă, instituirea unui ordin național și a gărzii naționale. Documentul este incomplet, se păstrează până la punctul 7, subpunctul “r”.

Un alt document deosebit de important, care se păstrează în original, în patrimoniul muzeului, se referă la mișcarea revoluționară din anul 1840 din Țara Românească. Acesta este dosarul³ cu interogatoriile luate la 14 noiembrie 1840 de comisia de anchetă lui Eftimie Murgu, Marin Serghiescu și C. Telegescu, participanți la mișcarea revoluționară din 1840; de asemenea, conține și interogatoriul luat lui N. Bălcescu la confruntarea acestuia cu Eftimie Murgu, din 17 noiembrie 1840 și interogatoriile luate de comisia de anchetă lui Constantin Cămărășescu și Sotir Geran la confruntările acestora cu E. Murgu, din 18 noiembrie 1840⁴.

Din fondurile fostului muzeu româno – rus, se păstrează două ciorne, în limba franceză, intrate în patrimoniul muzeului nostru prin transfer. Primul document este ciorna⁵ memoriului întocmit în anul 1839 de doctorul Apostol Arsache, secretar de stat, și se referă în cea mai mare parte la situația administrativă

a Țării Românești la începutul secolului al XIX – lea. În prima parte a documentului se face o scurtă prezentare a prințului Alexandru D. Ghica, subliniindu-se atât calitățile, cât și defectele sale, iar în continuare este analizat Consiliul administrativ al cărui președinte era banul Grigore Băleanu. Sunt menționate atribuțiile marelui vornic, Mihail Ghica, fratele domnitorului, care era “ministru din lăuntru” (1835 – 1842) și care avea o mare influență asupra domnitorului. De asemenea, sunt prezentate celelalte instituții principale ale țării, atribuțiile lor și modul de funcționare a acestora în epoca regulamentară, făcându-se referiri la raporturile existente între diferitele categorii sociale.

Cel de al doilea document⁶, datând din anul 1840, este ciorna unei note intitulate “Observații privind situația agriculturii după 1829”, în care sunt analizate condițiile grele de muncă și de viață ale țăranimii, precum și situația agriculturii din Țara Românească în urma aplicării prevederilor Tratatului de la Adrianopol privind ridicarea monopolului turcesc asupra produselor țării.

Din conținutul unor jalbe din anii 1839 – 1840, adresate domnitorului Al. D. Ghica, se desprind două probleme importante: pe de o parte menținerea robiei țăganilor, iar pe de altă parte exploatarea țăranimii de către arendași. Astfel, prin jalba din 19 mai 1839⁷, Răducanu, fiul lui Gheorghe, din județul Ialomița, se plânde domnitorului că Ilinca Dudescu a luat-o roabă pe Sanda, soția sa, împreună cu copiii, deși atunci când s-au căsătorit îi fusese dată în schimb Safta, sora sa. Pe verso este rezoluția domnitorului potrivit căreia jalba este dată spre rezolvare Departamentului Dreptății. Acest document are și pecetea domnitorului, în tuș roșu.

Lotul mai cuprinde o serie de jalbe prin care petiționarii se plâng domnitorului pentru diferite motive, cum ar fi: că nu au primit banii împrumutați, că nu s-a făcut corect măsurătoarea stânjienilor cumpărați, că au fost folosite semne de hotar, acte și mărturii false.

Prin jalba⁸ din 21 aprilie 1840, locuitorii din satele județului Vlașca se plâng de împilările la care sunt supuși de către arendași. I. Cătuncanu, trimis pentru cercetări, constată că lucrurile relatate de săteni sunt adevărate, dar nu propune nici un fel de măsuri. Din fondul amintit, cel mai mare lot de documente (aproximativ 14) se referă la vânzări și cumpărări de moșii din diferite județe ale Țării Românești, cum ar fi: Vlașca, Buzău, Muscel sau din București.

În adresa⁹ din 28 februarie 1838 se arată că doctorul Constantin Istriotul vinde lui Ioniță Constandinu un lot de pe podul Mogoșoaiei pentru suma de 900 de galbeni. Logofătul Vasile Conta din satul Lipia, județul Buzău, cumpără mai mulți stânjieni din moșia Lipia, fie de la un țăran, Nicolae Mănsie, așa cum reiese din documentul¹⁰ din 13 februarie 1839 sau de la Ilie, fiul lui Radu Mereu¹¹. De la acesta din urmă cumpără 5 stânjieni de moșie și, deși a plătit suma de 900 de lei, reprezentând contravaloarea stânjienilor, nu i-a putut primi, de aceea l-a dat pe Ilie în judecată. Procesul este câștigat de V. Conta care primește drept răsplată pentru cheltuielile de judecată încă 20 de stânjieni din moșia Nucului, județul Buzău. Conținutul acestor documente relevă pe de o parte fenomenul de sărăcire a

țărânilor libere, care în disperare de cauză, vinde boierimii locale pământul, iar pe de altă parte faptul că boierimea își mărește moșiile, cumpărând pământ, dar și ții și livezi. Tot din aceeași categorie face parte și zapisul¹² din 15 februarie 1840, prin care Maria Marghiloman vinde fiului său, Iancu Marghiloman, tatăl lui Alexandru Marghiloman 400 stânjeni din moșia Fundeni, județul Buzău și 600 de stânjeni din moșiile Bereasca și Căciulata, județul Râmnicu – Sărat, moșii rămase de la soțul său.

Documentul¹³ din 5 septembrie 1840 se referă la arendarea unui lot de către Matei, fiul lui Ștefan Mercu, care s-a călugărit și a dat în arendă moșia sa rudelor, urmând ca după moartea sa să le rămână lor "în ohabnică și veșnică stăpânire." Actul este întărit și de judecătoria orașului Buzău.

Un alt grupaj de documente face referire la aprovizionarea armatei rusești. Astfel, se păstrează trei liste¹⁴ din anul 1838, care cuprind numele persoanelor ce au vândut cereale și făină, necesare pentru aprovizionarea garnizoanei rusești de la Silistra, fiind menționate totodată și sumele de bani primite în schimbul produselor vândute. De asemenea, se păstrează o declarație¹⁵ dată de Leib Avram referitoare la cantitatea de cereale pe care a cumpărat-o în anul 1835 de la diverși particulari pentru aprovizionarea garnizoanei rusești. Declarația este datată cinci ani mai târziu și este certificată de comisariatul "vopselei de roșu" din București, fiind aplicată și pecetea în tuș negru a acestui comisariat.

Tot referitor la aprovizionarea garnizoanei rusești din Silistra sunt și alte două scrisori din 8 februarie 1838¹⁶ și 4 iunie 1840¹⁷, adresate doctorului Teodosie Gheorghiadis din Buzău. De exemplu, prin scrisoarea din anul 1838, serdarul Gavrilă Codreanu îi comunică cantitatea de făină măcinată de vistiernicul Toma la moara din Buzău, făină care după aceea va fi trimisă la Silistra.

Un alt lot distinct îl constituie scrisorile¹⁸ în limba franceză trimise de Elisabeta von Suchtelen, verișoara generalului Pavel Kiseleff, domnitorului Al. D. Ghica. Pe lângă problemele personale, care sunt prezente în toate cele patru scrisori, se mai fac referiri la o serie de alte aspecte. De exemplu, în scrisoarea din 22 mai 1838, este amintită plecarea domnitorului Al. D. Ghica în Podolia, întâlnirea acestuia cu Kiseleff la Viena.

Într-o altă scrisoare (16 martie 1840), Elisabeta von Suchtelen îl atenționează pe domnitor de atitudine, mai mult decât rezervată, a generalului Alexei Orlov față de Al. D. Ghica, atitudine pe care nu o înțelege și, în același timp, nu și-o poate explica, cerând lămuriri în acest sens.

Așa, după cum am amintit, un lot aparte îl constituie diplomele de ridicare în rang, care sunt mai puțin numeroase decât în perioadele anterioare și au fost emise în anii 1839 și 1840. Astfel, la 30 august 1839 domnitorul Țării Românești, Alexandru Dimitrie Ghica, dă o diplomă¹⁹ prin care Petrache Poenaru este ridicat de la rangul de comis la cel de mare clucer, iar prin diploma²⁰ din 2 noiembrie 1839, Alexandru Cuciturov, locotenent, este ridicat la rangul de căpitan. Din anul 1840 se păstrează diploma²¹ prin care Gheorghe Bădescu, funcționar la

vornicia ocnelor, este investit cu rangul de pitar. Din același lot face parte și diploma²² conferită de sultan în anul 1838 marelui clucer, Dimitrie Topliceanu, al doilea inspector al carantinelor, căruia, pentru modul deosebit în care și-a îndeplinit sarcinile, i s-a acordat un însemn de diamant. Documentul este în limba turcă și are turana aurită a sultanului.

Colecția de manuscrise din perioada mai sus amintită, existentă în patrimoniul muzeului nostru, conține documente în limba română, cu caractere chirilice, excepție făcând scrisorile Elisabetei von Suchtelen și ciornele unor documente, provenite din fondurile muzeului român – rus, care sunt în limba franceză. Unele documente au și peceți a căror prezență am semnalat-o atunci când a fost cazul.

NOTE

- 1 Muzeul Național de Istorie a României – document 5/17, noiembrie 1838; inv. 157995.
- 2 C. Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională, 1834 – 1849*, București, 1967, pp. 219 – 224; se află textul bilingv integral al documentului; vezi și art. lui V. Șotropa, *Proiectul de constituție al lui I. Câmpineanu în conexiune cu acțiunea sa pentru unitatea națională și ideologia social – politică a epocii sale*, în *Studii. Revistă de istorie*, nr. 2, tom 25, pp 265 - 281
- 3 M. N. I. R., document 1840, inv. 75449.
- 4 G. Zane, *Mișcarea revoluționară de la 1840 din Țara Românească*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. III, București, 1963, pp. 185 – 313 (textul integral al documentului din dosar între pp. 255 – 271)
- 5 M. N. I. R., document, 1839, inv. 107105
- 6 Ibidem, document, 1840, inv. 106995
- 7 Ibidem document, 19 mai 1839, inv. 1827
- 8 Ibidem, document, 21 aprilie 1840, inv. 71035
- 9 Ibidem, document, 28 februarie 1838, inv. 70933
- 10 Ibidem, document, 13 februarie 1839, inv. 61407
- 11 Ibidem, document, 5 mai 1840, inv. 65047
- 12 Ibidem, document, 15 februarie 1840, inv. 64638
- 13 Ibidem, document, 5 septembrie 1840, inv. 65046
- 14 Ibidem, document, 1838, inv. 107090; 107091; 107088
- 15 Ibidem, document, 6 februarie 1840, inv. 107085
- 16 Ibidem, document, 8 februarie 1838, inv. 107084
- 17 Ibidem, document, 4 iunie 1840, inv. 107086

- 18 M.N.I.R., document, 22 mai 1838, inv. 107001; 20 decembrie 1838, inv. 107002; 25 iunie 1839 inv. 107003; 16 martie 1840, inv. 107004. *
- 19 Ibidem, document, 30 august 1839, inv. 28466
- 20 Ibidem, document, 2 noiembrie 1839, inv. 32829
- 21 Ibidem, document, 1840, inv. 2194
- 22 Ibidem, document, 1840, inv. 70990

DOCUMENTS DU PATRIMOINE DU MUSÉE NATIONAL D'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

- Résumé -

La collection de manuscrits du Musée National d'Histoire de la Roumanie contient un important fond d'environ 50 documents, des années 1838 – 1840, qui peut-être groupé, d'après leur contenant, en plusieurs lots- problèmes politiques, administratifs, économiques, sociaux, etc. Un lot a part contient la correspondance particulière et les diplômes d'élévation en rang.

Un document très important est le projet de constitution rédigé par le Parti Nationale de Valachie, conduit par Ion Câmpineanu, datant du 5/17 novembre 1838. Conformément a ce projet le suzerain avait des droits nonlimités: il pouvait déclarer la guerre pour l'indépendance du pays, regner sur toutes les provinces roumaines, etc.. Sont mentionnées a peut-être toutes les libertés civiles qui caractérise l'égalité envers la loi, la liberté de l'individu, la liberté de la parole, de la presse, le vot universel de l'âge de 25 ans, la séparation des pouvoirs, l'inamovibilité des magistrats, l'institution d'un ordre national, de la garde nationale, etc.

Les autres documents sont des plaintes, des achats des terres agricoles, vignes, forêts. Les documents sont écrits en roumain dans l'alphabet cyrillique. Mais il y a aussi, quelques'un, en français – comme par exemple les lettres d'Elisabetha von Sachtelen adressées au prince de Valachie, Alexandre D. Ghyka.

C. A. ROSETTI - POLIȚAI LA PITEȘTI

Vasile Novac

Părintele democrației române, gazetarul de excepție al secolului al XIX-lea, conducător de seamă al Grupării Liberal - Radicale și al Partidului Național Liberal (1875-1883), unul dintre poezii primei jumătăți a veacului al XIX-lea, C. A. Rosetti, ca și alți colegi de generație, precum Ion C. Brătianu sau Ion Bălăceanu, la începutul activității sale publice, a îndeplinit funcția de șef al poliției, sau mai exact zis, pentru Rosetti, de îngrijitor al Poliției Pitești.

La 7 iunie 1837, Departamentul Trebilor din Lăuntru, prin marele vornic Mihalache Ghica și C. Filipescu, făcea cunoscut Ocârmuirii de Argeș că, "din Înalță Porincă", Alecu Tigvcanu, polițaiul orașului Pitești, "depărtându-se din acest post, pentru neorânduiri ce au urmat, Departamentul au orânduit în locu-i, îndeplinitor datoriilor polițienești pă d. eșitul din ostavcă porucic Costache Roset.

Pentru care scrie aeei Ocârmuiri ca, pă de o parte, să cunoască pă numitul Roset de polițai al acelu oraș, iar pă de alta, să-l înleznească a-și primi de la fostul polițai toate hârtiile și științele atingătoare dă Poliție și supt povățuirile și poruncile Ocârmuirii, îndeplinindu-și datoriile sale, va primi și leafa orânduită dă polițai pă lei doo sute cincizeci, numai din ziua ce va intra în această slujbă"¹.

Prima hârtie cunoscută, emanată de C. A. Rosetti, la Pitești, este raportul nr. 286 către Ocârmuirea de Argeș, prin care confirmă că a luat în primire actele, dar precizează că "toată garderoba Poliției să mărginește într-o tablă, iar scriitor și masă, unde să ție Poliția masă de scris, hârtie și c. l. nu să află pă nicăieri.

De aceea, rog Cinstita Ocârmuire a slobozi aceste neapărate lucruri.

Îndeplinitor datoriilor de polițai-maistor, în ostavcă porucic - C. A. Rosetti"². Semnătura e cu litere latine. La acest raport nedatat, Ocârmuirea Argeșului răspunde, la 21 iunie: "Ocârmuirea nu are dezlegare de unde să dea ce arată raportul său.

De aceea, d. polițai va cere de la Cinstita Mare Dvornicie"³.

La 5 iulie 1837, Ioan Manu, în numele șefului Departamentului Treburilor din Lăuntru, și C. Filipescu poruncesc Ocârmuirii: "prin înțelegere cu Maghistratu, să se chibzuiască înlesnirea ce s-ar putea face asupra cererii polițaiului, de vreme ce polițaiul asigurează linișta petrecre a oroșanilor și, prin urmare, ca să obștească orașului că să cuvine a i să asigura încâperea, precum și scriitorul ce îndeplinește regulile Caștelariei, când cheltuielele acestora nu ar covârși mijloacele"⁴.

Maghistratul orașului Pitești, prin prezidentul D. Drăgoescu și membrii: Pandelescu Popescu și C. Enculescu, raportau Ocârmuirii de Argeș, la 22 iulie 1837, că, "în pricina cererilor d. polițai, Maghistratul nu s-a putut desluși ca ce urmare și

cu ce mijloc să se aducă la îndeplinire cele poruncite de către Prea Cinstita Dvornicie⁵.

La 22 octombrie 1837, solicitările lui C. A. Rosetti nu erau nici pe departe rezolvate, după cum rezultă dintr-o justificare a conducerii orașului Pitești, semnată de către: D. Drăgănescu, C. Leca și secretarul C. Enculescu: "Maghistratu, prin doo raporturi, au cerut cuviincioasă dezlegare de la Prea Cinstita Mare Vornicie și nici un fel de răspuns nu s-au primit până acum și nici să cutează Maghistratu a face vre-o punere la cale, căci de a să plăti acești bani din Casa Maghistratului, credem că nu ne va îngădui Prea Cinstita Marea Dvornicie și de s-ar face vre-o cislă pă oroșani, iarăși astă dată este cu neputință, fiindcă din multele cisluiuri cu care sunt împovărați, precum Cinstitei Cârmuiri este bine cunoscut, sunt îndestul supărați oroșanii, ci rămâne ca la vremea convenită să chibzuiescă Maghistratu și pentru această cerere a.d. polițaiu"⁶. La 29 octombrie, Departamentul Pricinilor din Lăuntru, prin locuitorul Ioan Manu (care semnează tot cu litere latine), poruncește Ocârmuirii "să cerceteze cu ce preț s-ar putea găsi a se închiria o încăpere pentru locuința polițaiului și să raportuiască a i să da dezlegare"⁷.

La 30 octombrie, Alecu Tigveanu, fostul polițai, solicită Ocârmuirii de Argeș să oblige pe noul polițai "să primească și lucrurile spitalicești ce sânt asupra mea și să află închise în pivnița caselor Frunzescului, adică după cum le-am primit și eu dă la alții răvărsate, tot fără a să putea număra, neputându-să număra fiind multe, nici a-i da dă samă"⁸. La porunca Ocârmuirii de a le lua în primire, C. A. Rosetti răspunde: să primească dezlegare de la Ocârmuire ca, după ce le va lua în primire, "unde să le pui și supt a cui pază, fiindcă n-am pază, fiindcă n-am oameni ca să pul caraulă și acolo"⁹. La 22 noiembrie, ocârmuitorul I. Prijbeanu decide să fie îngrijite și păzite ca și până acum¹⁰. În ziua de 21 noiembrie, Maghistratul orașului Pitești raportează că unul "din mădularii săi a găsit o încăpere pentru C. Poliție cu preț de lei trei sute pă an"¹¹. La 6 decembrie, Departamentul Pricinilor din Lăuntru scrie Ocârmuirii de Argeș că aprobă "închirierea acei încăperi pentru locuința polițaiului cu preț de lei trei sute pă an; s-au scris Maghistratului... a slobozi arătații bani din veniturile sale și a-i trece în cheltuieli"¹².

Departamentul Pricinilor din Lăuntru a găsit o tobă necesară Poliției Pitești, cu preț de "de patru galbeni împărătești", care se trimite Ocârmuirii de Argeș și care urmează să fie plătită de către Maghistrat¹³. C. A. Rosetti confirmă primirea tobei, la 17 decembrie 1837¹⁴.

Maghistratul orașului Pitești se scuza, la 20 decembrie, că n-a primit dezlegare pentru a-i plăti scriitorului Polițici. La solicitarea Ocârmuirii de Argeș, din 23 decembrie 1837, Departamentul Pricinilor din Lăuntru dă dezlegare, la 3 ianuarie 1838, să se înființeze acest post, cu plata a 100 de lei pe lună din veniturile Maghistratului¹⁵.

La 1 februarie 1838, C. A. Rosetti, mergând la magazia cu lucruri spitalicești, constată: "de multă vechime și dărăpănare, nu numai că nu să mai cunoaște ce este, dar nici ce au fost, abia se mai ține dintrânsa niște lemne și

scânduri putrede ce nu pot sluji alt decât pentru aprinderea focului. Și pentru că nu pot fi de nici-un folos și prinde un loc degeaba, aflându-se și fără nici un fel de pază, eu nu am voit să o primesc, ci numai rog pă dumneavoastră a face cunoscut Cînstitului Departament al Treburilor din Lăuntru această împrejurare”¹⁶. La solicitarea făcută, Departamentul poruncește Ocârmuirii de Argeș să oblige pe polițai și pe un membru al Sfatului “să deschiză acea magazie și, alcătuiind listă de toate lucrurile câte să află întrânsa, să o trimită la Departament, supt a lor iscălitură, prin Ocârmuire”¹⁷.

C. A. Rosetti n-a avut relații cordiale cu conducerea orașului Pitești. Încă de la 26 august 1837, trimite Ocârmuirii Argeșului “otnoșenia Cînstitului Maghistrat cu no. 328”, din care rezultă, în opinia sa că “Cînstitul Maghistrat nu-și cunoaște încă bine datoriile sale asupra acestui articol, căci Poliția, în instrucțiunile ce are, să coprinde că, în toată vremea, să aibă îngrijire pentru curățenia orașului”¹⁸.

Ca răspuns la o adresă a maghistratului local, C. A. Rosetti arată că n-a putut lămuri nici pe Iancu Popescu, fiul răposatului sluger Nicolae Popescu al lui Damian, nici pe chiriașul Mihale Costandin să plătească o rămășiță de 170 de lei pentru facerea caldarâmului. Rezoluția Ocârmuirii stabilea să plătească chiriașul, conform contractului, dar ea a fost tăiată, precizându-se pe verso că “s-au făcut altă urmare”¹⁹.

La un raport al Maghistratului orașului Pitești, Ocârmuirea de Argeș poruncește Poliției, la 13 mai 1838, “să zorească pă proprietari a-și pregăti toate trebuincioasele materialuri” pentru “facerea caldarâmului”²⁰. În urma altor rapoarte trimise de conducerea orașului, poliția Pitești, la 9 iulie 1838, primește porunca nr. 3376: “Ocârmuirea nenumărate porunci au slobozit acei Poliții ca să îndatoreze pă toți proprietarii de case și prăvălii a-și pregăti materialurile trebuincioase pentru facerea caldarâmului, dar, după băgarea de seamă ce au făcut, vedem pă Ulița Grecilor cei mai mulți dintre proprietari nu și-au pregătit materialurile trebuincioase pentru săvârșirea acestei lucrări... De aceia, să scrie d. ca... prin cea mai de aproape silință a d. polițaiului să stăruiești a sili pă toți proprietarii dă case a-și pregăti, atât materialurile trebuincioase, piatră și nisip, îndatorind, totdeauna, ca fieșcare să puie în dreptul său să-și curețe pământul, ca nu din a dumnealor proprietarilor negătiri să stea meșterii în adăstare”²¹.

La raportul Maghistratului Pitești, din 4 iulie 1838, că Neagu Anghelinescu, din Mahalaoa Precista din Coastă, nu și-a pregătit materialele necesare construirii caldarâmului, Ocârmuirea poruncește Poliției, “ca, numidecât... prin chip de ezeuție, să-l zorească pă acel Neagu a-și pregăti trebuincioasele materialuri și a-și săpa în dreptul său, a nu sta meșterii din lucru”²².

Prezidentul D. Drăgoescu, C. Leca, C. Moraitu și secretarul C. Enculescu roagă Ocârmuirea să oblige pe proprietarii din Capu Uliții, “ce are începere de la d. polcovnicu Nicolae Tâmpăanu și până la Mincu Plevennului” și pe Ulița Târgului celui Marc, de la casele “d. Paharnicului Budișteanu la deal, pă despre amândouă părțile, până la casele d. Șetrarului Voroveanu”, pentru a se săvârși “acele doo uliți mai cu grab, până este vremea bună”²³. Ocârmuirea hotărăște ca Poliția, “prin

mumbașiri, să-i silească, pă de o parte, a-l face să-și sape fieșcare întru locul său, iar pă de alta, să-i zorească “a-și face toate materialurile necesare în zece zile, astfel, se va întrebuița... mijloace polițienești”²⁴.

Polițaiul orașului n-a putut îndeplini porunca nr. 389 a Ocârmuirii, fiindcă Neagu Anghelina este în cartierul Prundu. Ca urmare, Ocârmuirea scrie Subocârmuirii de Pitești²⁵.

La întrebarea lui C. A. Rosetti cum trebuie să procedeze cu boieii refractari la porunci, I. Prijbeanu decide, la 15 iulie 1838: “Boierilor să li se facă hârtie formăluită, potrivit cu porunca Ocârmuirii, întemeiată pă a C. Departament din Lăuntru, precum și neguțătorilor dă cinste, arătându-le că, dacă nici după aceasta nu vor fi următori, să va lua măsuri polițienești”²⁶.

Tot la 15 iulie, C. A. Rosetti răspunde Ocârmuirii cu privire la încasarea a 50 de lei de la Gheorghe Bilargiu că, în anul 1837, “s-au urmat o lungă corespondență între Maghistrat, Ocârmuire și Poliție”, dar pricina a intrat în judecata Tribunalului²⁷. La 10 august, Rosetti raportează că, după strădaniile sale, toți proprietarii și-au pregătit materialele necesare caldarâmului, în afară de Stana Văduva, “din dreptul caselor d. Paharnicului Budișteanu” și Zinca Topâneasa, care se află la Topana. Ocârmuirea stabilește inițial pentru Stana Văduva, fiind săracă, să se înțeleagă cu Maghistratu, iar, pentru Zinca Topâneasa, să se scrie subocârmuitorului s-o silească, folosind “întradins dorobanț”²⁸.

Prezidentul Maghistratului, D. Drăgoescu, C. Moraitu-pitar, C. Leca și C. Enculescu trimit Ocârmuirii o lungă listă cu orașenii care n-au plătit “banii cislui șanțurilor, ce s-au făcut pentru scurgerea apelor după Ulița Târgului cea Mare”. Rezoluția obligă Poliția ca, prin dorobanț, să facă împlinire de bani²⁹.

La 9 septembrie, Poliția este obligată să încaseze 80 de lei de la Pandeale Băcanu, pentru “plata meșterilor caldamaragii”³⁰. C. A. Rosetti răspunde Ocârmuirii, la 23 septembrie, că “pricina nesăvârșirii caldarâmului despre Clucer Lerescu la deal este cea întâi Zinca Topăneanca... și al 2-lea Stanca Văduva”³¹. De data aceasta, rezoluția stabilește ca Stanca Văduva să fie obligată la plată, iar pentru “d. Topăneanca, să scrie suptocârmuirii de acolo”³². În privința lui Pandeale Petre, Rosetti raportează, la 29 septembrie, că a refuzat plata celor 80 de lei, fiindcă nu s-a tocmnit cu caldamaragii, recunoscându-se dator doar pentru “săpatu unui stânjân dă loc dă o palmă... mai adogând că acea prăvălie nu este a sa, ci a Bisericii Sf. Gheorghe”³³.

La 3 noiembrie 1838, C. A. Rosetti expediază Ocârmuirii 473 de lei, o listă cu cei ce n-au vrut să plătească banii șanțurilor, promițând să strângă și micul “cusur ce au mai rămas”³⁴.

Una dintre acela mai importante preocupări ale lui C. A. Rosetti a fost prevenirea și stingerea incendiilor. În acest scop, încă din 3 septembrie 1837, cerea Ocârmuirii de Argeș să dea dispoziții pentru angajarea unor coșari. La 16 septembrie, revine cu informația că “cei mai mulți oroșani au început a întrebuița focuri” și consideră că “nesăvârșirea acestei trebuincioase madele” este deosebit de primejdioasă³⁵.

La raportul coșarului Teodorache Popescu, din 26 noiembrie 1837, că prăvălia lui Hagi Neculcea poate lua foc din cauza vecinătății cu cherhaneaua de lumânări, Poliția Pitești decide desființarea cherhanalei³⁶.

Teodor Popescu mai raportează Poliției, în aceeași zi, că, “într-acest oraș, sânt cele mai multe cucii pân poduri, iar nu coșuri scoase afară la lumină, și că sânt peste puțină a le mătura, precum și că, la cele mai multe case, nu sâ pot mătura din pricină că n-au nici scări la coșurile caselor sau ferestre pe unde sâ poată omul a eși deasupra, ca sâ poată mătura”. La 8 decembrie, șeful coșarilor se mai plânge că negustorii: Gheorghe Gătan, Tudorache Băcanu și Ilie Brânză s-au opus la măturarea coșurilor, izgonind, înjurând, ocărând și îmbrâncind coșarii, iar, peste o săptămână, trimite o listă cu 96 de orășeni, care au refuzat curățirea coșurilor. În afara unor săraci, catagrafia cuprindea: negustori, boieri, fețe bisericești și tulumbagii, ca: Protopopul Ghiță, părintele Sinadon (locotenent de episcop și stareț al Mănăstirii Vieroș), Protopopul Vasile, Radu Tulumbagiu, marele căminar Ion Mavrodolu, Dumitrache Dascălu de la Beștelei, Popa Nițu, dascălu Gheorghe Negulescu, Logofătul Gliță, cocoana Anica Popeasca, Rucsandra Budișteanca și I. C. Brătianu cel Mic³⁷.

În noaptea de 23/24 decembrie 1837, au luat foc casele din curtea Bisericii Schitu Buliga, “în care hălăduia Prea Sfinția Sa părintele episcop Samuil Sinadon, năstavnicul Sf. Mănăstiri Vieroșul, ce au ars cu desăvârșire până la pământ, nu numai pomenitele case, dar și învelitoarea bisericii... făcându-se pradă strașnicului foc și alte multe lucruri aflate în zisele case”. Toți locuitorii, inclusiv episcopul, dormeau, iar cauza incendiului a fost un coș “ce au avut cucă în pod... nescos afară din învălitoarea caselor și care avându-și răsuflarea fumului său înlăuntru podului casei, aprinzându-să deodată, au și aprins focul casăle, pâ din lăuntru, și când s-au ivit lumina focului afară, atunci ierea de pretutindeni casa încongiurată de foc”. Beneficiind doar de apa unui singur puț din curtea bisericii, oprirea flagelului s-a făcut foarte greu. Raportul Ocârmuirii de Argeș despre incendiu omitea să arate vina episcopului Sinadon, care refuzase curățirea și construirea reglementară a acestora³⁸.

Prezidentul Casei Sfatului, Mihale Popovici și Pandele Popescu raportau Ocârmuirii, la sfârșitul lunii decembrie, că au poruncit piteștenilor să aibă cele trebuincioase stingerii unor eventuale incendii. Mai realist, C. A. Rosetti arată că, “deși s-a pus cea mai strașnică îndatorire asupra celor ce au cucii a le dărâma și a înființa coșuri scoase deasupra, dar... tot Târgul și toate casele boierești sunt cu cucii și pricinuesc că, acum, în vreme de iarnă, nu le pot strica. Și pentru că boierii o sâ se împotrivesc negreșit la aceasta, roagă... a-i da dezlegare dacă trebuie sâ întrebuinze o desăvârșită polițienească sâluire la cei ce sâ vor împotrivi (fie de orice treaptă) și sâ le dărâme negreșit”. Ocârmuirea decide să-i strășnicească pe ceilalți, iar pentru nobilii împotrivitori sâ le trimită numele în scris, pentru a fi anunțat Departamentul Trebilor din Lăuntru³⁹.

Un nou raport al polițaiului, de la începutul lunii octombrie 1838, determină Maghiistratul orașului Pitești să hotărască cele cuvenite, deoarece coșarii

se plâng că locuitorii refuză să le plătească prestațiile. C. A. Rosetti s-a conformat poruncii Ocârmuirii, înștiințând pe piteșteni, “prin bătaie de tobă... ca fiecare proprietar de casă sau chiriaș să măture coșurile în fiecare săptămână, o dată”, iar cei ce vor refuza “să să îndatoreze a da în scris că, întâmplându-să foc în proprietatea sa, orice pagubă să va pricinui și vecinilor să fie răspunzători”⁴⁰.

În prima parte a anului 1838, a izbucnit un nou conflict între tulumbagii din Pitești, ocrotiți de către Maghiștratul, și șeful Poliției, C. A. Rosetti, care le-a impus un regim de lucru ce n-a convenit tulumbagiilor jălbari. La reclamația din 10 iunie 1838, C. A. Rosetti răspunde că “arătările tulumbagiilor nu sunt adevărate, ci, văzându-să strâmtorați de mine a nu mai lipsi niciodată de la Poliție, au arătat aceste minciuni și Cinstitul Sfat, pentru că se vede că le ia apărarea la interesu ce avea de a să sluji de dâșzii, au întărit zisa lor, fără a mă întreba și pă mine, care totdeauna trebuie să fiu mai crezut”⁴¹. C. A. Rosetti este dispus să plătească stricăciunile aduse tulumbiei de către dorobanți, de care-l acuză tulumbagii, dar cere ca, neapărat, “să să pedepsească cu bătaie pă tulumbagii, pentru că nu și-au păzit datoria, adică... dacă tulumba s-a stricat atunci, de ce nu s-au jeluît numaidecât, ci tocmai acum, după curs dă douăzeci dă zile?”⁴².

Conducerea orașului Pitești protestează la Marea Vornicie pentru că tulumbagii au fost puși sub comanda Poliției. În conformitate cu porunca Departamentului Pricinilor din Lăuntru, din 26 ianuarie 1838, Maghiștratul a predat Poliției: tulumba, sacalele, caii, toate celelalte instrumente, șopru și pe tulumbagii: “Alecui Bărbieru-tulumba-gibașa, Radu Cismaru, Ion Inimoiu și Tache Bărbieru-tulumbagii”. Nemulțumit de prestația și de deseale reclamații ale tulumbagiilor, C. A. Rosetti propune Maghiștratlui orașului Pitești numirea logofătului Alecu Carainzulea ca tulumbagiu șef, în locul lui Alecese, deoarece, “pă de o parte, nu-și urmează toate căzutele sale datorii, iar, pă de alta, cere a eși din acest post”. Maghiștratul Pitești își declină competența, scriind Poliției să se înțeleagă cu “Cinstita Cărmuire”⁴³.

Boala și moartea unui cal provoacă noi dispute între Poliție și Maghiștratul. După ce Marea Vornicie dispune cumpărarea altui cal din banii Casei Sfatului, după vânzarea pielii celui mort, conducerea orașului Pitești recomandă Poliției să oblige pe tulumbagii “să caute dă acei cai, cu bună orânduială, ca să nu li să mai întâmple moarte”, la care C. A. Rosetti răspunde ca Cinstitul Sfat să-i învețe “metodu de-a face ființele nemuritoare”⁴⁴.

C. A. Rosetti a mai solicitat Maghiștratlui orașului Pitești să repare acoperișul șopruului unde stă tulumba, să dreagă cele două sacale și să dea bani pentru hrana cailor tulumbiei. La ultima cerere, Sfatul Orășenesc Răspunde: “Cinstita Poliție va binevoi a însărcina pe unul din tulumbagii săi a vinde în oraș: apă, nisip, pământ și alte materialuri, mărginit însă pentru atâta numai, pre cât va cere trebuința a se hrăni caii tulumbiei”⁴⁵.

Casa Sfatului, la sfârșitul lunii noiembrie 1838, atrage atenția Poliției că “felinargii orașului, care sânt și tulumbagii, nu-și îndeplinesc a lor datoric cu

aprinderea felinarelor noaptea... căci de vor urma așa... vor avea împiedicare la primirea lefilor”⁴⁶.

La 8 noiembrie, C. A. Rosetti mai solicită Sfatului Orășenesc: chingi “pentru împăturatu cailor” și grăunțe, tărâte și sare, pentru hrana lor⁴⁷.

Mulți locuitori ai orașului Pitești refuză curățirea coșurilor. Probabil, de aceea, Teodor Popescu demisionează din funcția de șef al coșarilor, iar C. A. Rosetti este de părere ca locul lui să fie ocupat de Constandin Slăvescu. Ocârmuirea Argeșului și-a rezervat dreptul de a-l cunoaște și verifica și, după ce și-a dat acordul, l-a acceptat, îndatorind Poliția să urmărească respectarea îndatoririlor cuprinse în contract, “fără nici o abatere”⁴⁸.

La 9/21 iunie 1848, când domnitorul Gheorghe Bibescu este silit să semneze noua “Constituție” și să aprobe formarea noului guvern, numește în funcția importantă de șef al Poliției București pe C. A. Rosetti, avându-se în vedere experiența sa de polițai al orașului Pitești, cu un deceniu în urmă⁴⁹.

La 10 ianuarie 1838, C. A. Rosetti reclamă Ocârmuirii că un Costache Fundățeanu, care locuiește, de un an și jumătate, în Pitești, cu familia, nu contribuie la plata vătășelului și nu dă om de strajă, apărându-se “cu cuvinte zadarnice”⁵⁰. A doua zi, informează Ocârmuirea că mai mulți orășeni nu execută straja de noapte. Trimițând lista cu cei ce nu au făcut de strajă în seara precedentă, ocârmuitorul I. Prijbeanu decide ca polițaiul să-i aducă la Ocârmuire, “spre a li să face cuviincioasa dojană”⁵¹.

Îngrijitorul poliției Pitești cere Ocârmuirii să alunge din oraș pe Constandin Tiganu care a fost prins de către Ion Potcovaru că a furat de la un ovrei două talere de cositor. Ocârmuitorul I. Prijbeanu hotărăște ca C. A. Rosetti “să-l dea pe vrednică chezașie...iar neavând chezaș, să-l izgonească din acest oraș, potrivit cu formele legiuite, pentru asemenea oameni fără căpătâi”⁵².

La porunca Ocârmuirii de a cerceta bătaia dintre mai mulți evrei, C. A. Rosetti răspunde că nu a putut stabili când a început sau din vina cui a izbucnit scandalul, fiind toți implicați. La aceasta, ocârmuitorul I. Prijbeanu poruncește, la 27 ianuarie: să-i cheme pe toți, “să-i dojenească, fără a-i bate, ca, pă, viitorime, să să părăsească de asemenea neorânduiei”⁵³.

C. A. Rosetti propune și Ocârmuirea aprobă, la 27 ianuarie, ca Floarea Slujnica să fie trimisă, în satul ei, la Copăceni-Vâlcea, fiindcă n-a găsit, în Pitești, nici un chezaș⁵⁴. Polițaiul trimite, la 25 februarie 1838, la Ocârmuire, pe Anghelina Slujnica, fiindcă n-a putut-o împăca cu Miciu Cojocar, în pricina neplății unei părți din simbria pe 30 de zile, când l-a însoțit la Târgul Răurenilor⁵⁵.

La 25 februarie 1838, C. A. Rosetti trimite la Ocârmuire pe Hristea Anghel Băcanu și pe Mihai Pop, deoarece primul a refuzat celui de al doilea să-i plătească simbria pe 30 de zile, când l-a însoțit la Târgul Răurenilor⁵⁶.

D. Protopopescu, locțiitorul lui Rosetti, la 20 martie, neputând împăca pe Alecu Tigveanu cu Andrei Tâmplaru, în pricina unor uși, îi trimite la Ocârmuire⁵⁷.

La jalba lui Gheorghe Boiangiu împotriva lui Andrei Boiangiu că a fost mușcat de câinele acestuia, “mare cât un lup”, Rosetti arată că el, prin publicații, a

“făcut cunoscut tuturor... ca câinii să fie legați, atât ziua, cât și noaptea, până să va potoli norodu, când atunci să-i sloboază, însă numai unde vor avea curți închise”. Trimisi la Ocârmuire, se decide ca Poliția să cerceteze dacă este câinele lui Andrei Boiangiu și, “dovedindu-să că este al lui, apoi, pă de altă parte, câinele să-l împușce, iar pă de alta, pârîtu, spre înfrânare, să plătească cheltuielile doctorului și a doctoriilor”⁵⁸.

La 10 aprilie, C. A. Rosetti scrie Ocârmuirii că pârîtul Ghiță Lumânaru nu să află în Pitești, ci în satul Dănicei. A doua zi, I. Prijbeanu, informat de către jeluitori, îi poruncește să-l trimită la Ocârmuire, fiind prezent în oraș⁵⁹.

Cercetând pricina dintre Avram Șăpcaru și Haim Ovreiu, C. A. Rosetti scrie Ocârmuirii că ultimul nu recunoaște a fi dator cu 100 de lei primului, că învoiala dintre ei se află la starostele Hristea Vaciu, care nu se află în oraș. În urma acestui raport, Ocârmuirea stabilește să-i judece starostele lor, fiind amândoi sudii⁶⁰. A doua zi, este trimis la Ocârmuire și Ghiță Vasilescu, pentru a se înțelege cu un jeluitor, pentru un cal⁶¹.

D. Protopopescu, semnând pentru îngrijitorul Poliției, trimite la Ocârmuire lista cu cei ce n-au făcut de pază în noaptea de 13 aprilie. I. Prijbeanu poruncește: “să le facă căzuta certare, câte 10 toiege la spate, spre înfrânarea și altora că... vor păzi pă viitor întocmita orânduială”⁶².

La 1 mai 1838, C. A. Rosetti reclamă pe Nicolae Apostolescu, epistatul Drumului Căineni, pentru că n-au dat drumul lui Trașcă Surugiu, care trebuia cercetat de către Poliție și pentru oă a bătut pe Gheorghe Măreșanu, solicitând: “pă de o parte, a-i face cuviincioasă dojană, iar pă de alta a-i porunci ca, când vine dorobanțu Poliției să-i ceară câte un surugiu, să-l sloboază numaidecât, căci nesupunându-să și neângrijându-să asemenea oameni turburători, eu mă socotesc dă tot dă prisos în acest postu”⁶³. Peste două zile, I. Prijbeanu decide: “Scoțându-să copie după raportul Poliției, cu poruncă către epistatu, să se înainteze, scriindu-să ca negrășit să dea la Poliție pă cerutul surugiu a să părăsi dă niște asemenea fapte, totodată încunoștințând Ocârmuirea, pă ce temei dă drept au bătut pă Gheorghe Merișanu”⁶⁴.

C. A. Rosetti scrie Ocârmuirii, la 5 mai, despre bătaia dintre oamenii Marghioalei Drugăneasca și dorobanții Poliției trimisi să ia un țigan de la Fălcoianu. Fetele Marghioalei și Costache Arion au îmbrâncit și bătut pe dorobanți, spărgându-i capul unuia, iar “pe îngrijitorul Poliției, Dimitrie Drugănescu l-a necinstit cu cele mai proaste vorbe”. Vina dorobanților a fost plătită, pe loc, cu “câte douăzeci și cinci de nuiete la spate”⁶⁵.

La informarea Poliției că, după nenumăratele publicații, după mai multe liste trimise la Ocârmuire, mulți dintre locuitorii orașului nu execută straja de noapte și că, în seara trecută, unii cetățeni n-au făcut de pază, ocârmuitorul stabilește ca: Andru Boiangiu, Vasile Diprău, Hagi Nicolae, Ivancea Ciuciuc, Alece Brașoveanu și Ghiță Abagiu să fie amendați cu câte 25 de lei, care se vor face venit Maghistratului, iar: Nicolae Brutar, Dumitru Brutar, Ioniță Vizitiu, Ioniță Botezatu Sluga și Costea Cară Godea “să se certe cu 25 la spate în târg”⁶⁶.

În ziua de 10 martie, C. A. Rosetti răspunde Ocârmuirii, într-o pricină legată de niște miei, cu care ocazie a fost jignit de un jeluitor, Costea Carafolea, și de către un Crăciun. El cere pedepsirea vinovaților căci, altminteri, va demisiona și va sesiza Departamentul Trebilor din Lăuntru⁶⁷.

Îngrijitorul Poliției Pitești, la 25 mai 1838, propune Ocârmuirii de Argeș să aprobe înființarea a patru bariere, la intrarea în oraș, pe chețuiala Casei Sfatului, deoarece negustorii și boierii nu respectă dispoziția privind intrarea și adăpostirea străinilor, în sensul de a se anunța Poliția. Cităm, în continuare, argumentarea lui Rosetti:

“Un an, acum încep să înnumăr de când mă aflu în acest post, în care curs de vreme, neîncetat, m-am silit a introduce între lăcuiitorii acestui oraș liniștea și paza bunei orânduiei (de care au fost cu totul depărtați); astă a mea silință, crez că este cunoscută de toți și chiar de domnia voastră, dar cât de amar este de a vedea cineva că toată strădania i-au fost în zadar; zic așa pentru că neîncetat m-am silit, prin câte mijloace mi-au stat în putință, a îndatora pă lăcuiitorii acestui oraș, a nu mai primi în zadar la dânsii pă nici un strein, fără a da dă știre Poliției, nici a eși nimeni din oraș, fără răvașul ei, și încă n-am izbutit a-i face să păzească această neapărată și trebuincioasă regulă... din care pricină să pot întâmpla multe hoții, boale și alte lucruri mult mai mari și decât acestea, căci făcătorii de rele și fugarii având un azil așa sigur...

Dorind, dar, a împiedica o asemenea neorânduială, pă câți am putut afla că au găzduit streini, fără a mă încunoștința, am îndatorat a plăti strafuri, am dojenit prin aresturi ș. c.l., dar toate/acestea nimic n-au folosit, mai vartos negustorii cei mai de căpetenie și boierii nici cum nu s-au supus la această regulă”⁶⁸. Ocârmuirea hotărăște să se ceară aprobarea Departamentului Pricinilor din Lăuntru, la propunerea lui C. A. Rosetti, deoarece, “cu adevărat, mulți din boierii și negustorii acestui oraș, după multele porunci ale Ocârmuirii, ce prin dorobanș s-au obștit, nu păzesc această datorie”⁶⁹.

La 30 mai, C. A. Rosetti trimite la Ocârmuire “pe Lupu și Izrael ovrei, cât și copie după oțnoșenia d. starostea K. K. “și o dovadă a jăluitarului în pricina a doi icosari”⁷⁰.

Pricina dintre Rada Slujnica și Nicolae Jugrav, trimisă în cercetarea Poliției, este înapoiată Ocârmuirii, fiindcă s-a mai cercetat și în anul 1837. Ocârmuitorul îi cheamă la înfățișare, pe data de 7 iunie⁷¹. Neputând împăca pe Maria, soția lui Ene Lumânăraru Fugin cu Stan Lumânăraru, pentru o tingire, la 12 iunie, Rosetti îi trimite la judecata Ocârmuirii⁷². Nici pricina dintre polcovnicul Nicolae Ciubucescul și serdăreasa Anica Pănciuleasca, pentru o slujnică, n-a putut fi rezolvată, fiindcă Sărdăreasa Pănciuleasca a plecat la București cu slujnica, fără a lua răvaș de la Poliție⁷³. Ocârmuitorul Prijbeanu decide ca Nicolau Dumitriu să despăgubească pe jeluitor, deoarece a adăpostit străini, fără a face cunoscut Poliției⁷⁴.

La porunca nr. 502 a Ocârmuirii de Argeș, privitoare la “jalba lui Iosif Ovreiu”, C. A. Rosetti răspunde semeț: “cunosc buna orânduială i căderile mele

îm[i] dă dreptul de a arestui 24 de ceasuri; când la a lor împlinire voi face cele de cuviință”. Rezoluția Ocârmuirii stabilește: “Să i să răspundă că numai pe judecată nu s-a poate osândi și să binevoiască a dăscurca Ocârmuirii unde s-au găsit asemenea temeuri; totodată poruncindu-i-să a-l trimită în judecata Ocârmuirii, cu cuviincios raport”⁷⁵.

În iunie 1838, C. A. Rosetti expediază la Ocârmuire jalba originală a arestatului Ioniță Popa State, pentru “a să potoli durerea pârintească a reclamantului și spre a se pedepsi acel ce au hrăpit fata”⁷⁶. Ioniță, șin Popa State, se plânge Poliției că, la 11 august 1836, i-a pierit o copilă ce păzea vitele. Din această pricină, soția sa a dat în patima beției și a murit. El a aflat că fata s-a ivit la un Gheorghe Alesu și că “acum, să află la un popă Șerban”⁷⁷.

La 18 iunie 1838, C. A. Rosetti face o detaliată înfățișare a pricinii dintre Nicolae Gherasim și Gheorghe Luescu pentru un cal, cerând, între altele, pedepsirea ultimului și pentru nesupunere față de instituția pe care o conducea: “Poliția... intrând în ale sale datorii, după spionul ce avusese, știam în ce loc să află calul, și, îndată, m-am dus la d. cluceru Dincă Lerescu, unde cerându-i voie de a căuta în grajd, mi-a dat îndată și, căutând, l-am găsit. Apoi, cerând ca să mi-l dea, nu au voit Cluceru, zicând că Poliția nu este destoinică a-i călca casa”⁷⁸. Ocârmuirea i-a răspuns că “măsurile polițienești sunt hotărâte pentru toți de obște, fără de osebite de ranguri... până la acest temei, am mers eu îndată la casa Clucerului, dar nu am găsit calul și mi-au zis că l-au dat înapoi la cel care-l trimisese”⁷⁹. Până la urmă, s-a decis ca pricina să fie dată în cercetarea Judecătorei, “de vreme că jăluitorul mai cere... dă la d. Lerescu și alte pagube care s-au pricinuit”⁸⁰.

Peste două zile, Rosetti, răspunzând la porunca Ocârmuirii nr. 3539, arată că “pă acel Ivancea Gheorghiu l-am ținut ieri la arest (în Cancelaria Poliției), până am cercetat pricina și am notat hârtiile, cu care l-am și înaintat la tribunalul local, ca unul ce banii nu voiește să-i plătească și ca unul ce a călcat pravilele”⁸¹.

În ziua de 23 iunie, C. A. Rosetti informează Ocârmuirea de Argeș că, auzind despre Maria Cofetăreasa că sapă “în odaia prăvălii sale ca să scoată banii”, a mers la fața locului și i-a pecetluit odaia, dar Cofetăreasa i-a declarat că “sunt puși de dânsa, iar nu streini”. La această informare, ocârmuitorul I. Prijbeanu decide: “De vreme ce, printr-acest raport, să arată că sâpătura urmată de acea cofetăreasă nu este afară din casa ei... rău au urmat Poliția de i-au pecetluit casa și i să scrie ca, îndată... să-i despecetluiască prăvălia și să nu sufere întru nimic”⁸².

Nicolae Gherasim, sudit (supus) elinesc, reclamă Ocârmuirii pe Ghiță Lerescu că, ajutat de câțiva țigani, l-a dat jos de pe cal, l-a necinstit și i-a luat calul, pe care l-a cumpărat, la 20 noiembrie 1837, de la Ștefan Vâlceleanu, tot din județul Argeș. Ocârmuirea stabilește ca polițaiul, “dă vreme ce d. Lerescu, ca un nepătruns... dă întocmirea noilor legiuiri, s-au făcut și judecător și împlinitor... să dea calul înapoi jăluitorului, dă va fi având vre-o pretenție... pentru acel cal, sănt dregătorii întocmite, își va căuta cu dânsul prin judecată”⁸³.

La 7 iulie, C. A. Rosetti trimite la Ocârmuire un jeluitor și un pârât, pentru că judecarea lor nu intră în atribuțiile sale. Cercetând pricina, I. Prijbeanu

scrie Poliției că a găsit vinovat pe Neagu, “și pentru că au îndrăznit de au necinstit pă Mincu, spre osândă, îl vei arestui pentru 24 de ceasuri, la Casa Poliției”⁸⁴. Mincu Popovici reclamase la poliție pe Neagu Bordeianu, pentru că i-a tăiat gardul din jurul casei și l-a și înjurat⁸⁵.

C. A. Rosetti expediază Ocârmuirii amenda (straful) încasată, “pentru nepaza streji”, de la Alecse Dumitru, care-au fost dați Maghiștratului orașului Pitești, pentru a servi ca pildă și “altor asemenea următori”⁸⁶.

În ziua de 12 iulie, la jalba lui Marș Lăzărescu, C. A. Rosetti răspunde că a primit reclamația de la Iordan Cizmaru, pentru stricăciunile făcute grădinii sale de un porc, și i-a dat voie să-l împuște și “pă acel tencei, l-au și împușcat ael Iordan Cizmaru, iar nu oamenii Poliției”⁸⁷.

C. A. Rosetti reclamă la Ocârmuire pe Gheorghe Bilargiu care, în noaptea de 13/14 iulie, când vătășelul Poliției, Zaharia, a arestat o slujnică, ce s-a dovedit a fi sluga inculpatului, pentru că, împreună cu sluga sa, a bătut pe vătășel, cerând să i se aplice “cuvincioasa pedeapsă”⁸⁸. Deoarece îngrijitorul Poliției nu s-a putut înfățișa la chemarea Ocârmuirii, pe data de 15 iulie, s-a amânat judecarea pricinii de mai sus pentru ziua de luni, din cauză că lipsea motivat logofătul Poliției Pitești, Trică⁸⁹. La cercetarea întreprinsă de către Ocârmuire, Ana, slujnica lui Gheorghe Bilargiu, a declarat că fiind trimisă cu “demâncare” la stăpânul său, s-a întâlnit cu Zaharia, vătășelul Poliției, care a luat-o “în silă” și a închis-o la Poliție, din porunca Logofătului Dumitru al Poliției, după care a dus-o la un han “ca să se împreune cu logofātu Poliții, iar ea, nelăsându-să, și, văzând vătășelul că strigă și face zgomot, au întors-o iarăși la închisoare”, după care au dus-o la tahtul Poliției unde, susține că polițaiul, “începând a o strânge, a o zmăcina ca să săvârșească cu dânsa pofta trupească și ea ostenind, în sfârșit, și au și îndeplinit acea poftă a dumnealui. Și după aceea, cu unul din dorobanții Poliții, au trimis-o la stăpănu-său acasă, iar pă logofātu Dumitrică... zice că l-au văzut la ușa aceluia han, dar nu au pus mâna pe dânsa”⁹⁰. Versiunea vătășelului Zaharia este următoarea: “În Ulița din Dosul Târgului, pă la doo ceasuri turcești din noapte, trecând pă acea uliță, am dat peste un șervet alb cu bucate întrânsul în străcini și, auzind un zgomot într-o casă pustie ce este alături, am plecat ca să merg către acel sunet. Și când am văzut fugind dintr-acea casă doo ființe, am alergat după dânselc și, prinzând numai pe Ana, fata, am dus-o la arest, iar pă celălalt ce erea bărbat, nu l-am putut prinde. Iar, ducându-mă la arest, ca să arăt domnului polițaiul bănuială având cu celălalt să fi fost vre un om rău, m-am întâmpinat cu un Gheorghe Bilargiu și întrebându-mă că unde i-am dus slujnica, iar eu zicându-i că el n-are drept să întrebe unde am dus acea slujnică, atunci împreună cu o slugă... au început... a mă bate și, scăpând din mâinile lui, m-am dus să arăt d. polițaiului și dumncalui, mai întâi, certându-mă că de ce să închiz slujnica, apoi, m-am dus acasă”⁹¹. Declarația sau “Arătările” lui Gheorghe Bilargiu negă bătaia, arătând doar că l-a întrebat cine a poruncit să-i aresteze sluga, la oare a primit răspuns că Logofătul Dimitrie i-a spus “ca să ia pă slujnică dă orinde o va găsi”⁹². C. A. Rosetti scrie că, prin raportul nr. 661, a prezentat chestiunea, iar în ceea ce privește “jalba fetii că eu am apucat-o în silă și că mi-am

bătut joc de dansa, asta este cu totul neadevărată. Și, la cercetare, voi da cuviincioasele dovezi ce am”⁹³.

C. Mavrodolu solicită ocârmuitorului Prijbeanu să dispună eliberarea din arestul Poliției a lui Ion Zdraniță. După porunca nr. 4385 a Ocârmuirii, C. A. Rosetti cere să se precizeze numele arestatului. Rezoluția reflectă supărarea ocârmuitorului pe solicitarea și pe activitatea polițaiului: “Să să răspundă că măcar că Ocârmuirea nu să cunoaște datele a-i da asemenea nesocotite științe ce cere înpotriva datoriilor puse asupra-i, prin care nu este volnic a arestui pă nimeni sau a bate, fără porunca Ocârmuirii, dar ca să-și vie în cunoștință, îi însemnează și numele arestatului-Ion Zdraniță”⁹⁴. La jalba unei visterițe și a altei femei pentru necinste, “s-au dat dezlegare ca, după cercetare, dovedindu-să arătările lor adevărate, să-l certe cu 25 de toiege, iar nu mai mult. Și ea de la sineși, după ce l-au cercetat, l-au și pus la arest, fără a raportui mai întâi îndreptărea și a primi dezlegare. Ci, dar, și acum i să scrie ca să să pătrundă dă datoriile sale și să nu să mai îndrăznească, în viitor, a urma asemenea neorânduiei, că o să să căiască”⁹⁵.

La 10 august 1838, C. A. Rosetti roagă Ocârmuirea să “facă îndestulare” lui Gheorghe Merișescu, vătășel, care a fost bătut de un Marin și cu alții, din care cauză i s-au rupt hainele și a pierdut 27 de lei”⁹⁶.

Arestarea lui Ion Zdraniță a provocat un nou schimb de adrese între Poliția Pitești și Ocârmuirea Argeș, fiecare socotind că are dreptate. C. A. Rosetti, pe baza unor porunci ale Ocârmuirii cu nr. 4389 și 4667 arată că l-a păstrat la arest pe inculpat, fiindcă nu și-a găsit chezaș. În încheiere, îngrijitorul Poliției declară: “Și Cinstita Ocârmuire se vede curat că cu asemenea poruncă dorește a mă învinovați pă mine, însă eu nu sânt așa de slab să primesc asupra-mi vini ce delile mele dau dovadă că nu le am... Așadar, acest arestant au fost, prin știrea Cinstitei Ocârmuirii, închis și, cu a ei poruncă, pedepsit, precum la cercetare sunt gata a arăta dovezile ce le am în dele”⁹⁷. Punctul de vedere al Ocârmuirii este cuprins în rezoluția lui Ion Prijbeanu, din 17 august 1838: “Să să răspundă că, deși prin raportul cu no. 701 au arătat că i-am răspuns la arest, dar fiindcă prin poruncile de supt no. 604, 606, slobozite la jâlbile reclamantului, au fost mărginit ca să cerceteze și să-l dojenească, potrivit cu măsura vinii, precum și dă a-l da pă chezașie de bună purtare, iar nu să-l și arestuiască, precum au urmat împotriva datoriilor puse asupra-i, prin instrucțiunile polițienești, unde zice că d. polițaiul va cerceta pricinile întâmplare între lăcuitorii oroșani și pentru orice, cu raport, să îndreptează pă pricinuitor la Ocârmuire, iar d. pășind această orânduială, l-au arestat mai întâi și, apoi, au raportuit, ci, dar, în viitor, va înconteni dă niște asemenea neorânduiei”⁹⁸.

La porunca nr. 4725, din 12 august, a Ocârmuirii de Argeș, C. A. Rosetti răspunde că Tănase Logofătu a fost la hanul Căminarului Mavrodolu “și au plecat la satul Moșoaia din județul Teleorman, care sat este cu apropiere de oraș, “drum dă un ceas și jumătate”⁹⁹.

C. A. Rosetti trimite la Ocârmuire, în ziua de 20 august, pe Toma și pe Ioniță Merișanu, care au spart capetele unui țărani și unei femei, cu toate că părțile

se împăcaseră¹⁰⁰. În aceeași zi, îngrijitorul Poliției informează că n-a putut sili pe Moise Ovreiul să-i slujească stăpânului său, Haim Ovreiul, "zicând că cu bătaie și cu dojeni pă toate minutele, nu-i slujește". Ocârmuirea decide că, dacă nu vrea, să fie lăsat în pace, dar "să despăgubească pă stăpânul său dă ce bani îi va fi având dați mai mult peste ce au slujit la el"¹⁰¹.

Vlaicu, sin Tudor solicită Poliției Pitești să fie de față la stabilirea eventualelor datorii dintre el și stăpânul lui, Ioan Brutaru, la care nu mai poate sluji, "din pricina bățăilor". C. A. Rosetti informează Ocârmuirea despre această jalbă, precizând că pârâțul "n-au tăgăduit că i-au dat patru-cinci palme"¹⁰².

La 22 august, C. A. Rosetti trimite Ocârmuirii originalul unei jalbe, rugând-o "a hotărî o mai aspră dojană, spre pildă și părăsire unor asemenea zurbagii"¹⁰³.

Mincu Plevenescu reclamnă poliției pe țiganu Marin Potcovaru care, fiind beat, l-a înjurat și l-a necinstit. Jalba este expediată de către C. A. Rosetti la ocârmuitorul Prijbeanu, care, stabilește ca polițaiul să trimită ambele părți la Ocârmuire, însoțite de cuvenitul raport¹⁰⁴.

Mihai Ghierăscu reclamă Ocârmuirii că i-a fugit o slugă de la Răjlețu, care-i păzea porcii, și s-a "băgat la stăpân, la un cizmar" din Pitești. După cercetarea făcută, C. A. Rosetti raportează că "el au fost luat de la un loc unde erea fugit dă d. dumnealui polcovnicu Nicolae Tâmpeanu, carele l-au adus aici și l-au încredințat unui Vasile Cizmaru. De aceia, dar, fiindcă jăluitorul zice că i s-au pricinuit multă pagubă cu luarea slugii, căci rămânând porcii fără paznic, unii s-au răpus dă tot, iar alții, intrând prin bucate, au făcut stricăciuni, să trimită Cinstitei Ocârmuirii, atât jăluitorul, cât și zisul cizmar cu sluga, a hotărî cele de cuviință"¹⁰⁵.

Elinca Vișoreanca scrie poliției că, la 25 august, văzând pe copilul lui Marin Slătineanu bătând un copil al ginerelui ei, Marin Condeescu, i-a despărțit și i-a dat o palmă agresorului, după care Marin Slătineanu a înjurat-o și a necinstit-o "cu felurimi de vorbe proaste", amenințând-o c-o va trage de păr. Totodată, anexează o declarație a doi martori din Gura Bascovului și a unuia din Cocu, care confirmă spusele ei: "Noi, cei mai jos iscăliți, arătăm, în frica lui Dumnezeu, că ne-am aflat în curtea Cinstitei Suptocârmuirii că auzind un Mărin cu soția lui zicând coanii Ilinii cuvinte netrebnice, care nu sânt primite, zicând că o s-o ia de păr, să o trântască. Și au și înjurat, zicând că nu-i caută că este cocoană"¹⁰⁶. Rosetti informează Ocârmuirea, care-i poruncește să cerceteze pricina, "la fața locului, prin dovezi destoinice și să raportuiască ... ființa adevărului, înaintând pă amândouă... părțile la Ocârmuire"¹⁰⁷.

D. Protopopescu, înlocuitorul lui C.A. Rosetti, informează, la 3 septembrie, Ocârmuirea că băiatul Moise ovreiul a escortat mai mulți croitori. I. Prijbeanul poruncește Poliției Pitești să cerceteze dacă nu este supus "altor curți", "apoi, spre înfrânare, să se certe cu 25 de toiege la spate și să-l îndatoreze a-și da chezaș dă purtare bună în viitor"¹⁰⁸.

La 23 septembrie, C. A. Rosetti reamintește Ocârmuirii că, de patru luni, a solicitat întocmirea unor bariere la intrarea în orașul Pitești. Cu o săptămână în

urmă, Maghiistratul orașului Pitești se scuza de către Ocârmuire că nu a rezolvat cererea poliției, având alte priorități și (deoarece crede că această "întocmire" este bine s-o facă noii aleși. De aceea, Ocârmuirea crede că, în viitorul apropiat, se va rezolva chestiunea. Este de remarcat, însă, că scrisul rezoluției Ocârmuirii nu mai este al lui I. Prijbeabu¹⁰⁹.

C. A. Rosetti se plânge Ocârmuirii, la 28 septembrie, că a hrănit pe cheltuiala sa, caii tulumbii, solicitând intrarea în legalitate¹¹⁰.

La 3 octombrie, C. A. Rosetti expediază Ocârmuirii o listă cu 18 orășeni care să fie amendați și patru orășeni mai săraci care să fie bătuți, pentru că n-au făcut de strajă în noaptea de duminică spre luni (2/3 octombrie), la care Ocârmuirea decidea ca Poliția "să obștească, prin bătaie de baraban, făcând tutulor cunoscut că cel ce pă viitorime nu-și va trimite om de pază... pentru întâia și a doua neascultare, să va strufi cu oâte lei 5, iar pentru a treia oară, pe lângă straf, se va certa și cu bătaie"¹¹¹.

Preocupat de eficientizarea activității Poliției, C. A. Rosetti propune Ocârmuirii mărirea numărului slujbașilor cu, cel puțin, patru epistați, găsind și soluția pentru plata lor, rugând, totodată, ca cererea lui să fie înaintată și Departamentului Trebilor din Lăuntru, care la va da dezlegare. Justificarea propunerii începe, astfel: "Slujbașii acestei Poliții sânt prea puțini ca să poci ținea paza bunci orânduiei, căci din 19 ce în Așezământul pentru întocmirea Poliției să coprinde a avea, nu sânt decât doi numai"¹¹². Ocârmuirea stabilește, la 3 octombrie: "Să se facă întrebare Poliției dacă să pot găsi epistați, oameni vrednici de o asemenea ispravă, cu plata de numai cinci parale pă săptămână de la ficcare casă. Și când vor găsi niște asemenea oameni, atunci va cere Ocârmuirea dezlegare de la Cînstitul Departament"¹¹³.

În scara zilei de 2 octombrie, a luat foc o casă a lui Costache Cornățeanu din Mahalaoa Galbenă, "dă la vale dă Maica Precista Veche, unde și mergând Poliția, au stins acel foc, nearzând decât un eolț al casii". Se bănuiește că focul a fost pus de o țigancă, Ioana, care se ocupă cu furțișagurile. De aceea, se propune trimiterea ei "la urma sa, la Mănăstirea Cozia, căci Poliția nu să mai încrede întrânsa"¹¹⁴. La 5 octombrie, C. A. Rosetti scrie Ocârmuirii că s-au cerut de către Casandra Cornățeanca plata a 15 lei pentru chiria Ioanei. Fiindcă "numita nu are mijloc de a plăti, să binevoiască a porunci să plătească soțul ei". Ocârmuirea stabilește: "Datoriile nevastei de nu vor fi și în cunoștința bărbatului, nu să supune la răspundere. Poliția atunci numai va îndatora pă bărbatul numitului ca să răspundă acei lei 15, amintirea, va rămânea nesupărat"¹¹⁵. Tot la 5 septembrie, C. A. Rosetti a raportat că a găsit epistații, "pentru faptele" cărora va răspunde, iar Ocârmuirea decide să se ceară aprobarea Departamentului Trebilor din Lăuntru¹¹⁶.

La porunca Ocârmuirii, dată la jalba lui Ilie Chelcși, Pandeale Gălan și Dumitru Cizmaru, C. A. Rosetti răspunde: "că pârâții Toma și Ioniță frați, încă de la 5 ale aceștia, au dat jalbă la Poliție, aducând și mărturii în scris și prin graiu... iar Ilie nu are alte mărturii afară din reclamație. Și, prin urmare, poliția socotește că Ion Popescu are dreptate, dar cu toate că asta privește numai asupra datoriilor

Poliția, eu o fac cunoscut și Cinstitei Ocârmuirii să-mi dea poruncă de urmare”¹¹⁷. La acest raport, ocârmuitorul Argeșului decide: “De nu să va putea a-i împăciui Poliția, prin sfaturi cuvenite, atunci va face dojenire celui vinovat”¹¹⁸.

În conformitate cu poruncile Ocârmuirii, Poliția a făcut cunoscut “a păzi straja și tot în zadar... căci, în noaptea de 5 spre 6 ale aceștia, au lipsit 11 oroșani la strajă”. Ocârmuitorul stabilește: “De vreme ce, după o publicație de trei ori nu să vor arăta ascultători, atunci va avea voie Poliția să le ia ștraf de lei 5”¹¹⁹. Rezoluția aceasta, transformată în porunca nr. 5848 revoltă pe Rosetti, care scrie Ocârmuirii de Argeș: “eu astă poruncă nu o înțeleg, căci Cinstita Ocârmuire cunoaște că astă obștire s-a făcut de 123, iar nu de 3 ori. Și Cinstita Ocârmuire să binevoiască a îndatora la ștraf, atât pă cei din raportu cu no. 965, cât și pă cei din alăturata listă și care au lipsit duminică noaptea. Cei 11 străjeri care au lipsit de la datorie, la 9 octombrie, erau: Ion Răducan, Ilie Vizitiu, Ivancea Aprodul, Zamfir Lupașcu, Crai Argintaru, Stoica Pescaru Dumitru Bujliac, Ion brat Constandin, Trică Cojocar, H. Tudoraș și Gheorghe Cizmaru”¹²⁰.

La 11 octombrie, C. A. Rosetti se plânge că, “La schimbu de astăzi al dorobanților”, i s-au dat numai patru dorobanți, în loc de șase. Cere, în consecință, trimiterea celorlalți doi, “căci, din împotrivă, eu nu răspunz pentru paza arestului”. Ocârmuirea promite că-i va trimite și pe ceilalți, când se vor coplecta, căci, din pricina “strămutărilor la sate” nu dispune de numărul complet¹²¹.

Mai vechea propunere a lui C. A. Rosetti în privința statornicirii barierelor este rezolvată, la 19 octombrie 1838, când Maghiistratul orașului Pitești, prin C. Leca, pentru prezident, și mădularii: P. Pop și C. Enculescu, stabilesc următoarele:

”1. În Văpseaua Galbenă, de la capul Podului celui Mare, despre oraș, pentru amândouă drumurile.

2. În Văpseaua Albastră, la capul Târgului slobod de afară.

3. În Văpseaua Roșie, în dreptul Bisericii Sf. Ilie.

4. În Văpseaua Neagră, la Biserica Sf. Ioan, în răspântie.

5. La Cișmeaua și la Poșta Veche, între Văpseaua Neagră și Galbenă, pentru paza a două ulițe, adică cea care vine despre d. stolnicu Brătianu și cea despre țigănie”¹²².

Cercetând pricina dintre Dumitru Udeanu și Toma Adam, îngrijitorul Poliției a constatat că ultimul este dator a-i mai da două buți și a-i mai știui un șopron, dar fiindcă jeluitorul pretinde și chiria celor două buți, refuzată de pârât, sunt trimiși la Ocârmuire, care repetă hotărârea Poliției, fără a preciza problema chiriei¹²³.

Un nou conflict între Ocârmuirea de Argeș și Poliția Pitești este înregistrat, la 22 octombrie. Un dorobanț a fost prins de Poliție în casa lui Ioniță Bărbieru “ca să ia de acolo o slujnică, pe care chiar Poliția au dat-o acolo. Întrebându-l cine l-a trimis, au zis că Cinstita Ocârmuire. Eu, însă, necrezând că Cinstita Ocârmuire ar fi trimis să aridice oameni fără canalu Poliției, în vreme ce Poliția este însărcinată tocmai cu această pricină... cu cinste să trimit la Cinstita

Ocârmuire, ca să-l pedepsească ca unul ce au luat asupra-i sarcina și puterea Poliției și s-au dus să aridice oamenii”¹²⁴. La aceasta, se dispune a se scrie, în acest sens: “Să se răspundă Poliției că, având Ocârmuirea putere de sineși ca să aridice oameni, când trebuința cere, fără aceasta a să săvârși dă Poliție. Pă viitor, este Poliția supus[ă] a nu mai stânjeni slujbașii Ocârmuirii, ci mărginindu-să numai la câte Ocârmuirea poruncește, nu va mai pricinui asemenea neorânduiei, care pot să aducă d. polițai neplăcută dojenire”¹²⁵.

La jalba lui Naie Iamandi, Ocârmuirea trimite porunca nr. 665, la care C. A. Rosetti răspunde: “Cinstita Ocârmuire ar trebui, mai întâi, să înnumere i apoi să scrie și să nu să încrează numai pă arătarea jăluitarului că încă nu s-au împlinit 24 de ceasuri dă când să află la arest. Iar pricina lui este aceasta: duminică, noaptea ce a trecut, s-au dus la fereastra unui Hristea Căldăraru și asculta. Apoi, simțindu-l feciorul acestui Hristea, adică bătutu, au eșit la el și întrebându-l dă ce ascultă noaptea la ferestrele oamenilor, el, dă loc, l-au tăbărât șu l-au bătut foarte rău, rumpându-i și hainele. Dimineața, viind, mi-au arătat și atunci, după trecere dă 6-7 ceasuri, l-au trimis la arest și socotesc că această pricină este dă tot în căderile mele, după porunca cu no. Din Așezământ pentru Întocmirea Poliției. Iar pă numitul, spre pedeapsă, l-am hotărât a sta la arest, precum am mai zis”¹²⁶.

Porunca nr. 6184 provoacă mari nemulțumiri ale polițaiului, care cere Ocârmuirii de Argeș să-și asume sarcina despăgubirii jeluitorilor. Curgerca pricinii era în felul următor: “acest ovrei, este vreme de când este datori și s-au pus la Poliție a scrie de soroace, pă care nicicum nu le-au păzit... acum au luat amanetu ce aveau și au dat o sumă dă bani, dar pă ceilanți nu i-au răspuns. Poliția, dar, supune aceasta în cunoștința Cinstitei Ocârmuiri și să roagă a-i face cunoscut pă ce temei sloboade pă ovrei de la arest și să încrede că... va răspunde banii și nu va dosi din oraș, precum și alte dăți au mai făcut. Și jăluitarul cere siguranța sa de la poliție, căci mai înainte avea inelele amanet, iar acum n-are nimic”¹²⁷.

Departamentul Pricinilor din Lăuntru aprobă, la 2 noiembrie 1838, “chibzuirea făcută de Maghistratul local pentru înființarea barierelor și așezarea paznicilor cuviincioși... cu leafă dă lei treizeci pă lună, de nu să va putea mai jos”¹²⁸. Pe baza acestei aprobări, la 15 noiembrie, C. A. Rosetti roagă Ocârmuirea “a face, cât mai în grab, punere la cale, căci fără ele nici eu nu poci a-m[i] îndeplini datoriile mele, precum trebuința cere”. Ocârmuirea poruncește Maghistratului să grăbească îndeplinirea poruncii Marii Dvornicii¹²⁹.

La 14 noiembrie, C. A. Rosetti solicită Ocârmuirii să poruncească Maghistratului Pitești să sloboadă hrana pentru caii tulumbii, care stau “nemâncați”¹³⁰.

Deoarece Poliția Pitești nu dispunea decât de patru vătășei, C. A. Rosetti roagă Ocârmuirea, la 15 noiembrie, “să să întocmească câte un epistat de fiecare mahala, ca, prin ajutorul acestora, să poci să-mi îndeplinesc datoriile mele după cum cugetul și pravila mă îndatorează”¹³¹.

Magistratul roagă ocârmuirea să-i aprobe construirea celor cinci case necesare barierelor, la primăvară, fiind vremea nefavorabilă. La 19 noiembrie, Ocârmuirea face cunoscut Poliției “neîndemânarea facerii barierelor”¹³².

La 21 noiembrie, C. A. Rosetti trimite doi evrei, la Ocârmuire, care constată că acuzațiile lui Leibur erau “neadevărate”¹³³.

C. A. Rosetti socotește că “rău zice Cinstitul Sfat” că nu poate face “acele case”, care “nu cer o zidire așa mare, ci Poliția să însărcinează cu a lor întocmire”. După acest raport, se hotărăște ca Magistratul și Poliția să aducă la îndeplinire facerea acelor bariere, spre a să putea odată mărgini eșirea și intrarea în acest oraș, fără cunoștința Ocârmuirii, a celor cu cugete viclene”¹³⁴. La 8 decembrie, conducătorii orașului Pitești (Mihale Popovici, Pandele Popescu, I. Bogdan Mihale) scriu Ocârmuirii că au obținut aprobarea pentru amânarea construirii barierelor, până la primăvară¹³⁵.

La 12 decembrie, C. A. Rosetti roagă Ocârmuirea de Argeș, pentru “îndestularea reclamantului Toma Adrian”, să aducă pe Maria sin Ion Corbeanu, “ce i să zice și Păcală și Păcală”, din satul Sâmburești, Plasa Oltului¹³⁶.

Deputații și mai mulți orașeni propun Magistratului orașului Pitești ca 16 oameni, ce i-au găsit ei, să fie oameni de strajă, câte patru dă vâpsea, pe care i-au tocmnit pe un an de zile, “din pungile noastre”¹³⁷. La aceasta, C. A. Rosetti răspunde că strejerii trecuți în listă “sânt din cei mai proști și dă nimic oameni, căci la întâmplare de a să sparge vre-o prăvălie din a lor neîngrijire, n-are nici unul stare de a plăti orice mică pagubă, fiindcă cei mai mulți sânt din cei ce n-au nici un căpătâi. Și, mai cu seamă, chiar ei poate să facă hoții, fiind niște oameni de o calitate așa de proastă, încât nici chezași nu au”¹³⁸.

În iunie 1837, după îndepărtarea din funcția de polițai al orașului Pitești a lui Alecu Ticveanu, “pentru neorânduilele ce au urmat”, a fost numit C. A. Rosetti, ca “îndeplinitor datoriilor polițienesci”.

La numirea sa în post, a găsit doar o tablă, fără scriitor, fără masă de scris și fără hârtie. Cerința de a i se asigura condiții minime de lucru nu fusese rezolvată, nici în octombrie 1837. Abia, în noiembrie, i s-a găsit o cameră, ce urma să se închirieze, iar în decembrie 1837, s-a aprobat înființarea unui post de scriitor, cu 100 de lei pe lună.

C. A. Rosetti a desfășurat o activitate prodigioasă pentru înfrumusețarea orașului, prin construirea de caldarâmuri de piatră, prin prevenirea și stingera incendiilor, prin încercarea de aplanare a conflictelor dintre locuitori, prin insistențele depuse pentru mărirea personalului Poliției. Peste un an, declara el însuși: “*m-am silit a introduce între lucrătorii acestui oraș liniștea și paza bunicii rânduieli (de care au fost cu totul depărtați)*”

În timpul mandatului său, dând dovadă de demnitate și fiind conștient de cunoașterea și îndeplinirea corectă a atribuțiilor sale, a intrat în conflict cu conducerea orașului Pitești și, mai târziu, cu ocârmuitorul județului Argeș, Ion Prijbeanu. Ultimul conflict a dus, probabil, și la demisia sa...

NOTE

1. Direcția Argeș a Arhivelor Naționale, fond Prefectura (Ocârmuirea) de Argeș, dos. Nr. 84/1837, pag. 1.
2. Ibidem, f. 3.
3. Ibidem, f. 4.
4. Ibidem, f. 5.
5. Ibidem, f. 8.
6. Ibidem, f. 22.
7. Ibidem, f. 24.
8. Ibidem, f. 32.
9. Ibidem, f. 36.
10. Ibidem.
11. Ibidem, f. 38.
12. Ibidem, f. 48.
13. Ibidem, f. 50.
14. Ibidem, f. 52.
15. Ibidem, f.f. 55, 56 și 58.
16. Ibidem, f. 77.
17. Ibidem, f. 79.
18. Idem, dos. Nr. 73 / 1837-1839, f. 45.
19. Ibidem, f. 60.
20. Ibidem, f. 80.
21. Ibidem, f. 87.
22. Ibidem, f. 92.
23. Ibidem, f. 93.
24. Ibidem.
25. Ibidem, f. 97.
26. Ibidem, f. 100.
27. Ibidem, f. 103.
28. Ibidem, f. 108.
29. Ibidem, f. 119.
30. Ibidem, f. 123.
31. Ibidem, f. 138.
32. Ibidem, f. 139.
33. Ibidem, f. 142.
34. Ibidem, f. 169.
35. Vasile Novac, *File din istoria Argeșului, Pitești*, 2001, pag. 98.
36. Ibidem.
37. Ibidem.

38. Ibidem, p. 100.
39. Ibidem, pag. 101.
40. Ibidem.
41. Ibidem, pag. 102.
42. Ibidem.
43. Ibidem, pag. 103.
44. Ibidem, pag. 103-104.
45. Ibidem, pag. 104.
46. Ibidem.
47. Ibidem.
48. Ibidem, p.p. 105-106.
49. Istoria României, IV, București, 1974, pag. 75.
50. Arh. Naț.Fil. Argeș, fond Pref (Ocârmuirea) jud. Argeș, dos. Nr. 11/1838, vol. I, f. 17.
51. Ibidem, f. 18.
52. Ibidem, f. 40.
53. Ibidem, f. 71.
54. Ibidem, f. 74.
55. Ibidem, f. 113.
56. Ibidem, f. 123.
57. Ibidem, f. 146.
58. Ibidem, f.f. 197-198.
59. Ibidem, f. 203.
60. Ibidem, f. 204.
61. Ibidem, f. 205.
62. Ibidem, f. 215.
63. Ibidem, f. 235.
64. Ibidem.
65. Ibidem, f. 243.
66. Ibidem, f. 261.
67. Ibidem, f. 268.
68. Ibidem, f. 339.
69. Ibidem.
70. Ibidem, f. 351.
71. Ibidem, f. 358.
72. Ibidem, f. 393.
73. Ibidem, f. 408.
74. Ibidem.
75. Ibidem, f. 409.
76. Ibidem, f. 410.
77. Ibidem, f. 411.
78. Ibidem, f. 413.

79. Ibidem.
80. Ibidem.
81. Ibidem, f. 418.
82. Ibidem, f. 424.
83. Ibidem, f. 430.
84. Ibidem, f. 438.
85. Ibidem, f. 439.
86. Ibidem, f. 446.
87. Ibidem, f. 453.
88. Ibidem, f. 470.
89. Ibidem, f. 472.
90. Ibidem, dos. Nr. 11/1839, vol. II, f. 528.
91. Ibidem, f. 529.
92. Ibidem, f. 530.
93. Ibidem, f. 531.
94. Ibidem, f. 554.
95. Ibidem.
96. Ibidem, f. 565-566.
97. Ibidem, f. 575.
98. Ibidem, 576.
99. Ibidem, f. 584.
100. Ibidem, f. 636.
101. Ibidem, f. 637.
102. Ibidem, f.f. 645 și 644.
103. Ibidem, f. 647.
104. Ibidem, f.f. 654 și 658.
105. Ibidem f. 671 și 669.
106. Ibidem, f.f. 673 și 674.
107. Ibidem, f. 672.
108. Ibidem, f. 678.
109. Ibidem, f.f. 719 și 731.
110. Ibidem, f. 740.
111. Ibidem, f.f. 747 și 746.
112. Ibidem, f. 749.
113. Ibidem.
114. Ibidem, f. 751.
115. Ibidem, f. 757.
116. Ibidem, f. 760.
117. Ibidem, f. 763.
118. Ibidem.
119. Ibidem, f. 765.
120. Ibidem, f.f.f. 769 - 770.

- 121. Ibidem, f. 771.
- 122. Ibidem, f. 781.
- 123. Ibidem, f. 782.
- 124. Ibidem, f. 785.
- 125. Ibidem.
- 126. Ibidem, f. 790.
- 127. Ibidem, f. 800.
- 128. Ibidem, f. 812.
- 129. Ibidem, f. 822.
- 130. Ibidem, f. 823.
- 131. Ibidem, f. 828.
- 132. Ibidem, f. 836.
- 133. Ibidem, f. 840.
- 134. Ibidem, f. 847.
- 135. Ibidem, f. 878.
- 136. Ibidem, f. 880.
- 137. Ibidem, 889.
- 138. Ibidem, f. 992.

C. A. ROSETTI POLICEMAN IN PITEȘTI

Abstract

The author show that between 1837-1838, C. A. ROSETTI was the policeman of Pitești and he's developed a prodigious activity for embellishment of the city, build street's cable-stones, he's prevented and extinguished the fire, he's attempted to workout the conflicts between citizens, he's insisted on growing the number of the Police employees.

He tried to introduce "the quiet and the guard of the good order of the city".

He give evidence of much hardworking and conscience. His dignitary put him in conflicts with the city mayor and the county leader, this cause him, maybe to give one's resignation.

LT-COLONELUL DIMITRIE PAPAZOGLU STEMA ȘI SIGILIUL SĂU

Cătălina Opaschi

În galeria vechilor cronicari ai Bucureștilor care s-au aplecat cu multă dragoste și respect asupra trecutului nostru se cuvine să așezăm la loc de frunte pe Lt-colonelul Dim. Papazoglu.

Prezența stemei desenată de mâna lui, alături de amprenta sigiliului său - care se găsesc în colecțiile Muzeului Național de Istorie a României, ne-a determinat să ne oprim succint asupra biografiei sale. Fără îndoială, Dimitrie Papazoglu a fost una din cele mai interesante personalități culturale ale secolului al XIX-lea, un adevărat precursor al studiilor de muzeologie, arheologie, artă militară și cartografie - cu atât mai mult cu cât nu era de formație cărturar, ci militar.

S-a născut la București, în mahalaua Zlătari, la 28 martie 1811, în familia lui Andrei Papazoglu "comersant de clasa întâi și boier de neam din Slatina"¹. După cum singur spunea: "...În acest han locuiau cei mai mari bancheri din București, acolo a locuit 40 de ani și familia mea, zisă a lui Andrei N. Papazoglu, din neamul Slătinenilor, care fiind însărcinat de Patriarhia din Alexandria cu îngrijirea acestui han, cu strângerea chiriiilor, cu repararea bisericii și a încăperilor, cum și a unei frumoase cișmele ce era la ușa bisericii, a avut dreptul de la Patriarhie de a locui acolo, ocupând partea hanului Zlătari de lângă clopotniță... (...) acolo m-am născut eu (...) în vremea ocupației oștilor rusești....de acolo, de la ferestrele încăperilor noastre, am putut privi toate evenimentele ce s-au petrecut în Capitală, până la ieșirea din casa părintească și intrarea în oștirea românească, la anul 1830 mai 5"².

Înainteșii colonelului veniseră probabil din Grecia în veacul al XVIII-lea. Se știe că bunicul său, Nicolae, se stabilise în părțile Craiovei, spre sfârșitul veacului. Ca și alți compatrioți ai săi, probabil venise profitând de domniile fanariote, pentru a-și face o situație. El poate fi încadrat în acea categorie a "boierilor făcuți" de care amintea Elias Regnault în *Istoria politică a Principatelor Dunărene* și care s-a bucurat de privilegii favorabile străinilor, prin care, căsătoria cu fiica unui boier pământean îl trecea automat în rândul boierilor, cu toate prerogativele împământenirii³. Căsătoria cu fiica ispravnicului de Slatina, Dumitrana, l-a așezat pe Nicolae Papazoglu între micii boiernași ("ciocoi") ai locului. Se pare că venise înainte de 1764, an în care domnitorul Ștefan Racoviță limita dreptul de stabilire în Țara Românească a străinilor și interzicea căsătoriile acestora cu românce: "...prin ajungerea străinilor la boierie, dregătoriile se necinstesc, neamul boierilor pământeni se ocărăște, folosul și câștigul ce ar putea să aibă pământanii, îl apucă ei și se pricinuiește de obște răzvrătire și stricăciune la toată patria"⁴. Porunca domnească îi oprea pe noii veniți să cumpere moșii sau să ocupe dregătorii.

Dar Nicolae Papazoglu n-a avut ambiții pentru funcții socotind că în nesiguranța veacului în care trăia era mai bine să aibă o ocupație practică și de aceea s-a ocupat de negustorie ("comersant de clasa întâi"). El a avut șapte copii din căsătoria cu Dumitrana (trei băieți și patru fete). Știm că unul dintre ei, Ioniță, a fost militar, stabilit pentru 14 ani la Moscova (1811-1825), apoi la Iași. Poate el a fost cel despre care Mihail Sturdza se plângea în 1818 consulului rus Pini, cerând să se aducă reparații morale mamei sale Maria, față de "injurioasa inculpație" adusă ei de "acel calomniator Papazoglu"⁵.

Alt fiu al lui Nicolae a fost Andrei, tatăl lt. colonelului Dimitrie. Ctin Alexandru Ipsilanti îl trecuse înr eiul "boierilor de neam" pentru merite necunoscute nouă, sau poate prin cumpărarea patentei. Cert este că a fost reconfirmat în 1823 (de Gr. IV Ghica) și 1829, după războiul ruso-turc.

În 1795 era grămăric de visterie și în același an s-a căsătorit, prima dată cu o Teodora (nu știm din ce neam), cu care a avut trei copii, morți de timpuriu, ca și mama lor care a decedat în 1802.

După opt ani, Andrei Papazoglu se recăsătorește cu o văduvă, Lixandra, mama viitorului Lt. colonel Dimitrie, care era primul din cei cinci copii ai familiei (doi băieți și trei fete). Familia trăia confortabil, Nicolae Iorga arăta că bunicul, Nicolae Papazoglu, cumpăraseră la licitație ("de la cochii vechi") slujba dijmăritului unui județ⁶. Dimitrie arăta că bunicul mai cumpăraseră hanuri și grădini prin mai multe locuri din capitală și partea dreaptă a uliței Covaci.

Grijiu pentru viitorul fiilor săi, Andrei Papazoglu s-a ocupat serios de educația lor. La șase ani, Dimitrie începe să meargă la Școala Domnească condusă de Ctin Vardalah și apoi de arhimandritul Neofit Ducas, după ce între 1813-1814 întreaga familie se refugiase de spaima ciurmei la Pitești și Câmpina. În 1821 își întrerupe școala din cauza izbucnirii zaverei și împreună cu familia se va stabili la Brașov. Aici împăratul Austriei, Francisc, dă dispoziție "să li se facă, de către autorități, cea mai frățască primire în toată țara Austriei; ceva mai mult, a numit polițai pentru pricinile românilor bejenari, pe logofătul Iordache Florescu, făcându-i onoarea a-i da chiar jandarmerie și căprari nemțești sub ordinele sale, pajeră la poartă și dreptul de a judeca și de aplana orite pricini între bejenarii refugiați"⁷. Dimitrie își continuă studiile la școala imperială, unde pe lângă instrucția serioasă învață maghiara și germana. După șase ani, în 1827, familia se reîntoarce în București, iar Dimitrie studiază în particular, luând și lecții de desen de la profesorul francez Jacquin. Aceste lecții îi vor fi foarte utile în viitor, când va edita litografii și hărți referitoare la istoria românilor. Se pare că studiasse și la Budapesta și Viena, după cum menționa într-un memoriu din 1865⁸.

La 19 ani, urmându-și înclinația pentru meseria armelor, se va angaja în armata națională proaspăt înființată în urma Regulamentului Organic. Erau trei regimente de infanterie și șase escadroane de cavalerie și "atunci am avut fericirea a mă înrola și eu....în gradul de iuncher", ofițerii fiind aleși "din elita boierilor și a comercianților, care dădeau năvală din toată țara ca să se înroleze"⁹. Recrutările se făcuseră la Craiova, armata fiind pusă sub comanda marelui spătar Alecu Ghica.

Avansează repede de la gardul de praporgic (sublocotenent), la locotenent, în 1832. În 1835 era comandant al Companiei 7 din Regimentul 1 Infanterie și i se încredințase paza Ocnei de la Telega. Îndatoririle militare l-au purtat apoi la Pitești, Celei, Zimnicea, Calafat, Brăila - unde a participat la înăbușirea răzmeriței bulgarilor primind decorația Nisan İftihar cu diamante pentru bravură¹⁰.

În 1843 s-a căsătorit cu Irina, fiica medelnicerului Hristodor Greceanu și a Smarandei Prejbeanu și cu banii de zestre și-a cumpărat casa și grădina de pe Calea Văcărești - Dobroteasa.

În 1845 va fi înaintat căpitan și în 1846 se va stabili la București. În 1847 va participa la stingerea distrugătorului incendiu din ziua de Paște, salvând arestații din închisoarea cuprinsă de flăcări. În *Istoria* sa se face o descriere cuprinzătoare a acestui eveniment care a marcat puternic viața Capitalei.

Anul 1848 îl prinde tot în București, după o scurtă perioadă de serviciu la paza liniei Dunării.

A fost martor al evenimentelor revoluționare pe care le descrie în amănunt și cu emoție povestește episodul luptelor din Dealul Spirii la care luase parte. El afirmă că dacă o mare parte a armatei n-ar fi fost mutată din București "nu știu zeu dacă ar mai fi scăpat vreun turc până la Dunăre".

După diferite însărcinări pe lângă Comandamentul trupelor otomane și ruse în 1853 i se încredințează "revizuirea câmpului ruso-turc". În 1855, după alte însărcinări la Islaz, Focșani și Brăila este înaintat la gradul de maior și după 25 de ani sub anne, demisionează din armată, rămânând "pensionar și deputat notabil de mahala"¹¹.

Deși obligațiile militare îl solicitaseră din plin, nu și-a neglijat pasiunea pentru citit și mai ales pentru istoria națională. În toate peregrinările prin diferite gamizoane, spiritul iscoditor și marea dragoste pentru trecut l-au făcut să adune o mulțime de "suveniruri antice" din care a alcătuit o apreciabilă colecție. În 1870 arăta că "suma totală a bucaților de antichități adevărate strânse de mîna mea era de 1707 bucăți" căci "nesuferind a sta în neactivitate și fără a aduce folos țării lui i-a venit salutara idee... de a se ocupa de lucruri folositoare țării lui și armatei"¹² (în 1874 era înaintat lt.-col. în retragere). Această pasiune și asiduitate cu care se ocupa realmente de descoperirile arheologice și semnalarea valorilor istorice au făcut ca în 1860 să fie numit comisar al unei delegații însărcinate cu depistarea bunurilor istorice din mănăstirile județelor Prahova, Dâmbovița, Muscel și Olt. Astfel, în 1863, el a alcătuit un proiect pentru depistarea antichităților din țară și depunerea la Muzeul Național¹³.

Era el însuși un pasionat colecționar, deschizând încă din 1855 în casele din mahalaua Dobroteasa un muzeu, care cuprindea: piese epigrafice, numismatice, documente, manuscrise, cărți, piese arheologice, arme. Muzeul a fost vizitat de arheologi francezi, austrieci, ruși, colonelul întreținând corespondență cu mulți istorici ruși și austrieci.

Pieseze muzeului său au fost prezentate la Expozițiile internaționale de la Paris și Viena, iar în 1870 a fost ales membru corespondent al Societății arheologice din Moscova¹⁴ și decorat cu Ordinul "Sf. Stanislas" pentru lucrările sale. Alte distincții și medalii a primit din partea principilor Al. I. Cuza, Anton de Hohenzollem și a lui Napoleon al III-lea, pentru participarea la expoziția de la Paris din 1869.

A editat numeroase litografii prezentând momente importante din istoria noastră și portretele domnitorilor, având colaborarea unor artiști prețioși - Carol Popp de Szathmari, H. Bahr.

S-a îngrijit de editarea hărților județelor, a Bucureștilor, menționând locuri de importanță istorică și informații foarte prețioase despre populație, structură socială, economie.

Încă dinainte de 1860 alcătuiuse un proiect pentru un muzeu național "păniște bazuri mai serioase și mai solide".

O parte din colecția sa a intrat mai târziu în patrimoniul Muzeului Național de Antichități și în Muzeul Saint-Georges. Nu este de mirare că între preocupările lui s-a aflat și heraldica. Între obiectele adunate cu atâta grijă se aflau și "46 armorii"¹⁵. Probabil, din acest lot făcea parte și desenul înfățișând stema ce apare și pe sigiliul său, a cărui impresiune se află în partea de sus a planșei. Desenul a făcut parte din fondul Muzeului Saint Georges, intrând în colecția MNIR din anul 1986.

Este vorba de o planșă desenată pe hârtie, pensă pe un suport de carton (care probabil a fost înrămată), pe care se află desenul executat de Dimitrie Papazoglu, înfățișând stema familiei sale, după cum urmează.

Scut oval având în mijloc un personaj masculin în pantalon strâmt și cămașă, cu capul acoperit de un fel de beretă, care ține în dreapta o sabie curbată, iar în stânga o balanță; picioarele se sprijină pe o emisferă ce pare a fi redarea părții superioare a unui glob pământesc; scutul e susținut în dreapta de un leu și în stânga de un vultur, ambii cu capul spre exterior care, împreună cu scutul se sprijină pe un ornament vegetal; scutul e încoronat de o coroană deschisă cu cinci fleuroane (câte două perlate, în centru, crucea). De ornamentul vegetal se prinde steaua unui ordin turcesc, Nisan İfticar, pe care-l dobândise apărând granița pe Dunăre, la Brăila, pentru a nu permite provocarea de masacre și dezordini în sud, unde avusese loc în 1842 "o mișcare de revoluție".

Sub desen, în tuș negru este trecut anul "18-45". Tot sub desen, într-un cartuș dreptunghiular se află un text autograf al lui D. Papazoglu, scris în tuș negru cu alfabet cursiv de tranziție: "Armele familiei mele de Papazoglu. Originalul se află de argint cu anul 1784 rămas mie de la răposatul și prea iubitul meu tată. Recomandând urmașilor miei a se ținea în tot viitorul neamului meu. Dimitrie Papazoglu". Alături de semnătura sa, în stânga, decupată dintr-un manuscris mai vechi, apare a fi semnătura autografă a tatălui său "Andrei N. Papazoglu", în cursive grecești. Dimensiunile desenului: h=21 cm, l=18 cm, inv. MNIR 23465 (pl. I, nr. 1).

Deasupra desenului se află impresiunea sigilară în tuș negru a sigiliului original, având aceleași arme, cu mențiunea că, în registrul inferior, de-o parte și de alta a ordinului, se află majusculile "N./K." (de la Nicolae Papazoglu, bunicul colonelului). Sub impresiune, se vede scris de mână col. Papazoglu, în cursive de tranziție, "originalul". Dimensiunile amprente: h=21 mm, diam.=19 mm (pl. I, nr. 2 a-b).

Armeriile din scut fac aluzie la ocupațiile membrilor familiei: sabia-meseria ostășească, balanța-mai degrabă se referă la îndelednicirea antecesorilor, de comercianți, deși le putem pune și în legătură cu semnificația general acceptată de "justiție" (deci prin vitejie și dreptate se guvernează pământul).

Familia colonelului Papazoglu era "un neam nou". Făcea parte din categoria burgheziei alogene bogate, împământenite la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Tot mai puternică în secolul al XIX-lea, când această categorie se face purtătoarea unei noi ideologii va reuși să se impună (ca și alte familii), asigurându-și la început "baza materială". Ei vor avea un rol însemnat în modernizarea țării, prin reforme progresiste. Într-un timp relativ scurt, familia Papazoglu se înrădăcește în pământul țării, simțind și acționând românește, după cum dovedește întreaga viață și acțiune a lt. col. D. Papazoglu.

Cum dreptul de sigiliu nu era limitat în Principate, înaintașii săi (începând probabil cu bunicul) și-au asumat și s-au servit de un sigiliu pe care l-au transmis urmașilor. Este de altfel o caracteristică a heraldicii sigilografice românești, de a-și *stabiliza* în această perioadă însemnele de familie și de a le *transmite* urmașilor. Este epoca în care boierimea de funcții caută să dobândească titluri și patente emise de la cea mai înaltă autoritate de stat (domnitor sau Divan), fie în ideea confruntării cu societatea vest-europeană sau rusă, fie pentru a-și afirma apartenența la acest popor - în cazul celor nou veniți în țară - așa cum se prezintă situația familiei Papazoglu.

În documente se întâlnesc mai mulți purtători ai acestui nume și în Muntenia și în Moldova, ocupându-se toți cu comerțul sau cu meseria armelor. Mai interesant ni se pare cazul lui Hagi Dumitrachi Papazoglu "capanlul", cu proprietăți la Sf. Gheorghe vechi din București și moșie la Bălcești, în județul Ilfov. El făcea danii substanțiale mănăstirii Sf. Ioan din Patmos și școlii de pe lângă mănăstire. Proprietatea de la Sf. Gheorghe o cumpăraseră de la marele vistiernic N. Brâncoveanu în 1784. Este momentul când burghezia începe să acumuleze, preluând proprietățile marii boierimi scăpătate. Domnitorul Mihail Șuțu îi întărea aceste proprietăți în 1785, arătând în hrisov că: "...Hagiul Dumitrache i frate-său Fotie Pappazoglu să află aici în pământul țării..." și că, prin cartea lui Nic. Vodă Caragea, din 1782, ca și prin cea "a domnii mele din 1784... au fost așezați la *orânduiala boierilor dă neam* (subl. noastră), *orânduială întărită* și prin actul din 1785, "...ca să se păzească și lor privilegiul întocmai ca și celorlalți boieri de neam"¹⁶. Nu se amintește de către lt. col. Papazoglu înrudirea cu cel de mai sus, dar l-am amintit pentru că face parte din aceeași categorie în ascensiunea spre conducerea treburilor de stat, înarmată pentru orice eventualitate și cu "cin" boieresc autohton și el făcând parte din "noii veniți din Răsărit"¹⁷.

Dimpotrivă, col. Papazoglu insinuează o înrudire cu neamul vechi al Slătinenilor, arătând că tatăl său „...fiind din acea familie a Slătinenilor, s-au strămutat din orașul Slatina pe la 1878...ei trăgându-se dintr-un Constantin Slătineanu”...poreclit de turci Pappazoglu, căci era foarte pios...¹⁸. Nu există nici o legătură între Slătineni și familia Papazoglu, în afara locului de „baștină”, Slatina. De altfel, însuși colonelul arată că, în 1830 când s-a angajat în armată „...Ofițerii erau din elita boierilor și comersanților...Anume fii de boieri cu grad, intrau d'a drept ofițeri, iar *fii de părinți fără boierie intrau iuncări*, adică cu gradul de sergenți nobili. Atunci am avut fericirea de a mă înrola și eu...cu gradul de *iuncăr*.”¹⁹ (subl. noastră), deci recunoaște indirect că nu făcea parte dintre boieri, ori Slătinenii erau familie veche de boieri olteni.

Această „insinuare” este remarcată și de Nicolae Iorga care, referindu-se la Dimitrie Papazoglu nota: „...Despre tată, zaraf bogat îi place a vorbi Andrei Papazoglu Slătineanu...director de visterie - la Mavrogheni...”²⁰.

Importantă este însă, nu ascendența boierească sau nu, a lui Dimitrie Papazoglu, ci atitudinea și activitatea sa de-a lungul întregii sale existențe. Adunând cu pioșenie relicve ale trecutului, care i s-au părut vrednică de a ne ilustra vechimea și continuitatea, popularizându-le, atrăgând atenția și curiozitatea contemporanilor săi asupra episoadelor eroice din zbuciumata noastră istorie, lt. col. Papazoglu și-a dobândit un loc respectat în muzeologia națională, mai ales.

În legătură cu stema familiei sale atragem atenția că, în lucrarea sa despre istoria capitalei, la pagina 273 apare o altă stemă, având Justiția în scut, ținând spada în dreapta și balanța în stânga, iar sub scut, pe o panglică, sunt prinse stelele a nouă ordine (diam. 31 mm). Este probabil „creația” sa actualizată, deși ostașul din sigiliul moștenit, îi caracterizează mai bine activitatea (Pl. II, nr. I). De altfel, pe coperta unei alte lucrări ale sale, ATLASU GEOGRAFIC AL ROMÂNIEI, apare stema din sigiliul moștenit²¹.

Preocupările lui pentru heraldica națională s-au materializat în același Atlas unde, pe fiecare pagină a hărții districtului, era imprimată și stema. Albumul cuprinde 32 de hărți de districte (cu stemele lor), din care 11 sunt colorate, fiecare dedicată unei personalități a districtului care, probabil, a ajutat la editarea lucrării: prefecți, militari, parlamentari, mari proprietari, înalți prelați și chiar domnitorul Al. I. Cuza și prințul Mihail Obrenovici.

Pe fila a doua a Atlasului, lt. col. Papazoglu nota cu mândrie conținutul decretului nr. 617/1863: „Pentru lucrări folositoare țării și armatei sevârșite de maioru (atunci) D. Pappazoglu i să dă dreptul de a purta epoletele gradului său, la uniformă. Alessandro Ioan I”. Era încă o recunoaștere a meritelor sale căci, „încă de la încetarea mea din serviciul militar mi-a plăcut a mă ocupa în tot timpul de 9 ani cu lucrări folositoare ei (țării) și demne de un ostaș bătrân”.

Lucrarea nu este remarcabilă numai pentru acuratețea execuției hărților și prezența stemelor, ci și pentru bogăția de informații privind „numărul locuitorilor fieș-cărui sat, poștele, liniile telegrafelor și chiar locurile pe unde s-au petrecut bătăliile Românilor”.

În 1860 D. Papazoglu alcătuia un proiect pentru crearea unui muzeu de antichități modern și își manifestase, printre primii cărturari români, preocuparea pentru conservarea patrimoniului istoric. "Arheolog din a mea copilărie, zelos pentru căutarea antichităților României am răbdat...inundat de lacrimi, privind trista stare în care ele au stat".

Adresându-se celei mai înalte autorități a statului, domnitorului țării, pe care-l dorea implicat direct în această acțiune, el îndemna: "Chemați Prea Înălțate Doamne, oameni care știu ca să conducă...la nemărginita dorință ce aveți pentru buna conservare a acelor monumente ce documentează Istoria țarei....Arheologia este Teologia...această știință devine într-un adevăr dintr-un sentiment înalt și dintr-un nobil zel". El credea că numai prin implicarea directă a domnitorului "se va putea îmbogăți Muzeul Statului nostru"²².

Activitatea lt. colonelului Dimitrie Papazoglu, neobosita lui strădanie pentru colecționarea și conservarea patrimoniului național constituie și astăzi un model pentru istorici, îndemnând la meditație asupra cuvintelor sale atât de actuale după un secol și jumătate: "să nu lăsăm timpul a trece, nici anii, așa grămezi pe ignoranța noastră, căci așa nu vom trage lauda și recunoștința viitorului".

NOTE

1. I. Strujan, Ctin. Căzănișteanu, *Locotenent colonelul Dimitrie Papazoglu*, București, 1972, p. 7.
2. Lt. col. D. Papazoglu, *Istoria fondării orașului București*, București, recd. 2000, p. 104.
3. Gh. Platon, Al. Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică. Date statistice și observații istorice*, București, 1995, p. 61.
4. R. Rosetti, *Originea și transformarea casei stăpânitoare din Moldova*, AARMSI, XXIX, 1906, p. 204, nota 2; vezi și Roudolf Kretzulescu, *Notice généalogique sur la famille Kretzulescu-Bassaraba*, Napoli, f.a., p. 64.
5. N. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, III, București, 1973, p. 332, nota 50 și p. 110; vezi și Al. A. C. Sturdza, *Opere*, București, 1885, p. 292.
6. N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, București, 1939, p. 236.
7. Lt. col. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 126.
8. Col. I. Strujan, lt. col. C. Căzănișteanu, *op. cit.*, p. 8.
9. Lt. col. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 191.
10. G. Potra, *Din Bucureștii de ieri*, II, București, 1990, p. 309.
11. Dr. N. Vătămanu, *Lt. colonelul Dimitrie Papazoglu, primul istoriograf al Bucureștilor*, în *Gazeta municipală*, nr. 575-579, București, 1943, p. 7.
12. *Ibidem*, nr. 575, p. 1.
13. A.N.I.C., *Documente munteneste*, P. VII, d. 25.

14. G. Potra, *op. cit.*, p. 311.
15. Col. I. Strujan, Lt. col. C. Căzănișteanu, *op. cit.*, p. 81.
16. N. Iorga, *op. cit.*, pp. 353-356.
17. *Ibidem*, p. 182.
18. Lt. col. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 43.
19. *Ibidem*, p. 191.
20. N. Iorga, *Memorii de militar*, la Lt. col. D. Papazoglu, *op. cit.*, p. 13.
21. Lt. col. D. Papazoglu, *Atlasu Geografic al României*, București, 1865.
22. Lt. col. D. Papazoglu, *Monumentele antice, istorice și tradiții ale Românilor*, București, 1868, pp. 4-6.

LE LIEUTANT-COLONEL DIMITRIE PAPAZOGLU SON BLASON ET SON SCEAU

Résumé

Pendant le XIXe siècle, les activités bornées sur la recherche archéologique et la conservation du patrimoine historique national ont connu en personne du Lt. col. Dimitrie Papazoglu un excellent représentant.

Issu d'une "nouvelle famille" d'origine grèque naturalisée en Valachie à la fin du XVIIIe siècle, D. Papazoglu a joui d'une bonne éducation à l'Académie princière de Bucarest et à l'École impériale de Brașov (pendant l'exil de la famille, dû à la révolution de Tudor Vladimirescu).

Il s'est engagé dans la nouvelle armée nationale organisée en 1830 et grâce au service qui l'a porté un peu partout il a très bien connu le pays et ses monuments. La passion sans bornes pour l'histoire l'a déterminé à collectionner des objets de toutes sortes liés aux événements de notre passé.

Il a manifesté aussi un vif intérêt pour la héraldique territoriale et la cartographie. Son blason (d'auto-concession, évidemment) dessiné par lui-même nous fait preuve des professions dont ses ancêtres ont exercé: le service militaire et le commerce. L'empreinte de son sceau, imprimé à côté du blason, nous porte à son grand-père Nicolas, "commerçant de première classe" et inspecteur financier pendant le règne de Constantin Mavroyeni.

Le blason et le sceau de D. Papazoglu se constituent en nouvelles preuves qui vont illustrer l'ascension de la nouvelle classe bourgeoise allogène, rapidement assimilé et naturalisée en Valachie.

Au cours du XIXe siècle ils se sont avérés capables d'assumer des responsabilités dans tous les domaines de la vie publique et quelques fois même d'être des précurseurs dans les recherches historiques et muséologiques. C'est le cas du lieutenant-colonel Dimitrie Papazoglu.

Planșa 1: Desenul autograf al stemei lt. col. Dimitrie Papazoglu.
Le dessin du blason du lt. col. Dimitrie Papazoglu, peint par lui-même.

a

b

Planșa 2 a-b: Amprenta sigiliului lt. col. Dimitrie Papazoglu.
L'empreinte du sceau du lt. col. Dimitrie Papazoglu.

D. Papazoglu

Planşa 3: Portretul şi stema lt. col. Dimitrie Papazoglu tipărite pe lucrarea „Istoria fondarei oraşului Bucureşti” (prima ediţie).

Le portrait et le blason du lt. col. Dimitrie Papazoglu imprimés sur „l'Histoire de la fondation de la ville Bucarest” (première édition).

DATE NOI DESPRE GRIGORE BENGESCU II, ÎN LUMINA UNOR SCRISORI INEDITE, CARE I-AU FOST ADRESATE DE CĂTRE "PERSONALITĂȚI ALE CULTURII ROMÂNEȘTI ȘI STRĂINE.

Constantin Iliescu
Vasile Novac

Grigore Bengescu II Samurcaș (1824-1881), fiul clucerului Alexandru Samurcaș și al Mariei Ștefan Bengescu, și-a făcut studiile la Viena, a fost administrator de județ și ministru al Cultelor sub Știrbei Vodă, a îndeplinit funcția de director general al teatrelor și director de minister, a fost ministru de culte în cabinetul lui Kogălniceanu (ianuarie 1865). În anul 1858, a publicat, la București, *Memorandum sur les egises et les monastiers, le bien comentueles et specialement sur les monasters dediees de la Principaute de Valachie*¹.

La Biblioteca Academiei se mai păstrează o lucrare de 32 de pagini a lui Grigore Bengescu II: *Filosofia idealistă și noua filosofie realistă în Germania de la Hegel încoace*, tipărită în "Columna lui Traian", nr. 9/1873.

La 25 mai 1847, s-a căsătorit cu Elena Goleșcu, fiica marelui vornic Gheorghe (Iordache) Goleșcu². Primul copil care se naște din această căsătorie, la 30 august/13 septembrie 1848, în orașul Craiova, va fi viitorul diplomat și om de litere, George Bengescu³.

În anul 1909, se mai știa că cei doi au mai avut doi copii: "Alexandru (Achile) Bengescu și o fiică, Elena, înfiată, măritată, întâi cu Racoviță, pe urmă cu Trăsnea, fost prefect al județului Brăila"⁴.

Grigore Bengescu II și Elena Goleșcu Bengescu au mai avut și alți copii: pe Ianculache, căruia i se făcea o educație republicană, la Golești, dar care s-a stins din viață copil⁵, pe Maria, stabilită la Paris, unde s-a ocupat cu critica de artă plastică, și pe Elena, necăsătorită, stabilită în Anglia, unde a și murit⁶.

Grigore Bengescu II este înălțat la rangul de pitar și trecut în Arhondologie, la 23 aprilie 1846, de către Grigore D. Bibescu, "pentru slujbele ce a săvârșit". Actul este semnat, ca șef de secție și de către poetul Grigore Alexandrescu⁷.

În timpul Revoluției Române de la 1848-1849, Goleștii au căutat să-l atragă de partea mișcării, numindu-l administrator al județului Mehedinți⁸.

Din scurta sa activitate de administrator, se cunosc doar trei rapoarte. Primele două sunt date: 30 iunie 1848. Din primul, adresat Ministerului din Lăuntru, reiese că nu a putut să înființeze Garda Națională la Cerneți, "din pricina morții orășanilor de boala holerii, care din zi în zi sporește; s-au strămutat toți orășanii pe dealurile cu vii și în alte părți"⁹. În al doilea raport, se face ecoul cererilor "amplouaților" administrației ca să nu se preocupe ei de datorile privitoare la gardiști, deoarece județul fiind înconjurat de granițele "Austriei, Serbiei și Turciei, cu care au neprecurmată corespondență, trebuie să lucreze, ziua și noaptea"¹⁰.

Ultimul raport păstrat, adresat către Ministerul din Lăuntru, din 24 iulie 1848, arată că, pentru a păstra "liniștea și buna orânduială a locuitorilor județului", a concentrat în capitala districtului dorobanții și plăieșii, a mai înființat un număr de catane, "precum, asemenea, a cumpărat plumb și praf de pușcă"¹¹.

La 15 august 1848, Nicolae Opran, noul administrator al județului Mehedinți și secretarul C. Roșianu, îl trec pe lista celor capabili a fi devotați în Obșteasca Adunare Constituantă, făcând precizarea, după numele Grigore Bengescu, "ginerile Goleșcului"¹².

La 26 august 1848, C. A. Rosetti, din partea Ministerului Treburilor din Lăuntru, îl numește pe "dl. Grigore Bengescu cel tânăr", membru în Comisia de Eliberare a Țiganilor din Oltenia¹³, iar prin Decretul 501 al Locotenentei Domnești, din 31 august 1848, este numit mădular și în comisia pe țară pentru eliberarea Țiganilor¹⁴.

După cum se vede, rolul său în Revoluție a fost șters, secundar. Nu s-a ridicat la nivelul cumnaților săi și al celorlalți Golești și revoluționari de frunte. Aceasta, pentru că nu împărtășea convingerile revoluționare cu entuziasm. Mai mult, cumnatul și prietenul său, Alexandru G. Goleșcu, după revoluție, îl numea reacționar: "Te blestem, scumpe reacționar, și-ți urez blestemele tuturor rușilor, spre a te face să înțelegi mai bine ce înseamnă să te afli între ce este drept și nedrept, între cel tare și cel slab, fără a lua partea aesteuia din urmă. Dar las la o parte cuvintele grele, căci trag nădejdea ca să fiu grațiat, vreodată, datorită favorurilor tale..."¹⁵.

Grigore Bengescu II a servit în administrația lui Barbu Știrbei, care l-a răsplătit, acordându-i o serie de ranguri boierești: serdar - 20 august 1850¹⁶, paharnic, la 19 august 1852¹⁷, clucer, la 25 aprilie 1855¹⁸.

În calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, la 20 mai 1858, primește o diplomă daneză¹⁹, iar în octombrie 1867, Victor Emanuel al II-lea al Italiei, la propunerea Ministerului Agriculturii, Industriei și Comerțului, acordă lui Grigore Bengescu II titlul de cavaler al Ordinului Sfântului Maurizio Lazzaro²⁰.

În anul 1848, Grigore Bengescu II trecând pe la Golești și văzând starea sănătății cumnatei sale, Cati, a fost convins să-și lămurească pe soacra sa, Maria Gh. Goleșcu, s-o trimită la Paris unde erau frații ei, Dumitru și Alexandru, pentru a se trata, pe malul Senei. Bengescu s-a angajat să obțină și aprobarea plecării de la Barbu Știrbei²¹. Cati Goleșcu a plecat la Paris, la 24 noiembrie 1849, împreună cu Grigore Bengescu, iar sora sa, Elena, a rămas la București, cu mama ei și cu copilul său, Gheorghe (George) Bengescu²².

La Paris, Grigore Bengescu a dus fraților Ștefan și Nicolae Goleșcu 7.875 de piaștri, trimiși de mama lor²³, iar la întoarcere, a dat mamei fraților Golești - Zoe C. Goleșcu, la sfârșitul lunii aprilie 1850, portretele celor doi fii ai săi, aflați în capitala Franței²⁴.

La această dată, Grigore Bengescu renunțase la magazinul său de cărți, deoarece nu-i aducea "prea mult profit", obligând pe Zoe C. Goleșcu să vândă biblioteca fiilor săi, prin Winterhalder²⁵.

La sfârșitul lunii noiembrie 1852, Grigore Bengescu fusese "numit la Înalta Curte", ceea ce-l face pe Ștefan Golescu să creadă că, din acest post, va sprijini pe refugiații politici, deoarece "are la inimă", mai ales "reînțoarcerea cumnatului său, Alexandru G. Golescu"²⁶.

Grigore Bengescu II a moștenit de la părinții săi moșia Salcia, iar sora sa, Marghioala a primit Valea lui Petru²⁷. În afară de comerț, s-a ocupat cu diferite afaceri, având și destule datorii. În primăvara anului 1855, se împrumutase cu 4.500 galbeni, pentru care, la 11 martie 1856, plătea 450 lei dobândă²⁸. La 17 martie 1851, împrumutase de la Ioan Dinulescu din Craiova, 400 de galbeni, pentru care în 1855 și 1858 era somat să-i plătească Obștei Epitropiei a Principatului Țării Românești²⁹. În anul 1860, i se mai solicita 237 florini, cu dobânda lor, pentru o datorie contractată la Viena, în anii 1846-1847, de la creditorul Samuil Pascu³⁰. La sfârșitul lunii iulie 1859, s-a asociat cu Lambru Vasilescu, pentru a "face speculă de bani, în tovărășie". Grigore Bengescu a depus 5.000 de ducăți și Lambru Vasilescu jumătate, urmând ca în contul celeilalte jumătăți să se ocupe personal de afaceri. Afacerea a mers, pentru că la 31 decembrie 1847, capitalul din 1859 și cu dobânda anuală de 15%, capitalizată la sfârșitul fiecărui an, ajunsese de 15.458 ducăți³¹.

Datele noi la care ne vom referi în continuare, provin din cele 44 de scrisori autografe dăruite de Alexandrina N. Grant Bibliotecii Academiei, adresate lui Grigore Bengescu de către: Grigore Alexandrescu (8), Mihail Kogălniceanu (2), Matei Millo (4), G. Bălăceanu (1), Prințul Wassilchikoff (3), Lady Blumer (1), Prințesa G. Belgioso (1), Maria A. Popescu (1), E. Popescu (4), L. Beclard (5), J. A. Philipescu (11), N. Tinard (1), Levassor (1) și D. Ravel (1)³².

Prima scrisoare a lui Grigore Alexandrescu din 25 iulie 1855 este o intervenție pentru a i se acorda lui Paraschivescu antrepriza Teatrului, bineînțeles, "dacă D.D. mădulari ai Comitetului se vor uni la această cerere"³³.

La 27 martie 1857 Grigore Alexandrescu roagă pe Grigore Bengescu, director la Ministerul Credinței, să-i acorde ajutorul lui "I. Cioranul, compatriot al meu din Târgoviște... spre a fi ajutat, cu ocazia sărbătorilor, din sumele ce aveți destinate pentru aceasta". Își exprimă speranța că va face tot posibilul ca să ajute "pe un om care, întradevăr, merită"³⁴.

A treia epistolă, din 14 septembrie 1857, însoțea mai multe petiții care nu s-au păstrat în acest fond, cu următoarea scuză: "Lumei îi place să creadă că mă bucur de prietșugul dumitale și, prin urmare, că am oareșcare trecere. Această opinie nu voi s-o dezmint, căci flatează amorul meu propriu"³⁵.

La 18 martie, probabil 1865*, Grigore Alexandrescu îi adresează ministrului rugămintea să aibă grijă de fiul angloitalului Eforiei, Stănescu, încheind glumeț că, atunci când va "ajunge domn, îți voi ține socoteală"³⁶.

* Grigore Bengescu a fost numit ministru al Cultelor prima dată în septembrie 1858 (Vezi *Acte și documente relative la istoria Renascerii României*, publicate de Ghenadie Petrescu, D.A. Sturdza, vol. IX, 1857-1859, București, 1901, pag. 72) și a doua oară, în ianuarie 1865, în cabinetul Kogălniceanu (Vezi loc. cit. mai sus, pag. 1).

Altă scrisoare nedată, de pe vremea când era director la departamentul Credinței, deci, înainte de septembrie 1857, conține rugămintea de grăbirea trimiterii "ordinului la Casa Centrală, căci este o sărăcie deosebită" și-i reproșează că, deși "Afacerea Teatrului s-a pus pe roate", el n-a "fost exact"³⁷.

În alte două scrisori nedatate, în care i se adresează, ca și altă dată, cu "cher ami", îl roagă: a) să-l servească pe purtătorul biletului cu ceea ce-i va cere, precizând că n-a primit leafa pe mai multe luni³⁸ și b) îi recomandă "o femeie demnă de credință", pentru care, dacă va face ceva pentru ea, "veți fi făcând un act meritoriu de care bunul Dumnezeu va ține cont"³⁹.

Ultima scrisoare este tot un reproș, pentru că subalternul lui Bengescu, Crețeanu, nu-și face datoria: "Se pare că dl. Crețeanu, șeful nostru de birou, se lipsește de tine și de ordinele tale, căci tu i-ai ordonat, în prezența mea, de a trimite lista Comisiei. În rest, dacă nu ți se vor supune, nu va fi greșeala mea"⁴⁰.

Actrița Eufrosina Popescu îi trimite patru epistole.

În prima, îl roagă să-i pună la dispoziție suma pentru nouă bilete, justificându-și astfel solicitarea: "Moartea fiicei mele m-a pus în cheltuieli enorme și mă găsesc foarte jenată în aceste momente, altfel nu v-aș fi deranjat pentru atât de puțin..."⁴¹. Al doilea bilet conține o cerere de reținere a cinci bilete, în contul ei, pentru prieteni⁴², al treilea îi solicită gratis Teatrul, pentru a da o serată, marți sau miercuri⁴³, iar în ultimul îl roagă să-i înapoieze cartea pe care i-a împrumutat-o deoarece, acolo, a uitat Valsul de Vengeanu, pe care trebuie să-l cânte în acea seară⁴⁴.

De la Matei Millo s-au păstrat patru scrisori adresate lui Grigore Bengescu, din care trei sunt datate: 1869-1870. În noiembrie 1869 refuză "amabila... invitație de a juca mâine", fiind dator lui Stătescu 6 napoleoni, dați pentru a-și cumpăra recuzită: o redingotă și un palton⁴⁵.

La 14/26 aprilie 1870, Matei Millo mulțumea directorului Bengescu pentru vizita ce i-o făcuse acasă, rugându-l, totodată, să-i dea un răspuns definitiv în chestiunea reprezentăției ce o solicitase. El dorea ca să fie aprobată pentru sâmbăta viitoare și, în caz contrar, "de a mă aviza asupra zilei cea mai apropiată posibilă, căci eu nu suport că veți abandona cu totul pe ... al vostru foarte devotat Matei Millo"⁴⁶.

Pe data de 13/25 august 1870, Millo solicita, iarăși, lui Bengescu, o nouă reprezentăție. Încheierea politieoasă denotă că actorul era mulțumit de sprijinul dat de către director, de vreme ce susține: "Sunt flatat să sper că binefăcătorul meu, domnul Bengescu, va îndepărta toate dificultățile"⁴⁷.

La 17 mai, nu știm anul, probabil în 1857, când funcționa cenzura, Matei Millo îl roagă pe Grigore Bengescu să aprobe textul unei piese ce trebuia prezentată publicului, pentru că el tăia tot ceea ce "ar putea prezenta cele mai mici susceptibilități sau dificultăți", precizând: "eu iau asupra mea responsabilitatea reprezentării, dv. puteți s-o semnați cu toată încrederea răspunderii mele în întregime"⁴⁸.

Două din scrisorile lui Mihail Kogălniceanu, din anii 1864-1865, ni-l prezintă pe Grigore Bengescu II, în altă postură și amime de prieten intim și amic politic al lui Kogălniceanu, în acești ani. Că este așa, se vede de la prima scrisoare dată: "Huși, 29 aprilie 1864", în care primul ministru îi prezenta programul său

de lucru (pentru afaceri personale) în amănunțime, în speranța că va fi ținut la curent cu veștile politice din București. Aceasta reese din ultima parte a scrisorii: "După plecarea mea, după ce v-am telegrafiat de trei ori, n-am nici o veste de la voi. Ce faceți? Cum vă merge? De aici, am puține lucruri a vă face cunoscut"⁴⁹. Numai așteptarea acestor noutăți politice și, poate, mai puțin obișnuința de a vorbi de afacerile sale justifică detaliile programului său: "De azi dimineață, mă găsesc la Huși, pentru a-mi regla câteva afaceri ale moșiei mele de la Râpi. În câteva ore, voi fi la moșia mea. Măine, voi fi la Iași, poimăine, voi pleca, pentru a-mi regla afacerile fabricii mele; de acolo, mă voi îndrepta la Roman... și, săptămâna viitoare, voi fi, indubitabil, la București, unde sunt foarte nerăbdător să vă strâng mâna"⁵⁰.

În scrisoarea din 25 aprilie 1865, expediată din Iași, începe prin descrierea călătoriilor făcute la moșiile sale din Fălciu și Iași, după care merge la Neamț, se va întoarce la moșia lui de pe Prut, unde va aștepta un vapor, cu care se va întoarce la București, prin Giurgiu. Speră să fie la București, pe 4-5 mai. La Iași se vorbește de o schimbare de guvern. În noul cabinet, vor intra: Docan, Plagino și Costin Catargiu. Pe Anastase Panu îl critică pentru că "a făcut același lucru", ca-n "1861, în ministerul meu", arătând că "Purtarea lui Panu a indignat pe amicii săi". Îi critică și pe "roșii"-gruparea radical-liberală. Se spune că Manolache Costache Epureanu a fost chemat la guvern, dar a refuzat, deoarece ar fi cerut mână liberă pentru a desface ceea ce Kogălniceanu a avut mână liberă a face, cu excepția legii rurale. Cuza l-ar fi tratat de nebun și Kogălniceanu credea că "a avut dreptate"⁵¹.

Dintre străinii care i s-au adresat în scris lui Grigore Bengescu II anunțim pe prințesa Georgete Belgioso, prințul Vasilșeev, actorul Lavassor și consulul francez, L. Beclard.

Prințesa Georgete Belgioso, născută ducesă de Hamilton, văduva generalului de divizie A. Belgioso, autoarea *Noii Americi*, publicată la Londra, în 1873, se găsea la 1-16 iulie 1874, la București, și-l invita pe Grigore Bengescu la Hotel Londra, din strada Moșilor, în scopul de a i se face o prezentare a vieții politice și economice a României, necesară pentru cartea care o pregătea prințesa în vederea descrierii politico-literare a Orientului. I s-a adresat lui Bengescu fiindcă i-a fost recomandat de colegul său de școală, generalul Pisani, "ca un bun om de stat român, cel mai competent pentru a mă informa asupra stării politice și economice a României"⁵².

Prințul Vasilșeev îi trimite trei scrisori, dintre care doar una datată 18 octombrie 1853, care demonstrează relații de natură politică și solicitarea unor servicii, precum înlesnirea transportării unor bagaje ale prințului de la Craiova la Consulatul Rus din București⁵³.

Cele cinci scrisori ale lui L. Beclard atestă preocupările comune legate de teatru.

La 7/19 septembrie, probabil 1857, Beclard îl ruga pe Bengescu din partea directorului trupei franceze, Dauterney, să se grăbească cu terminarea repetițiilor la teatru, deoarece trupa sosea a doua zi în București. În post scriptum se face mențiunea: "D. de Talleyrand, care așteaptă cu nerăbdare deschiderea

Teatrului Francez, se așează la cererea pe care mi-am permis de a o face pe lângă dumneavoastră⁵⁴.

În noiembrie, probabil tot 1857, Beclard îl roagă să obțină de la domnul Millo sau de la domnul Miott permisiunea pentru o seară sau o parte a serii, să-i dea sala de teatru artistului francez Ferrand, care a dat reprezentații în Rusia și Moldova⁵⁵.

La 6/18 decembrie, L. Beclard îi trimite pe Spiră și Rodriguez pentru a juca *Ernani*⁵⁶.

Într-o a treia epistolă, din 18/30 decembrie, Beclard, după moartea directorului trupei franceze Dauterny, scrie lui Bengescu II că prințul a hotărât să păstreze trupa fără a le reduce lefurile. Unul din actori, Dellile, vrea să plece la Paris, pentru afaceri de familie, solicitând un ajutor bănesc. Consulul francez crede că i-ar ajunge 20 de ducăți dați de guvernul valah și că n-ar fi o mare pierdere, pentru că folosirea lui "nu este absolut necesară și al cărui talent, de altfel, nu este foarte gustat". Bengescu mai este solicitat ca, atunci când va aproba afișul, să vegheze ca actrița cunoscută ca "d-na Dauterny, să nu mai fie astfel numită. Eu cred că se cheamă Marie Penaud". Poate să-și ia și un pseudonim, "dar nu va păstra numele directorului defunct"⁵⁷.

Din scrisorile amintite mai sus, se desprinde rolul important pe care Grigore Bengescu II l-a avut în dezvoltarea teatrului românesc și sprijinul dat unor mari actori români, ca Matei Millo și Eufrosina Popescu. Ele dovedesc că a fost prețuit și iubit de unele personalități ale vieții culturale și politice românești, ca: Grigore Alexandrescu, Mihail Kogălniceanu, Matei Millo și E. Popescu.

Colaborarea cu consulul Franței se baza pe preocupări comune legate de teatru. Sprijinirea actorilor francezi aducea noi prieteni românilor și cauzei pentru care luptau: Unirea Principatelor.

Pasiunea pentru teatru a lui George Bengescu, fiul cel mai mare al lui Grigore, și sprijinul dat de diplomatul român lui Ion Ghica de a trimite actori români la Paris, pentru a lua lecții de la Delauney, se vede că aveau rădăcini creditare.

NOTE

- 1 Predescu Lucian, *Enciclopedia Cugetarea*, [1940], pag. 95 și Fotino George, *Din vremea Renașterii Naționale a Țării Românești, Boierii Golești, II*, București, 1939, pag. 185, nota 4.
- 2 *Biblioteca Națională, fonde Saint George*, pachet CLXXI, dos. Nr. 9.
- 3 Grant N. Georges și Novac Vasile, *Contribuții la viața și activitatea lui George Bengescu, membru al Acaemiei Române, în Museum. Studii și Comunicări de istorie și etnografie, II, Golești-Argeș*, 1978, pag. 233.
- 4 Cornel Th., *Figuri contemporane din România*, vol. III, 1909, pag. 254.
- 5 Fotino George, op. cit., II, pag. 392.

- 6 Informații date unuia dintre autori de către Georges N. Grant, nepotul de
fiică al academicianului Gheorghe (George) Bengescu.
- 7 *Complexul Muzeal Golești* (În continuare, se va cita C. M. G.), nr. inv.
9955/911.
- 8 *Anul 1848 în Principatele Române, I*, București, 1902, pag. 650.
- 9 Chipurici N., Măncanu M., *Mehedinți sub steagul Revoluției Române*,
Drobeta-Tr. Severin, 1978, p.p. 43-44.
- 10 *Ibidem*, p.p. 44-45.
- 11 An 1848 în Pr. Rom., II, pag. 706.
- 12 *Ibidem*, III, p.p. 453-454.
- 13 *Ibidem*, pag. 698.
- 14 *Ibidem*, IV, pag. 2.
- 15 *Biblioteca Academiei Române, fond George Bengescu, S/11/CIV*.
- 16 C.M.G., nr. inv. 9956/912.
- 17 *Ibidem*, nr. inv. 9957/913.
- 18 *Ibidem*, nr. inv. 9958/914.
- 19 *Ibidem*, nr. inv. 10008/1964.
- 20 *Ibidem*, nr. inv. 9959/915.
- 21 Fotino George, *op. cit.*, II, pag. 343.
- 22 *Ibidem*, pag. 349.
- 23 *Ibidem*, pag. 381.
- 24 *Ibidem*, III, p.p. 35 și 41.
- 25 *Ibidem*, pag. 43.
- 26 *Ibidem*, pag. 393.
- 27 *Biblioteca Națională, fond Saint Georges, pachet CLXXV, dos. 9*.
- 28 *Ibidem*.
- 29 *Ibidem*.
- 30 *Ibidem*.
- 31 *Ibidem*.
- 32 C.M.G., nr. inv. 10121/1077.
- 33 *Biblioteca Academiei Române, fond George Bengescu, S 2 (1)/CIII*.
- 34 *Ibidem*, S 2 (2)/CIII.
- 35 *Ibidem*, S 2 (3)/CIII.
- 36 *Ibidem*, S 2 (4)/CIII.
- 37 *Ibidem*, S 2 (5)/CIII.
- 38 *Ibidem*, S 2 (6)/CIII.
- 39 *Ibidem*, S 2 (7)/CIII.
- 40 *Ibidem*, S 2 (8)/CIII.
- 41 *Ibidem*, S 19 (1)/CIV.
- 42 *Ibidem*, S 19 (2)/CIV.
- 43 *Ibidem*, S 19 (3)/CIV.
- 44 *Ibidem*, S 19 (4)/CIV.

- 45 *Ibidem*, S 17 (1)/CIV.
46 *Ibidem*, S 17 (3)/CIV.
47 *Ibidem*, S 17 (2)/CIV.
48 *Ibidem*, S 17 (4)/CIV.
49 *Ibidem*, S 12 (1)/CIV.
50 *Ibidem*.
51 *Ibidem*, S 12 (2)/CIV.
52 *Ibidem*, S 5/CIII.
53 *Ibidem*, S 22 (1-3)/CIV.
54 *Ibidem*, S 4 (1)/CIII.
55 *Ibidem*, S 4 (2)/CIV.
56 *Ibidem*, S 4 (3)/CIV.
57 Grant N. Georges și Novac Vasile, *op. cit.*, pag. 235.

NEWS DATES ABOUT BENGESCU GRIGORE II, IN THE LIGHTS OF THE INEDIT LETTERS, WHICH IT WAS ADDRESS TO THE ROMANIAN AND FOREIGN CULTUREL PERSONALITIES

-Abstract-

The present work presents the content of 44 letters received by Grigore Bengescu II (1824-1881), which has been married to Elena, daughter of great boyard Gheorghe (lordache) Golescu, from certain cultural and political personalities.

From these letters one can draw the important role of Grigore Bengescu II for Romanian theater development and support for great actors of the time. They prove that he was appreciated and loved by different cultural and political Romanian personalities as: Grigore Alexandrescu, M. Kogălniceanu, Matei Millo a.s.o.

The cooperation with French consul has been based on common preoccupations concerning theater. By supporting French actors, which could bring new friends for Romanian and their cause: Union of Principates.

ADEZIUNEA LOCUIITORILOR DIN JUDEȚUL ARGES LA PETIȚIA DIN 11 IUNIE 1861

Mariana Neguțu

Unirea Principatelor Române în anul 1859, moment de o profundă semnificație în istoria poporului român, a fost rezultatul luptei maselor largi populare, a eforturilor întregii națiuni. Acțiunea maselor pentru înfăptuirea acestui deziderat istoric constituie un important aspect în lupta pentru unitate, libertate și progres.

În perioada înfăptuirii Unirii, ca de altfel de-a lungul întregii epoci moderne, argeșenii și-au făcut simțită prezența în principalele momente ale dezvoltării noastre istorice, înscriind poziții înaintate față de evenimentele, care au marcat noi etape în mersul ascendent al poporului român spre constituirea și consolidarea unui stat național. Ne propunem să ne oprim tocmai asupra unui asemenea moment important din epoca Unirii, eveniment la care au participat argeșenii, și anume la mișcarea din iunie 1861 în sprijinul Unirii depline a Principatelor române, sub un domn pământean.

Manifestările populare din Principate, desfășurate în iunie 1861 în favoarea Unirii depline sub principe pământean, ales la 5 și 24 ianuarie 1859 și a lărgirii bazei electorale, se încadrează în eforturile înregistrate pe toate planurile în vederea consolidării Unirii și exprimă în mod elocvent adeziunea maselor față de domnitorul Al. I. Cuza, sub a cărui domnie se dorea înfăptuirea marilor idealuri naționale. Aceste mișcări s-au desfășurat în jurul petiției din 11 iunie 1861, a cărei subscripție s-a organizat cu prilejul sărbătoririi a 13 ani de la izbucnirea în București a revoluției de la 1848, fiind totodată, un răspuns la manifestările partidei de dreapta pentru un principe străin.¹ Ele vizau accelerarea realizării reformelor necesare țării și înfăptuirea lor prin forțele interne, în fruntea cărora domnitorul era invitat, sau cel puțin să poată servi acestuia ca argument ca să "decrete unirea sau ca document justificativ către puterile străine"²

Sărbătorirea începută în București la 11 iunie 1861 pe Cîmpul Filaretului, unde s-au adunat mii de oameni, a constituit prilejul nu numai a cinstirii evenimentelor trecute, dar și a sublinierii semnificației dublei alegeri a lui Al. I. Cuza. Referindu-se la aceste aspecte, în cuvântarea pe care a ținut-o, Cezar Bolliac propunea adoptarea unei petiții către domn, "pentru ca suveranul nostru să mai aibă încă o probă de amorul națiunii către dânsul și de voința noastră statornică a se contopi staturile Moldo – Române într-un singur stat... propui să subscriem cu toată țara cerând Unirea desăvârșită cu întinderea legii electorale..."³. Prin grija Comitetului Central din București pentru subscriere la petiția din 11 iunie 1861, în care se arăta că "Unirea desăvârșită a Moldo – României sub alesu său și numai această unire poate aduce creditul, încrederea, stabilitatea și autoritatea în stat,

liniștea și tăria în națiune”⁴ petiția a fost publicată în presă, tipărită pe formulare și difuzată în întreaga țară. Astfel, în jurul ei s-a declanșat o adevărată mișcare de masă, care a cuprins cele mai diferite categorii sociale din Principate. Dovadă sunt cele 800000 de semnături⁵ depuse pe petițiile care au fost răspândite în întreaga țară.

Printre cei care au subscris la petiția din 11 iunie 1861 se numără și argeșenii, iar mărturia participării lor se păstrează și astăzi între documentele de epocă, referitoare la această acțiune.

Pentru ca petiția către domn să fie cunoscută și semnată de mase cât mai largi, Comitetul Central din București s-a adresat ziarelor pentru publicarea textului acesteia și a unei circulare, în care se sublinia însemnătatea acțiunii, se relatea modul cum fusese adoptată petiția pe Câmpul Libertății și se chema la subscrierea sa⁶. Și în județul Argeș, ca pe întreg cuprinsul țării s-a creat un comitet format din 11 membri și anume: protopop M. Konstandinescu, preot M. Minescu, Dim. Radovici, Ghiță Mălurescu, Ioan Miulescu, Ioan Mihail, J. K. Potoceanu, Toma Pleșoianu, N. M. Negulescu, N. Dimancea și Ioan Rădulescu. Acest comitet trimite o adresă Comitetului Central din București pentru subscrierea la petiția din 11 iunie 1861, publicată în ziarul “Românul”⁷, în care sunt menționate printre altele și măsurile care s-au luat în orașele și satele județului.

“Printr-un delegat al domniilor voastre primindu-se la Municipalitytea orașului Pitești mai multe exemplare după petiția formată în Câmpul Libertății din București în ziua de 11 iunie anul curent, prin care se cere de la domnitorul Principatelor Unite, întrunirea cât mai grabnică și definitivă a țărilor noastre, România și Moldova și prin urmare a ministerilor și camerilor din Iași și București, precum și o lege electorală întinsă, după care să se convoace o reprezentațiune cu adevărat națională. Cetățenii acestui oraș au procedat îndată la formarea unui comitet și pentru aici care să stăruiască pentru subscrierea acestei petițiuni și subsemnării, ca parte din acest comitet avem onoarea a vă face cunoscut că am dat dispoziții a se subscrie zisele exemplare de petiții atât în acest oraș cât și în district și sperăm a fi vrednici de așteptările dumneavoastră, care petiție cuprinde cele mai vitale principii ale națiunii.”

La Biblioteca Academiei Române în cele 4 volumele care însumează majoritatea covârșitoare a petițiilor din vara anului 1861, se află și acelea din județul Argeș, inclusiv orașul Câmpulung, care făcea parte la vremea respectivă din județul Muscel.

Ne vom opri asupra petiției locuitorilor din orașele Curtea de Argeș, Câmpulung și satele învecinate, al cărui text, identic cu cel citit și adoptat pe Câmpul Libertății în București sublinia printre altele faptul că “...unirea românilor din Moldova și Valahia într-un singur stat a fost totdeauna dorința cea mai de căpetenie.”⁸ În continuarea textului petiției urmează tabelul cu semnături, grupate sub titlul “Unirea definitivă sdbt Alesul din 24 Ianuarie – lege electorală întinsă”, care se reia la începutul fiecărei pagini. Petiția locuitorilor din orașul Curtea de Argeș cuprindea 506 semnături⁹. Tot în acest volum (nr. 1963), intitulat “Petițiunea

națională din 11 iunie 1861” între f. 62 – 81 sunt trecute semnăturile locuitorilor din orașul Câmpulung, în număr de 60, și ale locuitorilor din cele 16 sate învecinate. De asemenea, sunt prezentate și semnăturile locuitorilor din 71 de sate ale județului (f. 2 – 61:82 – 91).

Filele conținând textul petiției și semnăturile celor care au scris sunt legate cu un șnur tricolor, pe care este aplicat, din ceară roșie, sigiliul Comitetului pentru subscrierea la Petiția din 11 iunie, în centru căruia se găsește stema reunită a celor două țări: acvila și capul de bour. Este vorba, desigur, de sigiliul Comitetului Central din București, la care s-au adăugat toate petițiile din cele două capitale și din județe.

Mișcarea de masă în jurul petiției din 11 iunie oferea domnitorului AL. I. Cuza un element în plus în argumentarea grăbirii recunoașterii Unirii, cu atât mai mult cu cât această mișcare, având între organizatori reprezentanți ai curentului liberal, viza îndeplinirea acestui deziderat prin punerea puterilor în fața faptului împlinit.

Toate aceste demonstrații produse în jurul petiției din 11 iunie 1861 – între care se situează și cele ale argeșenilor – au avut drept consecință o și mai mare întărire a atmosferei favorabile Unirii complete, a cărei proclamare devenise inerentă. Domnitorul însuși, cu toată prudența deosebită provenită din grija de a nu periclita situația patriei sale, a fost în două rânduri pe punctul de a proclama Unirea deplină peste capul Porții Otomane și al puterilor garante¹⁰, pentru a putea fi odată îndeplinită această îndreptățită năzuință a poporului nostru.

Iar, atunci când, după trei ani de neîntrerupte stăruințe se obținea, în sfârșit, asentimentul acestora, dar nu în forma dorită de domn și de țară, AL. I. Cuza, credincios idealului național și promisiunii făcute cu ocazia deschiderii Camerei Moldovei la 3 decembrie 1861 declara că “Unirea va fi așa precum România o va simți și o va dori”¹¹ – avea să proclame Unirea într-un mod mai larg, făcând “un pas îndestul de îndrăzneț, trecând iarăși alături de voința Europei”¹².

Într-adevăr, în “proclamațiunea Înălțimei Sale Domnitorului către națiunea română” din 11 decembrie 1861 se arăta “Unirea este îndeplinită. Acest fapt mareț, dorit de generațiile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, echemat cu atâta căldură de voi, s-a recunoscut de Înalta Poartă și de puterile garante și s-a înscris în datinile națiunilor... În zilele de 5 și 24 ianuarie ați depus toată a voastră încredere în alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur domn, alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie”¹³.

NOTE

1. Elena Pălănceanu, *Manifestări de masă în sprijinul desăvârșirii Unirii Principatelor Române în anul 1861*, în "Cercetări istorice", vol.I, București, 1979, p.104
2. "Revista Carpaților" din 1 iunie 1861, p.59
3. Elena Pălănceanu, art. cit. p. 105
4. Idem, p.106
5. "Revista Carpaților", septembrie 1861, p. 317
6. "Românul", an V, nr 186, din 5 iulie 1861
7. Ibidem
8. Biblioteca Academiei Române, mss. rom. 963, f. 12
9. Idem, f. 92 - 111
10. C. C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București, 1966, p. 109
11. Elena Pălănceanu, art. cit., p.110
12. A.D. Xenopol, *Domnia lui Cuza Vodă*, vol.I, p. 224
13. Elena Pălănceanu, art. cit, p.110

L'ADHESION DES HABITANS DU DEPARTEMENT DE ARGEȘ À LA PETITION DU 11 JUIN 1861

Résumé

Les manifestations populaires qui ont eu lieu dans les Principautés pendant le mois de juin 1861 pour l'union complète sous le prince indigène choi le 5/24 janvier 1859 font parti des efforts de tous les plans en vue de la consolidation de l'Union. Elles expriment l'éloquente adhésion du peuple au tour du prince Alexandre Jean Cuza sous le regne du quel on souhaité l'accomplissement des grand idéals nationaux.

Toutes ces manifestations ont eu lieu pendant la souscription de la petition du 11 juin 1861, anniversaire des 13 années depuis le commencement de la révolution de 1848.

La Bibliothèque de l'Académie Roumaine garde quatre volumes contenant la majorité des petitions de l'été 1861. Parmi elles sont aussi celles du département de Argeș, y compris de la ville de Câmpulung Muscel. On constate plus de 566 signatures des habitants de Curtea de Argeș, Câmpulung et des villages voisins.

Les feuilles contenant le texte de la petition et les signatures de ceux qui ont souscrite sont lié avec un cordon en trois couleurs sur lequel est appliqué, en cire rouge, le sceau du Comité pour la souscription de la Pétition du 11 Juin. Au centre du sceau se trouve le blason réuni des deux principautés roumaines – l'aigle et la tête d'aurochs.

Toutes ces manifestation ont eu comme conséquence le renforcement de l'atmosphère favorable à une Union complete, proclamation qui devennait inhérente.

IANCU BĂLĂCEANU ȘI ADUCEREA PRINCEPULUI CAROL DE HOHENZOLLERN ÎN ROMÂNIA

Georgeta Filitti

În noaptea de 11 spre 12 februarie 1866, un grup de conjurați, susținuți de căpetenii militare, puneau capăt domniei principelui unificator Alexandru Ioan Cuza. "Lovitură nedemnă", "conspirație", "revoluție"- termenii n-au lipsit pentru o acțiune din care prestigiul fostului principe a ieșit neștirbit, el neopunând rezistență în fața intrușilor ce au pătruns în iatacul lui în miez de noapte.

Între conjurați se afla Ion Ghica, fost bei de Samos și aspirant fără șansă la tronul Principatelor. În preajma sa se agita eficient un om de 38 de ani, cu un trecut revoluționar remarcabil: fusese prefect de Câmpulung în timpul revoluției de la 1848 steagul tricolor fiind păstrat cel din urmă pe reședința sa înainte de invazia rusească. L-a slujit și pe principele Cuza ca prefect de poliție, dejucând tenebroasa afacere a mașinii infernale fabricată pentru asasinarea acestuia. Tot în numele lui Cuza îndeplinește o misiune delicată în Italia în 1859, cu care prilej se întâlnește cu Napoleon al III-lea.

L-am numit pe Iancu Bălăceanu.

După paharele de șampanie băute în euforia victoriei împotriva "tiranului" a "autorului loviturii de stat de la 2 mai", conjurații au realizat brusc că nu se gândiseră pe cine vor pune în loc. La întâmplare dovedind un surprinzător amatorism politic, l-au proclamat domn al României pe principele Filip de Flandra. Tribunalul Teleorman nici n-a mai așteptat ivirea acestuia pe teritoriul țării și a început să emită acte în numele lui.

Dar lucrurile erau mai complicate. Ca nepot al lui Louis Phillipe prin urmare un Orléans, el nu era agreat de Napoleon al III-lea, spiritul tutelar al românilor, peste cuvântul căruia nu se putea trece. Așadar, tronul continua să rămână vacant și Locotenența domnească trebuia să-și îndrepte opțiunile în altă parte. Pentru moment cabinetele europene trebuiau informate de răsturnarea politică operată în România. A fost ales Iancu Bălăceanu ca emisar pe lângă guvernul francez, el trebuind totodată să-l înlocuiască pe fostul agent al principelui Cuza la Paris, colonelul Alecsandri.

În loc de scrisori de acreditare, lui Bălăceanu i s-a dat o recomandare către ministrul francez de Externe, Drouyn de Lhuys. După ce Bălăceanu a pledat pentru principe străin - vechea dorință a adunărilor noastre ad-hoc, certificată de puterile garante - ministrul francez a exclamat cu uimire: "Dar e doar o dorință în stare de vis!"

Ca să intre la împărat, i-a scris direct, întemeindu-se pe faptul că îl cunoscuse în Italia în 1859. Acesta l-a primit cu bunăvoință. Discutând despre impasul în care se afla România, Napoleon al III-lea l-a întrebat pe Bălăceanu ce

anume erodase atât de dramatic domnia lui Cuza. "Lovitura de stat de la 2 mai!" a răspuns impulsivul diplomat, uitând că îl avea în față pe autorul unui eveniment asemănător petrecut în 1851. Replica împăratului a venit suveran, cu certă tentă filosofică: "Loviturile de stat sunt ușor de făcut dar greu de menținut".

Ideea unui principe străin pe tronul României, aflat sub obediența lui, îi surâdea firește lui Napoleon. I-a propus pe rând pe generalii francezi Burbaki și Ladmiraault, aceștia refuzând însă oferta. Ca să susțină în continuare cauza româneasă, el l-a recomandat pe Bălăceanu mai multor ziare: "Le Constitutionnel", "La Patrie", "L'Opinion Nationale". A urmat o campanie de presă gratuită, ceea ce, trebuie admis, a fost un succes al lui Bălăceanu.

Între timp, conferința întrunită la Paris pentru a limpezi situația din România a recomandat alegerea câte unui domn în fiecare principat. Era o întoarcere înapoi inacceptabilă.

Și atunci are loc un incident salvator. Prin publicistul filo-român Ubicini, Bălăceanu intră în legătură cu doamna Cornu - prietena din copilărie a lui Napoleon al III-lea cu care, fapt rar, se tutuia. Aceasta i-a sugerat numele principelui Carol de Hohenzollern, descendent deopotrivă din Beauharnais și Murat. În plus, mama lui, principesa Sophie, îl găzduise pe Napoleon la castelul Reineck de pe malul lacului Constanța, pe vremea când era proscris și fugar prin Europa.

Candidatura Carol prindea cu repeziciune contur. Pe neașteptate au apărut însă grave complicații. Bucuroși că aveau un nume, membrii Locotenenței domnești l-au anunțat pe Bălăceanu că și-l însușesc, supunându-l unui plébiscit. Concomitent la Iași are loc mișcarea separatistă condusă de principele Constantin Moruzi, susținut de ruși. Ecoul ei la Paris, în lumea diplomatică, a fost disproporționat. La un bal la ambasada Turciei, baronul Budberg, ambasadorul Rusiei, a vrut să știe dacă Franța cunoaște numărul morților și al răniților din capitala Moldovei. "Dumneavoastră, domnule ambasador, trebuie să vă numărați morții și răniții", a replicat Bălăceanu năvalnic.

Pe acest fond de incertitudine când, cu excepția Franței, celelalte puteri garante voiau revenirea la statutul principatelor dinainte de 1859, un amănunt fusese uitat: consimțământul principelui Carol însuși. Ori, potrivit uzanțelor, al tatălui său, principele Anton, guvernator militar al Renaniei. Temător pentru această angajare în necunoscut, principele Anton și-a condiționat acceptul de susținerea explicită a lui Bismarck, omul de fier al Rusiei. Bălăceanu e astfel mandat de guvernul român și încuviințat de împăratul francez pentru o întrevedere cu Bismarck. Acesta a dat o soluție machiavelică: singura putere pe care Prusia conta la acea dată era Rusia, prin urmare era imperios necesar ca aceasta să nu fie contrariată. Așadar, principele Carol "putea să demisioneze din armata prusiană și să se ducă unde îi va plăcea". Dacă turcii ar fi intrat în România și "l-ar apuca de guler pe principele Carol, noi nu mișcăm deloc și nu facem nici cât am face pentru cel din urmă supus prusian", încheiase Bismarck.

Cu acest mandat puțin încurajator ajunge Iancu Bălăceanu la castelul Franck de lângă Bonn spre a se înrâlni cu principii Hohenzollern, tatăl Anton și fiul

său Carol. După discuții protocolare inevitabile, în care coroana României a fost oferită mai întâi principelui Anton, care a refuzat-o, recomandând imediat pe fiul său spre a o purta, s-a trecut la fondul problemei: agreementul lui Bismarck nu conferea nici o garanție, iar România era un pământ necunoscut pentru tânărul ofițer de dragoni din garda imperială prusiană. Prin urmare, singurul punct forte rămânea susținerea împăratului francez. Dar lucrurile trebuiau precipitate căci războiul cu Austria bătea la ușă; dacă ar fi izbucnit, Carol nu și-ar mai fi putut părăsi regimentul, nici trece spre România prin teritoriul habsburgic, fără riscul enorm de a fi identificat.

În acest moment intră în scenă Ion Brătianu. Nu participase la detronarea principelui Cuza, aflându-se în străinătate și în continuare nu cunoștea în detaliu complicatele demersuri făcute pentru aducerea în România a principelui Carol. Ajuns la Paris și ros de inactivitate, el reproșa în fața lui Bălăceanu "amorteala guvernului provizoriu". Mai mult, ca să-i decidă pe Hohenzollerni într-un fel, s-a dus la Düsseldorf, la reședința acestora. Era evident că cei doi mergeau acum pe mâna lui Bălăceanu, mandatar al guvernului român și deopotrivă persoană agreată de Napoleon. Așa se face că, descumpănit, Brătianu i-a telegrafiat cifrat lui Bălăceanu: "Dacă doctorul Carol nu vrea să facă cura, am doi în locul lui".

În acest interludiu de așteptare, intervine un episod burlesc: nerăbdător să-l aibă cât mai grabnic pe tron pe principele Carol, guvernul de la București procedase oarecum balcanic: trimisese în taină un croitor să ia măsurile viitorului domnitor pentru un costum de general român. Emisarul îl mituisise cu o sumă considerabilă pe valetul principelui ca să-i pună la dispoziție o uniformă a acestuia. Tertipul a ieșit la iveală și toată familia Hohenzollern era în alertă; s-a avansat ideea unei sosii, care ar fi vrut să ia locul lui Carol, ori a unei manevre a poliției secrete austriece. Din fericire, chemarea neîntârziată a lui Bălăceanu la Düsseldorf a limpezit lucrurile: intrusul a fost identificat. Era vorba de "primul croitor și ceaprazar militar din București".

După ce și uniforma de general român era în curs de confecționare, se părea că principele Carol se poate îndrepta spre noua sa patrie. Urma să plece prin Elveția cu pașaport de negustor al acestei țări, însoțit de nepotul lui Iancu Bălăceanu, Philippe Linche, elev la Școala militară de la St. Cyr. După calculele lui Iancu Bălăceanu, care făcuse acest drum de mai multe ori, cei doi, plecați într-o luni, ar fi trebuit să fie joi la Baziaș, pe atunci în Austria. Călătoria rămâne tănuită, singurii la curent cu desfășurarea ei fiind Bălăceanu și împăratul Napoleon. Tânărul Linche trebuia să telegrafizeze în momentul când ar fi ajuns cu principele Carol pe pământul românesc.

În acest răstimp, miercuri, I.C.Brătianu vine la Bălăceanu la Paris, furios pe Hohenzollerni că nu se decideau odată și hotărât în același timp să se întoarcă la București spre a căuta, alături de partidul său, o altă soluție pentru tronul României.

Convins că, potrivit calculelor sale, cei doi s-ar fi aflat a doua zi deja în România, Bălăceanu l-a susținut pe Brătianu în ideea de a se întoarce acasă, unde ar fi fost pus în fața faptului împlinit.

Dar nu a fost așa.

Cuprins de dureri de măsele insuportabile, principele Carol a rămas două zile la Baziaș să se trateze. "Prin miracol", cum scrie Bălăceanu în Amintirile sale*, autoritățile austriece nu l-au recunoscut. În schimb această întârziere i-a permis lui Brătianu să recupereze din timp în așa fel încât s-a imbarcat la Baziaș pentru Turnu Severin pe același vapor cu principele Carol. I-a fost astfel ușor lui Brătianu, personalitate politică recunoscută, să-l prezinte românilor pe viitorul domn și să-și aroge înțelegerea merit întru-acesta. Într-adevăr, atunci, în epocă și mai apoi, această idee a fost acreditată, devenind o certitudine în înfățișarea împrejurărilor aducerii principelui Carol.

Rămâne însă un semn de întrebare. Există un consens în a admite că formula Carol de Hohenzollern ar fi fost imposibilă fără acordul lui Napoleon al III-lea. Or, la câțiva timp după 10 mai 1866, I. C. Brătianu s-a dus la Paris, cerând o audiență împăratului francez și a fost refuzat. De ce? Pentru că în ochii lui omul politic român rămânea un revoluționar intransigent, partizan al republicii, potrivnic ideii imperiale. Prin urmare era exclus ca Brătianu să fi fost amestecat în vreun fel în complicatul și încâlcitul demers de alogere a principelui Carol. A fost doar însoțitorul lui pe vapor, în drumul de la Baziaș la Turnu Severin.

NOTĂ

- * Souvenirs diplomatiques, mss nr. 1 al Bibliotecii Academiei Române.

IANCU BĂLĂCEANU AND THE COMING OF PRINCE CAROL OF HOHENZOLLERN TO ROMANIA

-Abstract-

After overthrowing prince Cuza, the plotters set off to find a foreign prince as replacement him. Iancu Bălăceanu, the diplomat and close friend of Ion Ghica, also one of the plotters, assumed this mission. Napoleon III, madame Cornu and prince Bismarck involved themselves in the complicated negotiations which led to the election of prince Carol of Hohenzollern Sigmaringen. The prince travelled incognito to the Romanian border, accompanied by Bălăceanu's nephew Philippe Linche. Meanwhile, I. C. Brătianu, the future prime-minister had undertaken similar steps which thus established the idea that he was the moral author of the Prussian prince's coming. However, Bălăceanu still unpublished memoirs demonstrate the impossibility of his playing a part in this plot due to the fact that he was not accepted by Napoleon III, Europe's referee for this problem at the time.

DOCUMENTE DIN ARHIVELE FRANCEZE PRIVIND CREAREA MONEDEI NATIONALE ÎNTRE 1867-1870

Cătălina Opaschi

"Eu vă aduc o inimă leală, cugetări drepte, o voință tare de a face binele, un devotament fără margini către noua mea patrie..."¹, cu aceste cuvinte se adresa Prințul Carol de Hohenzollern, Adunării Deputaților, în ziua de 10 Mai 1866, abia sosit în țara care-l ceruse ca Domnitor.

Conștient că va avea de înfruntat numeroase greutăți încă de la început, Prințul Carol a trecut imediat la conturarea unei strategii menite să-l legitimeze pe tronul României, sprijinit de o pleiadă de străluciți oameni politici români.

Prevenit de I.C.Brătianu, încă de la întrevedere de la Düsseldorf asupra dificultăților, i-a urmat sfatul luând "imediat posesiunea Tronului"², în ciuda afirmațiilor categorice ale marelui vizir Aali-Pașa: "Sublima Poartă este irevocabil decisă să nu subscrie la o combinație atât de insolită, cât și iluzorie"³

În iunie 1866 I. Ghica, care avea bune relații cu Aali-Pașa și lumea diplomatică a Constantinopolului, pleca în capitala Imperiului pentru a obține recunoașterea Prințului Carol, în condiții acceptabile. Negocierile vor fi anevoioase și primul proiect propus de turci va fi respins de Consiliul de Miniștri și de Prinț ca "ofensator și inadmisibil". Cu atât mai mult cu cât, la 29 iunie/11 iulie se votează Constituția care-l proclamase pe Carol Domn al României, iar el jurase: "...voi păzi Constituțiunea și legile poporului românesc, drepturile sale naționale și teritoriul său neatins"⁴. La articolul 93, alineatul 13, se menționa dreptul Domnului de a bate monedă, devenit drept constituțional și intrând astfel în contradicție flagrantă cu punctul 12 din proiectul turcesc, care preciza: "...ca și în trecut, Principatele Unite nu vor conferi decorații și nu vor bate monedă"⁵.

În iulie se prezintă Turciei un contraproiect românesc în care se insistă pe denumirea țării - România, se cerea domnie ereditară pentru Prinț, care trebuia recunoscut înaintea vizitei de investitură, nu se accepta formula apartenenței țării ca "parte integrantă" din Imperiul Otoman. Articolul 12 era suprimat, întrucât nu exista nici un tratat care să-l sprijine, fiind considerat ca o chestiune de ordin intern, în care turcii nu se puteau amesteca. Dacă Turcia considera chestiunea de ordin extern era dateare să ceară acordul puterilor garante.

În august, Dimitrie Brătianu ducea la Paris, Împăratului Napoleon al III-lea, o scrisoare din partea Prințului care conta pe sprijinul lui, așa cum se întâmplase și până atunci. I se explicau greutățile pe care le avea în problema recunoașterii, datorită "relei voințe a Sublimei Porți...condițiile pe care pretinde să mi le impună nu puteau fi acceptate, am făcut Turciei toate concesiile pe care poziția mea de Prinț de Hohenzollern îmi permiteau să le fac...Fericirea poporului român a devenit scopul vieții mele; am închinat împlinirii acestei misiuni toate

clipele mele, toate aspirațiile mele."⁶ Spre sfârșitul lunii, Dimitrie Brătianu se întoarce cu un răspuns încurajator din Franța: Turcia trebuia să-l recunoască pe Prinț, "sans condition"⁷. Acest fapt îl face pe Ion C. Brătianu să insiste ca negocierile să se ducă cu mai puțină prudență. El se baza pe faptul că Turcia avea probleme din cauza revoltei din Creta, iar Rusia avea o atitudine ambiguă dând uneori impresia că sprijinea România, fie și numai pentru a stârni îngrijorarea celorlalte puteri europene.

Noile propuneri turcești vin mult ameliorate, în sensul cererilor românești, iar la punctul 7 este menționată "încuviințarea dreptului de a bate monedă proprie", drept condiționat și "depreciat" de obligația ca monedele să poarte un "semn" care să probeze dependența față de turci. Dreptul de a înființa decorații este în continuare oprit.

În octombrie problema recunoașterii era rezolvată definitiv. În scrisoarea adresată de Ali-Pașa Prințului Carol se confirma dreptul de a bate monedă "sub rezerva ca această monedă să poarte semnul particular al guvernului imperial, semn al cărui fel va face obiectul unui aranjament special"⁸.

Prințul i-a răspuns preluând ambiguitatea din formularea referitoare la "semnul particular" turcesc, lăsând ca "exercițiul acestui drept să fie reglementat mai pe urmă, în amănuntele lui".

În octombrie Prințul a făcut vizita la Constantinopol, primind firmanul de investitură, în care, la articolul 3 se specifica: "Fiind dată Principatelor unite din partea noastră autorizația de a avea o monedă specială, purtând un semn al Guvernului nostru, semn care va fi ulterior hotărât între Sublima Poartă și tine, tu te îndatorești a considera această autorizațiune ca fără urmărire, câtă vreme această hotărâre nu va fi luată"⁹. În privința semnelor ce trebuiau puse pe monede, Prințul a primit lămuriri într-o scrisoare de la vizir, din decembrie, în care se arăta că aceste semne, de pe monedele de aur și de argint, erau lăsate "...la aprecierea Alteței Voastre Serenissime, care va alege unul din cele două semne ale Imperiului și va binevoi să ne dea un model"¹⁰. Ca semn al înaltei bunăvoințe Imperiale, "...pentru a da Guvernului Vostru un mijloc de-a încuraja actele de devotament sau de a recompensa anumite servicii civile și militare...Alteța Voastră Regală va avea facultatea de a crea o medalie".

În aceste împrejurări, oamenii politici români au trecut la alcătuirea unui proiect de lege pentru înființarea sistemului monetar național. Studii mai fuseseră elaborate și în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, de către Victor Place, pentru "romanat", dar nu se finalizaseră¹¹. Proiectul de lege a fost adoptat și a intrat în vigoare cu data de 1/13 ianuarie 1867, ca "Lege pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale". Se adoptase sistemul zecimal de tip francez, fiind prevăzută baterea de monede de aur (20,10 și 5 lei), de argint (2,1 leu și 50 bani) și de aramă (10,5,2 și un ban).

În articolul 10 se arăta: "Moneda va avea pe o parte *armele țării* și pe de alta indicațiunea valorii nominale și anul"¹². Nu se amintea nimic de "semnele" turcești. Momentul fabricării monedelor a fost amânat pentru o perioadă nedefinită,

motivația fiind de ordin economic, statul nu dispunea de fonduri suficiente. În dezbaterile parlamentare, în mod tacit, oamenii politici, indiferent de orientare, s-au ferit să pomenească de adevăratul motiv, de natură politică, adică situația de neconceput ca moneda să poarte semnul dependenței față de Poartă. De aceea și formularea a fost vagă, în speranța modificării contextului european.

Dincolo de urmările benefice în planul dezvoltării economice, legea din 1867 avea o importantă conotație politică, afirmând doleanțele românilor de a merge pe calea ce ducea la cucerirea suveranității și independenței statale. Lupta s-a dus anevoios, pas cu pas, după o strategie bine gândită, folosind orice ocazie și impunând politica faptului împlinit.

La 8 martie 1869, Ion Strat, agentul român de la Paris, scria ministrului de externe al Franței, marchizul de la Valette: "Guvernul Român decidând să bată 25.000.000 de monede divizionare *cu efigia prințului Carol* am fost însărcinat să fac pe lângă Excelența Voastră demersurile necesare pentru a obține ca această lucrare să se poată executa sub controlul Guvernului Imperial, într-una din monetăriile sale...trebuie să vă aduc la cunoștință că dreptul de a bate monedă a fost recunoscut acum câteva zile la Constantinopol și prin urmare, nici o dificultate nu va fi ridicată din această parte"¹³ (s. n.).

Câteva zile mai târziu, Strat îi scria și Prințului Carol, plângându-se de atitudinea opiniei publice occidentale care dă crezare tuturor zvonurilor rele privind România, majoritatea nejustificate și întreținute. Cu alte cuvinte, după cum remarcă Prințul odată, "România, adică, e ca acei copii care sunt bătuți întotdeauna fie că s-au purtat bine, fie că nu"¹⁴. Ion Strat îi mai aducea la cunoștință că încă nu a putut antama problema baterii monedelor "cu efigia Alteiței Voastre", cu nici un antreprenor francez, deoarece "...decretul Sultanului care recunoaște dreptul Prințului României de a bate monedă de aur și argint, nu a fost încă îmbrăcat în forma dorită pentru a fi făcut public." El aștepta autorizația finală sperând să fie de urgență informat și adăuga: "Nu știu care a fost forma convenită între agentul nostru la Constantinopol și guvernul turc pentru recunoașterea acestui *nou drept* (s.n)". În final se referea și la "problema decorației" pe care s-a străduit s-o rezolve satisfăcător, insistând pe lângă lordul Lyon, care i-a promis să sensibilizeze și guvernele Franței și Austriei, în cazul în care vor judeca momentul ca oportun¹⁵.

Situația era urmărită cu atenție de Franța, căci în același timp, ministrul de externe francez scria consulului său de la București, Mellinet (la 17 martie 1867), despre solicitarea lui I. Strat și faptul că s-a interesat la ambasadorul din Constantinopol despre chestiune. I s-a transmis că decizia luată de Poartă nu a fost făcută publică, deși cererea română a fost "rezolvată".

Pe aceeași hârtie, o altă mână a adăugat, probabil mai târziu: "Prin legea votată la 22 aprilie 1867, guvernul român a stabilit un nou sistem monetar analog celui al Franței și Italiei. Legea nu face nici o mențiune a semnului otoman cerut prin scrisoarea vizirală din 15 decembrie 1866, dimpotrivă, indică faptul că piesele fabricate vor purta pe o parte armele Principatelor și pe cealaltă indicația valorii. Poarta, după ce a reclamat, a sfârșit prin a da un consimțământ verbal acestei

alterații a clauzelor precedente. Dar imediat, Cabinetul de la București, modificând propria lege a făcut să fie bătute monede cu efigia Prințului, cu inscripția "Carol prinț al Românilor". Poarta nu a vrut să recunoască această nouă derogare de la Convenție și cere, sau să se respecte textul legii, sau să se fixeze un semn pentru a constata suzeranitatea sultanului. Chestiunea n-a primit încă soluția în nici un sens și provizoriu, Monetăria din Paris, care a întreprins baterea pieselor, a încetat să mai împrumute atelierele pentru această lucrare"¹⁶.

Într-o scrisoare din 7 iunie, M. Kogălniceanu se plângea Prințului de "obraznicia crescândă a Porții față de România", provocată fiind de Franța și Austria, iar I. Strat îi comunica protestul ambasadorului turec din Paris, legat de monedele cu efigie și refuzul Franței de-a le executa"¹⁷.

Ministrul de externe român remarca în scrisoarea către agentul din Constantinopol (la 10 iunie), că, în problema monedelor, Turcia "ce ne dă cu o mână, ne ia cu cealaltă, numai pentru că Franței i-a plăcut să fleteze Austria în pretențiile ei". Această atitudine dădea apă la moară adversarilor politici (din țară), care caracterizau guvernul drept pro-maghiar și concluziona: "Turcia ne forțează în acest fel să adoptăm o altă linie de conduită pentru a ne salva interesele și drepturile țării"¹⁸.

În 19 iunie I. Strat telegrafia din nou anunțând protestul ambasadorului turec la Paris: "Astfel Cabinetul de la Tuilleries va da autorizația de a bate monede numai dacă se renunță la efigie"¹⁹.

În 24 iunie 1869 I. Strat vine cu noi precizări referitor la protestul ambasadorului turec, remis de la Valette. Scrisoarea primită de la Dimitrie Sturdza, din Constantinopol îi relata despre întrevederile avute în capitala turcă, cu ambasadorii Franței, Angliei și principalele personalități turce, căpătând convingerea că, în acel moment nu se putea ajunge la vreo concesie în legătură cu efigia. Mai mare opoziție și rezistență venea de la Pesta, decât de la Constantinopol: "Nu e nici o îndoială că Guvernul ungar care continuă să fie foarte bănuitor asupra a tot ceea ce, de aproape sau de departe poate avea legătură cu românii din Transilvania, consideră o monedă românească cu efigia Alteței Voastre și cu titlul "Principe al Românilor", ca un instrument de propagandă și de protest față de starea actuală a lucrurilor. "Strat era de părere că în ultimul protest al Turciei, cuvântul de ordine era dat de la Viena: "în fața acestei situații cred că e de datoria mea să mă abțin de la orice nou demers în această afacere și să aștept instrucțiuni ulterioare de la Guvern în legătură cu propunerea pe care am făcut-o, de a fabrica monedele noastre în Belgia sau în Anglia, în cazul în care se va decide să se mențină efigia"²⁰.

Observațiile lui I. Strat sunt confirmate în scrisoarea lui M. Kogălniceanu, din Düsseldorf, din 1 iulie 1869. El relata Prințului Carol că ministrul de externe Andrassy i-a promis concursul în problema monedei, cu condiția ca inscripția din jurul efigiei să fie schimbată din "Prințul Românilor" în "Prințul României". Austria se plânsese Franței că legenda avea un caracter "iredentist", încurajând nesupunerea și revolta românilor din Transilvania. Prințul remarca:"

Lucrul nu este așa de ușor, cât timp Ungaria îi va asupri pe românii din Transilvania și Banat"²¹.

În paralel cu această adevărată ofensivă pentru a impune moneda națională conform doleanțelor românești, se iau o serie de inițiative, atât pe plan intern cât și pe plan extern, care conturează tot mai clar intenția bine orchestrată ce avea o singură finalitate: înlăturarea suzeranității turcești. Deși aparent aceste măsuri țineau de formă, ele aveau o profundă conotație de fond. Astfel, în aprilie se prezentase un proiect pentru schimbarea armelor țării, prin completarea stemei cu simbolurile Olteniei și a ținuturilor de la mare, acțiune relatată pe larg de Mellinet ministrului său, în noiembrie²². Lucrul nu putea fi întâmplător, când zvonurile diplomatice vehiculau ideea împărțirii țării.

Agenții diplomatici români primesc misiunea de a aborda chestiunea capitulațiilor, a jurisdicției consulare, a libertății de a încheia tratate. Se insistă mult pentru schimbarea denumirii țării în România²³, din Principatele Unite, denumire care nu mai era de actualitate, fiind deja o realitate permanentă. Se cerea și modificarea titlului dat de Convenția din 1858, prințului domnitor și a modului de adresare²⁴.

Deși Poarta se opunea acestor inițiative, părerea ambasadorului austriac de la Constantinopol, transmisă lui D. Sturdza, era că turcii s-au convins că România este pierdută pentru ei nu s-ar putea opune chiar dacă și-ar fi declarat independența. Deși momentul n-ar fi fost bine ales. Prințul Carol îi va cere lui D. Sturdza să smulgă de la turci și dreptul de a acorda decorații (nu numai medalii), adică o altă prerogativă a unui stat suveran.²⁵

Încurajați de acceptul Turciei de a recunoaște titulatura "România" în februarie 1870, măsurile pentru consolidarea suzeranității continuă.

La 24 februarie 1870 la București se inaugurează noua clădire a Monetăriei Statului, dovedind că drumul pe care pornise țara urma o strategie fermă și urmărită cu perseverență, în ciuda tuturor obstacolelor externe. Acțiunea era binevenită și pentru a nu mai depinde de intermediari în exercitarea acestui drept, atât de greu obținut și des obstrucționat de factorii externi. În condițiile date, se urma politica pe care Prințul Carol o urmărise încă de la venirea în țară: "numai nu trebuie a se gândi cu voce tare, nici a vorbi tare; este de ajuns a se urmări un scop, fără a căuta să se coacă fructul înainte de vreme"²⁶.

Cu prilejul inaugurării Monetăriei se bat primele piese de aur cu ofigia Prințului Carol și inscripția "cam contestabilă", de Prinț al României", ca și monede de argint cu valoare de 1 leu.

Reacția Turciei nu întârzie. Marele vizir Aali-Pașa scrie prințului în 10/23 aprilie, reproșându-i inaugurarea Monetăriei și fraparea monedelor cu inscripția "Carol I Prinț al României". Amintindu-i de angajamentul luat la investitură, îi reproșa lipsa "semnelor" turcești de pe monede, adoptarea Legii din aprilie 1867, care nici ea nu pomenea de aceste semne, ba și că în locul lor trebuia -conform legii- pusă stema țării. Vizirul îi explica Prințului că Poarta îi făcuse concesia de-a accepta formula din lege numai pentru a consolida guvernul nou creat la acea

epocă, dar a avut apoi surpriza comenzii de monede din Franța, cu efigia princiară și legenda "Carol Prinț al Românilor", care nu mai respecta nici legea din 1867, de aici intervenția Porții și suspendarea comenzii în Franța. Aceste antecedente și vestea baterii noii monede chiar la București, "rănesc drepturile suzerane ale Majestății Sale Imperiale Sultanul și cuvântul dat de Altețea Voastră", așa încât Sultanul protestează față de acest act ilegal și declară noua monedă bătută la București, fără valoare și-i interzice circulația în Imperiu²⁷.

Reacții adverse vin și din partea Austriei care, prin scrisoarea ministrului de externe către consulul de la București (din 29 martie 1870), arată că "mai multe Curți garante" l-au interpellat în legătură cu atitudinea față de această acțiune "care poate fi privită ca o încercare a Guvernului de la București, de a se degaja de legăturile care-l leagă de Sublima Poartă". În aceste condiții nu mai putea fi vorba de a ne susține pretenția de recunoaștere internațională a denumirii de România, nici de Austria, nici de alte Cabinete europene, atâta timp cât stipulațiunile existente în legătură cu monedele naționale vor rămâne neaplicate²⁸.

Atitudine rezervată are și Franța, după cum reiese din depeșa consulului Mellinet din 27 aprilie 1870. El îl atenționase pe ministrul de externe Golescu asupra faptului că baterea noii monede "a paralizat toate eforturile Guvernului Majestății Sale pentru a obține de la Poartă recunoașterea noii denumiri de România", guvernul francez fiind în imposibilitatea de a-i da concursul. Pe de altă parte recunoștea că noul cabinet instalat la București "va refuza să raporteze măsura care froasase, pe bună dreptate, susceptibilitatea Porții", aceasta însemnând că dădea o lovitură fatală autorității Prințului. Mellinet mai observa că: "...este foarte regretabil că s-a așteptat la Constantinopol ca faptul să fie împlinit pentru a se emoționa", căci scrisoarea Marelui Vizir către Prinț a venit prea târziu. Cât despre declarația că moneda princiară nu va fi admisă în Imperiu, ea nu-și avea rostul, de vreme ce Pașa de la Rusciuk se grăbise să ceară o anumită cantitate, imediat ce au fost puse pe piață. Pieseile cu efigia lui Carol I sunt în circulație în Vilayet". Mellinet mai aflase că scrisoarea Vizirului a stârmit în așa hal iritarea Prințului, încât a amenințat că proclamă independența țării și numai intervențiile conjugate ale consulului prusac, ale lui I. Strat și ale lui Dim. Sturdza l-au calmat. După părerea lui, "prințul nu va da satisfacție Porții căci aceasta n-ar însemna decât un act de slăbiciune și o atingere a demnității naționale"²⁹.

În urma acestei adevărate agitații europene, la 5 mai, Ion Strat este trimis la Constantinopol să reglementeze problema, dar se întoarce peste două săptămâni fără nici un rezultat, deși ambasadorul francez îi dăduse tot concursul. Și contele Andrassy îi făgăduise sprijinul, însă atenționa că modul în care se procedase, fusese jignitor pentru Poartă³⁰, așa încât rămânea rezervat.

Într-o depeșă a ministrului de externe francez către Mellinet, din iunie 1870, se face un rezumat al chestiunii monedelor românești, începând din 1866. Aflăm că puținele monede de aur - în valoare de 20 de lei - cu efigia și legenda "Carol Principele Românilor", în 1868, au fost bătute la București. Cât despre cele ieșite din noua Monetărie și care făcuseră să curgă atâta cerneală în cancelariile

europene, se arată că Poarta, "dorind să ușureze o înțelegere printr-o concesiune, propune ori întoarcerea la Legea Brătianu, (1867) ori menținerea efigiei Prințului Carol, dar adăugând un semn, ca thurga-ua Sultanului, destinat să constate suzeranitatea Porții"³¹. Desigur, nu pentru o astfel de soluție se străduiseră românii.

Scrisoarea Prințului Carol din 8 iunie 1870, adresată Marelui Vizir vine să încheie această problemă. Cu multă abilitate, dar și cu fermitate, spune: "...contând pe o interpretare mai largă a facultății care ne-a fost concedată de Sublima Poartă (guvernul) a crezut că poate bate moneda românească așa cum este. A reveni acum la textul legii invocate de Altețea Voastră, ar însemna să știrbim autoritatea partidelor, care toate au acceptat moneda așa cum a fost bătută ultima dată. S-a constituit o nouă Cameră și ea, printr-o mare majoritate, i-a acordat încrederea sa ministerului. Pasiunile s-au calmat și cabinetul meu se simte puternic în autoritatea și creditul de care se bucură pentru a răspunde de ordinea din interior și, de asemenea, pentru a înlătura orice pretext al unei ingerințe externe. N-ar fi inoportun să trezim disensiuni acum înlăturate într-o problemă a cărei soluție, conformă cu dorințele țării, nu va aduce nici cea mai mică atingere principiilor care reglementează raporturile dintre România cu Imperiul Otoman?". În continuare își exprimă speranța că înalta bunăvoință a Sultanului va grăbi soluția dificultății existente," în sensul indicat (!), evident cel mai favorabil pentru întărirea legăturilor care ne unesc". Și încheia: "N-aș insista prea mult pe lângă Altețea Voastră asupra asigurărilor pe care am avut onoarea să vi le dau. Între Imperiu și România există o solidaritate de interese naturale. Tristele evenimente ale prezentului îmi confirmă acest lucru"³².

Pentru a îndulci puțin tonul tranșant al scrisorii, Prințul trimitea un ajutor de 25.000 franci, pentru ajutorarea victimelor incendiului devastator care distrusese o bună parte din Constantinopol, la 8 iunie.

Trecând în revistă aceste câteva documente din Arhiva Ministerului Francez al Afacerilor Străine, am putut urmări modul în care erau percepuți și urmăriți primii pași făcuți de Prințul Carol și Guvernele tânărului stat român pentru dobândirea suveranității și independenței. Cu abilitate, dar cu mare hotărâre și perseverență, românii au știut să profite de orioce conjunctură pentru a impune politica faptului împlinit, de altfel singura cu sorți de izbândă în împrejurările date.

Erau primii pași ai unei domnii în care Prințul, apoi Regele Carol, a dovedit din plin simțul responsabilității, al datoriei, sobrietate, eficiență și o exemplară corectitudine și imparțialitate, principii pe care, înainte de toate, le aplica asupra sa.

Toate aceste calități și neobosita sa strădanie pentru propășirea și demnitatea tânărului stat român, în momente de mare dificultate, îl situează indiscutabil în galeria celor mai respectați făuritori ai României moderne.

NOTE

1. Sorin Liviu Damean, *Carol I al României. 1866-1881*, Iași, 2000, p. 229.
2. Paul Lindenberg, *Carol I Regele României*, București, 1915, p. 51.
3. S. L. Damean, *op. cit.*, p. 54.
4. *Memoriile Regelui Carol I al României (De un martor ocular)*, I, București, f.a., p. 77.
5. Ibidem, p. 83.
6. Ibidem, II, p. 9.
7. Ibidem, p. 34.
8. Ibidem, p. 47.
9. Dim. A. Sturdza, *Domnia Regelui Carol I. Fapte. Cuvântări. Documente*, București, 1906, p. 359.
10. A. N. I. C., *Casa Regală. Carol I*, inv. 725, 67/1866, f. 1 v.
11. Constanța Știrbu, *Circulația monetară în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în 130 de ani. Crearea sistemului monetar român modern*, București, 1977, pp. 356-360.
12. *Monitorul. Jurnal oficial al României*, nr. 89, 22 aprilie/4 martie și Kirilțescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, 1964 v I.
13. A. N. I. C., *Microfilme-Franța, Turcie-Bucharest*, R.14, c.357-358.
14. *Memoriile...*, vol. V, p. 4.
15. A.N.I.C., *Casa Regală*, loc. cit., 60/1869, pp. 3-5.
16. Ibidem, *Microfilme-Franța*, loc. cit., R.14, c. 366-367.
17. *Memoriile...*, vol. V, p. 34.
18. A.N.I.C., *Casa Regală*, loc. cit., 60/1869, f.1.
19. *Memoriile...*, vol. V, p. 35.
20. A.N.I.C., *Casa Regală*, loc. cit., 61/1869, f. 1-3.
21. *Memoriile...*, vol. V, p. 36.
22. A.N.I.C., *Microfilme-Franța*, loc. cit., Vol. 33, R.15, C. 276-282.
23. Ibidem, c. 333-334, c. 337; vol. 34, c. 30.
24. Ibidem, Vol. 34, c. 28-31.
25. *Memoriile...*, vol. V, pp. 76-77.
26. Ibidem, p. 5.
27. A.N.I.C., *Casa Regală*, loc. cit., 67/1866, f. 29-32.
28. Ibidem, *Microfilme-Franța*, loc. cit., R. 15 (Vol. 34), c. 121-122.
29. Ibidem, c. 162-164.
30. Ibidem, c. 207-208 și *Memoriile...*, pp. 97-101.
31. A.N.I.C., *Microfilme-Franța*, loc. cit., Vol. 34, R. 15, c. 275-276.
32. Ibidem, *Casa Regală*, loc. cit., 64/1866, c. 34-35.

DES DOCUMENTS DES ARCHIVES FRANCAISES SUR LA FONDATION DE LA MONNAIE NATIONALE, 1867-1870

Résumé

Le Prince Charles de Hohenzollern élu prince régnant des Principautés Unies Roumaines, en 1866, s'avera décidé de s'identifier aux idéaux de sa nouvelle patrie.

Après une difficile étape au début, à côté de ses collaborateurs de mérite: I. C. Brătiano, I. Ghica, Aleco et Nicolas Gulesco, M. Kogălniceanu, Dim. Sturdza, I. Strat, etc., le Prince a réussi de s'imposer à la Sublime Porte comme Prince-régnant dans des conditions dignes pour l'état roumain.

En donnant cours à une subtile stratégie de fermeté et de constance il commença une minutieuse action diplomatique et publique qui devait porter à l'obtention de la souveraineté totale du pays.

Entre autres attributs de la souveraineté, le droit à la frappe de la monnaie était considéré prioritaire, tant pour le développement économique, que pour la politique générale.

Avant son voyage à Constantinople, pour la confirmation de son règne, le Prince Charles arracha à la Turquie, au préalable, la notification du droit à la monnaie nationale.

Mais l'accomplissement de cette aspiration fut retardé et "déprécié", conséquence de la prétention des Turcs que la monnaie soit marquée par le signe impérial qui rappelait la domination de la Sublime Porte.

Les Roumains ont ignoré cette notification en promulguant, en 1867, "la Loi pour la fondation de la monnaie nationale" et ont agissé rapidement en frappant les premières monnaies roumaines modernes, à l'effigie du Prince et la légende "Charles Prince des Roumains".

À la suite des protestations de la Porte et de l'Autriche - qui considérait que la légende pouvait soulever des mouvements nationaux en Transylvanie, la France cessa, de frapper les monnaies roumaines dans son Hôtel de la Monnaie.

À l'instant, les Roumains ont fondé en 24 février 1870, à Bucarest, l'Hôtel de la Monnaie d'État (Monetăria Statului) et ici ont frappé des monnaies en or à l'effigie du Prince Charles, ignorant la marque de la Sublime Porte.

Comme les protestations de la Turquie ne tardent pas, la frappe est de nouveau arrêtée.

Tous ces efforts pour affirmer la volonté des Roumains d'avoir leur propre monnaie ont été attentivement poursuivis par le Ministère des Affaires Étrangères français, grâce aux rapports de ses agents accrédités auprès des Principautés aussi qu'à Vienne et Constantinople.

Leurs rapports, très méticuleux, relèvent des informations de fond en comble sur le problème de la monnaie roumaine, de même que sur la politique générale du pays.

En étudiant ces rapports, une conclusion claire se détache: la politique roumaine dans les premières années du règne de Charles de Hohenzollern était dirigée fermement et habilement vers un but essentiel des Roumains, l'indépendance du pays.

PRINCIPELE CAROL DE HOHENZOLLERN ȘI ORGANIZAREA ARMATEI ROMÂNE. MISIUNEA MILITARĂ LAMY ȘI AȘA ZISA PRUSIANIZARE

Lucia Tafta

În vastul program de recompunere și modernizare a instituțiilor după Unirea din 1859 un loc important l-a ocupat și reforma organismului militar românesc. În contextul intern și extern al epocii, pașii făcuți spre organizarea și articularea sistemului militar al celor două Principate, Moldova și Tara Românească, erau priviți ca cei dintâi și cei mai decisivi către "unirea definitivă a țărilor surori". Acționând cu tact și perseverență oamenii politici români, indiferent de opțiunea lor politică - liberală sau conservatoare, s-au angrenat în și au reușit "realizarea unei armate românești unitare, premergătoare unirii administrative a Principatelor, cu o singură capitală, care va da, bineînțeles, o singură Românie, așa cum a fost cerută de poporul ei"¹.

Modificările cele mai însemnate survenite în plan militar după 1859 s-au bazat în special pe realizările europene în domeniu, pe doctrinele militare ale principalelor țări occidentale. Acestea se bazau în special pe tipul de armată, conceput potrivit principiului serviciului militar obligatoriu și al efectivelor compuse din armata permanentă și unități militare neregulate de genul gărzii naționale, landwehrului și cazacilor².

După 1859, politicienii și ofițerii din Principatele Unite, în frunte cu domnitorul Al. I. Cuza au ales doctrinele și sistemul armatei franceze.

Opțiunea lor fusese de altfel făcută îndată după încheierea Tratatului de pace de la Paris. În anul 1857 se făcuseră o serie de demersuri de către Moldova, apelându-se și la consulul francez Victor Place pentru trimiterea unei misiuni militare sau cel puțin a câtorva ofițeri instructori din Franța pentru pregătirea armatei moldovene.

"Prezența ofițerilor francezi în Moldova nu poate avea decât cele mai bune rezultate - scria Victor Place ministrului francez de externe, Al. Walevsky - Ultimul război a dat o înaltă idee a bravurii, disciplinei și instrucției trupelor noastre... Ofițerii noștri vor găsi soldați dispuși să li se supună. De altfel rasa moldovenească este docilă și manevrabilă și eu cred că va fi ușor de a o disciplina, cu atât mai mult cu cât Moldova este țară străină, unde se vorbește cel mai mult și cel mai bine limba franceză"³.

În 1859 - 1860 domnitorul Al. I. Cuza a purtat negocieri atât prin agenți diplomatici și militari, precum Victor Place, Vasile Alecsandri și colonelul Ion Emanoil Florescu, cât și prin apropiați precum doctorul Carol Davila pentru aducerea în Principatele Unite a unei misiuni militare franceze. Trebuie remarcat ca, însăși "legea privitoare la instrucțiunea armatei Principatelor Unite",

promulgată de domn la 13/25 mai 1960 preconiza "solicitarea de ofițeri și subofițeri de la guvernul Franței, pentru a instrui și comanda detașamentele de toate armele pentru formarea de instructori ai armatei întregi", precum și a unor cadre superioare din armata franceză pentru organizarea statelor majore, reorganizarea administrației și contabilității armatei⁴. La 14/26 octombrie 1860 soseau la București primii militari francezi, subintendentul Gui Le Cler - numit până la verificarea documentelor franceze de arhivă - Gustave Le Cler - și ofițerul de administrație Mengel. La 18/30 martie 1861 a venit Eugene Lamy, colonel de cavalerie și ofițer de Stat-Major, ce a luat conducerea Misiunii și de la numele căruia misiunea militară franceză a fost cunoscută drept "misiunea Lamy". Succesorul său, după plecarea acestuia în 1866, după abdicarea lui Al. I. Cuza și instaurarea principelui Carol de Hohenzollern a fost un alt ofițer Lamy, fratele său, căpitanul de vânători pedestri (maior din 1868) Paul Lamy. Misiunea s-a mărit până în anul 1867 inclusiv și cu alți ofițeri și specialiști francezi.

În general, membrii misiunii Lamy au avut statutul de consilieri tehnici în problemele organizării administrației și instrucției militare. Ei au fost investiți de domn și cu putere de decizie și control, atât în inspecțiile de unități, cât și în redactarea regulamentelor administrative și tactico-militare. Ofițeri de administrație francezi - precum subintendentul Le Cler - erau solicitați și de către alte organisme decât armata, cum ar fi ministerul de finanțe și comisiile parlamentare pentru întocmirea bugetului.

Prin activitatea desfășurată, misiunea militară Lamy a avut o contribuție importantă la introducerea regulamentelor militare franceze în armata română, la reorganizarea și constituirea unor corpuri militare, între care se disting corpul ofițerilor de administrație, al intendenței militare, a corpului de Stat-major, a trenului echipajelor și atelierelor militare, a serviciului sanitar al armatei⁵. Conducerea acestuia din urma de către un alt francez stabilit în Principate, doctorul Davila și conlucrarea lui cu specialiști francezi au făcut din serviciul sanitar român o instituție la fel de apreciată ca cea franceză. Se spunea despre Davila că ar fi onorat chiar și Franța cu prestația sa.

Disciplina și respectarea regulamentelor militare s-a constatat însă mai puțin. Atribuțiile și implicarea decizională a misiunii Lamy au scăzut după instalarea la cârma României a principelui Carol de Hohenzollern. Fidel culturii și educației sale germane, principele Carol a manifestat de la început o rezervă vădită față de misiunea Lamy, concepțiile sale de organizare a armatei române, impunând treptat sistemul militar german și marginalizând ofițerii și specialiștii francezi. Astfel, că noul domn avea să fie învinovat de "prusianizare". Tot ce introduseseră ofițerii misiunii în România, de la uniformă, regulamente, instrucție, până la armament aveau să fie înlocuite cu cele germane sau de influență germană.

Uniforma de general - după model francez - nu i-a plăcut prințului Carol chiar din momentul în care a trebuit s-o îmbrace în calitate de comandant al oștirii.

Rapoartele diplomatice franceze și ale ofițerilor francezi ai misiunii Lamy reflectau într-un totu reticentele și răceala domnului român față de normele franceze și reprezentanții lor.

De la instalarea pe tronul României în mai 1866, abia după aproape un an, în cursul lunii martie 1867, după o corespondență susținută între principele Carol, Bălăceanu, agentul român la Paris, ministrul francez de Externe, Moustier și omologul său de Război mareșalul Niel, s-a decis reluarea atribuțiilor Misiunii militare franceze și trimiterea altor membri, în locul celor care începuseră să plece în cursul anului 1866⁶.

Iar poziția noului comandant al misiunii, căpitanul Lamy rămas girant în locul fratelui său, colonelul Eugene Lamy, a fost incomodă, cu deosebire în acești ani, 1866-1867. Întrucât nu fusese nominalizat șef al Misiunii de către ministrul francez de Război, el a întâlnit o serie de obstacole în relațiile cu principele Carol și alte autorități române: refuzul domnului de a-l primi în audiențe, imposibilitatea de a participa la comisiile privind organizarea și legislația armatei române și în final, poziția lui ambiguă, nedefinită în relațiile de protocol. Un exemplu evident este și apelul său personal la generalul român Slăniceanu, de a interveni prin doctorul C. Davila pe lângă domnitor - la care nu putea ajunge în vreo calitate oficială - pentru a-i semna decretul de numire ca șef al batalionului model de instrucție⁷.

După ce domnul român i-a semnat decretul și l-a acceptat în cele din urmă și ca șef al Misiunii franceze, acesta era privit - potrivit expresiei sale dintr-un raport către Paris - "ca o tristă necesitate" de către principe, ce nu dorea totuși să-l irite pe împăratul Napoleon al III-lea. Iată ce scria Paul Lamy la 21 iunie / 7 iulie 1868 mareșalului Niel, ministrul de Război în funcție: "Prințul Carol pare să suporte prezența Misiunii ca o necesitate supărătoare, căutând cum ar putea face a o reduce să joace un rol tot mai puțin important. Prințul nu vede nimic mai mare sau mai bun decât instituțiile militare prusiene și regretă fără îndoială, de a fi contribuit la reorganizarea Misiunii franceze în România. Din timp în timp, el vizitează cazarmile, face treceri în revistă și cere explicații ofițerilor români. Aceștia pentru a-și disimula ignoranța și a face în același timp curte Suveranului lor, pun erorile lor în contul regulamentelor franceze. Prințul critica atunci regulamentele noastre pe care le găsește defectuoase și anunța intenția de a le modifica și chiar de a le schimba. Dacă Alteța Sa vroia să-și formeze o opinie exactă ar fi cerut informații ofițerilor Misiunii și i-ar fi invitat să-l însoțească în ieșirile sale în inspecții. Prințul evita să-i vadă și atunci când se prezintă în fața trupelor merge însoțit de d-l locotenent Von Runstedt, atașat militar la agenția Prusiei. El nu m-a invitat niciodată la Palat și când i-am prezentat câteva observații respectuoase, el a fost mereu de partea mea, dar nu a ținut cont de ele"⁸.

Cu mare greutate, și pentru a nu-l mai vedea pe Lamy solicitând audiențe la Palat, ca și pentru a nu înrăutăți relațiile cu Franța, principele Carol l-a numit pe Paul Lamy în Comisia însărcinată cu "modificarea regulamentelor asupra

manevrelor infanteriei" și apoi ca Director al Scolii de tir, gimnastică și tragere la țintă, care s-a deschis la București în septembrie 1868⁹.

Paul Lamy avea să raporteze - supărat din ce în ce - la Paris că "problema Misiunii militare îl apăsa pe Carol, dar se teme de a indispute guvernul împăratului, dacă i-ar propune rechemarea ei"¹⁰. Lucru și mai supărător era achiziționarea de armament din Prusia și din America, deși în dotările armatei române existau o serie de materiale și muniții franceze, ca și amilarea în cele din urmă a eomenzilor la firma franceză Godillot.

"Una din chestiile cele mai importante ce preocupa astăzi guvernul este neapărat schimbarea armelor trupei", se putea citi într-un raport al ofițerului român N. Haralambie către domnul Carol, încă din anul 1866. O comisie formată din ofițeri de specialitate: colonelul Manu, locotenent colonelul Herkt, căpitanul A. Arion și căpitanul N. Dabija trebuia să studieze noile modele de arme și să redacteze un material privind achizițiile utile a fi făcute. În cursul anului 1867, sub influența principelui Carol s-a decis adoptarea ca armă a infanteriei a puștii cu ac prusiană (model Dreyse îmbunătățit).

S-a făcut o comanda pentru 15.000 puști, din care 5.000 urmau a sosi în țară în martie 1868; de asemenea, și pentru 38 de tunuri de oțel Krupp. La începutul lunii august 1868 puștile comandate au ajuns la graniță, de unde au fost preluate în 4 transporturi, cel din urmă figurând cu data de 10 septembrie 1868. Conform unei cifre vehiculate de Hory, reprezentantul diplomatic francez ad-interim s-au adus din Prusia cca. 30.000 de puști.

Până la sfârșitul anului 1868 s-au mai adus în România arme din SUA, și afete de tun, comandate în Belgia și tranzitate prin Austro-Ungaria, dar s-au comandat și proiectile la o turnătorie franceză¹².

Chestiunea dotării cu arme prusiene a armatei române avea să suscite atenția și apoi dezaprobarea cabinetelor europene. Coroborată cu alte acțiuni în plan extern ale guvernului liberal, ducea la concluzia emisă chiar de către politicienii francezi, că "scopul final este de a se ajunge la stabilirea unui stat român independent, chiar sub formă de Republică, ca se continua încurajarea mișcărilor revoluționare din Bulgaria și se pregătește susținerea mișcării de eliberare a românilor din Transilvania, în ziua în care aceștia vor ridica stindardul revoltei"¹³.

Ziua de 10 mai - a intrării principelui Carol pe pământ românesc - năștea și temeri din partea marilor puteri europene de a nu se proclama independența românilor, sub sceptrul lui Carol.

Șeful Misiunii franceze era și el îngrijorat atât de relația domnului român cu Ion Brătianu cât și cu ofițerii prusieni. "Domnitorul călătorește, asistă la serbări și lasă domnului Brătianu direcția absolută a afacerilor statului... Nu apreciază nici zelul conducătorului Misiunii și nici eforturile ofițerilor francezi, nu le arată nici încredere, nici simpatie și pare să dorească îndepărtarea lor cu tot dinadinsul"¹⁴. El se înconjoară de o serie de specialiști veniți din Prusia, precum colonelul Krensky,

colonelul Falkenheim și locotenentul Sanden, "descurajând partizanii sistemului francez și anihilând influența și eforturile Misiunii".

În ultimul pătrar al anului 1868 relațiile dintre principele Carol și membrii Misiunii franceze au continuat să se deterioreze vestind finalul apropiat al acesteia în România.

Rapoartele maiorului P.Lamy pentru Paris releva că tot mai mult domnitorul român lăsa să se înțeleagă preferința și decizia lui pentru sistemul militar prusian, pe care îl găsește infinit superior celui francez și că problema Misiunii îl apasă din ce în ce¹⁶, lăsând totuși împăratului Napoleon hotărârea de a curma o situație *amberasanta* pentru amândouă țările, România și Franța. După cum s-a și întâmplat în cele din urmă. În ianuarie 1869 guvernul francez, conform ordinelor împăratului Napoleon al III-lea "a pronunțat rechemarea imediată a Misiunii militare franceze din Principatele Unite". În nota cu acest conținut a Direcției I-a, Biroul de Corespondență Generală și al operațiunilor militare din cadrul ministerului de Război al Franței se mai indica și că ministerul Afacerilor Externe a transmis această hotărâre guvernului român¹⁷. Au început să se facă formalitățile și pregătirile de reîntoarcere a ofițerilor francezi. În luna februarie 1869 Misiunea franceză a fost primită în audiență de către principele Carol, iar Parlamentul român a votat "o expresie a regretelor"¹⁸. Potrivit unei scrisori adresate de către Ion Strat din Paris domnitorului la 15 aprilie 1869, Paul Lamy revenise în Franța și trecuseră circa zece zile de când fusese primit în audiență de către împăratul Napoleon al III-lea, ce-l chestionase "îndelung asupra situației țării (României - n.n.), simpatilor care existau pentru Franța, stării armatei" și ceruse "detalii" relativ la Krensky și alți ofițeri prusieni¹⁹.

Activitatea Misiunii militare franceze avea să fie însă recompensată de către guvernul român. În contextul noului conflict legat de succesiunea la tronul Spaniei, România a căutat să profite de situație, erijându-se ca mediator secret între Franța și Prusia. Căutând o cale de apropiere, politicienii români au oferit Franței un semn de grațitudine prin intervenția la Poarta, prin obținerea de la Sultan a decorării ofițerilor francezi ai Misiunii cu ordinul Medjidie Clasa a III-a pentru comandantul Lamy și Clasa a IV-a pentru căpitani Bodin și Roussel²⁰.

Deseori așa numita "prusianizare" a armatei române de către principele Carol de Hohenzollern a fost privită atât de către unii contemporani ai săi, politicieni români, cât și de către unii istorici ca o dovadă a intervenției autorității sale în treburile politice propriu-zise și a înclinării sale către Prusia. În realitate, mobilurile au fost mai complexe, ele ținând atât de personalitatea principelui Carol de Hohenzollern, cât și de contextul vieții politice interne și al relațiilor diplomatice europene.

Încă de la început, de când a acceptat coroana, principele Carol și-a propus de a se comporta ca un domn suveran și nu ca un pașă ture. În adâncul sufletului său nutrea proiectul unei Români independente. Pășind pe pământul României, s-a simțit, după cum s-a exprimat, român, și a îmbrățișat idealurile patriei de adopție. Oricum, venind din inima Europei Occidentale, era după

părerea noastră un bun cunoscător al complicatei și complexe vieți politice europene. De aceea a și fost - pe lângă educația și cultura germană - de partea Prusiei. Sub mână de fier a lui Bismark și a sistemului militar prusian, recunoscut pentru calitățile sale în epocă, chiar și de către români (Nicolae Bălcescu și o serie de ofițeri dinaintea Unirii din 1859 - Skeletti, Herkt și chiar I.E. Florescu), Prusia trebuia să ascedă la făurirea statului unitar german. Într-o conversație cu Ion Brătianu în ajunul bătăliei de la Sadova, Carol i-a replicat omului politic român, că este imposibil ca prusienii să fie bătuți. În primii ani de domnie a fost criticat de către marile puteri - mai ales de către Franța, încă arbitru european - pentru apropierea sa de liberali-radicali, ca Ion Brătianu, cunoscut pentru simpatiile sale față de mișcările de eliberare din Imperiul Otoman și Monarhia dualistă (aparută în 1867). Planurile de independență ale românilor aveau să fie însă și pentru prințul Carol un adevărat crez al vieții sale. Educat și dotat cu un remarcabil simț al datoriei, Carol s-a implicat în conducerea României, cu o rigoare și conștiinciozitate tipică spiritului german. El a contribuit la transformarea în realitate a acestor planuri de independență, care într-o țară ca România, cu mentalitate orientală, unde lucrurile păreau să treneze la nescfârșit, erau sortite fie amânării, fie eșecului. Carol a definitivat programe, cu un scop precis și le-a îndeplinit întocmai, reușind să impună legea și rigoarea într-o societate cu obiceiuri și mentalitate oriental-bizantine.

Intervenția lui în organizarea armatei române a avut și ea un scop precis - pregătirea cât mai adecvată pentru eventualitatea unei bătălii pentru independență. De asemenea, a fost un energic act de voință pentru impunerea în instituția armatei a ordinii în locul dezordinii, a respectului față de armată, precum și a normelor de civilizație față de cele mai elementare drepturi omenești²².

Vorbind despre relația principelui Carol cu armata română, majoritatea autorilor amintesc de așa numita "prusianizare". Dar foarte rar se amintește decizia lui de desființare a pedepsei cu bătaia. În timpul Misiunii Lamy, deși a fost incriminată uneori, ea a fost totuși folosită în mod curent - mărturie fiind și ordinele de pedepsire cu bătaia semnate de domnul Al. I. Cuza și publicate în "Monitorul Oaștei". Iar comandantul Eugene Lamy a și cerut-o vehement lui Cuza, ca un mijloc de corecție pentru câțiva funcționari și gardieni ai Agiei din București, care l-au implicat într-un conflict în toamna anului 1863, deși autoritățile române îi răspunseseră că poliția nu este supusă armatei.

"Cu aniversarea suirei mele pe tron" - avea să decreteze principele Carol în 1868 - "dorescu D-le Ministru de Război, corectitudinea corporală condamnată în mai toate armatele să înceteze și la noi și ca ea să fie înlocuită prin altele mai în raport cu principiile mele de umanitate"²³.

În perspectiva organizării unei adevărate forțe militare de masă apte pentru apărarea României, o asemenea măsură era generoasă și oportună.

Introducând elemente militare și ordine germană, principele Carol a conlucrat la pregătirea și promulgarea unei noi legi a armatei, organizată pe principiul includerii întregului popor la apărarea țării.

Articolul 118 al Constituției din 1866 stipula ca "Tot românul să facă parte sau din armata regulată sau din miliții sau din garda cetățenească, conform legilor speciale". Legea specială a organizării puterii armatei, sancționată de Carol la 11/23 iunie 1868 a inclus, conform sistemului prusian, pe lângă armata permanentă cu rezerva ei și structurile teritoriale: garda orășenească și civică și milițiile²⁴.

Programul și concepțiile militare ale principelui Carol aveau să facă mărturia temeiniciei lor pe câmpul de luptă al Războiului de independență.

NOTE

1. Dan Berindei, *Epoca Unirii*, București, 1979, p. 16; N. Adaniloaie, *Dezvoltarea și modernizarea armatei în anii formării statului național român*, în "Revista Istorică", t. 34, nr. 10, 1981, p. 1850-1851.
2. T. L. Popescu, *Modernizarea forțelor armate românești în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*, în "Revista Istorică", t. 32, nr. 1, 1979, p. 80.
3. Marcel Emerit, *Une conversation entre l'Empereur Napoleon III et Basil Alecsandri*, în "Revue Historique du Sud-Est Europeen", V (1928), nr. 7-9; Bossy V.R., *Agenția diplomatică a României la Paris și legăturile politice franco-române sub Cuza-Voda*, București, 1931, p. 165; Vasile Alecsandri, *Călătorii, Misiuni diplomatice*, Craiova (f.a.), p. 230; T.L.Popescu, *Modernizarea forțelor armate românești în timpul domnitorului Al. I. Cuza*, (teza de doctorat mss.), p. 170-172; DANIC, *Microfilme Franța*, Service Historique de l'Armee de Terre, Chateau de Vincenne, rola 315, c. 16v-18v.
4. "Monitorul Oastei", an. I, nr. 18, 26 mai 1860, p. 273-277.
5. Marcel Emerit, *Le dossier de la premiere mission militaire francaise en Roumanie*, în "Revue Roumaine d'Histoire", nr. 4/1966, p. 575-586; Maria Georgescu, *Misiunea militară franceză în România, (I)*, în "Anuar", Institutul de Studii Politice, Apărare și Istorie Militară, 1997, p. 196-197.
6. DANIC, *Microfilme Franța*, Service Historique de l'Armee de Terre, Chateau de Vincennes, rola 78, c. 616v.-617v.
7. Elena General Perticari Davila, *Din viața și corespondența lui Carol Davila*, București, Fundația Regelui Mihai I, 1945, p. 229-230.
8. DANIC, *Microfilme Franța*, Service Historique de l'Armee de Terre, rola 78, c. 688.
9. Ibidem, rola 315, c. 350-351.
10. Ibidem, *Ministere des Affaires Etrangeres, Archives Diplomatique, Correspondence Politique Consulaire Turquie-Bucarest*, rola 14, c. 138-141.
11. Vasile Radu, *Pregătirile armatei române în perspectiva războiului de independență 1866-1878*, în "Revista Istorică", nr. 2/1977, p. 266-269.
12. Ibidem, p. 271.

13. Ibidem, p. 271-272.
14. DANIC, *Microfilme Franța*, Service Historique de l'Armée de Terre, rola 315, c. 356-359.
15. Ibidem, rola 78, c. 723v.-725.
16. Ibidem, Ministère des Affaires Etrangères, Archives Diplomatiques. Correspondance Politique Consulaire Turquie-Bucarest, rola 14, c. 138-141.
17. Ibidem, Service Historique de l'Armée de Terre, Chateau de Vincennes, rola 78, c.728v.-730.
18. Ibidem, rola 78, c. 734.
19. Ibidem, *Fond Casa Regală*, dos. 46/1869, f. 3-5.
20. Ibidem.
21. Frederic Dame, *Histoire de la Roumanie contemporaine*, Paris, 1900, p. 166-167; I.Scurtu, *Monarhia în România, 1866-1947*, București, 1991, p. 18-19.
22. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, București, 1997, p. 237-240; Florentina Cazan, *Monarhia constituțională, guvernare absolută în domnia regelui Carol I*, în "Analele Universității D.Cantemir", Seria Istorie, nr. 2, 1998, p. 169-177.
23. DANIC, *Fond Casa Regală*, București, dos. 83/ 1868, f. 1.
24. *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România (până la 1918)*, (autori: N.Adaniloaie, P.Cancea, A.Iordache, M.Ion, A.Stan, V.Stan), București, 1983, p. 181-182; *Istoria militară a poporului român*, vol. IV (autori: N.Adaniloaie, V.Alexandrescu, L.Boicu, C. Cazanesteanu, s.a.), București, 1987, p. 494-495; Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I*, (1866-1876), București, 1992, p. 141-142.

LE PRINCE CHARLES DE HOHENZOLLERN ET L'ORGANISATION DE L'ARMÉE ROUMAINE. LA MISSION MILITAIRE LAMY ET LA DITE PRUSSIENISATION

Résumé

Dans le contexte interne et externe de l'époque, la réorganisations du système militaire roumain des Principautés - Unies est vue en liaison étroite avec l'union effective des deux contrées-soeurs.

Les changements plus importants après l'année 1859 ont eu en vue les théories militaires des principaux pays occidentales. Pour des motifs et intérêts politiques spéciaux et aussi en vertu des liaisons affectives les roumains ont préféré les spécialistes français.

Les officiers français de la Mission militaire Lamy ont contribué pendant le regne du prince Al. I. Cuza a l'introduction des réglemens perfectionnés, à la

réorganisation et à la constitution des corps militaires comme celui de l'Administration, de l'Intendance, de l'État-Major, du service sanitaire et ceux des ateliers militaires.

Sous le règne du prince Charles de Hohenzollern, le rôle de la Mission française a été déchu en faveur du système militaire allemand, prussien et de ses spécialistes. Afin que le prince Charles a été accusé d'une action de "prussienisation".

Mais l'action du prince avait eu des conséquences bénéfiques pour l'armée roumaine: la suppression de la punition avec les coups de bâton, l'introduction de l'armement récent allemand et américain, en vue des préparatifs secrets pour gagner l'Indépendance roumaine.

ACȚIUNEA BULGARĂ DIN 1868 ÎN OPTICA COMANDANTULUI MISIUNII MILITARE FRANCEZE LA BUCUREȘTI

Lucia Tafta

Schimbările din planul vieții internaționale de după 1866, în mod continuu și constant în defavoarea mișcărilor de eliberare națională din Orientul european, au determinat națiunile din Sud-Estul european să se manifeste mai ferm pentru realizarea dezideratelor lor.

La orizont se prefigura o coaliție a marilor puteri, aproape la fel de periculoasă ca aceea din anul 1815. De această dată, condusă de Franța, care vedea în Orientul Europei “un pericol cel puțin egal celui întruchipat de Germania”¹.

Popoarele din aria sud-dunăreană sârbii, bulgarii, grecii au găsit un exemplu demn de urmat în polnica României. În fruntea acesteia se afla domnitorul Carol de Hohenzollern, un principe dintr-o dinastie europeană, secondat de politicienii liberali, bine cunoscuți pentru capacitatea lor de a influența opinia publică. Împăratul Napoleon III îi considera “agitatori” și “semănători de revoluții”. În realitate ei urmăreau realizarea aspirațiilor majore românești. Principelui Carol i-au fost adresate deseori, între anii 1867-1868 reproșuri și chiar avertismente, de a recurge la schimbări politice interne, din partea Puterilor garante în special a Franței, al cărui împărat era încă arbitru echilibrului diplomatic european. Și chiar domnul român era considerat un virtual lider al emancipării naționale. Ziua de 10 mai 1868 fusese întâmpinată cu neliniște de către guvernele și diplomații marilor state din cauza zvonului privind posibilitatea proclamării independenței României cu ocazia acestei aniversări². Astfel că România a devenit un adevărat pivot în tactica și strategia luptei pentru emancipare națională, pentru formarea statelor moderne, de tip burghez în Orientul european³.

În timpul anilor 1866-1867, colaborarea românilor cu vecinii lor bulgari a îmbrăcat un caracter particular, determinat de evoluția relațiilor româno-turce, de posibilitatea unei invazii otomane pentru destrămarea stăruțului valah de la nordul Dunării. În aceste împrejurări externe delicate, românii au încheiat un angajament cu bulgarii intitulat “Coaliția Sacră”⁴. La 8 mai 1866 maiorul Leca, ministru la Război i-a cerut lui Ivan Kasabov să-l cheme la discuții în vederea acestui plan pe Gh. S. Rakovskî. Dar revoluționarul bulgar, se refugiase în Rusia îndată după abdicarea lui Cuza, cunoscut fiind ca unul dintre apropiații acestuia⁵. Astfel că alianța românilor cu emigranții revoluționari bulgari, s-a încheiat fără participarea lui Rakovski. El s-a întors la București către sfârșitul verii – începutul toamnei 1866 și s-a dedicat cu multă râvnă radicalizării mișcării bulgare de eliberare. A coordonat

organizarea unor cete de haiduci care să obțină eliberarea și independența Bulgariei de sub turci, prin luptă armată. El s-a stabilit împreună cu Panaiot Hitov și alți revoluționari la moșia Țiganca, din satul Sinești de lângă București, a vărului său, Nikola Balkanski. La 1 ianuarie 1867 a terminat redactarea "Regulamentului provizoriu" al cetelor de haiduci și tot atunci a pus bazele *Comandamentului suprem național bulgar secret* al mișcării bulgare de eliberare. La Țiganca s-au depozitat arme și s-a instalat o adevărată cazarmă de cetași⁶.

Poliția românească știa foarte bine ce se petrecea acolo, dar închidea ochii⁷.

De pregătirea cetelor s-au ocupat Panaiot Hitov și Filip Totiu. Emigrația bulgară era împărțită în câteva organizații, fiecare cu ideologia și metodele sale de luptă. De aici s-au iscat o serie de neînțelegeri, atât în privința orientării, cât și a punerii în practică a programului național. Amestecul Rusiei, care dorea să tulbure atmosfera din Balcani, în favoarea unei intervenții diplomatice a sa, și înclinată mereu să schimbe echilibrul european după tratatul de la Paris din 1856 – mai ales în zona Dunării și Mării Negre – a condus la precipitarea unei părți a emigrațiilor bulgari. Fără știrea lui Rakovski, care era bolnav, Panaiot Hitov și F. Totiu au grăbit acțiunea și s-au gândit să treacă Dunărea în Bulgaria cu cete de haiduci, între care unii erau foști combatanți ai Legiunii bulgare de la Belgrad⁸. La 28 aprilie, respectiv 17 mai 1867 cete, conduse de Hitov și Totiu au trecut Dunărea în Bulgaria. Dar acțiunea lor a fost scurtă și născută mai mult pentru a sonda atmosfera de acolo. Autoritățile românești au intervenit din nou pentru calmarea turcilor și a reprezentanților diplomației europeni.

Dorința de a reveni în Bulgaria, în special a tinerilor bulgari era foarte puternică. Numărul acestor tineri, foști luptători în Legiunea bulgară, sosiți în România era foarte mare. Astfel că guvernul român și în special liberalii radicali din jurul lui I.C. Brătianu și C.A. Rosetti au fost învinuiți că le dădeau adăpost, închizând ochii la pregătirile pe care bulgarii le făceau pentru o nouă trecere a Dunării. Poarta a cerut expulzarea celor bănuiți. Dar România a găsit diverse pretexte și nu a trădat sacra lege a ospitalității. Pentru a liniști spiritele, autoritățile române i-au dispersat pe așa-numiții haiduci bulgari prin orașele de provincie. Dar acestea erau de regulă, nu întâmplător, așezate pe alineamentul Dunării: Giurgiu, Brăila, Galați⁹, Zimnicea, etc.

În primele luni ale anului 1868 se vorbea și se scria de pregătirea unor cete, în a căror conducere se aflau de această dată Ștefan Caradzea, Hagi Dimităr și Moș Jelio¹⁰. H. Botev a descris în ziarul său "Duma na Bălgarskita emigranti" (Cuvântul emigranților bulgari) de la Brăila atmosfera respectivă: "A venit primăvara anului 1868 și mii de tineri bulgari simțeau sângele fierbând în vine, gata să plece să-și dea viața pentru ea în două săptămâni să ridice întregul popor la arme, murind pentru libertate. Ei vindeau până și ce le era mai drag și mai scump, nu mai țineau seama nici de sărăcie, nici de vârstă, de părinți și de neamuri, strigând cu toții: "în Balcani, în Balcani!"¹¹.

O serie de conducători și emigranți înstăriți bulgari, precum I. Kasabov, D. Tenovici, au întemeiat o nouă organizație politică, funcționând cu aprobarea guvernului român.

Istoricul C.M. Velichi, care a consultat hărțile rămase în arhiva ei, a apreciat că au fost implicați în organizarea ei și politicieni români marcanți, ca Vasile Boerescu, Mihail Kogălniceanu. Apărută sub numele de *Comunitatea bulgară*, ea a fost cea care a adunat fonduri pentru formarea unor cete, conduse de Hagi Dimităr și Ștefan Caragea.

Înainte de plecării combatanților bulgari se întâlniseră la o masă comună – în mahalaua Tăbăcarilor din București, unde au participat între alți români și comisarul de poliție din cartier. Spre seară cetașii o porniseră spre Giurgiu, însoțiți până la Barieră de Nicolae Macedonski, căpitan în armata română, ce le dăduse căruțe pentru transportul armelor și uniformelor și declarase străjilor că acestea aparțineau armatei române. Trecerea cetașilor bulgari dincolo de Dunăre s-a făcut cu acordul grănicerilor români în noaptea de 6-7 iulie 1868 în dreptul satului Pietroșani, lângă Zimnicea, la moșia prințului Știrbei, dată în arendă fraților bulgari Mihail și Atanas Koloni¹². Luptele cu turcii au început chiar de la debarcarea pe malul bulgar.

Consulul francez Scheffer de la Rusciuc a protestat imediat contra acțiunii bulgare și a luat legătura cu autoritățile turcești, sprijinindu-le în măsurile de pedepsire a insurgenților. Și ceilalți consuli, reprezentanți ai Marilor puteri în România au dezavuat mișcarea bulgară, protestând energic contra ei și cerând deschiderea unei anchete de cercetare a conspiratorilor din partea autorităților române. Ministrul Ion Brătianu s-a deplasat, în consecință, la Giurgiu pentru verificări, și mai mult de ochii lumii a destituit pe unii din primari, prefect și a adus pentru pază la Alexandria escadroane de cavalerie. O serie de bulgari, ce locuiau fără ocupație și domiciliu precis în județele de la Dunăre, au fost obligați să se mute în județele de la munte: Dâmbovița și Argeș. Câțiva cetași au fost arestați, dar au fost repede puși în libertate și făcuți dispăruți.

Atitudinea autorităților române este lesne de explicat. Multe dintre ele, cu funcții importante în 1868, fuseseră delegați la discuțiile pentru formarea "Sacrei Coaliții" și a înființării C.C.C.B. Între marii funcționari distingem pe Constantin Ciocârlan, prefect al poliției Capitalei. De asemenea pe Corneliu Lapati, Eugen Carada și Grigorie Serurie, consilieri ai Primăriei Capitalei¹³.

Informații noi, culese din arhivele franceze, microfilmate de către Arhivele Naționale, aflate la Direcția Arhivelor Naționale Istoric-Centrale de la București, ne relevă încă o dată optica severă, negativă prin care a fost văzută întreprinderea bulgară din 1868 de către Marile puteri, în cazul de față, de către Franța.

Împăratul și guvernul francez doreau să păstreze statu-quo-ul Imperiului otoman, partener de bază în menținerea echilibrului politic european¹⁴.

Câteva rapoarte din Arhiva Ministerului de Război al Franței, trimise la Paris de către Paul Lamy, comandantul Misiunii militare franceze la București, ne

demonstrează opinia total defavorabilă mișcărilor de emancipare națională a demnitarilor și diplomaților Marilor puteri.

Paul Lamy, ofițer francez sosit în România în timpul domnitorului Al. I. Cuza și conducător al Misiunii militare franceze la 1868, a fost pus la curent cu situația explozivă de pe malul drept al Dunării din vara aceluiași an de către Scheffer, consulul francez la Ruscuc. Lamy a găsit de cuviință să aducă la cunoștința Ministrului de Război al Franței, mareșalul Niel, evenimentele petrecute în noaptea de 6-7 iulie 1868, însoțite de evaluările sale.

În primul său raport din 12/24 iulie 1868, Lamy dă ca dată a izbucnirii "insurecției", ziua de 9/21 iulie. Dar la 20 iulie/1 august 1868 revine asupra acesteia, acceptând noaptea de 6-7 iulie 1868¹⁵.

În opinia lui, care bănuim că se baza pe temerile mai vechi ale politicianilor francezi, "bandele" au fost comandate de către bulgari, încadrați ca ofițeri activi ai armatei ruse, aflați în concediu pe timp nelimitat. Lamy, în acord cu Scheffer, consulul francez la Ruscuc, credea acest lucru, întrucât, după cum se constatare, luptătorii bulgari au fost foarte bine organizați, au făcut retransamente, au efectuat manevre militare, au trimis patrulă de cercetași, au luptat și s-au retras în bună orânduială¹⁶.

Raportul lui din 31 iulie/12 august 1868 întărește această părere prin înserarea unei declarații luate unui bulgar, căzut prizonier la turci. Acesta a spus că rușii le sprijinea mișcarea și că vor fi și alte tentative de insurecție atât timp cât bulgarii pot conta pe protecția Rusiei. "În orice caz, din punct de vedere militar - aprecia Lamy - luptătorii bulgari au fost foarte bine antrenați și pregătiți. Între trofee luate de la insurgenți s-au aflat lucruri ce denotă o conducere inteligentă și o organizare remarcabilă. Acestea erau uniforme pentru mai multe arme, saci, echipamente, trompete, muniții de o excelentă calitate, un drapel brodat cu leul bulgar, împodobit cu aur. De asemenea s-au găsit o mulțime de hărți, documente, între care: proclamații, hărți de teren, cursuri militare, manuscrise, regulamente de manevre, manuscrise sau imprimare și chiar carnete, un fel de jurnale de front, conținând desfășurarea evenimentelor, numărul morților, precum și cantitatea de hrană consumată. Insurecția bulgară trebuia să ridice la luptă câteva mii de oameni (aproape opt mii), împărțiți în 16 "bande" (grupuri), având fiecare între 5-600 indivizi".

Principalele puncte de trecere în teritoriul bulgar erau: Jantra, Islar și Rahova. Turcii urmau să fie atrași într-un fals atac lângă Turtucaia. Punctul de concentrare al combatanților bulgari era Stara Planina, lângă Sofia. Un alt grup trebuia să treacă pe la Calafat, luând prin surprindere pe turcii de la Vidin. La 30 iulie însă, scria Lamy, ultimele rămășițe ale "bandei" (cetei) lui Hagi Dimităr au fost înfrânte în Balcani, între Kazanlâk și Șipca¹⁷.

Potrivit opiniei lui Lamy, România a fost implicată direct. Mai multe considerente convergeau spre această părere.

“Printr-o stranie coincidență – scria ofițerul francez în raportul din 12/24 iulie 1868 – muzica trupelor valahe, în garnizoană la Giurgiu n-au încetat să cânte în aceeași noapte (a trecerii Dunării – n.n.) până la orele dimineții”¹⁸.

Din datele ce i-au fost transmise de către Scheffer, care a asistat la interogatoriul, luat de turci unui cetaș prizonier, s-a format concluzia că, “luptătorii bulgari se reuniseră mai întâi la București, de unde plecaseră la Giurgiu, apoi la întâlnirea convenită într-o insulă situată lângă Zimnicea. Acest prizonier mai afirmase că autoritățile valahe i-au ajutat pe cetași, iar depozitele acestora cu hrană, arme și muniții se aprovizionaseră cu asentimentul și sub ochii acelorași autorități. Lamy atrăgea atenția Ministrului francez de Război că “în fiecare zi, un anume număr de muncitori bulgari, folosiți la lucrările căii ferate dintre Giurgiu – București treceau adeseori Dunărea, sub motivul că se duc la casele lor și se întorc apoi la lucru”¹⁹.

În raportul din 20 iulie/1 august 1868, comandantul Lamy dă date și face evaluări asupra anchetei deschisă de către autoritățile române. Judecând atitudinea lui I.C. Brătianu, ofițerul constată că acesta “părea mai mult neliniștit și preocupat de soarta bandelor, decât dornic de a le pedepsi”. Iar Comitetul bulgar de la București “a cărui prezență nu este un secret pentru nimeni, întreține raporturi intime cu guvernul (român – n.n.), prin intermediul unui comitet român, compus se spune, din prefectul de poliție și doi deputați. Astfel se explică formarea bandelor la București, și chiar ușurința cu care ele au putut atinge Dunărea și a traversa fără a fi supărate”²⁰.

Atunci când Hory, girantul Consulatului Franței la București, a cerut explicații lui I.C. Brătianu asupra atitudinii României, politicianul liberal a răspuns că țara sa nu dispune de posibilități financiare pentru a asigura paza frontierelor. Și în mod cinic a mai adăugat că, el însuși ar putea să conspire pentru a trece cu 200 de oameni în Franța, printr-un loc oarecare al acesteia²¹.

Într-un raport al Consulatului Franței către Moustier, ministrul de Externe de la Paris, se scrie că, Brătianu ar mai fi făcut și o altă declarație cinică, anume, dacă persoana sa ar fi organizat mișcarea insurecționară și ar fi putut înarma 20 000 de oameni și ar fi trecut Dunărea prin 20 de locuri diferite, iar reușita operației ar fi fost asigurată²².

Revenim la raportul lui Lamy din 20 iulie/1 august 1868, întrucât aci se evidențiază și se prefigurează deznodământul acțiunii bulgare și efectele sale pentru România, în care unul apreciat corect și de liberalii români privind manipularea evenimentelor în planul diplomației europene: “D-l Brătianu a observat că amicii și inamicii nu vor lipsi de a exploata situația într-un sens defavorabil intereselor lor și prejudiciabil României”²³.

Atât Puterile garante, cât și Imperiul Otoman suzeran au catalogat poziția României față de mișcarea bulgară din 1868 între “faptele periculoase”, de care trebuia “să se țină seama” în dezbaterile diplomatice” privind chestrunca Orientului european.

De aceea, Paul Lamy socotea necesar să-l informeze la 11/23 septembrie 1868 pe superiorul său de la Paris, mareșalul Niel, despre "conivența evidentă a României în treburile care au însângerat Bulgaria" și despre iritarea profundă și nedisimulată a principelui Carol de Hohenzollern față de "sfaturile și admonestările pe care guvernul francez le-a adresat guvernului său în legătură cu evenimentele în care Bulgaria a fost teatru", ca și despre preocuparea domnului român de a achiziționa arme din Prusia, cu un scop secret și periculos în viitor²⁴.

România era privită de către Marile puteri, temătoare pentru destabilizarea statu-quo-ul Sud-Estului european, "ca un punct negru pe orizontul Orientului".

Diplomații Marilor puteri garante, Franța și Anglia erau gata să-și dea acordul pentru o expediție armată otomană de pedepsire la Nordul Dunării. Pentru a preveni această acțiune, principele Carol împreună cu Ion Brătianu și A. Golescu s-au dus la Rusciuk, pentru a trece în revistă trupele lui Sabri-Pașa, liniștindu-l apoi pe acesta asupra temerilor de răzvrătire. Dar în noiembrie 1868, la presiunea Marilor puteri, inclusiv a Prusiei, guvernul A. Golescu, găsit vinovat de a-i fi sprijinit pe "tulburătorii ordinii", a trebuit să demisioneze²⁵.

În concluzie, socotim că informațiile din rapoartele comandantului Misiunii militare franceze la București sunt destul de apropiate de realitate, atât în ceea ce privește desfășurarea acțiunii bulgare din 1868, a atitudinii autorităților române de ajutorare a luptătorilor bulgari, cât și a poziției Marilor puteri, care și-au dat mâna pentru a stopa declinul evident al Imperiului Otoman.

În ceea ce privește mișcarea națională bulgară, deși blocată în acest moment datorită abnegației și perseverenței reprezentanților săi, din deceniile 7-8 ale secolului XIX-lea (G.S. Rakovski, care a murit în toamna 1867, V. Levski, H. Botev, ș.a.) era pornită ireversibil pe drumul reușitei.

În 1877-1878 avea să se desfășoare războiul antiotoman cu urmări pozitive pentru spațiul balcano-dunărean.

NOTE

1. Grigore Chiriță, *România în 1866. Coordonate ale politicii interne și internaționale*, în « Revista de istorie », nr. 2/1978, p. 2137-2100 ; Nicolae Corivan, *Relațiile diplomatice ale României de la 1859 la 1877*, București, 1978, p. 177-220 ; Gheorghe Cliveti, *Interferențe româno-germane în raporturile politice internaționale în 1866*, în « Anuarul Institutului de Istorie » « A.D. Xenopol », Iași, XXIII 2, 1986, p. 619-638 ; *România și puterile garante, 1856-1878*, Iași, Universitatea Al. I. Cuza, 1988, p. 71-100.
2. Gh. Cliveti, *România și puterile garante...*, p. 124-127 ; Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, București, 1992.

- p. 164-165, 200-201 ; Apostol Stan, Mircea Iosa, *Liberalismul politic în România de la origini până la 1918*, București, 1996, p. 96-115.
3. Pentru această temă, vezi lucrările lui : Al. Marcu, *Conspiratori și conspirații în epoca Renașterii politice a României*, București, 1930 și Nicolae Ciachir, *România în Sud-Estul Europei*, București, 1968; Dan Berindei, *Les Principautés-Unies et la lutte de la libération nationale du Sud-Est Européen*, în «Actes du Premier Congrès International des Etudes Balkaniques et Sud-Est Européennes, t. IV, (Histoire), Sofia, 1970, p. 322-323; *De la Unire spre Independență*, în volumul *România în Războiul de independență*, București, 1977, p. 34; Nichita Adăniloiaie, *Cucerirea independenței naționale, încununare a aspirațiilor seculare de libertate ale poporului român*, în «Revista de Istorie», nr. 4/1977, p. 586 ; C. N. Velichi, *România și Renașterea bulgară*, București, 1980; Lucia Taftă, *Les roumains et la lutte pour la libération nationale des peuples balkaniques*, în «Revue des Études Sud-Est-Européennes, XV, nr. 4, 1977, p. 693-706.
 4. Al. K. Burmov, *Taen fentralen bălgarska Komitet*, în «Istoriceski Pregled», nr. 2/1960, Sofia, p. 40-45 și nr. 3/1960, p. 59-84; C. N. Velichi, *Relațiile româno-turce între februarie-iulie 1866*, în «Studii», nr. 4/1963, p. 847-849 ; *România și Renașterea bulgară...*, p. 213-216.
 5. Constantin Kosev, Chr. Hristov, D. Anghelov, *Précis d'histoire de Bulgarie*, Sofia, 1952, p. 170-178 ; D.M. Mincev, *Le gouvernement du prince Cuza vu par la presse bulgare de l'époque*, «Etudes balkaniques», Sofia, nr. 7/1967, p. 209-217 ; C.N. Velichi, *Alexandre Jean Cuza, Georges S. Rakovski et le journal «Bădușmost»*, în «Etudes balkaniques», Sofia, nr. 3/1970, p. 96-104 ; *România și Renașterea bulgară...*, p. 206-212.
 6. C. N. Velichi, *România și Renașterea bulgară...*, p. 216-217 ; *Hristo Botev în România*, în «Analele Brăilei», Muzeul Brăilei, Serie Nouă, II, nr. 2, 1996, p. 25-26.
 7. C. N. Velichi, *România și Renașterea bulgară...*, p. 219.
 8. *Ibidem*, p. 220-221 ; *Hristo Botev...*, p. 26-28.
 9. C. N. Velichi, *Hristo Botev...*, p. 31.
 10. C. N. Velichi, *România și Renașterea bulgară...*, p. 223.
 11. C. N. Velichi, *Hristo-Botev*, p. 32-33.
 12. C. N. Velichi, *România și Renașterea...*, p. 224.
 13. *Ibidem*, p. 225-226 ; *Hristo Botev...*, p. 34, 37-38.
 14. Direcția Arhivelor Naționale Istorico-Centrale, *Microfilme Franța*, Ministère de la Défense, Service Historique de l'Armée de Terre, Chateau Vincennes, rola 315, (Roumanie, carton 13 : 2 lettres sur une insurrection – 1868 ; Rapport sur un nouveau Règlement d'exercice pour l'Infanterie Roumaine et sur l'insurrection bulgare de 1868).
 15. *Ibidem*, rola 315, Roumanie, carton 13, c. 344-345 v0 ; c. 346-347.
 16. *Ibidem*, rola 315, c. 344.

17. *Ibidem*, rola 315, c. 350-353.
18. *Ibidem*, rola 315, c. 345.
19. *Ibidem*, rola 315, c. 345-345 v0.
20. *Ibidem*, rola 315, c. 347.
21. *Ibidem*, rola 315, c. 347 v0.
22. D.A.N.I.C., *Microfilme Franța*, Ministère des Affaires Etrangères, Correspondance Consulaire Politique Turquie – Bucarest, rola 14, c. 322.
23. D.A.N.I.C., *Microfilme Franța*, Ministère de la Défense, Service Historique de l'armée..., rola 315, c. 347 v0.
24. *Ibidem*, rola 315, c. 358-359.
25. Gh. Clivetti, *România și Puterile garante*, p. 141-142. C.N. Velichi, *Hristo Botev...*, p. 37 ; Dan Berindei, *Diplomația românească de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, București, 1999, p. 160.

L'ACTION BULGARE DE 1868 EN L'OPTIQUE DU COMMANDANT DE LA MISSION MILITAIRE FRANÇAISE A BUCHAREST

Résumé

Après l'année 1866 ont été produites des échanges majeures dans la politique de l'Europe. Les Grandes Puissances, en particulier la France qui avait l'hégémonie sur le continent, ont commencé se concerter pour une diplomatie, qui avait pour l'objet un système compensateur et discriminatoire sur le compte des peuples qui désiraient la libération nationale et l'édification d'États indépendants. Ainsi que, ce desir des nations balkaniques paraît condamné. L'Empire Ottoman était aidé par les jeux diplomatiques des Grandes Puissances de conserver son statu-quo.

Dans ces conditions, les peuples de l'aire sud-danubienne, serbes, bulgares, albanais et même les grecs se sont orientés vers la formation d'un front commun de lutte anti-ottoman. La Roumanie a été un centre important du pareil front.

Pendant les années 1866 - 1868 les bulgares, en grande majorité émigrés et habitant dans cette principauté, se sont engagés dans quelques actions préparées sur l'accord réciproque, comme la clôture de la "Sacre Coalition" de 1866, l'organisation des détachements des combattants dites "haiducs", qui ont traversé le Danube le printemps de 1867 et l'été de 1868. Le fondement de ces détachements a été posé par G.S. Rakovski, qui a créé en 1867 Le Commandement Suprême Secret Bulgare. Après sa disparition physique en l'automne 1867, l'action des détachements bulgares a continué. En été 1868 les "haiducs", conduits par

Etienne Caradgea et Hagi Dimitar ont traversé le fleuve en Bulgarie pour combattre contre les turcs.

L'appui et la protection de la Roumanie offertes sur son territoire aux bulgares engrenés dans cette action ont mécontenté les représentants diplomatiques des Grandes Puissances. Ils ont admonesté et ont fait des remontrances aux autorités roumaines.

Les rapports de Paul Lamy, commandant de la Mission militaire française à Bucharest, écrits pendant l'été et l'automne 1868, nous relèvent, encore une fois, l'attitude et l'optique des ces Puissances sur les roumains et enfin les pressions sur le prince Carol de Hohenzollern, l'hospodar roumain et le Parlement valach. La Roumanie a payé le soutien de ses voisins bulgares au prix de la démission du cabinet ministériel libéral A. Golescu en novembre 1868.

OPERA MEDALISTICĂ A SCULPTORUL MIHAIL KARA - MĂRTURIE A PREGĂTIRII SERBĂRILOR ÎNCORONĂRII

Katiușa Pârvan

După înfăptuirea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918, „...*Visul atâtor generații de strămoși, de moși și părinți...*”, cum spunea Barbu Șt. Delavrancea în cuvântarea ținută la Academia Română, unul din obiectivele României Mari a fost încoronarea suveranilor României Întregite, ca o „*consfințire a unității naționale, cu atâtea jertfe dobândită*”.

După ratificarea, la 29 decembrie 1919, a legilor de unire și după recunoașterea internațională a Unirii, prin tratatele de la Paris din anii 1919-1920 Parlamentul de la București a trecut la organizarea Încoronării, încercând să depășească dificultățile ivite.

În timpul guvernării generalului Averescu, președintele Partidului Poporului (13 martie 1920 - 13 decembrie 1921), o serie de reforme și legi creaseră momentul favorabil consfințirii Unirii atât de mult dorită, printr-o ceremonie măreață. Guvernul a stabilit ca încoronarea să aibă loc la Alba Iulia, la 24 septembrie 1921². Pentru organizarea unor serbări grandioase, a fost înființată o Comisie, în frunte cu generalul Coandă (fost Președinte al Consiliului de Miniștri), din care urmau să facă parte: Bogdan Murgulescu³, secretar general al Comisiei, N. Mișu (Ministrul Casei Regale), Nicolae Iorga (deputat), Nanu (Ministru plenipotențiar), primarul orașului Alba Iulia, Octavian Goga, Nicolae Titulescu, generalul Angelescu (mareșalul Palatului), prof. universitar Alex. Lăpedatu, compozitorul George Enescu, pictorul Arthur Verona (domiciliat în București, str. Gr. Alexandrescu nr. 8, la acea dată aflat la Viena)⁴, arh. Victor G. Ștefănescu, sculptorul Jalea (domiciliat la Paris, 6, Bd. Montparnasse 83)⁵, Mitropolitul Miron Cristea. Ministrul Cultelor și Artelor a trimis de îndată invitații celor aflați în străinătate, pentru a le solicita participarea. Sculptorul Ion Theodor Jalea și pictorul Arthur Verona (revenit în țară, la moșia sa din Herța), au răspuns imediat⁶.

Încă din iunie 1920 pictorul Arthur Verona, însărcinat cu organizarea unui cortegiu etnografic impresionant, a început pregătirile, solicitând colaborarea lui Horia Igiroșanu, președintele Asociației „Belle Arte”⁷.

Un prim obiectiv urmărit de Comisia pentru organizarea serbărilor încoronării a fost începerea construcției Catedralei Reîntregirii de la Alba Iulia, opera arhitectului Victor G. Ștefănescu, membru în această Comisie⁸.

Artiști, fabrici, firme (foarte multe din provinciile românești recent unite), s-au oferit să contribuie la organizarea serbărilor. Astfel, la 23 iunie 1921, o veche firmă din Arad, „Friedric Hönig-Frigyes”, drept omagiu adus încoronării, s-a oferit să toarne, gratuit, un clopot de 1.000 kg. Solicita doar asigurarea metalului necesar, sugerând Ministerului de Război să-i pună la dispoziție un tun de bronz⁹. În august

1921, Fabrica de mașini Schreiber din Sibiu, s-a oferit să participe la lucrările tehnice pentru organizarea serbărilor¹⁰.

Câțiva artiști au donat opere de artă din patrimoniul personal, pentru împodobirea Catedralei de la Alba Iulia sau Mitropoliei din București: pictorul D. Belizarie (domiciliat în str. G. Cantacuzino - fostă Polonă, nr. 41), două icoane bizantine, sculptate și aurite cu aur de cea mai bună calitate ("Dreptul Judecător" și "Fecioara cu pruncul"); pictorul Ionel Ioanid, tablouri pentru catedrala de la Alba Iulia, sculptorul I. Jalea, lucrarea "Lupta centaurilor", pentru Mitropolie¹¹. La 7 septembrie, Președintele Comisiei încoronării s-a adresat Ministerului Cultelor și Artelor, solicitând, pentru sărbătorirea victoriei și încoronării, emiterea unor timbre comemorative. Ca model, erau anexate 13 mărci străine. Inspectorul Brutus Haneș din minister a răspuns în aceeași zi, propunând o nouă emisiune comemorativă, "întrucât cea veche cu Ferdinand e prea primitivă". Emisiunea urma să cuprindă patru mărci poștale, reprezentând: 1) harta României Mari; 2) apoteoza Unirii; 3) victorie românească pe un câmp de luptă (Mărăști, Mărășești, Oituz); 4) Actul încoronării. Se propunea stabilirea unui preț foarte redus, pentru ca timbrele să poată fi cumpărate de cât mai mulți cetățeni¹².

Lt. colonel în rezervă Constantin Kristescu, aviator, sculptor și medalist¹³, a adresat Ministerului Cultelor și Artelor un memoriu prin care propunea ca la ceremonia încoronării, suveranii să fie însoțiți de o gardă de onoare formată din ofițeri și soldați decorați cu ordinul Mihai Viteazul pe câmpul de luptă, numită *Ceata plăieșilor lui Mihai Viteazul*. Aceștia urmau să poarte un costum special (reconstituire a vechiului costum istoric) - mantie, căciulă, toiaș¹⁴.

Printr-o cerere adresată Ministerului Cultelor și Artelor, Mitropolia Ungro - Vlahici din București a solicitat procurarea unor stofe mai deschise la culoare, necesare costumelor pe care urmau să le poarte preoții la serbările încoronării. Se propunea comandarea lor la Praga, Budapesta, Viena, deoarece pe piețele Bucureștilor nu existau stofe de cea mai bună calitate¹⁵.

Pentru ca încoronarea să se desfășoare conform ceremonialului curților occidentale, ministrul plenipotențiar în afaceri externe Boerescu, a trimis în septembrie 1920 o descriere a ceremonialului încoronării M.S.R. Eduard al Marii Britanii în 1911 (primită de la Departamentul Ceremonialului de Curte) și un număr din revista "Illustrated London News", cu fotografii de costume, accesorii, etc.¹⁶.

Pentru încoronare au fost pregătite însemnele puterii regale, buzduganul și cele două coroane¹⁷. Buzduganul, din aur și argint, proiectat de pictorul Costin Petrescu și executat de firma de bijutieri René Boivin din Paris, a fost oferit regelui de către poporul român, prin subscripție publică, la 10 mai 1920¹⁸. Ferdinand urma să poarte "coroana de oțel" cu care se încoronase Carol I la 10 mai 1881; pentru regina Maria a fost comandată o coroană din aur, opale și turcoaze, la firma de bijuterii Lucien Falize din Paris¹⁹.

Datorită unei anumite instabilități politice²⁰, precum și unor nereușite economice²¹, încoronarea s-a amânat. Imediat după venirea la guvernare a

liberalilor, în Consiliul de Miniștrii întrunit la Sinaia în 24 august 1922, s-a fixat data serbărilor încoronării, pentru 15-17 august 1922. S-a stabilit și o nouă comisie de organizare, condusă de generalul Traian Moșoiu, apoi de inginerul Anghel Saligny²².

În contextul preocupărilor pentru marele eveniment al încoronării, se încadrează și baterea unor medalii comemorative, oficiale și populare. Printre acestea se află și medaliile "În amintirea încoronării - Alba Iulia 1921" (vezi Catalogul în Anexă). Pregătite pentru Încoronarea prevăzută în septembrie 1921 și amânată, medaliile nu s-au mai distribuit, rămânând în stadiul de proiect. Ele constituie un document al preocupărilor pentru organizarea ceremoniilor pentru acest mare eveniment²³. S-au executat proiecte pentru medalii din argint și bronz, cu toartă și fără, pentru suveranii României și pentru copiii lor.

Toate exemplarele au același revers - într-o cunună de laur, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DE LA ÎNCORONARE/ALBA IULIA/1921**.

Pe avers sunt reprezentate portretele membrilor familiei regale (cap, în profil dreapta sau stânga). Legenda este semicirculară, dispusă la dreapta sau stânga efigiei, fiind însoțită de diferite ornamente. În legendă se menționează sau nu anii 1920 sau 1921, precum și numele localității Sinaia (unde s-au întrunit Consiliile de Coroană ce au hotărât data Încoronării). Astfel, s-au executat proiecte:

1) **cu anul 1920**, cu numele localității Sinaia și al gravorului Kara (sub gât) pentru *Regele Ferdinand și Regina Maria* (ca ornament, spic de grâu);

2) **fără an**, fără numele localității Sinaia, cu sau fără numele gravorului Kara, pentru: *Principele moștenitor Carol* (fără numele gravorului, cu ram de măsline în spatele efigiei) și pentru *Principesa Elisabeta* (sub gât, numele gravorului și două spice de grâu);

3) **cu anul 1921**, fără numele localității Sinaia, cu sau fără numele gravorului Kara, pentru: *Principesa Maria* (cu numele gravorului și cu un ornament vegetal în spatele efigiei) și pentru *Principesa moștenitoare Elena* (fără numele gravorului și fără nici un ornament).

Mihail Kara a mai lucrat o machetă și o insignă, din bronz, pentru încoronarea de la Alba Iulia, din 1922. Suveranii sunt reprezentați în costumele de la ceremonie, cu însemnele puterii: Regele Ferdinand, șezând într-o poziție marțială, poartă coroana și ține buzduganul pe genunchi; sub brațul sprijinit pe un postament, este incizată deviza regală - **NIHIL/SINE/DEO**. În fața sa, în picioare, văzută din spate, Regina Maria reprezentată cu floarea preferată - lujer mare de crin, privește peste umăr, spre Ferdinand; poartă coroana și mantia de la încoronare, minuțios redată. Pe un capitel de coloană este înscrisă memorabila dată a ceremoniei: **ÎNCORONAREA/SUVERANILOR/ROMÂNIEI/UNITE/1922**. În exergă, gravorul a reprodus cuvintele Reginei, ce a reprezentat pentru popor un simbol al luptei pentru desăvârșirea Unirii: *Prin jertfa lor/s'a făcut mărirea Țării/Maria*. În spate, ca fundal, apar două edificii - simbol pentru Ardealul unit, Catedrala de la Alba Iulia, Castelul Huniazilor, precum și câteva turnuri de cetăți, din spatele cărora răsare soarele. Aceași reprezentare apare pe insignă; spațiul

fiind mult mai redus, este reprezentată doar legenda din exergă și, ca fundal, numai Castelul Huniazilor.

Documentele de arhivă au scos la iveală câteva date referitoare la autorul acestor medalii, despre care nu se cunoștea decât faptul - eronat - că a lucrat la Cluj²⁴. Mihail Kara, născut în 1885 la Bilitz Bialitz, sculptor de naționalitate cehoslovacă, era stabilit la acea dată în Oradea Mare, în str. Andrei Șaguna nr. 20. Colaboratorul său în executarea acestor lucrări a fost sculptorul de origine italiană Vignali Raffaello, născut la 16 noiembrie 1877 la Pistoia, Italia, domiciliat și el în Oradea Mare, în Cetate²⁵. Pentru activitatea lor artistică, prin care au servit interesele statului național unitar, cei doi au fost propuși pentru decorare cu medalia Bene Merenti clasa a II-a, la propunerea expresă a generalului Moșoiu²⁶.

La 16 noiembrie 1921, cu mențiunea urgent, "potrivit liniei de conduită pe care Ministerul Cultelor și Artelor o urmează, de a încuraja și răsplăti elementele cele mai meritoare care contribuie la dezvoltarea vieții noastre artistice într-o direcție serioasă, subsemnatul (n.n., Ministrul Secretar de stat la Departamentul Cultelor și Artelor), vin a vă ruga să binevoiți a seuma alăturatul decret prin care se conferă sculptorilor Mihail Kara și Vignali Raffaello, pentru merite artistice, medalia Bene Merenti cls. a II-a"²⁷. Ca urmare, la 18 noiembrie, a fost emis Decretul 4780/1921, semnat de Ministrul Cultelor și Artelor Octavian Goga, prin care se acorda celor doi medalia Bene Merenti clasa a II-a²⁸. Decretul a fost publicat la 9 decembrie 1921 în Monitorul Oficial²⁹ și la scurtă vreme medaliiile au fost trimise poliției orădene pentru a fi înmânate sculptorilor, care le-au primit la 1 martie 1922³⁰.

Între 1920-1922, mulți oameni de cultură și artă au fost răsplătiți prin acordarea de înalte ordine, decorații și medalii-decorații, pentru acțiuni culturale de sprijinire a cauzei românilor, desfășurate atât în țară, în provinciile românești (înainte de Marea Unire), cât și în străinătate. Sculptorul Mihail Kara a fost unul dintre aceștia. Pentru a păstra în memoria timpului mmele și faptele celor care și-au slujit cu cinste țara și prietenii, vom menționa pe câțiva dintre ei.

În 1921, Direcția generală a Artelor din Ministerul Cultelor și Artelor, a înaintat tabele cu funcționari ai săi, propuși spre decorare cu ocazia înecoronării proiectate pentru acel an. Amintim pe: **Corneliu Medrea**, sculptor, ofițer al Coroanei (poz. 28 în tabel), **C-tin Brâncuși**, sculptor, ofițer al Coroanei (poz. 31), **Filip Marin**, ofițer al Coroanei (poz. 35), **Fr. Stork**, profesor la Școala de Arte București, sculptor, ofițer al Coroanei (poziția 47), **Gabriel Popescu**, sculptor, profesor la Școala de Arte București, ofițer al Coroanei (poziția 51), **Artur Mendel**, pictor, ofițer al Coroanei, (poziția 59), **Costin Petrescu**, profesor la Școala de Arte București, mare ofițer al Stelei, (poziția 109), **Jalea**, comandor al Stelei, (poziția 110)³¹. Pictorul Artur Mendel a primit și o recomandare pentru Bene Merenti cls. a II-a, în iulie 1921³².

Între 1920-1921, au fost propuse spre decorare cu medalia Bene Merenti clasa I-a, diferite personalități străine care au contribuit la susținerea cauzei românești: la 26 noiembrie 1920, d-na **Madelaine Roch** de la Comedia Franceză,

pentru recitaluri de poezie românească; d-na **Charles**, de la Opera Comică din Paris, pentru organizarea unor spectacole de balet cu costume populare românești la Paris și în alte orașe din Franța; **Jules Loeb**, cavaler al Legiunii de Onoare, profesor la Conservatorul din Paris, d-na **Marika Bernard** (premiul I pentru violoncel la Conservatorul din Paris), care a susținut concerte pentru cauza României, fiind însoțită de d-na **Elena Văcărescu** (a interpretat muzică românească)³³.

La 28 octombrie 1920, primește aceeași medalie **Viconte de Jarrie**, cunoscut ca "amic al României", pentru activitatea desfășurată în Statele Unite ale Americii. Acolo a ținut 15 prelegeri despre România, cu fotografii și diapozitive înfățișând monumente românești, figuri istorice, oameni politici, elemente etnografice. Prima conferință a avut loc la "National Arts Club" din New York. S-au difuzat trei broșuri: 1) *România* - unde se explica și susținea cauza României; 2) *Apel pentru ajutorarea României*, pe copertă cu portretul Reginei Maria; 3) *Annual rapport of The Romanian Relief - committee of America*³⁴. Conferințele erau urmate de recitaluri de poezie și muzică românească, interpretate de actrița Agatha Bârsescu și violonistul Nestorescu. Jarrie era delegat pentru România în S.U.A. din partea Societății *Lidée française à l'étranger* (american branch), *French American Reciprocity in Commerce and arts*³⁵. În cadrul aceluiași acțiuni menționăm și stabilirea unui proiect pentru o *Expoziție despre România* la Muzeul Brooklyn, la 15 martie 1921, cu ajutorul lui Costin Petrescu (unul din colaboratorii români al lui Jarrie), ing. inspector CFR dr. C-tin Orghidan (împreună cu soția, a trimis cărți și discuri cu doine românești) și C. Cihodaru³⁶.

La 3 noiembrie 1920, Direcția Protocol din Ministerul de Externe, la solicitarea Legației române de la Washington, s-a adresat Ministerului Cultelor și Artelor, propunând decorarea "Vicontelui C. Duranceau de la Jarrie, ziarist". Ca urmare, prin Decretul regal nr. 458 din 10 februarie 1920, de la Jarrie a fost decorat cu ordinul Coroana României în grad de ofițer, pentru propagandă activă în interesul României, la New York și în statul Vermont³⁷.

În ianuarie 1921 au primit Bene Merenti clasa I-a actorii lirici N. Leonard și V. Maximilian, pentru propagandă desfășurată în Banat, în interesul României³⁸.

În iunie 1921 a fost înaintată o cerere pentru conferirea Medaliei Bene Merenti clasa I-a actorului francez de origine română Eduard de Max, participant la luptele de la Salonic, sosit apoi în România pentru a-i susține cauza³⁹.

Tot cu Bene Merenti clasa I-a a fost decorat și dr. Göran Björkman, secretar perpetuu al Academiei celor Nouă din Stockholm, fost membru al Institutului Nobel, membru corespondent al academiilor din Rio de Janeiro, Madrid, Barcelona, Lisabona, Messina, poet suedez ce a alcătuit după război o antologie a celor mai vestiți poeți români și a scris în presa suedeză, pledând cauza României⁴⁰.

Prezentarea medaliilor executate de sculptorul Mihail Kara a fost și un prilej de a face cunoscute câteva aspecte ale participării românilor și prietenilor lor din afara granițelor la desăvârșirea statului național unitar și la organizarea mărețelor serbări care au însoțit încoronarea suveranilor României Mari.

ANEXĂ

Catalogul proiectelor de medalii executate de Mihail Kara pentru comemorarea încoronării

1. Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, **Regele Ferdinand - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea.

Av. Regele Ferdinand, cap spre stânga, în față legendă semicirculară, de sus în jos: **REGELE · ROMÂNILOR · SINAIA 1920**. În spate, spic de grâu cu vârful în jos. Sub gât, **KARA**.

Rv. În cunună de măslin, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DELA ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921**.

AR, 25 mm, inv. MNIR Pv. 2439/B II/2663, Col. BNR, ex CNBAR.

2. **C. m. s.**, dar fără toartă.

AE, 25 mm, inv. Pv. 2793/402/750, Col. Ștefan Capșa, Custodie CNBAR.

3 Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, **Regina Maria - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea.

Av. Regina Maria (în costum de soră de caritate), cap spre dreapta, în față legendă semicirculară, de jos în sus: **REGINA ROMÂNILOR**. În spate, de sus în jos, legendă semicirculară, **1920 SINAIA**. Sub gât, spic de grâu.

Rv. În cunună de măslin, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DELA ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921**.

AR, 25 mm, inv. MNIR Pv. 2443/B II/2667, Col. BNR, ex CNBAR.

4. **C.m.s.**, dar cu panglică tricolor.

AE argintat, 25 mm, inv. MNIR 148.951, Col. Triest Anton.

5. Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, **A.S.R. Principele moștenitor Carol - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea.

Av. A.S.R. Principele Carol, cap spre stânga, în spate, ram de măslin, în față legendă semicirculară, de sus în jos: **A.S.R. · PRINCIPELE · CAROL ·**.

Rv. În cunună de măslin, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DELA ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921**.

AR, 25 mm, inv. MNIR Pv. 2442/B II/2666, Col. BNR, ex CNBAR.

6. Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, unifacies, **A.S.R. Principesa moștenitoare Elena - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor Mihail Kara, Oradea.

Av. A.S.R. Principesa moștenitoare Elena, cap laureat spre dreapta, la gât cu un colier de perle, în spate 1921, în față legendă semicirculară, de jos în sus: **A.S.R. · PRINCIPESA · MOȘTENITOARE · ELENA ·**.

AE, 25 mm, inv. MNIR Pv. 165/451/1807, Col. Finkelstein, ex CNBAR.

7. Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, **A.S.R. Principesa Elisabeta - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor Mihail Kara, Oradea.

Av. A.S.R. Principesa Elisabeta, cap spre dreapta, în față legendă semicirculară, de jos în sus: **A.S.R. · PRINCIPESA · ELISABETA ·**. Jos, în dreapta și stânga, două spice de grâu; sub gât, **KARA**.

Rv. În cunună de măslin, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DELA/ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921**.

AR, 25,5 mm, inv. MNIR Pv. 2440/B II/2664, Col. BNR, ex CNBAR

8. Proiect pentru medalia comemorativă cu toartă, **A.S.R. Principesa Marioara - Amintire de la Încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor Mihail Kara, Oradea.

Av. A.S.R. Principesa Maria, cap diademat spre stânga, în față legendă semicirculară, de sus în jos: **A.S.R. · PRINCIPESA · MARIA ·**. În spate, 1921. și volute. Sub gât, **KARA**.

Rv. În cunună de măslin, legendă pe patru rânduri: **AMINTIRE DELA/ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921**.

AR, 25 mm, inv. MNIR Pv. 2441/B II/2665, Col. BNR, ex CNBAR

9. Machetă unifacies, **În amintirea Încoronării, 1922**, gravor Mihail Kara, Oradea.

Suveranii sunt reprezentați în costumele de la încoronare - Ferdinand în stânga, șezând pe un postament într-o poziție marțială, ține buzdușul pe genunchiul drept; brațul stâng este sprijinit pe o consolă pe care este incizată pe trei rânduri deviza familiei regale - **NIHIL/SINE/DEO**. În fața lui, în picioare, regina Maria văzută din spate, poartă coroana și mantia de la Alba Iulia și privește spre rege; ține în stânga un lujer mare de crin; cu dreapta aduce spre față o floare din acest lujer; brațul se sprijină pe un capitel de coloană pe care este incizată, pe patru rânduri, legenda: **ÎNCORONAREA/ SUVERANILOR/ ROMANIEI/ UNITE/ 1922**. În exergă, legendă incizată, pe trei rânduri, cu litere cursive: **Prin jertfa lor/s'a făcut mărirea Țării/Maria**. Jos, la baza postamentului pe care șade regele Ferdinand, numele gravurului, **KARA**. În spate, ca fundal, clădirea Catedralei de la Alba Iulia, Castelul Huniazilor, turnuri de cetăți, din spatele cărora răsare soarele.

AE, 145 mm, inv. MNIR Pv. 3406, ex CNBAR.

10. Insignă, *În amintirea Încoronării, 1922*, gravor Mihail Kara, Oradea.

C.m.s., dar spațiul fiind mult mai redus, nu s-a reprezentat decât legenda din exergă, incizată pe trei rânduri, cu litere cursive: *Prin jertfa lor/s'a făcut mărirea Țării/Maria*; în fundal nu apare decât castelul Huniazilor

AE, 25 mm, inv. MNIR, Pv. 956/B II/1045, Col. BNR, ex CNBAR.

NOTE

1. Legea pentru unificarea monetară, din toamna anului 1920, reforma financiară elaborată de N. Titulescu în august 1921, legea pentru împrumutarea unor țărani ce luptaseră pe front, legea Trancu-Iași, pentru reglementarea conflictelor de muncă, legi cu privire la sindicate, legea naționalizării unor întreprinderi din Transilvania, etc.
2. A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 706/1921, doc. 15, p. 21.
3. Ibidem, p. 16.
4. Ibidem, p. 15.
5. Idem, fond Președenția Consiliului de Miniștri, 49/1920, p. 16.
6. A. N. I. C., ibidem, pp. 2, 3, 10, 12, 16, 23.
7. Societate studențească în afara școlii oficiale a statului, Asociația de pictură Belle Arte, aflată sub îndrumarea ASR Pr. Elisabeta, a fost recunoscută ca personalitate juridică la 3 aprilie 1922; A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 756/1922, p. 1 și idem, 706/1921, pp. 15-16.
8. Lucrările au fost începute în mai 1921 și au durat până în 1922, fiind executate de ing. Tiberiu Eremia și D. Noicu, iar pictura interioară de Costin Petrescu. Planul a fost inspirat de cel al Mitropoliei Țării Românești de la Târgoviște; Maria Ioniță și Ștefan Ioniță, *Victor G. Ștefănescu - arhitectul Catedralei Încoronării de la Alba Iulia*, în *Muzeul Național*, vol. 11, 1999, pp. 161-167.
9. A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 706, fasc. 24, doc. 15, p. 17.
10. A. N. I. C., idem, 706, fasc 15, p. 24.
11. A. N. I. C., ibidem, pp. 23, 29 și idem, 773, p. 12.
12. Propunerea inspectorului Haneș a fost imediat înaintată Direcției Poștelor, pentru a fi pusă în aplicare; A. N. I. C., ibidem, pp. 27-28, 30.
13. Participant activ la Războiul de Întregire, ca ofițer de cavalerie apoi ca observator aerian, decorat cu Ordinul Mihai Viteazul pe câmpul de luptă, a fost autorul medaliei Victoriei în Marele Război pentru Civilizație, ce s-a acordat tuturor participanților activi la război, români și străini. Medalia a fost executată la Paris; în țară s-au purtat discuții pentru stabilirea prețului

acordat gravorului care a realizat modelul. Întrucât modelatorul era un ofițer, Direcția Armament din Ministerul de Război (se afla în clădirea Cazarmii Regimentului 21 Infanterie Regina Elisabeta, situată în fața Spitalului Militar) s-a adresat Ministerului Cultelor și Artelor pentru a trimite un reprezentant care să stabilească acest preț. Delegatul trimis a fost sculptorul medalist Gabriel Popescu, profesor la Școala de Artă din București, membru în Comisia pentru Serbările Încoronării; vezi A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 773/1922, pp. 7, 11. Costin Kristescu a lucrat și medaliile oficiale pentru Încoronarea din 1922 de la Alba Iulia, precum și medaliile primelor expoziții agricole și zootehnice organizate după Unire; vezi Katiușa Pârvan, Angela Mihalea, *Câteva date privind opera medalistică a sculptorului Constantin Kristescu*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, 15-20, 193-198, pp. 293-305.

14. A. N. I. C., fond Președenția Consiliului de Miniștri, 49/1920, pp. 27-28.
15. A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 706, fasc. 24, p. 26.
16. A. N. I. C., fond Președenția Consiliului de Miniștri, 49/1920, p. 22.
17. Scepstrul, ca însemn regal, nu a existat în tradiția statului modern român; *Enciclopedia României*, I, p. 83.
18. Dorina Tomescu, *Încoronarea de la Alba Iulia. Mărturii iconografice din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României*, în *Muzeul Național*, vol. 11, pp. 155-160.
19. Coroana Reginei Maria a fost executată după modelul pictorului Costin Petrescu, publicat în revista *România Nouă*, numărul din 4 august 1921; vezi și Dorina Tomescu, R. Coroamă, *ibidem*, p. 156.
20. O slabă susținere politică, presiuni din partea liberalilor și influenței lui Ionel Brătianu asupra regelui, căderea guvernelor Averescu (13 decembrie 1921) și Take Ionescu (17 decembrie 1921-17 ianuarie 1922).
21. "Naționalizarea" unor întreprinderi din Transilvania în favoarea partidelor de la guvernare, nefinalizarea lucrărilor la Catedrala Reîntregirii, unele neînțelegeri legate de organizarea serbărilor, precum și opinia liberală conform căreia țara era încă săracă și nu putea face față unor ceremonii mărețe.
22. A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 789/1922, p. 7.
23. Șt. Capșa, *Medalii și plachete*, în *CNA*, 4, nr. 1, 1923, pp. 4-5, unde sunt menționate doar exemplarele dedicate Reginei Maria și Pr. Elisabeta.
24. C. A. Orășianu, *Medalii și plachete*, în *CNA*, III, 5-6, 1922, pp. 42-43.
25. A. N. I. C., Ministerul Cultelor și Artelor, 764/1922, 2 -3, martie.
26. A. N. I. C., fond Ministerul Cultelor și Artelor, 675/1921, p. 12; este o carte de vizită pe care generalul, la acea dată șeful Comandamentului Teritorial al Basarabiei, din Chișinău, scria pe verso: *Sculptorul Mihail Kara/ Turnător în bronz Vignali Raffaele/ Bene Merenti Clasa II-a/ pentru merite artistice*.

Generalul Moșoiu cunoștea activitatea medalistică a sculptorului Kara. Acesta lucrase o machetă și o medalie, ce-i fuseseră oferite la 16 octombrie 1919 de diviziile care au luptat sub comanda sa în timpul campaniei din 1919 din Ungaria. Ele comemorau luptele de la Szolnok, hotărâtoare pentru ocuparea Budapestei. Prezintă descrierea medaliei, bătută din metal comun care conține mult zinc, cu legenda în limba maghiară, ce menționează localitățile în care s-au purtat cele mai importante bătălii: Kisujállás, Kenderes, Fegyvernek, Szolnok; vezi și C. A. Orășianu, *op. cit.*, unde sunt prezentate piesele dedicate generalului. Medalia are un diametru de 25 mm, ca și proiectele pentru medaliile pentru încoronarea proiectată pentru anul 1921, cu care se aseamănă și ca stil:

Medalie comemorativă cu toartă, unifacies, *Generalului Traian Moșoiu, în amintirea luptelor din 1919*, gravor Mihail Kara, Oradea.

Av. Generalul Traian Moșoiu, cap spre stânga, dedesubt un ram de stejar, în față legendă semicirculară de sus în jos: **GENERAL MOȘOIU/1919**. În spate, legendă semicirculară, de jos în sus: **KISUJÁLLÁS.KENDERES. FEGYVERNEK.SZOLNOK.** Sub gât, dedesubtul ramului, **M. KARA.**

MC, 25 mm, inv. MNIR Pv. 3237/B II/3630, Col. BNR, ex CNBAR și Pv. 1517/402/112, Col. Ștefan Capșa, ex. CNBAR.

27. A. N. I. C., *ibidem*, p. 10.
28. A. N. I. C., *ibidem*, p. 14.
29. A. N. I. C., *ibidem*, p. 11
30. La 7 și 8 martie, Ministerul Cultelor și Artelor a primit de la Poliția din Oradea confirmarea predării decretelor și medaliilor celor doi sculptori, A. N. I. C., *idem*, 764/1922, pp. 1-3.
31. *Ibidem*, p. 15.
32. A. N. I. C., Ministerul Cultelor și Artelor, 550, 756/1922, p. 7.
33. *Idem*, 553, fasc. 23, pp. 2, 4, 35.
34. "Roman Relief Committee of America" a fost o societate înființată în primăvara lui 1917 la New York, sub conducerea lui T. Tillston Wells și sub patronajul reginei Maria, având printre organizatori pe Gogu Negulescu (senator), Ctin și Martha Orghidan, mai mulți cetățeni americani. Profesorul Paul Negulescu din București (fratele senatorului amintit), a colaborat la întemeierea Societății "Romanian-American War Relief Association" la Chicago, o altă societate care a contribuit la propaganda pentru cunoașterea României în spațiul interoceanic. Inginerul Ctin Orghidan a fost unul din cei mai activi susținători ai acestor acțiuni patriotice; vezi Gh. I. Florescu, *Legatia română din SUA: Înființare și activitate (1917-1918)*, I, în *Itinerarii istoriografice. Profesorului Leonid Boicu la împlinirea vârstei de 65 de ani*, coord. Gabriel Bădăraș, Iași, 1996, pp. 207, 214, 229.
35. A. N. I. C., Ministerul Cultelor și Artelor 553, fasc. 23, pp. 5-6, 7-8.
36. *Ibidem*, pp. 6-7.

37. Ibidem, p. 9.
38. Ibidem, p. 13.
39. Idem, 675/1921, p. 1.
40. Ibidem, p. 4.

L'OEUVRE MÉDALISTIQUE DU SCULPTEUR MIHAIL KARA – PREUVE D'ORGANISATION DES FÊTES DU COURONNEMENT

Résumé

L'Article présente l'atmosphère enthousiaste qui a régné parmi les roumains d'après la décision du Gouvernement roumain d'organiser le Couronnement, pour 24 septembre 1921. On a établi une Commission pour l'organisation des Fêtes, conduite par le général Coandă (ancien Premier Ministre), de laquelle faisaient parties des personnalités politiques et artistiques. L'auteur, en se basant sur des documents d'archive, présente la contribution des artistes, des industriels, des officiers, des hauts prêtres, pour l'organisation des Fêtes. Parmi ceux-ci - Mihail Kara, le sculpteur tchécoslovaque né en 1885 à Bilitz Bialitz, domicilié à Oradea Mare, rue Andrei Șaguna 20, aussi que son collaborateur, le sculpteur italien Vignali Raffaello, né le 16 novembre 1877 à Pistoia, en Italie, domicilié lui aussi à Oradea Mare, dans la Cité.

Kara est l'auteur des quelques projets des médailles qui devaient être frappées pour Le Couronnement projeté en 1921. Tous ces projets des médailles ont le même revers, avec la légende **AMINTIRE DELA ÎNCORONARE/ALBA JULIA/1921.** (Souvenir du/Couronnement/Alba Iulia/1921.) Le droit présente les portraits du Roi Ferdinand, de la Reine Marie et des leurs enfants, ASR Pr. héritier Charles, ASR Pr. Elisabeth, ASR Pr. Marie, ASR Pr. Héritière Hélène, les différents étant au point de vue des décors végétaux et des légendes (qui présentent ou non le nom du graveur Kara, le nom de la ville Sinaia, ou non), qui sont datées 1920, 1921, ou non.

Kara a travaillé aussi une applique et un insigne pour le Couronnement officiel de 1922. Les Souverains sont représentés dans leurs vêtements de Couronnement, avec les signes du pouvoir - les couronnes, le sceptre. La légende présente la devise royale, la date du Couronnement et, en exergue, quelques mots de la Reine Marie. L'Insigne présente les mêmes images, mais la légende est incomplète, le diamètre étant plus petit.

Pour son activité artistique, le sculpteur Kara (de même que son collaborateur Vignali) a été récompensé par La Médaille Béné Mérenti, IIème classe. L'Auteur présente aussi des autres personnalités artistiques, roumaines et étrangères, qui ont été décorées avec La Médaille Béné Mérenti et avec d'autres ordres, décorations et médaille roumaines.

Reversul proiectelor pentru medaliile comemorative **Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, același pentru toate exemplarele; imaginea mărită 1 x 2.
*Le revers des projets des médailles commémoratives **Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921**, graveur **Mihail Kara**, Oradea, le même pour tous les exemplaires; l'image 1 x 2.*

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **Regele Ferdinand - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, argint, 24 mm; imaginea mărită 1 x 2 (Cat/1).
*Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, **Le Roi Ferdinand - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921**, graveur **Mihail Kara**, Oradea, argent, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/1).*

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **Regina Maria - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, argint, 25 mm; imaginea mărită 1 x 2 (Cat/3).
*Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, **La Reine Marie - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921**, graveur **Mihail Kara**, Oradea, argent, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/3).*

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **ASR Pr. moștenitor Carol - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, argint, 25 mm; imaginea mărită 1 x 2 (Cat/5).
*Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, **SAR Le Prince Héritier Charles - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921**, graveur **Mihail Kara**, Oradea, argent, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/5).*

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **ASR Pr. moștenitoare Elena - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, bronz, 25 mm, imaginea mărită 1 x 2 (Cat/6).

Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, SAR la Princesse Héritière Hélène - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921, graveur **Mihail Kara**, Oradea, cuivre, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/6).

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **ASR Pr. Elisabeta - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, argint, 25 mm, imaginea mărită 1 x 2 (Cat/7).

Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, SAR la Princesse Elisabeth - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921, graveur **Mihail Kara**, Oradea, argent, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/7).

Aversul proiectului pentru medalia comemorativă, cu toartă, **ASR Pr. Marioara - Amintire de la încoronare, Alba Iulia 1921**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, argint, 25 mm, imaginea mărită 1 x 2 (Cat/8).

Le droit du projet de la médaille commémorative avec bélière, SAR la Princesse Marioara - Souvenir du couronnement, Alba Iulia 1921, graveur **Mihail Kara**, Oradea, argent, 25 mm; image 1 x 2 (Cat/8).

Medalie comemorativă unifacies, cu toartă, **Generalului Traian Moșoiu, în amintirea luptelor din 1919**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, 25 mm, bronz.

Médaille commémorative unie face, avec bélière, Au général Traian Moșoiu, souvenir des luttes de 1919, graveur **Mihail Kara**, Oradea, 25 mm, bronze.

Insignă, **Amintire de la încoronare, 1922**, gravor **Mihail Kara**, Oradea bronz, 25 mm (Cat/10).
L'Insigne, Souvenir du couronnement, 1922, graveur **Mihail Kara**, Oradea, cuivre, 25 mm (Cat/10).

Machetă unifacies, **Amintire de la încoronare, 1922**, gravor **Mihail Kara**, Oradea, bronz, 145 mm; imagine micșorată (Cat/9).
Applique unie face, Souvenir du couronnement, 1922, graveur **Mihail Kara**, Oradea, cuivre, 145 mm; image réduite, (Cat/9).

DESPRE O REȘEDINȚĂ PRINCIARĂ (REGALĂ) DE VARĂ: ÎNTR-UN CÂMPULUNG ȘI SINAIA.

Maria Ioniță

La sosirea în România pentru a ocupa tronul ce-i fusese încredințat ca domnitor al acestei țări, Principele Carol-Ludovic de Hohenzollern Sigmaringen nu făcea o simplă metaforă când, adresându-se locuitorilor orașului Pitești, afirma: "Din minutul în care am pășit pe pământul noii Mele patrii, am devenit Român; viața Mea întreagă o voi consacra pentru fericirea Românilor și pentru prosperitatea lor, cari de acum înainte au devenit compatrioții Mei"¹. Dar pentru a se putea identifica cu noua sa patrie și cu poporul al cărui destin îi fusese dat în grijă, era imperios necesar să-i cunoască pe oamenii acestui pământ cu obiceiurile lor, cu necazurile și bucuriile, cu nevoile și aspirațiile pe care le aveau și, nu în ultimul rând, să le înțeleagă și vorbească limba.

În acest scop, mai ales, încă de la debutul domniei sale, Principele Carol a întreprins dese și fructuoase călătorii în majoritatea regiunilor țării, din Moldova până în Muntenia și Oltenia. Din propriile-i însemnări reiese, în ciuda firii închise, rigide și extrem de cumpătate, a dorinței de a nu-și exterioriza sentimentele, cât de mult l-au impresionat totuși entuziasmul și dragostea cu care a fost primit, pe parcursul acestor numeroase călătorii făcute în țară: "...sute de țărani călări însoțeau pe prinț din sat în sat și, deoarece portul locuitorilor... se distinge prin bogăția culorilor și prin gust, această suită permanentă în jurul trăsurii princiare contribuia la o mai mare înviorare a pitoreștilor priveliști... Și populația orașelor participa tot atât de însuflețită. Pretutindeni s-au făcut Prințului mari ovații. După obicei a vizitat biserici, școli, spitale, cazărmi și tribunale"². Lucrul care i-a făcut însă pe români să-l considere, de la bun început, pe Principele Carol cu adevărat domnitorul lor a fost acela că "deoarece și-a însușit limba românească, prințul vorbește nestânjenit cu țăranii, ceea ce, firește, face acestora o deosebită bucurie"³.

Din 1869, după căsătoria cu Princesa Elisabeta de Wied, dorinței de a-și cunoaște și înțelege supușii i s-a adăugat și aceea de a găsi, în cursul mai sus pomenitelor călătorii, un loc cât mai potrivit pentru o reședință princiară de vară.

Era într-un fel și o necesitate impusă de clima specifică Bucureștilor așezați în plină câmpie, unde verile toride și secetoase erau greu de suportat mai ales de către cineva care trăise până atunci în răcoarea și aerul curat și binefăcător al munților. Odată cu sosirea verii Palatul Regal de pe Podul Mogoșoaiei (din 1878 Calea Victoriei – n.n.) devenea imposibil de locuit din cauza căldurii și a prafului. Așa încât, de obicei, în cea de-a doua parte a lunii mai, tânăra pereche princiară se muta în reședința bucureșteană de vară de la Cotroceni. Aici însă intervenea un alt inconvenient: terenul mlăștinos și "încăperile nu prea sănătoase ale Cotrocenilor"

mai ales dacă vara era umedă, făceau ca Principele Carol și Princesa Elisabeta să cadă la pat bolnavi de "friguri de baltă"⁴.

Încă din timpul călătoriei întreprinse în județul Muscel în 1866, Principele Carol este adânc impresionat de oamenii și împrejurimile Câmpulungului. La 1/13 octombrie 1866, după un drum de opt ore "foarte greu, dar foarte pitoresc, și care adesea oferă priveliști întinse asupra lanțului Carpaților și atinge un șir de sate frumoase, locuințe solide și bine îngrijite ale unor țărani de munte avuți, incomparabile cu tristele localități ale câmpiei", domnitorul ajunge la Câmpulung "un orașel frumos, în mijlocul munților, unde i se pregătește o primire cordială; seara după masă ilaminație"⁵. El va fi rămas uimit și încântat de frumusețea așezării socotită de localnici "un odor strălucitor al României" unde toamna "amestecul de colori al frunzelor ce, murind, își schimbă fața lor, atinge sufletul trist; iar această durere nu-l doboară, ci îl înalță pe om. Câmpulungul tomnatec îți umple inima de dor, te mișcă și te dispune la adânci cugetări"⁶.

Așa încât, cu ocazia următoarelor vizite întreprinse în zonă, între 19/31 iulie și 24 iulie/5 august 1868 când face "o excursie în munți spre orașelul Câmpulung și bogatul și frumosul Rucăr"⁷ și apoi în iunie 1870⁸, Principele Carol își manifestă față de autoritățile câmpulungene interesul pentru o suprafață de teren pe care ar dori să o cumpere în vederea construirii aici a unei reședințe princiere de vară. În timpul vizitei întreprinse în vara anului 1868, suveranul este neplăcut impresionat de "drumurile rele", cu atât mai mult cu cât aici se "exercită un comerț înfloritor cu lemne" și există "o industrie casnică destul de dezvoltată: covoare frumos țesute și costume se găsesc aproape în fiecare casă"⁹. Astfel că, la solicitarea locuitorilor din Câmpulung, Rucăr și Dragoslavele de a-i ajuta să "deschidă valea frumoasă printr-un drum de la Câmpulung la granița Transilvaniei"¹⁰, domnitorul "străbate călare, cu câțiva ingineri, regiunea, spre a găsi el însuși linia cea mai bună și mai ușoară pentru acest drum. El se hotărăște...pentru valea de la poalele Pietrei Nămăieștilor"¹¹. Răspunzând unor întrebări de bun venit ale primarului din Câmpulung, domnitorul preciza că "Cu a d. voastră îngrijire și cu brațele locuitorilor, sper în curând a avea acest drum atât de dorit și folositor pentru țară"¹². Aceeași promisiune o face Principele Carol și locuitorilor din Dragoslavele în cuvântul de răspuns la discursul rostit de primarul de aici: "Primirea voastră mă face mai mult a mă îngriji de traiul vostru cel bun, care e și fericirea mea"¹³. Om al faptelor și mai puțin al vorbelor, domnitorul se îngrijește ca, în anul următor, 1869, să demareze deja pregătirile "pentru începerea lucrului șoselei naționale Câmpulung – Giuvala, a cărei lucrare a durat mai mulți ani", la realizarea ei fiind folosite, ca forță de muncă, "trupe de geniu și lucrători specialiști italieni"¹⁴. În ceea ce privește însă dorința exprimată de el către autoritățile locale, ea nu s-a materializat, întrucât, "Vodă Carol ar fi voit să-și facă în Câmpulung reședința sa de vară, dar negăsind aici bunăvoință și inimi înțelegătoare, a renunțat"¹⁵. Nu știm care a fost motivația autorităților câmpulungene în luarea hotărârii de a respinge intenția manifestată de domnitor. Se pare că opoziția puternicei obști existentă în această zonă a jucat un rol important. Ulterior însă,

reprezentanți de marcă ai intelectualității orașului precum I.Nicolaescu-Bughianu sau preotul Ioan Răuțescu regretau gestul înaintașilor lamentându-se: "Norocul cel mare l-am pierdut, și poate pentru totdeauna"¹⁶ și făcând comparație între evoluția ascendentă și prosperitatea cunoscută de Sinaia după stabilirea acolo a reședinței de vară a familiei princiere și apoi regale, și stagnarea dezvoltării Câmpulungului.

Oricum este sigur că Principele Carol a rămas pentru totdeauna atras de frumusețea și pitorescul Câmpulungului pe care l-a perceput așa cum inspirat l-a descris și Alexandru Vlahuță: "Orașul se întinde pe o vale răcoroasă, la poalele munților. Dealuri acoperite de livezi îl adăpostesc de vânturi. Râul Târgului îl spală și-l înveșelește cu undele lui llinpezi și gălăgioase. Străzile sunt drepte, curate, umbrite de arbori; mai toate casele au grădină; unde te uiți numai flori: răzoare de flori pe lângă oștețe, glastre de flori în cerdacuri și pe la ferestre; orașul tot împodobit cu flori"¹⁷. Așa se explică cu siguranță, și revenirea Principelui și apoi Regelui Carol pe aceste meleaguri în 1875, însoțit de Doamna Elisabeta și apoi în 1891, când este prezent și Principele moștenitor Ferdinand.

Vizita din 1875 nu a fost una oarecare, prilejuită fiind de aniversarea la Câmpulung a zilei de 10 mai, suveranii locuind pe parcursul ei în casa unui fruntaș al orașului, Sterie Steriu¹⁸. Această vizită este consemnată și în memoriile domnitorului: "Aniversarea suirii principelui pe tron se sărbătorește de astă dată în munți, la Câmpulung Museel și, prin aceasta, serbarea are o deosebită înfățișare populară. Din păcate, vremea e foarte nepriincioasă, principele și principesa, care proiectaseră o excursiune, abia au putut ajunge până la mănăstirea Nămăiești"¹⁹. Cu această ocazie, ministrul de Justiție Alexandru Lahovary care însoțea perechea princiară, își încheia discursul rostit în cadrul festivităților de aniversare a zilei de 10 mai 1875 cu un toast "în sănătatea noului suveran al țării, în sănătatea Doamnei noastre Elisaveta, cu care s-a așezat pe tronul României grația și bunătatea, ...pentru dinastia augustă, de care sunt legate nedespărțit destinele patriei"²⁰.

Și deși autoritățile din Câmpulung-Muscel s-au temut că suveranul va rămâne supărat pe oraș și locuitorii lui din cauza refuzării cererii sale, Regele Carol I nu a ocolit nicidecum minunata zonă a Muscelului. El a întreprins o nouă vizită în Câmpulung în anul 1891, însoțit fiind de Regina Elisabeta și Principele moștenitor Ferdinand. Împreună cu aceștia, după primirea entuziastă făcută lor în gara Câmpulung - în 1886 - 1887 fusese dată în folosință linia ferată Golești-Câmpulung - , Regele se plimbă prin oraș zăbovind asupra noilor edificii ce se ridicaseră între timp, cum era de pildă modernul hotel "N.Ștefănescu". După vizitarea orașului perechea regală și prințul moștenitor fac o excursie în împrejurimile Câmpulungului, cu oprire la Rucăr, unde sunt găzduiți în casa Tincăi Iosif Ionescu, iar "Regele Carol I a dat și un ajutor (bănesc - n.n.) bisericii din partea de jos a satului, care se construia atunci"²¹.

Pe tot parcursul vizitei, familia regală a fost însoțită și de una din domnișoarele de onoare ale Reginei Elisabeta, poate cea mai dragă ei, a cărei apropiere de Principele Ferdinand o încurajase și ocrotise, nemulțumind pe Rege și atrăgându-și pedeapsa exilului. Este vorba, bineînțeles, de Elena Văcărescu²²,

“descendentă a uneia din cele mai vechi și glorioase familii nobile românești,... înzestrată cu frumoase calități, printre care și cu divinul dar al poeziei”²³.

Și dacă Regele Carol I nu și-a putut îndeplini dorința de a-și ridica la Câmpulung o reședință de vară, a făcut-o, la scară redusă, Principele Ferdinand, poate și cu nostalgia primei sale vizite aici. El și-a construit după 1900, pe Râul Doamnei, în punctul Bahna Rusului²⁴, la 40 de km. de Câmpulung, un canton de vânatoare unde, împreună cu Principesa Maria și copiii, venea adesea, fiind uneori însoțit și de rudele din Germania ale familiei princiare române și chiar de oaspeți sosiți în vizite oficiale de stat.

Revenind la cea de-a doua variantă aleasă pentru o reședință princiară (regală) de vară trebuie spus că, de fapt, Sinaia, ca localitate nici nu a existat până în 1870. În acest an, numărul de călători aflați în drum către stațiunile balneare din Transilvania unde-și îngrijeau sănătatea, devenise atât de mare, încât depășea cu mult posibilitățile Mănăstirii Sinaia de a-i adăposti pentru o noapte sau două, cât făceau popas înainte de a trece munții. Așa încât, Eforia Spitalelor Civile în administrația căreia se afla Mănăstirea Sinaia ia hotărârea, la 17 decembrie 1870, ca “localul Monastirei să serve în viitor, numai spre adăpostirea călătorilor săraci”, urmând ca pentru ceilalți să se construiască “pe șosea, un otel, care fiind deja început, va și putea funcționa în anul viitor 1871”²⁵. În același timp era luată în calcul posibilitatea înființării unui “stabiliment hydroterapeutic” și era încurajată inițiativa privată “dând doritorilor locurile necesare pentru facere de case”, dar numai în arendă, nu mai mult de o jumătate de pogon și cu condiția “a construi case în termen cel mult de doi ani”²⁶. Eforia Spitalelor Civile, avându-i în frunte pe Dimitrie Ghica, Gr.C.Cantacuzino și dr.Carol Davila spera ca, în felul acesta, să reușească să creeze “în această localitate un ceimru, unde visitorii vor avea cele necesare, pentru căutarea sănătății lor”, iar, mai ales “persoanele ce nu au mijloacele de a călători în străinătate, să-și poată îndeplini această trebuință în țară”²⁷. Înemeierea localității însă, dar mai ales transformarea ei într-o stațiune balneo-climaterică prosperă, în “perla Carpaților” este rezultatul, în foarte mare măsură, a stabilirii reședinței princiare, apoi regale, în perimetrul Mănăstirii Sinaia aflată sub autoritatea Eforiei Spitalelor Civile. În același timp, adevărații ei ctitori pot fi considerați, pe bună dreptate, Principele Carol și Dimitrie Ghica, care, în dubla sa calitate, de prim efor al Eforiei Spitalelor Civile, dar și președinte al Adunării Deputaților unde a fost votată mai întâi legea din 8 februarie 1872 reprezentând în fapt actul de înființare al localității Sinaia, “a pus toată râvna, sânguința și îndemnul la realizarea orașelului”²⁸. În aceeași ordine de idei, Regina Maria, evocându-l pe cel ce ctitorise Castelul Peleş, mărturisea: “Când mă gândesc la bătrânul Rege Carol, totdeauna la Sinaia îl caută întâi gândurile mele... marca Sinaie mândră, pe care o făcuse el bucată cu bucată, de-a lungul a mai mulți ani, Sinaia care era mândria lui, bucuria și odihna lui”²⁹.

Prima vizită, de fapt “o excursie la mănăstirea Sinaia”, Principele Carol o face pe 24 iulie/5 august 1866, însoțit fiind de D.A.Sturdza, dr.Davila și maiorul Fălcoianu. Este impresionat de măreția și sălbăticia naturii din zonă unde se ridică

“singuratica mănăstire Sinaia... pe o colină piezișă, în mijlocul unui munte păduros, dominat de puternicul masiv al Bucegilor”³⁰. Începând din iulie 1871 Principele Carol împreună cu Principesa Elisabeta și, din păcate pentru scurt timp, cu mica prințesă Maria (aceasta moare de scarlatină în primăvara anului 1874, la vârsta de trei ani și jumătate, fiind născută, după eum se știe, la 8 septembrie 1870 – n.n.) vor deveni oaspeți permanenți ai acestor locuri, găsind găzduire în “apartamentele ce le-au fost pregătite – odăițe strâmte, joase, spoite cu var, care nu comunică între ele” decât printr-o “verandă de lemn îngustă”. Și deși “orânduirea odăilor (a chiliilor – n.n.) e nespus de simplă,... răcoarea din ele încântă pe principe și pe principesă, iar priverileștea ‘ee o au de pe cerdacul nnde iau masa e fermecătoare”³¹. Aici perechea princiară “petrece toată ziua în pădure, ca să se reculeagă... de rămășița ultimelor accese de friguri”³². După deplina însănătoșire principele și principesa “fac în toate zilele mici excursiuni în frumoasele împrejurimi ale Sinaiei”, iar Principele Carol participă la o vânătoare de urși în timpul căreia “un urs a fost doborât” și pe care domnitorul o descrie cu lux de amănunte într-o scrisoare către tatăl său întrucât îi “reamintește vie vânătoarea noastră de urși din Engandin”³³.

Este uimitor cum omul rece aparent, cumpătat și sobru, scăpat de stresul vieții de palat de la București și de grijiile produse de evenimentele și complicațiile politice, se relaxează, se transformă, devenind un partener de distracții și de viață mondenă extrem de agreabil. Într-o scrisoare adresată tatălui său la 19/31 august 1872, Principele Carol face o descriere surprinzătoare a vieții la curte în timpul șederii la Mănăstirea Sinaia: “Șederea la Sinaia ne priește la toți și dacă vremea rămâne bună vom mai sta o lună. Viața aici e plăcută și nejenată, avem oaspeți în toate zilele. Un roi de domnișoare aduce multă veselie în cercul nostru; dennăzi, afară de d-ra de onoare numită de curând, d-ra Băleanu, am avut șapte tinere la masă cu care s-a dansat și s-au jucat jocuri de societate în timpul serii. Chiar și moftul recrează spiritul și a fost pentru noi o adevărată binefacere de a fi cât mai ștengari. Ministrul Costaforu a trebuit să danseze, și Dimitrie Ghica să se joace cu noi. Aceasta tot este un altfel de tablou, decât să stai neconținut în afaceri până peste urechi! Până azi n-am putut încă fi învinovățiți de a fi jucat cu miniștrii mei de mai înainte și actuali. Dar aceasta îmi procură o adevărată satisfacțiune, de a fi avut și acest rezultat la Sinaia! De altfel șederea aici e de mare folos în multe privințe; ne pune în contact mai strâns cu oamenii, ceea ce nu se poate la oraș, unde totul e oficial, apoi am reușit ca toată lumea să vină bucuroasă aici, deși comunicația este dificilă; chiar și din Moldova avem mulți vizitatori. Eu expediez cu ușurință și de aici afacerile Statului; pentru chestiuni mai importante vine totdeauna un ministru de își face raportul, astfel că toți miniștrii pe rând au fost aici.”³⁴. Deci nici treburile statului nu erau neglijate, iar cu timpul Regele Carol I își va transfera la Sinaia aproape întreaga activitate politică, militară, diplomatică de la București, atmosfera devenind cu totul alta.

Prin 1872 numărul celor care însoțeau perechea domnitoare la Sinaia sporise considerabil. Numai curtea princiară de la București număra 60 de

persoane, putând fi cu greu adăpostite la mănăstire. De fapt, încă din vara anului 1871 Principele Carol începe demersurile pentru cumpărarea unui loc pe care să se clădească o reședință princiară de vară. La început el se gândește să clădească la Sinaia "o vilă elvețiană lângă mănăstire, ca să avem un << sălaș >> pentru lunile calde de vară"³⁵. Mai târziu s-a ajuns la un proiect mai amplu care să facă din reședința de la Sinaia, viitorul Castel Peleş. Locul ales "situat pe o înălțime răpoasă la marginea pădurii, cu o vedere asupra mănăstirii, în frumoasa vale a Peleşului"³⁶ a creat multe dificultăți constructorilor, fiind străbătut de numeroase izvoare care au trebuit captate, și supus permanent alunecărilor de teren și inundației provocată de ploi. De altfel, după cum prea bine se știe, construirea Castelului Peleş a cărui piatră de temelie s-a pus, cu solemnitate, la 10/22 august 1875, s-a încheiat abia în toamna anului 1883 când, în octombrie, a avut loc și inaugurarea. Nu a fost devină numai terenul ales, care a pus în dificultate pe toți arhitecții ce au condus, pe rând, lucrările castelului. A intervenit și războiul de neamănare din 1877 - 1878 când construcția a fost practic abandonată. Important este că în final Castelul Peleş a căpătat înfățișarea majestuoasă pe care o are și astăzi și și-a îndeplinit menirea. Iar în viziunea Principelui Carol această menire era clar conturată încă din toamna anului 1875: "Măreția acestei construcții face în toată țara o excelentă impresiune și toată lumea se bucură, pentru că se vede în aceasta o garanție a stabilității regimului. E și numit de pe acum Castelul regal – ceea ce va putea prea bine să devină într-o zi! Fie ca înainte de toate să devină leagănul dinastiei noastre, căci fără aceasta, viitorul țării nu e asigurat! Dar îndeplinirea acestei dorințe e în mâinile Domnului; noi ne punem încrederea în El și El va dirigi totul cât mai bine!"³⁷. Profetice cuvinte!

Oricum Domnul a sprijinit frumoasa și importantă întreprindere a Principelui Carol. Și nu numai atât. Datorită ridicării Castelului Peleş întreaga Vale a Prahovei a devenit o zonă prosperă, înflorind aici comerțul, mica industrie, dar mai ales turismul. Punerea pietrei sale fundamentale și începerea lucrărilor lui de construcție a impulsivat realizarea căii ferate Ploiești – Predeal concesionată cu puțin timp înainte, în iulie 1875, englezului Crawley la preț de 42.500.000 lei aur³⁸. Cu toate greutățile care au apărut în realizarea proiectului, sportele și de izbucnirea și derularea războiului româno-ruso-turc în care românii și-au cucerit neamănarea, calea ferată Ploiești – Predeal a fost terminată în anul 1879, când, simțindu-se nevoia acestui lucru, începând cu 10 iulie 1879, s-a trecut și la organizarea, numai pe timpul verii, a "trenurilor de plăcere"³⁹ pe distanța București – Sinaia.

În ceea ce privește localitatea Sinaia începuse într-adevăr să prindă contur în ea poposind "numeroși vizitatori pentru vară; otelele este mereu plin și se construiesc chiar câteva vile. Vila primului efor (Dimitrie Ghica-n.n.) și a ministrului de război generalul Florescu, vor fi primele terminate jos în vale"⁴⁰. Pe lângă vile apăruseră și case mai modeste și mai ales era încurajator faptul că solicitările pentru terenuri de construcție se înmulțesc, ceea ce face necesară apariția unei noi legi promulgată la 11 aprilie 1880 prin care, Eforia Spitalelor

Civile este autorizată "a vinde prin licitație încă una sută (100) pogoane loc la Sinaia", pe lângă care erau oferite fără plată cincizeci de pogoane sătenilor "care ar voi să se stabilească în această localitate"⁴¹. În plus, era îngăduit, ceea ce se interzisesse prin legea din 1872 – pe terenurile cedate cei care vor deveni proprietari puteau întreprinde "orice comerț permis de lege".

Dar prevederea cea mai importantă a legii din 11 aprilie 1880 era aceea, că începând cu data respectivă "Comuna Sinaia se declară <<Comună Urbană>>" (art.3-n.n.). Din acest moment, succesiv, mai ales datorită strădaniei lui Dimitrie Ghica, Sinaia va cunoaște într-un timp record de nici măcar 20 de ani, toate binefacerile civilizației și modernismului. Recunoscători, locuitorii orașului, i-au ridicat în parcul realizat în 1881 de "grădinarul peisagist, Eder, de origine belgiană"⁴², un bust, iar bulevardul Sinaiei îi purta numele – Bulevardul Ghica. În parc s-a construit Horelul Caraiman, tot acolo a fost amplasat un "pavilion de muzică" și s-au amenajat "băile hydrotherapeutice" conduse "de un medic special, având maseori și un personal instruit pentru cura de apă după metoda prof.Winternitz"⁴³. Aici se puteau face băi, frecții, împachetări, dușuri reci sau scoțiene și chiar electroterapie, toate destinate celor care sufereau de "supramenajiu", adică surmenaj. Tot în parc a fost construit și un casino, un altul funcționând în Vila Ghica, precum și "două havuzuri care aruncă apa la mari înălțimi". Cei care, pornind din parc și traversând strada Mănăstirii voiau să ajungă la "Bufetul din pădure" întâlneau în drum o mică grădină zoologică în care "se pot vedea urși, lupi, vulpi, bufniță, dihor, veveriță, capre, cerbi, păuni, vulturi și alte păsări"⁴⁴.

În anul 1890 Sinaia a fost iluminată electric, iar la 1903 deja funcționa în oraș o Uzină hidraulică, proprietate a Societății Române "Electra", a cărei capacitate putea asigura "iluminatul cu electricitate al orașului, se introduce electricitate în vilele particulare la cerere și se transportă pe o distanță de 35 kilometri până la Câmpina"⁴⁵. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea la Sinaia începuseră lucrările destinate a rezolva alimentarea cu apă a orașului, apă provenind din captarea a două izvoare de calitate – Sf.Ana și Peleşul, ca și amenajările care urmau să finalizeze sistemul de canalizare al localității.

Între 1879 și 1898 Sinaia își crease chiar și propria industrie bazată evident pe materiile prime pe care le oferea muntele, pădurea și solul calcaros. Funcționau aici Fabrica de var hidraulic (1886), Fabrica de cherestea (1879), Fabrica de sârmă, cuie, nituri de fier, de alamă și aramă (1891), Fabrica de var alb gras (1898), toate fiind proprietatea cunoscutului om politic liberal Emil Costinescu⁴⁶.

În Sinaia funcționa deja în 1903 serviciul de poștă, telegraf și telefon, localitatea fiind "legată cu Bucureștii, cu circuit special telefonic"⁴⁷. Există în oraș o școală primară pentru băieți și fete, iar în 1894 începe, din inițiativa și cu sprijinul Eforiei Spitalelor Civile, construirea unui spital, cu capacitate modestă – 20 de paturi -, dar care, beneficiind de "conștiinți perfect de igienă, primește în

limita paturilor vacante, pe toți bolnavii, fără distincțiuni de naționalitate și religie”⁴⁸.

Dat fiind că Sinaia devenise o stațiune turistică nu putem ignora hotelurile și localurile de petrecere ce se înmulțiseră extrem de rapid. Dacă hotelurile cele mari, de lux, cum erau Caraiman, Sinaia, Regal, Vila Ghica beneficiau și de restaurante proprii, cele mai mici, mai modeste funcționau în sistem de pensiuni familiile – Hotel Manolescu, Hotel Bulevard, Hotel Niocolau, Hotel Șovăială, Hotel Vârful cu Dor. De remarcat faptul că în 1903 în Sinaia funcționa o singură cofetărie, în parc, “Cofetăria George Riegler furnizor al Curței Regale... de primul rang, bomboane fine. Ciocolată. Prăjituri”⁴⁹.

În anul 1905, pentru că majoritatea clienților ei obișnuiți, vara părăseau Bucureștii pentru a poposi în stațiunea montană Sinaia unde sezonul începea la 1 iunie și se sfârșea la 15 septembrie când revenea în Capitală și familia regală, “Casa Gr.Capșa”, furnizor al Curții Regale încă din 1869, hotărăște să-și extindă activitatea și aici. Ideea se va dovedi strălucită, în felul acesta, încasările menținându-se la nivel ridicat și pe perioada lunilor călduroase. “Vila Capșa” era situată pe Bulevardul Ghica într-o clădire nouă, special construită, “amenajată cu terase și o imensă sală de consumație”⁵⁰. Aici erau servite cu precădere produse de cofetărie și patiserie, cafea, ceai și mai puțin preparate de bucătărie. Poposind la “Vila Capșa” vizitatorii stațiunii beneficiau, ceea ce nu se putea întâmpla în nici un caz în localul din București, de muzica de concert, dar și simfonică susținută de Grigoraș Dinieș și orchestra ce-l însoțea. Afacerea dovedindu-se profitabilă, în 1907 “Casa Gr.Capșa” ia în exploatare, până în 1912, restaurantul Hotelului Caraiman, căruia îi adaugă și o cofetărie⁵¹, iar din 1912 până în 1934 va lua în antrepriză și hotelul și restaurantul “Palace”⁵².

Și tot profilul Sinaiei de stațiune balneo-climaterică și turistică a impus dintru început o grijă cu totul aparte a Eforiei Spitalelor Civile și a autorităților locale pentru amenajarea, întreținerea și curățenia drumurilor și, în primul rând, a șoselei. În 1898 Ministerul Lucrărilor Publice înființează chiar un serviciu de întreținere special pentru șoseaua București – Predeal. Porțiunea Câmpina – Predeal era recomandată vizitatorilor pentru pitorescul ei, fiind “de aproape supravegheată și cu multă îngrijire întreținută; pe timpul verii este măturată pe toată lungimea ei și parțial stropită, așa ca să se înfățișeze ca o adevărată alee de parc, putându-se compara cu cele mai bune căi din strămătate”⁵³.

Prin 1910, Regele Carol I, într-o conversație cu autorul uneia din monografiile orașului Sinaia, Mihai Haret, îi mărturisea cât de mult și-a dorit “de a vedea Poporul lipind-se de castel”⁵⁴, ctitoria sa de care era atât de mândru. În acest scop n-a pus nicăieri îngrădiri, vizitatorii putând să circule în parc, ba chiar oricine fiind liber să viziteze Castelul Peleş. A amenajat, special pentru public, poteci, bănci, indicatoare de direcții și distanțe. Măhnirea lui era că, mare parte din aceste amenajări fuseseră distruse de către excursioniști. O dovadă în plus că cei desemnați printr-o expresie plastică “porcus turisticus” existau și atunci ca și acum, dar nu numai în România, ci pretutindeni. Important este că, în ciuda tuturor

vicisitudinilor pe care le-a avut de înfruntat, dintre care regimul comunist nu a fost cea mai blândă, Castelul Peleş a supraviețuit constituindu-se și astăzi într-unul dintre monumentele de arhitectură și istorice de acest fel cele mai reușite, nu numai din țara noastră, ci chiar din întreaga Europă.

NOTE

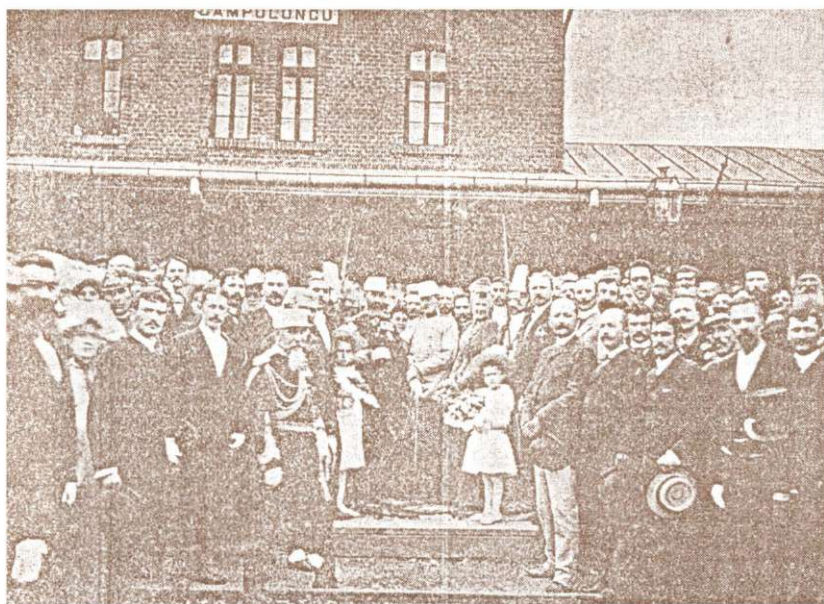
- 1 Dimitrie A.Sturdza, *Domnia Regelui Carol I. Fapte – cuvântări – documente*, tomul I, 1866-1876, București, 1906, p.246.
- 2 *Memoriile Regelui Carol I al României. De un martor ocular*, volumul I, 1866-1869, Ediția a II-a, București, 1995, p.165.
- 3 *Ibidem*.
- 4 *Ibidem*, volumul II, 1869-1875, Ediția a II-a, București, 1995, p.191.
- 5 *Din carnetul de turist al Regelui Carol* (Extras din anuarul S.T.R. 1914), București, 1915, p.6.
- 6 C.Rădulescu-Codin, *Câmpulungul Muscelului. Istoric și legendar*, Câmpulung-Muscel, 1925, p.10.
- 7 *Memoriile Regelui Carol I...*, vol.I, 1866-1869, București, 1995, p.231.
- 8 *Ibidem*, vol.II, 1869-1875, București, 1995, p.105.
- 9 *Ibidem*, vol.I, 1866-1869, București, 1995, p.231.
- 10 *Ibidem*.
- 11 *Ibidem*.
- 12 Dimitrie A.Sturdza, *op.cit.*, p.458.
- 13 *Ibidem*, p.459.
- 14 Preot Ioan Răuțescu, *Câmpulung-Muscel. Monografie istorică*, Câmpulung-Muscel, 1943, p.56.
- 15 *Ibidem*.
- 16 Prietenul nostru. Revistă pentru popor, anul I, nr.21-24, aprilie-mai 1912, p.357.
- 17 C.Rădulescu-Codin, *op.cit.*, p.14.
- 18 Preot Ioan Răuțescu, *op.cit.*, p.56. Mai târziu casele lui Sterie Steriu au devenit sediul Băncii Muscelului.
- 19 *Memoriile Regelui Carol I...*, vol.II, 1869-1875, București, 1995, p.367.
- 20 Dimitrie A.Sturdza, *op.cit.*, p.751.
- 21 Preot Ioan Răuțescu, *op.cit.*, p.190.
- 22 *Ibidem*, p.189-190.
- 23 Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva, prima regină a României*, București, 1936, p.37.
- 24 Gabriel Dimitriu, *Câmpulungul cu împrejurimi*, Câmpulung, 1907, p.23.
- 25 A.G.Găleşescu, *Sinaia. 15 august 1695 – 15 august 1895*, București, 1895, p.124.

- 26 *Ibidem*, p.125.
- 27 *Ibidem*.
- 28 *Ibidem*, p.128.
- 29 Mihai Haret, *Castelul Peleş. Monografie istorică-geografică-turistică-pitorească-descriptivă a Castelelor Regale din Sinaia cu împrejurimile lor*, Bucureşti, 1924, p.33.
- 30 *Memoriile Regelui Carol I...*, vol.I, 1866-1869, Bucureşti, 1995, p.86.
- 31 *Ibidem*, vol.II, 1869-1875, Bucureşti, 1995, p.192.
- 32 *Ibidem*, p.193.
- 33 *Ibidem*, p.240.
- 34 *Ibidem*, p.245.
- 35 *Ibidem*, p.196.
- 36 *Ibidem*, p.289.
- 37 *Ibidem*, p.388.
- 38 Mihai Haret, *op.cit.*, p.20.
- 39 A.G.Găleşescu, *op.cit.*, p.129.
- 40 Mihai Haret, *op.cit.*, p.21.
- 41 A.G.Găleşescu, *op.cit.*, p.130.
- 42 Idem, *Sinaia*, Bucureşti, 1903, p.38.
- 43 *Ibidem*, p.35.
- 44 *Ibidem*, p.38.
- 45 *Ibidem*, p.37.
- 46 *Ibidem*, p.36.
- 47 *Ibidem*, p.35.
- 48 *Ibidem*, p.37.
- 49 *Ibidem*, p.35.
- 50 [Ştefan Capşa], *Capşa 1852 – 1942*, f.153, Muzeul Naţional de Istorie a României, nr.inv.291.961, fond Ştefan Lăzărescu.
- 51 Restaurantul şi cofetăria “Capşa – Caraiman” din Sinaia, în arhiva Mircea M.Possa – Mihai Boureanu.
- 52 [Ştefan Capşa], *op.cit.*, f.165 în loc.cit.
- 53 *Sinaia, Buşteni, Azuga, Predeal. Noua călăuză practică pentru plezirişti, ciclişti, automobilişti şi turişti*, Bucureşti, 1911, p.6.
- 54 Mihai Haret, *op.cit.*, p.4.

Principele Carol I în vizită la Mănăstirea Nămăiești din apropierea Câmpulung-Muscelului, 1875.

Le prince Charles Ier visitant le Monastère de Nămăiești des alentours de Câmpulung-Muscel, 1875.

Sosirea în gara Câmpulung-Muscel a Regelui Carol I însoțit de Regina Elisabeta și Principele moștenitor Ferdinand, 1891.

L'arrivée du Roi Charles Ier accompagné par la Reine Marie et le prince héritier Ferdinand à la gare de Câmpulung-Muscel, 1891.

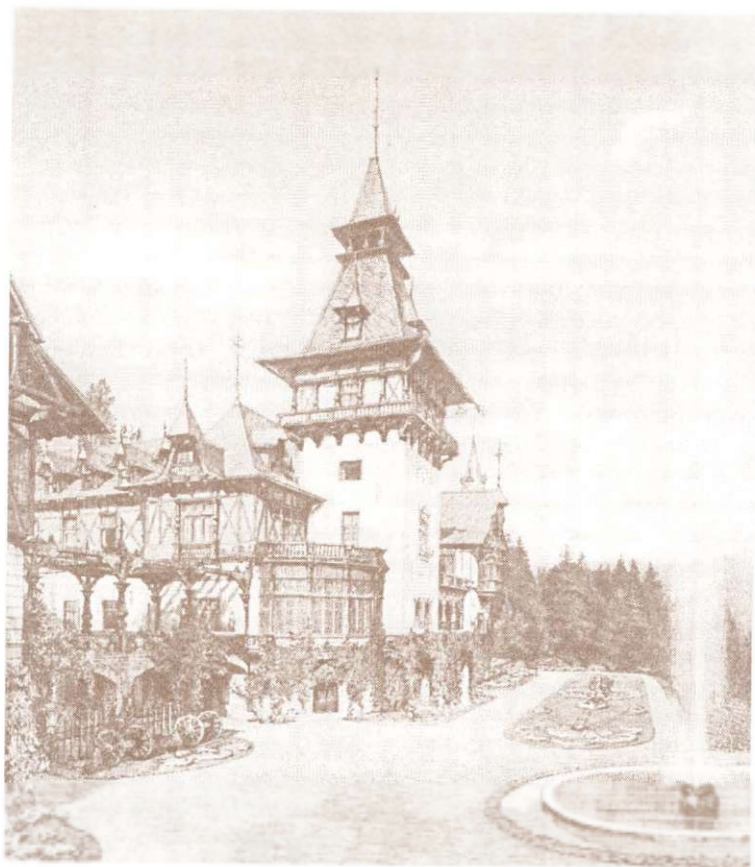
Regele Carol I, Regina Elisabeta și Principele moștenitor Ferdinand în balconul noului hotel N. Ștefănescu din Câmpulung-Muscel, 1891.

Le Roi Charles Ier, la Reine Elisabeth et le prince héritier Ferdinand au balcon du nouveau hotel N. Ștefănescu de Câmpulung-Muscel, 1891.

Castelul Peleș în timpul construcției. Cea 1881.

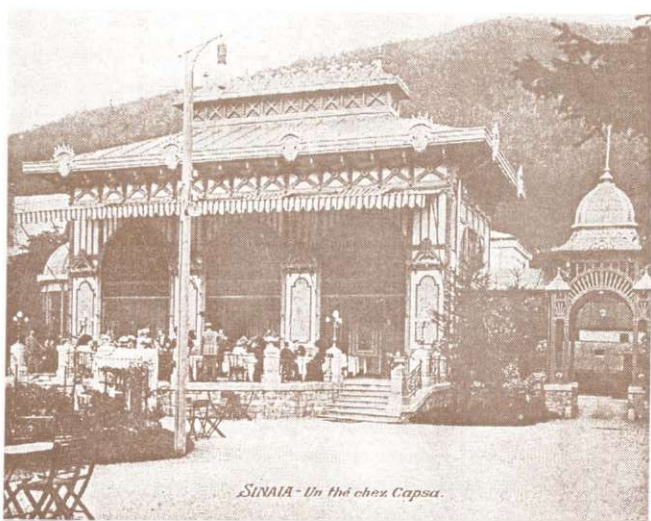
Le Château Peleș pendant sa construction. Environ 1881.

Fațada de sud a Castelului Peleș, 1883. După o acuaforte.
 La façade sud du Château Peleș, 1883. D'après une aquaforte.

„Vila Capșa“ de pe
 Bulevardul Ghica din
 Sinaia, inaugurată în 1905.

„Villa Capșa“ du
 Boulevard Ghica de
 Sinaia, ouverte en 1905.

SINAIA - Un thé chez Capșa.

Fațada de sud a Castelului Peleş astăzi cu statuia Regelui Carol I.
La façade sud du Château Peleş aujourd'hui, avec la statue du Roi Charles Ier.

SUR UNE RÉSIDENCE PRINCIERE (ROYALE) D'ÉTÉ ENTRE CÂMPULUNG ET SINAIA.

Résumé

Pour le commencement, l'auteure présente les raisons et les motifs qui ont déterminé le Prince Charles, surtout après son mariage avec la Princesse Elisabeth de Wied, de choisir une place pour bâtir une résidence d'été pour la famille régnante.

Pendant ses premières visites faites dans le pays où son destin la portait, son choix s'est fixé pour Câmpulung Muscel. Mais les autorités locales, de cette petite et coquette ville de montagne, n'ont pas été d'accord avec l'achat d'un terrain pour y bâtir une résidence d'été.

Le deuxième choix, qui d'ailleurs s'est matérialisé, a été Sinaia où il bâtira l'imposant Château Peleș vu comme "*le berceau de la dynastie*" fondée par lui.

Vers la fin de l'article, l'auteure montre les bienfaits pour Sinaia d'après l'établissement de la famille princière d'abord et royale en suite dans la zone. D'ailleurs même, la fondation comme ville de Sinaia est une suite de cela.

GENEALOGIE REGALĂ: LEGITIMARE ȘI AUTOREFERENȚIALITATE

Marian Constantin

Într-un "curriculum vitae" din 1893 pictorul austriac Gustav Klimt, referindu-se la anii 1883 - 1884, menționa următoarele: "În 1883 am început să lucrez independent: portrete strămoșești, proiecte de tapiserie și copii după vechi maeștrii pentru reședința de vară a regelui României"¹.

După cum se știe, Gustav Klimt împreună cu fratele său² și cu pictorul Franz Matsch au executat timp de câțiva ani de zile pentru Castelul Peleş din Sinaia nu numai operele precizate în curriculum vitae ci, de asemenea, panourile decorative pentru micul teatru regal³.

Portretele strămoșilor regelui Carol I aveau însă o semnificație aparte. În 1883 regele României a inaugurat Castelul Peleş pe care l-a dorit nu doar o simplă reședință de vară, ci întruchiparea ideală a reședinței regale. Palatul din Sinaia întrunea tot ceea ce regele constatare că lipsea caselor domnești tradiționale: cadrul grandios al amplasării sale era menit să impună respect față de un edificiu a cărui unicatate era subînțeleasă, să contribuie deci la amplificarea imaginii de excelență; proporțiile exterioare, dar și somptuozitatea decorației interioare îi confereau acestuia măreție, așa cum soliditatea noii ctitorii se vroia un semn al durabilității dinastice; stilul predominant al ornamentației, renașterea germană, răspundea cel mai bine în concepția monarhului funcțiilor de reprezentativitate și de triumf ale spiritului laborios și perseverent, în care rolul tradiției era esențial.

În legătură cu invocarea tradiției neamului de Hohenzollern trebuie înțeleasă și prezența strămoșilor lui Carol I la Peleş. Gustav Klimt și Franz Matsch au portretizat fiecare câte oinci ascendenți ai regelui, de la străbuni mitici sau atestați în vechi cronici germane, până la figuri reprezentative ale spiței de Hehingen, ramură a Hohenzollernilor, din care se revendica regele României⁴.

Chipurile strămoșilor au fost amplasate pe scara de onoare a castelului, așa încât se impuneau vizitatorului încă de la intrare. Realizate după formulele istorismului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, acestea trebuiau să transmită un mesaj de soliditate și autenticitate. Deși foarte bine individualizate printr-o tratare fizionomică diversă și prin descrierea minuțioasă a costumelor și atributelor caracteristice, portretele au fost elaborate într-o viziune plastică comună, fapt care le conferă o remarcabilă omogenitate. Personajele ocupă întreg prim-planul tablourilor, fiind surprinse în posturi pline de demnitate și fermitate. Perspectiva maiestății, adică dirijarea gradată a privirii receptorului dinspre picioarele eroului către chip, respectiv de la un soclu imaginar către figură, imprimă motivului central

monumentalitate și stabilitate. Fundăturile, rezolvate în planul secund al lucrărilor, sunt fie închise, obturate de pereți sau de draperii, fie ușor deschise în registrul superior pentru a permite plasarea câte unui castel strămoșesc în peisaj; astfel, ele contribuie la caracterizarea mai pregnantă a protagoniștilor. În sfârșit, evantaiul vârstelor descrise este foarte larg: un Wolfgang sau un Fridrich IV sunt caracterizați de vigoarea primei tinereți în timp ce, la celălalt pol, contele Burchardt de Zollern sau Eitel Fridrich V, sunt zugrăviți la anii senectuții demne. Cu toate acestea, toți sunt definiți psihologic prin dârzenie, semnificația întregii lor atitudini fiind neechivocă: perseverența în fața obstacolelor și respectul legii.

Purtând prin vechimea și prestigiul lor, investitura sacrului, strămoșii au constituit dintotdeauna un mijloc eficient de legitimare tradițională. Simbolistica străbunului ne arată că acesta "ne evocă deja un soi de legătură cu forțele supranaturale care conservă" (și care) "se poate întâlni astfel în adâncurile tainice cu tot ceea ce se află la obârșia existenței din care face parte și el într-o măsură privilegiată"; (...) "ceva străbun nu este ceva perimat ci un lucru care persistă, durează"⁵.

Se pune însă întrebarea dacă la mijlocul deceniului opt Carol I mai avea nevoie de suportul moral subînțeles al înaintașilor săi, de acest fluid antic dătător de energie. Nu constituiau, mai degrabă, efigiile strămoșești un simplu reflex decorativ, o componentă obligatorie a reședinței princiere în secolul al XIX-lea? Se știe, castelul părintesc de la Sigmaringen era prevăzut cu o "Sală a strămoșilor" unde, la 6 aprilie 1850 principele Karl Anton, tatăl regelui, procedase la predarea festivă a principatului de Sigmaringen către un reprezentant al regelui Prusiei⁶.

Gestul părintelui regelui României a fost mediatizat la noi ca un act de modernitate și democrație pentru a se demonstra mentalitatea liberală moștenită de fiu. Din această perspectivă, imaginea străbunilor de la Peleş ar putea fi interpretată ca un garant al respectării libertăților.

Dar indiferent de semnificația acordată, este cert că la două decenii după instalarea sa în fruntea statului român, pentru Carol justificarea prin tradiție nu se mai punea imperativ. Câștigarea războiului pentru independență, întemeierea dinastiei, instaurarea monarhiei constituționale și începutul edificării statului modern erau tot atâtea izbânzi ale regelui, dovezi irefutabile ale unei legitimități dobândite prin fapt și rațiune⁷.

Legitimarea strămoșească s-a adevărat cu adevărat momentului 1866 când prințul german era un necunoscut pentru români. "Sosit dintr-un spațiu oarecum îndepărtat și fără mari semnificații pentru o mare parte a populației cu precădere rurale, (el) trebuia integrat organic societății românești"⁸. Cu toate că în anul venirii sale în țară era un tânăr arătos și educat, însușiri ca seriozitatea sau fermitatea sa proverbială îl făceau, paradoxal, mai puțin accesibil românilor. Carol avea de surclasat "un anume model de conducător, extrem de drag mentalului comun; Ștefan cel Mare și Alexandru Ioan Cuza reprezentau prototipul părintelui, popular,

apropiat, bun și blând (pe care) erorile de comportament îl umanizau și-l apropiau de omul obișnuit (...) Temperamentul noului domnitor era departe de acest model"⁹.

Cum ambele tipuri de legitimare - cea carismatică și cea rațională - cereau una afinitate, cealaltă timp pentru a se impune, legitimarea tradițională a fost mai la îndemână, atât prințului străin, cât și elitelor române care-l doreau integrat.

Interesant este modul de raportare al celor două "părți" la același subiect. Primul de Hohenzollern găsește prezentarea originii sale germanice suficientă pentru a justifica prezența în noul său rol și pentru a întreține speranțele nutrite de ceilalți. În 1866 apărea la imprimeria Johan Weiss din București lucrarea "Istoria și originea spițelor de Brandenburg, Hehingen și Sigmaringen din Casa de Hohenzollern și Dorințelor românilor", carte compusă din două capitole, care-l consemna ca autor pe însuși proaspătul domnitor, dar care fusese, în mod vădit, doar inspirată de acesta. Era prima încercare, foarte promptă, a lui Carol de a se legitima prin strămoșii săi, a căror istorie era redată destul de minuțios, începând cu strămoșii mitici din vremea împăratului Carol ce Mare până la cele mai importante figuri ale spițelor de Brandemburg, Veringen, Sigmaringen și Hehingen. În cel de-al doilea capitol, intitulat "Carol I și dorințele românilor" se încerca să se demonstreze că năzuințele de libertate și independență ale românilor nu erau posibile decât prin prezența lui Carol I "fiul unui prinț democrat (care) nu putea primi decât o educație bazată pe tendințe liberale, având simțământul datoriei sacre și prin legăturile sale de familie cu dinastiile europene, singur va putea asigura existența națională a românilor"¹⁰.

Se cerea proaspeților săi concetățeni să fie alături de Domn pentru că idealurile acestuia erau identice cu ale lor: "El va fi lumina ce trebuie să urmeze românii în calea cea nouă de regenerare, el va sprijini drepturile naționale și România devenind patria sa nu va face decât fericirea ei, înălțând-o la gloria străbunilor care au știut a menține sus și demn steagul libertății și a naționalității române"¹¹.

Era firesc ca într-un opuscul dominat în prima sa parte de istoria străbunilor germani ai lui Carol, să fie invocați și strămoșii românilor. Aceștia nu erau pomeniți numai generic ci, în deschiderea capitolului doi, cei mai prestigioși dintre ei erau nominalizați: "Dorințele unirii și libertății au fost totdeauna ținta marilor domnitori ai românilor, precum a lui Mircea cel Bătrân, a lui Ștefan cel Mare și a lui Mihai Bravul"¹².

Se sugera așadar, în spiritul istoriografiei secolului al XIX-lea, o mentalitate comună strămoșilor poporului român și tânărului domnitor, fără însă a se încerca o apropiere de consangvinitate între ei.

Dimpotrivă, în ceea ce privește referințele familiale ale lui Carol se specifica: "Carol I este legat cu mai multe familii domnitoare în Europa, și mai de aproape cu familia lui Napoleon III, împăratul francezilor și cu casa regală a Prusiei, care se luptă pentru drepturile naționale și contra opresorilor libertății"¹³.

După cum se vede, pentru susținătorii lui Carol, la 1866 erau mai importante antecedentele liberale ale domnitorului decât vechimea originii sale, singura referință la înaintași iluștrii fiind figura monarhului luminat Frederic al II-lea cel Mare. În același timp, prin raportare la Napoleon III, se luau în discuție strămoșii francezi ai lui Carol, mai nimeriți în a însuși încredere unui popor de origine latină.

Aceasta nu era prima tentativă de legitimare a tânărului de Hohenzollern prin strămoși latini. Textul din 1866 fusese precedat în același an, cu ocazia referendumului de alegere a lui Carol de "proclamația" publicată la 2/14 aprilie 1866 de Consiliul de Miniștri în care se arăta: "Principele Carol I este membru a două familii domnitoare, și care încă sunt din cele mai strălucite, din cele mai puternice. Este rudă de aproape, și încă din ramura de sus, cu familia regească a Prusiei, cu aceea familie ce totdeauna a născut din sânul său eroi și care a dat pe Frederic cel Mare care prin știința și voința sa a prefăcut Ducatul cel mic ce i-a încredințat națiunea, într-unul din cele mai puternice Regate ale Europei:

E rudă prin două ramuri cu Napoleon III, și încă considerat ca făcând parte din însăși aceea familie Bonaparte, însemnată de mâna lui Dumnezeu, ce dătează lumii încremenite doi Napolioni, cari-i adorați ca niște semizei, o conduseră, cum conduce magnetul fierul, la democrație, la respectul naționalităților, la gloria cea adevărată și nepieritoare"¹⁴.

Din scurta comparație a termenilor în care sunt caracterizate cele două seminții ale viitorului domnitor, realizăm către care se îndrepta prețuirea românilor: iată, spița germană a produs eroi, dar cea franceză, hărăzită de Dumnezeu, a generat veritabili semizei; Frederic cel Mare și-a ridicat prin înțelepciune ducatul la rangul de regat însă Bonaparte a răspândit democrația în întreaga lume. Dacă la acestea se adaugă "respectul naționalităților" superioritatea franceză este evidentă.

Dincolo de preeminența uneia sau alteia din spițele genealogice ale noului domnitor, așa cum apărea ea în viziunea românilor la 1866, tot din aceeași perioadă datează primele tentative de integrare a lui Carol, prin evocarea relațiilor care existaseră de-a lungul timpului între străbunii săi și cei autohtoni.

Astfel într-o notă din lucrarea deja amintită "Istoria și originea spițelor de Brandenburg..." autorii subliniau: "Cu această casă (de Hohenzollern - Brandenburg n.n.) domniile români precum Mircea cel Mare, Petru Rareș și alți domni au avut tratate de alianță destul de avantajoase și care s-au respectat mult timp în urmă, fără însă a exista altele care să le anuleze. Astăzi, prin suirea lui Carol I pe tronul României nu se va simți nici o dificultate a se pune în executare fără ca să se compromită cauza comună; ba încă se va proba Europei că românii au știut totdeauna a respecta tratatele lor"¹⁵.

Dacă la început, ca în pilda de mai sus, Mircea cel Bătrân a fost un exemplar relativ comun în argumentele istoricilor, cu timpul el a ocupat un loc privilegiat în proiectele celor care au vizat înglobarea prințului german în spațiul

spiritual balcanic. Alături de Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, el a fost desemnat în triada de aur a istoriei românești care a trebuit să însoțească imaginea triumfătoare a lui Carol cu ocazia principalelor sale izbânzi și aniversări. Poziția câștigată la un moment dat de Mircea s-a datorat consemnării faptului că în bătălia de la Nicopole din 1396, acesta a luptat împotriva otomanilor alături de contele Fridrich al VI-lea de Zollern, un strămoș al regelui. Faptul este consemnat în 1886, în "Manualul de istorie română pentru școlile primare și secundare de ambo sexe" al lui Gr. Tocilescu¹⁶, și spre deosebire de alte similitudini de acest fel înregistrate de partizanii monarhici, aceasta a avut o rezonanță particulară pentru rege care, în mod curent, nu investea sentimental într-un program menit să-i edifice mitul. În 1904 în conferința intitulată "Nicopole 1396 - 1877 - 1902", regele comemorează la Academia Română acest eveniment medieval pe care-l prezintă ca pe un preludiv al războiului de independență, căci în 1877 "urmașii lui Mircea, răzbunând pe strămoșii lor, au început lupta de dezrobire care a întemeiat Regatul român"¹⁷. Monarhul consacră însă cea mai mare parte a expunerii, strămoșului său german pe care-l înfățișează ca pe cel "care a întemeiat mărirea Casei mele"¹⁸, deși - nota bene - în 1883 Frederic al VI-lea nu figura pe lista celor mai prestigioși "străbuni" comandați pictorilor austrieci pentru Peleş.

Nu este singura ierarhie pe care Carol o sacrifică acum pentru a-și argumenta demonstrația. În 1883, în două vitralii din curtea interioară a Peleşului erau reprezentați Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul acceptați de rege ca figurile eminente ale evului - mediu românesc. În 1904 când, prin eroul de la Rovine, regele ține să probeze antecedente "româno - germane" semnificative, Mircea îi surclasează pe cei doi fiind catalogat ca "figura cea mai impunătoare a neamului românesc: faima faptelor sale glorioase, străbătând peste hotare, deșteaptă pentru întâia oară interesul lumii apusene asupra țării. Alături cu cele mai falnice armate străine și ca vrednic aliat el face să strălucească vitejia ostașului român pe câmpiile de la Rovine și Nicopole iar, lucru de neuitat, el stabilește de atunci dreptul nostru asupra Dobrogei, realipită prin războiul de neatârnamare și acum de-a pururea nedespărțită de trupul României"¹⁹. În sfârșit, Nicopole care în timpul războiului de independență nu deținuse decât un simplu rol strategic fără a confirma rezonanța unor toponimice ca Plevna sau Rahova, este ridicată la rangul de fortăreață de primă importanță, pentru a servi raționamentelor de moment: "Prin înlesnirea ce a dat operațiunilor ulterioare, căderea cetății Nicopole poate fi privită ca unul din cele mai însemnate evenimente ale războiului"²⁰.

Parcurend conferința regelui, realizăm că simpatia pentru personalitatea lui Mircea cel Bătrân este reală însă figura centrală a narațiunii rămâne Frederic al VI-lea, ca exemplu energizant pentru urmaș. Deși reverențele făcute strămoșilor români par sincere, importante sunt, evident, alianțele cu vestul european, singurul capabil să dea greutate acțiunii comune.

În momentul conferinței despre Nicopole ne aflăm la numai doi ani înainte de aniversarea a 40 de ani de domnie împlinită a regelui Întemeietor. Serbările organizate cu această ocazie au impus neoromânescul ca stil oficial în artă, iar românismul, ca ideologie influentă, trebuie să fi exercitat de câțva timp presiuni sensibile asupra monarhului. Pentru un arbitru desăvârșit cum se dorea Carol, concesiile făcute acum unui înaintaș român, fie el și excepțional, erau, în mod vizibil, foarte mari. Ele nu mergeau, totuși, până la similitudine, oprindu-se la câteva corespondențe satisfăcătoare.

Dacă regele a permis asimilarea sa cu un străbun al românilor, acesta a fost nimeni altul decât împăratul Traian. Prezența lui Traian în edificarea cultului lui Carol I la 1906 a fost suficient explicată. Vom reda doar trei caracteristici comune celor doi protagoniști, sintetizate de Adrian Cioroianu într-un articol din 1995:

"I) cei doi vin dintr-un Occident dinspre care, cu excepții regretabile, pare că vine pentru români lumina;

II) cei doi vin pe Dunăre, ceea ce mitul lor nu poate pierde din vedere, cu atât mai mult cu cât această idee vine să confirme proverbiala îngemănare (i.e. fraternizare) dintre istoria românilor și geografia lor;

III) în fine, ambii vin pentru a pune capăt unei situații intolerabile și nedemne în care se găseau atât dacii din anul 106, cât și românii de la 1866"²¹.

Apropierea imaginii lui Carol I de aceea a cuceritorului - civilizator al Daciei se produce, fără doar și poate, pe fondul proclamării regelui ca Fondator, dar constituie, de asemenea, din partea acestuia un compromis onorabil făcut românismului provocator, o concesie menită să împace orgolii și năzuințe.

Cât de eficace au fost în epocă toate aceste repere, mai mult sau mai puțin impuse, mai mult sau mai puțin acceptate, nu este ușor de spus. Cât anume a fost rațiune rece, cât convenționalism mutual, este iarăși dificil de apreciat.

Cert este că în 1912 - 1913, de astă dată cu mijloacele categorice ale științei, Carol I se vede integrat definitiv obârșiei românești. "Arhiva genealogică", revistă de specialitate apărută în acești ani, adună în paginile sale referințele uimitoare a dublei descendențe, basarabă și mușatină, a Casei Regale a României. Articolele lui Sever de Zotta "Augusta familie regală a României și alți Augusti Suverani și Principi ai Europei descendenți din Basarabi" (ianuarie - martie 1912) și "Principii României descendenți din Movilești" (iulie - septembrie 1913), precum și a lui Otto Baron Dungern "Strămoșii greci, bulgari, sârbi și albanezi ai A.S.R. Principelui Carol al României" (aprilie - iunie 1913) nu vor lăsa nici un dubiu asupra descendenței carpatine și balcanice, deci bizantine, a regelui României. Cum este și firesc, în această nouă conjunctură, Mircea cel Bătrân este prezentat nu ca un cavaler ilustru, demn de stima strămoșului german și a urmașilor săi, ci ca rudă deplină a regelui. Evocând figura monarhului român, Sever de Zotta îl prezintă ca

"pe unul dintre cei mai venerați suverani ai Europei, răzbnătorul strămoșilor săi Sigismund și Cilli cum și a consăngeanului său Mircea...".

Nu cunoaștem reacția lui Carol I la aceste surprinzătoare descoperiri. Dar un fapt petrecut în același timp spune foarte mult despre modul în care, spre sfârșitul domniei, regele se raporta la sine și la ceilalți.

În 1911 el cere arhitectului Karl Liman schimbarea destinației curții interioare de la Peleş și transformarea acesteia în cel mai impunător spațiu al palatului: Holul de onoare. Cu această ocazie cele două efigii ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul sunt îndepărtate și, se pare, nu-și mai găsesc un alt amplasament în castel. Noua încăpere, a cărei sursă de inspirație a fost Camera de Comerț din Lübeck, glorifică, prin măiestria ornamentală afișată, spiritul meticolos și cultivat ca principală virtute a germanității, luată ca model ideal.

Iconografia sălii este chiar mai explicită. Alegorii eroice, redată în lambriuri deosebite sau executate în alabastru, trimit la trecutul glorios al Casei de Hohenzollern. În registrul superior al primului nivel parietal sunt reprezentate, pe panouri intarsiate din valoroase esențe lemnoase, castelele istorice ale Hohenzollernilor: Sigmaringen, Nürnberg, Zollern, Beringen și Strassberg. De-o parte și de alta a scării de onoare, străbunii Jost Nicolaus și Eitel Fritz III, redați în lemn de sculptorul Fisher, veghează la solemnitatea acestui cadru medieval, alături de ceilalți strămoși iviți odinioară de sub penelul pictorilor Matsch și Klimt care par, în sfârșit, să-și fi găsit ambianța meritată.

NOTE

1. Christian M. Nebehay, *Gustav Klimt: From Drawing to Painting*, Thames & Hudson, London, 1994, p. 275.
2. Ernst Klimt.
3. Există opinia, vehiculată printre specialiștii Muzeului Peleş că ceea ce G. Klimt a numit "proiecte de tapițerie" s-a concretizat de fapt, în panourile decorative ale teatrului palatului, deși în plafonul scării de onoare se află un proiect de tapiserie atribuit lui Ernst Klimt.
4. Din cei zece "strămoși", numai șase sunt amplasați în Castel: Philipp Fridrich Christoph, semnat G. Klimt, datat 1883; Johan Georg, nesemnat (atribuit G. Klimt), nedatat; Eitel Fridrich VII, semnat G. Klimt, nedatat; Eitel Fridrich II, semnat F. Matsch; Eitel Fridrich V, semnat F. Matsch; Eitel Fridrich VI, probabil o copie a lui F. Vodak după F. Matsch, întrucât tabloul este semnat: F. Matsch, 1887 (cu negru), iar apoi inscripționat "copiert F. Vodak 1904" (cu roșu). Celelalte patru portrete, aflate în depozitul de pictură îi reprezintă pe: Burchardt, semnat F. Matsch, nedatat; Fridrich I, semnat G. Klimt,

- nedatat; Wolfgang, semnat G. Klimt, nedatat; Fridrich IV, semnat F. Matsch, nedatat.
5. Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, v. III București, 1995, p. 269.
 6. Mihai Sorin Rădulescu, *Genealogii*, București, 1999, p. 175.
 7. Unii autori au fost de părere că valorile moștenite au fost preeminente la Carol I nu doar la începutul domniei: "Însușirile înăscute și tradiția de Hohenzollern ale Prințului au constituit în 1866 și de aici înainte, în tot cursul lungii sale domnii, zidul de apărare de care s-au izbit și în care s-au frânt toate atacurile îndreptate contra statului român. Un Principe de Hohenzollern, cu caracterul pe care l-a avut Regele Carol I, era singurul care putea reuși în misiunea de a readuce neamul românesc la destinul său istoric". (C. Rădulescu Motru: *Regele Carol I și destinul României*).
 8. Mirela Murgescu *A fi și a deveni istorie: Figura regelui Carol I, în manualele școlare*, sub tipar, p.1.
 9. *Ibidem*.
 10. Carol I: *Istoria și originea spițelor de Brandenburg, Hehingen și Sigmaringen din Casa de Hohenzollern și Dorințele Românilor*, București, 1866, Imprimeria Johann Weiss, Biserica Ienei nr. 1.
 11. *Ibidem*.
 12. *Ibidem*.
 13. *Ibidem*.
 14. Dimitrie A. Sturza, *Însemnătatea europeană a realizării definitive a dorințelor rostite de divanurile ad-hoc în 7/9 și 9/12 octombrie 1857 și Autoritatea faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți*, București, Carol Göbl, 1912, p. 206.
 15. Carol I, *op. cit.* p. 13
 16. Mirela Luminița Murgescu, *op. cit.*, p. 5.
 17. București, Carol Göbl, 1904, p. 5.
 18. *Ibidem*.
 19. *Ibidem*, p. 5-6.
 20. *Ibidem*, p. 16-17.
 21. Adrian Cioroianu, *Ante mare, unde. Istorie și politică; strategii de legitimare ale conducătorului în volumul Timpul istoriei II*, 1998, p. 363.

GÉNÉALOGIE ROYALE. LEGITIMITE ET AUTORÉFÉENTIALITÉ.

Résumé

Alleguant comme prétexte un événement artistique, la décoration de l'escalier d'honneur du Château de Peleş avec les figures des ancêtres allemands du roi Charles I par les célèbres peintres autrichiens Franz Matsch et Gustav Klimt, on essaya à surprendre, d'une perspective généalogique, l'effort pour une légitimité du premier monarque roumain, en suivant les actions des deux principaux acteurs: le peuple roumain (par ses représentants) et le roi même.

En vue d'une efficiente intégration du prince étranger, en fonction du moment historique prévalant, les élites roumaine ont accentué, au fur et mesure, les racines napoleoniennes de celui-ci pour le faire accessible un peuple de sa origine latine - après celles prusiennes - pour le présenter, descendant de Frédéric le Grand, comme un continuateur d'élite des réformes iluministes - en suite celles imperiales mithiques - par l'identification avec l'empereur Trajan il devenait Fondateur - et en fin, vers le crépuscule de son regne, celles protoroumaines - comme suite de l'assencion de la doctrine de la roumanité.

En parallèle, malgré sa sensibilité pour les influences exercitées au tour de lui et devant faire certaines concessions pendant les moments de pression idéologique, Charles I a prouvé une remarquable constance concernant l'affirmation de son ascendance allemande.

Les valeur héritées de ses ancêtres allemands - le respect des lois, le sens du devoir, la nonabdication devant les obstacles etc... - ont constitué ses sacres repères qui l'ont guidé dans toutes ses actions et qui ont été considérés suffisantes pour l'imposer a ses sujets.

CAROL I ÎN MEDALISTICĂ

Ernest Oberländer-Târnoveanu

Katiușa Pârvan

Studiul nostru este dedicat numai acelor medalii și plachete care poartă pe ele portretul lui Carol I, lăsând de o parte pe cele care menționează numele și titlatura primului suveran al României. Am avut în vedere atât medaliile bătute în timpul vieții sale, cât și pe cele bătute după moartea sa. Un asemenea demers științific nu este deloc ușor datorită amploarei materialului medalistic care trebuie cercetat și a dispersării sale, în diverse publicații, unele dificil de obținut.

Abordând un asemenea subiect, autorii propun și depășirea unei anume bariere psihologice. Este bine știut faptul că, în ultimii zece ani, problema monarhiei românești a făcut obiectul unor ample discuții. Acestea nu s-au limitat numai la cercurile specialiștilor, ci au implicat și lumea politică și, prin reverberație, au antrenat și publicul larg. După 1990, subiectul monarhiei române a fost descătușat de numeroase “tabu”-uri care l-au marcat în perioada 1948–1989. Printr-un efort notabil al istoricilor el a fost eliberat, în cea mai mare parte, atât de crasele mistificări, judecățile tendențioase sau jumătățile de adevăr, care au marcat acest domeniu al istoriei moderne și contemporane în deceniile regimului totalitar. În același timp, mai ales în ultimii ani, tema a fost eliberată și de unele accente “hagiografice” și “omagiale”, care au însoțit unele demersuri de revalorizare a locului monarhiei în istoria modernă a României.

Medaliile și plachetele bătute sub domnia principelui și apoi regelui Carol I, au început să fie publicate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea, perioada de aur a medalisticii românești¹. După moartea lui Carol I, publicarea medaliilor pe care apare portretul său devine mult mai rară². Credem că nu este inutil de menționat faptul că, între 1945 și 1968, nu cunoaștem nici o publicație a vreunei medalii sau plachete purtând nu numai portretul lui Carol I, dar vreo efigie regală, în general³. Seria publicărilor se va relua timid în anii '70 ai secolului trecut⁴. Chiar și atunci, de exemplu, în lucrarea lui G. Buzdugan și Gh. Niculiță, care se dorea a fi o prezentare exhaustivă a medalisticii românești, multe dintre medaliile emise sub Carol I sunt omise sau, în ilustrarea lor, portretul este ocultat. Un număr mai mare de medalii și plachete legate de domnia lui Carol I vor fi publicate în anii '80, în articole cu subiecte și titluri foarte diverse, în care numele primului rege al României lipsea cu desăvârșire⁵. În anul 2000 autorii acestui studiu au publicat un CD-ROM, dedicat medalisticii cu portrete ale suveranilor României moderne și ale membrilor Casei Regale, care reunește o selecție din cele mai reprezentative opere ale portretisticii lui Carol I⁶.

În ciuda bibliografiei, relativ impresionante, prezentate mai sus, până în prezent lipsesc atât un catalog complet al medaliilor și plachetelor purtând efigia

lui Carol I, cât și studiile aprofundate privind importanța lor ca document istoric sau artistic. De altfel, trebuie să menționăm faptul că până în prezent nu există nici un catalog complet al medaliilor românești, în general, care să cuprindă atât descrierea pieselor cât și datele tehnice esențiale și ilustrația completă a fiecărui tip și a variantelor sale.

Medalistica lui Carol I reprezintă un domeniu care a fost arareori abordat de cercetători. Există doar trei studii parțiale. Primul a fost realizat în 1939 de către marele numismat român C. Moisil⁷, iar celelalte două, realizate după 1990, le datorăm strădaniilor tinerei cercetătoare Carmen Tănăsioiu⁸. O serie de medalii românești de la Carol I sunt prezentate în două studii privind arta medalistică a lui W. Kullrich⁹ și A. Scharff¹⁰.

Pentru a suplini acest handicap al surselor de informații, autorii au fost nevoiți să cerceteze o cantitate impresionantă de documente medalistice păstrate în cele mai importante colecții publice și particulare. Aria investigațiilor nu s-a limitat, ca de obicei, numai la sfera emisiunilor "oficiale", ci a avut în vedere și categoria foarte originală a medaliilor "populare", în general puțin cunoscute, precum și a proiectelor și a machetelor, în marea lor majoritate, inedite. Desigur, efortul a fost răsplătit de descoperirea a numeroase tipuri și variante necunoscute care sunt puse, pentru prima oară, la dispoziția celor interesați. Această cercetare s-a desfășurat în anii 1997-2000, când am efectuat documentarea privind medaliile românești purtând efigii ale membrilor Casei Regale a României din colecțiile Cabinetului Numismatic al Muzeului Național de Istorie a României, pentru realizarea unui CD-ROM. Cu acest prilej am depistat un număr de 281 de medalii, plachete și insigne, dintre care: 142 cu portretul lui Carol I, 18 cu portretul reginei Elisabeta, 32 cu cel al regelui Ferdinand I, 23 cu cel al reginei Maria, 44 cu cel al regelui Carol al II-lea și 15 cu cel al regelui Mihai I. Lor li se adaugă șapte medalii pe care sunt reprezentate portrete ale unor membri ai familiei regale a României (este vorba de principesele Elisabeta, Marioara, Ileana și Elena și de principele Nicolae).

Din bogatul material studiat de noi, pentru acest studiu am selectat cele mai reprezentative exemplare, care ilustrează, elocvent, nu numai opera artiștilor care au lucrat pentru Casa Princiară și apoi Regală a României, dar și schimbarea fizionomiei lui Carol I în perioada 1866 – 1914, ca simplu muritor, marcat de trecerea ireversibilă a timpului, a impactului pe care l-au avut asupra reprezentărilor de pe medalii trăsăturile de caracter, specifice acestei importante personalități.

Nu mai puțin interesantă pentru istoric, istoricul de artă sau pentru colecționar, este analiza impactului marilor curente ale artei europene asupra stilului și tehnicii reprezentărilor medalistice ale lui Carol I din perioada 1866 – 1914, precum și pe piesele postume. Având în vedere că, în multe cazuri, monarhii României sau membrii familiilor lor erau comanditarii direcți ai medaliilor și ai plachetelor, sau au avut un cuvânt decisiv în selectarea unor proiecte de medalii "oficiale", educația lor artistică, preferințele și gustul lor au marcat profund arta

medalistică românească. Cum medaliile purtând efiigiile suveranilor au circulat pe scară largă în mediile elitei politice, economice și sociale a vremii, tonul dat de acestea a influențat, de fapt, întreaga medalistică românească din perioada 1866–1914.

Medaliile vorbesc cât se poate de clar despre modul foarte personal în care Carol I a înțeles să fie “om al vremii sale”, cum a receptat “modernitatea”, ilustrată de detalii aparent minore, dar nu lipsite de sensuri mai profunde, cum ar fi de exemplu, evoluția vestimentației, a coafurilor sau a bărbilor, într-o epocă în care lumea europeană a fost supusă unor schimbări artistice, culturale, filosofice, politice și sociale radicale. Bătute sub imperiul efemer al clipei, pentru a immortaliza evenimente pe care contemporanii le-au considerat demne de a fi comemorate, dar pe care Istoria le-a uitat, sau le-a acoperit cu un colb destul de gros, medaliile și plachetele oferă informații importante asupra unor oameni, fapte și locuri care pot fi văzute și azi, cu ochii participanților la evenimentele de atunci.

În ciuda faptului că exploatarea tot mai intensă a arhivelor istorice a permis realizarea unor mari progrese, considerăm că medaliile și plachetele, ca și alte surse iconografice, sunt izvoare capabile să completeze și să umple de viață imaginea de ansamblu a societății românești aflată la o răscruce a evoluției sale, să lămurească sau să nuanțeze o serie de domenii mai puțin elucidate ale politicii sale interne și externe românești, sau să deschidă câmpuri noi de cercetare, privind mai ales trăirea psihologică a personajelor pe care destinul le-a smuls din mediul său și le-a obligat să înceapă o viață nouă, în fruntea unui stat tânăr, situat, atunci, la marginea Europei. Pentru istoricul obiectiv, imaginile și legendele medaliilor și plachetelor, ritmul în care se succede baterea lor, pot oferi date interesante asupra clasei politice românești de atunci, dar și din toate timpurile.

Folosirea mijlocului “princiar” al medaliei, ca vehicul al propagandei politice în rândul elitelor și maselor, nu a fost folosit în Muntenia și Moldova înainte de cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea. “Medaliile” atribuite în trecut lui Mihai Viteazul¹¹ sau Constantin Brâncoveanu erau, de fapt, emisiuni monetare¹², iar “medalia” lui Constantin Hangerli, este o emisiune postumă, bătută în străinătate¹³. Primele medalii românești s-au bătut de abia în 1811, în Muntenia și în 1838, în Moldova, dar fenomenul a rămas sporadic până anii 1839–1840. Numai începând cu acest moment putem vorbi de emisiuni relativ constante. Este important de menționat faptul că medalia dedicată principelui Mihail Sturdza poartă, în premieră, portretul acestuia, o certă manifestare de autonomie, căci puterea suzerană, Imperiul Otoman, era net ostilă oricărui demers de această natură. Până în 1859 numărul medaliilor emise a fost modest. Pentru o perioadă de 48 de ani, se cunosc numai circa 30 tipuri, cele mai multe păstrate în foarte puține exemplare, dovada volumului redus al emisiunilor¹⁴.

După unirea Moldovei cu Țara Românească la 24 ianuarie 1859 și crearea statului modern România sub Alexandru Ioan Cuza, recursul la medalie ca modalitate de a populariza realizările epocii și de a transmite anumite mesaje politice în interior sau în exterior, a devenit și mai frecvent, pe măsura modernizării

rapide a societății românești. Din această epocă s-au identificat circa 39 tipuri de medalii, emise într-un interval de numai opt ani¹⁵.

În ciuda faptului că, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, medalia devine tot mai mult concurată de litografie și apoi de fotografie, Carol I, ca și cercurile largi ale societății românești, i-au acordat un rol foarte important. Există dovezi că el însuși a fost implicat, în mod activ, în procesul de batere a medaliilor și plachetelor, alegând artiștii și reprezentările. Fără îndoială că, în cazul lui Carol I, formula "medalia este oglinda regilor" este mai mult decât adevărată. Medalii și plachete se păstrau în toate reședințele princiare sau regale, un număr important fiind donat în anul 1911 Societății Numismatice Române, de către regele Carol I¹⁶. Dintr-un număr de circa 650 tipuri de medalii și plachete emise între 1866–1914, efigia sau numele și titulatura lui Carol I figurează pe circa 175 piese (portretul se găsește pe 169 medalii și plachete autumne). Lor trebuie să le adăugăm alte câteva zeci de medalii, plachete, jetoane și insigne purtând efigia sau numele membrilor familiei domnitoare, în primul rând pe cele ale reginei Elisabeta și principesei Maria, cunoscute pentru preocupările lor artistice și de mecenat. De altfel, înflorirea artei medaliei în anii 1866–1914 este reflectată chiar de faptul că circa o jumătate din piesele cu efigii regale române au fost bătute în această epocă.

În primii ani de domnie ai principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen o serie de medalii au fost utilizate și ca instrumente de afirmare ale suveranității statului român, în raport cu Imperiul Otoman, care încerca pe toate căile să-i accentueze statutul de vasalitate. Medaliiile de aur, argint și bronz "Bene Merenti", purtând efigia tânărului domn au fost introduse în România, după modelul celor folosite de tatăl său, principele Karl-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, după 1849, când cea mai mare parte a drepturilor suverane ale principilor de Hohenzollern-Sigmaringen au fost transferate ramurii prusiene a familiei. Aceste medalii aveau menirea să suplinească lipsa unui sistem național de ordine civile, fiind folosite de Carol I pentru a recompensa serviciile deosebite aduse statului și Casei Princiare. Pe această cale principele a reușit să eludeze opoziția otomană față de acest atribut al suveranității¹⁷.

Emisiunile de medalii și plachete purtând efigia lui Carol I sunt extrem de inegal repartizate de-a lungul îndelungatei sale domnii. Ritmul și volumul acestora au fost subordonate, în general, mai puțin marilor evenimente politice ale vremii, cât mai ales celor legate de viața sa particulară, sau a familiei regale. Până în 1881, numărul medaliilor și plachetelor comemorative bătute anual a fost destul de modest, chiar dacă anii 1877–1878 au fost marcați de un eveniment politic major, obținerea Independenței pe câmpul de luptă și recunoașterea ei internațională. Proclamarea Regatului, în primăvara anului 1881 a constituit prilejul unei activități majore în domeniul medalistic, prilej cu care s-au pus în circulație 10 tipuri de medalii și plachete, din care patru medalii "populare" cu toartă și una normală.

În primii ani de domnie ai lui Carol I portretele principelui și ale soției sale apar extrem de rar pe medalii. Trebuie notat faptul că până în prezent nu se cunosc medalii "populare" din această perioadă. Momentul de cotitură îl va

reprezenta anul 1881, o dată cu o altă schimbare a statutului țării, prin proclamarea regatului și încoronarea lui Carol I și a Elisabetei ca regi ai României.

Tot atunci începe și emiterea pe scară largă a medaliilor "populare", după prima apariție a unei astfel de piese în 1878, consacrată primei aniversări a capitulării Plevnei. Ne cercetate până acum în mod sistematic, sau adesea ridiculizate pentru calitatea lor artistică îndoielnică, medaliile "populare" constituie un important barometru al vieții politice românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primele patru decenii ale secolului următor. Spre deosebire de emisiunile "oficiale", ele erau produse de firme particulare, pe principii strict economice, fiind destinate comercializării în râudul reprezentanților claselor mijlocii sau de jos. Existența unor serii destul de numeroase reflectă nu numai constituirea unei piețe largi și rentabile în acest domeniu, alimentată de gustul "mahalagiilor" pentru medalii, satirizat de Caragiale, cât mai ales popularitatea de care se bucura instituția monarhiei și reprezentanții ei în straturile mai profunde ale societății românești. Succesul medaliilor populare indică în mod cert acceptarea definitivă a dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen în corpul națiunii, după o serie de dificultăți de coabitare, între anii 1866–1878.

Un nou moment de efervescență în activitatea medalistică îl reprezintă anul 1891 când, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de domnie și a unui deceniu de la proclamarea regatului, s-au emis 13 tipuri de medalii și plachete comemorative, din care opt "populare". O perioadă de fecundă activitate medalistică a fost și în 1906, cu prilejul celei de a patruzecoa aniversări a alegerii principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen ca Domn al României. Din acest an cunoaștem 15 tipuri de medalii și plachete comemorative dedicate evenimentului, dintre care numai două "populare". Cu acest prilej își fac apariția în medalistica românească și reprezentările afrontate sau accolade de tinerețe și bătrânețe ale lui Carol I. Medaliile poartă portretul "cu favoriți" din 1866, de la vârsta de 27 de ani și cel din 1906, cu barbă lungă și tunsă ascuțit, de la vârsta de 67 de ani. Tipul portretelor în "oglindea timpului" fusese folosit pe scară largă în medalistica britanică, austriacă și germană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Apogeul activității medalistice din timpul domniei lui Carol I l-a constituit 1913, odată cu intervenția României în cel de al Doilea război balcanic, urmată de încheierea Păcii de la București, care consfințea nu numai anexarea Dobrogei de Sud, a Cadrilaterului, dar și afirmarea de "lider regional" a suveranului român. Din acest an cunoaștem 22 tipuri de medalii și plachete comemorative, din care șapte fac parte din categoria celor "populare".

Un capitol de un interes special îl constituie medaliile pe care portretul lui Carol I este asociat cu cel al unor personalități de prim rang ale istoriei naționale, cum ar fi: cel al împăratului Traianus, al principelui Țării Românești, Mircea cel Bătrân, sau al principilor Moldovei – Ștefan cel Mare și Vasile Lupu. Prinrele medalii și plachete de acest fel apar în 1904, cu ocazia restaurării bisericilor Sf. Nicolae și Trei Ierarhi din Iași, ctitorite de Ștefan cel Mare și Vasile Lupu și re ctitorite de regele Carol I și familia regală. Pe placheta oficială apare portretul lui

Ștefan cel Mare și Carol I, iar pe medaliile "populare" portretul regelui, în poziție "de onoare", este flancat de cele ale principilor Ștefan cel Mare și Vasile Lupu. În 1906, cu ocazia sărbătoririi a 40 de ani de domnie ai lui Carol I, s-au emis mai multe medalii și plachete pe care apar busturile affrontate sau acolate ale împăratului Traianus și ale regelui Carol I, în calitatea lor de "părinți ai neamului românesc". Ultimele portrete asociate, respectiv ale lui Carol I și Mircea cel Bătrân apar pe o serie de medalii emise în 1913. Ele erau menite să comemoreze anexarea Silistrei și Dobrogei de Sud (Cadrilaterul), după victoria contra Bulgariei, în cel de al Doilea război balcanic. Cu acest prilej se încearcă atribuirea epitetului de "cel Mare" și regelui Carol.

Existența acestor asocieri dintre Carol I și protagoniști de prim rang a istoriei antice sau medievale a românilor face parte dintr-un program extrem de bine articulat de propagandă dinastică. Printr-o acțiune extrem de complexă, destinată, în primul rând opiniei publice interne, se urmărea nu numai legarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen de vechile dinastii ale Țării Românești și Moldovei, dar se încerca inducerea ideii că importanța operei regelui Carol I, nu poate fi comparată decât cu cea a lui Traianus, de includere a Daciei în cadrul lumii și civilizației romane.

O noutate introdusă în medalistica românească în timpul domniei lui Carol I sunt portretele sale asociate cu cele ale unor suverani străini. Urmând alambicate reguli de protocol, dar și purtătoare de mesaj politic și diplomatic, busturile apar acolate sau affrontate. Primele medalii având astfel de reprezentări au fost emise în 1896, cu ocazia vizitelor împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif al II-lea și a regelui Serbiei, Aleksandar I Obrenović. Pentru a sublinia importanța relațiilor cu aceste state, portretele suveranilor sunt acolate. Dintre toți suveranii străini, împăratul Austro-Ungariei s-a bucurat de cele mai multe reprezentări în medalistica românească, portretul său și al lui Carol I figurând pe șase medalii emise în 1896 și pe altele datând din 1902 și 1903. Ultimele două au fost realizate de un mare artist european al medaliei, Tony Antoine Szirmai.

Țarul Rusiei Nicolae al II-lea a fost immortalizat alături de regele României pe medalii și plachete bătute în 1898, cu ocazia vizitei lui Carol I în Rusia și în 1914, când suveranul rus a vizitat Constanța. Și în acest caz, medaliile oficiale, cu portrete affrontate, au fost modelate de Szirmai. Pe medaliile populare produse de O. Negreanu în 1914, apar și portretele acolate ale lui Carol I și Nicolae al II-lea.

În 1902 și, respectiv, în 1907, cu ocazia comemorării a 25 și 30 de ani de la Războiul de Independență, s-au bătut medalii pe care sunt plasate efiigiile acolate ale regelui României și ale fostului țar al Rusiei, Alexandru al III-lea.

Tot lui Tony Szirmai îi datorăm realizarea medaliilor cu portrete duble ale lui Carol I și George I, regele Greciei (1901), cu Albert I, regele Belgiei și Gustav al V-lea, regele Suediei (1910), bătute cu prilejul vizitelor făcute de acești suverani în România. Pe toate aceste piese efiigiile sunt affrontate.

Dintre suveranii români, Carol I s-a bucurat de privilegiul de a avea și cele mai multe portrete medalistice postume. Ele acoperă, în linii mari, cu multe

întreruperi, perioada anilor 1914–1939. Numărul și modestia medaliilor emise pentru a comemora moartea regelui, contrastează puternic cu cel al pieselor bătute în ultimul an de domnie, în 1913 și cu caracterul hiperbolizant al unor legende. Situația reflectă divorțul care a avut loc între majoritatea elitei politice și a opiniei publice și bătrânul rege, în 1914, cu ocazia discuțiilor din Consiliul de Coroană, convocat pentru a decide poziția României față de izbucnirea Primului Război Mondial.

În mod surprinzător, memoria fondatorului dinastiei nu va fi evocată din nou decât la mai bine de zece ani după moartea sa, în 1925, în ciuda faptului că în 1922 urmașul lui, Ferdinand I, s-a încoronat la Alba Iulia, ca rege al tuturor românilor, prilej potrivit pentru a evoca rolul lui Carol I în crearea și consolidarea statului național. Între 1928 și 1939, figura lui Carol I va apare mai des pe medalii, nu fără intenția de a fi utilizat ca un mijloc în propaganda dinastică și legitimizare politică a regelui minor, Mihai I, dar mai ales de către regele Carol al II-lea. Mai ales, în acest ultim caz, faptul este clar ilustrat de tratarea, de o manieră uniformizatoare a efigiilor acolate ale lui Carol I, Ferdinand I și Carol al II-lea. Regele Carol al II-lea nu putea fi străin de metamorfoza somatică suferită de portretele înaintașilor, care sunt redată izbitor de asemănătoare cu al lui. Medalia trebuia să sugereze privitorului impresia unei unități monolitice a dinastiei, în care se topesc nu numai voințele și energia celor trei suverani, dar și figurile lor, dând naștere prototipului regelui-ideal, care este Carol al II-lea.

Din numeroșii artiști care au realizat machetele și ștanțele medaliilor și plachetelor lui Carol I, se remarcă în primul rând Wilhelm Kullrich, într-un fel, artist de casă al familiei de Hohenzollem-Sigmaringen, la ale cărei servicii recursese și principele Karl-Anton, tatăl suveranului României. Wilhelm Kullrich, artist aparținând academismului german, a dominat net arta medalistică românească nu numai între 1866 – 1887, ci și după moartea sa¹⁸. În mod paradoxal, portretele semnate de el se regăsesc pe medalii emise până în 1895. În mod indirect, influența lui Kullrich s-a extins până în ajunul Primului Război Mondial, fiind preluat, din punct de vedere artistic, de gravorii mai modești ai caselor românești, ale familiilor de bijutieri și gravori Carniol și Radivon.

Portretele executate de Kullrich poartă pecetea clasicismului, cu unele accente romantice, fără, însă, a fi idealizate. Suveranii inspiră în același timp fermitate și o blândețe condescendentă, echilibru și o senină încredere în viitor. Ele erau cele mai aproape de gusturile artistice ale lui Carol I și Elisabetei și corespundeau destul de fidel imaginii pe care o aveau ei înșiși despre ei și despre misiunea lor în fruntea statului român. De altfel, ar trebui să arătăm că în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea, poate chiar până la Primul Război Mondial, clasicismul academist era curentul artistic cel mai gustat de elitele aristocratice ale vremii, de la Londra, la Sankt Petersburg și de la Stockholm, la Athena.

După moartea lui Wilhelm Kullrich, în 1887, timp de două decenii rolul său este ocupat, într-o oarecare măsură, de un alt artist german, berlinezul Paul Telge, ale cărei producții clasicizante erau mai apropiate de idealurile estetice ale

familiei regale de la București. Telge a executat comenzi importante ale Curții și Guvernului de la București până în 1909, dar valoarea lor estetică este relativ redusă.

În ciuda faptului că Telge pare să fi jucat rolul de "medalist al Curții", în ultimii ani ai secolului al XIX-lea și începutul celui următor, opera sculptorului vienez Anton Scharff a jucat un rol major în iconografia oficială a lui Carol I. Anton Scharff poate fi considerat unul din cei mai importanți modelatori europeni de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Artistul, un desenator și modelator de excepție, era dublat de o fantezie debordantă și de un simț și un echilibru al compoziției, cu totul remarcabile. Acestea i-au permis să transforme niște comenzi, dominate de alegorii de rutină, în opere de excepție. În ciuda vârstei sale înaintate, Scharff a receptat influența impresionismului și a Art Nouveau-ului, în varianta sa vieneză, secession-ul¹⁹.

Colaborarea autorităților de la București cu Anton Scharff data cu mult dinainte de 1891. El fusese solicitat încă din 1878, pentru a realiza macheta medaliei comemorând victoria în Războiul de Independență și alipirea Dobrogei la România. Portretul "à l'Antique" executat lui Carol cu acest prilej, este unul din cele mai interesante din medalistica românească, prin originalitatea compoziției și finețea realizării, prin dramatismul pe care-l inspiră. Datorită gravelor probleme cu care s-a confruntat România în primăvara și vara anului 1878, cauzate de comportamentul agresiv al Rusiei și de manevrele celorlalte mari puteri, medală nu a fost pusă în circulație. Nici un portret al lui Carol I nu surprinde mai bine durerea resimțită în acele luni de principe, în fața loviturilor nedrepte primite din partea fostului aliat contra Imperiului Otoman și a abandonării României de către celelalte state semnatare ale acordurilor de la Paris.

Modelajul viguros, cu linii dure, dinamismul compoziției, va caracteriza și portretele ulterioare create de Scharff după 1891, singur, sau în colaborare cu ucenicii săi. Ca și în cazul operelor lui Kullrich, prototipul "Scharff", businul lui Carol I, cu fața osoasă, cu reliefuri dure, cu ochii vii, ațintiți peste privitor, undeva în viitor, cu mantaua de general descheiată, cu pieptul expus nu numai intemperiei, gata să înfrunte eroic destinul pe câmpul de luptă sau în viața de fiecare zi, a servit ca sursă de inspirație nu numai unor creatori locali minori, dar și pentru numeroși artiști străini.

Un alt artist medalist străin, care a fost mult solicitat de către autoritățile române a fost bănățeanul de origine maghiară, naturalizat francez, Tony Szirmai. Putem afirma, fără să greșim, că producțiile sale domină de departe întreaga medalistică românească din anii 1898-1914. Deschis influențelor curentului Art Nouveau, Szirmai a încercat să impună o înnoire a stilului și tehnicii medalisticii oficiale. Judecând după creația păstrată, el s-a bucurat de mai mult succes în acest demers numai în cazul medaliilor și plachetelor executate pentru principele moștenitor Ferdinand și soția sa Maria, mult mai înclinați să accepte inovația, decât pentru Carol I și Elisabeta. Szirmai a transmis imaginea suveranului în apogeul domniei, bătrânul fără vârstă, ferm și senin. Din păcate, cele mai multe proiecte de

plachete foarte interesante, toate inedite, pregătite pentru emisiunile care urmau să marcheze în 1914, cea de-a 75-a aniversare a suveranului, nu au fost urmate de emisiuni efective. Medaliile realizate de Szirmai după 1900, ca și de alți artiști, scot în evidență o tendință de idealizare în portretul regal. Fizionomia lui Carol I, calmă și rece, apare tot mai stabilă, tot mai puțin marcată de trecerea timpului.

Pe lângă numeroasele medalii din anii 1866–1914 modelate de artiștii străini se remarcă o serie de opere ale unor artiști români importanți, care au abordat și ei acest gen. Lui Dimitrie Paciurea, profesor la Școala de arte și meserii și apoi la Belle-Arte din București, îi datorăm un superb portret medalistic al lui Carol I, realizat în 1894, în stilul și tehnica Renașterii italiene. Medalia, se pare unica operă de acest fel executată de primul mare sculptor român, este o capodoperă a genului, rămasă necunoscută atât majorității numismaților, cât și istoricilor de artă, deși ea a circulat și printr-o serie de copii postume turnate, din păcate, de proastă calitate tehnică.

Extrem de novatoare, prin modelajul viguros și tratarea ne convențională a portretului, sunt și medaliile lui Constantin Dimitrescu, a cărui operă influențată în mod evident de marile curente artistice europene ale vremii, ar merita un studiu mai aprofundat. Autorul începe să producă machete de medalii în 1897, dar cele mai multe piese datează din timpul domniei lui Ferdinand I.

Deși puțin numeroase, foarte importante sunt și medaliile machetate de către Carl Storck și Fritz Storck, în anii 1906–1914. Dacă Storck-tatăl era un academist întârziat, fiul său, Fritz Storck a fost legat, în mod evident, de curentul Art Nouveau, fiind primul artist român care a realizat opere medalistice în acest stil.

Un alt artist important român contemporan, graficianul Gabriel Popescu, a creat și el machete medalistice în primii ani ai secolului al XX-lea. Din păcate ele nu se remarcă din punct de vedere artistic și mai ales tehnic – au un relief extrem de plat. În ciuda faptului că medaliile create de Gabriel Popescu erau puternic marcate de înclinația lui spre grafică, în epocă, producția medalistică a artistului a fost destul de apreciată.

Un loc aparte în pelsajul medalisticii românești de la cumpăna veacului, îl ocupă emisiunile produse de firmele bucureștene ale familiilor Carniol și Radivon, ambele având și statutul de “furnizor al Casei regale”. Impresionantă numeric, producția celor două firme, în ciuda unei evidente îmbunătățiri calitative, după 1890, dar mai ales după 1900, nu excelează nici prin originalitate și nici prin realizări deosebite din punct de vedere artistic sau tehnic. Cele mai multe dintre portretele lui Carol I prezente pe medaliile semnate de Carniol sau Radivon sunt simple pastişe ale celor create de Kullrich sau Scharff. Relieful lor este plat, iar celelalte reprezentări sunt foarte convenționale.

La începutul secolului nostru s-a dezvoltat și un centru medalistic românesc provincial, care era deja destul de activ încă din anii '80 ai secolului al XIX-lea. Este vorba de cel de la Iași, unde între 1887–1913, a activat firma fraților Elias și Samoil Șaraga²⁰, adesea asociați cu Kissing. Pornite din inițiative culturale

și politice patriotice, medaliile bătute de firma Șaraga realizează un continuu progres tehnic important în anii 1906–1913, chiar dacă din punct de vedere artistic ele rămân prizoniere academismului. În orice caz, medaliile semnate de firma Șaraga sunt net superioare celor bătute în alte centre provinciale, cum ar fi, de exemplu, Galațiul sau Bârladul. În unele cazuri aceste medalii și plachete sunt, adesea, comparabile cu cele mai bune creații din București. În această categorie am putea plasa seria de medalii dedicate participării României la cel de al Doilea Război Balcanic. Influența, mai ales tehnică, a puternicului centru artistic al medaliei de la Viena, este clară pe multe dintre medaliile bătute în 1913, în ciuda academismului încă dominant al reprezentărilor.

Menachem Carniol, Theodor Radivon și Șaraga au executat numeroase medalii și plachete “oficiale”. Cu toate acestea se poate spune că ele au dominat în mod autoritar, mai ales piața românească a medaliilor “populare”. Alimentată de progresele economice și sociale, de conveniențele vremii și de numeroasele evenimente importante care au fost celebrate cu mult fast, această piață a cunoscut o extraordinară expansiune din 1881, până în 1914.

Cele mai originale portrete medalistice postume ale lui Carol I sunt cele executate de artiștii români Emil W. Becker, Ion Jalea²¹ și Gheorghe Stănescu. Deși Becker a fost influențat de curentul Art Déco, portretele medalistice realizate de el sunt surprinzător de clasicizante, ca și cele executate de Jalea și Stănescu.

CATALOG

1. Medalie comemorativă: Proclamarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen ca Domn al României – 1866

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** Berlin

Material: AR **Dim.** 41 mm.

AE **Dim.** 41 mm.

AE aurit **Dim.** 36 mm.

2. Medalie-distincție: România – Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen - Bene Merenti – 1866 – 1869

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** Berlin

Material: AR **Dim.** 41 mm.

3. Medalie-premiu: Principatele Unite Române - 1866, 11 februarie - Expoziție de horticultură în București - Onoare și încurajare agriculturii și industriei - 1866

Autor: Leischek Friedrich Franz **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 60 mm

4. Medalie-premiu: Concurs de agricultură în România - Onoare cultivatorului – 1867 – 1868

Autor: Leischek Friedrich Franz **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 58 mm.

AE Dim. 58 mm.

5. Medalie comemorativă: Căsătoria principelui Carol I cu principesa Elisabeta de Wied – 1869, 3/15 noiembrie

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** Berlin

Material: AR **Dim.** 51 mm.

AE Dim. 51 mm.

6. Medalie-premiu: Concurs de agricultură în România - Onoare cultivatorului – 1869

Autor: Beer A. și Carniol Menachem **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 58 mm.

7. Medalie-premiu: România – Carol I – "Bene Merenti" – 1870 – 1877

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AL **Dim.** 43 mm.

8. Medalie-premiu: Participarea României la Expoziția Universală de la Viena – 1876 (Probă)

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 43 mm.

9. Medalie comemorativă: Comemorarea victoriilor din Războiul de Independență și a unirii Dobrogei cu România – 1878 (Probă)

Autor: Scharff Anton și Pawlik Franz Xavier **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 48 mm.

10. Medalie comemorativă cu toartă: Comemorarea luării Plevnei – 1877 – 1878, 28 noiembrie

Autor: Neprecizat **Atelier:** București ?

Material: AE **Dim.** 23 mm.

11. Medalie comemorativă: Comemorarea a cinci ani de la proclamarea Independenței și a Regatului – 1881

Autor: Kullrich Wilhem **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 85 mm.

12. Medalie comemorativă: Sărbătorirea proclamării Regatului - 1881, 14 martie – 10 mai

Autor: Kullrich Wilhem **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 59 mm.

AE Dim. 59 mm.

- 13. Medalie comemorativă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României – 1881, 10 mai**
Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** București
Material: AE **Dim.** 37 mm.
- 14. Medalie comemorativă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României și a aniversării a 15 ani de la alegerea lui ca Principe – 1881**
Autor: (JCR)= Carapati J. ? **Atelier:** București
Material: AE aurit **Dim.** 28 mm.
- 15. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României – 1881, 10 mai**
Autor: Carniol Menachem ? **Atelier:** București
Material: AE aurit **Dim.** 30,5 mm.
- 16. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României, a 15 ani de domnie și a 12 ani de căsătorie cu Elisabeta – 1881, 14 martie**
Autor: Carapati J. **Atelier:** București
Material: AE aurit **Dim.** 25 mm.
- 17. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României, a 15 ani de domnie și a 12 ani de căsătorie cu Elisabeta – 1881, 14 martie**
Autor: (JCR)= Carapati J. ? **Atelier:** București
Material: AL **Dim.** 28 mm.
- 18. Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea proclamării Regatului – 1881, 14/22 mai**
Autor: Carniol Menachem ? **Atelier:** București
Material: AL **Dim.** 28 mm.
- 19. Medalie comemorativă cu toartă: Încoronarea lui Carol I și a Elisabetei ca regi ai României – 1881**
Autor: Neprecizat **Atelier:** București
Material: AE turnat **Dim.** 57,5 mm.
- 20. Medalie comemorativă: Restaurarea bisericii "Domnița Bălașa" – 1881**
Autor: Resch Josef **Atelier:** București
Material: AE **Dim.** 64 mm.
- 21. Medalie-premiu: Concurs de agricultură și industrie - Onoare muncii stăruitoare – 1881 – 1890**

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 58 mm.

22. Medalie comemorativă: **Inaugurarea Castelului Peleş – 1883**

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 58 mm.

23. Medalie comemorativă: **Restaurarea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş – 1886**

Autor: Kullrich Wilhelm şi Fessler R. **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 58,5 mm.

24. Medalie comemorativă: **Sfințirea Catedralei Mitropoliei Moldovei din Iași – 1886**

Autor: Resch Josef **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 64,5 mm.

25. Medalie comemorativă cu toartă: **Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891**

Autor: Schwartz C. **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 28,5 mm.

26. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891**

Autor: Scharff Anton **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 64 mm.

27. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891**

Autor: Telge Paul şi Heisler P. **Atelier:** Berlin

Material: AE **Dim.** 80,5 mm.

28. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891**

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 28,5 mm.

29. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 25 de ani de la constituirea Academiei Române, a 25 de ani de domnie a lui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891**

Autor: Telge Paul **Atelier:** Berlin

Material: AE **Dim.** 48 mm.

30. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a lui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891

Autor: Carniol Menachem **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 33,5 mm.

31. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I – 1891

Autor: Schwartz C. **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 38,5 mm.

32. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I – 1891

Autor: Kullrich Wilhelm și Carniol Menachem **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 28 mm.

33. Medalie comemorativă cu toartă: Comemorarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea regatului – 1891

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 22,5 mm.

34. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I - Întemeietorilor Regatului României – 1891

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 30 mm.

35. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I – 1891

Autor: Schwartz C. **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 28,5 mm.

36. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891

Autor: Carniol Menachem ? **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 27x27 mm.

37. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891

Autor: Neprecizat **Atelier:** București ?

Material: Tombac argintat **Dim.** 26 mm.

38. Medalie comemorativă: Omagiul clerului Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul aniversării a 25 de ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta I – 1894, 3/15 noiembrie

Autor: Franz Xavier Pawlik, Resch Joseph și Neuberger R. **Atelier:** Viena
Material: AR **Dim.** 65 mm.

39. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la căsătoria regelui Carol I cu regina Elisabeta I - Ad Memoriam – 1894, 3 noimbrie

Autor: Fessler R. **Atelier:** București

Material: AR aurit **Dim.** 30 mm.

40. Medalie comemorativă: Comemorarea celei de a 25-a aniversări de la căsătoria regelui Carol I cu regina Elisabeta I (Machetă) – 1894

Autor: Telge Paul **Atelier:** Berlin

Material: AE **Dim.** 250 mm.

41. Medalie comemorativă: Școala de Arte și Meserii din București, cu ocazia celei de a 55-a aniversări a Carol I – 1894, 26 aprilie 1894 (Machetă)

Autor: Paciurea Dimitrie **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 170x140 mm.

42. Medalie comemorativă cu toartă: Manevrele armatei române din 1894

Autor: Kullrich Wilhelm și Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 39 mm.

43. Medalie comemorativă: Vizita regelui Carol I și a reginei Elisabeta la Expoziția "Societății Cooperative a constructorilor și meseriașilor români" – 1894, 4 noiembrie

Autor: Schwerdtner Johann și Carniol Menachem Fiul **Atelier:** Viena

Material: AE **Dim.** 57 mm.

44. Medalie comemorativă: Inaugurarea podului "Regele Carol I" de la Cernavodă – 1895, octombrie

Autor: Scharff Anton **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 70,5 mm.

45. Medalie comemorativă: Inaugurarea podului "Regele Carol I" de la Cernavodă – 1895, 14 septembrie

Autor: Kullrich Wilhelm **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 30,5 mm.

46. Medalie comemorativă: Inaugurarea podului "Regele Carol I" de la Cernavoda – 1895, 14 septembrie

Autor: Telge Paul **Atelier:** Berlin

Material: AE **Dim.** 59 mm.

47. Medalie comemorativă: **Inaugurarea podului "Regele Carol I" peste Dunăre – 1895, 14 octombrie**
Autor: Kullrich Wilhelm și Carniol Menachem *Atelier:* București
Material: AE *Dim.* 30 mm.
48. Medalie comemorativă cu toartă: **Inaugurarea podului "Regele Carol I" de la Cernavodă – 1895**
Autor: Lauer și Fii *Atelier:* Nürnberg
Material: AE aurit *Dim.* 29 mm.
49. Medalie comemorativă: **Inaugurarea Palatului de Justiție din București – 1895**
Autor: Stelmanns C. *Atelier:* Paris
Material: AR *Dim.* 61 mm.
50. Medalie comemorativă cu toartă: **În amintirea marilor manevre ale Corpului 1 și 2 al Armatei române – 1895**
Autor: Kullrich Wilhelm și Carniol Menachem *Atelier:* București
Material: AE *Dim.* 29 mm.
51. Medalie comemorativă: **Punerea pietrei fundamentale a portului Constanța – 1896, 16 octombrie**
Autor: Scharff Anton *Atelier:* Viena
Material: AR *Dim.* 65 mm.
52. Medalie comemorativă: **Punerea pietrei fundamentale a portului Constanța – 1896, 16 octombrie**
Autor: Carniol Menachem Fiul *Atelier:* București
Material: AE *Dim.* 50 mm.
53. Medalie comemorativă: **Inaugurarea clădirii Teatrului Național din Iași – 1896**
Autor: Sternberg N. *Atelier:* Iași
Material: AE *Dim.* 50 mm.
54. Medalie comemorativă: **Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I în România – 1896, 16 – 18 septembrie**
Autor: Carniol Menachem Fiul *Atelier:* București
Material: AE aurit *Dim.* 76 mm.
55. Medalie comemorativă: **Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la Palatul Cotroceni – 1896, 16/28 – 17/29 septembrie**
Autor: Carniol Menachem Fiul *Atelier:* București

Material: AE aurit **Dim.** 33 mm.

56. Medalie comemorativă: **Trecerea în revistă a trupelor române de către regele Carol I și împăratul Francisc Iosif I, cu prilejul vizitei la București – 1896, 17/29 septembrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 33 mm.

57. Medalie comemorativă cu toartă: **Trecerea în revistă a trupelor române de către regele Carol I și împăratul Francisc Iosif I, cu prilejul vizitei la București - "Amicii Păcii" – 1896**

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AL **Dim.** 33 mm.

58. Medalie comemorativă: **Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la forturile capitalei – 1896, 17/29 septembrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 33 mm.

59. Medalie comemorativă: **Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la București, Sinaia, Vârciorova, Turnu Severin, Craiova, Slatina, Pitești și Predeal – 1896, 16/28 – 18/30 septembrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 33 mm.

60. Medalie comemorativă: **Inaugurarea canalului navigabil de la Porțile de Fier ale Dunării – 1896, 15/27 septembrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 29 mm.

61. Medalie comemorativă: **Inaugurarea monumentului Batalionului 2 vânători din Ploiești – 1897**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 65 mm.

AE **Dim.** 65 mm.

62. Medalie comemorativă: **Punerea pietrei fundamentale a Palatului CEC – 1897**

Autor: Scharff Anton și Dimitrescu Constantin **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 65 mm.

63. Medalie comemorativă: **Inaugurarea Palatului Universității din Iași – 1897, octombrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 65,5 mm.

AR aurit **Dim.** 65,5 mm.

64. Decorație: "Răspłata muncii pentru învățământul primar", clasa I, model 1898 – 1898 – 1914

Autor: Dimitrescu Constantin și Fassler A. **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 31 mm.

65. Medalie comemorativă: Aniversarea a 50 de ani de la Revoluția din 1848

Autor: Schwartz C. **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 39 mm.

66. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 50 de ani de la Revoluția din 1848 - Epoca deliberației – 1898, 11 iunie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 22x22 mm.

67. Medalie comemorativă: Inaugurarea monumentului lui Tudor Vladimirescu din Tg. Jiu – 1898

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 65 mm.

68. Medalie comemorativă: Manevrele regale din 1898

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 65 mm.

69. Plachetă comemorativă: Vizita regelui Carol I în Rusia – 1898

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AE argintat **Dim.** 72x55 mm.

70. Medalie comemorativă: Inaugurare Palatului Înaltei Curți de Conturi din București – 1899, 11/23 mai 1899

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 76 mm.

71. Medalie comemorativă: Comemorarea aniversării a 60 de ani de la nașterea regelui Carol I și a 33 de ani de domnie – 1899

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 76 mm.

72. Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea serbării patriotice legată de sfîșțirea drapelelor unităților militare – 1900

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 23 mm.

73. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la înființarea Societații Geografice Române – 1900, 15 iunie

Autor: Carniol Menachem Fiul și Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 65 mm.

74. Plachetă comemorativă: Pavilionul României la Expoziția Universală de la Paris – 1900

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AE argintat **Dim.** 107x83 mm.

75. Medalie comemorativă: Aniversarea a 35 de ani de domnie a regelui Carol I și a 20 de ani de la proclamarea Regatului - Toți pentru patrie și rege ! – 1901

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 65 mm.

76. Medalie comemorativă: Inaugurarea Palatului Poștei, Telegrafului și Telefoanelor – 1901

Autor: Dimitrescu Constantin **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 71,5 mm.

77. Medalie comemorativă: Inaugurarea Palatului Poștelor- Telegrafului – Telefoanelor – 1901 (Probă)

Autor: Dimitrescu Constantin **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 72 mm.

78. Medalie comemorativă: Întâlnirea de la Abbazia dintre regele României, Carol I și regele Greciei, George I – 1901, 30 aprilie – 2 mai

Autor: Szirmay Tony **Atelier:** Paris

Material: AE **Dim.** 51 mm.

79. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la Războiul de Independență – 1902, 10 mai (Machetă)

Autor: Telge Paul **Atelier:** Berlin

Material: Tombac patinat **Dim.** 205x145 mm.

80. Plachetă comemorativă: Carol I - regele României – 1902 – 1905 (Machetă)

Autor: Orda **Atelier:** Neprecizat

Material: AE **Dim.** 125x77 mm.

81. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la războiul de Independență - "A ! Asta-i muzica ce-mi place !" – 1902, 15 mai

Autor: Carniol Menachem Fiul și Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE argintat **Dim.** 67x38 mm.

82. Medalie comemorativă cu toartă: **Aniversarea a 25 de ani de la Războiul de Independență – 1902**

Autor: Petroff (Librăria) **Atelier:** Bârlad

Material: AL **Dim.** 39 mm.

83. Medalie comemorativă: **Vizita regelui României, Carol I în Bulgaria – 1902, octombrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 50 mm.

84. Plachetă comemorativă: **În amintirea întâlnirii de la Ischl a regelui Carol I al României cu Francisc Iosif I, împăratul Austro-Ungariei – 1902, 3 – 8 iunie**

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AR **Dim.** 60x44 mm.

85. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 33 de ani de la construcția clădirii Facultății de Medicină din București – 1902**

Autor: Mayer Wilhelm și Wilhelm Franz **Atelier:** Stuttgart

Material: AE **Dim.** 50,5 mm.

86. Decorație: **"Bărbăție și credință", cl. I – 1903 (Proiect)**

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 35x25 mm.

87. Medalie-premiu: **Congresul și Expoziția "Asociației române pentru înaintarea și răspândirea științelor" din București – 1903**

Autor: Krauss Carl; Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 60 mm.

88. Plachetă comemorativă: **Sfințirea Bisericii Sf. Treime din Sinaia – 1903, 26 mai**

Autor: Popescu G. **Atelier:** București

Material: AR aurit **Dim.** 82x51 mm.

89. Medalie comemorativă: **Întâlnirea de la Ischl dintre regele României, Carol I și împăratul Francisc Iosif I al Austro-Ungariei – 1903**

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AR **Dim.** 55 mm.

90. Medalie comemorativă: **Botezul principelui Nicolae – 1903, 3 octombrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 76 mm.

91. Plachetă comemorativă: **Sfințirea bisericii "Sf. Nicolae, vlădica din Prund" – 1904**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 67x38 mm.

92. Plachetă comemorativă: **Restaurarea bisericilor „Sf. Nicolae” și „Trei Ierarhi” din Iași – 1904**

Autor: Șaraga F. ? **Atelier:** Iași

Material: AR **Dim.** 35x35 mm.

93. Plachetă comemorativă: **Reclădirea bisericii "Sf. Nicolae" din Iași – 1904**

Autor: Popescu G. **Atelier:** Iași

Material: AR **Dim.** 68x51 mm.

94. Medalie comemorativă cu toartă: **Manevrele regale – Botoșani – 1905, septembrie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 29 mm.

95. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 40 de ani de domnie a regelui Carol I – 1906**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 37 mm.

96. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 40 de ani de domnie a regelui Carol I – 1906**

Autor: Carniol Menahem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 22 mm.

97. Plachetă comemorativă: **Aniversarea a 40 de ani de domnie a regelui Carol I - "Intrarea în țara a Domnitorului" – 1906**

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 70,5x47,5 mm.

98. Plachetă comemorativă: **Aniversarea a 40 de ani de domnie a regelui Carol I - "Pax - Labor" – 1906**

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AR **Dim.** 114x72 mm.

99. Medalie comemorativă: **Întâlnirea tuturor primarilor din România cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a regelui Carol I – 1906**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 29 mm.

100. Medalie-premiu cu toartă: Premiu școlar la învățământul primar, cu ocazia sărbătoririi jubileului de 40 de ani de domnie ai regelui Carol I – 1906

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE argintat **Dim.** 29 mm.

101. Medalie comemorativă: Aniversarea a 40 ani de domnie a Regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 76,5 mm.

102. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 29 mm.

103. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani - "Regele veghează, România înflorește" – 1906

Autor: Stelmans L. **Atelier:** Puriș

Material: AR **Dim.** 85x70 mm.

104. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 ani de domnie a regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani - "Părinților neamului românesc - Traian și Carol" – 1906

Autor: Storck Carl **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 89x63 mm.

105. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și 1800 de ani de la cucerirea Dacie de către romani – 1906, 17 august

Autor: Șaraga F. **Atelier:** Iași

Material: AR **Dim.** 33x33 mm.

106. Insignă: Senatul României cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906

Autor: Resch Josef **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 47,5x28 mm.

107. Plachetă comemorativă: Expoziția Generală Română – 1906

Autor: Ghyka Alexandru Ioan și Resch Josef **Atelier:** București

Material: AR și email **Dim.** 125x88 mm.

108. Medalie-premiu: Expoziția Generala Română din București – 1906

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 62,5 mm.

109. Medalie comemorativă cu toartă: Expoziția Generala Română deschisă cu prilejul celei de a 40-a aniversării a domniei regelui Carol I – 1906

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE aurit și AL **Dim.** 30 mm.

110. Medalie comemorativă: Comemorarea celei de a 25-a aniversări de la începerea construcției Castelului Peleş și a celei de a 67-a aniversări de la nașterea regelui Carol I – 1906

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AR **Dim.** 50 mm.

111. Medalie-premiu: Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor - Premiu la jocul oina – 1906

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 29 mm.

112. Medalie comemorativă: Manevrele regale de la Ploiești – 1906, septembrie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 62,5 mm.

113. Medalie comemorativă: Acordarea de drepturi culturale și religioase pentru aromânii din Imperiul Otoman – 1906

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 76 mm.

114. Medalie comemorativă: Carol I - Regele României – 1906 – 1914 (Machetă)

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AE argintat **Dim.** 63 mm.

115. Plachetă comemorativă cu toartă: Carol I - Regele României – 1906 – 1914

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE argintat **Dim.** 77x58 mm.

116. Medalie comemorativă: Aniversarea a 30 de ani de la Războiul de Independență "Luarea Griviței și eliberarea Bulgariei" – 1907

Autor: Saraga F. **Atelier:** Iași

Material: AE aurit **Dim.** 39,5 mm.

117. Medalie comemorativă: Botezul la Galați a monitoarelor "Ion Brătianu", "Lascăr Catargiu", "Al. Lahovari", "Mihail Kogălniceanu" și a vedetelor "Maior C. Ene", "Maior D. Giurașcu", "Maior G. Șonțu", "Maior N. Gr. Ioan", "Căpitan V. Mărăcineanu", "Căpitan N. L. Bogdan" – 1907

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 50 mm.

118. Medalie comemorativă: Botezul monitoarelor "Ion C. Brătianu", "Lascăr Catargiu" și a vedetelor "Maior C. Ene", "Maior D. Giurașcu", "Maior G. Șonțu", "Maior N. Gr. Ioan", "Căpitan V. Mărăcineanu", "Căpitan N. L. Bogdan", "Căpitan M. Romano" și "Locotenent D. Călinescu" – 1907, septembrie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 40 mm.

119. Medalie comemorativă: Inaugurarea monumentului de la Turnu Măgurele dedicat soldaților din Reg. 20 Teleorman căzuți pe câmpiile Bulgariei în timpul Războiul de Independență – 1907, octombrie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 56,5 mm.

120. Medalie comemorativă: Inaugurarea monumentului de la Pitești dedicat soldaților căzuți în Războiul de Independență – 1907

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 32 mm.

121. Medalie comemorativă: Punerea pietrei fundamentale la Biserica "Sf. Ilie Nou" din București – 1907

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 33 mm.

122. Medalie comemorativă cu toartă: Inaugurarea monumentului Independenței de la Tulcea – 1907

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR aurit **Dim.** 76 mm.

123. Medalie comemorativă cu toartă: Manevrele regale – Tulcea – 1907, septembrie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 25 mm.

124. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 50 de ani de la înrolarea Principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen în Regimentul I de Artilerie de Gardă și

Regimentul 9 de Dragoni din Hanovra – 1907**Autor:** Szirmai Tony *Atelier:* Paris**Material:** AE *Dim.* 80x55 mm.

125. Plachetă comemorativă: **Lansarea la apă a monitoarelor "Ion C. Brătianu", "Lascăr Catargiu", "Mihail Kogălniceanu" și "Alexandru Lahovary" construite la Trieste și armate la șantierele navale de la Galați – 1907**

Autor: Schaefer Hans *Atelier:* Viena**Material:** AR *Dim.* 99x66 mm.

126. Plachetă comemorativă: **Participarea României la a doua Conferință pentru pace de la Haga – 1907**

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris**Material:** AE *Dim.* 90x72 mm.

127. Plachetă comemorativă: **Comemorarea celei de a 40-a aniversări de la înființarea Camerei de Comerț și Industrie din București și a punerii pietrei fundamentale la clădirea Bursei de Efecte și Mărfuri – 1908, 11 mai**

Autor: Zimmermann N. și Resch Josef *Atelier:* Viena**Material:** AE *Dim.* 95x60 mm.

128. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească – 1909**

Autor: Mayer Wilhelm și Wilhelm Franz *Atelier:* Stuttgart**Material:** AR *Dim.* 70 mm.

129. Plachetă comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească – 1909**

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris**Material:** AE argintat *Dim.* 74x53 mm.

130. Decorație: **Medalia "Comemorarea celei de a 70-a aniversări a regelui Carol I" – 1909, 3/20 aprilie (Proiect)**

Autor: Telge Paul *Atelier:* Berlin**Material:** AE aurit *Dim.* 43x33 mm.

131. Medalie comemorativă cu toartă: **Comemorarea celei de a 70-a aniversări a regelui Carol I – 1909, 3/20 aprilie**

Autor: Telge Paul *Atelier:* Berlin**Material:** AE aurit *Dim.* 34 mm.

132. Plachetă comemorativă: **Comemorarea a 70 de ani de la naștere și a 48 de ani de la înrolarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen în armata**

prusiană – 1909, 20 aprilie 1839, 1861 – 1866

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris

Material: AE argintat *Dim.* 85x71 mm.

133. Plachetă comemorativă: Acordarea gradului de feldmareșal al armatei imperiale germane, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani – 1909

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris

Material: AR *Dim.* 85x71 mm.

134. Plachetă comemorativă: Ridicarea regelui Carol I la gradul de feldmareșal al armatei germane, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani – 1909, 20 aprilie (Machetă)

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris

Material: AE argintat *Dim.* 200x165 mm.

135. Medalie comemorativă: Aniversarea a 75 de ani de la întemeierea Academiei Mihăilene și a 50 de ani de la întemeierea Universității din Iași – 1909

Autor: Kissing *Atelier:* Iași

Material: AE aurit

136. Plachetă comemorativă: Inaugurarea portului Constanța – 1909, 27 septembrie

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris

Material: AE *Dim.* 100x69 mm.

137. Medalie comemorativă: În amintirea vizitei regelui Albert I al Belgiei în România – 1909

Autor: Szirmai Tony și Koller *Atelier:* Paris

Material: AE *Dim.* 60 mm.

138. Plachetă comemorativă: Participarea României la Conferința Internațională privind circulația automobilelor – 1909

Autor: Szirmai Tony *Atelier:* Paris

Material: AE *Dim.* 75x57 mm.

139. Plachetă comemorativă: Comemorarea aniversării a 40 de ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta I – 1909

Autor: Storek Fridrieck *Atelier:* București

Material: AE *Dim.* 70x51 mm.

140. Plachetă comemorativă: Botezul principesei Ileana – 1909, 23 decembrie 1908 - 15 ianuarie 1909

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 91x85 mm.

141. Medalie comemorativă cu toartă: **Aniversarea a 50 de ani de la constituirea Batalionului 1 Vânători – 1910**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 39x32 mm.

142. Medalie comemorativă: **Inaugurarea palatului Ministerului Lucrărilor Publice – 1910, 20 octombrie**

Autor: Resch Josef **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 70 mm.

143. Plachetă comemorativă: **Comemorarea aniversării a 60 de ani de la înrolarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen ca ofițer în armata prusiană și a 50 de ani de la demisia sa – 1911, 11 aprilie**

Autor: Boesse Johannes **Atelier:** Berlin

Material: AR **Dim.** 175x110 mm.

AE **Dim.** 175x110 mm.

144. Medalie comemorativă cu toartă: **Manevrele regale române din 1911 – 1911**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 34 mm.

145. Plachetă comemorativă: **Inaugurarea monumentului Independenței de la Craiova – 1912**

Autor: Avesș și Mendel **Atelier:** Craiova

Material: AE **Dim.** 90x62 mm.

146. Medalie comemorativă: **Inaugurarea monumentului Independenței de la Craiova – 1912**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 33 mm.

147. Medalie comemorativă: **Inaugurarea tunelului de la Berești – 1912**

Autor: Marchetti Henri și Johnson Samuel **Atelier:** Milano

Material: AE **Dim.** 50 mm.

148. Medalie comemorativă: **Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913**

Autor: Șaraga F și Kissing **Atelier:** Iași

Material: AR **Dim.** 34,5 mm.

149. Medalie comemorativă: Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913

Autor: Șaraga F. și Kissing **Atelier:** Viena

Material: AE **Dim.** 63 mm.

150. Medalie comemorativă cu toartă: Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913

Autor: Șaraga F și Kissing **Atelier:** Iași

Material: AE aurit **Dim.** 34 mm.

151. Medalie comemorativă: Voiește și vei putea ! - Dreptul nostru ! – 1913

Autor: Șaraga F. și Kissing **Atelier:** Viena ?

Material: AR **Dim.** 63 mm.

152. Medalie comemorativă: Voiește și vei putea ! - Dreptul nostru ! – 1913

Autor: Neprecizat **Atelier:** Neprecizat

Material: AE argintat **Dim.** 34 mm.

153. Medalie comemorativă cu toartă: Carol I, sufletul păcii – 1913

Autor: Kissing **Atelier:** Viena

Material: AR **Dim.** 28 mm.

154. Medalie comemorativă: Tratatul de pace de la București – 1913, 28 iulie – 10 august

Autor: Mayer Wilhelm, Wilhelm Franz și Alessandrescu Constantin **Atelier:** Stuttgart

Material: AE **Dim.** 89 mm.

155. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913, 28 iulie – 10 august

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 91x60 mm.

156. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913, 29 iulie – 10 august

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AR **Dim.** 82x51 mm.

157. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913

Autor: Szirmai Tony **Atelier:** Paris

Material: AE **Dim.** 98x90 mm.

158. Medalie comemorativă: Pacea de la București – 1913, 28 iulie

Autor: Nocq Henry **Atelier:** Paris

Material: AR **Dim.** 58,5 mm.

159. Medalie comemorativă: **În amintirea păcii balcanice – 1913, 28 iulie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 27 mm.

160. Medalie comemorativă: **Participarea Armatei române la campania din Bulgaria – 1913**

Autor: Neprecizat **Atelier:** Neprecizat

Material: AE aurit **Dim.** 39 mm.

161. Medalie comemorativă cu toartă: **În amintirea ocupării Cadrilaterului – 1913**

Autor: Negreanu O. **Atelier:** București ?

Material: AE aurit **Dim.** 30 mm.

162. Medalie comemorativă: **Comemorarea alipirii Cadrilaterului – 1913**

Autor: Nelli M. **Atelier:** Florența

Material: AE **Dim.** 40 mm.

163. Plachetă comemorativă: **Regele Carol I – 1913**

Autor: Galambos Arthur **Atelier:** Berlin

Material: AE **Dim.** 78,5x58,5 mm.

164. Medalie comemorativă cu toartă: **Regele Carol I – 1913 – 1914**

Autor: Galambos Arthur ? și Radivon Theodor **Atelier:** București ?

Material: AR **Dim.** 29 mm.

165. Medalie comemorativă cu toartă: **Regele Carol I – 1913**

Autor: Kissing ? și Radivon Theodor **Atelier:** Iași ?

Material: AR aurit **Dim.** 35 mm.

166. Medalie comemorativă: **Inaugurarea monumentului "Trecerea Dunării" de la Calafat – 1913**

Autor: Kissing **Atelier:** Viena

Material: AE **Dim.** 74,5 mm.

167. Plachetă comemorativă: **În amintirea înălțătorului avânt – 1914, 1 ianuarie**

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE argintat **Dim.** 82x51 mm.

168. Medalie comemorativă: **25 de ani de la întemeierea Fundației universitare " Regele Carol I" – 1914**

Autor: Wegerle H. S. D. **Atelier:** Viena ?

Material: AE **Dim.** 70 mm.

POSTUME

169. Medalie comemorativă: **În memoria regelui Carol I – 1914, 27 septembrie**
Autor: Oertel Otto *Atelier:* Berlin
Material: AR *Dim.* 31 mm.
170. Medalie comemorativă cu toartă: **În memoria regelui Carol I -
Întemeietorul Regatului – 1914**
Autor: Carniol Menachem Fiul *Atelier:* București
Material: AE aurit *Dim.* 28 mm.
171. Medalie comemorativă cu toartă: **În amintirea morții regelui Carol I – 1914**
Autor: Neprecizat *Atelier:* București
Material: AE aurit *Dim.* 25 mm.
172. Insignă: **Comemorarea morții regelui Carol I – 1914**
Autor: Neprecizat *Atelier:* București
Material: AE aurit *Dim.* 17 mm.
173. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la întemeierea
Societății Regale Română de Geografie – 1925**
Autor: Weinberger Anton *Atelier:* Viena
Material: AE *Dim.* 70 mm.
174. Decorație: **Medalia jubiliară a Războiului de Independență – 1927**
Autor: Resch Josef *Atelier:* București
Material: AR *Dim.* 32 mm.
175. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la reintegrarea
Dobrogei în viața românească – 1928**
Autor: Huguenin *Atelier:* Le Lôle
Material: AE *Dim.* 70 mm.
176. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la reintegrarea
Dobrogei în viața românească – 1928**
Autor: Huguenin *Atelier:* Le Lôle
Material: AE *Dim.* 50 mm.
177. Plachetă comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la constituirea
Societății Politehnice din România – 1931**
Autor: Chirovici Gheorghe și Huguenin *Atelier:* Le Lôle

Material: AE **Dim.** 90x60 mm.

178. Decorație: **Medalia "Peleş" – 1933**

Autor: Jalea Ion **Atelier:** Bucureşti

Material: AE aurit **Dim.** 35 mm.

179. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 20 de ani de la înfiinţarea Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Bucureşti – 1933**

Autor: Stănescu Gheorghe şi Fassler R. III **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 50 mm.

180. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 70 de ani de la instalarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României – 1936 (Machetă)**

Autor: Becker Emil W. **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 154 mm.

181. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 70 de ani de la instalarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României – 1936, 9 mai – 9 iunie (Machetă)**

Autor: Becker Emil W. **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 150 mm.

182. Decorație: **Medalia "Centenarul regelui Carol I" – 1939**

Autor: Becker Emil W. **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 32 mm.

183. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la înfiinţarea Şcolii Superioare de Război şi inaugurarea noului local al instituţiei – 1939**

Autor: Stănescu Gheorghe **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 65 mm.

184. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la sfinţirea Bisericii Domneşti din Buşteni – 1939**

Autor: Becker Emil W. **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 60 mm.

185. Medalie comemorativă: **Aniversarea a 50 de ani de la întemeierea Fundaţiei "Regele Carol I" – 1941**

Autor: Stănescu Gheorghe **Atelier:** Bucureşti

Material: AE **Dim.** 71 mm.

NOTE

1. Prima încercare importantă de a publica sistematic medaliile românești, inclusive pe cele bătute în primele decenii ale domniei lui Carol I o datorăm lui N. G. Krupensky, *Medaliile române sub regele Carol I și alte câteva medalii mai vechi*, București, 1894 [1895], passim. O listă mult mai completă, conținând și medaliile emise la începutul secolului al XX-lea a fost publicată de E. Groner, *Rumänische Medaillen vom Jahre 1600 bis einschlieslich 1900*, București, 1905.
 Apariția Buletinului Societății Numismatice Române va determina publicarea destul de constantă, până la intrarea României în Primul Război Mondial, a medaliilor nou emise. În acest sens este lăudabil efortul făcut de G. Severeanu, G. S[evereanu], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 2, 1905, 1 (9), pp. 24 – 26; Idem [Nesemnăt = G. Severeanu], în BSNR, 2, 1905, 2 (10), pp. 63 – 68; Idem, [Nesemnăt = G. Severeanu, Gh. Iordănescu și E. Groner], *Buletinul Societății Numismatice Române cuprinzând medaliile moldo-române cunoscute de la anul 1600 până la 1906*, în BSNR, 2 -3, 1905 – 1906, 11 – 12, pp. 25 – 31, Idem, [Nesemnăt = G. Severeanu], în BSNR, 2 -3, 1905 – 1906, 11 – 12, pp. 31 – 156; Idem, [Nesemnăt = G. Severeanu], *Monedele, decorațiunile și medaliile jubiliare 1906*, în BSNR, 4, 1907, 13, pp. 3 – 29, Idem, [Nesemnăt = G. Severeanu] *Varia*, în BSNR, 4, 1907, 13, pp. 30 – 37; Idem, [Nesemnăt = G. Severeanu], *Medalii oferite de M. S. Regele*, în BSNR, 7, 1911, 16, pp. 21 – 24. Activitatea va fi preluată apoi de C. Moisil, [Nesemnăt = C. Moisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 10, 1913, 20, pp. 65 – 67; Idem, C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 11, 1914, 21, pp. 28 – 30, Idem, C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 12, 1915, 23, pp. 45 – 46, Idem, C. M[oisil], în BSNR, 12, 1915, 23, pp. 45 – 46, Idem, [Nesemnăt = C. Moisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 12, 1915, 24, p. 107. Contribuții importante au adus V. N. Popp, *Catalogul medaliilor românești de la 1906- 1914*, în BSNR, 12, 1915, 23, pp. 37 – 42, Idem, *Catalogul medaliilor românești de la 1906- 1914 (urmare)*, în BSNR, 12, 1915, 24, pp 98 – 106, C. Apostolescu-Orășianu, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în BSNR, 12, 1915, 25, pp. 142 – 151, Idem, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în BSNR, 13, 1916, 28, pp. 71 – 76 și G. S. Becheanu, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în BSNR, 12, 1915, 26, pp. 182 – 196, Idem, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în BSNR, 13, 1916, 27, pp. 28 – 41.
2. Vezi C. Moisil, C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 11, 1914, 21, pp. 28 – 30, Idem, C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 12, 1915, 23, pp. 45 – 46, Idem, C. M[oisil], în BSNR, 12, 1915, 23, pp. 45 – 46, Idem,

- [Nesemnăt = C. Moisil], *Noutăți medalistice*, în BSNR, 12, 1915, Idem, C. B[ănaru] [C. Moisil], *Medalii și plachete*, în CNA, 8, 1928, 77 – 82, p. 22, C. B[ănaru] [C. Moisil], *Medalii și plachete*, în CNA, 8, 1928, 83 – 88, pp. 41 – 42, Idem, *Jubileul dobrogean și numismatica*, în BSNR, 23, 1928, 65 – 68, pp. 43 – 46, Idem, *Monetăria Națională. Zece ani de activitate – 1935 – 1945*, București, 1945, p. 93, Gr. Costandache, *Medaliile și decorațiile militare românești*, în BSNR, 29 – 36, 1935 – 1942, 83 – 96, pp. 185 – 208 și I. Massoff, *Strădania a cinci generații – Monografia familiei Șaraga*, București, 1941, pp. 59 – 68.
3. Constanța Jecu, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România – *Creșterea Colecțiilor, Caiet Selectiv de Informare*, 23 – 24, 1968, p. 75, nr. 317 – 318.
 4. G. Buzdugan și Gh. Niculiță, *Medalii și plachete românești – Memoria metalului*, București, 1971, pp. 66 – 67, 69 – 75, 76 – 77, 83 – 84, 90 – 92, 117, 120 – 121, Constanța Jecu, *Colecția medalistică – Fondul românesc*, în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România – *Creșterea Colecțiilor, Caiet Selectiv de Informare*, 39 – 40, 1972, pp. 69 – 70, nr. 195 – 196 și Luana Popa, *Colecția de medalii românești a Muzeului Județean Brașov*, în Curmădava, 7, 1973, pp. 341 – 352.
 5. V. Ciofu, *Medaliile Societății Cooperative a Constructorilor și Meseriașilor Români din anii 1882 – 1895*, în BSNR, 67 – 69, 1973 – 1975, 121 – 123, pp. 256 – 259, Idem, *Pagini de istorie a clasei muncitoare din România ilustrate în medalistică*, în BSNR, 75 – 76, 1981 – 1982, 129 – 130, pp. 395 – 398, Idem, *Medaliile Congresului și Expoziției Științei Românești din 1903*, în BSNR, 77 – 79, 1983 – 1985, 131 – 133, p. 390 și Idem, *Voievodul Mircea cel Bătrân ilustrat în medalii*, în BSNR, 80 – 85, 1986 – 1991, 134 – 139, pp. 236 – 239, Simona Boicescu, *Mărturii ale Războiului de Independență oglindite în medalistică*, în BSNR, 70 – 74, 1976 – 1980, 124 – 128, pp. 475 – 480, Constanța Jecu, *O medalie românească din anul 1881*, în BSNR, 70 – 74, 1976 – 1980, 124 – 128, pp. 481 – 483, M. Ioniță, *Medalii și plachete românești*, în BSNR, 70 – 74, 1976 – 1980, 124 – 128, pp. 517 – 518, O. Iliescu, *Două medalii de aur inedite privitoare la războiul nostru de neam*, în SCN, 7, 1980, pp. 130 – 131, E. F. Teodorescu și V. Z. Teodorescu, *Învățămintul oglindit în medalistica românească*, în BSNR, 75 – 76, 1981 – 1982, 129 – 130, pp. 413 – 419, K. Sommer, *Friedrich Wilhelm Kullrich – Königlicher Hof-Ledaileur in Berlin – Seiner Leben und Werk*, în Numismatisches Nachrichten Blatt, 31, 1982, 10, pp. 292 – 319, O. Iliescu și A. Ievreinov, *Aleksandri în medalistica românească*, în BSNR, 80 – 85, 1986 – 1991, 134 – 139, p. 229, nr. 2, N. Curdov și E. Nicolae, *Colecția Dominik Nicol I. România. Medalii și plachete*, în BSNR, 86 – 87, 1992 – 1993, 140 – 141, pp. 283 – 303, G. Custurea și Maria Bălăbănescu, *Catalogul medaliilor românești din colecția Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța*

- (1859 – 1940), în Pontica, 26, 1993, pp. 273 – 304; Constanța Știrbu, Ana Maria Velter, Katiușa Catrina, Simona Boicescu, Doina Ciobanu, *Evenimente și personalități românești în opera unor medaliști străini*, Muzeul Național de Istorie a României - *Catalog de expoziție*, 1993; Katiușa Pârvan, Doina Ciobanu, Maria Ioniță, *Monumente și edificii în medalistică*, Muzeul Național de Istorie a României - *Catalog de expoziție*, 1994; K. Schulz, *Der Medaille Anton Scharff*, în NZ, 104 – 105, 1997, pp. 31 – 39, [Nesemnăt = Vali Savu], *Cabinetul de medalistică și de decorații – Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova*, *Catalog de expoziție*, Ploiești, 1997; Katiușa Pârvan, Cătălina Opaschi, *Colecția de medalii Ștefan Capșa*, Muzeul Național de Istorie a României - *Catalog de expoziție*, 1997; Al. Ievreinov, A. Dușu și Liliana Hanganu, *Portretul în medalistică – Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București – Catalog de expoziție*, București, 1998 și Speranța Diaconescu și Elena Marcu, *Însemne de asociații profesionale orășenești (1882 – 1897) din colecțiile particulare bucureștene*, în București – Materiale de istorie și muzcografie, 13, 1999, pp. 300 – 304, Katiușa Pârvan, *Medalii care au aparținut familiei Brătianu păstrate la Muzeul Național*, în București. Materiale de istorie și muzeografie, XV, 2001, pp. 320-330.
6. E. Oberländer-Târnoveanu și Katiușa Pârvan, *Efigii regale*, București, Editura "NOI", 2000.
 7. C. Moisil, *Portretele monetare ale regelui Carol I*, în Arta și tehnica grafică – Buletinul Imprimeriilor Statului, 9, 1939, pp. 3 – 9.
 8. Carmen Tănăsioiu, *Carol I și iconografia sa oficială – mărci poștale, monede, medalii*, în Mituri istorice românești, sub direcția lui L. Boia, București, 1995, pp. 152 – 153 și Idem, *Iconografia regelui Carol I – De la mit la realitate*, Timișoara, 1999, p. 35.
 9. K. Sommer, *loc. cit.*
 10. K. Schulz, *loc. cit.*
 11. O. Iliescu, *Moneda-medalie emisă de Mihai Viteazul (1600). Identificarea exemplarelor originale*, în SCN, 10, 1993, pp. 143-154, 1996.
 12. G. Buzdugan, O. Luchian și C. C. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, București, 1977, pp. 34-35 și D. Ungureanu, *Emisiunile de argint ale lui Constantin Brâncoveanu. Monede, medalii, sau o încercare de a introduce un nou sistem monetar ?*, în 130 de ani de la crearea sistemului monetar modern român, pp. 321-332, București, 1997.
 13. Katiușa Pârvan, *Contribuții la cunoașterea unor medalii de secol XVIII-XIX*, în CN, 7, 1996, pp. 217-222.
 14. Asupra începuturilor medalisticii românești, cf. G. Buzdugan și Gh. Niculiță, *op. cit.*, pp. 233-236.
 15. *Ibidem.*, pp. 236-238.
 16. G. Severcanu, [Nesemnăt = G. Severcanu], *Medalii oferite de M. S. Regele*, în BSNR, 7, 1911, 16, pp. 21 – 24.

Medalie: Proclamarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen ca Domn al României – 1866, avers; revers (Cat. 1).

Médaille: La proclamation du Charles de Hohenzollern-Sigmaringen prince de Roumanie, 1866, droit; revers (Cat. 1).

Medalie-distincție: România – Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen – „Bene Merenti” – 1866–1869, avers; revers (Cat. 2).

Médaille-décoration: Roumanie – Charles Ier de Hohenzollern-Sigmaringen – „Bene Merenti” – 1866–1869, droit; revers (Cat. 2).

Medalie: Căsătoria principelui Carol I cu principesa Elisabeta de Wied, 1869, 3/15 noiembrie, avers; revers (Cat. 5).

Médaille: Le mariage du prince Charles Ier avec la princesse Elisabeth de Wied, 1869, le 3/15 novembre, droit; revers (Cat. 5).

Medalie: (Probă): Comemorarea victoriilor în Războiul de Independență și a unirii Dobrogei cu România – 1878, avers; revers (Cat. 9).

Médaille: (Epreuve): La Commémoration des victoires pendant la Guerre d'Indépendance et de l'annexion de la Dobroudja – 1878, droit; revers (Cat. 9).

Medalie: Comemorarea a cinci ani de la proclamarea Independenței și a Regatului – 1881, avers; revers (Cat. 11).

Médaille: La Commémoration du cinquième anniversaire de la proclamation de l'Indépendance et la proclamation du Royaume – 1881, droit; revers (Cat. 11).

Medalie: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca Rege al României – 1881, 10-mai, avers; revers (Cat. 15).

Médaille: La fête du couronnement du Charles Ier comme Roi de Roumanie – 1881, le 10 mai, droit; revers (Cat. 15).

Medalie: Aniversarea a 25 ani de domnie a Regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891, avers; revers (Cat. 27).

Médaille: La commémoration du 25e anniversaire de l'événement du Roi Charles Ier et du 10e anniversaire de la proclamation du Royaume – 1891, droit; revers (Cat. 27).

Plachetă: Aniversarea a 25 ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891, avers; revers (Cat. 36).

Plaquette: La commémoration du 25e anniversaire de l'avènement du Roi Charles Ier et du 10e anniversaire de la proclamation du Royaume – 1891, droit; revers (Cat. 36).

Medalie: Omagiul clerului Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul aniversării a 25 ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta – 1894, 3/15 noiembrie, avers (Cat. 38).

Médaille: L'hommage du clergé de l'Église Orthodoxe Roumaine à l'occasion du 25e anniversaire du mariage de Charles Ier et d'Elisabeth – 1894, le 3/15 novembre, droit (Cat. 38).

Medalie: Inaugurarea Castelului Peleş – 1883, avers; revers (Cat. 22).

Médaille: L'inauguration du Château du Peleș – 1883, droit; revers (Cat. 22).

Medalie: Vizita Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta la Expoziția „Societății Cooperative a constructorilor și meseriașilor români” – 1894, 4 noiembrie, avers; revers (Cat. 43).

Médaille: La visite du Roi Charles Ier et de la Reine Elisabeth à l'Exposition de la „Société des Coopérateurs, constructeurs et travailleurs roumains” – 1894, le 2 novembre, droit; revers (Cat. 43).

Medalie: Punerea pietrei fundamentale a Palatului CEC – 1897, avers (Cat. 62).

Médaille: La mis de la pierre fondamentale du Palais de la Maison d'Epargne – 1897, droit (Cat. 62).

Medalie: Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I în România — 1896, 16–18 septembrie, avers; revers (Cat. 54).

Médaille: La visite de l'Empereur d'Autriche-Hongrie, François-Joseph Ier en Roumanie — 1896, le 16–18 septembre, droit; revers (Cat. 54).

Plachetă: Vizita Regelui Carol I în Rusia — 1898, avers; revers (Cat. 69).

Plaquette: La visite du Roi Charles Ier en Russie — 1898, droit; revers (Cat. 69).

Medalie: Inaugurarea Palatului de Justiție din București – 1895, avers (Cat. 49).

Médaille: L'inauguration du Palais de Justice de Bucarest – 1895, droit (Cat. 49).

Medalie: Aniversarea a 35 ani de domnie a Regelui Carol I și a 20 ani de la proclamarea Regatului – „Toți pentru patrie și rege!” – 1901, avers; revers (Cat. 75).

Médaille: La commémoration du 35e anniversaire d'avènement du Roi Charles Ier et de la 20e anniversaire de la proclamation du Royaume – „Tous pour la patrie et pour le Roi!” – 1901, droit; revers (Cat. 75).

Medalie: Întâlnirea de la Abbazia dintre Regele României, Carol I și Regele Greciei, George I – 1901, 30 aprilie – 2 mai, avers; revers (Cat. 78).

Médaille: La rencontre d'Abbazia entre Charles Ier Roi de Roumanie et George Ier Roi de Grèce – 1901, le 30 avril – le 2 mai, droit; revers (Cat. 78).

Plachetă (Machetă): Comemorarea celei de a 25^a aniversări a Războiului de Independență – 1902, 10 mai, avers; revers (Cat. 79).

Plaqueette (Maquette): La commémoration du 25e anniversaire de la Guerre d'Indépendance – 1902, le 10 mai droit; revers (Cat. 79).

Plachetă: Restaurarea bisericilor „Sf. Nicolae” și „Trei Ierarhi” din Iași – 1904, avers; revers (Cat. 92).

Plaqueette: La restauration des églises „Saint Nicolas” și „les Trois Hiérarques” de Iassy – 1904, droit; revers (Cat. 92).

Plachetă: Aniversarea a 40 ani de domnie a Regelui Carol I – „Intrarea în țară a Domnitorului” – 1906, avers; revers (Cat. 97).

Plaque: La commémoration du 40e anniversaire du règne de Charles Ier – „L'arrivée du Prince dans le pays” – 1906, droit; revers (Cat. 97).

Medalie: Aniversarea a 40 ani de domnie a Regelui Carol I – 1906, avers (Cat. 95).

Médaille: La 40e anniversaire du règne de Charles Ier – 1906, droit (Cat. 95).

Insignă: Senatul României cu prilejul aniversării a 40-ani de domnie a Regelui Carol I și a 1800 ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906, avers; revers (Cat. 106).

Insigne: Le Sénat de Roumanie à l'occasion du 40e anniversaire du règne de Charles Ier et du 1800e anniversaire de la conquête de Dacie par les Romains – 1906, droit; revers (Cat. 106).

Decorație (Proiect): „Comemorarea celei de a 70-a aniversări a Regelui Carol Ier – 1909, 3/20 aprilie, avers; revers (Cat. 130).

Décoration (Projet): „La commémoration du 70e anniversaire du Roi Charles Ier – 1909, le 3/20 avril, droit; revers (Cat. 130).

Medalie: Comemorarea celei de a 70-a aniversări a Regelui Carol I – 1909, 3/20 aprilie, avers; revers (Cat. 131).

Médaille: La commémoration du 70e anniversaire du Roi Charles Ier – 1909, le 3/20 avril, droit; revers (Cat. 131).

Plachetă: Comemorarea aniversării a 40 ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta – 1909, avers; revers (Cat. 139).

Plaque: La commémoration du 40e anniversaire du mariage du Roi Charles Ier avec Elisabeth – 1909, droit; revers (Cat. 139).

Plachetă: Inaugurarea portului Constanța – 1909, 27 septembrie, avers
(Cat. 136).

Plaque: L'inauguration du port de Constantza – 1909, le 27 septembre, droit
(Cat. 136).

Medalie: Aniversarea a 50 ani de la unirea Moldovei cu Țara Românească – 1909,
avers; revers (Cat. 128).

Médaille: La commémoration du 50e anniversaire de l'Union de la Moldavie avec la
Valachie – 1909, droit; revers (Cat. 128).

Medalie: Inaugurarea monumentului Independenței de la Tulcea—1907, avers; revers (Cat. 122).

Médaille: L'inauguration du monument de l'Indépendance de Tulcea — 1907, droit; revers (Cat. 122).

Plachetă: Comemorarea aniversării a 60 ani de la înrolarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen ca ofițer în armata prusiană și a 50 ani de la demisia sa — 1911, 11 aprilie, avers (Cat. 143).

Plaquette: Commémoration du 60e anniversaire depuis l'enrôlement du prince Charles de Hohenzollern-Sigmaringen comme officier dans l'armée prussienne et du 50e anniversaire de sa démission de cette armée—1911, le 11 avril, droit (Cat. 143).

Medalie: Aniversarea a 50 ani de la întemeierea Societății Regale Române de Geografie – 1925, avers; revers (Cat. 173).

Médaille: La commémoration du 50e anniversaire de la fondation de la Société Royale Roumaine de Géographie – 1925, droit; revers (Cat. 173).

Medalie (Machetă): Aniversarea a 70 ani de la instalarea dinastiei de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României – 1936, avers (Cat. 181).

Médaille: (Maquette): La commémoration du 70e anniversaire de l'avènement de la dynastie de Hohenzollern-Sigmaringen sur le trône de Roumanie – 1936, droit (Cat. 181).

Medalie: Aniversarea a 50 ani de la sfințirea Bisericii Domnești din Bușteni – 1939, avers; revers (Cat. 184).

Médaille: La commémoration du 50e anniversaire de la consécration de l'Église Royale de Bușteni – 1939, droit; revers (Cat. 184).

Plachetă: Regele Carol I – 1913, avers (Cat. 163).
 Plaquette: Le Roi Charles Ier – 1913, droit (Cat. 163).

Plachetă: Aniversarea a 50 ani de la constituirea Societății Politehnice din România – 1931, avers (Cat. 177).

Plaquette: La commémoration du 50e anniversaire de la fondation de Société Polytechnique de Roumanie – 1931, droit (Cat. 177).

Medalie: Aniversarea a 50 ani de la reintegrarea Dobrogei în viața românească – 1928, avers; revers (Cat. 175).

Médaille: La commémoration du 50e anniversaire de la réintégration de Dobroudja dans la vie roumaine – 1928, droit; revers (Cat. 175).

17. C. Moisil, *Portretele monetare...*, pp. 4-5.
18. K. Sommer, *loc. cit.*
19. K. Schulz, *loc. cit.*
20. I. Massoff, *loc. cit.*
21. C. Popa și N. Curdov, *Opera medalistică a sculptorului Ion Jalea*, în BSNR, 80 – 85, 1986 – 1991, 134 – 139, pp. 247 – 257.

CHARLES I^{er}e DANS L'ART DE LA MEDAILLE

Résumé

Cette étude constitue une nouveauté absolue dans les recherches dédiées à l'art de la médaille roumaine. Il se propose de mettre à la disposition tant des historiens et des historiens de l'art une sélection significative, complètement illustrée, de médailles et de plaquettes aux effigies du fondateur de la dynastie roumaine – Charles Ier d'Hohenzollern-Sigmaringen (1866-1914).

Bien que l'étude systématique des médailles roumaines ne remonte qu'à la fin du XIXe siècle et au premières années du XXe siècle, nous ne disposons pas encore d'un catalogue complet, qui comprenne tant la description des pièces, que les données techniques essentielles et l'illustration complète de chaque type et de ses variantes. En abordant le thème des effigies princières et royales de Charles Ier dans l'art de la médaille les auteurs se sont engagés en une entreprise à la fois difficile et fascinante. À l'exception de trois études partielles, portant sur la seule époque de Charles Ier - celle de C. Moisil, de 1939, et celles de Carmen Tănăsioiu, le thème du portrait royal n'a pas fait l'objet d'études à part. Pour combler ce manque, les auteurs ont dû examiner une quantité impressionnante de documents numismatiques conservés dans les plus importantes collections publiques et privées. L'aire de leurs investigations ne s'est pas limitée, comme d'habitude, à la seule sphère des émissions «officielles», mais s'est élargie à la catégorie très originale des médailles «populaires», généralement peu connues, et des projets et maquettes, pour la plupart, inédits. Cet effort a certes été récompensé par la découverte de nombreux types et variantes inédits, qui sont, pour la première fois, mis à la disposition des intéressés. Dans le riche matériel que nous avons étudié, nous avons choisi les exemplaires les plus représentatifs, qui illustrent de façon éloquente non seulement l'œuvre des artistes ayant travaillé pour la Maison Princière, devenue ultérieurement la Maison Royale de Roumanie, mais aussi les changements intervenus dans la physionomie du chef de l'État roumain moderne entre 1866-1914, en sa qualité d'être humain, marqué par l'écoulement inéluctable du temps, au fil du changement des étapes de la vie privée et officielle, de même

que l'impact qu'ont eu sur les représentations en médaille les traits de caractère spécifiques de sa personnalité.

Tout aussi important s'avère, pour l'historien, l'historien de l'art ou le collectionneur, l'impact des grands courants artistiques européens sur le style et la technique des représentations en médaille entre 1866 et 1941. Étant donné que, dans bien des cas, le monarque roumain était le commanditaire direct des médailles ou des plaquettes, ou qu'il aura eu le dernier mot dans la sélection de projets de médailles «officielles», son éducation artistique, son goût et préférences ont profondément marqué l'art roumain de la médaille. Comme les médailles aux effigies du souverain ont beaucoup circulé dans les milieux de l'élite politique, économique et sociale de l'époque, le ton que ceux-ci auront donné, en fait, a influencé l'ensemble de l'art roumain de la médaille entre 1866 et 1914.

Les médailles parlent d'elles-mêmes de la manière très personnelle dont le monarque roumain entendrait être un «gens de son époque», de la manière dont il comprirait la «modernité», manière illustrée par des détails en apparence mineurs, mais non dépourvus de sens plus profonds, comme, par exemple, l'évolution du costume, des coiffures ou des barbes à une époque où le monde européen a subi des mutations artistiques, culturelles, philosophiques, politiques et sociales radicales.

La réalisation d'une étude avec une thématique pareille est partie de la nécessité de rendre accessible au spécialistes une source historique extrêmement directe de connaissance d'une époque et d'un certain nombre de personnalités politiques qui ont joué un rôle majeur dans l'histoire de l'État roumain moderne. Frappées sous l'empire éphémère de l'instant, pour immortaliser des événements que les contemporains considéraient comme dignes d'être commémorés, mais que l'Histoire a oublié ou a couvert de sa poussière, les médailles et les plaquettes offrent des informations utiles sur des hommes, des faits et des lieux qu'on peut revoir aujourd'hui à travers le regard de ceux qui en ont été les témoins directs.

Les auteurs proposent aussi de dépasser une certaine barrière psychologique. On sait déjà que, au cours des dix dernières années, le problème de la monarchie roumaine a fait l'objet d'amples débats. Ceux-ci ont dépassé le cercle des seuls spécialistes, entraînant le monde politique et, par réverbération, le large public. Après 1990, le sujet de la monarchie s'est libéré des innombrables tabous dont il fut l'objet pendant la période 1948-1990. Par un effort remarquable des historiens il s'est libéré, en bonne mesure, tant des mystifications grossières et des jugements tendancieux que des demi-vérités qui ont marqué ce domaine de l'histoire moderne et contemporaine durant les longues décennies du totalitarisme. En même temps, surtout ces dernières années, ce thème a été débarrassé de certains accents «hagiographiques» qui parfois ont accompagné les démarches visant à revaloriser la place de la monarchie dans l'histoire moderne de la Roumanie.

Bien que l'exploitation de plus en plus intense des archives historiques ait permis de faire de grands progrès, nous considérons que les médailles et les

plaquettes, ainsi que d'autres matériels iconographiques, sont des sources aptes à compléter l'image générale de la société roumaine qui se trouvait à un carrefour de son évolution, à éclaircir ou à nuancer une série de domaines moins élucidés de la politique intérieure et étrangère roumaines, à ouvrir de nouveaux champs de recherche, concernant principalement le vécu psychologique du personnage Charles Ier que le destin a arraché à son milieu, l'obligeant à commencer une vie nouvelle, à la tête d'un État jeune, situé, à l'époque, aux confins de l'Europe. Pour le spectateur objectif, les images et les légendes des médailles et des plaquettes présentées dans cette étude, et le rythme de leur frappes successives peuvent offrir des données intéressantes sur la classe politique roumaine de l'époque, et de toutes les époques.

Le moyen «princier» de la médaille comme véhicule de la propagande politique au sein des élites et des masses n'a pas été utilisé en Valachie et en Moldavie avant la deuxième décennie du XIXe siècle. Les «médailles» attribuées dans le passé à Michel le Brave ou à Constantin Brancovan étaient, en fait, des émissions monétaires, et la «médaille» de Constantin Hangerli est une émission posthume, frappée à l'étranger. Les premières médailles roumaines furent frappées en 1811, pour la Valachie, et 1838, pour la Moldavie, mais ce phénomène resta sporadique jusqu'aux années 1839-1840. Ce n'est qu'à partir de ce moment que l'on peut parler d'émissions relativement constantes. Il convient de mentionner que la médaille dédiée au prince Michel Stourdza porte, pour la première fois, le portrait de celui-ci – indiscutablement, il s'agit là d'une manifestation d'autonomie, puisque le pouvoir suzerain, l'Empire ottoman, était nettement hostile à toute démarche de ce genre. Avant 1859, le nombre des médailles émises est plutôt modeste. Pour une période de 48 ans, on n'en connaît que quelque 30 types, conservés, pour la plupart, en peu d'exemplaires, ce qui atteste le volume réduit des émissions.

Après l'union du 24 janvier 1859 de la Moldavie et de la Valachie et la création de l'État moderne de Roumanie, sous le règne d'Alexandre Jean Cuza, le recours à la médaille comme modalité de populariser les réalisations de l'époque et de transmettre certains messages politiques à l'intérieur ou à l'étranger devint plus fréquent, à mesure que la société roumaine se modernisait. On a identifié de cette époque quelque 40 types de médailles, émises pendant huit ans à peine.

Bien que, pendant la seconde moitié du XIXe siècle, la médaille doive de plus en plus faire face à la concurrence de la lithographie et, plus tard, de la photographie, Charles Ier, de même que de très larges cercles de la société roumaine lui accordèrent un rôle très important. Il existe des preuves attestant que le souverain s'est intéressé par très près au processus de frappe des médailles et des plaquettes, choisissant lui-même les artistes et les représentations. Sans doute, dans le cas de Charles Ier, la formule «la médaille est le miroir des rois» s'applique t elle plus que jamais. Des médailles et des plaquettes étaient conservées dans toutes les résidences princières ou royales et, en 1911, Charles Ier en donna un grand nombre à la Société numismatique roumaine. Sur quelque 650 types de médailles et de

plaquettes émises entre 1866 et 1914, 175 portent l'effigie ou le nom et le titre de Charles Ier. Viennent s'y ajouter quelques dizaines de médailles, plaquettes, jetons et insignes portant l'effigie ou les noms des membres de la famille régnante, notamment de la reine Élisabeth et de la princesse Marie, connues pour leur préoccupations artistiques et de mécénat. D'ailleurs, l'essor de l'art de la médaille pendant les années 1866-1914 se reflète dans le fait que presque la moitié des pièces présentées dans Cette étude datent de cette période.

Durant les premières années du règne du prince Charles Ier de Hohenzollern-Sigmaringen, des médailles ont été utilisées comme un instrument pour affirmer la souveraineté de l'État roumain par rapport à l'Empire ottoman, lequel essayait par tous les moyens d'en accentuer le statut de vassalité. Les médailles en or, en argent et en bronze «Bene Merenti», frappées à l'effigie du jeune prince régnant ont été introduites en Roumanie d'après le modèle de celles utilisées par son père, le prince Karl-Anton de Hohenzollern-Sigmaringen, après 1849, quand la plupart des droits souverains des princes de Hohenzollern-Sigmaringen furent transférés à la branche prussienne (et protestante) de la famille. Ces médailles étaient destinées à suppléer l'absence d'un système unitaire d'ordres civils, étant utilisées par Charles Ier pour récompenser les services remarquables rendus à l'État et à la Maison Princière. Ainsi le prince réussit-il à éluder l'opposition ottomane à cet attribut de la souveraineté.

Les émissions de médailles et de plaquettes frappées à l'effigie de Charles Ier sont réparties de façon très inégale sur la durée de son long règne. Le rythme et le volume de ces émissions dépendirent, en général, moins des grands événements de l'époque que des événements liés à sa vie privée, ou à celle de la famille royale. Avant 1881, le nombre des médailles et des plaquettes commémoratives frappées chaque année fut plutôt modeste, bien que les années 1877-1878 fussent marquées par un événement politique majeur – l'obtention de l'indépendance sur le champ de bataille et sa reconnaissance internationale. La proclamation du Royaume, au printemps de 1881, imprima un rythme plus accentué à la frappe : 10 types de médailles et de plaquettes furent mis en circulation, dont quatre médailles «populaires» à bélière et une normale.

Pendant les premières années du règne de Charles Ier, les portraits du prince et de sa femme apparaissent que très rarement sur des médailles. Notons que, jusqu'à présent, on ne connaît aucune médaille «populaire» de cette période. L'année 1881 marquera un tournant, avec le changement de statut du pays, par la proclamation du Royaume et le couronnement de Charles Ier et d'Élisabeth comme roi et reine de Roumanie.

C'est à la même époque que commence l'émission sur une échelle large des médailles «populaires», après la première apparition d'une telle pièce en 1878, consacrée au premier anniversaire de la capitulation de Plevna. Sans avoir fait jusque-là l'objet d'un examen systématique ou souvent ridiculisées pour leur qualité artistique douteuse, les médailles «populaires» constituent un important baromètre

de la vie politique roumaine des dernières décennies du XIXe siècle et des quatre premières décennies du siècle suivant. A la différence des émissions «officielles», ces médailles étaient produites par des firmes privées, pour des raisons strictement économiques, étant destinées à la commercialisation parmi les tenants de la classe moyenne ou du petit peuple. L'existence de séries assez nombreuses reflète non seulement la constitution d'un marché large et rentable dans ce domaine, alimenté par le goût faubourien pour les médailles – que Caragiale ne manque pas de tourner en ridicule – mais aussi la popularité dont jouissait l'institution de la monarchie dans les couches profondes de la société roumaine. Le succès des médailles populaires indiquait avec certitude l'acceptation définitive de la dynastie de Hohenzollern-Sigmaringen au sein de la nation, après une série de difficultés de cohabitation, entre 1866 et 1878.

Un nouveau moment d'effervescence dans l'activité de frappe de médailles se produit en 1891. A l'occasion du 25e anniversaire du règne et pour les 10 ans depuis la proclamation du royaume, furent émis 13 types de médailles et de plaquettes commémoratives, dont huit «populaires». Une autre période riche en frappes de médailles fut 1906, à l'occasion du 40e anniversaire de l'élection du prince Charles Ier de Hohenzollern-Sigmaringen comme prince régnant de Roumanie. On a de cette époque 15 types de médailles et de plaquettes commémoratives dédiées à cet événement, dont deux seulement sont «populaires». C'est à cette occasion qu'apparaissent dans l'art roumain de la médaille les représentations affrontées ou accolées de Charles Ier jeune et vieux. Les médailles portent le portrait «à favoris» de 1866, quand le roi avait 27 ans, et celui de 1906, à longue barbe coupée en pointe, à l'âge de 67 ans. Le type des portraits dans le «miroir du temps» avait été largement utilisé dans l'art britannique, autrichien ou allemand de la médaille de la seconde moitié du XIXe siècle et du début du XXe siècle.

L'apogée de l'activité de frappe de médailles pendant le règne de Charles Ier fut enregistré en 1913, avec l'intervention de la Roumanie dans la Deuxième Guerre balkanique, suivie par la Paix de Bucarest, qui non seulement entérinait l'annexion de la Dobroudja du Sud (ou Quadrilatère), mais faisait du souverain roumain un «leader régional». On a, de cette année, 22 types de médailles et de plaquettes commémoratives, dont sept «populaires».

Un chapitre d'un intérêt spécial est celui des médailles sur lesquelles le portrait de Charles Ier est associé aux portraits de personnalités de premier rang de l'histoire nationale roumaine, comme l'empereur Trajan, le prince de Valachie Mircea l'Ancien ou les princes de Moldavie Étienne le Grand et Basile Lupu. Les premières médailles et plaquettes de ce genre apparaissent en 1904, à l'occasion de la restauration des églises de Saint-Nicolas et des Trois-Hiérarques de Jassy, fondées par Étienne le Grand et Basile Lupu et refondées par le roi Charles Ier et la famille royale. Sur la plaquette officielle apparaissent les portraits d'Étienne le Grand et de Charles Ier, tandis que, sur les médailles «populaires», le portrait du

roi, en position «d'honneur», est flanqué de ceux des princes Étienne le Grand et Basile Lupu. En 1906, à l'occasion de la célébration de 40 ans de règne de Charles Ier, furent émises plusieurs médailles et plaquettes sur lesquelles apparaissent les bustes affrontés ou accolés de l'empereur Trajan et du roi Charles Ier, en leur qualité de «pères de la nation roumaine». Les derniers portraits associés, à savoir ceux de Charles Ier et de Mircea l'Ancien, apparaissent sur une série de médailles émises en 1913. Ces médailles devaient commémorer l'annexion de Silistra et du Quadrilatère, après la victoire sur la Bulgarie, au cours de la Deuxième Guerre balkanique. On essaya, à cette occasion, d'attribuer aussi au roi Charles l'épithète «le Grand».

L'existence de ces associations entre Charles Ier et des protagonistes du premier rang de l'histoire ancienne ou médiévale des Roumains fait partie d'un programme extrêmement bien articulé de propagande dynastique. Par une action très complexe, à l'intention surtout de l'opinion publique du pays, on cherchait non seulement à rattacher la dynastie de Hohenzollern-Sigmaringen aux vieilles dynasties de Valachie et de Moldavie, mais aussi à suggérer que l'oeuvre du roi Charles Ier ne saurait se comparer, par son importance, qu'à celle de Trajan, qui avait incorporé la Dacie au monde et à la civilisation romaines.

Une nouveauté pour l'art roumain de la médaille pendant le règne de Charles Ier sont les portraits du roi associés à ceux de souverains étrangers. Selon des règles compliquées de protocole, mais aussi pour porter des messages politiques et diplomatiques, les bustes apparaissent affrontés ou accolés. Les premières médailles avec de pareilles représentations furent émises en 1896, à l'occasion des visites de l'empereur d'Autriche-Hongrie, François-Joseph II, et du roi de Serbie, Alexandre Ier Ouhrenovitch. C'est pour souligner l'importance des relations avec ces États que les portraits des souverains sont accolés. Parmi les souverains étrangers, les représentations sur des médailles roumaines de l'empereur d'Autriche-Hongrie sont les plus nombreuses, son portrait et celui de Charles Ier figurant sur six médailles émises en 1896 et sur deux autres, datant de 1902 et 1903. Ces dernières ont été réalisées par un grand médailleur européen, Tony Antoine Szirmai.

L'empereur de Russie Nicolas II fut immortalisé, aux côtés du roi de Roumanie, sur des médailles et des plaquettes frappées en 1898, à l'occasion de la visite de Charles Ier en Russie, et en 1914, lorsque le souverain russe visita la ville de Constantza. Là encore, les médailles officielles, avec les portraits affrontés, furent modelées par Szirmai. Sur les médailles populaires produites par O. Negreanu en 1914 apparaissent aussi les portraits accolés de Charles Ier et Nicolas II.

Respectivement en 1902 et 1907, à l'occasion du 25e et du 30e anniversaire de la fin de la Guerre d'indépendance, furent frappées des médailles portant les effigies accolées du roi de Roumanie et de l'ancien empereur de Russie, Alexandre III.

C'est toujours à Tony Szirmai que l'on doit la réalisation des médailles portant les portraits doubles de Charles Ier et, respectivement, Georges Ier, roi de Grèce (1901), Albert Ier, roi des Belges et Gustav V, roi de Suède (1910), frappées à l'occasion des visites que ces souverains avaient entreprises en Roumanie. Sur toutes ces pièces, les effigies sont affrontées.

En 1913, sur la médaille officielle frappée pour commémorer la conclusion de du traité du paix de Bucarest le portrait de Charles Ier, qui occupe la position d'honneur, est accompagné des portraits des quatre rois des pays balkaniques – Pierre Ier de Serbie, Ferdinand Ier de Bulgarie, Constantin XIII de Grèce, et Nicolas Ier de Monténégro.

Parmi les souverains roumains, Charles Ier a joui du privilège d'avoir le plus grand nombre d'effigies posthumes. Celles-ci recouvrent, grosso modo, avec beaucoup d'interruptions, la période des années 1914-1939. Le nombre et la simplicité des pièces émises pour commémorer la mort du roi contrastent avec ceux des pièces frappées pendant la dernière année du règne, en 1913, et avec le caractère hiperbolisant de certaines légendes. Cette situation reflétait le divorce qui s'était produit en 1914 entre, d'une part, la majorité de l'élite politique et de l'opinion publique, et, d'autre part, le vieux roi, à l'occasion des discussions au sein du Conseil de la Couronne, convoqué pour décider de la position de la Roumanie face au déclenchement de la Grande Guerre.

Chose surprenante, le souvenir du fondateur de la dynastie ne sera évoqué de nouveau que plus de dix ans après la mort de celui-ci, en 1925, bien que, en 1922, son successeur, Ferdinand Ier, eût été couronné roi de tous les Roumains à Alba Iulia – occasion favorable pour évoquer le rôle de Charles Ier dans la création et la consolidation de l'État national roumain.

Entre 1928 et 1939, la figure de Charles Ier apparaît un peu plus souvent sur les médailles; on y devine une intention – de la part, notamment, de Charles II – de l'utiliser comme un moyen dans la propagande dynastique et de légitimer politiquement le très jeune roi Michel Ier. Ceci est clairement illustré par le traitement, de façon uniformisatrice, des effigies accolées de Charles Ier, Ferdinand Ier et Charles II. Le roi Charles II ne pouvait pas ignorer les métamorphoses physiques subies par les portraits de ses prédécesseurs, qui ressemblent à s'y méprendre au sien. La médaille devait suggérer l'impression d'unité monolithique de la dynastie, comme si les volontés et l'énergie des trois souverains se confondaient, de même que leurs figures, pour donner naissance au prototype du roi idéal qu'est Charles II.

Parmi les nombreux artistes qui ont réalisé les maquettes et les poinçons des médailles et des plaquettes de Charles Ier, on remarque surtout Wilhelm Kullrich, lequel était, en quelque sorte, l'artiste personnel des Hohenzollern-Sigmaringen et aux services duquel avait fait appel, dans le temps, le prince Karl-Anton, père du souverain de la Roumanie. Wilhelm Kullrich, qui appartenait à l'académisme allemand, a dominé nettement l'art roumain de la

médaille non seulement entre 1866 et 1887, mais même après sa mort. Paradoxalement, les portraits signés de lui se retrouvent sur des médailles émises jusqu'en 1895. L'influence de Kullrich s'est étendue indirectement, jusqu'à la veille de la Première Guerre mondiale, sur les graveurs, moins doués, des familles de bijoutiers Carniol et Radivon.

Les portraits exécutés par Kullrich portent l'empreinte du classicisme, avec certains accents romantiques, sans toutefois être idéalisés. Les souverains inspirent à la fois de la fermeté et une douceur condescendante, de l'équilibre et une confiance sereine dans l'avenir. Ces portraits répondaient le plus aux goûts artistiques de Charles Ier et d'Élisabeth, et correspondaient assez fidèlement à l'image qu'ils se faisaient d'eux-mêmes et de leur mission à la tête de l'État roumain. Il convient d'ailleurs de préciser que, pendant la seconde moitié du XIXe siècle et jusqu'à la Première Guerre mondiale, le classicisme académiste était le courant le plus goûté par les élites aristocratiques de l'époque, de Londres à Saint-Petersbourg et de Stockholm à Athènes.

Après la mort de Wilhelm Kullrich en 1887, sa place fut prise, pendant deux décennies, par un autre artiste allemand, le berlinois Paul Telge, dont les productions classicisantes étaient plus proches des idéaux esthétiques de la famille royale de Bucarest. Telge a exécuté d'importantes commandes de la Cour et du gouvernement de l'époque jusqu'en 1909, mais la valeur esthétique de ces pièces est relativement réduite.

Bien que Telge semble avoir joué le rôle de «médailliste de la Cour», durant les dernières années du XIXe siècle et au commencement du XXe siècle, l'œuvre du sculpteur viennois Anton Scharff a joué un rôle majeur dans l'iconographie officielle de Charles Ier. Anton Scharff peut être considéré comme l'un des plus importants modeleurs européens de la fin du XIXe siècle. Le talent artistique de ce dessinateur et modeleur exceptionnel était doublé d'une fantaisie débordante et d'un remarquable sens de l'équilibre de la composition. C'est ce qui lui permit de transformer en œuvres exceptionnelles de simples commandes dominées par des allégories de routine. Malgré son grand âge, Scharff a subi l'influence de l'impressionnisme et de l'art nouveau, sous sa forme viennoise.

La collaboration d'Anton Scharff avec les autorités de Bucarest avait commencé bien avant 1891. Scharff avait été sollicité dès 1878, pour réaliser la maquette de la médaille commémorant la victoire dans la Guerre d'indépendance et l'annexion de la Dobroudja. Le portrait à l'antique de Charles, exécuté à cette occasion, est l'un des plus intéressants dans l'art de la médaille roumaine, par l'originalité de la composition et la finesse de la réalisation, de même que par le dramatisme qu'il inspirait. En raison des graves problèmes auxquels s'est confrontée la Roumanie au printemps et en l'été de 1878, dus au comportement agressif de la Russie et aux manœuvres des autres grandes puissances, la médaille n'a pas été mise en circulation. Aucun portrait de Charles Ier ne surprend mieux la douleur qu'éprouvait le prince en ces mois-là, devant les coups injustes que lui

portait son ancien allié contre l'Empire ottoman et l'abandon de la Roumanie par les autres États signataires des accords de Paris.

Le modelage vigoureux, en traits rudes, le dynamisme de la composition caractérisera les portraits ultérieurs créés par Scharff à partir de 1891, seul ou avec l'aide de ses apprentis. Tout comme pour les œuvres de Kullrich, le prototype «Scharff», le buste de Charles Ier, au visage osseux, aux reliefs durs, aux yeux vifs, braqués, par-delà le spectateur, vers l'avenir, à la capote de général déboutonnée, la poitrine exposée à plus qu'aux intempéries, prêt à affronter héroïquement son destin sur le champ de bataille ou dans la vie de tous les jours, a servi comme source d'inspiration non seulement à des créateurs locaux mineurs, mais aussi à de nombreux artistes étrangers.

Un autre médailliste étranger, très sollicité par les autorités roumaines, fut un artiste d'origine magyare, né dans le Banat et naturalisé français, Tony Szirmai. On peut affirmer que ses productions dominent de loin l'ensemble de l'art roumain de la médaille des années 1898-1914. Ouvert aux influences de l'Art nouveau, Szirmai essaya d'imposer un renouveau du style et de la technique officiels de la médaille. A en juger d'après les créations qui se sont conservées jusqu'à nous, Szirmai n'a joui d'un grand succès dans cette démarche que pour les médailles et les plaquettes exécutées à l'intention du prince héritier Ferdinand et sa femme Marie, plus enclins à accepter l'innovation que Charles Ier et Élisabeth. Szirmai a transmis l'image du souverain à l'apogée de son règne, un vieillard sans âge, ferme et serein. Malheureusement, la plupart de ses projets de plaquettes, très intéressants, inédits, préparés pour les émissions qui allaient marquer en 1914 le 75e anniversaire du souverain, n'ont pas été suivies d'émissions effectives. Les médailles réalisées par Szirmai, et par d'autres artistes, après 1900, mettent en évidence une tendance à l'idéalisation du portrait royal. La physionomie de Charles Ier, calme et froide, apparaît comme de plus en plus stable, de moins en moins marquée par l'écoulement du temps.

Outre les nombreuses médailles des années 1866-1914, modelées par les artistes étrangers, on remarque toute une série d'œuvres d'artistes roumains importants, qui ont eux aussi abordé ce genre. On doit à Dimitrie Paciurea, professeur à l'École des arts et métiers et, plus tard, à l'École des Beaux-arts de Bucarest, une superbe effigie de Charles Ier, réalisée en 1894, dans le style et la technique de la Renaissance italienne. La médaille, l'unique semble-t-il de ce type, exécutée par le premier grand sculpteur roumain, est un chef-d'œuvre du genre, mais reste inconnue de la majorité des numismates et des historiens de l'art, alors qu'elle a également circulé sous forme de copies posthumes coulées, malheureusement de piètre qualité technique.

Particulièrement novatrices, par leur modelage vigoureux et le traitement non conventionnel du portrait, sont les médailles exécutées par Constantin Dimitrescu, dont l'œuvre, influencée de toute évidence par les grands courants artistiques européens de l'époque, mériterait une étude plus approfondie. L'artiste

commença à produire des maquettes de médailles en 1897, mais la plupart des pièces datent du règne de Ferdinand Ier.

Très importantes, quoique peu nombreuses, soient les médailles maquetées par Carl Storck et Fritz Storck pendant les années 1906-1914. Alors que Storck était un académiste tardif, il est évident que, Fritz Storck, a été lié à l'Art nouveau, puisqu'il est le premier artiste roumain à avoir réalisé des médailles dans ce style.

Un autre artiste roumain contemporain important, le dessinateur Gabriel Popescu, a créé, lui aussi, des maquettes de médailles dans les premières années du XXe siècle. Malheureusement, celles-ci ne se remarquent ni artistiquement, ni techniquement – elles ont un relief extrêmement plat. Bien que les médailles créées par Gabriel Popescu fussent fortement marquées par son inclination pour le dessin, ses d'œuvres furent, à l'époque, assez appréciées.

Une place à part dans le paysage de l'art roumain de la médaille au tournant du siècle revient aux émissions produites par les firmes bucarestoises des familles Carniol et Radivon, lesquelles jouissaient du statut de «fournisseurs de la Maison Royale». Impressionnante au point de vue quantitatif, la production des deux firmes n'excelle ni au niveau de l'originalité, ni par des réalisations remarquables artistiquement ou techniquement, malgré une évidente amélioration qualitative après 1890 et, surtout après 1900. La plupart des portraits de Charles Ier présentes sur les médailles signées par Carniol ou Radivon sont de simples pastiches de celles créées par Kultrich ou Scharff. Le relief en est plat, et les autres représentations sont très conventionnelles.

Le début du XXe siècle voit se développer un centre roumain provincial de frappe de médailles, d'ailleurs assez actif dès les années 80 du XIXe siècle. Il s'agit de Jassy, où, entre 1887 et 1913, activa la firme des frères Elias et Samoil Șaraga, souvent associés à Kissing. Issues d'initiatives culturelles et politiques patriotiques, les médailles frappées par la firme Șaraga présentent un progrès technique aussi continu qu'important entre 1906 et 1913, bien que, du point de vue artistique, elles restent tributaires de l'académisme. En tout cas, les médailles signées par la firme Șaraga sont très supérieures à celles frappées en d'autres centres de la province, par exemple à Galatz ou à Bârlad. Parfois, ces médailles et plaquettes sont comparables aux meilleures créations de Bucarest. C'est dans cette catégorie que l'on peut placer la série de médailles dédiée à la participation de la Roumanie à la Deuxième Guerre balkanique. L'influence, surtout technique, du puissant centre d'art de la médaille de Vienne est évidente dans bon nombre des médailles frappées en 1913, malgré l'académisme, encore dominant, des représentations.

Menachem Carniol, Théodore Radivon et les frères Șaraga ont réalisé de nombreuses médailles et plaquettes «officielles». On peut toutefois affirmer que celles-ci ont dominé surtout le marché roumain des médailles «populaires». Alimenté par les progrès économiques et sociaux, par les convenances de l'époque

et par de nombreux événements importants qu'on ait célébrés avec beaucoup de faste, ce marché a connu une extraordinaire expansion entre 1881 et 1914.

Les plus originales effigies posthumes de Charles Ier sont celles exécutées par les artistes roumains Emil W. Becker, Ion Jalea et Gheorghe Stănescu. Bien qu'influencé par l'Art déco, Becker a réalisé des effigies surprenantes par leur classicisme, tout comme celles exécutées par Jalea et Stănescu.

Pendant presque 45 ans, aucune médaille ou plaquette roumaine n'évoquera les visages des souverains de Roumanie, malgré la célébration à grand faste de deux événements d'importance capitale pour l'histoire nationale roumaine, au cours desquels le roi Charles Ier, Ferdinand Ier et la reine Marie jouèrent un rôle de premier plan: Il s'agit du centenaire de la Guerre d'indépendance et des 60e et 70e anniversaires de la constitution de l'État national unitaire. Ce n'est que ces dernières années, après 1991, et sur des initiatives le plus souvent privées que furent émises des médailles restituant les portraits de Charles Ier, de la reine Élisabeth, du roi Ferdinand Ier, de la reine Marie et du roi Michel Ier.

ABREVIERI:

BSNR = Buletinul Societății Numismatice Române

CNA = Cronica Numismatică și Arheologică

SCN = Studii și Cercetări de Numismatică

CN = Cercetări Numismatice

NZ = Numismatische Zeitschrift

CAROL I PE MELEAGURILE VASLUIENE

Viorica Zgutta

Legat sufletește de meleagurile moldave și fascinat de personalitatea lui Ștefan cel Mare, El, sobrul și aparent “glacialul”, Carol I a simțit pentru oamenii și ocinele străbune ale urmașilor răzeșilor de la Vaslui – Podul Înalt mai mult decât pentru alte zone ale noii sale patrii.

Primul pământ românesc devenit proprietate particulară a domnitorului Carol I de Hohenzollern – Sigmaringen a fost “**moșia mea Slobozia – Zorleni**, din județul Tutova, cumpărată din moștenirea mea părintească”.

Acest rege exemplar care a fost Carol I a ridicat pe moșiile regale mai mult de 100 de clădiri mari, biserici și școli, case model, magazine de bucate și mori. Lucrarea pământului și pădurăritul au luat avânt, industria casnică sporește tot mai tare, așa că aceste moșii sunt pilduitoare pentru țară și aduc un nemăsurat folos. Pe moșia de la Slobozia Zorleni a înființat un orfelinat devenit **Orfelinatul Ferdinand**, a cărui statut a fost întărit de prevăzătorul Carol I printr-un act depus la Sigmaringen în care se stabilea că acesta va rămâne neatins pe moșie și întreținut de viitorul Rege al României.

La Orfelinatul Ferdinand erau crescuți și educați copii de țărani pentru învățarea agriculturii, iar atunci când deveneau majori li se dădea un capital ca să se poată folosi de cele învățate.

A păstrat vie și nealterată imaginea țării și a oamenilor pe care i-a cunoscut și i-a iubit, de care era mândru că-i avea supuși și pe care i-a sprijinit cu fapta ori de câte ori i-a stat în putință.

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Bârlad asistența medicală era asigurată de spitalul construit în 1838 de Elena Beldiman, spital ce era subordonat Epitropiei Generale a Casei Spiralelor “Sfântul Spiridon” din Iași. La 17 ianuarie 1867, medicul Constantin Codrescu și-a înștiințat concetățenii despre necesitatea fondării unui nou spital în urbea bârlădeană. Se deschide o listă de subscripție cu **ofrandele** pe care locuitorii de vază ai Bârladului le fac pentru noul spital. Primul donator este preotul Sofronie Vârnăv cu două sume însumând 4000 lei, având ca adresă București, str. Carol I, la metoeul Buzăului, la nr. 10 este notat Vasile Geriescu din Bârlad, iar la poziția 33 se află un adevărat Meccena al Bârladului, Stroe Belloescu.

În toamna anului 1875, aflându-se la Tecuci în timpul manevrelor militare din acel an, Carol I a donat Spitalului din Bârlad suma de 2000, trecut pe listă la nr. 165, cunoscută fiind susținerea sa pentru realizarea unor utilități moderne într-o țară ce devenea europeană prin vrerea și conduita celui ce o cârmuia. Vasile Geriescu, trimisul prefectului județului Tutova la Tecuci cu Lista de ofrande pentru spitalul “Bârladu”, scrie:

“Pe contra pagină la nr. 165 se arată iscălitura autografă a Înălțimii Sale, Domnitorul României primită de subsemnatul în casele domnului I. Anastasiu în urb. Tecuciu în ziua de 22 octombrie 1875, în adinsu chematu din Bârladu prin telegrama domnului Iordachi Giurgea, prefectul județului Tutova”.

Semnătura Domnului Carol pe prima linie a paginii registrului o putem defini riguroasă, economică, milităroasă, pragmatică; aceasta comparativ cu cei care au contra-semnat în timp, pagina devenind o adevărată colecție de autografe, pagină de istorie ce se întinde pe mai mult de jumătate de veac. Cea care a îndrăznit să-și așeze semnătura sub cea a rigidului și mult prea corectului său unchi a fost Regina Maria, la 23 mai 1916, urmată de semnăturile celor două Principese Elisabeta și Mărioara. Urmează într-o ordine aleatorie, așa cum fiecare și-a găsit loc pe pagină: Alexandru Constantinescu (1859 – 1926), ministrul agriculturii, dr. Constantin Angelescu (1869 - 1948), ministrul instrucțiunii, la 14 iunie 1936, Dumitru Radu Ioanițescu (1885 – 1970), ministru muncii, sănătății și ocrotirilor sociale la 1 iulie 1933, dr. Ion Costinescu (1872 – 1951) pe când era ministrul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale în 1934, Victor Slăvescu (1891 – 1977), ministrul finanțelor în 1934, Ion Inculeț (1884 – 1940), ministrul industriei și comerțului 1931, Ion Manolescu Strunga (1891 – 1950), ministrul industriei și comerțului.

În 1875, la 1 noiembrie, Alteța Sa Serenisimă Carol I răspunde la urările de bună venire ale primarului bârlădean:

“De mult doriaam a vizita districtul și orașul Bârlad, unde n-am fost de șapte ani. Cu cea mai mare plăcere dar am venit astăzi în mijlocul domniilor voastre și vă mulțumesc pentru urările bine simțite ce ne exprimați în numele orașului și pentru primirea frumoasă cu care mă întâmpinați și astăzi”.

Carol I vizitează cu acest prilej școlile și spitalele de pe raza orașului Bârlad.

Pregătirea și declanșarea războiului de independență a permis și Societății Doamnelor Bârlădene să-și canalizeze întreaga pricepere și toată activitatea pentru organizarea sprijinului soldaților și ofițerilor români răniți în luptă, dar și pentru adunarea fondurilor pentru ajutorarea ducerii războiului. Registrele spitalului “Bârlad și Elena Beldiman” conțin și corespondența dintre Comitetul Doamnelor Bârlădene și bardul de la Mircești, poetul Vasile Alecsandri, privind ajutorarea ostașilor români răniți în războiul neatămării, diversificarea găsirii fondurilor necesare pentru susținerea spitalului bârlădean. Vasile Alecsandri îi scrie Doamnei Vicepreședinte a Comitetului Doamnelor din Bârlad, de la reședința sa de la Mircești în 12 decembrie 1877:

“Doamna mea,

Am onoarea a vă înștiința că am expediat prin poștă, sub adresa Domniei Voastre, un pachet cu 60 exemplare din poemul meu: “**Dumbrava Roșie**”, spre a fi vândute în folosul spitalului instituit în Bârlad de către onorabilul Comitet al Damelor din acest oraș, pentru căutarea ostașilor români răniți.

Aș fi prea fericit dacă mica mea ofrandă ar fi bine primită de Onorabilul Comitet prezidat de Domnia Voastră și dacă ea ar produce un adaos cât de modest la veniturile spitalului.

Primiți vă rog, doamna mea, asigurarea simțirilor mele de profund respect.

V. Alecsandri ”

Activitatea Comitetului Doamnelor Bârlădene interesate în construcția unui nou spital în orașul lor este pe cât de diversificată, pe atât de plină de rezultate fructuoase. Alcătuit din personalități de vază ale orașului: Cleopatra Diamandi (președintă), Iosephine Stourza (vicepreședintă), Agripina Roseti, Aristița Nanu, Anna Ganne, C. Codrescu și C. Lepădatu, Comitetul Doamnelor Bârlădene și-a intensificat munca de colectare a ofrandelor și de îngrijire a răniților din războiul de neatârnamare pentru răvna depusă în munca de îngrijire “a rănilor bravilor fii ai României, dobândite în apărarea patriei și a Independenței naționale”, ministrul de război personal le mulțumește vrednicelor fiice ale Bârladului. Prin Decretul Domnesc nr. 1528 din 7 iulie 1879 a fost acceptat definitiv fondul pentru “întreținerea unui pat sub forma Donațiunea Societății Doamnelor Bârlădene, ostașilor români, spre memoria luptătorilor pentru independența României în anii 1877 – 1878”.

Cântând eroismul vasluian în “Sergentul” și “Peneș Curcanul”, Vasile Alecsandri nu făcea decât să fie în consens cu admirația necondiționată pe care le-o arăta Căpitanul lor Carol I.

Atenția lui Carol I pentru oastea sa și recunoașterea faptelor glorioase ale ostașilor vasluieni se face la 31 decembrie 1877 în Sala tronului din Palatul Domnesc din București, unde are loc ceremonia decorării steagului Regimentului 13 Dorobanți. Cu această ocazie principele Carol I spunea:

“Regimentul al 13-lea a meritat prin bravura sa cea mai mare distincțiune **“Steaua României”** pe drapelul vostru va aminti pururea că Dorobanții de la Iași și de la Vaslui au fost cei dintâi care au dat piept cu dușmanii. La 27 august am avut ocaziunea a admira vitejia voastră pe care niciodată nu o voi uita. Întorceți-vă acum în a doua capitală a României, care poate fi mândră de voi. Trăiască bravul Regiment al 13-lea”.

La 9 aprilie 1880, prin Înaltul Decret nr. 1163 al batalionului de Dorobanți din Vaslui, care în timpul războiului de independență luptase în cadrul Regimentului 13 Dorobanți, se constituie în Regimentul 25 Dorobanți Vaslui, iar prin Decretul nr. 10 din 6 ianuarie 1881 este decorat cu **“Virtutea Militară de Război”**.

În 25 septembrie 1882, aflat la Bârlad cu ocazia primelor manevre militare regale, Carol I ridică următorul toast:

“Țara întreagă privește cu dragoste și încredere armata care are onorul de a fi paza și scutul patriei și care trebuie să pună toată silința spre a răsplăti, prin răvnă și o muncă neîntreruptă, marile sacrificii care națiunea își impune pentru ea prin luptele glorioase pe câmpiile Bulgariei, România a dobândit un loc de onoare

între statele militare. Sfânta datorie a armatei este de păstra neatins acest însemnat rezultat și ar fi totdeauna zeloasă de renumele său. Nimeni nu știe ce viitor asounde în sânul său, noi însă știm că trebuie să ne pregătim, să ne întărim și să ne rezemăm numai pe propria noastră putere. Sant, dar fericit de a vă vedea cu ocaziunea acestor manevre, o mare parte a armatei concentrată din toate unghiurile țării și a constata avântul și progresul instituțiilor noastre militare.

Mulțumesc țării și armatei, care împreună au contribuit a împlini dorința mea, cea mai vic și ridic acest pahar pentru fericirea și tăria României, care, sunt convins nu se va căi niciodată de toate sacrificiile pe care le face pentru armata sa.

Să trăiască România! Să trăiască armata!"

După banchet Regele pleacă la Tecuci, însoțit de ofițerii străini și inspectează Corpul de Armată Nord comandat de generalul Racoviță (două divizii de infanterie, o brigadă de cavalerie, un regiment de artilerie și un detașament de geniu).

Pe 2 octombrie sosește la Tecuci, venind de la Sinaia, Regina Elisabeta care este întâmpinată de Carol I, cei doi plecând la Bârlad. A doua zi, familia regală asistă la serviciul divin, vizitează spitalul "Elena Beldiman" și Școala profesională de fete. Pe 4 octombrie Regele vizitează Liceul "Codreanu", Școala normală, Școala de meserii, Școala de băieți nr.3 și Școala primară nr.2, iar pe 5 octombrie Prefectura, Cancelaria și magazia Regimentului 12 Dorobanți și Primăria Bârladului. Are loc apoi festivitatea de trecere în revistă a trupelor, 23000 ostași care au luat parte la manevrele desfășurate între Tecuci și Bârlad (5 divizii, 28 escadroane și 16 baterii).

La banchetul organizat la Bârlad, la încheierea vizitei regale, toastul Regelui Carol I subliniază atmosfera plină de dragoste a bârlădenilor:

"În tot timpul șederii noastre în urbea Bârlad, am fost întâmpinați de atâtea semne de dragoste din partea tuturor cetățenilor și am găsit o primire așa de călduroasă, că zilele petrecute în mijlocul domniilor voastre vor rămâne neșterse în inimile noastre. Mulțumind Bârladului pentru devotamentul ce ne-a arătat și pentru patriotismul de care a dat dovezi atât de mari prin larga ospitalitate dată la 23000 ostași, ridic acest pahar pentru fericirea și dezvoltarea orașului și a județului și în sănătatea cetățenilor".

De la Sinaia, în 7 octombrie, Carol I adresează următorul Ordin de zi pe armată:

"Ostași,

Acum că v-ați întors în căminele voastre, unde vă odihniți de silințele și bărbăteștile osteneli cari, în folosul țării, vi le-ați impus în ultimele manevre unde ați fost chemați, vin a vă arăta mulțumirile mele pentru sânguința ce ați desfășurat, devotamentul, ascultarea și neîngrădita supunere cu care ați răspuns la glasul șefilor voștri. Lucrarea va fost îngreuiată de timpul potrivit ce ați întâmpinat în marșuri și evoluțiuni, această împrejurare este însă și dânsa o bună încercare pentru tăria și disciplina oșteanului, o minunată pregătire la greutățile cu care el are să lupte în război. Voi ați dovedit că sunteți la înălțimea nobilei voastre misiuni și că,

orice nevoie, patria poate cu încredere să se sprijine pe virtutea voastră. În numele țării dar, Eu, Căpetenia și frate al vostru de oaste vă mulțumesc”.

Anul următor, când manevrele militare regale se desfășurau la Ploiești, suveranul este extrem de emoționat și le transmite bărlădenilor o telegramă în care nu uită să le mulțumească pentru organizarea călduroasă a vizitei regale din anul 1882, ca și atenția pe care regele o acorda școlii în general și educației în special, pe care o considera o necesitate pentru poporul său.

“Am primit cu nespusă bucurie vestea ce ne aduceți despre punerea temeliei liceului din Bârlad. Sper că acest locaș va fi un nou focar de o sănătoasă învățătură. Cu ocaziunea manevrelor din anul acesta, mi-am adus aminte cu plăcere de călduroasa primire ce Bârladul a făcut-o Reginei și mie.

Carol”

Pe 11 octombrie 1889, Maiestatea Sa Carol I și Alteța Sa Regală Ferdinand ajung la Bârlad, prin Vaslui. La prânz, Regele toastează pentru bărlădeni în cuvinte de o căldură și o implicare sufletească care dovedesc o dată în plus legătura nevăzută, dar trainică între locuitorii urbei moldave și dinastie.

“Totdeauna Bârladul mi-a dat dovezi temeinice de iubire și devotament. Strălucita primire ce mi-a făcut-o astăzi mie și moștenitorului prezumtiv al coroanei, e o nouă cheazășie a simțămintelor sale către tron și dinastie. Închin dar acest pahar în sănătatea cetățenilor și pentru prosperitatea orașului Bârlad și a județului Tutova”.

În ziua următoare, Regele însoțit de Principele moștenitor a vizitat cazarma Regimentului 12 Dorobanți, Școala publică de băieți nr. 2, Externatul secundar de fete, Școala primară de fete, Școala normală, Pensionatul particular Drouhet, Liceul, Gimnaziul real și moșia Zorleni – Slobozia, proprietate particulară a Regelui Carol.

Între 23 și 28 septembrie 1894 sunt organizate între Bârlad și Vaslui manevrele militare la care Regele Carol este însoțit de principii Bernard de Saxa – Meiningen și Alfred de Coburg. La Vaslui, Maiestatea Sa vizitează palatul administrativ și de justiție, rezervorul de apă, cazarma Regimentului VII Racova 25, școlile primare nr. 1 și 2 de băieți și de fete, gimnaziul “Mihail Kogălniceanu”, spitalul Drăghici, oficiul telegrafo – poștal și arestul județului. După terminarea manevrelor, Regele trece în revistă trupele (35000 ostași). La prânzul dat de suveran se menționează:

“Cu un simțământ de mândrie am străbătut în aceste zile de manevră, vechile câmpuri de luptă pe care marele Domn al Moldovei a câștigat cea mai strălucită izbândă, care a hotărât viitorul țării și a avut chiar o înrăurire asupra evenimentelor din Europa. Numele lui Ștefan – Vodă și vitejia ostașilor săi găseau atunci un puternic răsunet în toată lumea creștinească și faptele sale războinice au rămas pururea ca vrednică pildă pentru neamul românesc. Ele au împlântat întrânsul virtuțile militare și, după 400 de ani, urmașii vitejilor din trecut au dobândit prin sângele lor mărirea și neatămarea României. Salut dar cu deosebită

bucurie, în aceste locuri istorice, o mare parte a armatei mele, singur fiind că ea întotdeauna va fi pătrunsă de înalta sa datorie. Ridic paharul meu în onoarea Corpurilor III și IV, care și-au atras în timpul manevrelor via mea mulțumire. Sper că veți păstra de aceste zile pline de învățătură o amintire tot așa de adâncă, precum este bucuria ce o resimt de a mă găsi în mijlocul D-voastră.

Să trăiască armata!

Al doilea pahar îl ridic în onoarea județului și orașului Vaslui, cari cu dragoste și bucurie m-au întâmpinat împreună cu armata. Mulțumindu-le de călduroasă primire, urez județului și orașului prosperitate și bogăție, iar locuitorilor sănătate”.

În Monitorul Oficial din 14 februarie 1899 era publicat Testamentul Regelui Carol I. Tot ce a realizat suveranul României Mici, de la câștigarea neatămării de stat în urma războiului ruso – român – turc din anii 1877 – 1878, la ieșirea la Marea cea Mare, prin alipirea Dobrogei, la pregătirea succesorului său la tron în persoana Principelui Ferdinand, deviza celui pe care istoria a omis să-l numească cel Mare, deși își merita cu prisosință cognomenul, a fost: **“Totul pentru țară, nimic pentru mine”**. A fost istoria de aproape jumătate de veac a Domnitorului, Regelui, Suveranului Carol I și a poporului său. Am încercat să răsfoim doar acele pagini din cronica neamului în care Carol I a fost prezent la Bârlad și la Vaslui și și-a asumat alături de locuitorii acestor meleaguri opera de modernizare și culturalizare, de slăvire a eroismului și a legendei străbune pentru prezentul și viitorul României.

Notă: Mulțumesc doamnei Maria Moruzi, director al Arhivelor Naționale – Direcția județeană Vaslui pentru sprijinul acordat.

Bibliografie selectivă

1. Kremnitz Mite, Carol I, Iași, 1995.
2. Antipa Mihai, Elena Beldiman și Spitalul din Bârlad în Arhivele Moldovei I – II, 1994 – 1995, Iași, 1996.
3. Arhivele Naționale – Direcția Vaslui – Fond Spitalul Bârlad și Elena Beldiman, Registru I – Donatori 1867 – 1939; Fond Donațiuni făcute în Periodul I de la 1867 – 1875; Fond Donațiuni făcute în Periodul al II-lea de la 1875 – 1880.
4. Studii și materiale, București, 1977.
5. 30 de ani de domnie ai Regelui Carol I (cuvântări și acte), București, 1897.
6. Mamina Ion, Scurtu Ioan, Guverne și guvernanți, 1916 – 1938, 1996.

CHARLES I-ER DANS LES PARAGES DE VASLUI

- Résumé -

La présence et l'implication de Charles I, d'abord comme prince regnant et plus tard comme roi, dans les parages de Vaslui sont étroitement liés de son domaine de Zorleni – Slobozia, de la donation faite à l'hôpital de Bârlad et l'organisation des manoeuvres militaires à Bârlad et à Vaslui.

À l'occasion des manoeuvres le Souverain de la Roumanie a souligné l'eroïsme et le dévouement des habitants de la région Vaslui – Bârlad dans la Guerre d'Independence et leur contribution au développement économique, militaire et culturel de la Roumanie.

Aspect manevrele regale, Vaslui 1894.
Aspect des manoeuvres royales, Vaslui 1894.

Palatul administrativ și de justiție – Vaslui.

Le palais administratif et de justice – Vaslui.

Cazarma Regimentului VII Racova 25.
La caserne du Régiment VII Racova 25.

Gimnaziul „Mihail Kogălniceanu” – Vaslui.

Le gymnase „Mihail Kogălniceanu” – Vaslui.

CONSTANTIN RADULESCU-MOTRU DESPRE REGELE CAROL I

Ioan Spătan

Născut la 2 februarie 1868 în Butoiești, Mehedinți. Studii: liceul la Craiova, 1885; licența în drept la București, 1889. Doctor în filosofie la Leipzig, 1893. A mai studiat la Berlin și Paris. Venit în țară, intră scurtă vreme în magistratură. Abilitat docent în psihologie, estetică și istoria filosofiei (23 martie 1900); conferențiar, 27 mai 1897, profesor agregat - 26 iulie 1900, definitiv 5 decembrie 1901; director și inspector general al învățământului secundar și superior (1906-1907). Secretar și bibliotecar al Fundației Universitare Carol I (1894-1897). Membru al Academiei Române din 1923. Deputat 1912, senator 1918, 1926, 1929 și 1932, național-țărănist. A scos revistele "Noua Revistă Română", "Ideea Europeană" și "Revista de filosofie". Președinte al Academiei Române (1938-1940). Moare la 6 martie 1957 la Institutul de geriatrie din București.

*

*

*

În 1894 urma să se inaugureze Fundația Universitară Carol I. Regele Carol îl roagă pe Titu Maiorescu să găsească un bun bibliotecar pentru Fundație. Acesta îi răspunde Regelui că are persoana nimerită: un tânăr care a luat de curând doctoratul în Germania și care își petrecea mai toată ziua în tovărășia cărții. Acesta era fostul student al lui Titu Maiorescu, C. Rădulescu-Motru.

Fundația Universitară Carol I nu s-a inaugurat însă la data proiectată. Iată că Ministrul de justiție, Al. Marghiloman, auzind că C. Rădulescu-Motru posedă și o diplomă de licență în drept, pe lângă aceea de doctor în filosofie, s-a gândit că până la inaugurarea Fundației n-ar fi rău să-l numească judecător de pace în București. Dar, după câteva luni, Titu Maiorescu îi amintește de promisiunea făcută Regelui recomandându-i să fie pregătit în orice moment pentru a trece la Fundație.

În iunie 1895 primește, prin I. Kalinderu, administratorul Domeniilor Coroanci, invitație să se prezinte Regelui Carol I în audiență la castelul Peleş. Numirea sa ca bibliotecar a fost în principiu fixată. Suveranul dorea să-i dea câteva sfaturi privind primul contact pe care îl avea tinerimea universitară cu Fundația. Se zvonea că studenții universitari doreau să scoată un manifest prin care vor refuza donația regală și că se vor lega cu jurământ să nu păsească în bibliotecă.

Să-l lăsăm însă pe C. Rădulescu-Motru să prezinte audiența de la Peleş:

"În ziua audienței, de la primele cuvinte, Regele mi-a precizat aceste zvonuri, adăogând: sunt zburdălnicii de ale tinereții, care pot lua un curs neplăcut, dacă sunt primite fără tact. Am înțeles gândul Regelui, de îndată. L-am asigurat că

pentru mine Fundația nu este numai o bibliotecă, ci o instituție de educație în care tinerimea să se deprindă cu respectul pe care îl datorează Suveranului.

M-a întrebat, la sfârșit, dacă regret părăsirea carierei ce mi se deschisese în magistratură, și la răspunsul meu negativ, Regele Carol I îmi mai pune următoarea întrebare, pe care mi-o amintesc aproape cuvânt cu cuvânt: judecătorii noștri tineri din provincie, de ce nu au aceeași tărie de caracter ca aceia din Germania? La care eu am răspuns, după o amintire tot așa de credincioasă, cu cuvintele: fiindcă, Majestate, judecătorii noștri nu sunt feriți de tentațiile celor din jurul lor, așa cum sunt feriți cei din Germania. La noi, cum intră un judecător în funcțiune, de-a doua zi încep intervențiile, dacă nu ohiar plocoanele."

Inaugurarea Fundației în vara anului 1895 a avut loc fără nici un incident din partea studenților. S-au mulțumit să privească din stradă.

După inaugurare, își amintește proaspătul bibliotecar, biblioteca a fost deschisă studenților. Localul pus la dispoziția studenților era, pentru acea vreme, socotit atât de luxos, încât puțini din studenți puteau rezista dorinței de a-l vizita. După o săptămână ei s-au așezat pe locuri și au cerut cărți, în mare parte din acelea pe care biblioteca nu le avea. Aceasta l-a îndemnat să inițieze un registru în care să fie trecute cărțile ce urmau a fi comandate. Erau însă atât de multe cărțile cerute, că bugetul, întreit dacă ar fi fost, nu ar fi ajuns. Această situație l-a obligat ca, în raportul bilunar pe care trebuia să-l trimită Regelui, să-i aducă la cunoștință faptul pentru a găsi soluția. Soluția Regelui a fost simplă, dar pozitivă, își amintește bibliotecarul Fundației.

"Vei face și d-ta cu studenții, aceea ce fac eu cu miniștrii mei. Când vine la mine un ministru și îmi aduce o propunere de ce trebuie să facem, eu nu refuz, ci zic: lăsați aici; vom vorbi la prima ocazie. Miniștrii care aduc ceva serios, revin asupra propunerii. Așa să faceți și d-voastră cu studenții. Scrieți în registru toate cărțile care se cer, dar comandați numai pe acelea asupra cărora s-a stăruit a doua oară".

Într-adevăr așa s-a și întâmplat, iar comenzile reale n-au întrecut bugetul bibliotecii, își amintește C. Rădulescu-Motru.

Mai grav i s-a părut, în primele săptămâni, faptul ruperii foilor din cărți, în așa fel încât manualele de drept roman, după câteva săptămâni erau reduse la jumătate. Capitole întregi erau rupte; și îi raportează Regelui care îi răspunde astfel:

"Respectarea bunului public nu este intrată în obiceiurile noastre. Va veni și vremea ei. Peste cinzeci de ani va părea drept și la noi ca un tânăr să-și compromită viitorul pentru că a rupt o foaie dintr-o carte. Astăzi însă să facem ca americanii: fiindcă înlocuirea cărții costă mai ieftin decât salariul unui supraveghetor special, să cumpărăm o nouă carte în locul celei rupte." Așa s-a și făcut.

După doi ani de bibliotecărie, C. Rădulescu-Motru intră în profesorat, înlocuindu-l la Fundație A. Tzigara-Samurcaș.

*

*

*

În partea a doua a prezentării noastre, să ne oprim asupra unui studiu al lui C. Rădulescu-Motru privind-l pe Regele Carol și politica externă, din care prezentăm câteva fragmente:

"Răbdarea nu i-a lipsit niciodată Regelui Carol I. El a găsit-o în patrimoniu său sufletească; apoi printr-o lungă experiență a făcut din ea arma cea mai redutabilă de care se folosește. Între toți suveranii din Sud-Estul Europei nu este unul care să-i semene în această privință. Ceva mai mult: poate și între toți oamenii politici din Sud-Estul Europei nu este unul care să-i semene în întrebuintărea răbdării la dobândirea efectelor politice. În această parte a Europei lumca e puțin nerăbdătoare. Aci fiecare om politic vrea să ajungă repede la scop. Nici unul nu continuă pe predecesorul său. Fiecare vrea să înceapă o eră nouă, și fiindcă sunt mulți care au această ambiție, erele noi se succed cu repezeala fulgerului. Cele mai importante acte de stat se pun la cale: după câteva zile de chibzuială și apoi înfăptuirea lor este grăbită pentru ca să nu ia aitul înainte. Nimeni, în acest colț al Europei, nu crede în determinismul firesc al evenimentelor politice. Balcanii cred că la baza conexiunii evenimentelor politice stă numai voința, dacă nu chiar capriciul indivizilor. Cu o vorbă bună, cu o amăgeală, sau chiar cu o închidere de ochi, ei cred că se poate opri cursul natural al faptelor de la sfârșitul spre care el merge".

"Regele Carol I are o mentalitate cu totul opusă balcanicilor. În toată viața sa de domnie, și aceasta se apropie de o jumătate de secol, el a crezut că determinanții evenimentelor politice sunt de căutat în puterea principiilor și nu în voința indivizilor. Pentru indivizii care joacă roluri pe scena politică, Regele Carol I a avut totdeauna o persistentă indulgență, dar respect propriu-zis n-a avut decât în fața principiilor morale pe care se bazează cultura modernă europeană. Indivizi, adică eroi politici, a avut el ocazie să cunoască prea mulți și prea de aproape. El știe cam cât valorează voința și dibăcia individuală față de logica inerentă a lucrurilor."

Menționăm că acest studiu a apărut după pacea de la București, ca urmare a încheierii războaielor balcanice.

Pentru C. Rădulescu-Motru, bibliotecarul, profesorul și filosoful, Regele Carol I "n-a avut deșertăciunea să se creadă un supraom, de la care avea să înceapă o lume nouă, dar, ca om al unei mari misiuni pe pământ, aceasta s-a socotit el totdeauna, și aceasta a fost. Așa se și explică puterea lui de răbdare. O minte limpede și cumpănită; un caracter care își identifică normele sale de conduită cu principiile mari ale culturii europene, în mod sincer iar nu de paradă, după trebuința momentului - acesta este Regele Carol I."

Prezentarea de față bazată pe două studii ale lui C. Rădulescu-Motru, credem că a conturat o parte din personalitatea celui care a vegheat călare, mai târziu, și din păcate pentru puțin timp, palatul regal și Fundația prin opera sârbului Mestrovici, operă pe măsura celui ce a fost Carol I.

C. RĂDULESCU-MOTRU ABOUT KING CHARLES I

Abstract

Librarian of the University Foundation Charles I, later academician, Constantin Rădulescu-Motru presents two aspects of the first King of the Romanians, Charles I: a protector of the Romanian culture by the University Foundation and a creator of the Romanian foreign policy. Thus, the author succeeds in calling attention to the remarkable personality of Charles I.

REGELE CAROL I ȘI ASPECTE ALE POLITICII EXTERNE ROMÂNEȘTI LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL -XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX

Șerban Constantinescu

Cucerirea independenței de stat de către România în urma participării la războiul din 1877-1878 a dus la creșterea prestigiului său pe plan european și a creat condiții favorabile luptei pentru realizarea statului unitar român.

După anul 1878 politica externă a României a urmat calea statului european mic, încă neconsolidat, care dorea ca prin politica sa să-și consolideze independența și să se afirme pe plan internațional. O asemenea orientare se putea realiza fie printr-o poziție de neutralitate, fie printr-o politică de alianță cu o mare putere europeană. Având în vedere atitudinea lipsită de amicitie a Rusiei față de România - comportamentul postbelic, apoi anexarea sudului Basarabiei (respectiv județele Cahul, Bolgrad și Ismail) - apare ca firească neîncrederea regelui Carol I și a politicianilor români față de Petersburg. Experiența dureroasă a evenimentelor, care au urmat după războiul de independență, l-au convins pe Carol I că securitatea României îi impune obligația să-și caute un sprijin puternic în afară. În aceste condiții era necesară apropierea României de un stat capabil să-i garanteze și la nevoie să-i apere integritatea în cazul când spinoasa problemă orientală va fi din nou activă pe scena diplomatică a Europei¹. În împrejurările de atunci, acest sprijin nu putea fi decât Tripla Alianță, în care domina Germania, atunci în plină ascensiune economică și politică. Deci, orientarea politicii externe a României spre Germania și Austro-Ungaria (Puterile Centrale) constituia pentru momentul respectiv, ca de altfel pentru întreaga perioadă care a urmat dobândirii independenței de stat, o necesitate obiectivă, iar folosirea antagonismelor dintre marile puteri erau o garanție pentru menținerea neatămării țării față de tendințele vizibil expansioniste ale Rusiei țariste. În vara anului 1883 un incident caracteristic a contribuit la înăsprirea relațiilor dintre România și Austro-Ungaria. Cu ocazia inaugurării la Iași a statuii ecvestre a lui Ștefan cel Mare, în luna iunie, de către regele Carol I senatorul Petre Grădișteanu a încheiat discursul său spunând: "pentru provinciile surori ale regatului nostru, precum Bucovina, Transilvania și Banatul, care, din nenorocire lipsesc Coroanei regale, dar care nu vor lipsi pentru totdeauna.... Coroana Majestății Tale e frumoasă, Sire, dar îi lipsesc câteva perle, fie într-o zi să le aibă"². Austro-Ungaria s-a simțit jignită, iar ziarul "Pester-Lloyd", ca și unele ziare vieneze, au declanșat o violentă campanie împotriva României. Guvernul de la București s-a grăbit să se desolidarizeze de Petre Grădișteanu printr-o declarație oficială. Reprezentantul României la Viena, P. P. Carp, relata despre tonul agresiv al gazetelor din capitala Austro-Ungară și de faptul că monarhia vecină folosea incidentul pentru a agrava chestiunea Dunării. Situația nu

s-a putut aplană, decât prin călătoria Regelui Carol I și a lui I. C. Brătianu la Viena și apoi la Berlin. Un semn al apropierii României de Tripla Alianță "este întrevăderea lui Brătianu cu cancelarul Bismarck, la 26 august 1883. Decisive trebuie să fi fost explicările ce le-a avut regele nostru cu împărații Germaniei și Austro-Ungariei în călătoria sa de la Berlin și de la Viena în perioada 4-16 august 1883"³. O succesiune de tratative ulterioare purtate de reprezentanții țării noastre cu cei ai Germaniei și Austro-Ungariei au condus la încheierea tratatului secret de alianță între București și Viena, semnat în capitala Austro-Ungariei, la 18/30 octombrie 1883, de către contele Kalnoki și D.A. Sturdza, miniștrii de externe ai celor două părți. În baza acestui tratat secret, România și Austro-Ungaria își făgăduiau, conform art. 2 "ajutor reciproc în cazul când, fără nici o provocare ar fi suferit vreun atac din partea altei puteri"

Tratatul era încheiat pe termen de cinci ani, clauza fiind aceea că, dacă nu era denunțat cu un an înainte de expirare i se prelungea durata cu încă trei ani (art. 5). În aceeași zi s-a semnat la Viena și tratatul de aderare a Germaniei la alianța Româno-Austro-Ungară. "Existența și viitorul întregului neam românesc erau condiționate de ființa unui stat român liber. La umbra tratatului secret, încheiat cu această constelație, România s-a putut consolida înăuntru, alcătuind sâmburele în jurul căruia se va putea aduna într-o zi totalitatea neamului românesc"⁴.

Referindu-se la conlucrarea României cu Tripla Alianță, Regele Carol I a repetat de nenumărate ori că acest lucru este posibil atâta vreme cât conducerea acesteia "se află neîndoielnic și vădit în mâini germane", totodată, menționând că între Berlin și București nu există nici un fel de interese contradictorii⁵. Vis-a-vis de relațiile cu Austro-Ungaria, situația se pune altfel, arăta Carol I: "Felul cum în Ungaria milioane de români sunt opriți și uneori brutalizați, produce sânge rău în România. Dacă nu ar exista un imperiu rus și unul german o ciocnire între români și maghiari ar fi aproape de neînlăturat"⁶. Chiar în aceste condiții, arată Regele Carol I - "priinejdile ce amenință România din partea Rusiei sunt mai serioase decât necazul și durerea pentru răul tratament al românilor din Ungaria"⁷. Suzeranul de la București, a subliniat că România caută ocrotire și siguranță la Tripla Alianță numai cu condiția "ca acum și mai târziu Germanii să conducă monarhia habsburgică și nu din contră"⁸.

Tratatul acesta a fost reînnoit în anul 1892, apoi în 1896, cu acceptarea Germaniei și Italiei. Altă prelungire a avut loc în 1902, iar ultima la 5 februarie 1913. În afară de I. C. Brătianu, P. P. Carp și D. A. Sturdza, nimeni în țară la data semnării și imediat după aceea, nu avea cunoștință de tratatul încheiat. Aceasta a fost dorința expresă a regelui Carol I, care dând dovadă de tact și echilibru a dorit să păstreze tăcerea asupra lui, mai întâi pentru a nu indispuie împotriva noastră Rusia și Franța și în al doilea pentru a evita eventualele manifestări interne din partea francofililor.

În Europa între anii 1885-1889 situația continua să fie încordată datorită creșterii pericolului de război la granița franco-germană, cât și din cauza contradicțiilor ruso-austro-ungare. În anul 1887 s-a încheiat un tratat bilateral

germano-rus, care proclama neutralitatea celor două state cu excepția conflictelor germano-francez și ruso-austriac. Germania și Austro-Ungaria au publicat în februarie 1888 tratatul de alianță încheiat între ele în anul 1879, încercând astfel să intimideze Rusia. În orientarea politicii sale externe, România a fost nevoită să țină cont de aceste raporturi dintre marile puteri.

În diferitele sale cuvântări Regele Carol I s-a ferit să amintească de tratatul din 1883 și prezenta politica României ca fiind prudentă, arătând cu satisfacție încrederea de care se bucura regatul nostru în rândul marilor puteri și al vecinilor săi din Peninsula Balcanică. Astfel, în mesajul rostit la deschiderea Corpurilor Legiuitoare din 1/13 noiembrie 1888, suveranul României arăta: "Politica prudentă, ce un patriotism luminat a insuflat tuturor partidelor, dovedește că Regatul României este un element puternic de liniște și siguranță. În această atitudine corectă stă pentru noi garanția că ne vom bucura ca până acum de încrederea Puterilor celor mari și de amiciția sinceră a vecinilor noștri din Peninsula Balcanică și astfel nu vom compromite întru nimic eforturile acelora, care caută a dezlega chestiunile pendinte fără zguduiri violente și a ne asigura pacea de care avem trebuință pentru dezvoltarea iubitei noastre țări"⁹.

În cursul anului 1892, Regele Carol I a fost preocupat de prelungirea tratatului încheiat în anul 1883 care era valabil până în octombrie 1891. Dar semnarea de prelungire a acestui tratat în iulie 1892 a trecut printr-o serie întreagă de greutăți generate de declanșarea mișcării memorandiste din Transilvania și maniera brutală în care a răspuns acestora autoritățile austro-ungare. Persecuțiile frunțașilor Memorandumului, precum și politica de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania, care se accentuase în această perioadă, au trezit în rândul opiniei publice din România un puternic sentiment de ostilitate față de Austro-Ungaria și Germania. Aceste state au simțit pulsul din România și ambele au hotărât să trimită la București noi miniștri, diplomați încercați, cu misiunea de a sonda terenul și a-l determina pe Regele Carol I și pe guvernarii români să accepte semnarea de prelungire a tratatului încheiat la 30 octombrie 1883. Dacă fostul cancelar al Germaniei, Bismarck, nu acordase decât o importanță secundară tratatului cu România, succesorul său, cancelarul Caprivi, mai influențat de Austro-Ungaria îi acorda o valoare mult mai mare. Tratatul, spunea el, "asigura acoperirea flancului aliatei noastre Austro-Ungaria în caz de război și pentru noi are o mare importanță"¹⁰. Iată un aspect major care determinase ca Berlinul și Viena să pună atâta preț pe prelungirea tratatului de alianță cu România și încredințase această misiune unor diplomați de excepție - von Bülow - și respectiv contelui Goluchowski. De altfel, încă din toamna anului 1891 Regele Carol I a avut unele ezitări în reînnoirea tratatului, poziția sa fiind neîndoiește determinată de factorul intern - ostilitatea opiniei publice și a unor largi cercuri politice față de Viena - ca și de factorul extern. În privința acestuia din urmă reținem poziția Regelui Carol I care se temea că după retragerea lui Bismarck, Germania ar ceda Austro-Ungariei inițiativa Triplei Alianțe, fapt pe care nu-l putea accepta. Reprezentantul Berlinului la București, von Bülow, caracterizând concepția politicii generale a Regelui Carol

I îi scria astfel cancelarului Caprivi, la 8 iunie 1892: "adaug în mod confidențial că Suveranul, căruia îi strecurasem ideea că problema înprospătării Alianței era înainte de toate o problemă între Austro-Ungaria și România la care germanii asistau ca spectatori binevoitori", acesta a răspuns: "dacă ar fi vorba de un tratat între România și Austro-Ungaria nici un român nu l-ar semna. Numai adeziunea Germaniei face semnătura posibilă și îi dă ochilor mei ca și miniștrilor mei valoarea adevărată"¹¹. Această poziție evidențiază adevărul indubitabil că, atât regele Carol I, cât și oamenii politici români nu doreau o alianță cu Viena fără prezența Germaniei, din cauza situației dificile din Transilvania, cu atât mai mult, cu cât ardelenii se aflau în 1892 în conflict deschis cu autoritățile austro-ungare.

Între timp contele Goluchowski, reprezentantul Austro-Ungariei la București insista pentru prelungirea tratatului, punându-l pe Regele Carol I "în alternativa de a semna sau de a fi tratat ca dușman". Această poziție a diplomatului vienez îl determină pe suveranul României să-i spună lui Bülow că: "austriecii sunt puțin înțelepți", arătând în continuare că "și eu doresc a prelungi tratatul, dar alegerea momentului oportun depinde în mare parte de evenimentele interne ce le pot provoca, dar îmi este imposibil a determina de azi pe mâine. Aștept să iau o hotărâre la timpul potrivit"¹². Spre deosebire de Goluchowski, reprezentantul Germaniei, von Bülow, a înțeles tactica Regelui Carol I care aștepta un moment potrivit pentru semnarea tratatului, el făcând cunoscut Berlinului această poziție a regelui. Referindu-se la această chestiune, von Bülow, spunea: "a-l brusca pe Regele Carol I în acest moment ar face mai mult rău decât bine"¹³. În cele din urmă, după o serie întreagă de dificultăți tratatul de prelungire a alianței dintre România și Austro-Ungaria a fost semnat la Sinaia la 13/25 iulie 1892, la el aderând în luna noiembrie a aceluiași an și Germania. Originalul tratatului a fost păstrat într-o casetă personală de către Carol I și nu a fost arătat decât primilor miniștri și miniștrilor de externe ai României și "de teama respingerii, el nu a fost supus niciodată spre ratificare Parlamentului"¹⁴.

În politica externă promovată de România, către sfârșitul veacului al XIX-lea, s-a observat o îmbunătățire a relațiilor cu Rusia. În anul 1898 Regele Carol I și șeful guvernului D. A. Sturdza fac o vizită în această țară la inițiativa țarului Nicolae al II-lea. Călătoria s-a efectuat cu trenul și întreaga vizită a durat două săptămâni, cu opriri la Varșovia, Petersburg, Moscova și Kiev. În întâlnirea pe care a avut-o la Petersburg eu țarul Nicolae al II-lea, răspunzând toastului rostit de acesta, Regele Carol I a exprimat: "...dorința vie și sinceră ca vizita ce fac majestății voastre să poată stabili cele mai bune raporturi și să contribuie a strânge încă mai mult relațiile de amicitie cu puternicul imperiu..."¹⁵. În amintirile sale despre Carol I generalul de divizie adjutant, G. P. Georgescu, care l-a însoțit în această vizită menționează că suveranul României a făcut o impresie foarte bună la Curtea Rusiei, afirmație care i-a fost transmisă de prințul Orlov, persoana cea mai influentă pe lângă țarul Nicolae al II-lea¹⁶.

Vizita aceasta efectuată în Rusia se poate interpreta ca o încercare de "încălzire" a relațiilor dintre cele două state și totodată o concesie făcută de Regele

Carol I unor cercuri politice din țară nemulțumite de orientarea politicii externe cu precădere spre Viena și Berlin.

Tot referitor la relațiile cu Rusia, menționăm că în anul 1902, crucișătorul "Elisabeta" comandat de viitorul amiral Spiropol a primit ordin să întoarcă vizita escadrei ruse și să se deplaseze la Sevastopol. Aici, după ceremonialul obișnuit și încheierea vizitelor oficiale, ministrul marinei ruse a comunicat comandantului navei românești că, dacă trece pe la Yalta, să se abată și să salute pe țar, care se afla la palatul imperial. Comandantul de marină Spiropol, menționează că nu a ancorat, dar a salutat pavilionul Yahtului Imperial cu 33 lovituri de tun, iar nava ruscască a răspuns cu același număr de lovituri¹⁷.

În această perioadă de sfârșit de secol, România participa la viața internațională, întreținând relații diplomatice și comerciale cu mai multe state. Țara noastră avea 11 misiuni diplomatice permanente în următoarele capitale: Viena, Petersburg, Constantinopol - din toamna anului 1878, Belgrad și Roma din anul 1879, Londra, Berlin, Paris, Bruxelles, Atena din anul 1880 și Washington din anul 1881. Totodată, existau consulate în următoarele orașe: Sofia, Budapesta, Cernăuți, Ismail, Odesa, Salonic și Rusciuk.

La începutul secolului al XX-lea în politica externă pe care o promova Regele Carol I și guvernele țării, s-a continuat să se manifeste dorința ca România să rămână cât mai mult cu putință în afara unui conflict european, obiectivul principal fiind plasarea neutralității țării sub protecția Triplei Alianțe, urmărindu-se apărarea integrității teritoriale și promovarea unor legături de bună vecinătate cu toate statele. În mesajul adresat la deschiderea celor două camere ale parlamentului la 15/28 noiembrie 1909, Regele Carol I prezentând situația internațională a României, arăta: "Situația Regatului din punct de vedere al relațiilor sale din afară, este din cele mai bune. Prin acțiunea ei statornică și cumpătată, țara noastră a câștigat o situație care îi dă dreptul de a fi privită ca un factor însemnat în politica generală. România fără șovăire a luat peatră reușita silințelor desfășurate de toate statele ca să întărească pacea de care împreună cu liniștea internă, avem atâta nevoie pentru propășirea forțelor noastre naționale"¹⁸.

Către sfârșitul primului deceniu al secolului al XX-lea, întrucât alianța cu Puterile Centrale impunea asupra mișcării naționale a românilor din Austro-Ungaria supuși unei politici brutale de desnaționalizare, s-a produs o lentă reorientare diplomatică, care va culmina cu ieșirea României din Tripla Alianță și adeerarea ei la Antantă. De fapt, Regele Carol I se va convinge de această reorientare politică în cadrul Consiliului de Coroană de la Peleș desfășurat la 21 iulie/3 august 1914, când în încheierea discuțiilor el își va manifesta neîncrederea în hotărârile acestuia, demonstrând că a rămas un partizan stabil al alianței cu Puterile Centrale și un suveran constituțional care s-a supus voinței naționale: "Constat, că reprezentanții țării aproape în unanimitate au cerut neutralitatea României. Ca Rege constituțional mă supun votului d-voastră, mi-e frică însă că prestigiul țării va ieși micșorat din ședința de azi și mă tem că ați luat o hotărâre de care România se va căi în viitor"¹⁹.

Faptul că Regele Carol I s-a supus hotărârilor Consiliului de Coroană din 1914, acceptând în conformitate cu interesele națiunii adoptarea de către România a unei poziții de neutralitate armată, a constituit un moment important, care a condus la crearea unui climat politic favorabil angajării țării la momentul socotit favorabil în războiul pentru întregirea neamului 1916-1918, în urma căruia s-a realizat Marea Unire.

NOTE

- 1 Vasile Vesa, România și Franța la începutul secolului al XX-lea, 1900-1916, Cluj-Napoca, 1975, p.7
- 2 Emil Diaconescu, România și Marile puteri după Congresul de la Berlin până în 1914, Iași, 1937, p.10
- 3 Titu Maiorescu, Istoria Contemporană a României, 1866-1900, București, 1925, p. 6
- 4 Constantin Kirițescu, O mare personalitate morală: Carol I Regele Întemeietor, în Carol I 1866-1914, 1943, p. 156.
- 5 Din viața Regelui Carol I, mărturii contemporane și documente inedite culese de Al. Tzigara - Samurcaș, București 1939, p. 322.
- 6 Ibidem.
- 7 Ibidem.
- 8 Ibidem.
- 9 Cuvântările Regelui Carol I, vol.II, 1887-1914, ediție îngrijită de C.C. Giurescu, București, 1939, p. 27.
- 10 George Fotino, Les missios de Goluwchowski et Bülow après du roi Carol I en Roumanie, extras du Revue d'histoire diplomatique, Paris, 1932, p. 5.
- 11 Ibidem, p. 9.
- 12 Ibidem, p. 17.
- 13 Ibidem, p. 18.
- 14 Ion Mamina, Consilii de Coroană, București, 1997, p. 28.
- 15 Cuvântările Regelui Carol I, op. cit., p. 414.
- 16 Din viața Regelui Carol I, op. cit., p. 414.
- 17 Ibidem, p. 288.
- 18 Cuvântările Regelui Carol I, op. cit., p. 414.
- 19 Ion Mamina, op.cit., p. 49.

LE ROI CHARLES Ier ET DES ASPECTS DE LA POLITIQUE ÉTRANGÈRE ROUMAINE À LA FIN DU XIXème SIÈCLE ET AU COMMENCEMENT DU XXème SIÈCLE

- Résumé -

Pendant toute l'époque de la fin du XIX-ème siècle, dans la politique étrangère promue par le roi Charles Ier et les gouvernements du pays, s'est manifesté le désir que la Roumaine reste, le plus possible, en dehors d'un conflit européen. On cherchait la défense et la consolidation de l'intégrité territoriale et des liaisons de bon voisinage avec tous les états.

Au plan diplomatique, vers la fin de la première décennie du XX-ème siècle aura lieu une lente réorientation de la Roumanie qui aboutira avec la sortie de la Triple Alliance et l'adhérence à l'Entente, déterminée par la nécessité d'accomplir l'union nationale.

CAROL I – PROTECTOR AL CULTURII NAȚIONALE

Florin Georgescu

Personalitatea Principelui și a viitorului Rege Carol I s-a evidențiat și în ceea ce privește eforturile pe care le-a depus pentru protejarea patrimoniului cultural al națiunii române.

Domnia lui Carol I s-a caracterizat, din punctul de vedere al protejării patrimoniului cultural național, prin inițierea unor planuri de modernizare a societății românești, cultura reprezentând un domeniu spre care noul conducător al României și-a îndreptat atenția în mod deosebit, o dovadă în acest sens fiind realizările culturale ale perioadei 1866 – 1914.

Printre eforturile depuse de Principele și apoi Regele Carol I pentru dezvoltarea și protejarea patrimoniului cultural național, o atenție deosebită a fost îndreptată spre monumente de arhitectură, spre înființarea de instituții cultural-educative și spre sprijinirea publicațiilor culturale.

Între preocupările cultural-artistice ale lui Carol I un loc important l-a ocupat restaurarea lăcașelor de cult, o dovadă a acestor preocupări fiind și relatarea lui Al. Tzigara-Samurcaș în lucrarea “Din viața Regelui Carol I”: “Fără interesul real și fără de sprijinul moral și chiar material ce de la început Regele Carol I a arătat pentru frumoasele noastre mănăstiri, nu le-am fi putut trezi din starea de ruină în care le uitaseru”¹.

Încă din primul an de domnie, Principele Carol, în dorința de a face cunoștință cu valorile istorico-artistice ale noii sale patrii, și-a îndreptat atenția spre zona Argeșului. Cu ocazia călătoriei din 2/14 octombrie 1866 pe Valea Dâmboviței prin Câmpulung, Domnitorul a poposit și la Mănăstirea Curtea de Argeș care se afla într-o stare precară, determinându-l pe Carol să inițieze un proiect de restaurare a complexului mănăstiresc.

După elaborarea mai multor proiecte ale diferiților arhitecți străini și care nu s-au finalizat, Principele Carol a apelat la arhitectul Viollet Le Duc care “prezintă un raport asupra reparațiilor necesare și recomandă ca executor al lucrării pe A. Lecomte, arhitect, «elevul și amicul său»”².

Pe 25 mai 1875, Ministrul Cultelor, Titu Maiorescu, îl prezintă Principelui pe noul arhitect “cărui «Domnitorul îi recomandă foarte călduros să păstreze cu sfințenie vechile forme ale splendei clădirii și să o ridice din trista derăpănare la vechea strălucire»”³, aceasta dovedind preocuparea lui Carol față de procesul de restaurare a ansamblului mănăstiresc argeșean.

O nouă vizită princiară are loc pe 11 mai 1878 cu scopul de a fi analizată evoluția lucrărilor de restaurare. Relatările lui Al. Tzigara-Samurcaș evidențiază interesul manifestat de domn pentru lucrările de refacere a mănăstirii: “Măria Sa se

urcă pe schele până la acoperișul bisericii și se bucură cât de artistic, frumos și precis în stilul său se restaurează acest mic giuvaer al arhitecturii orientale”⁴.

Opt ani mai târziu, duminică 12 octombrie 1886, a avut loc inaugurarea lăcașului de cult după parcurgerea etapelor procesului de restaurare. Cu ocazia acestei solemnități Regele Carol I declara: “Popoarele cari îngrijesc monumentele lor se ridică ele înșile, căci pretutindeni monumentele sunt povestirea vie a istoriei, oglinda trecutului, semnele vederate pentru generațiile viitoare”⁵.

O nouă dovadă a interesului și a preocupărilor Suveranului de a vedea restaurată Mănăstirea Curtea de Argeș, a reprezentat-o și menționarea refacerii bisericii în Mesajul de deschidere a Corpurilor Legislative din ziua de 15 noiembrie 1886: “Reedificarea monumentelor vechi a fost una din lucrările care totdeauna a atras deosebita Mea îngrijire. Am salutat cu fericire ziua în care frumoasa Catedrală a Episcopiei de Argeș a fost redată cultului divin, restaurată în o splendoare și frumusețe, care ridică țara în ochii ei proprii.

O națiune care-și respectă monumentele străbune și mai ales pe acele ale pietății și ale credinței creștinești, are un viitor sigur și neclintit”⁶.

Atenția Regelui Carol I s-a îndreptat și spre restaurarea altor lăcașe de cult: biserica Sfântul Dumitru din Craiova, biserica Mitropoliei din Târgoviște, a bisericii mitropolitane, a bisericii Sfinții Trei Ierarhi și a bisericii Sfântul Nicolae din Iași, ctitorie a Voievodului Ștefan cel Mare, și a cărei restaurare a fost încheiată prin sfințirea bisericii în ziua de 4 octombrie 1904. Cu acest prilej Suveranul a declarat: “Este pentru mine o nemărginită bucurie sufletească de a fi putut vedea biserica Sf. Nicolae reînființată în vechea ei strălucire tocmai în anul când poporul român prăznuiește cei patru sute de ani trecuți de la moartea ctitorului ei, Marele Voievod Ștefan”⁷.

Ziua de 4 octombrie 1904 a reprezentat și momentul inaugurării bisericii Sfinții Trei Ierarhi, Regele considerând-o ca fiind “una din cele mai minunate biserici ale răsăritului”⁸. Trebuie menționat că și aceste biserici au fost restaurate tot sub coordonarea aceluiași arhitect francez A. Lecomte.

În opera de protejare a culturii naționale, primul Rege al României a acționat și pentru susținerea financiară a proiectelor de restaurare a monumentelor în condițiile în care exista pericolul întreruperii acestora din cauza lipsei de fonduri.

Astfel, ca urmare a crizei economice din 1900, statul a fost obligat să sisteze restaurarea monumentelor, Regele angajându-se personal și în totalitate în continuarea lucrărilor.

Angajamentul Suveranului este demonstrat de scrisoarea adresată pe 22 martie 1901 Președintelui Consiliului de Miniștri, în care se afirma: “În fața greutăților financiare actuale care impun jertfa tuturor spre a se ajunge cât de curând la restabilirea creditului nostru pe temelie sănătoasă, privesc ca o datorie de a ușura și Eu sarcinile Statului.

Doresc, dar, ca toate reducerile ce se vor aplica în viitor aceloră cari slujesc Statului, să fie de asemenea aplicate și listei civile.

Economia ce va rezulta din această măsură va rămânea la dispoziția tezaurului public pentru întâmpinarea trebuințelor cari nu s-ar putea îndeștula prin creditele bugetare⁹.

Datorită celor peste 2.000.000 lei s-au putut finaliza lucrările de restaurare de la bisericile Trei Ierarhi și Sfântul Nicolae din Iași, "cari, alături de biserica din Argeș, reprezintă cele mai frumoase și interesante specimene ale arhitecturii religioase din țară"¹⁰, după aprecierile lui Al. Tzigara-Samurcaș.

Activitatea de protejare a culturii s-a manifestat și în domeniul învățământului primar, secundar, superior, de fete și profesional.

Astfel, la 2 iunie 1866 a dăruit 12 000 galbeni, câte 4000 în fiecare an; pentru clădirea unei școli normale, care s-a constituit în 1867 la București și ulterior a fost transferată la Câmpulung. Referitor la rolul școlilor normale Principele Carol declara: "Temelia învățământului stă în școalele normale, în care se formează institutorii pentru școalele rurale; acolo este începutul instrucțiunii unui popor"¹¹.

O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării învățământului superior. Cu ocazia inaugurării Facultății de Medicină a Universității București pe 14 decembrie 1869, Principele Carol susținea care trebuie să fie rolul unei Universități: "Prin știință putem numai întări prezentul și prepara bazele solide ale unui viitor prosper. Puterea unui stat modern se măsoară mai ales după gradul culturai sale intelectuale"¹², afirmație plină de actualitate și care ar trebui reținută de către cei în drept.

Din dorința sprijinirii studenților săraci și a cadrelor universitare, Regele Carol întemeiază în 1891, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la urcarea sa pe tronul României, Fundația Universitară Carol I care era patronată și finanțată cu suma de 200.000 lei. Instituția constituită prin efortul Suveranului român dispunea și de o bibliotecă care avea funcția de a contribui la dezvoltarea culturii naționale.

Regele Carol I a fost și un susținător al vocabularul românesc strămoșesc, cu ocazia diferitelor cuvântări, dând exemplul unui limbaj autohton autentic, bazat pe citate din cronică, evanghelii și nu în ultimul rând tezaurul lingvistic popular. În acest sens, relatarea lui Sextil Pușcariu este elocventă: "Vorbea românește cu accent străin, dar cu fraza clădită admirabil și alcătuită din cuvinte scoase din vechile cărți sfinte și cu expresiile pitorești ale cronicarilor. Dorința lui era ca și limba noastră literară, prea primitoare față de neologisme, să se întemeieze tot pe limba veche și pe graiul plin de farmec de la țară"¹³.

Reorganizarea în special a întregului învățământ, dar și a altor domenii de activitate, a dus la dezvoltarea culturii în ansamblu, o radiografie a ceea ce a reprezentat domnia lui Carol I din punctul de vedere al îmbogățirii și protejării patrimoniului cultural național aparținând profesorului Nichifor Crainic: "În acest climat prielnic a fost posibilă expansiunea geniului lui Hașdeu, activitatea purificatoare a lui Maiorescu, poezia lui Mihai Eminescu și a lui George Coșbuc, proza lui Ion Creangă, a lui Ion Slavici, a lui Caragiale, Delavrancea și Alexandru Vlahuță, pictura lui Nicolae Grigorescu și arhitectura lui Ion Mincu. Culmea domniei lui corespunde cu aceste culmi ale creației spiritului autohton. Căci puterile de plăsmuire ale unui neam

nu se dau în întregul lor decât în atmosfera de libertate spirituală. Din acest punct de vedere, Regatul lui Carol I e întâiul luminiș istoric de largă respirație”¹⁴.

NOTE

1. Al. Tzigara-Samurcaș - Din viața Regelui Carol I, p. 323.
2. Idem, p. 327.
3. Ibidem.
4. Idem, p. 328.
5. Idem, p. 329 – 330.
6. Idem, p. 332.
7. Idem, p. 334.
8. Idem, p. 335.
9. Idem, p. 333 - 334.
10. Idem, p. 334.
11. Carol I. 1866 – 1914, p. 21.
12. Idem, p. 23.
13. Idem, p. 102.
14. Idem, p. 73.

BIBLIOGRAFIE:

1. Alexandru Tzigara-Samurcaș – “Din viața Regelui Carol I”, Fundația Regele Carol I, București, 1939, p. 323 - 335.
2. “Carol I. 1866 – 1914”, Ramuri, 1943, p. 19 - 102.

CHARLES Ier – LE PROTECTEUR DE LA CULTURE NATIONALE

- Résumé -

La période du règne du prince Charles qui allait devenir en 1881 le roi Charles Ier de Roumanie, représente une étape décisive vers la modernisation culturelle de l'état roumain et de la société roumaine.

L'enseignement, les sciences, exactes et humaines, la restauration des monuments laïques et religieuses, la littérature, les arts, inclusivement le théâtre, ont connu un développement extraordinaire.

En conclusion cette période (1866 – 1914) a contribué au processus général du renouvellement de la société roumaine.

PREZENȚE LA DUNĂRE ȘI MAREA NEAGRĂ ALE RENUMITEI CASE CAPȘA

Maria Ioniță.

Una din instituțiile-simbol ale Capitalei României a fost și a rămas, în ciuda vremurilor potrivnice ființării unui asemenea stabiliment, Casa Capșa. Începându-și activitatea doar ca simplă cofetărie încă în 1852, mai întâi sub conducerea fraților Anton și Vasile Capșa, firma a cunoscut adevărata consacrare abia în cea de-a doua fază a existenței sale ce debutează în primăvara anului 1868. La 23 aprilie 1868, la parterul bătrânei Case Slătincanu renumită, până atunci, mai ales pentru sala de bal pe care o adăpostea, în localul închiriat al unei alte prăvălii ce funcționase acolo, cea a lui Ioniță Dumitrescu, se deschide cofetăria "La doi frați Constantin și Grigore Capșa". După ce devine unic proprietar, în 1874, Grigore Capșa, având o solidă pregătire de specialitate în arta cofetăriei, patiseriei și bucătăriei, dobândită printr-un stagiul de patru ani la Paris la celebra casă de comerț Boissier, dar și reale calități pentru meșteșugul ales – inteligență, pricepere, inventivitate, talent organizatoric -, conferă firmei sale un prestigiu intern și european de necontestat.

Ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea au însemnat pentru Casa Capșa – cofetărie, iar din 1886 și restaurant și hotel, la care în 1891 se adaugă și cafeneaua ce va deveni celebră pentru rolul jucat în viața politică și culturală a Bucureștilor -, epoca ei de maximă înflorire. Acum are loc consolidarea prestigiului ei, care a situat-o mult deasupra concurenței¹, și tot acum cunoaște și perioada ei de glorie, când începe să fie socotită "inima orașului, topografic și moral"², dar și "buricul țării și cronica ei vie"³, intrând definitiv în istorie.

Începând din anii 1877 – 1878, Casa Capșa este legată, în felul ei specific, de toate evenimentele importante politice, culturale, mondene și chiar economice, care marchează viața Capitalei și a României. Majoritatea banchetelor a căror organizare a fost încredințată Casei Grigore Capșa - și numărul lor în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea depășește cifra 30⁴ - au fost apreciate în epocă la superlativ. Ni se pare un fapt cât se poate de firesc, cu atât mai mult cu cât Grigore Capșa avea obiceiul, pentru ca totul să meargă bine, să dirijeze și controleze personal activitatea firmei. Pe patron "nu numai că-l găseai totdeauna în biroul său, dindărătul cofetăriei, dar la banchete supraveghia singur printre mese ca fiecare persoană să fie mulțumită, deși era om de milioane. El avea un amor propriu ca articolele sale să fie de prima calitate, rivalizând cu cele mai fine produse franceze. De aceea pe lângă furnizorul a două Curți balcanice (a Bulgariei și a Serbiei – n.n.), bufetul Capșa nu lipsea, începând cu Palatul (în iulie 1869, Grigore Capșa primise deja brevetul nr.39⁵ de furnizor al Curții Princiare, mai

târziu Regale, din România – n.n.), de la nici o sărbătoare, nuntă sau bal, în casele noastre distinse”⁶.

Pe parcursul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, nu de puține ori predușele Casei Capșa au onorat banchetele organizate cu prilejul unor evenimente economice și, în aceeași măsură, și politice, având ca protagoniste Dunărea sau litoralul românesc al Mării Negre.

La 14 septembrie 1895 este inaugurat Podul de la Cernavodă, la data aceea cel mai lung pod din Europa și al doilea din lume, realizare excepțională, importantă, în aceeași măsură, din punct de vedere economic, cât și politic, înlesnind legăturile, de toate felurile, ale Vechiului Regat cu Dobrogea și reprezentând condiția renașterii economice a acesteia. După cum este cunoscut, în vederea obținerii unui proiect cât mai reușit pentru Podul de la Cernavodă, statul român a organizat în 1883⁷ două concursuri cu participare internațională, la care s-au înscris firme de renume din Paris, Viena, Bruxelles, Frankfurt, Berna ș.a. Proiectele și soluțiile lor necorespunzând caietelor de sarcini, în 1887 Ministerul Lucrărilor Publice a hotărât crearea în cadrul său a unui serviciu special, format din câțiva ingineri români și condus de Anghel Saligny, serviciu ce a elaborat proiectul importantei lucrări, terminat și, în același timp, admis⁸ deja în 1889. Realizarea lucrării va dura cinci ani – din 1890 până în 1895 -, și va genera altele două evenimente de importanță locală, dar și europeană și chiar mondială: crearea Serviciului Maritim Român și liniei maritime Constanța – Constantinopol, “prin care se făcea legătura cu coasta europeană a Oceanului Atlantic și cu celelalte continente”⁹.

Cu ocazia dării în folosință a Podului “Carol I” Casa Capșa este solicitată să asigure “festinul inaugurării Podului de la Cernavodă (Carol I)”¹⁰, care s-a desfășurat într-o mare sală amenajată în apropierea acestuia. La 8 decembrie 1895¹¹ este sărbătorit printr-un banchet organizat tot cu concursul Casei Capșa și cel ce-și leagă numele de realizarea Podului de la Cernavodă, inginerul Anghel Saligny.

Anul următor, 1896, poate fi considerat, dacă am face un bilanț al activității Casei Capșa în decursul primei sale jumătăți de veac de existență, anul de vârf în care, cunoscuta firmă a dovedit cu prisosință că “nu există nici-o sărbătoare fără ea”¹².

Exact la un an de la inaugurarea Podului “Carol I” de la Cernavodă, are loc, la 14/26 septembrie 1896, inaugurarea canalului Porțile de Fier, în prezența Regelui Carol I, a Împăratului Austro-Ungariei Franz Iosef I și a Regelui Serbiei Alexandru¹³. Festivitatea de inaugurare debutează cu parcurgerea canalului, pornind de la Turnu-Severin către Orșova și Cazane, de un convoi de nave oficiale, prima dintre ele fiind “Franz Iosef” pe care erau îmbarcați cei trei suverani, urmată de navele “Sophie” purtând reprezentanți ai autorităților, “Joseph Karl” cu reprezentanții presei și “Radetsky”, sub pavilionul Comisiei Europene a Dunării, pe care se afla corpul diplomatic¹⁴. Întreprinderii lui Grigore Capșa îi revine onoarea ca, în timpul serbărilor prilejuite de evenimentul menționat să pregătească și servească mai întâi dineul oficial de la Turnu-Severin și apoi dejunul

din 16/28 septembrie 1896 în trenul imperial¹⁵ care-i ducea pe cei trei monarhi la București. Presa vremii ne îngăduie să cunoaștem meniul¹⁶ pregătit de Casa Capșa pentru dineul oferit de Regele Carol I auguștilor săi oaspeți și altor 30 de persoane oficiale, în seara zilei de sâmbătă 14/26 septembrie 1896 la Turnu-Severin. Printre preparate se numărau ciorba de pui “à la Reine”, “foies gras (pateu de găscă – n.n.) Souvoroff”, antreul vânătorească “La grande Chasse Imperiale” (Marea vânătoare imperială – n.n.), prăjitura “Carol I”, special creată cu acest prilej, înghețata Capșa ș.a. O parte din aceste preparate vor fi pregătite și servite de Casa Capșa și în cadrul dejunului oferit înalților oaspeți în trenul imperial, la 16/28 septembrie 1896.

O lună mai târziu, la 16/28 octombrie 1896, la Constanța are loc o mare festivitate prilejuită de punerea pietrei fundamentale a noului port. Navigația extrem de greoaie, mai ales a vaselor de mare tonaj pe brațul Sulina, a determinat statul român să ia hotărârea de a deschide, prin Constanța, un nou drum la mare. În acest fel “în afară de rolul său în economia națională, Constanța urma să devină un port de tranzit pentru pasageri, poștă și mărfuri între Europa și țările Orientului”¹⁷. În vederea punerii în practică a unei asemenea importante hotărâri care presupunea eforturi financiare, tehnice și umane deosebite, a fost conceput un plan amplu de operațiuni menite să conducă la “construirea – din temelie – a unui port modern și legarea sa, prin mijloace de comunicație pe uscat și pe apă, cu restul țării și cu străinătatea”¹⁸. Programate a dura inițial doar șase ani, lucrările, desfășurate, marea lor majoritate, tot sub conducerea inginerului Anghel Saligny, au fost finalizate, parțial, abia la 27 septembrie 1909, când sunt inaugurate primele instalații, magazine și silozuri.

Cu ocazia punerii pietrei fundamentale a noului port Constanța, timp de trei zile – 16/28 – 18/30 octombrie 1896 -, Casa Capșa este omniprezentă. În dimineața zilei de 16/28 octombrie, la orele 7⁴⁵, din București pleacă spre Constanța “trenul invitaților”¹⁹ transportând către mare miniștrii, membrii birourilor celor două camere cu președinții și vicepreședinții lor, înalți demnitari ai Coroanei, generali și Episcopul Dunării de Jos. Ajuns la Cernavodă la orele 11⁰⁵ “trenul invitaților” străbate Podul “Carol I” împodobit de sărbătoare, oficialii fiind aclamați de o mulțime de țărani veniți din satele din împrejurimi. Aici la Cernavodă, în sala cea mare în care, cu un an înainte, asigurase banchetul prilejuit de inaugurarea podului, Casa Capșa servește “un dejun deosebit distinșilor călători”²⁰ din care nu lipsește țuica, dar nici caviarul, friptura de curcan și șampania Capșa. După încheierea acestui festin, “trenul invitaților” își continuă drumul către Constanța în a cărei gară i se face o primire deosebită.

La festivitatea oficială de punere a pietrei fundamentale “la rădăcina digului cel mare dinspre larg”²¹ au fost prezenți, alături de membrii familiei regale române, Regele Alexandru al Serbiei și fratele Țarului Nicolae II, Marele Duce Boris Vladimirovici²². Totodată, înainte de așezarea pietrei a fost introdus în lăcașul special destinat lui, actul oficial de inaugurare a lucrărilor semnat de Regele Carol I, Președintele Consiliului de miniștri – la data aceea Dimitrie A.Sturdza -,

de ministrii, Președintele Curții de Casație, Procurorul General, Directorul general al Căilor Ferate, Anghel Saligny și Directorul "serviciului hidraulic, fluvial și maritim I.B.Cantacuzino".

În seara aceleiași zile, la orele 18⁰⁰, Casa Capșa asigură conținutul culinar și buna servire a banchetului de gală, însuși Grigore Capșa supraveghind totul. Fiecare invitat are surpriza ca în fața tacâmului să găsească "o cutie neagră...conținând medalia comemorativă bătută cu acest prilej..., un album conținând vederi ale vechiului și viitorului port și menu-ul...obișnuit al Casei Capșa, scris în litere de aur cu inițialele regale"²³. Referindu-ne la conținutul acestui meniu, pe lângă faptul că excela în preparate din pește, care de care mai ingenios concepute și denumite, nu putem să nu remarcăm prezența unei noutăți culinare adecvate momentului – "prăjitura Constanța". Faptul nu era neobișnuit și reprezenta o altă inovație a lui Grigore Capșa, care, la acea dată singulariza celebra firmă, plasând-o în fruntea întreprinderilor comerciale de prelucrare alimentară – crearea de preparate speciale cu ocazia unor evenimente deosebite sau purtând numele personalităților care i-au trecut pragul. Cu același prilej, Casa Capșa crease și bomboanele "François Joseph", "Boris" și ciocolata "Alexandre" în cinstea Împăratului Austro-Ungariei, fratelui Țarului și Regelui Serbiei.

În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, renumita casă de comerț bucureșteană va mai fi prezentă în orașul de la Marea Neagră tot cu ocazia unei festivități care marca un moment important din procesul îndelungat și anevoios al creării Serviciului Maritim Român. După ce la 14 august 1895 fusese lansat la apă sub pavilion românesc vasul mixt de pasageri și mărfuri "Medeca"²⁴, în 1898 mai intră în serviciul companiei vaporul "Principesa Maria" și nava poștală și de pasageri "Regele Carol I", destinate liniei maritime Constanța - Istanbul. La Constanța are loc, la 1/13 iulie 1898, lansarea la apă a celor două nave și, totodată, "serbarca botezului vapoarelor Regele Carol I și Principesa Maria", Casei Capșa revenindu-i onoarea de a pregăti și servi menu-ul banchetului ce se organizează după festivitate, în oraș. Meniul, pe lângă faptul că este o reușită compoziție artistică și o realizare tipografică de excepție, poartă, în dreapta jos, semnătura autografă a lui Grigore Capșa²⁵, prezent la eveniment și pentru a supraveghea calitatea preparatelor și a serviciului.

Prin cele arătate și afirmate mai sus am dorit, nu numai să probăm faptul că, prezența Casei Capșa era indispensabilă cu ocazia unor festivități oficiale de orice gen, fie că ele aveau loc în București sau în țară, dar am și încercat să dovedim cât de justificat și îndreptățit era renumele de care se bucura la sfârșitul secolului al XIX-lea, renume al cărui artizan a fost Grigore Capșa și pe care l-au perpetuat cei ce au preluat firma după moartea sa, în 1902.

NOTE.

1. Th Bauer, *Călăuza Bucureștilor (Guide de Bucharest)*, București, 1882, p.93-94.
2. Paul Morand, *Bucarest*, Paris, 1935, p.163.
3. Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogoșoaiei. Povestea unei străzi*, București, 1987, p.127.
4. [Ștefan Capșa], *Capșa 1852-1942*, f.173-174, Muzeul Național de Istorie a României (în continuare se va cita M.N.I.R.), nr.inv.291.961, fond Ștefan Lăzărescu.
5. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, Fond Casa Regală, dosar 77/1866, f.4.
6. [Ștefan Capșa], op.cit., f.140 în loc.cit.
7. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, 1998, p.367.
8. Ibidem.
9. Ibidem.
10. L'Independence Roumaine, anul 20, nr.5.925 din 19(31) octombrie 1896, p.1.
11. [Ștefan Capșa], op.cit., f.173 în loc.cit.
12. L'Independence Roumaine, anul 20, nr.5.925 din 19(31) octombrie 1896, p.2.
13. Ibidem, nr.5.894 din 17(29)septembrie 1896, p.2.
14. Ibidem.
15. Ibidem, p.1.
16. Ibidem.
17. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op.cit., p.367.
18. Ibidem.
19. L'Independence Roumaine, anul 20, nr.5.925 din 19(31) octombrie 1896, p.1.
20. Ibidem.
21. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op.cit., p.367.
22. L'Independence Roumaine, nr.5.925 din 19(31) octombrie 1896, p.1.
23. Ibidem, p.2.
24. Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, op.cit., p.402.
25. Meniul "Serbării botezului vapoarelor Regele Carol și Principesa Maria", M.N.I.R., nr.inv.291.976, fond Ștefan Lăzărescu.

Grigore Capșa (1841-1902)
întemeietorul celebrei firme
Casa Capșa ce avea în com-
ponentă cofetărie, restau-
rant, hotel, cafenea.

Grégoire Capșa (1841-1902)
le fondateur de la célèbre
Maison Capșa qui contenait
une confiserie, un restaurant,
un hôtel et un café.

Veselă din argint din dotarea Casei Capșa.

Vaisselle en argent de la Maison Capșa.

Frontispiciu de factură cu titlatura firmei lui Grigore Capsa, după 1889.

Frontispice d'une facture contenant la titlature de la firme de Grègoire Capsa, après 1889.

Etichetă realizată după litografia lui G. Voneberg, pentru șerbet de trandafiri, unul din produsele Casei Capsa. Sfârșitul secolului al XIX-lea.

Ecritem d'après une lithographie de G. Voneberg pour „șerbet” (confiture) de rose, l'un des produits de la Maison Capsa. Fin du XIXe siècle.

Prospect de menu-reclamnă pentru „Casa Gr. Capsa”. Cca.1900.

Projet de menu-réclame pour „La Maison Gr. Capsa”. Environ 1900.

PRESENCES AU DANUBE ET A LA MER NOIRE DE LA RENOMMÉE MAISON CAPȘA.

Résumé.

A la fin du XIX-ème siècle la Maison Capșa était conduite par le fondateur de la firme du no.36 de la Calea Victoriei – Grégoire Capșa. Ayant une présence active dans la vie économique et politique du temps, la Maison Capșa participait, avec ses produits, aux importants événements.

Ainsi, aux Bas-Danube et aux bords de la Mer Noire la Maison Capșa a été présente à l'inauguration du pont Charles I de Cernavoda le 14/26 septembre 1895 et à au banquet donné à l'honneur de l'ingénieur Anghel Saligny, le 8 décembre 1895, le réalisateur du pont.

D'autres événements, où on a pu remarquer la bonne qualité des produits de la Maison Capșa ont été: l'inauguration du canal des Portes de Fers le 14/26 septembre 1896, la mise de la pierre de fondation du nouveau port de Constanța le 16/28 octobre 1896 et la lancer à l'eau, le 1/13 juillet 1898, des navires "Princesse Marie" et "Roi Charles I".

On présente d'après la presse du temps et d'après les listes des menus la créativité et le bon service prêté par la Maison Capșa.

CAROL I ȘI DUNAREA

Ileana Stanca Desa

La 20 aprilie 1839 se naștea Carol de Hohenzollern, în castelul familiei din Sigmaringen, capitala Principatului, situată pe Dunăre, aproape de izvoare.

Și Dunărea avea să se îndeplinească pentru totdeauna cu destinul celui care va deveni primul Rege al României, țară care se afla acolo unde, matură și bogată, apa a fluviului se unește cu învolburata mare. Luciul unei ape izvorâtă din întunericul unei păduri (Munții Pădurea Neagră) coboară peste țări pentru a găsi întunericul altei ape (Marca Neagră).

Atât de mult cântatul "drum fără pulbere" a fost calea pe care germanii (svabii, în special) s-au aventurat atunci când căutau sub soare locuri mai mănoase, mai primitoare, mai tolerante; așa s-a făcut că s-au stabilit între români, în Banat. Era un lucru pe care tânărul locotenent prusac îl știa.

Când s-a hotărât să accepte tronul țării de la Dunărea de Jos a optat pentru ruta Viena - Buziaș - Turnu Severin, deși, mergând prin Marsilia - Genova - Constantinopol ar fi fost mai puțin expus. Pe teritoriul Austriei risca chiar să fie arestat. Așadar, cu un pașaport fals, pe numele de Charles Hettingen, om de afaceri plecat cu treburi la Odesa, pornește spre Principatele Unite.

La 20 mai 1866, după calendarul occidental, la ora 8 dimineața, s-a suit pe vapor la Pesta. Acesta a ridicat ancora la ora 10 și la unu jumătate a ajuns la Orșova. Prințul era la clasa a II-a, între bagaje și saci. A folosit timpul pentru a-i scrie Împăratului Austriei, Francisc-Josef, asigurându-l că nu îi va deveni dușman. La Orșova, apele scăzute îi obligă pe pasageri să se transfere pe un vas mai mic. De pe puntea acestuia zărește primul oraș românesc: Turnu Severin. Era ora 4 d.a. La coborâre era cât pe aci să fie oprit de căpitan, intrigat că un călător cu bilet pentru Odesa coboară în alta parte. În ultimul moment înțelege cine a fost pasagerul; "Pe Dumnezeu meu dacă așa n-a fost prințul de Hohenzollern"¹.

Dunărea făcuse deja cadou țării pe viitorul său Rege.

În primii ani de domnie, Principele va călători mult. La Biblioteca Academiei se găsește o broșură intitulată: "Din carnetul de turist al Regelui Carol". A fost publicată în 1915 din extrase ale unor articole apărute cu un an înainte în "Anuarul S.T.R.". O scurtă prefață semnată Societatea Turistică Română, evidențiază cât de puțin se știa că "... monarhul auster care trăia retras în palatele sale a călătorit odinioară prin munții și plaiurile românești.... Călare sau cu poștalionul, Regele Carol a străbătut țara în lung și în lat, scotocind în fiecare cută a pământului acela, sufletul ascuns și complex al unui neam mândru care îl aștepta la dânsul acasă ca să-i dezvăluie păsurile sale.... Și fără îndoială că în neprevăzutul acestor călătorii pitorești, în care Regele Carol a auzit fără de veste doina sufletelor noastre seculare, s-a încheiat cea contopire sufletească între dânsul și noi, cea iubire

adâncă și sinceră de românism, care a fost o pârghie binefăcătoare în frământata să opera politica”².

Este vorba de călătoriile făcute în anii 1866 și 1867. Dunărea este prezentă mereu. Carol se duce în orașele de pe malurile ei, pleacă apoi spre dealuri și munți și se reîntoarce spre ea.

La 31 oct./12 nov. pornește de la Oltenița la Călărași având ca principală țință Brăila. Ajunge spre seară în “cel mai important port pentru exportul de grâne din Valahia”. Orașul și portul îl dezamăgesc: debarcaderul neglijat, străzile nepavate și pline de noroi. Conștiincios, vizitează cazarma, școlile, bisericile, hambarele de lemn pentru grâne și chiar câteva mori de vânt. A doua zi îi primește pe consuli și se duce în Grădina publică.

De la Brăila la Galați ajunge repede. La ora 9 dimineața era în “rada portului liber și piața cea mai însemnată a României”. Primirea este calduroasă. Mulți ies să îl întâmpine, chiar dacă în oraș era și un curent contra sa. Remarca: “Canonierele engleze și franceze sunt împodobite de sus până jos cu steaguri”³. Află totul despre oraș: ea firmele de grâne și casele de bani sunt proprietatea unor greci bogați; că activitatea stagnează complet c.a. 4 luni, iarna, când Dunărea nu era navigabilă; că străinii cei mulți se aflau în oraș datorită Comisiei Europene a Dunării care își avea sediul aici. Urmărește rolul Turciei în componența acesteia “... are un delegat special care vine de la Constantinopol pentru fiecare sesiune: afară de acesta mai este aici un inspector general de navigațiune, colonelul Drigalski, un fost ofițer prusian care se afla în serviciul Turciei...”⁴.

La 5/17 noiembrie Dunărea îl conduce spre orașele basarabene. Pleacă de la Galați pe vasul “le Magicien” și se oprește la Ismail. Scrie despre el: “... e capitala celor trei districte ale Basarabiei, provincie care la începutul veacului a fost răpită Moldovei de către Rusia, dar din care partea de miazăzi s-a înapoiat prin tratatul de la 1856 din Paris. Împăratul Nicolae a cheltuit multe milioane cu Ismailul ca să-și creeze acolo o bază de operațiuni pentru întreprinderi viitoare contra Turciei.... Acuma orașul cu stradele largi, casele joase și fortărețele ruinate face o impresie de decădere; fluviul larg, leneș, cu malurile joase, cenușii, norioase, completează priveliștea dezolantă.... Toate trebuie să pară aici triste și fără viață...”⁵. De la Ismail a urcat cu un vapoară pe râul Ialpuc, spre Bolgrad. Pe drum, întâlnind vulturii mari care zburau prin regiune, are un moment de nostalgie. Chiar în primăvara aceluși an, la 5 aprilie 1866, se afla cu tatăl său la grădina botanică din Colonia. Carol Anton de Hohenzollern i-a atras atenția asupra acelor păsări mari: “Știi, la Dunărea de Jos, în noua ta patrie, sunt mulți de ăștia”⁶.

La 8/20 noiembrie este din nou pe Dunăre. Se reîntorcea la Galați. Acum orașul i se pare mai elegant, bailele dat în onoarea sa, fastuos, femeile, în majoritate greco-aitice, cochete și frumoase. La 9/21 noiembrie era la Giurgiu de unde se întoarce la București. Primul contact cu orașele dunărene se încheiase. Era și timpul. Iarna își intrase în drepturi, erau -14 grade C.

În primăvară peregrinările reîncep. Și iarăși îl atrage Dunărea, strălucirea apei sub razele soarelui O reîntâlnește la Turnu Severin, unde ajunsese străbătând

Oltenia. Se îmbarcă cu destinația Giurgiu, dar face escale la Calafat și Turnu Măgurele. Era aprilie/mai 1867.

În iunie face cunoștință cu gurile fluviului. Se suie la 4\16 iunie pe vasul "Le Magicien", la Brăila, și coboară la Sulina, unde este primit de membrii Comisiei Dunărene. Aceasta își asumase misiunea de a face navigabil brațul Dunării. Carol vrea să vadă și sinuosul braț Sfântul Gheorghe. Însoțit de Pașa de Tulcea navighează cât se poate de mult pe acesta după care se reîntoarce la Sulina. Urmează brațul Chilia, La 7\19 iunie intra pe Chilia din brațul Sulina. Se oprește într-un ciudat sat de pescari, Valcov, locuit de lipoveni care aderaseră la secta scopiților. Se aventurează pe "canalul găștelor" numit astfel din cauza numeroaselor stoluri care poposeau acolo. Vizitează și lacul Cibrianul. Visează la construirea unui canal de la lac la mare pentru a feri negoțul de partea rusă și a ridica nivelul de trai al populației. Visele nu s-au concretizat. Partea aceasta de țară după 1878 nu i-a mai aparținut.

Dar Dunărea i-a rămas mereu aproape. Ax vital al țării, fluviul cel sfânt al dacilor, a fost tot timpul parte integrantă a istoriei poporului român. Punctul culminant al domniei lui Carol, Războiul de Independență a început și s-a terminat la Dunăre.

Iată un moment din această epopee, povestit de Rege la 21 martie 1904 în Aula Academiei Române în discursul "Nicopole 1396 - 1877 - 1902". La 15\27 august a fost montat la Siliscioara (lângă Corabia) un pod plutitor. Avea o lungime de aproape 1000 m și era stabilit pe 120 pontoane de fier. (Pe el au trecut trupele române la 20 august\1 septembrie.) A fost apoi mutat între Turnu Măgurele și Nicopole. Montarea s-a făcut cu multă greutate din cauza unor puternice vijelii. Domnitorul aflat pe o mică ambarcațiune supraveghea în permanență mersul lucrărilor. Mărturisea că atunci și-a dorit să se construiască un pod de fier în acel loc. După război a și comandat în Rusia o parte din acesta, dar nu a mai ajuns niciodată. Podul de vase construit cu atâta efort n-a putut rezista viscozelor puternice și la 4\16 decembrie s-a deteriorat complet. La 10\22 decembrie Carol I aflat la Nicopole a fost nevoit să se reîntoarcă cu un vas. Povestea : "Trecerea Dunării finu un ceas pe un vânt pătrunzător și un frig de douăzeci de grade. Vaporașul își face drumul sau în mijlocul sloiurilor, ocolind pe cele mari care l-ar fi răsturnat. Eram pregătit a sări pe ele la caz de nevoie. Neuitatul Ion Brătianu, cu întreaga populație din Turnu Măgurele privea de pe mal, cu grijă, mersul șovăitor al micuțului vas. Când pusei piciorul pe pământul românesc, un strigăt de bucurie izbucni din toate piepturile". După 25 de ani s-a reîntors să aducă un omagiu soldaților căzuți la Grivița și Plevna. Aici, Mitropolitul de Vrața după terminarea slujbei s-a adresat câmpului: "Sculați-vă voinicilor că a venit Regele vostru să vă mulțumească pentru jertfele voastre". După îndeplinirea Sfintei Datorii a trecut spre țară pe la Nicopole. "Noaptea era senina: razele lunii se răsfrângeau în luciul Dunării liniștite, vasele lăsau în urma lor talazuri argintii, în depărtare Nicopole scăldat într-o mare de lumină se înalță pe țărm ca o falnică rămășiță a vremurilor trecute. Această fermecătoare priveliște făcu să se desfășoare trecutul înaintea mea, tinerețea mea petrecută la izvorul

marelui fluviu, istoria casei mele și mai presus de toate cartea ursitei scumpei noastre României în care ostașii noștri scrisese o pagină nepieritoare”⁹.

Pacea nedreaptă l-a îndurerat profund. Și-a intensificat eforturile pentru atât de necesară fortificare a Dunării, apelând și la priceperea generalului belgian, Brialmont. Ulterior se va ocupa și de construirea unei flote: 4 monitoare cruiseate și 8 vedete. Din memoriile sale se poate deduce că durerea pierderii unor teritorii îi era cât de cât ușurată de realipirea Dobrogei. Aceasta trebuia strâns legată de teritoriul țării. În primul moment au fost montate doua cabluri peste apa, la Brăila și la Fetești. Se impunea construirea unui pod. Pentru că exista deja un “drum de fier” de la Constanța la Cernavodă s-a hotărât ca podul să fie construit acolo. Au fost acceptate planurile prezentate în 1888 de Directorul Societății de Poduri, inginerul Anghel Saligny. În 1890, în prezența Regelui este pusă piatra fundamentală. La 14/26 septembrie 1895 se inaugurează linia ferată și podul Carol I, peste care va trece cu viteză prima garnitură de tren.

Discursul Regelui este considerat de contemporani drept cel mai entuziast de până atunci. Își exprimase “... speranțe nelimitate pentru viitorul neamului acestuia a cărui soartă este atât de indisolubil legată de bătrânul Danubiu” și considera că “... săvârșirea podului peste Dunăre, dorit de un sfert de veac de Mine, și așteptat cu nerăbdare de întreaga țară este azi fapt împlinit și uriașe se ridică înaintea noastră această operă ca o mărturie vădită a tăriei Regatului... Această lucrare trainică și nepieritoare trebuie să arate lumii ce vrednic este poporul român de frumoasa sa chemare la gurile Dunării și la porțile Orientului”¹⁰.

De fapt întotdeauna monarhul a fost preocupat de Dunăre. Asta s-a constatat și pe plan diplomatic, dar și prin vizitele pe care anual, însoțit de multe ori de familia regală, toamna sau primăvara, le făcea pe frontiera sudică. Scopul mărturisit era acela de a-și cunoaște supușii și problemele lor, dar probabil, nemărturisit și acela de a se reîntâlni cu bătrânul fluviu.

Întâlnirea ultimă și poate de aceea cea mai importantă între Majestatea Sa Regele și Majestatea Sa Fluviul a avut loc în vara anului 1913, mai precis în timpul celui de al doilea război balcanic. Deși comanda supremă o încredințase principelui Ferdinand, Carol I a fost mereu prezent pe malurile Dunării. Iată cum îl descrie un gazetar contemporan: “Regele încărcat de ani, dincolo de pragul peste care pășești în adânci bătrâneți și-a îndreptat deodată trupul obosit și cu o lucire de mare, supremă bucurie în ochiu-i mereu viu, mereu tânăr, a străbătut rândurile oștilor sale, mândrelor lui cete de viteji, fii și nepoți ai eroilor în fruntea cărora a mers din izbândă în izbândă în Războiul Neatâmării”¹¹.

A fost peste tot între soldați: la Corabia, la Bechet dar mai ales la Turnu Măgurele, unde în barăcile construite în mare graba la inițiativa doctorului Mina Minovici, se luptau cu un inamic perfid – holera. Aici în lazaret, bătrânul suzeran cunoaște calitățile excepționale ale curajoasei sale nepoate, principesa Maria. După terminarea războiului mai are putere să se preocupe de Dobrogea cea nouă.

Dar a venit anul 1914....

Și astăzi Dunărea poartă spre mare, în vechea să matcă, valuri născute undeva în îndepărtata Germanie, aproape de Sigmaringen. Dar valul vieții lui Carol de Hohenzollern, Întâiul Rege al României, de mult se află în marea cea mare a nesfârșitului. Aici, la Dunăre, dăinuie însă poporul roman, care îi datorează atât de mult.

NOTE

- 1 Carol I : Din carnetul de turist al Regelui Carol, Buc., 1915, p.3
- 2 Ibidem, p.34
- 3 “ ‘ , p.36
- 4 “ , p. 35
- 5 “ , p. 3
- 6 “ , p. 37
- 7 Carol I: Nicopole 1396-1877-1902.... Buc., 1904, p.23
- 8 Ibidem, p.24
- 9 Ibidem, p.24
- 10 D.A.Stan: Semicentenarului podului peste Dunare (Extras din Buletinul Societății Politehnice din România, an LIX, nr. 9-12), Buc., p.287-288
- 11 xxx: În zilele de jertfă și glorie Regele veghează, în Gazeta ilustrată, București, an II (1913), nr 27 (24 aug.), p.1.

CHARLES I AND THE DANUBE RIVER

Summary

Sometimes, outstanding biographies are strangely interwoven with prominent geographic landmarks which seem to be carrying some magnetic quality that mysteriously prompts destinies on their way. Such a case is the life of King Charles I of Romania (1839 - 1914), descendant of the noble Hohenzollerns of Sigmaringen, Germany, his birthplace being quite close to that of the Danube River in the Black Forest. Young Prince Charles was later to become ruler of a country whose southern border was the same river that had cradled his boyhood. Along his venerable 47-year-long reign, King Charles I brilliantly honored his office and the Danube played an important role in both his emotional ties and his practical purposes.

DOMENIILE COROANEI

Radu Ionescu

Până în veacul trecut proprietatea funciară în Principate nu era atât de rentabilă, pe cât ar fi putut fi. Mari proprietari, sau chiar latifundii, asigurau celor ce le posedau un trai mai bun, întreținerea unei liote de slugi, dar nu bogăția, așa cum au înțeles-o marii proprietari din alte țări. După o statistică din 1803 din Moldova, 28 de familii stăpâneau mai mult de 1/3 din suprafața țării. Abia după jumătatea secolului a apărut, încă timid, interesul crescând pentru profit mai substanțial, realizat din proprietatea funciară, poate și în opoziție cu veniturile pe care le realizau unii oameni mai dinamici, creatori de întreprinderi industriale.

Marea apăsare economică asupra Principatelor era însă reprezentată de imensele suprafețe de pământ, cu sate cu tot, constituind moșiile închinat Muntelui Athos, către care plecau toate veniturile.

În 1864, printr-un gest autoritar, Alexandru Ioan Cuza preluase în Domeniul Public al Statului averile mănăstirești de al căror beneficiu nu profita țara, multe fiind "închinat". Prin această reformă agrară, care afecta și marile latifundii, Statul a putut împroprietări 511.896 familii țărănești cu o suprafață totalizând 2.038.640 hectare. Restul pământului, ca și al pădurilor, rămase în administrație publică era departe de a fi exploatat, astfel încât să aducă un real beneficiu Statului.

În 1866, odată cu alogerea și urcarea pe tronul României a Principelui Carol era normal ca Parlamentul să-i voteze o listă civilă, suficientă pentru reprezentare. În fiecare an, la discutarea bugetului erau păreri contradictorii referitoare la suma alocată de buget, și așa foarte mică. Carol I era econom, protocolul era riguros controlat de monarh însă, din fericire, Principele era vlăstarul unei familii bogate, astfel încât atât construcția Peleşului și constituirea colecției de tablouri au reprezentat cheltuieli însemnate suportate din averea proprie. Într-un document aflăm care era lista civilă anuală a monarhilor europeni în 1910. Austro-Ungaria era cea mai generoasă cu Franz-Iosif acordându-i 26 milioane de coroane, urmată de Sultan, de Regele Prusiei, de Țar, de Regele Italiei, al Angliei, pe locul 12 aflându-se Regele Carol I cu 1.400.000 coroane, urmat doar de ... Principele Muntenegrului.

Aflăm din corespondența Principelui cu tatăl său că adesea cereri de bani erau adresate șefului Casei de Hohenzollern pentru a completa nu doar nevoile Palatului, ci și operele de binefacere pe care Principele le subvenționa, ca și reparațiile sau restaurările de biserici și mănăstiri.

Din aceste motive, în Adunarea Deputaților din 4 ianuarie 1871 se propune acordarea unei dotațiuni anuale de 300.000 lei și a venitului de 30.000 lei

al unei moșii a Statului Măriei Sale Doamna Elisabeta. Cu delicatețea și modestia ce o caracterizau, Princesa va declina oferta.

Anii treceau și bugetul României care, în 1859, era de 30.000.000 ajunsese, în 1884, la 130.000.000. În această situație se punea acut problema majorării listei civile. O soluție care nu afecta bugetul, a fost prezentată Adunării Deputaților de către Andrei Vizanti, în numele unui grup de deputați.

Propunerea avea în vedere destinarea unor suprafețe de pământ agricol și de păduri care să constituie Domeniul Coroanei. Acestea rămăneau în proprietatea Statului, iar beneficiul lor completa lista civilă. După discuții, în ziua de **5 iunie 1884** legea fiind votată -cu amendamentele propuse- luau naștere **Domeniile Coroanei**.

Aducând specialiști din străinătate, formând specialiști în țară, aceste pământuri - acest Domeniu Public - devine din ce în ce mai rentabil. Veniturile asigură, alături de Lista Civilă, cheltuielile cerute de o Curte Regală. Excedentul este transformat în capital - așa spune capital național -, pe fiecare moșie ridicându-se școală pentru copiii satului, locuințe pentru cei ce administrau sau lucrau moșia, ateliere în care tinerii învățau o meserie - tâmplărie, dulgherie, albinărit, agricultură, țesătorie, silvicultură, etc. Pământurile și pădurile au fost măsurate, întocmindu-se un registru riguros de cadastru. Dacă satul sau comuna nu avea biserică, din venitul Domeniilor se construia una (de exemplu cea de la Broșteni), dacă cea veche trebuia reparată, se repara; de asemenea drumurile, podurile, dispensarele sau localurile administrative.

Din cele 1200 de moșii ale Statului au fost afectate Domeniului Coroanei 12. Țăranii din satele învecinate căpătau un lot pe care să-l exploateze în propriul lor folos, devenind astfel cointeresați în lucrul pământului. Conform celor stipulate, din venit, pe fiecare moșie s-au construit ateliere meșteșugărești, țăranii având astfel de lucru tot anul, învățând totodată o meserie. Au apărut astfel ateliere de strungărie, tâmplărie, ceramică, țesături, împletituri frânghii, etc. Tot din venitul Domeniilor în fiecare sat au fost construite așezăminte utilitare ca orfeline, școli, dispensare, biblioteci comunale, biserici, etc. De asemenea, proiecte ieftine de case țărănești au fost puse la îndemâna celor ce aveau nevoie.

În 1910, (la doar 16 ani de la constituirea Domeniilor Coroanei) erau deja construite 27 școli înzestrate cu ateliere specializate. În felul acesta satele învecinate Domeniilor, ca și localnicii, profitau de noul statut al acelor pământuri, până nu demult sterpe. Preocuparea Regelui, asistat de Kalinderu, merge mai departe. În aceste sate se organizează cursuri, se țin conferințe, se consemnează, prin festivități, marile momente sau personalități ale istoriei; se constituie biblioteci sătești, societăți culturale, se organizează campanii de culegere de folclor, de proverbe și zicale (devansând echipele lui Gusti) se constituie mici muzee sătești, se publică îndrumări pentru lucru manual, îndrumar pentru albinărit, lupta contra epidemiilor, etc. Se organizează de asemenea societăți culturale, coruri cu scopul conservării folclorului și a obiceiurilor tradiționale. Pentru cei ce lucrau în Administrația Domeniilor Coroanei s-a înființat o casă de pensii.

Devenite rentabile, aceste Domenii își depășesc acțiunea binefăcătoare asupra zonelor unde se aflau moșiile, contribuind la ridicarea sau susținerea unor instituții culturale, a nevoiașilor, a învățământului, iar după întregirea țării, la crearea așezămintelor destinate invalizilor, orfanilor de război sau a altor opere de binefacere.

După 1918 acțiunea Domeniilor Coroanei s-a extins și în Transilvania unde Institutul pentru studiul istoriei de pe lângă Universitatea Daciei Superioare a fost creat din fondurile Domeniilor.

Instituție de luptă împotriva sărăciei, factor de educație și culturalizare a satelor, prin metodă și activitate rațională, Domeniile Coroanei au constituit un exemplu a ceea ce se poate realiza, într-un timp scurt, într-o țară care trebuia să facă pași mari, dar siguri, pe calea progresului, pentru a-și putea susține astfel statutul public câștigat din momentul urcării pe tron a Principelui Carol.

Considerate, pe drept, o citadelă de rezistență împotriva sărăciei și a ignoranței, Domeniile au beneficiat de experiența unor specialiști români și străini, aceștia din urmă aduși din Germania și Elveția.

Alături de toate aceste binefaceri Domeniile au asigurat și ținuta necesară unei Curți Regale, fără să afecteze bugetul Statului prin mărirca Listei Civile. La o populație de 5.000.000 (cât avea vechiul regat) fiecare cetățean contribuia cu 39 centime, în timp ce, în alte Regate sau chiar Principate sarcina era de 3-4 ori mai mare.

Regimul comunist, în furia lui împotriva a tot ce a însemnat trecut și adevăr în țara asta, a naționalizat Domeniile Coroanei, neștiind, sau nevoind a ști, că ele aparțineau Statului, iar nu familiei regale. Mai mult decât atât, ignorând tot binele realizat prin buna exploatare a acestor proprietăți, au împământenit ideea că ele aparțineau Regelui. Din păcate aceste minciuni, acest venin infiltrat cu perseverență, încă nu a fost anulat prin puterea adevărului.

Recitind testamentul Regelui Carol I trebuie să asociem nenumăratele legate destinate școlii, bisericii, armatei, invalizilor, orfanilor și bolnavilor acelei instituții care s-a numit Domeniile Coroanei, înțelegând încă mai bine sensul acelei emoționante mărturisiri **“Totul pentru țară, nimic pentru mine”**.

LES DOMAINES DE LA COURONNE

Résumé

Au début du XIXème siècle; en dehors de grandes propriétés foncières, appartenant aux familles boyardes, la majeure partie des terres constituaient le patrimoine des monastères soumis au Mont Athos. Tous les produits prenaient le chemin de ce petit état monastique, ce qui poussait les paysans à la pauvreté.

Le Prince Cuza imposa, en dépit de l'opposition des boyards et de l'église une dure réforme. 511.896 paysans deviennent propriétaires d'environ 3,6 ha chacun, mais l'état ne fut pas un bon administrateur de ce qui en restait.

C'est en 1884 que le Parlement constitua Les Domaines de la Couronne, représenté par des terres qui, administrées par la Couronne pouvaient compléter le montant très maigre de la liste civile. Ces 12 fermes bien exploitées deviennent une source de revenus mais, en même temps, les paysans en profitèrent. Ecoles, ateliers, églises, hopitaux furent construits et des retraites pour les paysans, firent de ces fermes des modèles pour l'agriculture roumaine.

BIBLIOGRAFIE

Platon, Gheorghe și Platon, Alexandru-Florin, Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea, București, Editura Academiei, 1995.

Georgescu, Vlad, Istoria românilor de la origini până în zilele noastre, ediția a II-a, A.R.A. Publications, Los Angeles, 1989.

Bârlea, Octavian, România și Românii, A.R.A., Los Angeles, 1977.

Biblioteca Populară a Administrației Domeniului Coroanei, 42 fascicule, București, Gutenberg, 1906.

ASPECTE ALE CEREMONIALULUI DE LA CURTEA REGELUI CAROL I

Dorina Tomescu

Venit într-o țară unde treptele tronului fuseseră accesibile cu sprijinul Sultanului sau al Imperiului rus, lui Carol I îi revenea misiunea de consolidare națională a României și câștigarea prestigiului ei peste hotare. Deoarece pe umerii noului domn apăsa o imensă responsabilitate, încă de la început el și-a impus să fie sobru și exigent în chestiunile protocolare de la Curtea sa. De fapt, în Europa la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, tot ceea ce se petrecea la curțile monarhice nu era lăsat la voia întâmplării. Recepțiile, audiențele, primirile de oaspeți, baluri, uniforme militare și sclipiri de diamante, ceremoniile de încoronare, ar putea fi receptate de oamenii zilelor noastre ca niște spectacole. În realitate erau mai mult decât atât. Vorbim în fond de o istorie curentă ce se desfășura după reguli bine stabilite.

Deei, în orice monarhie existau reglementări și dispoziții legale privind prezența autorităților statului, onorurile ce li se cuvin acestora în ceremoniile publice precum și eticheta ce se observa la reședința suveranului. Nici în România ceremonialul nu era ceva nou¹. Domnitorii români aveau de mult reguli și obiceiuri fixe pentru solemnitățile publice, laice și bisericești la care participau împreună cu curtea, oștenii și demnitarii statului. Să ne reamintim astfel de Dimitrie Cantemir care ne oferă numeroase detalii în a sa „Descrierea Moldovei” sau de „Condica lui Gheorgachi, 1762.” Dar, odată cu trecerea anilor multe din vechile reguli și obiceiuri s-au schimbat în funcție de transformările politice și sociale care au avut loc.

În primul an al domniei sale, Carol neavând timp să-și organizeze propria-i curte va folosi același personal care servise sub Cuza. O perioadă chiar era văzut în trăsură fostului domn, trasă de 4 cai, însoțit fiind după mai vechiul obicei de 2 ofițeri de ordonanță, un adjutant care stă alături de domn și de 2 plutoane de cavalerie în fața și în spatele trăsurii. Cortegiul acesta îl urma chiar dacă avea de făcut un drum de 5 minute. În cele din urmă va desființa acest protocol și la ocazii obișnuite nu mai ieșea decât în trăsură cu 2 cai și însoțit de adjutantul său. Mareșalul Curții Domnești sub Cuza, generalul Theodor Cazimir, folosea în desfășurarea ceremoniilor im cod al protocolului tipărit în franceză în 1860².

Importanța respectării uzuașelor la o curte era semnalată lui Carol I chiar de tatăl său. Astfel, Carol Anton de Hohenzollern într-o scrisoare trimisă în aprilie 1867, referindu-se la nunta fiicei sale Maria cu Filip de Flandra, îi atrăgea atenția că „...delegația celor patru români care l-au reprezentat pe domnitor la nuntă fusese bine primită și apreciată dar...a fost prea numeroasă, ceea ce poate să se

întemcițe pe felul oriental de a vedea, pentru obiceiurile și rapoartele noastre de Curte, însă, și mai ales la Berlin, ar trebui să se observe uzanțele de acolo”³.

Preocupat de ideea că raporturile guvernului și ale curții de la București cu celelalte state trebuiau puse în deplin acord cu eticheta internațională Carol I îi va încredința în 1876 lui Theodor Văcărescu misiunea elaborării unui ceremonial al Curții (primul cod de ceremonii tipărit în limba română). Fost agent diplomatic la Belgrad și ofițer de ordonanță în serviciul lui Cuza, Văcărescu devenise Mareșal al Curții în 1873. Acest regulament privind diverse ceremonii avea la bază reguli și obiceiuri care fuseseră în vigoare până atunci. Tot el va trebui însă mai târziu să-l completeze datorită marilor schimbări survenite în România – independența statului, proclamarea Regatului și încoronarea regelui Carol I. În felul acesta, în anul 1882 avea să se publice un ceremonial al Curții regale a României cu referiri la solemnități și primiri oficiale, solemnități religioase și serbări de Curte. În mod selectiv ne vom opri asupra câtorva aspecte ale acestui regulament. În primul rând ce era Curtea?

Curtea era locul de reședință al Suveranului României și Serviciul Curții se împărțea în Casa civilă și Casa militară a Regelui precum și Casa Reginei. Mareșalul Curții și al Casei Regale era cel mai mare demnitar, el supraveghea Serviciul Curții, primea și comunica ordinele regelui pentru ceremonii, serbări sau primiri. La toate solemnitățile, conform practicilor admise la Curțile Europei și a etichetei internaționale Corpul diplomaților străini era primit de rege înaintea autorităților statului. Acestea din urmă aveau o ordine ierarhică – întâi clerul, apoi guvernul, urmau Senatul și Adunarea Deputaților și Curtea de Casație⁴.

Pentru Suveranii și principii străini care erau primiți în România nu există însă un regulament fix, ci pentru fiecare caz în parte se urmau întocmai ordinele regelui.

În fine, o primire de ambasador ordinar sau extraordinar la Curtea României se făcea cu cel mai mare fast, deoarece era considerat agent de gradul cel mai înalt în ierarhia diplomatică. Până ajungea în București ambasadorul era primit pe parcursul călătoriei cu cele mai înalte onoruri. În capitală era condus cu trăsura regală la locuința ce i se rezervase. În ziua și la ora deja comunicate, ambasadorul vizita pe ministrul Afacerilor Străine al României, la minister. Ministrul român îl primea îmbrăcat în frac și îi comunica ziua audienței la Rege. După o jumătate de oră de la vizita ambasadorului, ministrul împreună cu șeful său de cabinet întorcea vizita ambasadorului. În ziua primirii la Rege, o trăsură de mare gală îl ducea pe ambasador la Palat unde era primit cu gardă de onoare și fanfară. În Sala Tronului îl așteptau Regele cu Regina încenjuți de Curtea lor. După audiență, la scurtă vreme, ministrul Afacerilor Străine îl vizita pe ambasador în numele Regelui⁵. Toate primirile erau publicate conform unor formulare în Monitorul Oficial. Un ceremonial exista și pentru deschiderea Corpurilor Legiuitoare, investirea Mitropoliților și Episcopilor, primirea la Anul Nou etc.

În privința solemnităților religioase, acestea aveau loc cu prilejul zilelor de 1 ianuarie (Sf. Vasile), de Bobotează, de Paște, Sf. Constantin și Elena care era

și ziua hramului Bisericii Mitropolitane a Capitalei, de Crăciun și de aniversările familiei regale sau de 10 mai. Foarte importantă era: serbarea Sfințelor Paști. În Vinerea mare regele însoțit de Casa Civilă, militară, miniștrii și ofițeri în ținută de mare doliu mergeau la Mitropolie, inclusiv cu Primarul și Consiliul Municipal. Tot cortegiul ocolea Biserica într-o ordine dinainte stabilită. Un adjutant regal și 2 ofițeri de ordonanță supravegheau ordinea precisă pentru procesiune. În noaptea de Sfânta Înviere, regele, împreună cu Casa Civilă și militară, escortat de un escadron de cavalerie mergea la Mitropolie. Asistau miniștrii, Corpurile Statului, funcționari înalți. Când Mitropolitul spunea Christos a Înviat se anunța Capitalei prin 101 lovituri de tunuri trase pe Dealul Spirii. Conform vechilor tradiții se scria Evanghelia Sf. Ioan, pe care Regele o semna fiind apoi sigilată. Apoi Regele lua în mână Sfânta Cruce înaintea căreia se închină toată asistența. Vineri ținuta era de mare doliu și consta în: frac, cravată, mănuși negre, decorații (marile cruci fără cordon pentru civili). Militarii erau în mare ținută, cu decorații și marile cruci fără cordon. Sâmbăta ținuta era de: frac, cravată, mănuși albe și decorații în formă reglementară⁶.

În sfârșit, un protocol anume era folosit pentru prezentări și prânzuri de gală, baluri și serate, doliul curții, ținuta de înfățișare, înscrieri în audiențe, petiții adresate regelui și reginei, călătorii și vânători regale.

Plecarea la Sinaia, reședința de vară a Curții Regale (care se făcea în fiecare an aproape la aceeași dată, după serbarea zilelor de 10 mai), dar și revenirea la București, după 6 luni) constituiau pentru Curte și Guvern un eveniment. De aceea, amândouă se desfășurau după următorul ceremonial: erau înștiințate toate autoritățile județene și comunale, care îl întâmpinau pe rege îmbrăcați în înaltă ținută militară sau civilă, întotdeauna erau și detașamente militare, iar sosirea regelui era anunțată de Sunetul clopotelor⁷. Ajuns la Sinaia, deși lucra zilnic cu miniștrii și dădea audiențe, regele avea mai multe momente de libertăți decât în București. Una din plăcerile lui era să aibă zilnic multă lume la prânz și cină. Astfel, de multe ori cererile de audiență ale unora erau satisfăcute printr-o invitație la prânz. Înaintea mesei, regele și regina se întâlneau în Sala de Marmură a Castelului Peleş cu invitații. Doamnele discutau cu Regina, iar domnii cu Regele, apoi se inversau rolurile. După masă se retrăgeau cu toții în holul Castelului unde regele avea plăcerea să ofere musafirilor o surpriză. Adjutantul său apăsa pe un buton și tavanul sălii se punea în mișcare încet, lăsând să se vadă cerul. Urma un cerc în care de multe ori discuțiile se purtau stând în picioare⁸.

La cină erau invitate persoane mai apropiate de Curte, iar după masă se juca biliard. Singurul joc de cărți pe care îl juca regele, și aceasta se întâmpla rar, de obicei cu persoane din familie sau cu oaspeți străini de rang înalt, era wistul.

La prânzurile de gală, Mareșalul Curții trimetea invitații în numele Regelui și conform ordinilor acestuia desemna persoanele ce ocupau locurile de lângă Majestățile lor. Celelalte locuri nu erau desemnate întrucât la Curtea României ca și la aceea a Belgiei, la masa Regelui toate locurile sunt deopotrivă onorabile⁹. Referindu-se la aceste mese, în "Povestea vieții mele", Regina Maria

considera că "ele, mai ales prânziurile erau prea lungi și obositoare că trebuia să se îmbrace în toaletă de gală". Nu punem la îndoială această remarcă, dar nici la alte curți europene mesele nu erau mai simple.

Regina Victoria a Marii Britanii de exemplu, la dineuri venea cu cele mai frumoase și prețioase bijuterii, iar dacă după cină invitații se adunau în salon, discuțiile durau până la miezul nopții. După retragerea Reginei, oaspeții gustau repede o băutură la bufet, după care fugea fiecare în camere înainte să se stingă luminile castelului, lucru ce se întâmpla destul de repede¹⁰. Sau la Sigmaringen unde eticheta era cam militară, aici orologiul dădea semnalul meselor. Seara înainte de cină marele Șambelan deschidea ușile salonului de Gală și anunța lovind pardoseala cu un baston de abanos, venirea majestăților lor. Dacă se făcea cerc ceremonia se prelungea, în schimb la masă erau acordate cinci minute pentru fiecare fel de mâncare¹¹.

Revenind la Curtea României, trebuie să amintim că ținuta de înfățișare la curte, în orice ocazie constă în frac, mănuși albe cravată și decorații (acestea când Curtea nu era în doliu). Deci, militarii se prezentau în marea uniformă, iar civilii în marea ținută.

Audiențele nu se acordau în ziua cererii, ci numai după ce se depunea o cerere scrisă Mareșalului Palatului și i se comunica ziua și ora. Aceasta era regula generală în afară de cazuri cu totul excepționale care nu sunt totuși specificate.¹² Dar iată un caz în care Regele s-a arătat intransigent. În timpul unei manifestații conservatoare, Blaremburg un cunoscut om politic, împins de mulțime se rănește la mâini în geamurile de la ușa Palatului Regal. El se prezintă astfel în fața Regelui solicitându-i o audiență. Deși l-a văzut cu mâinile sângerând Carol I l-a concediat spunându-i că nu îi este permis să se prezinte fără audiență prealabilă calificând situația ca lipsă de protocol. Evident că n-a considerat-o ca fiind un caz excepțional.

Un obicei care s-a instaurat în timpul lui Carol I era ca recepția de Anul Nou la Palat să se facă în seara zilei de 31 decembrie cu ocazia balului de la Curte. Un alt bal mai avea loc prin februarie. Dar despre balul de revelion, gurile rele spuneau că nu era tocmai select întrucât Regele ținca ca el să aibă un caracter mai popular fiind invitați chiar și furnizorii curții.¹³ Cel de-al doilea bal se limita la un număr mai restrâns de invitați. În general la toate seratele, baluri sau recepții, Mareșalul Curții transmitea celor invitați ziua, ora și ținuta de prezentare. La aceste serbări nu exista un ceremonial în privința locurilor care trebuiau a fi ocupate în încăperile destinate acestor evenimente. Dacă urma un supeu, invitații luau parte la el în serii (de obicei acestea erau în număr de 3) și nu erau desemnate alte locuri, decât cele de la masa suveranilor la care se așezau șefii de misiuni diplomatice cu soțiile lor.

Perechea regală își făcea intrarea în sala de bal a Palatului pe la orele 22.00 după ce se auzeau 3 lovituri de sabie pe pardoseală date de adjutantul regal. Regele era îmbrăcat în tunică de mică ținută având arătătorul mâinii drepte agățat de al cincilea nasture de la uniformă. Apoi începea dansul. Pe la miezul nopții se

servea masa, iar după ce perechea suverană se retrăgea, invitații rămâneau să petreacă până în zori¹⁴. La multe recepții Regina Elisabeta și toate doamnele de onoare, veneau, ca de altfel și Principesa Maria, îmbrăcate în costume populare, așa cum se petrecea și la Curtea rusă unde Împărăteasa și toate doamnele veneau în sarafane luxoase și cu cacoșnicul pe cap împodobit cu cele mai prețioase pietre și perle. Același lucru se petrecea și la alte curți europene. Se spunea că, intransigența Regelui Carol I în problemele de protoeol și respectarea principiilor monarhice era proverbială. Când Principesa Maria a încălcat eticheta, și și-a așezat doamna de onoare în trăsură cu spatele la cai și nu lângă ea cum era protocolul, regele i-a trimis a doua zi o scrisoare. Principesa era astfel anunțată că doamna respectivă s-a simțit jignită și și-a dat demisia, iar el, regele, era de acord cu doamna de onoare¹⁵. De asemenea, un exemplu de respectare a principiilor monarhice îl constituie hotărârea titlului pe care să-l poarte Principele Ferdinand. Legea din 14 martie 1881, prin art. 2 prevedea ca titlul Moștenitorului Tronului să fie acela de "Principe Regal". În 1889, când Ferdinand vine în țară, Consiliul de Miniștri stabilea că titlul se acordă numai moștenitorului direct. Deoarece Ferdinand era Moștenitor prezumtiv s-a hotărât ca în toate actele relative la el să poarte titlul de "Alteță Regală, Principe de România". Astfel, regele Carol I semna un decret-lege referitor la această titulatură¹⁶.

Desigur că era neînduplecat în chestiunile de rang ierarhic și în familie...." în România nu există suverană ci numai suveran. În Olanda da, Regina este Suverană, dar în România Regina rămâne Regină"¹⁷, îi explica el unui adjutant care cutezase să o numească pe Elisabeta "suverană" în timpul unui raport. Nu va uita niciodată că e rege, "el - spunea Regina Elisabeta - purta coroana și în somn"¹⁸.

În sfârșit, nu putem trece peste ceremonialul încoronării lui Carol I, la 10 mai 1881. Acest ceremonial nu se mai potrivește cu vechile obiceiuri. În al doilea rând Carol I voia să fie un monarh modern și renunțând la miruirea prin care era simbolic sacralizat și din parcurgerea lui nu rezulta că a fost miruit de Mitropolit sau că acesta i-a așezat coroana pe cap.

În seara zilei de 9 mai 1881, coroanele regale se găseau la Președinția Consiliului de Miniștri. Ele sunt transportate într-o trăsură de gală a Curții, pe perne din catifea roșie, la Mitropolie, însoțite fiind de Președintele Consiliului, Ministrul de Finanțe, alți miniștri și armată. La Mitropolie sunt așezate în fața iconostasului fiind înconjurat de 4 drapele decorate cu Steaua României și de o gardă de onoare. Se oficiază rugăciuni, dar peste noapte coroanele rămân la Mitropolie.

A doua zi, Familia Regală pleacă cu trenul din gara Palatului Cotroceni la Gara de Nord, apoi spre Mitropolie. Bineînțeles că există un imens cortegiu și un protocol deosebit. După ce au ajuns la Mitropolie, Familia Regală însoțită de Mitropoliți se roagă în fața icoanelor apoi ies din Biserică. În fața lăcașului sfânt pe o stradă având tribune cu invitați deoparte și de alta are loc slujirea coroanelor care sunt aduse afară de 4 generali. Momentul Slujbei este anunțat de 101 lovituri de

tun. Se semnează apoi actul încoronării. Regele și Regina cu întreg cortegiul se îndreaptă spre Palatul din Calea Victoriei. Aici au loc felicitări și discursuri. Mai târziu sosesc și coroanele însoțite de un cortegiu deosebit – militari, răniți de la 1877, membrii în viață ai divanurilor ad-hoc, senatori și mitropoliți.

La Palat coroanele sunt așezate în fața tronului regal. Președintele Senatului depune coroana în mâna Regelui, iar Președintele Camerei Deputaților o prezintă pe cea a Reginei. Apoi Carol I va ține un discurs la sfârșitul căruia ridică coroana deasupra capului său în ovațiunile asistenței¹⁹.

În cei 48 de ani de domnie, Carol I a reușit să îndeplinească speranțele românilor, astfel încât atât el cât și România obținând un real prestigiu în Europa.

NOTE

1. "Ceremonialul Curței Regale a României", București, 1882, p. 5.
2. Dan Simonescu – "Literatura românească de ceremonial. Condica lui Gheorgachi, 1762", București, 1939, p. 251.
3. "Memoriile Regelui Carol I al României", vol 3, p. 45-46.
4. "Ceremonialul Curței Regale a României", București, 1882, p. 11 - 16.
5. Op. cit., p. 32 – 35.
6. Op. cit., p. 92 – 96.
7. Op. cit., p. 123 – 127.
8. "Din viața Regelui Carol I", 1939, p. 14 – 16.
9. "Ceremonialul Curței Regale a României", București, 1882, p. 106.
10. Robert Scheffer – "Orient regal. Cinci ani la Curtea României", București, 1997, p. 101.
11. Op. cit., p. 104.
12. "Ceremonialul Curței Regale a României", București, 1882, p. 112.
13. Victor Bilciurescu – "București și bucureșteni de ieri și de azi", 1945, p. 63 – 64.
14. Op. cit., p. 64.
15. Maria Regina României – "Povestea vieții mele", vol. 2, București, 1991, p. 189.
16. Moștenirea tronului României cu un portret al A.S. Regale Pr. Ferdinand al României", p. 101.
17. "Din viața Regelui Carol I", 1939, p. 19.
18. Op. cit., p. 30.
19. "Ceremonialul Curței Regale a României", București, 1882, p. 151 – 173.

ASPECT DU CÉRÉMONIAL À LA COUR DU ROI CHARLES Ier

- Résumé -

La premier code de cérémonial imprimé en roumain a été élaboré en 1876 à l'ordre de Charles Ier par Théodor Văcăresco, le maréchal de la Cour Princière. Quelques années plus tard, à cause des profondes transformations qui ont eu lieu en Roumanie, l'indépendance et la proclamation du royaume, ce code a été complété par le même auteur.

Partant des anciennes règles et coutumes des princes roumains, le cérémonial publié en 1882 se propose de mettre d'accord les rapports du gouvernement et de la Cour Royale de Bucarest avec l'étiquette internationale.

L'étude de ce cérémonial nous relève l'atmosphère de l'époque à une cour royale européenne de la fin du XIXème siècle.

MOARTEA REGELUI CAROL I REFLECTATĂ ÎN MEDALISTICĂ - REACȚIE PUBLICĂ ȘI REACȚIE PERSONALĂ -

Ernest Oberländer-Târnoveanu

Katiușa Pârvan

Anul 1999 a coincis cu două aniversări importante legate de viața și activitatea primului rege al României. Este vorba de 160 de ani de la nașterea lui Carol I, la 8/20 aprilie 1839 și 85 de ani de la moartea sa, pe 27 septembrie/10 octombrie 1914. În ultimii zece ani problema istoriei monarhiei românești a făcut obiectul unei ample discuții publice, care nu s-a limitat numai la cercurile specialiștilor, ci a implicat și lumea politică și, prin reverberație, a antrenat și publicul larg. După 1990, subiectul, descătușat de numeroase “tabu”-uri, a fost în cea mai mare parte eliberat de judecățile tendențioase sau jumătățile de adevăr, care au marcat domeniul în perioada 1948–1990. Pe măsură ce tema monarhică iese tot mai mult din sfera dezbaterei politice partizane, a confruntării electorale, ea tinde să se purifice și de accentele “hagiografice” și “omagiale”, care au însoțit unele demersuri de revalorizare a locului monarhiei în istoria modernă a României. Deși fondatorul dinastiei, Carol I, este personajul istoric cu o poziție ferm consolidată și, în mare măsură, eliberată de controverse în istoriografia noastră, cele două aniversări din acest an au stârnit un ecou surprinzător de redus în sfera specialiștilor, în ciuda faptului că explorarea tot mai intensă a arhivelor și a altor categorii de surse istorice, este de natură să lămurească sau să nuanțeze o serie de domenii mai puțin elucidate ale politicii sale interne și externe, sau să deschidă câmpuri noi de cercetare, privind mai ales trăirea psihologică a omului smuls din mediul său și obligat să înceapă o viață nouă, într-o țară situată, atunci, la marginea Europei.

Folosirea mijlocului “princiar” al medaliei ca vehicul al propagandei politice în rândul elitelor și maselor, fusese folosit deja în Moldova și Muntenia, încă din anii domniilor regulamentare. Sub Alexandru Ioan Cuza recursul la medalie ca modalitate de a populariza realizările epocii și de a transmite anumite mesaje politice în interior sau în exterior, a devenit și mai frecvent, pe măsura modernizării rapide a societății românești¹. În ciuda faptului că, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, medalia devine tot mai mult concurențată de litografie și apoi de fotografie, Carol I, ca și cercurile largi ale societății românești, i-au acordat un rol foarte important². Dintr-un studiu întreprins de autori asupra reprezentărilor dinastice pe medaliile, plachetele, însemnele, decorațiile, ordinele și monedele emise între 1866–1914, totalizând 345 de piese, efigia sau numele și titulatura lui Carol I figurează pe circa 275 medalii și plachete comemorative.

Din această masă importantă de documente faleristice ne-am oprit la o categorie cvasi-necunoscută de medalii, cele emise pentru a comemora moartea

regelui Carol I. Medaliiile au fost doar succint menționate de către Constantin Moisiu în 1915³, fără a fi descrise complet sau ilustrate. Pe baza informațiilor lui Moisiu, colega noastră Carmen Tănăsioiu a făcut o serie de observații foarte interesante privind iconografia oficială și propaganda dinastică, într-un studiu publicat în 1995⁴ și apoi într-un volum apărut recent⁵. Cercetările întreprinse în colecția Cabinetului Numismatic și în alte diverse colecții publice și private, ocazionate de realizarea unei lucrări mai ample, dedicată reprezentărilor dinastice în medalistica, faleristica și numismatica românească, ne-au permis descoperirea unor noi medalii emise cu acest prilej, corectarea unor aserțiuni mai vechi asupra temei și unele reflecții asupra contextului politic din zilele care au premers și urmat morții bătrânului suveran. Avantajul unei priviri panoramice asupra modului în care a fost reflectată dinastia în medalistica anilor 1900–1914 ne-a prilejuit ocazia unor observații interesante legate de raporturile față de ilustrul defunct al protagoniștilor primei scene politice românești la dispariția lui Carol I – Ferdinand, guvernul liberal, Parlamentul, partidele, diverse asociații, cu conotații certe asupra psihologiei clasei politice românești.

Emisiunile de medalii și plachete purtând efigia sau mențiunea numelui lui Carol I sunt extrem de inegal repartizate de-a lungul îndelungatei sale domnii. Ritmul și volumul acestora au fost subordonate, în general, marilor evenimente politice ale vremii, sau a celor legate de viața sa particulară sau a familiei regale. Până în 1881, numărul medaliiilor și plachetelor comemorative bătute anual a fost desul de modest, chiar dacă anii 1877–1878 au fost marcați de un eveniment politic major – obținerea Independenței pe câmpul de luptă și recunoașterea ei internațională. Proclamarea Regatului, în primăvara anului 1881, a constituit prilejul unei activități majore în domeniul medalistic, prilej cu care s-au pus în circulație 10 tipuri de medalii și plachete, în mai multe variante (argint și bronz), din care patru medalii “populare” cu toartă și una normală⁶. În 1891, cu ocazia împlinirii a 25 de ani de domnie și a unui deceniu de la proclamarea regatului, s-au emis 13 tipuri de medalii și plachete comemorative, din care opt “populare”⁷. O nouă perioadă de fecundă activitate medalistică a fost atinsă în 1906, cu prilejul celei de a patruzecoa aniversări a alegerii principelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen ca Domn al României. Din acest an cunoaștem 15 tipuri de medalii și plachete comemorative dedicate comemorării, din care numai două “populare”⁸. Apogeul activității medalistice din timpul domniei lui Carol I l-a constituit anul 1913, odată cu intervenția României în cel de al doilea război balcanic, urmată de încheierea Păcii de la București, care consfințea nu numai anexarea Dobrogei de Sud și a Cadrilaterului, dar și afirmarea de “lider regional” a suveranului român⁹. Din acest an cunoaștem 22 tipuri de medalii și plachete comemorative, din care șapte fac parte din categoria celor “populare”.

În contrast cu cele prezentate mai sus, anul 1914, ultimul an de domnie al regelui Carol I, ne apare extrem de sărac în emisiuni medalistice, deși el era marcat de două evenimente importante previzibile – aniversarea a 75 de ani de la nașterea suveranului și a 45 de ani de la căsătoria lui cu Elisabeta. În mod paradoxal, nu

există nici o medalie sau plachetă dedicată evenimentului, deși în 1899, cu ocazia împlinirii a șazecei de ani de la naștere¹⁰ și mai ales în 1909, cu prilejul comemorării a șaptezeci de ani de viață, evenimentul a fost intens imortalizat, atât în România, cât și în Germania¹¹. La fel s-a întâmplat în 1894, când s-au bătut mai multe medalii și plachete dedicate aniversării nunții de argint a cuplului regal¹², precum și în 1909, când s-au serbat 40 de ani de căsătorie¹³. După părerea noastră, este posibil ca cele trei machete de plachete comandate lui Tony Szirmai în anii 1913–1914, care se păstrează în colecția MNIR, să fi fost destinate să servească emisiunilor care urmau să comemoreze cea de-a șaptezecă aniversare regală, dar care nu au fost finalizate, din motive subiective.

Un alt eveniment politic foarte important care a avut loc în 1914, practic ne reflectat la nivelul medalisticii oficiale, l-a reprezentat vizita familiei imperiale ruse la Constanța, în cursul lunii mai. Acest contact diplomatic româno-rus la cel mai înalt nivel, în cursul căruia țarul Nicolae al II-lea a manifestat o mare condescendență față de regele Carol I, pentru a pregăti atragerea țării în orbita Antantei, nu a fost comemorat decât de o modestă medalie de bronz care, deși lipsită de toartă, este evident o medalie "populară"¹⁴. Discrepanța cu interesul medalistic acordat contactului româno-rus de la Constanța contrastează net cu ceea ce s-a întâmplat în toamna anului 1896, cu prilejul vizitei împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I în România, când s-au emis nu mai puțin de șapte medalii¹⁵.

Dăm în continuare lista ultimelor medalii și plachete autumnale ale regelui Carol I:

1. Plachetă comemorativă: În aminirea înălțătorului avânt – 1914, 1 ianuarie

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE argintat **Dim.** 82x51 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR, **Nr inv:** Pv. Custodie M. 1216.

2. Medalie comemorativă: 25 de ani de la întemeierea Fundației universitare "Regele Carol I" – 1914, 10 mai

Autor: Wegerle H. S. D. **Atelier:** Viena ?

Material: AE **Dim.** 70 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR **Nr inv:** Pv. Custodie M. 883/1.

3. Medalie comemorativă: Întâlnirea regelui Carol I cu țarul Nicolae al II-lea la Constanța – 1914, mai

Autor: Negreanu O. **Atelier:** București ? sau Constanța ?

Material: AE **Dim.** 55 mm.

Deținător: MNIR **Nr inv:** 149272.

Prima plachetă este de fapt o reluare a unei teme des folosită pe emisiunile din 1913, căci este evident că au fost re utilizate vechile ștanțe, cu o

minimă modificare a datei și formei flanului (plachetă, în loc de medalie). Slaba activitate medalistică din prima parte a anului 1914 este greu de explicat, căci ea nu ține nici de situația politică internă sau externă, ce nu prevestea declanșarea iminentă a unei conflagrații mondiale și nici de situația financiară a țării, chiar dacă, din punct de vedere financiar, campania din Bulgaria s-a dovedit împovărătoare pentru buget. Ea trebuie să țină de o decizie personală a lui Carol I, care controla îndeaproape activitatea medalistică.

De la sfârșitul lunii mai până la sfârșitul lunii septembrie, nu mai cunoaștem nici o medalie oficială care să poarte efigia regelui Carol I sau numele și titulatura sa. Situația va lua sfârșit brusc, odată cu moartea regelui, pe 27 septembrie/10 octombrie. Conform unei vechi tradiții a Caselor domnitoare europene, dispariția lui Carol I a fost marcată de o serie de emisiuni de medalii comemorative. Scriind la scurtă vreme după evenimente, în 1915, Constantin Moisil vorbea de emiterea a patru tipuri de medalii. În urma cercetărilor întreprinse, am depistat un număr mai mare de asemenea piese. Dăm în continuare descrierea lor:

1. Medalie comemorativă: În memoria regelui Carol I – 1914, 27 septembrie

Avers: Legendă circulară – CAROL I REGE AL ROMÂNIEI. Bust spre st., cu costum de general.

Revers: Legendă pe șapte rânduri: */PIERDEREA TA/CUFUNDĂ LUMEA/ÎN DURERE./LACRIMI VARSĂ/CREDINCIOȘUL/TĂU POPOR./+27.SEPT.1914/*.

Totul în cerc liniar și perlat.

Autor: Oertel Otto **Atelier:** Berlin

Material: AR **Dim.** 31 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR **Nr inv:** Pv. Custodie M. 260.

2. Medalie comemorativă uni facies: În memoria regelui Carol I – 1839 – 1914

Avers: Personificarea României, în picioare, spre st., sprijinită pe un scut timbrat de coroana de oțel și blazonul Hohenzollern-Sigmaringen, învăluită în peplum și chlamys, încinsă cu centură și spadă, purtând coroană închisă pe cap, depunând ramură de palmier pe sicriul regal, așezat pe un catafalc, având în față o cunună de lauri, cu inscripția 1839 – 1914 pe panglică; în fundal, sfeșnic cu două lumânări și Biserica Mănăstirii Curtea de Argeș.

Revers: Plan

Autor: Dumitrescu C. ? **Atelier:** București sau Viena

Material: AE **Dim.** 68 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR **Nr inv:** Pv. Transfer Bancă 2407.

3. Medalie comemorativă cu toartă: În memoria regelui Carol I - Intemeietorul Regatului – 1914

Avers: Legendă circulară – 1866. CAROL I ÎNTEMEIETORUL REGATULUI ROMÂN . 1914//1839// Bust spre st.

Revers: Legendă pe două rânduri: **PRO/MEMORIA**, în cunună de lauri. Totul în cerc liniar și perlat.

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 28 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR **Nr inv:** Pv. Custodie M. 880/1.

4. Medalie comemorativă cu toartă: **În memoria regelui Carol I – 1914**

Avers: Legendă circulară – * 8 APR. 1839 – + 27 SEPT. 1914. Bust spre st., în costum de general

Revers: Legendă pe două rânduri: **PRO/MEMORIAM**, în cunună de lauri.

Autor: Carniol Menachem Fiul **Atelier:** București

Material: AE aurit și moar roșu **Dim.** 36 mm.

Deținător: MNIR **Nr inv:** 145410.

5. Medalie comemorativă cu toartă: **În memoria regelui Carol I – 1914**

Avers: Legendă circulară – 1839 * – 1866 * – 1914 *. Bust spre st.

Revers: Legendă pe două rânduri: **SPRE/AMINTIRE** în cunună de lauri și frunze de stejar. Totul în cerc liniar exterior

Autor: Radivon Theodor **Atelier:** București

Material: AE **Dim.** 36 mm.

Deținător: MNIR, ex CNBAR **Nr inv:** Pv. Custodie 1177.

6. Medalie comemorativă cu toartă: **În amintirea morții regelui Carol I – 1914**

Avers: Legendă circulară și pe două rânduri – **AICI SE ODIHNEȘTE//CAROL I/MARELE REGE/AL/ROMÂNIEI//** Totul în cunună de lauri, purtând clypae, cu inscripțiile 1839//1877//1914//1888

Revers: Legendă circulară: **SOCIETATEA ORTOD. NAȚ.A-FEMEILOR ROMÂNE//CURTEA DE ARGEȘ**, în centru imaginea Bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș. Totul în cerc liniar.

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AE aurit **Dim.** 25 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR, ex col. Ștefan Capșa **Nr inv:** Pv. Custodie 1175.

7. Insignă: **Comemorarea morții regelui Carol I – 1914**

Avers: Legendă circulară – **REGELE – CAROL I**. Bust spre st.

Autor: Neprecizat **Atelier:** București

Material: AE aurit, împletitură din fir negru și cocardă tricoloră. **Dim.** 17 mm.

Deținător: MNIR, ex col. CNBAR, ex col. BNR **Nr inv:** Pv. Transfer Bancă 2412.

Doar primele trei medalii descrise par să aibă un caracter oficial, dar numai medalia cu toartă a putut fi folosită de participanții la ceremoniile funebre de la Peleş, București și Curtea de Argeș, din 30 septembrie/13 octombrie, 1/14

octombrie și 2/15 octombrie. Reprezentarea sa foarte convențională, este total lipsită de calitate artistică sau tehnică, înscriindu-se în gama de serie a medaliilor "populare" ale Casei Carniol, dar și gustului epocii.

Deși în țară existau câțiva artiști machetatori capabili, medalia de argint a fost comandată și executată în Germania, de către Otto Oertel, un gravor lipsit de strălucire, ajungând mult mai târziu în România și datorită dificultăților de comunicație, provocate de război. De fapt, pe lângă distribuțiile către personalitățile române, ea a fost destinată și oficialilor străini, inclusiv capetelor încoronate. Prin dimensiunile ei reduse, de numai 31 mm, ca și prin execuția artistică modestă, ea contrasta evident cu marile piese medalistice de aur și argint destinate să comemoreze trecerea în neființă a capetelor încoronate ale vremii, cu care fostul suveran român, Carol I, se înrudea.

Medalia de bronz uni facies pare să fie numai un proiect de revers ne finalizat, din motive necunoscute. Este clar faptul că, din punct de vedere tehnic, nici el nu putea să fie terminat numai în câteva săptămâni, dar nu a fost pus în circulație nici mai târziu, de exemplu în 1915, cu ocazia comemorării unui an de la moartea lui Carol I. În ciuda convenționalismului temei tratate și a folosirii ca sursă de inspirație a unor prototipuri germane, lucru evident în reprezentarea alegoriei "România", modelajul dinamic îi dă o anume eleganță.

Celelalte medalii cu toartă, ca și insigna, au un caracter neoficial, în majoritatea cazurilor neavând nici un element care să permită identificarea instituției sau asociației comanditare, cu excepția piesei emise de "Asociația Ortodoxă Națională a Femeilor Române". Și în cazul ei, este dificil de crezut că timpul foarte scurt scurs, între moartea și îngroparea regelui, ar fi putut permite realizarea, emiterea și distribuirea în timp util a acestor medalii cu toartă. Probabil că numai piesele cu desen mai simplu, din tipurile "Pro Memoria", "Spre Amintire" și insigna, au fost efectiv utilizate de participanții la ceremoniile funerare, chiar dacă distribuirea sau vânzarea lor a continuat de-a lungul toamnei/iernii lui 1914, cum se întâmpla adesea în situații similare, mai ales în provincie, sau în anumite medii care voiau să-și manifeste și ele atașamentul față de dinastie.

Numai condițiile speciale provocate de izbucnirea războiului nu explică sărăcia și modestia emisiunilor de medalii comemorând moartea lui Carol I. Ele reflectă o situație politică de răceală, chiar de ostilitate surdă, născută între clasa politică și opinia publică și fostul suveran, după insistența cu care regele ceruse respectarea angajamentelor militare ale României față de Tripla Înțelegere, în ciuda curentului majoritar ostil Austro-Ungariei și Germaniei, care susținea alianța cu Antanta. Firea slabă și influențabilă a lui Ferdinand și-a spus și ea cuvântul, noul suveran neavând curajul să înfrunte opinia publică, chiar dacă manifestările sale la aflarea veștii morții lui Carol I erau sincere. Moartea lui Carol I era marcată de gesturi și cuvinte de complezență, dar ea era privită ca o ușurare de către clasa politică și opinia publică. Dispariția celui care în 1906 era pus alături de Traian, iar în 1913 de Mircea cel Bătrân, trecea aproape fără să lase urme în memoria metalului.

NOTE

1. Vezi G. Iordănescu, *Buletinul Societății Numismatice Române cuprinzând medaliile moldo-române cunoscute de la anul 1600 până la 1906*, în *BSNR*, 2-3, 1905-1906, 11-12, pp. 25-31.
2. Asupra medalisticii românești în timpul domniei lui Carol I vezi: N. G. Krupensky, *Medaliile române sub regele Carol I și alte câteva medalii mai vechi*, București, 1894; G. S[evereanu], *Noutăți medalistice*, în *BSNR*, 2, 1905, 1(9), pp. 24-26; *Idem*, [ne semnat], în *BSNR*, 2, 1905, 2(10), pp. 63-68; G. Iordănescu, în *BSNR*, 2-3, 1905-1906, 11-12, pp. 31-156; Ne semnat [G. Severeanu], *Monedele, decorațiunile și medaliile jubiliare 1906*, în *BSNR*, 4, 1907, 13, pp. 3-29; *Idem*, *Varia*, în *BSNR*, 4, 1907, 13, pp. 30-37; Ne semnat [G. Severeanu], *Medalii oferite de M. S. Regele*, în *BSNR*, 7, 1911, 16, pp. 21-24; Ne semnat [C. Moisil], *Noutăți medalistice*, în *BSNR*, 10, 1913, 20, pp. 65-67; C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în *BSNR*, 11, 1914, 21, pp. 28-30; V. N. Popp, *Catalogul medaliilor românești de la 1906-1914*, în *BSNR*, 12, 1915, 23, pp. 37-42; C. M[oisil], *Noutăți medalistice*, în *BSNR*, 12, 1915, 23, pp. 45-46; V. N. Popp, *Catalogul medaliilor românești de la 1906-1914 (urmăre)*, în *BSNR*, 12, 1915, 24, pp. 98-106; Ne semnat [C. Moisil], *Noutăți medalistice*, în *BSNR*, 12, 1915, 24, p. 107; C. Apostolescu-Orășianu, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în *BSNR*, 12, 1915, 25, pp. 142-151; G. S. Becheanu, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în *BSNR*, 12, 1915, 26, pp. 182-196; *Idem*, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în *BSNR*, 13, 1916, 27, pp. 28-41; C. Apostolescu-Orășianu, *Completări la catalogul medaliilor românești*, în *BSNR*, 13, 1916, 28, pp. 71-76.
3. C. M[oisil], în *BSNR*, 12, 1915, 23, pp. 45 - 46.
4. Carmen Tănăsioiu, *Carol I și iconografia sa oficială - mărci poștale, monede, medalii*, în *Mituri istorice românești*, sub direcția lui L. Boia, București, 1995, pp. 152-153.
5. *Eadem*, *Iconografia regelui Carol I - De la mit la realitate*, Timișoara, 1999, p. 35.
6. Cu acest prilej s-au emis următoarele medalii și plachete: 1. Medalie comemorativă: **Aniversarea a cinci ani de la proclamarea Independenței și a Regatului - 1881**; **Autor**: Kullrich Wilhelm; **Atelier**: București; **Material**: AR; **Dim.** 85 mm. 2. Medalie comemorativă: **Modificarea Constituției și proclamarea Regatului - 1881, 14 martie**; **Autor**: Kullrich Wilhelm; **Atelier**: București; **Material**: AE; **Dim.** 85 mm. 3. - 3a. Medalie comemorativă: **Sărbătorirea proclamării Regatului 1881, 14 martie - 10 mai**; **Autor**: Kullrich Wilhelm; **Atelier**: București; **Material**: AR; **Dim.** 59

- mm și AE *Dim.* 59 mm. 4. Medalie comemorativă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României – 1881, 10 mai; *Autor:* Kullrich Wilhelm; *Atelier:* București; *Material:* AE; *Dim.* 37 mm. 5. Medalie comemorativă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României și a aniversării a 15 ani de la alegerea lui ca Principe – 1881; *Autor:* (JCR)= Carapati J. ?; *Atelier:* București; *Material:* AE aurit *Dim.* 28 mm. 6. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României – 1881, 10 mai; *Autor:* Carniol Menachem ?; *Atelier:* București; *Material:* AE aurit; *Dim.* 30,5 mm. 7. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României, a 15 ani de domnie și a 12 ani de căsătorie cu Elisabeta – 1881, 14 martie; *Autor:* Carapati J.; *Atelier:* București; *Material:* AE aurit; *Dim.* 25 mm. 8. Medalie comemorativă cu toartă: Sărbătorirea încoronării lui Carol I ca rege al României, a 15 ani de domnie și a 12 ani de căsătorie cu Elisabeta – 1881, 14 martie; *Autor:* (JCR)= Carapati J. ?; *Atelier:* București; *Material:* AL; *Dim.* 28 mm. 9. Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea proclamării Regatului – 1881, 14/22 mai; *Autor:* Carniol Menachem ?; *Atelier:* București; *Material:* AL; *Dim.* 28 mm. 10. Medalie comemorativă cu toartă: Încoronarea lui Carol I și a Elisabetei ca regi ai României – 1881; *Autor:* Neprecizat; *Atelier:* București; *Material:* AE turnat; *Dim.* 57,5 mm.
7. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Schwartz C.; *Atelier:* București; *Material:* AE aurit; *Dim.* 28,5 mm. 2. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Scharff Anton; *Atelier:* Viena; *Material:* AR; *Dim.* 64 mm. 3. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Telge Paul și Heisler P.; *Atelier:* Berlin; *Material:* AE; *Dim.* 80,5 mm. 4. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Kullrich Wilhelm; *Atelier:* București; *Material:* AE; *Dim.* 28,5 mm. 5. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la constituirea Academiei Române, a 25 de ani de domnie ai lui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Telge Paul; *Atelier:* Berlin; *Material:* AE; *Dim.* 48 mm. 6. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a lui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor:* Carniol Menachem; *Atelier:* București; *Material:* AR; *Dim.* 33,5 mm. 7. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I – 1891; *Autor:* Schwartz C.; *Atelier:* București; *Material:* AR; *Dim.* 38,5 mm. 8. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I –

- 1891; *Autor*: Kullrich Wilhelm și Carniol Menachem; *Atelier*: București; *Material*: AR; *Dim.* 28 mm. 9. Medalie comemorativă cu toartă: Comemorarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea regatului – 1891; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AR; *Dim.* 22,5 mm. 10. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I - întemeietorilor Regatului României – 1891; *Autor*: Radivon Theodor; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 30 mm. 11. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I – 1891; *Autor*: Schwartz C.; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 28,5 mm. 12. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor*: Carniol Menachem ?; *Atelier*: București; *Material*: AR; *Dim.* 27x27 mm. 13. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 25 de ani de domnie a regelui Carol I și a 10 ani de la proclamarea Regatului – 1891; *Autor*: Neprecizat; *Atelier*: București ?; *Material*: Tombac argintat; *Dim.* 26 mm.
8. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 de domnie a regelui Carol I - "Intrarea în țara a Domnitorului" – 1906; *Autor*: Radivon Theodor; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 70,5x47,5 mm. 2. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 ani de domnie a regelui Carol I - "Pax - Labor" – 1906; *Autor*: Szirmai Tony; *Atelier*: Paris; *Material*: AR; *Dim.* 114x72 mm. 3. Medalie comemorativă: Întâlnirea tuturor primarilor din România cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a regelui Carol I – 1906; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 29 mm. 4. Medalie-premiu cu toartă: Premiu școlar la învățământul primar, cu ocazia sărbătoririi jubileul de 40 de ani de domnie ai regelui Carol I – 1906; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE argintat; *Dim.* 29 mm. 5. Medalie comemorativă: Aniversarea a 40 de domnie a Regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906; *Autor*: Carniol Menahem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 76,5 mm. 6. Medalie comemorativă cu toartă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și 1800 de ani de la cucerirea Dacie de către romani – 1906; *Autor*: Radivon Theodor; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 29 mm. 7. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani - "Regele veghează, România înfloreste" – 1906; *Autor*: Stelmans L.; *Atelier*: Paris; *Material*: AR; *Dim.* 85x70 mm. 8. Plachetă comemorativă: Aniversarea a 40 de domnie a Regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani - "Părinților neamului românesc - Traian și Carol" – 1906; *Autor*: Storck Carl; *Atelier*: București; *Material*: AR; *Dim.* 89x63 mm. 9. Plachetă

- comemorativă: Aniversarea a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și 1800 de ani de la cucerirea Dacie de către romani – 1906, 17 august; *Autor:* Saraga F.; *Atelier:* Iași; *Material:* AR; *Dim.* 33x33 mm. 10. Insignă: Senatul României cu prilejul aniversării a 40 de ani de domnie a regelui Carol I și a 1800 de ani de la cucerirea Daciei de către romani – 1906; *Autor:* Resch Josef; *Atelier:* București; *Material:* AR; *Dim.* 47,5x28 mm.
11. Plachetă comemorativă: Expoziția Generală Română – 1906; *Autor:* Ghyka Alexandru Ioan și Resch Josef; *Atelier:* București; *Material:* AR și email; *Dim.* 125x88 mm. 12. Medalie-premiu: Expoziția Generală Română din București – 1906; *Autor:* Carniol Menachem Fiul; *Atelier:* București; *Material:* AE; *Dim.* 62,5 mm. 13. Plachetă comemorativă: Expoziția Generală Română din 1906 - "Colaboratorilor noștri" – 1906; *Autor:* Resch Josef și R. Cizek R.; *Atelier:* București; *Material:* AE; *Dim.* 70,5x57 mm. 14. Medalie comemorativă cu toartă: Expoziția Generală Română deschisă cu prilejul celei de a 40-a aniversări de domniei a regelui Carol I – 1906; *Autor:* Radivon Theodor; *Atelier:* București; *Material:* AE aurit și AL; *Dim.* 30 mm. 15. Medalie comemorativă: Comemorarea celei de a 25-a aniversări de la începerea construcției Castelului Peleş și a celei de a 67-a aniversări de la nașterea regelui Carol I – 1906; *Autor:* Szirmai Tony; *Atelier:* Paris; *Material:* AR; *Dim.* 50 mm.
9. Medalie comemorativă: În amintirea înălțătorului avânt – 1913; *Autor:* Gurschner Gustav; *Atelier:* Viena; *Material:* AE; *Dim.* 90 mm. 2. Medalie comemorativă: Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913; *Autor:* Șaraga F și Kissing; *Atelier:* Iași; *Material:* AR; *Dim.* 34,5 mm. 3. Medalie comemorativă: Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913; *Autor:* Șaraga F. și Kissing; *Atelier:* Viena; *Material:* AE; *Dim.* 63 mm. 4. Medalie comemorativă cu toartă: Apărătorilor ei, Țara recunoscătoare – 1913; *Autor:* Șaraga F și Kissing; *Atelier:* Iași; *Material:* AE aurit; *Dim.* 34 mm. 5. Medalie comemorativă: Voiește și vei putea ! - Dreptul nostru ! – 1913; *Autor:* Șaraga F. și Kissing; *Atelier:* Viena ?; *Material:* AR; *Dim.* 63 mm. 6. Medalie comemorativă: Voiește și vei putea ! - Dreptul nostru ! – 1913; *Autor:* Neprecizat; *Atelier:* Neprecizat; *Material:* AE argintat; *Dim.* 34 mm. 7. Medalie comemorativă cu toartă: Carol I, sufletul păcii – 1913; *Autor:* Kissing; *Atelier:* Viena; *Material:* AR; *Dim.* 28 mm. 8. Medalie comemorativă: Tratatul de pace de la București – 1913, 28 iulie – 10 august; *Autor:* Mayer Wilhelm, Wilhelm Franz și Alessandrescu Constantin; *Atelier:* Stuttgart; *Material:* AE; *Dim.* 89 mm. 9. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913, 28 iulie – 10 august; *Autor:* Carniol Menachem Fiul; *Atelier:* București; *Material:* AR; *Dim.* 91x60 mm. 10. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913, 29 iulie – 10 august; *Autor:* Carniol Menachem Fiul; *Atelier:* București; *Material:* AR; *Dim.* 82x51 mm. 11. Plachetă comemorativă: Pacea de la București – 1913;

- Autor:** Szirmai Tony; **Atelier:** Paris; **Material:** AE; **Dim.** 98x90 mm. 12. Medalie comemorativă: **Pacea de la București – 1913, 28 iulie;** **Autor:** Nocq Henry; **Atelier:** Paris; **Material:** AR; **Dim.** 58,5 mm. 13. Medalie comemorativă: **În amintirea păcii balcanice – 1913, 28 iulie;** **Autor:** Carniol Menachem Fiul; **Atelier:** București; **Material:** AE aurit; **Dim.** 27 mm. 14. Medalie comemorativă: **Participarea armatei române la campania din Bulgaria – 1913;** **Autor:** Neprecizat; **Atelier:** Neprecizat; **Material:** AE aurit; **Dim.** 39 mm. 15. Medalie comemorativă cu toartă: **În amintirea ocupării Cadrilaterului – 1913;** **Autor:** Negreanu O.; **Atelier:** București ?; **Material:** AE aurit; **Dim.** 30 mm. 16. Medalie comemorativă: **Comemorarea alipirii Cadrilaterului – 1913;** **Autor:** Nelli M.; **Atelier:** Florența; **Material:** AE; **Dim.** 40 mm. 17. Insignă: **Silistra noastră – 1913;** **Autor:** Neprecizat; **Atelier:** Neprecizat; **Material:** Metal comun și email; **Dim.** 30 mm. 18. Insignă: **Veteran – 1913;** **Autor:** Tasset Ernest Paulin; **Atelier:** București ?; **Material:** AE aurit și email; **Dim.** 23x21 mm. 19. Plachetă comemorativă: **Regele Carol I – 1913;** **Autor:** Galambos Arthur; **Atelier:** Berlin; **Material:** AE; **Dim.** 78,5x58,5 mm. 20. Medalie comemorativă cu toartă: **Regele Carol I – 1913 – 1914;** **Autor:** Galambos Arthur ? și Radivon Theodor; **Atelier:** București ?; **Material:** AR; **Dim.** 29 mm. 21. Medalie comemorativă cu toartă: **Regele Carol I – 1913;** **Autor:** Kissing ? și Radivon Theodor; **Atelier:** Iași ?; **Material:** AR aurit; **Dim.** 35 mm. 22. Medalie comemorativă: **Inaugurarea monumentului "Trecerea Dunării" de la Calafat – 1913;** **Autor:** Kissing; **Atelier:** Viena; **Material:** AE; **Dim.** 74,5 mm.
10. Medalie comemorativă: **Comemorarea aniversării a 60 de ani de la nașterea regelui Carol I și a 33 de ani de domnie – 1899;** **Autor:** Carniol Menachem Fiul; **Atelier:** București; **Material:** AR; **Dim.** 76 mm.
11. 1. Decorație: Medalia **"Comemorarea celei de a 70-a aniversări a regelui Carol I" – 1909, 3/20 aprilie (Proiect);** **Autor:** Telge Paul; **Atelier:** Berlin; **Material:** AE aurit; **Dim.** 43x33 mm. 2. Medalie comemorativă cu toartă: **Comemorarea celei de a 70-a aniversări a regelui Carol I – 1909, 3/20 aprilie;** **Autor:** Telge Paul; **Atelier:** Berlin; **Material:** AE aurit; **Dim.** 34 mm. 3. Plachetă comemorativă: **Comemorarea a 70 de ani de la naștere și a 48 de ani de la înrolarea principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen în armata prusiană – 1909, 20 aprilie 1839, 1861 – 1866;** **Autor:** Szirmai Tony; **Atelier:** Paris; **Material:** AE argintat; **Dim.** 85x71 mm. 4. Plachetă comemorativă: **Acordarea gradului de feldmareșal al Armatei imperiale germane, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani – 1909;** **Autor:** Szirmai Tony; **Atelier:** Paris; **Material:** AR; **Dim.** 85x71 mm. 5. Plachetă comemorativă: **Ridicarea regelui Carol I la gradul de feldmareșal al Armatei germane, cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani – 1909, 20 aprilie (Machetă);** **Autor:** Szirmai Tony; **Atelier:** Paris; **Material:** AE argintat; **Dim.** 200x165 mm.

Plachetă comemorativă unifacies: În amintirea înălțătorului avânt, 1914, 1 ianuarie.

Plaquette commémorative uniface: À la mémoire du l'exaltant ardeur, 1914, le 1er janvier.

Medalie comemorativă: aniversarea a 25 de ani de la întemeierea Fundației universitare Carol I, 1914, 10 mai.

Médaille commémorative: Le 25e anniversaire depuis la création de la Fondation universitaire «Le Roi Charles Ier», 1914, le 10 mai.

Medalie comemorativă: Întâlnirea Regelui Carol I cu țarul Nicolae al III-lea la Constanța, 1914, mai.

Médaille commémorative: La rencontre du Roi Charles Ier avec le tsar Nicolas IIe à Constantza, 1914, mai.

Medalie comemorativă: În amintirea Regelui Carol I, 1914, 27-septembrie.
Médaille commémorative: À la mémoire du Roi Charles Ier, 1914, le 27 septembre.

Medalie comemorativă unifacies: În amintirea Regelui Carol I, 1839–1914.
Médaille commémorative: À la mémoire du Roi Charles Ier, 1914, 1839–1914.

Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea Regelui Carol I – Întemeietorul Regatului, 1914 (PRO MEMORIA).
Médaille commémorative avec bélière: À la mémoire du Roi Charles Ier – Le fondateur du Royaume, 1914 (PRO MEMORIA).

Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea Regelui Carol I—1914
(PRO MEMORIA).

*Médaille commémorative avec bélière: À la mémoire du Roi Charles Ier— 1914
(PRO MEMORIA).*

Medalie comemorativă cu toartă: În amintirea Regelui Carol I, 1914; 1839–1866–1914.
*Médaille commémorative avec bélière: À la mémoire du Roi Charles Ier, 1914;
1839–1866–1914.*

Medalie comemorativă cu stoartă, bătută de Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române. În amintirea morții Regelui Carol I, 1914, Curtea de Argeș.
Médaille commémorative avec bélière, frappée par la Société Orthodoxe Nationale des Femmes Roumaines. À la mémoire de la mort du Roi Charles Ier, 1914, Curtea de Argeș.

Insignă: Comemorarea morții Regelui Carol I, 1914.
L'insigne: La commémoration de la mort du Roi Charles Ier, 1914.

12. 1. Medalie comemorativă: Omagiul clerului Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul aniversării a 25 de ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta I – 1894, 3/15 noiembrie; *Autor*: Franz Xavier Pawlik, Resch Joseph și Neuberger R.; *Atelier*: Viena; *Material*: AR; *Dim.* 65 mm. 2. Medalie comemorativă: Aniversarea a 25 de ani de la căsătoria regelui Carol I cu regina Elisabeta I - Ad Memoriam – 1894, 3 noiembrie; *Autor*: Fessler R.; *Atelier*: București; *Material*: AR aurit; *Dim.* 30 mm. 3. Medalie comemorativă: Comemorarea celei de a 25-a aniversări de la căsătoria regelui Carol I cu regina Elisabeta I – 1894 (Machetă); *Autor*: Telge Paul; *Atelier*: Berlin; *Material*: AE; *Dim.* 250 mm.
13. Plachetă comemorativă: Comemorarea aniversării a 40 de ani de la căsătoria lui Carol I cu Elisabeta I – 1909; *Autor*: Storck Friedrich; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 70x51 mm.
14. Exemplar inedit, păstrat în colecția MNIR, nr. de inv. 149.272. Medalia a fost realizată de O. Negreanu.
15. Medalie comemorativă: Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I în România – 1896, 16 – 18 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 76 mm. 2. Medalie comemorativă: Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la Palatul Cotroceni – 1896, 16/28 – 17/29 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 33 mm. 3. Medalie comemorativă: Trecerea în revistă a trupelor române de către regele Carol I și împăratul Francisc Iosif I, cu prilejul vizitei la București – 1896, 17/29 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 33 mm. 4. Medalie comemorativă cu toartă: Trecerea în revistă a trupelor române de către regele Carol I și împăratul Francisc Iosif I, cu prilejul vizitei la București - "Amicii Păcii" – 1896; *Autor*: Neprecizat; *Atelier*: București; *Material*: AL; *Dim.* 33 mm. 5. Medalie comemorativă: Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la forturile capitalei – 1896, 17/29 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE aurit; *Dim.* 33 mm. 6. Medalie comemorativă: Vizita împăratului Austro-Ungariei, Francisc Iosif I la București, Sinaia, Vârciorova, Turnu Severin, Craiova, Slatina, Pitești și Predeal – 1896, 16/28 – 18/30 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 33 mm. 7. Medalie comemorativă: Inaugurarea canalului navigabil de la Porțile de Fier ale Dunării – 1896, 15/27 septembrie; *Autor*: Carniol Menachem Fiul; *Atelier*: București; *Material*: AE; *Dim.* 29 mm.

LA MORT DU ROI Charles Ier ET SON ÉCHO DANS L'ART DE LA MÉDAILLE - UNE RÉACTION PUBLIQUE ET UNE RÉACTION PERSONNELLE

Résumé

Pendant l'année 1999 on a commémoré deux importantes événements liés de la vie et d'activité du premier roi de la Roumanie – le 160e anniversaire de sa naissance, le 8/20 avril 1839 et le 85e l'anniversaire de sa mort, le 27 septembre/10 septembre 1914.

L'article présent une catégorie très peu connue de médailles, celles frappées pour commémorer la mort du Charles Ier.

Les émissions des médailles portant e portrait où la mention du nomme du premier roi roumain sont très inégalement répartissés pendant le règne du Charles Ier. La dynamique de la frappe a été subordonnée, en général, aux grands événements politiques contemporains ou à ceux liés à sa vie privée ou de la famille royale. La dernière année du règne de Charles Ier (1914) est très pauvre en émissions médalliques, bien qu'elle soit marquée par deux événements importants – le 75e l'anniversaire de la naissance du souverain et le 45e l'anniversaire de son mariage avec la reine Elizabeth. Paradoxalement, n'existe aucune médaille dédiée aux ces événements.

Le deuxième événement politique important qui a eu lieu en 1914, qui n'est pas aucunement présent dans médalistique officielle, a été la visite de la famille impériale russe à Constantza, au cours du mois de mai. Bien que le Tzar Nicolas IIe ait manifesté beaucoup de condescendance envers Charles Ier, pour préparer la réorientation de la Roumanie vers l'Entente, la rencontre roumaino-russe n'était pas réfléchi que seulement par une modeste médaille en cuivre, évidemment "populaire".

Pendant l'année 1914 ont été frappées 10 types médalliques. Le premier type présenté est la plaquette rectangulaire: "**Le souvenir d'exaltant ardeur, 1914**", qui a été frappée avec un ancien coin, utilisé pour frapper les plaquettes et médailles dédiées à conclusion de la Paix de Bucarest (1913), avec la modification d'année.

À partir du mois de mai, jusqu'à la fin du mois de septembre on ne connaît aucune médaille officielle, avec le nom et la titulature de Charles Ier.

Avant la publication de cet article on croit que la mort du vieux roi, survenue à Sinaia, dans le château de Peleş, le 27 septembre/10 septembre 1914 a été commémorée par quatre émissions des médailles commémoratives. Les auteurs en ont trouvé plusieurs types de médailles et insignes.

Bien que les médailles nos 4-6 du catalogue aient un caractère officiel,

seulement la médaille no 6 (avec bélière) a été utilisée par les participants aux cérémonies funèbres qui ont eu lieu à Peleş, Bucarest et Curtea de Argeş, le 30 septembre/13 octobre, le 1er/14 octobre et le 2/15 octobre. Toutes les médailles dédiées au mort du Charles Ier sont caractérisées par des représentations très conventionnelles, par un manque total des qualités artistiques et techniques. Elles se ressemblent aux médailles populaires produites par la Maison Carniol, mais elles correspondent également au goût de l'époque.

La manque d'éclat, voir même la modestie des émissions médalliques officielles frappées pour commémorer la disparition du fondateur de la dynastie roumaine, contraste avec le grand nombre des médailles et plaquettes et les titres somptueuses utilisés en 1913, après la participation de la Roumanie à la deuxième guerre balkanique. Selon nous, cette situation n'est pas fortuite. Elle reflète assez fidèlement les sentiments ressentis par la majorité de la société roumaine et par le successeur de Charles Ier, le roi Ferdinand Ier, au moment de la mort de Charles Ier. Il s'agit de la rupture totale survenue pendant le mois d'août 1914 entre le vieux monarque, la classe politique et l'opinion publique roumaine, sur le sujet de la participation de Roumanie dans la Première Guerre Mondiale. Fidèle à son origine allemande et prévisions du traité secret d'alliance avec l'Empire allemand, l'Autriche-Hongrie et l'Italie, Charles Ier a soutenu, pendant le Conseil de la Couronne tenue à Sinaia, dans le château de Peleş, l'intervention de Roumanie à côté de la Triple Alliance. Cette position était contraire, non seulement aux opinions de la classe politique et de la grande majorité de la population, mais elle était contraire aussi aux intérêts nationaux à long terme. Les derniers mois de la vie du roi Charles Ier sont passés dans une profonde amertume et la mort du roi a été reçue comme un soulagement par toutes les parties concernées. Les médailles très modestes frappées pour marquer cet événement constituent un témoignage direct des vrais sentiments de la classe politique et de l'opinion publique roumaine.

PASIUNEA PENTRU ARHITECTURĂ A REGINEI MARIA ȘI CURENTUL "ART NOUVEAU"

Maria Ioniță

Este îndeobște cunoscut faptul că Regina Maria, fire romantică, visătoare, imaginativă a manifestat reale înclinații, dar și talent pentru artele plastice și arhitectură. A iubit arta, a fost o protectoare a artelor, dar a și creat artă care, nu de puține ori, poate rivaliza cu cea produsă de artiști plastici consacrați. Mai mult decât atât, spirit iscoditor și luminat a încercat să se apropie de cele mai noi și îndrăznețe tendințe ale artei moderne, înțelegându-le, uneori devansându-le, ba chiar adăugându-le nota ei personală caracteristică.

Așa s-a întâmplat și cu mult discutatul curent "art nouveau" cu corespondentele sale, englez – "modern style" - , și german – "Jugendstil". Amplă mișcare de renovare a artelor decorative și arhitecturii, apărută în Occident în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, curentul "art nouveau" s-a manifestat și în România cam în aceeași perioadă, trecând chiar pragul secolului al XX-lea. Faptul că acest curent artistic presupunea o inspirație poetică îndreptată spre imitarea formelor naturale, mai ales a celor vegetale, o rigoare raționalistă, dar și o pronunțată feerie imaginativă au reprezentat tot atâtea elemente ce i-au facilitat Reginei Maria, ce stabilise încă din copilărie acea comuniune cu natura pe care o va simți și manifesta toată viața, apropierea de mișcarea "art nouveau".

Dacă creațiile de artă plastică ale Reginei Maria, subsumate curentului "art nouveau", fie că sunt desene, acuarele, picturi, artă decorativă, bijuterii sau piese de vestimentație sunt în general cunoscute și apreciate la adevărata lor valoare, despre pasiunea sa pentru arhitectură și, în mod deosebit, pentru arhitectura în stil "art nouveau" s-a scris și s-a spus prea puțin. Mai ales că nu putem afirma cu certitudine ce a prevalat în această direcție pentru Regină – pasiunea pur și simplu, sau necesitatea izvorâtă, cum însăși mărturisește, din aceea că "visul vieții oricărei femei e să aibă o casă a ei. N-are a face cât de mică și de smerită, numai să fie într-adevăr a ei, cuibul, adăpostul, retragerea"¹, cu atât mai mult cu cât "principesele și reginele sunt... sortite să trăiască în palate păzite de sentinele și polițiști, case mari cu încăperi multe, impersonale"². Este explicabil, în acest context, șocul puternic pe care l-a avut tânăra principesă, abia venită în România, când i-au fost prezentate apartamentele în care urma să locuiască perechea princiară, în Palatul Regal din București: "Mă năpădi o adevărată disperare când văzui camerele pregătite pentru noi... cu lipsa de gust germanică în forma ei cea mai isbitoare, când își pune mintea să fie greoaie și cumplită: <<Altdeutsch>> și Rococo rău imitate!... Erau camere bogate, întunecoase, pompoase, neprimitoare, nepotrivite pentru traiul zilnic, toate numai ferestre și uși

și mobile, și nicăeri un colțișor tihnit, nicăeri un cămin cu foc deschis, nicăeri o floare sau un scaun ademenitor!”³.

Regina Maria n-a reușit însă să-și aplice foarte devreme ideile sale privind arhitectura stil “art nouveau” asupra unor clădiri adevărate, reședințe oficiale ale familiei princiare române, întâmpinând mult timp refuzul categoric al “Unchiului” – Regele Carol I -, care avea idei clare, riguroase, dacă nu chiar rigide în privința felului cum trebuiau educați și tratați tinerii. Ei “nu trebuiau răsfățați, să-și închipuie că n-aveau decât să ceară ceva ca să-l și aibă”⁴. Așa că, pentru început, Maria, principesă moștenitoare, a trebuit să-și păstreze visele pentru mai târziu, și să se mulțumească să-și aplice concepțiile arhitecturale, ca să spunem așa, pe locuințe mai mult improvizate, ceea ce nu înseamnă că acestea nu au reprezentat tot atâtea reușite. Era, pentru tână femeie, plină de viață și energie, un mijloc de refulare, dar și o posibilitate de a da contur viselor care “se îndreptau... spre căsuțe de țară, adăposturi ușoare indiene, spre clădiri negândit de puținele, cu acoperișuri de stuf și împresurate de grădini în care orice feluri de flori ar crește din plin”⁵. Așa au apărut coliba din parcul Palatului Cotroceni, “Cuibul Principesei” din pădurea Sinăii, coliba pescărească și “căsuța albastră” de la Scroviștea, căsuța de la Coțofenești din Moldova, în timpul războiului reîntregirii sau căsuțele de la Matmaia, de după război.

Un exemplu tipic pentru felul cum își manifesta pasiunea de “arhitect” Regina Maria ni-l oferă “Cuibul Principesei” botezat de ea “Juniperus”, din păcate dispărut în timpul unei furtuni, puțin după primul război mondial. Cea dintâi condiție pe care trebuia să o îndeplinească construcția, fie că este vorba de locuințele improvizate sau de reședințele sale elaborate, trainice, de mai târziu, era alegerea locului potrivit. În ce privește “Cuibul Principesei” locul ales a fost “între niște (șapte – n.n.) brazi uriași”, unde se găsea suspendată departe de sol. Surprins, dar și încântat de idee, arhitectul Lecomte de Nouy îi face schițele acestei căsuțe originale la care se ajungea “printr-o scară ascunsă într-un tum de lemn copiat după clopotnițele noastre țărănești”⁶ și apoi pe un pod mișcător. Fiind propriul său decorator de interioare, Regina dovedește înclinații cu totul deosebite în alegerea culorilor, a nuanțelor pentru zugrăveală, a mobilei potrivită pentru arhitectura casei, ca și a elementelor decorative cele mai nimerite, încât împreună să constituie un tot, un întreg. “Cuibul Principesei” avea trei odăi, din care pe cea mai mare, povestește Regina, “o văpșisem în alb cu o friză de maci mari roșii. Găsisem și un servici de ceai cu maci roșii care se potrivea de minune cu friza”. În schimb, cea de-a doua odaie, mult mai mică era “zugrăvită într-un verde dulce; aici adunasem tot felul de lucruri cindate precum: olărie veche, vase de aramă și de alamă, iar pe pereți atârnasem câteva stampe atrăgătoare. Pe un chaise-louge de pânză întinsesem o învelitoare de o nuanță portocalie ștearsă, încărcată cu o mulțime de perne ruginii”⁷. Totul, de la mobilier – simplu și confortabil -, până la combinarea inspirată a culorilor și umplerea cu flori a încăperilor, făceau din “Cuibul Principesei”, așa cum se va întâmpla și cu celelalte “case de vis” ale Reginei, o locuință plăcută, caldă și primitoare, intimă chiar, respirând tihnă și liniște.

Privit la început cu suspiciune, mai ales de Regele Carol I, "Cuibul Principesei" devenise locul preferat nu numai de Maria și copiii săi, ci era vizitat și de persoane importante, oficiali și chiar de capetele încoronate, oaspeți ai lui "Der Onkel" care, deși "nu putea aproba în mod oficial năzdrăvăniile mele – spune Principesa -, ... uneori fără voia lui găsea plăcere într'însele"⁸.

Aceeași sete de frumos și un pronunțat simț artistic în decorarea interioarelor sale o va dovedi Regina Maria și mai târziu, în plin război – mai 1918 -, când soarta i-a îngăduit, în chip paradoxal, să-și îndeplinească un alt vis: petrecerea unei primăveri la țară. Căsuța de la Coțofenești din timpul refugiului în Moldova era realizată din bărne, iar ușile i se deschideau "deadreptul în pădure". Având doar două camere – cea a Reginei și sufrageria-salon -, căsuța fusese decorată personal de cea care o locuia și care, în felul acesta, îi conferise un aer cât se poate de primitor ce crea vizitatorilor ocazionali senzația de bine și confort. "Odaia mea, îndeosebi – mărturisește Regina -, ajunsese să fie tot ce-mi dorea inima. Pereții, tavanul și podelele erau vopsite într-un cafeniu închis. Pe peretele de lemn de lângă patul meu, care nu era decât un divan lat cu maldăre de perne de toate nuanțele de portocaliu, întinsesem o bucată de vechi brocat bisericesc din Rusia, în nuanțe șterse de diferite tonuri de aur; pe această draperie, atârna o icoană înegrită de vreme, într-o ramă din argint. Un covor turcesc de culoare închisă acoperea podelele, și în loc de vase de flori, aveam obuzuri goale de toate mărimile, vechi și ruginite. Ici și colo câte un vas țărănesc de un verde luminos, sau o tipsie de aramă... Împreună cu perdelele de un ton portocaliu închis, îmbinarea culorilor era o odihnă pentru ochii mei atâta vreme obosiți de priveliști îngrozitoare"⁹.

Uneori, cum este cazul pavilionului de vânătoare de la Scroviștea, Regina Maria dovedește adevărate calități de arhitect peisagist prin modul de concepere și amenajare a spațiului verde care mărginește casa de locuit. "Am plănuvit grădina – se confesează ea -, făcând două fâșii lungi de iarbă, care mergeau în linie dreaptă de la casă la pădure și schimbând ostroavele lacurilor în câmpuri de stânjenei în toate boiurile cu puțință. Pe seară, când soarele apune stânjenei aceștia se prefac într-o mie de felinărașe de lumină"¹⁰.

Restructurarea Palatului Cotroceni i-a îngăduit să se apropie mai mult de stilul neoromânesc conferind, vechii reședințe regale de vară din București "acea trăsătură personală care dă caracter unui cămin", prin ceea ce învățase "în curgerea anilor, ... despre arhitectura și ornamentica românească"¹¹. Ei i se datorează "marea încăpere albă cu arcurile și stâlpii ei; sufrageria ciudată cu masa rotundă sub rotunda boltă; scara care duce în grădina cu apă, o copie a scării de la Horez, mănăstirea cea mai scumpă mie"¹². Așa încât, Regina Maria obișnuia să afirme cu mândrie că "tot ce e stil românesc la Cotroceni e lucrul meu... ", la fel cum se lăuda, pe bună dreptate, cu faptul că a făcut la Pelișor "două odăi românești, care aduc Branul în locuința mea mai oficială, două drăguțe odăi boltite, albe, cu tavanuri joase, cu stâlpi bătrânești de piatră și cu acel ceva fără nume, deasupra, care a ajuns << stilul meu >> "¹³.

Dacă în ceea ce privește decorarea interioarelor în stil “art nouveau” conform concepției Reginei Maria, Pelișorul este exemplul cel mai elocvent, refacerea Branului primit de ea în dar de la brașoveni după primul război mondial și transformarea lui în locuință, ar putea fi un model al felului cum și-a exercitat calitățile de, am putea spune, arhitect restaurator. Este adevărat că a fost ajutată să o facă de “un bătrân arhitect de încredere tot așa de însuflețit ca și mine” (este vorba de arhitectul Karel Liman care, între 1890 și 1914 efectuase ample transformări la Castelul Peleş - n.n.), după cum mărturisește ea însăși, și că astfel a reușit să dea “suflet vechii cetăți” și să facă “dintr-un lucru orb un cămin cu ochi mulți privind peste lume... o locuință tihnită și plăcută”, fără a lua, însă, castelului Bran, “înfașurarea feudală”¹⁴.

Dintre toate “casele de vis” ale Reginei Maria, una singură nu a prins contur – cea proiectată a fi construită la Bicăz pe o înălțime având drept fundal Ceahlăul și care ar fi fost suspendată chiar deasupra locului unde urma să se construiască un baraj. O numise, parcă știind că nu va exista niciodată, “Fata Morgana” și îi atribuisese rolul de “Casă purificată a bătrâneții mele”¹⁵, rol preluat până la urmă de “Tenha – Juvah” de la Balcic, care în traducere din limba turcă înseamnă “Cuibul singuratec”¹⁶.

Încercând să lămurim care au fost resorturile ce au determinat-o pe Regina Maria să fie preocupată, chiar pasionată de arhitectură, implicându-se direct în realizarea, amenajarea și decorarea locuințelor sale, ne-a atras atenția un amănunt: folosirea, repetată, în căutarea unui nume potrivit pentru fiecare din case, a cuvântului “cuib”. El explică concepția Suveranei asupra a ceea ce trebuia să reprezinte o locuință. În ea trebuia să te simți tot timpul “acasă”, apărat de rele și neplăceri, să-ți confere tihnă, confort, siguranță, să poată constitui oricând un refugiu unde să te retragi pentru a-ți reface forțele și a reîncepe, revigorat, lupta cu viața.

NOTE

1 Regina Maria, *Casele mele de vis*, București, 1930, p.3.

2 *Ibidem*.

3 Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol.II, București, 1936, p.26-27.

4 Regina Maria, *Casele mele de vis*, București, 1930, p.4.

5 *Ibidem*, p.3.

6 Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol.II, București, 1936, p.371.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*, vol.III, București, 1936, p.502.

10 Regina Maria, *Casele mele de vis*, București, 1930, p.6.

11 *Ibidem*, p.12.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*.

14 *Ibidem*, p.6.

15 Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, vol.III, București, 1936, p.526.

16 Regina Maria, *Cum am ajuns la Tenha – Juvah*, Cernăuți, 1928, p.7.

LA PASSION POUR L'ARCHITECTURE DE LA REINE MARIE ET LE COURANT "ART NOUVEAU".

Résumé

L'auteure fait quelques références concernant les inclinations artistiques de la Reine Marie. On insiste sur sa passion pour l'architecture et surtout vers le courant "Art Nouveau" qui s'est manifesté autant en Occident qu'en Roumanie à la fin du XIXème siècle et au commencement du XXème.

Sont soulignées, à part les qualités de sa conception architecturale concernant "*ces maisons de rêve*", ces aptitudes de décoratrice, d'architecte paysagiste et d'architecte restaurateur.

Pour exemplifier l'auteure insiste sur la présentation d'une partie des habitations occasionnelles désirées et réalisées par la Reine Marie – "*Le nid de la Princesse*" de la forêt de Sinaia et la petite maison de Coțofenești où elle a habité en mai 1918, pendant la guerre. On souligne, de même, l'approchement de la Reine Marie au style néoroumain utilisé à la refaite du Palais de Cotroceni et en suite au Château de Bran.

Intéressante est l'opinion de l'auteure relative à l'acceptation de la notion maison – nid dans la conception de la Reine Marie.

Principesa moștenitoare Maria într-un interior în care se regăsesc numeroase elemente amintind de curentul „Art nouveau”. Cca 1900.

La princesse héritière Marie dans une Chambre qui contient beaucoup d'éléments rappelant le courant „Art Nouveau”. Environ 1900.

„Cuibul Principesei” din pădurea Sinaii conceput de Principesa Maria ca refugiu și loc de primire.

„Le Nid de la Princesse” de la forêt de Sinaïa conçu par la Princesse Marie comme refuge et lieu de recoi.

„Inaugurarea Castelului Pelișor“ după pictura semnată de A. Gloss.
„L'inauguration du Château Pelișor“ d'après une peinture signée A. Gloss.

Palatul Cotroceni, reședința de vară a familiei princiare, refăcut în stil neoromânesc după gustul Principesei Maria.
Le Palais de Cotroceni, résidence d'été pour la famille princière, refait dans le style neoroumain d'après le goût de la Princesse Marie.

Curtea interioară a Castelului Bran primit în dar de Regina Maria, de la brașoveni, după primul război mondial.

La cour intérieure du Château de Bran reçu comme don par la Reine Marie de la part des habitants de Brașov après la première guerre mondiale.

GENERALUL GHEORGHE G. EREMIE (1871-1922) ÎN PAGINI DE SCRISORI

George Trohani

O personalitate apartine în lumea militară de la sfârșitul secolului al XIX-lea și primul sfert al secolului al XX-lea a reprezentat-o Gheorghe G. Eremie, cel ce în anii primului război mondial a ajuns la gradul de general al armatei române.

Provenea dintr-o veche familie românească din satul secelean Baciul de lângă Brașov, ai cărei primi reprezentanți pot fi identificați în jurul anului 1700.

Tatăl său, Gheorghe Eremie, (1837-1918) era nepotul de fiu al preotului Irimia Irimie (1748-1823), ctitor al bisericii Sf. Nicolae din Baciul Săcele. Căsătorit cu Maria Buttu (1848-1921) a trecut în Vechiul Regat, a arendat moșii în județul Brăila, iar apoi, prin cumpărare, a devenit proprietar agricol în comuna Stăncuța din același județ. În 1901 a fost ales senator liberal în Parlamentul României.

Soții Maria și Gheorghe I. Eremie au avut trei fii – Gheorghe (1871-1922), Ion (1880-1956) și Nicolae (1886-1949) – care cu toții, în anii maturității, pe lângă preocupările agricole și-au slujit țara, atât pe front, cât și în viața civilă. Cu toții au fost decorați cu diferite ordine și medalii.

În cele de față ne vom ocupa de o parte a activității lui Gheorghe G. Eremie așa cum reiese ea din mai multe scrisori trimise părinților și fraților săi cu diferite ocazii¹. Pe baza lor sperăm să fie în primul rând înțelese firea și modul de gândire al acestui om și nu neapărat aprobate toate acțiunile sale ...

Gheorghe Gh. EREMIE s-a născut la 13 octombrie 1871 și a murit, prin sinucidere, la 1/14 ianuarie 1922.

Din toamna lui 1886 până în vara lui 1889 își face liceul la München, în Germania. De aici trimite mai multe scrisori părinților pentru a le comunica ce făcea și a le cere sfaturi sau, uncori, pentru a da sfaturi celor doi frați mai mici ai săi – Ionel și Niculăiță. Din noianul de scrisori trimise ne vom mărgini, în cele de față, în a prezenta preocupările de îmbunătățire a cunoștințelor de istorie. Este vorba în special de cereri de cărți care tratează epoca romană și fac referiri la Dacia, dar și la alte probleme privind românii ardeleni.

Mai întâi însă, trebuie să menționăm că într-o scrisoare din 28 aprilie 1882, scrisă tot din München, aflăm că el se afla aici de câțiva ani pentru a urma cursurile școlare (gimnaziale).

Iar la 28 decembrie 1883/ 9 ianuarie 1884 unchiul său, Irimie I. Eremie, într-o scrisoare către fratele său mai mare, Gheorghe I. Eremie, dă știri despre “băiatul George” care “e sănătos precum și ceilalți” aflați la München.

Prin urmare perioada studiilor școlare în Germania, la München, a început prin 1880 sau 1881 cu gimnaziul, iar după 1886, după cum am mai spus, va continua cu liceul.

Astfel, într-o primă scrisoare din 8 ianuarie 1887, adresată tatălui, îl roagă să-i cumpere "Historia Românilor de A. Treb. Laurianu, din anul 1885".

La 8 mai 1887, adresându-se părinților, le scrie : "cu scola în(i) merge bine. Ca lectură în limba latină cetim acuma pe Ovid. El a scris mai multe cărți, poeziile lui sunt în versuri făcute. La anu 9 după Christos el a fost de imperatu Roman Augustus relegatu la Tomi, unde și a murit în anu 16. Tomi era o cetate în Dacia la marea neagră (sic), de la Constanța puțin mai cătră sud. In cărțile lui descrie el, cum este țara Daciloru, cum trăesc ei și cu ce se ocupă. Pe drumul seu la Tomi s(-)a nascut o fortună mare, pe care o descrie el forte bine și frumos. Dupe aia ne istorisește el, o iernă în țara Daciloru."

La 9 iunie 1887 : "Teri am tradus în Ovid, pe care îl avem ca lectură latină, și am găsit un cuvent, care este și în limba română, adică cuventu *fecundus*. In limba română se zice fecundu sau fructiferu. Si cuventu *porcellus* întrebuițează Ovid, ce însemnează un porc micu sau un porellu, și mai multe alte cuvente."

Intr-o altă scrisoare, din 12 iulie 1887, se adresează părinților : "Eu me interesez acuma cu historia și geografia Daciei, cu luptele strămoșilor noștri Romati cătră popoarele din țera aceasta. Mai cu seamă me atrage mult imperatoru Traian. El nu era din sămință imperătească, cise trăgea d'intr(-)o familie vece italiană. Traian era mândru la statură și forte ageru și neobositu, el era blăndu la vorbă, iubca pe omeni învețați și era forte meșteru la resbele, în care se bătea deavalma cu ostașii cei de rând îmbrăcându(-)se și mâncându tocmai ca și dâșii. Ce rău este, că s(-)a perdut scrierile lui despre Dacia. Cine știe, ce se descoperea despre țeara nostra. Traian cunuscea pe nume pe toți aprozii cei bravi, și când le striga câte o vorbă în bătaie, ei se omorau mai bine de cât se se leșă rușinați înaintea bunului loru imperatore. Si Traian nu era bun numai cu ostașii cei bravi, ci cu tota imperăția lui. Peste 2 millione de omeni seraci se ținea cu darurile lui, grăul îl dădea cu prețuri forte mici, încât era totă poporimea cu el mulcemită și se ruga la Dumnezeu pentru zilele unui așa de bun îperat. Apoi Traian nu dedea numai mâncare poporului, ca la nisce vite, ci le dedea și învețătură, făcend prin sate scoli. El era între alte și un omu forte drept. Cu mare bucurie primea el pe oricine care avea vro tânguire asupra judecătii și deacă în adeveru era așa cum spunea acel om, apoi de îndată i făcea dreptate, că el vroea ca legea să fie lege și pentru cei mari și pentru cei mici. De aceea, când muri îl plângeau cu toți de la olaltă, bărbați și femeii și copii și boeri, ca și când fiecare din ei ar fi perdut pe cel mai bun tată al loru. - Cât înse mai mare iubire trebuie se avem noi Români din Dacia pentru Traian ! El nu a fost numai imperatorul strămoșilor noștri, dară încă și îndestrătorul lor cu aceste frumoase și mănose țearini, care le arămu și le secerămu noi până astăzi. - Tote bățile cele faimose ale lui Traian sunt închipuie pe turnul cel mare, care este la Roma și care

se ciamă Colona lui Traian. Forte mult l(-)a iubit străbunii noștri, care mai întâi s(-)au așezat în Dacia. D'aia Tată te rog cumperem următorile cărți. În Brașov la Domnu Niculai Ciurcu le găsești(i) : Broșteanu P. *Fur Geschicht forschung uber din Romaunu* costă 1 fl(orin) 60 cr(eitari). Apoi Fotino *Istoria generală a Daciei* costă 7 fl. 50 cr.,cam mult, da și face cartea asta atâta. Si apoi Pelimon *Traian în Dacia* costă 1 fl."

La 28 "September" 1887 cere din nou "fotografia lui Ovidiu".

Iar la 23 "October" 1887 "ca lectură latină avem la școală încă pe Caesar și Ovidiu. În tota historia Romană nu găsim o armată așa de bună exerceată ca a lui Caesar. Opt ani cât a fost ea cu Caesar în Gallia (Franca) nu a trecut un jumetat de ani unde nu va fi putut se se exercese într(-)un resbel contra poporele de pe acolo. Toți soldați(i) lui i-a fost lui cu tot sufletul lor dedați încât se versa pentru el mult sânge, ca se i câștige o bătaie, și iar Caesar era între cei dinti în bătaie, care se luptau. Odată era el cu o mână de soldați în Africa, când de odată se pomenea cu multe mii de inimi înaintea lui. Toți ziceau : *Noi suntem perduți, pentru noi nu mai e speranță de a scăpa din mâna inamicilor*, se căpătau o grosavă frică. Dar când se uitasse în ochii ai veselli ai Caesar, se liniștesc toți și se gândesc : *Capu ăstuia are se ducă tot spre bine*.

Intr(-)o carte Rumânească am dat despre numele Vidra, unde s(-)a născut Avram Iancu, eroul de la 48 și 49. El și(-)a făcut studiile liceale și juridice la Cluși. Iancu se distingea prin nobleța inimei și cultura lui, și avea intrare în cercurile societății maghiare înalte. Si de câte ori îl vedea magnați(i) maghiari, aceștia esclama : păcat că e român. Din ochii lui mari și albaștri strălucea o adevărată energie bărbătească și fruntea lui înfățișa un cap ca a marelui strategic imperatore roman Iuliu Caesar. În zilele primăverii, care vestea popoarelor apropierea unei înfricoșate sguduiri în Ardeal, tenerul Iancu era prascticant la Curtea de apel din Tergul Mureșului. Pe atunci resuna prin tot Ardealu strigătele Ungurilor : Unire sau moarte. Dar Români(i) juni adunați la Iancu răspundeau : Mai bine moarte decât unire cu țara ungurească. Din acest minut Iancul a arborat stindardul libertății naționale pentru a cărui apărare a scos sabia din teacă zicând poporului : *Români, nu ve lăsați se fiți subjugati. Cereți drepturi civile și politice. Cereți respectarea limbii voastre strămoșești. Jos unirea cu țara ungurească. Transilvania se fie a transilvanilor*. Aceste cuvinte venea din inima unui adevărat naționalist. La apelul lui făceau cei 10.000 de Moți în frunte cu el, mergând se dea mâna cu ceilalți 30.000 Români din văi și din câmpii adunați la 15 Maiu 48 pe Câmpul libertății de la Blași, se resune munți(i) de cântecul lor aprins și înflăcărati de dorul libertății naționale. Astăzi cu bucurie, Românii, veniți, pe Iancul în câmpie cu toți să-l însoțiți. Chiar și inimele ale copiilor tresăreau de bucurie crezând că a răsărit soarele dreptății și al libertății și pentru Români !! Toate acestea a trecut și a lăsat în urma lor chinul și amarul pentru Românii Ardeleni ... Intr(-)una din zilele iernei ale anului 50 se presintă la locuința lui Iancu, care se afla la Viena, un polițaiu, ca se(-)l

ceme la prefectură unde are se fie recompensat pentru aperia dinastiei Habs(bur)gurilor. La poliție s(-)a redactat următorul : *Guvernul imperătesc îți dăruiește această cruce. - N(-)o pot primi. - Pentru ce ? - Pentru că nu m(-)am luptat pentru cruce ! M(-)am luptat pentru drepturile neamului românesc. Pe Români trebuie să(-)i mulțamească curtea imperatească. A treia zi Iancul a fost espulsat din Viena. - La 53 munți(i) jăleau. Desmerdatul fiu al Moților, regele munților, Avram Iancu era ferecat cu lanțuri de mâni și de picere în temnițele de la Alba Iulia. Intr(-)o zi se plimba adâncit în gânduri grele prin curtea temniței, când deodată vine înaintea lui directorul carcerelor și îi porințește se intre în temniță. Iancul i(-)a respuns că ora de preumblare încă n(-)a trecut și cel care n(-)a fost închis nu știe a prețui aerul liber. Atunci directorul neamț îl plesnește mai de multe ori cu palma peste obras, încât Iancul a isbucnit într(-)o groasnică furiă sfărâmând fiarele de la mâni și sdrobind tot ce era în drum. Din această zi Iancul a căzut într(-)o adâncă durere sufletească și el umbla rătăcind prin munți și cântând din fluer doine de jale. La 73 fu rămășițele lui îngropate în satul Tebea de lângă Baia de Criș la rădăcina uriașului stejar, care se numește : *Stejarul lui Horea !**

Ve rog trimiteți(-)m(i) fotografia lui Ovid. Mătușica a loat pentru mai toți una. Numai eu nu am”.

Fotografia lui Ovidiu din Constanța o cere din nou la 5 decembrie 1887, iar într-o scrisoare din 12 februarie 1888 menționează că făcând traduceri din Ovidiu a constatat că multe cuvinte latinești s-au păstrat în românește.

La 12 martie 1888 le spune iarăși părinților “Să nu aveți grije cu mine despre privința scolei, că în(i) fac eu datoria mea ca niți unu. Ve rog tată trimeteți(m(i)) niște cărți sau despre originea noastră sau despre imperatul Traianu, în scurt despre istoria limbei și terrei nostre în timpuri mai vechiu, pentru că pe aici nu găsesc, s’au și dacă sunt nu scrie adevetu, caută mereu se dovedească că suntem Slav(i), și că noi nu avem nici un drept pe Transilvania. Ve rog trimeteți(m(i)) curend, ca se pot ceti în vacanciele de paști, pentru că după paști venim în istorie tocmai la imperatul Traian, și ași vrea se am informațiuni cât se poate de multe despre el. -

Peste doo septemâni căpetăm vacanție de paști. Cât de iute trece tempu ! - Tempu liber am forte puțin. Si când am cetesc cevaș românesc din cărțile despre istoria patriei mele care le am. Ele me atrag forte mult. Parcă nu me lasă o voce în inimă, care me îndemnă mereu, să le cetesc. Apoi me necăsesc cu nemți(i) de aci, adecă condiscipuli mei, care ocăresc meru despre Români și vorbesc de ai, nesciind nimic din istoria (*kninau blassau fiv ein fabau* cun zice neamtu)”.

Intr-o nouă scrisoare din 2 aprilie 1888 “dar de ce nu vreți se’ m(i) înpliniți și mie câte odată vro dorință ? Nu știți cu ce plăcere a-și ceti cărți, care tractează despre istoria scumpei patriei noastre. Lu Grigore i trimete Nenea Alexe cărți, care a apărut de curend, la abonnat la Românul, fără ca se fi fost rugat de Grigore. Dar Domnia-Vostră nu în(i) trimeteți nimic, măcar că ve rog mereu. Ași vrea și eu se capăt din când în când vro carte despre trecutul terrei mele, ca se me lumineș și eu

în privința asta, despre împăratul Traian, pentru care nici nu găsesc cuvinte ca se'l pot lăuda. Ve rog trimeteți(-)m(i) cam : Tocilescu : Viața municipală în Dacia ; B.P. Hașdeu : Columna lui Traianu.

De ce nu m'ați întrebat pe mine ce nume se i dați lu Niculiță ? Neculai este nume de tote zilele ; el trebuia se aibă unu de la strămoși(i) noștri, ai vechi Romani, cari sunt bogați de numiri tot frumoase. Se i fi pus măcar numele de Traian, un nume, care trăește în fiecare inimă de Român".

La 30 aprilie 1888 din nou " de ce nu îm(i) trimeteți cărțile mai curend"... "Cu scola îm(i) merge bine. Despre aceasta se nu duceți grije, că îm(i) fac eu datoria ca nici unu. Stiu eu că nu am venit aci, ca se strenguesc pe ulize și se înveț prosti(i), ci ca se le fur nemților sciința lor, și se o aduc în patria mea. Si se nu aveți grije, că am se me port demn națiunei mele și strămoșilor noștri ai vechi Romani, care a cucerit cu steagu în mână tot pămentu.

Tată te rog, uităte dacă nu poți căpăta monede romane pentru colecțiunea mea ! Dar se nu cumper(i) nici una !"

La 20 mai 1888 se adresează părinților : "Scrisorele, care mi le ați trimes, le(-)am primit. Am căpătat(-)o și aia de la Ionel. Mi(-)a făcut bucurie mare. Dar spuneți-i că mi a plăcea se vez o epistolă de la el scrisă în limba noastră maternă decât în a francească, pentru că franceștii pot se aud destul pe aci dar românește nu. Trebuie se fimi toți mândri se avem o limba, care vine de la un popor așa de deștept și puternic, și care ni s(-)a păstrat prin strămoși(i) noștri, care au dat chiar viața lor pentru păstrarea ei. De aceia trebuie se dovedim și noi că suntem demni acestei scumpe limbei, se ne luptem pentru ea, s'o întrebuițăm la fie care ocaziune și se nu ne rușinăm se o vorbim. - Oameni(i), care cred că au puțină cultură, ce a căpătat(-)o prin streinetate, cred că trebuie se arate mica sciența lor înaintea lumii, și d(-)aceia vorbesc pe strade sau francește sau nemzește. Si așa neglijesc limba lor română tot mai mult, în care nu mai găsesc nici o frumusețe. Acu se întreabă fiecare, cum se păstrează dar limba română. In mijlocul poporului se mai vorbește e respunsu. Poporu este, pe care ei îl desprezuesc, dar care este pote cu mai multă minte ca ei. Ve adune la aminte pe sophiști, care erau înaintea Socratului și țineau discursuri cu cuvinte fără nici un sens în Athena. Dar ei nu (erau) dăloc mai învățat și cu mai multă pricepere ca poporu din Athena. - Cum erau strămoși(i) noștri ai vechi Romani mândri(i), că puteau se zică în limba lor *ego sum civis Romanus* așa trebuie se ne bucuram și noi, că putem zice împreună cu ei *eu sunt Romanu*."

La 10 Iunie 1888 scrie "într(-)o cartea românească am cetit despre revoluțiunea din 48 și am găsit multe lucruri interesante. Așa despra orășelu Câmpeni din Ardeal. Aci era cartierul general al Iancului. Trupa lui, care o avea acolo, se compunea din cei mai frumoși, voinici și pricepuți feciori ai Moșilor. Tamburul era un copil de 12 anni. Despre acest copil se zice că adese când vedea că lupta mergea prea încet, da semnalul la asalt, fără se aștepte comanda mai marilor sei, și așa multe bătai s'ar fi câștigat numai prin acesta a lui bărbăție. Dar la Alba

Iulia era se fie acest tambur prins de honvezi. In momentul când era se pue mâna pe el, îl apuca un vitez oficeri de per, îl ridica pe cal, și așa a fugit cu el spre munți. - Apoi.

Intr(-)o zi de Mai a anului 48 un străin călător bate la ușa Ianeului, care era acasă la părinți(i) lui în Vidra. Străinul era Vasvary. Iancul îl primește cu dragoste. Străinul arătând bunătățile ce ar aduce pentru țerră unirea Ardealului cu Ungaria, Iancul îl combătea încât Vasvary mâhnit zicea : *Dacă nu vreți unirea, vom face-o noi cu armele.* Iancul răspundea : *Se scii că eu sum nepotul lui Horia, care a crescut în casa asta, unde ne aflăm noi, și care a murit pe roată și ii s(-)au aruncat trupul în tote părțile lunei : sum gata ai urma lui, dar unirea cu Ungaria nici mort nu o primesc.* - Stăpânul casei, părintele Iancului, zise apoi : *Dacă e vorba de unire, apoi Ardealul trebue se se unească cu terra Românească, așa cer sătenii noștri. Dar nu toți se gândesc așa, zicea străinul, multe districte române sunt cu noi și ce veți opune voi puteri(i) maghiare. Brațele nostre, coasa, ferul de la plug, respunse Iancul, dar unirea nici morți n'o vrem. Atunci, zicea Vasvary, otărăscă între noi sabia. La revedere pe câmpul de bătaie, respunse Iancul, și cei doi adversari întinzându-și mâna se despărțiră."*

La 4 octombrie 1888 spune părinților "acuma s(-)a început scola... In acest an oa se avem mult de lucru, mai cu semă din limba grecă. Chiar și limba englesă m'am apucat se o înveț, pentrucă ca officier în armata română trebue se o stiu."

Intr-o scrisoare din 1 Dec(embrie) 1888, adresându-se mamei, scrie "de ce te ai întristat auzend că am spus mătușici că am se me fac militar ? Ea me a întrebat odată, nu mai știu cu ce ocasiune, ce am de gând se mă fac, și i(-)am spus, că'mi este mătușică. Si dacă rîde nenea Irimie de mine, nu este frumos din partea lui. Mamă te rog scriem(i), ce zice el de mine pe acolo și cum rîde el de mine. Pe aci m'a năcăjit destul. De câte ori vineam la el, începea se vorbescă despre acest lucru și căuta se me ducă la alta idea, ca se fac oficer, pentru că la armată se duc numai proști(i) și acci tenceri, care nu pot se studiese mai departe (după spusea lui). Dar se zică el ce vrea, eu remân la idea mea, și măcar că mai am încă trei anni, tot spui cu siguranță, că am se me fac militar... Si se ști, că cei ce știu gându (sunt puțin(i), v(-)o câtiva profesor(i) ...) meu, nu rîd de mine ca nenea Irimie. Armata aci e forte stimată.... și debea aștept tempu, unde am se me află între părinți(i) mei și frățiori, și în a scumpa mea patria, cui i și sacrific totă viața mea fecându(-)me militar."

Adresându-se din nou mamei, la 27 ianuarie 1889, îi spune : "Da, mamă, neprețuită este o mamă la copii și copii(i) la o mamă. Copi(i) buni sunt și au fost totdeauna mândria mami. Dovazi ne dă chiar historia, de exemplu Gracchi ai doi. Mama lor, o Romană adevărată (nu ca sub tempu lui August) putea se fie mândră pe copii(i) ei, dar și era. Odată o visita o altă feme(i)e. Aceasta(-)i arată tote diamentele ei, în sfîrșit tot lucruri prețioase și scumpe, care le purta ea pe rochie sau pe cap. Dar Cornelia, așa se chema mama aia, venend rendu la ea, se arăte lucrurile iele cele

mai pretioase, chema pe fii ei ai doi și zicea : *uite, aci este unicu meu thesauru dar și cel mai scump.*

Spune(-)i și lu Ionel acesta adăogând că acești doi frați erau silitor(i) și le plăcea carte ...”

La 25 noiembrie 1889, adresându-se fratelui Ionel îl îndeamnă a fi silitor la carte, “fi Românul verde, arătate demn de strămoși, fii un adevărat fiu al viței celei mari, ai națiunei romane, care a cucerit pământu și care este încă destinată a mai arăta, că mai curge în ea acel sânge, că mai are acele virtuți strămoșesci ; dar crezi tu că ei a stat cu mâinile în busunari ? Nu zioa și noptea au lucrat, ca se se desvolte, și n’au obosit nici odată. Ionel, dacă nu cauți a eși pe d’asupra a ceil’alți, care sunt mulți, atunci n’ai făcut nimic în lumea asta, și este un fiu nedemnu și nemulțumitoru cătră părinți(i) tei. Ascultă, Ionel, la cuvintele fratelui teu mai mare, și punte pe carte.”

Din toate aceste scrisori reiese că în inima unui tânăr român care învăța în Germania se naște și se desvoltă simțământul mândriei naționale și al apartenenței la un vechi și viteaz popor. Se simte din plin influența raționalist-romantică a modului educațional de la sfârșitul secolului al XIX-lea ce pune mare accent pe cultul antichității, dar și pe ordine, disciplină și respect față de semeni atât în viața particulară, cât și în societate. Așa se explică dorința îmbrățișării carierei militare, la care desigur influența germană – în speță bavareză – a avut un rol deosebit de important.

Din perioada studiilor militare nu s-a păstrat nici o mărturie scrisă. Ele au fost făcute atât în țară cât și în străinătate, prin anii `90 ai sec. XIX.

Vorbind bine germana, franceza și engleza primește diferite misiuni în cadrul legăturilor militare cu diferitele armate din țările vecine – în special austro-ungare și ruse.

Desigur că școala germană l-a făcut să intre în vederile regelui Carol I, prin anii 1908 – 1910 – 1913 fiind trimis ca atașat militar al României la Viena, post deosebit de important în contextul militar-politic al vremii. În plus, aici, la Viena, va cunoaște multă lume la numeroasele recepții unde era invitat.

Între timp se căsătorește cu Gertruda Kressin, germană de origine, cu care va avea doi copii – mai întâi pe Maria-Gertruda (n. 1909) și ceva mai târziu pe Gheorghe (n. 1914).

Trăind cea mai mare parte a vieții în medii germane era ferm convins de superioritatea militară a acestora, fără să putem spune că devenise un adevărat filogerman.

Interesante sunt în această privință scrisorile din perioada vieneză, din perioada când era atașat militar al României la Viena. Astfel el se adresează din nou părinților expunându-le, printre altele, și situația politică. Astfel, într-o scrisoare din 28 Noiembrie/11 Decembrie 1912, după ce regretă că fetița sa, Maria-Gertruda, născută în 1909, nu are posibilitatea să vorbească românește cu cineva, deoarece

bunicii nu pot veni, scrie - "cu resboiul în Balcani, acu din cauza conflictului Austriei cu Serbia nu pot pleca de aci. Vă pot comunica, că astfel cum se ved azi lucrurile aci, nu vom avea aici un resboi cu Russia ; posibil e însă o mică răfuială între Austria și Serbia. Ca român bun trebuie să regret însă că nu vom avea resboiul cel mare între tripla alianță și tripla antantă, căci momentul e foarte prielnic pentru noi. Russia militărește nu e încă pregătită de resboi și se teme pretutindeni de o revoluție; chiar și pe flota sa nu e sigură ; pe de altă parte Franța în momentul de față e oareșicum fără polbere, plină de socialiști nepatriotici și caută a evita resboiul. Iar tripla alianță e azi un bloc solid, hotărât și energic și poate face față oricărei eventualități. In ce privește conflictul Austriei cu Serbia, el e provocat de pretențiunile Serbiei asupra unei părți din Albania și asupra litoralului adriatic precum și de modul cum au tratat Serbii pe consulul austriac din Prizrend; l'au maltratat într'un mod teribil și s'au purtat în localul consulatului ca niște sălbatici. Numai grație bătrânețelor Imperatului, care e pacinic, blând și răbdător și nu dorește a mai avea un resboi, nu s'a declarat încă resboiul; poate se va găsi și aci o formulă, un compromis p(entru a) evita și acest resboi austro-sârb".

La 23 I / 5 II 1913, tot din Viena, adresându-se părinților, spune că "Resboiul între Turci și Bulgaria a început din nou. Profet nu poate fi nimeni, ca să știe cum va fi rezultatul final ; dar sunt acu prea puțini cari cred în reușita Turcilor. Un lucru pare iusă cert, că puterile mari nu se vor amesteca, nu vom avea un război general și că și chestiunea noastră cu Bulgarii se va tranșa în mod pacinic. Inșă - trăim într'un timp de surprinderi și nu știe nimeni, dacă nu cumva vor cădea toate combinațiile și înțelegerile celor mari în baltă".

În toată această perioadă cât a fost atașat militar la Viena avea gradul de maior în armata română.

Cu acest grad este menționat și într-o scrisoare a lui George Murnu, scrisă la Viena în 15/28 februarie 1913, adresată soției sale Beatrice Murnu, cu ocazia trecerii prin Viena, în perioada 13/26 febr. - 20 febr./5 martie 1913, a delegației Societății de Cultură Macedoromână. Din delegație mai făceau parte Iuliu Valaori și Nicolae Papahagi. În scrisoare G. Murnu spunea: "sosind la Viena, ne-am prezentat la legațiunea noastră, la ministrul E. Mavrocordat. Am făcut cunoștință cu tot personalul legațiunii, cu dl. Carp, fiul lui Petre Carp, și Ghermani, nepot al lui Menelas Ghermani, cu Moroianu, atașatul comercial și cu fratele lui Brăileanu, care e interpretul legațiunei, de asemenea și cu maiorul Eremia, atașatul militar". Iar ceva mai departe scria: "în schimb am primit invitația secretarului legației, Niculac Ghermani, nepotul lui Menelas Ghermani. Un tânăr foarte gentil și bogat (are moșii în țară) aducându-și aminte de originea macedoneană, a crezut de datorie să ne dea o masă la restaurantul Sacher. Au luat parte ministrul, atașatul militar ..."²

La sfârșitul lui mai sau începutul lui iunie este ridicat la gradul de locotenent-colonel și își încetează activitatea în capitala Imperiului Austro-Ungar. Ziarele din 4 iunie 1913 menționează : "atașatul militar român de aci locotenent-

colonel Eremia a părăsit Viena. Înainte de plecare a fost distins cu o deosebită atenție de împărat și arhiducele Francisc Ferdinand. / Prin aghiotantul contele Paar împăratul i-a trimis portretul său cu un autograf, felicitându-l pentru avansarea în grad. / Colonelul Eremia a fost primit în audiență de către arhiducele Francisc Ferdinand, care i(-) a urât succes în cariera lui”.

Agencia “Neue Freie Presse” menționa că “atașatul militar pe lângă Legațiunea României la Viena maiorul Eremie, a părăsit Viena, primind înaintea plecării sale dovadă de recunoștință deosebită a Împăratului și a Arhiducelui moștenitor. Împăratul i-a trimis printr’un aghiotant, portretul său iscălit, felicitându-l pentru ridicarea sa la gradul de locotentul-colonel, precum și urările sale călduroase pentru fericirea în viitor. / Arhiducele Francisc-Ferdinand și Ducesa de Hohenberg au primit pe fostul atașat Eremie în audiență de concediu. Arhiducele i-a exprimat urările sale pentru cariera sa ulterioară precum și urările sale cele mai călduroase pentru fericirea României”.

Tot ziarele menționau că “Locot.-colonelul Eremia s’a bucurat aici de foarte multe simpatii și plecarea lui este regretată”.

În perioada războaielor balcanice și mai ales în primul război mondial înaintează în grad ajungând până la cel de general – în primul război mondial va fi numit șef al Statului Major al Corpului 4 Armată. El este cel care la 10 noiembrie 1918 îi înmânează feldmareșalului german August von Mackensen declarația de război a României.

Dar după război încep și necazurile. La 11 ianuarie 1918 îi moare tatăl care prin testamentul din 10 mai 1916³ lăsa <fiului meu Ion partea sufletului sau toată partea mea disponibilă compusă din a patra parte din întreaga mea Moșie numită Stăncuța ce va rămânea să fie el stăpân pe ea și s’o folosească după voința sa. Această parte o va lua fiul meu Ion deosebit de partea ce i se va mai cuveni din averea mea de o potrivă cu ceilalți moștenitori ai mei>. Această preferință a tatălui către fiul Ion, care a provocat o anumită animozitate între frați, se datora în parte și faptului că acest fiu era cel mai preocupat de agricultură și comerțul cu cereale.

La 3 octombrie 1921 moare și mama, Maria născută Buttu.

În armată, ca și în societatea civilă, lupta de interese este tot mai acerbă plătindu-se tot felul de <polițe>.

Toate acestea fac ca în noaptea revelionului 1/14 ianuarie 1922, la Brașov, să se producă inevitabilul ...

Redăm ultima scrisoare, trimisă “Recomandat / *Confidențial* / Dsale / Domnului / Neculae Eremie / Braila / Strada Polonă 24” din “Brașov, 14. I. 22. [stil nou] / ora 5 dim.

Iubite Neculiță,

O constelație de împrejurări / nefavorabile a avut ca rezultat că nu / mai sunt în viață (...)

Am ajuns la o surescitare, la o / oboseală de viață nexplicabilă. (...) După încheierea armisti- // tiului nostru, în ostire mi s'a făcut de anume / cercuri – numesc numai pe Generalii Râmni-/ ceanu și Cihoski – apoi un renume de germano-/ fil, când eu tocmai mă păzisem să scap o / vorbă ce ar putea îndreptății aceasta – mi s'a / reproșat, că sunt însurat cu o germană și trebuie / să trag consecințele. Am reclamat anul trecut / regelui, dar rezultatul a fost zero. Si pe când / tâlharii, cari erau adepții lui Sturdza trădătorul, / cari stiau și erau dispuși să'l urmeze, dece eu / ca: șef de Stat major al C(orpului). 4 Armată, nu propusesem / măsuri de prevenire în momentul când s'a prins / Crainiceanu – pe când acești tâlhari ocupă azi / locuri înalte și de încredere în ostire, eu și cu alții, / buni români, am fost dați în lături.

Am voit apoi să plec din oștire și am / încercat câteva afaceri – în mod cinstit. Rezultatul / a fost că mi s'a spus, că să tem de mine, căci sunt / prea cinstit și în țara asta trebuie să lucrezi cu // alte mijloace decât cele ale cinstei – care, / le vezi acu la putregaiul ăsta din ministerul / de Război sub fostul guvern.

Am pierdut o parte din bani, pe care i'am încredin-/ țat apoi unei persoane într'o întreprindere – dar / această sumă s'ar fi putut până la urma urmelor să / să redobândească. Dar ce să(-)ți mai spun – când / azi totul e degeaba și când o oboseală de viață / neexplicabilă aproape m'a cuprins. -

Vin să te rog pe tine și pe Ion de următoarele : / Am lăsat întreaga mea avere Gertrudei și am / însărcinat pe Dl avocat Bolomey, București / Str. Sevastopol 12, să-i reguleze moștenirea. / Nu stiu, ce zic legile noastre, dar te rog pe / tine și pe Ion să nu(-)i faceți nici o difi- / cultate și să nu aveți nici o pretenție la / averea mea, ce doresc să(-)i rămână întreagă / Gertrudei ; spune(-)i aceasta lui Ion, cu atât mai / mult, cu cât la baza nenorocirii stă tot testamentul tatii. - Te mai rog următoarele :

1) lui Ion spune(-)i, să comunice băncii sindicatul / agricol Braila că Dl avocat Bolomey va / aranja chestia datoriei mele. -

2) lui Bucurenciu, să comunice Dlui Dimitriu / la fel ; să fie atât el personal cât și Dl Dimitriu / liniștiți. Corespondența să o facă numai cu / Dl. avocat Bolomey, nu cu Gertrud, căci / o zăpăcesc altfel cu totul. -

Si acu rămâi cu bine, dragă Neculiță. - / A fost o noapte Acribilă - îngrozitoare – mă / simt că nu am încheiat complet.

Vă doresc și sărut pe tine, pe Constanța / și pe Ion – spune(-)i lui Ion – că plec sufle-/ tește împăcat cu el, fără orice ură. Vă / doresc la toți numai bine și să vă aibă / Dzeu în paza sa.

Gheorghe.

Am lăsat bani Gertrudei, dar rog pe Ion să-i trimită / ce'mi mai datorește mie, ca 30.000 lei – negreșit / și urgent. - Ași fi scris și lui Ion, dar abia am putut scrie Gertrudei, fie și lui Bolomey."

Scrisoarea este neștampilată, probabil că a fost înmănată destinatarului la Brașov deoarece printr-o telegramă, adresată tot lui Nicolae Eremic și sosită la

Brăila pe 14 ianuarie 1922 (ștampila poștei), se menționa : “VINO IMEDIAT BRASOV GENERALUL MORT = COLONEL VOINA”.

A fost înmormântat, de frații săi, în București la Cimitirul Belu Militar unde odihnesc și o parte din rudele sale.

Judecând astăzi, la rece, evenimente de acum 80 de ani, desigur că în mare parte unele acțiuni nu le aprobăm. Dar firea omului, influența mediului, clipa de deznădejde și hotărârea momentului sunt lucruri ce nu pot fi întotdeauna explicate. Ele trebuiesc luate așa cum au fost. Viața nu este lină și întortochiate sunt căile Domnului ...

NOTE

- 1 Scrisorile se păstrează de membrii familiei
- 2 N-S Tanașoca, Realism și idealism în chestiunea aromânească. Un episod diplomatic din viața lui George Murnu în lumina corespondenței sale inedite (1913), în Revista Istorică, SN, 8, 1997, 11-12, p. 725-726
- 3 Originalul se află în păstrarea Tribunalului Brăila, Secția I. Noi am putut cerceta doar o copie din 25 februarie 1920, cu nr. 5417.

LE GENERAL GEORGES G. EREMIE (1871-1922). PAGES DE SES LETTRES.

- Résumé -

Provenant d'une ancienne famille roumaine du village Baciul de Săcele, près de Brasov, établie pendant la deuxième moitié du XIX-ème siècle à Brăila, le général Georges G. Eremie a fait ses études en Allemagne. Pendant la Grande Guerre de 1916-1918, devenant général, il a été nommé le chef de l'Etat Major du 4-è Corps d'Armée Roumaine. Lui est celui qui le 10 novembre 1918 a présenté au feldmarechal allemand von Mackensen la proclamation de guerre de la Roumanie.

Des lettres envoyées à ses parents et frères ressort sont mode de vie et sa pensée morale, sociale et politique.

Malgré son destin tragique, aujourd'hui, après 80 ans, on doit prendre les faits ainsi comme ils se sont passés.

PREDEALUL EROIC DIN TOAMNA ANULUI 1916

Nicolae Petrescu

A intrat în obișnuința noastră să considerăm, cu justificat temei, Predealul ca o foarte apreciată și îndrăgită stațiune. Venim aici în toate anotimpurile – de la începutul anului, ca să ne întâlnim, cum scrie poetul, “cu iarna la Predeal înveșmântată în rochia-i de bal”, și până toamna târziu, spre a admira degradeurile cromatice de pe înălțimile din împrejurimi, în schimb, uităm istoria zbuciumată a acestor locuri bogate în evenimente, menite parcă a justifica numele de “hotar”.

Așezat la izvoarele Prahovei, între “Țara Românească și Transilvania”, Predealul a avut de-a lungul vremilor, înainte de a deveni centru turistic de astăzi, un important rol comercial și strategic. Arheologii au scos la iveală un depozit de topoare cu gaura transversală din epoca bronzului, dovedind nu numai meșteșugul prelucrării metalelor în Transilvania, dar și schimburile ancestrale practicate prin aceste locuri. Deși inițial drumul nu era deschis carelor decât până la eutpăna apelor și prin el nu se poate trece decât cu cai încărcați, Pasul Predealului a fost totuși folosit, iar în perspectiva timpului a devenit cel mai frecventat loc de trecere a Carpaților. Deja cu multe secole în urmă au trecut pe aici diferite oști, probabil începând cu tătarii lui Budjek pe la jumătatea veacului al XIII-lea și continuând cu oștenii lui Radu Șerban, desprinși cu drumurile de munte și porniți la 1611 contra lui Gabriel Bathory, sau cu cei ai lui Nicolae Mavrogheni care, în vara anului 1788, aveau să alunge trupele austriece care își făcuseră tabără și în aceste locuri.

Astăzi o încântătoare zonă de agrement, Pasul Predealului a constituit de multe ori un loc de bejenie, cum s-a întâmplat mai ales în timpul incursiunilor lui Pasvan Oglu din 1801, când peste 70000 de fugari speriați de urgia dezlănțuită și-au pribegit jalca prin aceste locuri.

În toamna anului 1916 nori negri de foc și fier aveau să se abată asupra Predealului, prin luptele aprige evocate emoționant de Constantin Chirițescu în monumentală sa operă *Istoria războiului pentru reîntregirea României*. La sfârșitul lunii septembrie, grupul de armată condus de generalul Staabs concepe acțiunea în direcția Predeal, concomitent cu atacul pe Valea Dâmboviței și Buzăului. În fața corpului 39 german avea să stea la datorie grupul Predeal, constituit din diviziile a 10-a și a 21-a. Prima era alcătuită din dobrogeni și vlăsconi, iar cealaltă, sub comanda generalului Lambru, din rezerveții Ilfovului, Dâmboviței și capitalei, care depuseseră mari jertfe pe Dealul Sterjărișului, în apărarea Brașovului.

Sușinut de o puternică artilerie, inamicul a dezlănțuit atacul la 13 octombrie. Cota 1159 a fost ocupată, dar a doua zi ostași ai Diviziei 21 au recuperat poziția – pentru scurt timp, deoarece două companii au fost nimicite pe Creasta Susaiului. Soldații români de la baza muntelui, împreună cu cei din Valea

Limbășelului și din gară, au reușit în cele din urmă să stopeze accesul inamicului care intenționa să întoarcă apărarea Azugăi.

La 23 octombrie, efectivele germane și austro-ungare au declanșat un atac general asupra Predealului. Forțe covârșitoare și tirul infernal al artileriei i-au obligat pe români să părăsească tranșeele de pe Cioplea. Focul fost concentrat asupra gării, unde câțiva ostași care deserveau o mitralieră amplasată la fereastra restaurantului opuneau o rezistență îndârjită. Numai tirul prelungit a numeroase piese de artilerie special aduse și asaltul dat spre seară au reușit să-i anihileze pe cei câțiva eroi, căzuți la datorie după ultimul cartuș, într-un sublim anonim.

Din gară mai rămăseseră doar cărămizile de moloz și un teanc de bilete pe distanța Predeal-Brașov, pe care de altfel nu se mai circula de multă vreme. Nu peste mult timp însă, tronsonul urma să fie redat traficului intern, în teritoriul uneia și aceleiași țări.

Rezistența eroică nu s-a rezumat doar la gară, inamicul fiind nevoit să lupte pentru fiecare casă, pentru orice palmă de pământ. Jertfa soldaților a impresionat profund chiar și un corespondent de război al dușmanului, care scria: "Românii își fac datoria din a folosi pentru apărare toate avantajele regiunii muntoase, își adună toată vitejia, toată îndărătnicia și tot disprețul de moarte ca să păstreze porțile caselor lor". Copleșite de numărul mult superior al inamicului și de tehnica sa de luptă, unitățile române, cu pierderi grele – Divizia 21 rămăsese cu doar 3000 de luptători – au fost nevoite să se retragă pe poziția organizată pe înălțimile Clăbucetului, între Azuga și Predeal, spre a beneficia de înălțimile munților în acoperirea flancurilor. Inamicul, neputând manevra în jurul aripilor, după o pregătire puternică de artilerie a atacat frontal, Diviziile a 10-a și a 21-a au fost nevoite să se retragă între Azuga și Bușteni, unde au reușit să se mențină pe poziție până când au fost înlocuite de diviziile 4 și 16.

După atacuri înverșunate, trupele germane și austro-ungare nu reușiseră să-și deschidă acces pe Valea Prahovei. Reușiseră să înainteze doar câțiva kilometri, cu pierderi notabile, și să distrugă Predealul care, conform relatării unui corespondent german, spre deosebire de alte orașe greu încercate din Polonia și Galiția, a fost pur și simplu sfărâmat.

Dintre clădirile din Predeal, principala care a stat în atenția inamicului spre a fi distrusă a fost vila lui I.C.Brătianu, considerat a fi fost principalul vinovat de intrarea României în război contra Puterilor Centrale. Vila a fost distrusă, într-adevăr, printre primele, iar marele om politic avea să spună mai târziu: "Lângă graniță am avut și eu o casă care nu mai există, dar și granița a dispărut!".

Jertfele nu au fost zadarnice. La fel ca Divizia 15 "de oțel" a generalului Eremia Grigorescu la Oituz, cei din grupul Predeal au spus și ei: "Pe aici nu se trece!".

Au căzut mulți la datorie acolo, și mulți anonimi între ei, ca o confirmare tragică a versului lui Mihail Săulescu:

*"Istoria se scrie, tăcut și fără știre,
Cu morți fără nume, cu căpitani lor.
În fiecare luptă e-un gând spre nemurire
Și-n tot prezentul nostru, durerea tuturor."*

Osemintele ostașilor necunoscuți au fost depuse la marginea șoselei ce coboară spre Timiș. Numele celor căzuți din Divizia 21 au rămas gravate pentru eternitate în duritatea pietrei monumentului de pe Valea Râsnoavei. În anul 1933, în zona gării, a fost ridicat din fondurile strânse de ceferiști și armată monumentul realizat de Constantin Baraschi, în amintirea martirilor ce au apărut până la ultima suflare poziția cheie a Predealului.

În septembrie 1916, când "pasărea urâtă a trecut, prin întuneric și a deschis enormul cioc de pradă, a lăsat să cadă otrava nebuniei" și asupra lui Mihai Săulescu, executat de dușman în urma acuzației de spionaj. Poetului român crou, care a avut parte de o moarte atât de tragică și prematură, Societatea Scriitorilor Români l-a dezvelit la 4 septembrie 1930 un monument comemorativ, operă a sculptorului Oscar Han. Himera din marmură neagră ne duce cu gândul la versurile sale "poeme de meditație, caracterizate... prin nostalgia de universuri inedite", de "presimțirea morții", cum le considera George Călinescu. La baza monumentului se află efigia poetului, tulburător de asemănătoare cu aceea a Luceafărului din anii studenției.

Turiști ce frecventează Predealul, trecând pe lângă gara sa ori poposind în ea, e bine să ne amintim de vechiul îndemn al lui Constantin Chirițescu: "Călătorule, care de pe ferestrele vagonului privești zidurile înainte ale gării Predeal și te bucuri că ai scăpat de plictisitoare de altă dată viză a pașaportului și a bagajelor, gândește-te că, pentru a-ți cumpăra această ieftină plăcere, vieți de flăcăi tineri s-an jertfit în chinuri peste aceste ziduri, că sânge a stropit pereții și au curs șiroaie pe pietrele peronului, pe unde lumea calcă acum grăbită și nepăsătoare. Reculege-te și închină-te smerit. Gara Predeal nu mai este o gară de hotar; ea este pentru Români un templu al eelor mai curate jertfe".

BIBLIOGRAFIE

1. Almaș, Dumitru; Scurtu, Ioan, *Itinerare patriotice*, București, 1983
2. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1982
3. Cănu, Vasile; Marian, Ștefan, *Ghid atlas al monumentelor istorice*, București, 1970
4. Giurescu, C. Constantin; Giurescu, C. Dinu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1975

Monumentul realizat de Oscar Han și dezvelit la 4 septembrie 1930 de Societatea Scriitorilor Români în memoria poetului-erou Mihail Săulescu.

Monument achieved by Oscar Han and exhibited for the public on 4 September 1930 by the Romanian Writers' Association, in memory of the hero-poet Mihail Săulescu.

Monumentul eroilor din gara Predeal, realizat de Constantin Baraschi.
The Heroes' Monument at Predeal Railway Station, achieved by Constantin Baraschi.

Monumentul de pe Valea Râșnoavei, în memoria eroilor din Divizia a XI-a infanterie. Textul inscripției: „Aici odihnesc osemintele ostașilor căzuți în luptele din jurul Predealului în anul 1916“.
A monument in the Rasnoava River Valley, raised in memory of the heroes of the 11th Infantry Division. Inscript: „Here lie the soldiers who fell during the battle of Predeal in 1916“.

Fotografiile realizate de prof. ing. Dimitrie Mociornița.
The photographs have been taken by Professor Dimitrie Mociornița, civil engineer.

5. Jebeleanu, Eugen, *Dezvelirea monumentului poetului erou Mihail Săulescu*, în: "Gazeta Transilvaniei", anul XCIII, nr.93 din 7 noiembrie 1930
6. Kirițescu, Constantin, *Istoria Războiului pentru întregirea României (1916-1919)*, Institutul de Arte Grafice România Nouă, București, 1922
7. Petraru, Ștefan; Catrina, Constantin, *Brașovul memorial*, Editura Sport-Turism, București, 1976
8. Popa, V., Dr.; Firoiu, V., *Predeal*, Editura Meridiane, București, 1969
9. Pușcariu, Sextil, *Brașovul de altădată*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977
10. Scurtu, Ioan, *Presărați pe-a lor morminte ale laurilor foi. Eroi ai luptei pentru independența și unitatea patriei (1916-1917)*, Editura Albatros, București, 1978
11. Tacu, I. Iordan, *Predealul cu împrejurimile*, Touring-Clubul României, București, 1927
12. Tucă, Florian, *In memoriam*, Editura Militară, București, 1971
13. Tucă, Florian, *În amintirea eroilor*, Editura Militară, București, 1965

PREDEAL, AUTUMN 1916: A HEROIC SITE

- Summary -

Predeal lies close to the source of the Prahova river, on the former border once separating southern Romania and Transylvania. An old-age commercial and strategic settlement, archaeologically traceable as far back as the Bronze Age, the place has of late become a fashionable mountain resort which boasts swarms of holiday-makers the year round.

Predeal was quite an eventful site during World War I, thus confirming the strategic importance of its position at moments of historical unrest. A brief survey of what happened there in the hot autumn of 1916 will give us a notion of how complex and contradictory the destination of certain localities can be.

JURNALUL UNUI PRIZONIER DE RĂZBOI (1916-1917)

Adrian-Silvan Ionescu

Primul război mondial a lăsat urme adânci în amintirea combatanților. El a schimbat o lume, a modificat structuri sociale și politice, a frânt vieți și a marcat existențe.

În literatura națională au fost înscrise câteva capodopere care au avut drept subiect acest mare conflict armat, toate cutremurătoare prin realismul lor și prin mesajul umanitar pe care îl transmiteau: *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *Întunecare* de Cezar Petrescu și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu. Memorialistica de prizonierat dată publicității nu a fost prea bogată, în ea evidențiindu-se amintirile lui George Topârceanu intitulate *Pirin-Planina. Episoduri tragice și comice din captivitate* și ale lui Vintilă Panta, *În robie. Amintirile unui fost prizonier în Bulgaria*.

Există, cu certitudine, încă multe însemnări inedite ale unor combatanți care nu au considerat că amintirile lor ar putea interesa pe cineva și că memorialistica reprezintă un gen literar în sine, așa că nu s-au gândit să le ofere unui editor spre publicare. Acesta este cazul și cu notele de război și de prizonierat ale avocatului Constantin Ionescu (1878-1963), bunicul matern al semnatarului acestor rânduri. Căpitan de rezervă de artilerie, ia parte la campanie și cade prizonier la nemți în seara de 27 noiembrie 1916, în satul Cioranii de Sus. Din acel moment încep umilințele și privațiunile captivității, întâi în lagărele din țară apoi, după o grea călătorie spre Germania, în insula Dänholm și la Krefeld.

În timpul prizonieratului, pentru a-și umple timpul cu o activitate plăcută, care îi amintea de patrie și de cei dragi de acasă, căpitanul Constantin Ionescu începe să-și scrie memoriile în care, cum era și firesc, ponderea cea mai mare o au impresiile cele mai proaspete, din război și din detenție. Scrise mărunt, cu creionul, într-un blocnotes cu 110 pagini, în dimensiune de 14,5x8 cm, cu coperte de carton gri-verzui, notele reprezintă o relatare plină de dramatism a experiențelor din viața de militar și de prizonier. Existența strălucitoare, veselă și plină de succese de dinaintea izbucnirii conflagrației mondiale, descrisă pe scurt în primele pagini, contrastează cu violența, nesiguranța, dezamăgirea și durerea pe care le-a cunoscut pe front și în lagăr. Pe pagina de titlu stă scris: 1917/ *Din viața mea* / Martie, Aprilie, Mai la Dänholm și apoi la Krefeld.

Jurnalul este început pe 1 aprilie 1917 cu prezentarea lagărului de pe insula Micul Dänholm din Marea Baltică, vis-à-vis de portul Stralsund, unde, în bărci de lemn, erau încartiruiți circa 1000 de prizonieri de toate naționalitățile: francezi, englezi, algerieni, belgieni, ruși și români. Insula era împădurită și arăta ca un parc. Locul acesta avea oarecare tradiție de detenție pentru că și în timpul războiului franco-prusian din 1870-1871 aici fuseseră concentrați militari francezi.

În Micul Dänholm era un lagăr pentru ofițeri care nu erau obligați să presteze munci, așa cum se întâmpla cu soldații. Ca și în timpuri normale, fiecare ofițer avea o ordonanță; cea a căpitanului Ionescu era soldatul Aristide Bălan care, pentru amuzament, pozase cu șapcă și rubască rusească, simulând cântatul la armonică sau la balalaică, fotografii pe care i le-a dăruit superiorului său, cu dedicație, pe 14 iulie 1917, și pe care acesta le-a păstrat în albumele de prizonierat ca pe dragi amintiri ale unor vremuri vitregi. Activitățile ofițerilor prizonieri erau eminentamente culturale și sportive, aceasta fiind singura modalitate de a-și ține, cât de cât, moralul ridicat și de a uita că trăiesc în captivitate, departe de camarazii care încă luptau și de familiile rămase acasă, de la care nu aveau nici o veste și cu care nu puteau corespunda. Astfel, unii învățau limbi străine, alții făceau muzică, sculptau și pictau, alții jucau tenis, fotbal sau pescuiau (suplimentându-și în acest fel meniul sărăcăcios prevăzut de rația pentru prizonieri). Pe lângă aceste ocupații menționate de memorialist, din albumele de fotografii pe care le-a adus din captivitate, mai pot fi adăugate și altele: practicarea grădinăritului, lectura, jocul de biliard și înscenarea unor piese de teatru din dramaturgia națională precum "O noapte furtunoasă" și "D'alc carnavalului" de I. L. Caragiale. Apoi pozau adesea în fața aparatului unor fotografi locali - P. Zemlin din Stralsund, Berm. Daniel sau Samson et. Co. din Krefeld - oare, cu siguranță, au câștigat foarte bine de pe urma cărților poștale vândute, în număr mare, prizonierilor. Pe lângă portrete individuale, în exterior sau interior - unele cu reale calități artistice - erau immortalizate și imagini de grup, fie cu membrii unei singure arme sau ai unei singure unități militare, fie cu ofițeri de diverse arme și naționalități. Se crease un adevărat internaționalism în lagăr, iar fotografiile aveau o mare circulație întâlnindu-se în majoritatea albumelor foștilor prizonieri, din România sau din străinătate. Tirajul imaginilor era, probabil, suficient de mare pentru a satisface toate cererile.

Nu erau rare cazurile când modelele îmbrăcau uniforme de combatanților din alte țări, ca la un carnaval. Amintisem mai înainte pe soldatul Aristide Bălan înveșmântat rusește, dar și superiorul său, căpitanul Ionescu, apare în uniformă belgiană, împrumutată de la amicul și partenerul său de biliard, locotenentul Maxime Deblom, alături de care s-a și pozat. Aceste travestiri țineau de amintirile de dinaintea războiului, când lumea se distra de minune la baluri costumate, și puteau să-i mai înveselească și să le aline suferințele psihice obidișilor captivi.

În rest, fotografiile sunt prețioase documente privind viața în lagăr: barăcile sau cazarma, curtea și terenul de sport, malul mării unde se pescuia, aleile din pădure, sala de biliard, biserica ortodoxă amenajată într-un pod, cimitirul, sămănțelele și popotarii nemți, comandantul lagărului, maiorul Busche, camerele și aranjamentul lor. Fiecare ofițer încerca să își creeze un mediu cât mai agreabil în micul spațiu ce-i era destinat, lângă pat; acolo erau panotate cărți poștale ilustrate, poze din ziare, imagini dragi cu cei de acasă, rude și prieteni, mici opere de artă elaborate de posesor sau de vreun camarad talentat.

Portretele ofițerilor români dau informații foarte prețioase privind uniformele lor - sau, mai bine zis, lipsa de uniformitate a acestora - în funcție de

îmbrăcămintea fiecăruia în momentul când fusese făcut prizonier și de efectele pe care putuse să și le procure între timp. Pot fi astfel văzute cele mai variate tunici, mantale, capele, chipie și căciuli, jambiere și moletiere. Rar va putea fi întâlnită o uniformă reglementară completă. Ce-i drept, mulți dintre ofițeri fiind rezerviști își confecționaseră uniforme pe proprie cheltuială și, de multe ori, nu ținuseră cont de prescripțiile regulamentului în tăietură și calitate a postavului, încercând să se individualizeze cât se putea de mult și să se evidențieze în rândul celorlalți camarazi. Condițiile aspre ale campaniei ca și cele ale prizonieratului îi făcuseră să adopte și articole vestimentare civile: flanele, cămăși, veste, pulovere, cojoace, gulere de blană, căciuli, mănuși, ghetе sau pantofi. Unii, ce-i drept foarte puțini, aveau cu ei chiar uniforma de mare ținută, fapt ce-i făcea oarecum ridicol de spilcuiți și totalmente nepregătiți de război, distonând în masa tristă și neutră a uniformelor gri de campanie ale camarazilor.

Însenunările căpitanului Constantin Ionescu sunt continuate cu o autobiografie în care autorul își prezintă, succint, pe 11 pagini, cursul vieții până la izbucnirea războiului mondial. Se născuse pe 24 august 1878 ca fiu al lui Gheorghe Ionescu (1843-1908) și al soției acestuia, Ecaterina (1858-1926), care dețineau proprietăți funciare la Cârna, județul Dolj. Mai avea două surori mai mici, Virginia (1880-1956) și Lucreția (1885-1978). El era, de departe, copilul preferat și se bucura de toată dragostea părintească. A făcut clasa întâi la o școală publică apoi, dintr-a doua, a fost dat la pensionul Arnold din Craiova. Urmează Liceul Carol I din același oraș fiind intern la pensionul Stravolca. Absolvă în 1896 și, la sfatul gazdei sale, merge la Iași pentru a da examenul de bacalaureat pe care, din păcate, îl pierde. Se întoarce la moșia părintească unde s-a pregătit pentru același examen dar, anul următor acesta a fost desființat și nu a mai trebuit să îl dea. În luna septembrie 1898 se înscrie la Facultatea de Drept din București și, printr-o recomandare, ajunge să facă practică în biroul celebrului avocat Ion Gh. Saita (1862-1914), fost prefect al Capitalei. Trebuie să își întrerupă studiile pentru a-și efectua stagiul militar la Regimentul 9 Artilerie din Craiova, chiar dacă tatăl său, om cumpătat, nu fusese de acord să îi dea cei 600 de lei cât costa un cal și-i recomandase să aleagă infanteria. Aici survine o neconcordanță de date: în jurnal, autorul scrie că și-a început serviciul pe 1 ianuarie 1900 dar, o fotografie ce îl prezintă în uniformă militară este datată 10 iulie 1899. Eroarea de șase luni se poate datora unei scăpări de memorie dacă luăm în considerație cei șaptesprezece ani care se scurseseră de la înrolare până la redactarea notelor. La examenul pentru gradul de sublocotenent se prezintă foarte bine pregătit și se plasează între primii trei pe toate corpurile de armată, fapt ce-i aduce felicitările comandantului de regiment, colonelul Liviu Drăgoescu. După armată își continuă studiile de drept și obține licența în februarie 1903 iar în octombrie același an se înscrie ca avocat în baroul de Dolj. Din octombrie 1905 intră în magistratură și activează ca procuror la Tribunalul Dolj până în aprilie 1907. Aceasta este perioada sa cea mai fericită de tânăr liber și fără obligații: câștiga bine, se îmbrăca elegant și ducea o viață mondenă, fiind invitat la multe baluri și serate pentru că era un bun dansator și o

companie agreabilă. După ce demisionează din magistratură și reia avocatura are mai mult timp liber și călătorește în străinătate, în septembrie 1907 la Constantinopol și în Insula Prinților din Marea Marmara iar în aprilie 1909 la Budapesta, Viena, Veneția, Milano, San Remo, Monte Carlo și Nisa.

În 1908 își pierde tatăl, doborât de o congestie cerebrală, și el rămâne sprijinul familiei. La începutul lunii ianuarie 1912 o cunoaște pe Atena Zaha Kindilide (1890-1973) - tânără de o frumusețe fără egal - de care se îndrăgostește și, în foarte scurt timp, se căsătoresc (5 aprilie 1912). Pe 14 martie 1913 li se naște primul copil, o fetiță, Elena, alintată Lila (măritată cu colonelul de cavalerie Mircea Horia Andrei, 1901-1986, și decedată în 1998), iar pe 27 aprilie 1916 vor avea a doua fetiță, Nicoletta, alintată Nika (măritată cu arhitectul și plasticianul Silvan Ionescu, 1909-1999). Între cele două nașteri survine al doilea război balcanic și Constantin Ionescu este mobilizat pe 28 iunie 1913. La această dată era locotenent și deținea funcția de aghiotant al Brigăzii a II-a Artilerie comandată de generalul de brigadă Petre Frunză. După două luni de campanie în Bulgaria - timp în care are norocul să nu se îmbolnăvească de holera care făcea ravagii printre soldați și ofițeri, deși pătimește și el de pe urma unei furunculoze - revine în țară și, trecând Dunărea pe la Corabia, aflată în apropierea moșiei de la Fărcașe a socrului său, Demetru Kindilide (1844-1926), (grec din Salonic stabilit în România) nu mai suportă despărțirea de familie și, călare, o ia peste câmp până la conac unde petrece o zi și o noapte. Se reîntoarce la unitate dar nu rămâne decât scurt timp și revine la soție și fiică. Din toamnă își reia activitatea din viața civilă. În iunie 1914 începe construcția unei case proprii pentru a nu mai locui împreună cu socrul; lucrările sunt încheiate în aprilie anul următor când se și mută în noua locuință.

Dar, norii războiului se întinseseră din nou peste Europa. Memorialistul descrie, foarte elocvent, starea de nesiguranță care îl stăpânea: "Eram mereu agitat și gândul că vom intra sau nu în acțiunea războinică, când? cu cine? mă turmenta mereu"¹. În primăvara lui 1916 este concentrat tirap de 45 de zile la Regimentul 21 Artilerie. Fusese avansat la gradul de căpitan încă din 23 noiembrie 1915² și comanda o baterie de tunuri de 87 mm. Pe 25 iulie este convocat la cazarmă și-și ia în primire bateria iar pe 30 iulie primește ordin să se deplaseze la gara Livezi pentru a se imbarca în tren. Își ia, cu jale, rămas bun de la familie și pleacă. Destinația era Segarcea unde primește instrucțiuni de a-și stabili bateria la Sadova unde ajunge pe 3 august, la ora 14, și ocupă poziție pe un deal. Traiul în campanie este greu de suportat de un rezervist, fie el și ofițer, iar Constantin Ionescu avea de ce să se lamenteze: "(...) De acum încolo începe adevărat viața de cort, viața de război, să dormi și să mănânci pe urde poți și când poți"³. Despărțirea de cei dragi este grea și, pentru a-și alina dorul, își ia o permisie și se duce, pentru două zile, la Craiova. Aranjează ca duminica următoare, pe 14 august, soția cu fiica cea mare, Lila, surorile, cumnatul și mama sa să vină în satul Bârza din apropierea taberei militare, și acolo să se întâlnească. Dar nu se pot bucura de liniște decât foarte scurt timp, atât cât a durat prânzul, căci căpitanul Ionescu a fost chemat telefonic să se prezinte urgent la baterie pentru mutarea poziției mai aproape de Dunăre. Se

declarase războiul și evenimentul era anunțat în sat prin bătaia tobei și tragerea de clopote.

Revenit la baterie, își găsește oamenii cu chef, foarte bucuroși că, în sfârșit, începea războiul așteptat de doi ani; la vederea comandantului îl ovaționează, cu entuziasm, fapt ce-i suscită memorialistului reflecții pline de tristețe: "Soldații erau veseli, făcuseră chef, strigau <<trăiască căpitanul nostru>>, nu-și dau seama bieții oameni ce-i așteaptă, dar ei erau bucuroși că se terminase odată, pentru că de doi ani nu erau decât în concentrări și concentrări, departe mereu de familiile lor și de ființele lor iubite, pământurile lor nemuncite, săraci lucii, femeile lor cu copii în brațe pe drumuri, pe la primării după ajutoare, mâncare și lemne"⁴. Pe 15 august pleacă spre satul Ostroveni, aflat la 4 km de orașul Bechet. Sunt încartiruiți acolo și, mai multe nopți la rând, lucrează, împreună cu trupele de infanterie, la retransamente pentru baterie, pe malul Dunării. Odată terminate acestea, pe 26 august primește ordin să deschidă focul asupra orașului Rahova. Urmează o descriere dramatică a primei sale lupte: "După ce am deschis focul și am tras 6 lovituri, tunurile bulgare deschid focul asupra bateriei mele pe care imediat o încadrează; cădeau proiectilele la 5 metri în fața bateriei și 10 metri în spate, ba unul a căzut pe rota tunului 3, fărâmbându-mi rota, cădeau deasupra noastră numai foc și fier, ca 400 proiectile, ceream mereu ajutor, adecă să mai deschidă și altă baterie focul asupra tunurilor bulgare de ore ce ele erau 8 și eu nu aveam de cât 4, dar degeaba; (...) primesc ordin ca să mă retrag cu trupa din tranșee, iar tunurile să le las acolo. Așa am și făcut, am scos câte 3-4 soldați, care fugind și ascunzându-se după cutele de teren de focul ucigător al vrășmașului, ajungeau la adăpost; după ce totă trupa părăsise tranșeele plec și eu cu amândoi sublocotenenții mei, bulgarii urmărindu-ne cu focurile; ain fost de multe ori forțați să ne culcăm la pământ, până căzând un proiectil apröpe de noi, eu am sărit într'o gröpă în care am stat o oră, în care timp proiectilele tunurilor inamice treceau deasupra mea. Obicinuindu-mă cu acest tunet, cu acest vacarm, în gröpă am început a fuma și a'mi face cu briceagul scări să pot eși din gröpă, dar în zadar, a trebuit să aștept până a venit un soldat care venind pe pânțele, ca broasca, să nu fie văzut de inamici, a ajuns la gröpă unde eram, mi-a întins mâna și eu băgând piciöarele în scări, am eșit și am luat-o la picior, plin de nisip prin cap, haine și buzunarele haini, până am ajuns la niște soldați cari mi-au dat apă să beau și să mă spăl; eram scăpat. Aceasta fusese prima mea luptă cu vrășmașii"⁵.

Zilele următoare căpitanul Ionescu își împarte bateria în două secțiuni, una la Bechetul vechi și alta la Ostroveni, el stabilindu-și punctul de comandă în acest sat, în conacul familiei Pop, unde locuiește și mănâncă foarte bine. În jur se afla un parc frumos și o vie iar atunci era chiar vremea culesului. Are o perioadă mai liniștită, fără dueluri de artilerie prea dese; din când în când vedea câte un avion sau zeppelin pe cer. Așa s-a scurs luna septembrie, timp în care nu și-a mai putut întâlni familia pentru că nu avea voie să-și părăsească poziția și nici pe membrii ei nu-i putea cherna acolo de teama obuzelor. Pe 1 octombrie se începe un puternic bombardament asupra malului bulgăresc. Intraseră în acțiune 20 de guri de

tun. Riposta era destul de slabă și inefficientă, proiectilele dușmane căzând mai mult pe străzile Bechetului, fără a produce pagube sau victime.

Pe 7 octombrie memorialistul își ia o permisie și se duce la Craiova să își aranjeze problemele financiare pentru familie căci războiul se arăta a fi de durată. Orașul este mizer, lumea speriată, străzile pustii de la orele 20 și felinarele stinse, dar "strada Unirii era plină de ofițeri de bani gata, care se furlandiseau, pentru că aveau trecere și nu fuseseră trimiși pe front"⁶. După două zile se reîntoarce la Ostroveni unde mai rămâne până pe 22 octombrie când este chemat, cu bateria, la Băilești de unde este trimis, cu trenul, la Târgu-Jiu. Ajunge la destinație la miezul nopții, garează bateria în cazarma Regimentului 5 Artilerie și, cu ceilalți ofițeri, înnoptează în murdarul hotel al orașului. A doua zi pleacă la Bumbești, unde își unește forțele cu bateriile căpitanilor Tudor Măldărescu și Gheorghe Cernătescu. Fac o recunoaștere a poziției tocmai când germanii începuseră bombardamentul. Căpitanul Ionescu răspunde cu foc din două tunuri dar nu trage decât șase salve și i se ordonă să se întoarcă la Târgu-Jiu. Comandantul său, colonelul Dimitrie Pașalea îl rechemase pentru a-l trimite pe o altă poziție, în satul Bârsești. Acolo nimereste la fel de bine ca și la Ostroveni, fiind încartiruit, împreună cu ofițerii săi, la conacul unui proprietar local foarte primitor, Bădică Danelescu. Dar această situație nu durează decât o noapte și o zi pentru că sunt rechemați la Târgu-Jiu din cauza lipsei de susținere a infanteriei care, din două batalioane, nu mai dispune decât de 80 de oameni sub comanda unui căpitan. Dar, peste trei zile, se aflau din nou la Bârsești, în drum spre Frătești, unde trebuiau să participe la o acțiune a locotenent-colonelului Mihail Trușculescu. Conacul și toate bogățiile sale fuseseră părăsite de proprietar care fugise la apropierea frontului - imaginea era dezolantă: agoniseala unei vieți avea să cadă foarte curând în mâna nemților.

Pe 2 noiembrie, căpitanul Constantin Ionescu ocupă poziția indicată de locotenent-colonelul Trușculescu, la Frătești. Aceasta se afla în plină bătaie a puștilor germane căci inamicul se afla la doar 800 m și nu la 5 km, cum fusese informat. Deschide focul și trage 20 de proiectile dar infanteria românească este respinsă și fuge, în dezordine, artileria rămânând fără acoperire. Căpitanul Ionescu se retrage, doar cu două tunuri, celelalte două fiind abandonate pentru că fuseseră uciși patru cai. Reușește să ajungă în șosea cu efectivul complet, având un singur om rănit. Infanteria fusese decimată: din 1200 soldați scăpaseră teferi circa 200. Memorialistul pune această catastrofă pe seama comandanților care intraseră în panică și-și părăsiseră unitățile: "(...) curgeau răniți pe șosea de mai mareți era mila de bietul soldat român care lupta bine dar n'avea comandant, care uitase și de ordin și tot își pierduse capul. Fără ordin, căci pe colonel nu l'am mai văzut, am plecat seara la T[ârgu] Jiu și Divisia cu comandanții ei o ștergea la Filiași (...) "⁷. Cere instrucțiuni și colonelul Pașalea îl trimite la Peșteana de Sus, unde se reface timp de două zile. Pe drum se scurgea un convoi dezolant de refugiați: "Începuse să ningă, germanii înaintau, lumea fugea din calea lor, să fi văzut care cu boi și în car tot ce avea țăranu acasă, cățel, purcel, vacă, ôe, copii, sărăcuții goi, nemâncați, plângeau de frig în car căci erau înveliți numai în sdrențe. Îți făcea mai mare grôza

cum se țineau carăle lanț pe șosea, ômeni cu figurile speriate bătând și strigând la boii stătuți de drum lung, căci veneau câte unii din creerul muntelui"⁸.

După cele două zile de refacere la Peșteana de Sus, bateria incompletă a căpitanului Ionescu este reintegrată într-un divizion cu care intră în lupta de la Poiana. La cele câteva focuri trase de el i se răspunde foarte viguros și cu precizie fapt ce îl obligă să își părăsească poziția din pădure, urmărit de proiectilele inamice până iese din raza lor. I se ordonă să supravegheze șoseaua dar, exact atunci, alte unități de artilerie trec pe lângă el, în mare grabă, fugind din fața înaintării germane. Se angajează și el în retragere dar află că, la Vlădueni, calea este oprită de nemți. Era o degringoladă generală: "Mă pomenesc cu artileria de 75 mm. venind în goana mare din direcția inamicului, caii cădeau, tunuri și chesoane se ciocneau, oamenii care cădeau de pe cai se văteau; atunci pui și eu bateria în mișcare la trap și cum mă îndreptam înapoi spre Vlădueni ni se comunică că nemții ne-au tăiat retragerea și nu mai avem loc de scăpare înapoi. Era adevărat, căci am auzit pe urmă că tot ce trecea înapoi spre Vlădueni era curățat și desființat de mitralierele inamice care erau puse pe un deal și măturau tot ce trecea pe șosea"⁹. Căpitanul Ionescu are inițiativa de a traversa Jiul pe un pod dărăpănat și astfel scapă din situația dificilă, ajungând, la 2 noaptea, în satul Țânțăreni, după un drum de 60 km. Cai și oameni erau foarte osteniți și flămânzi după ce fuseseră expuși la atâtea greutăți și riscuri. Rămân să se odihnească, până în zori, după care raportează, la Filiași, colonelului Pașalea care îi ordonă să meargă la Tatomirești. Pleacă imediat în acea direcție dar continuă drumul până la Ișalnița, în preajma Craiovei, unde poposește două nopți și o zi. Pe 7 noiembrie, scara, pleacă la Craiova, să își vadă familia și să le recomande să nu părăsească orașul și casa în care locuiau, indiferent ce s-ar fi întâmplat. Petrece "o noapte de fericire și de durere" alături de cei dragi și, a doua zi, își întâlnește bateria la barieră. De la cazarma artileriei i se ordonă să comunice tuturor bateriilor să se îndrepte spre bariera București ceea ce însemna că orașul urma să fie părăsit. Cu mâhnire și rușine, memorialistul descrie deznădejdea care pusese stăpânire pe lumea ce odată îi aclamase conducându-i la dorita izbândă și care acuma se vedea lăsată fără apărare: "Am treut pe stradele pe unde cu 3 luni înainte mergeam spre victorie, acum treceam învinși, fugeam de frica inamicului ce ne urmărea, lăsând în jale poporul nostru care, din fiecare căsuță cșea câte o femeie, smulgându-și părul din cap și jelindu-se în hohote că ele rămân în voia întâmplării, la discreția vrăjmașului. Eu mergeam în fruntea bateriei cu capul plecat și lacrimile îmi curgeau șirôe pe obraji când vedeam acest dezastru care nu provenea din cauza noastră ci din cauza acelor care au făcut răbolul, acelor care n'au știut să ne conducă. Să fie blestemați ei! Una lume speriată fugea, care cu trăsuri care aveau, care cu căruțe, care cu care cu boi; să fi văzut cocône cu pălării și cu blănuri la gât, suite pe câte nn cufăr într'un furgon tras de boi; pe cât era de trist, pe atât de cataghios. Să fi văzut femei și oameni bătrâni cu copii mici în brațe fugind pe jos, săracii (...)"¹⁰.

După ce părăsise Craiova, căpitanul Ionescu și bateria sa trece prin Caracal, Pielești și Balș și, după trei zile, se oprește la Slatina și înnoptează acolo. A doua zi întâlnește mai mulți cunoscuți civili care speraseră că vor fi protejați în acest oraș dar, cum frontul se apropia, trebuiau să îl părăsească. Pe 10 noiembrie este ocupată o poziție de luptă la Dobrotinești, pe malul Oltului, unde se pregătea rezistența. Dar după două zile, sunt obligați să pornească din nou la drum, străbătând mai multe județe: Olt, Argeș, Ilfov, Teleorman, Dâmbovița și Prahova. Urmează o perioadă foarte sumbră, cu marșuri forțate, odihnă puțină, nesiguranță, nehotărâre, ordine contradictorii și o retragere total dezorganizată, fără nici o luptă, fără rezistență. Paginile jurnalului sunt pline de descrieri tragice ale situației în care se aflau soldații și ofițerii deopotrivă: "(...) La Mozănceni 'mi-aduc aminte că după ce am stat o zi pe poziție, frig al năibii, primim ordin că și noaptea vom rămâne tot pe poziție, și poziția era într-o pădure. Primind acest ordin ne-am aranjat să ne culcăm acolo în pădure, pusesem pae pe pământ, făcusem un foc lângă care ne încălzeam, începuse să ningă; ne culcăm pe pae, înveliți cu pelerine de postav și cauciuc când, peste o oră sunt deșteptat că trebuie să plecăm; mă scol, pe pelerină zăpada era de 3 degete de grosă, o scutur, dau ordin de plecare și, nedormiți, mergem totă noaptea și a doua zi până seara. Nu mai trăgeam nici un foc ci puneam numai în poziție și iar plecam, având înamicul foarte aproape. 'Mi-aduc aminte de un alt episod în aceste din urmă zile. Ajunsesem la Cioflănceni pe plöe grösnică și după două ore primim ordin să mergem la Țigănești-Urziceni, trebuia să trecem prin Tâncăbești (Ilfov). Ploua cu spie înghețat de zăpadă și bătea un vânt grösnic. Ajungem la Tâncăbești, de abia puteam sta pe cal din cauza viscolului, când de odată vedem rachete aruncate de inamic de la 1 kmetru și ne și pomenim cu focuri de infanterie inamică peste noi; totă lumea fugea care încotro putea, cavaleria da grămadă peste noi, căruțe, tunuri se înghesuiau pe șosea. Eu stăteam pe loc în șosea până vin niște călărași și mi spun să plec cu bateria că inamicul e foarte aproape. Pui bateria la trap și așa cum eram înfoclit pe cal scot lucrurile grele de pe mine și o iau cu un sublocotenent al meu, Băluță Dumitrescu, pe marginea șoselei și bateria pe șosea. La un moment dat mă uit lângă mine, camaradul meu Băluță nu mai era, eu îmi continnam drumul înainte dar nu știam ce să cred de el, sau că la lovit vre un glonț vrăjmaș, că curgeau glonțele de trosnea pădurea pe lângă care treceam, sau a căzut calul cu el, cum zic nu știam ce să cred. Ajuns la Tâncăbești cu bine, am trimis doi sergenți să'l caute înapoi prin sate, cu toate că era noapte și întineric besnă; au venit oamenii înapoi și mi-au spus că nu l'au găsit. Mi-a părut tare rău de el că a dispărut. [Fusese luat prizonier, n.A.S.I.] (...) La Tâncăbești după mine a fost mare panică, mare desastru. Au murit oameni, s'au înecat cai cu ninuri într-o apă care era lângă șosea, ofițeri au fost striviți de trăsurile ce veneau în gônă pe șosea, caii alergând singuri fără călăreți pe ei, care probabil căzuse, etc., o nenorocire. Am scăpat și de aici, însă numai grație lui Dumnezeu"¹¹.

Au continuat drumul spre Urziceni dar, la un nou ordin, schimbă direcția spre Mizil, prin Fulga și Inotești. Traseul este foarte dificil din cauza noroiului, a ploii înghețate și a vântului, care nu conteneau. La un moment dat constată că au

greșit drumul din cauza infanteriei care, dintr-o eroare de orientare, se îndrepta spre Ploiești, care era deja în mâinile dușmanilor. Zarea era luminată de focul care mistuia sondele de la Moreni. Pentru a evita o întâlnire cu nemții părăsesc șoseaua și o iau peste câmp mergând toată noaptea și ajungând în apropiere de Inotești la 7 dimineața dar sunt primiți cu focuri din partea inamicului. Un nou ordin îi trimite înapoi la Fulga fapt ce-i prilejuiește memorialistului remarci critice la adresa comandanților: "(...) Am primit ordin să ne înapoiem la Fulga, de, drum făcut degeaba, își pierduse capul ai noștri - bieții cai și oameni nemâncați, bătuți de vânt, vai de noi toți. Cum ajungem la Fulga primim ordin, chiar la acea oră, ora 6 p.m. 26 Noembrie, pe o plöe torențială, să plecăm la Ciorani"¹². Pentru a-și cruța iapa pe care o călărea de mai bine de o lună și de pe care nu fusese nici măcar scoasă șaua în ultimul timp - și fiindcă el însuși era epuizat - călătorește în căruța cu bagaje. Ajung la destinație la ora unu noaptea, bateria este instalată într-o curte și căpitanul împreună cu plutonierul - căci nu mai aveau nici un ofițer subaltern, unul fiind prizonier iar celălalt luat ca adjutant de un maior - se culcă în casa țărănească părăsită. A doua zi, pe 27 noiembrie, are răgazul să se spele, să se bărbierească și să-și ia schimburi curate, după două săptămâni când nu putuse face toate acestea. Cercetează poziția și așază tunurile între niște case după care, la ora 12,30 deschide focul asupra unor coloane germane care ieșeau din satul vecin, Bărăitaru. Continuă bombardamentul până la ora 17 când primește ordin să-și mute poziția mai la nord, la marginea satului Cioranii de Sus, spre a trage tot asupra aceluși obiectiv, aflat la circa 3500 m. Dar nemții aveau un tun la distanță mult mai mică, de 1000 m., și răspund viguros focului declanșat de căpitanul Ionescu. Atunci românii își schimbă ținta și trag înspre tunul german care era ascuns după o moară. Moara este distrusă și tunul anuțește dar, între timp, infanteria inamică înaintase foarte mult și, de la 1000 m mitralia poziția artileriștilor noștri care sunt nevoiți să se retragă. Căpitanul Ionescu nu poate părăsi, însă, șanțul de unde dirija și urmărirea tirul, pentru că gloanțele șuierau, foarte periculos, pe deasupra. Abia la ora 18,30, când se întunecase și rafalele se mai răriseră se târăște până la o casă din marginea satului și se adăpostește acolo deși aceasta nu-i oferea nici o protecție pentru că avea pereții din paiantă și proiectilele treceau cu ușurință prin ei. Obuzele se spărgeau chiar deasupra acoperișului și o casă vecină este chiar incendiată de unul din ele. Profitând de întuneric, după vreo jumătate de oră, părăsește acea casă nesigură și, împreună cu plutonierul său, se strecoară pe lângă garduri, intenționând să se alăture bateriei eare se afla în apropiere. Dar inamicul reîncepe să tragă și atunci cei doi sunt obligați să se târască și să sară un gard pentru a-și găsi refugiu într-un grajd, apoi într-o casă țărănească. Acolo sunt, însă, făcuți prizonieri. Descrierea acestor momente este plină de tensiune și de imediatețe, ca orice experiență trăită la limita dintre viață și moarte: "Un biet ofițer de infanterie a fost omorât în prisma unei case de un glonț, căutând săracu să se refugieze, dar n'a avut timp. După ce am stat în acea casă o jumătate de oră, nopțe fiind, am plecat pe jos cu plutonierul lângă mine să mergem la bateria care era acum la vreo 300 metri, însă prin besnă cum mergeam pe lângă gard, patrulele inamice deschid focul asupra noastră și

auzim glonțele pârâind prin scândurile gardului pe lângă care treceam, imediat ne-am trântit cu burta la pământ, ne-am sculat, am sărit un gard, am intrat într'un grajd și de acolo într'o altă casă părăsită unde de abia ne revenisem din emoțiile prin care trecusem și ne și pomenim cu 2 nemți că dau năvală peste noi în casă și ne pun puștile în piept. Eu am spus că sunt ofițer și ei mi-au cerut revolveru și binoclu pe care a trebuit să le dau"¹³. Sunt duși în casa unde se adăpostiseră prima dată care, între timp, devenise cartierul general al escadronului de ulani bavarezi cu care se confruntaseră. Pe drum întâlnesc soldații bateriei lor care fuseseră și ei capturați. Aceștia își salută, cu bucurie, comandantul pe care îl crezuseră doborât în luptă-bonomia țaranului român ieșea la iveală în cele mai tragice situații: "Să trăiți D-le Căpitan, bine că ați scăpat cu viață că noi vă credeam mort"¹⁴.

Maiorul bavarez în fața căruia este dus căpitanul Ionescu îi ia un scurt interogatoriu după care, aflând că nu mâncase, îl invită la masă: ofițeri nemți și români se ospătează, împreună, din aceleași bucate, fără deosebire de rang și de naționalitate. La fel se vor culca, împreună, în aceeași cameră, militarii de același grad, pe fânul întins pe podea - mai exista un spirit cavaleresc în acel război iar ierarhia socială era respectată în orice împrejurare, chiar și în captivitate: "Ajungând la comandament, maiorul bavarez, comandantul escadronului de ulani, m'a întrebat în nemțește ce grad am eu și am răspuns că sunt Haupteman (căpitan) și că plutonierul e unter-ofițer (subofițer); atunci pe mine m'a băgat într'o cameră a lor unde mai era un sublocot[enent] de infanterie și pe plutonier l'a trimis afară. Se făcuse târziu, mi'a pus fel de fel de chestiuni, dacă am telefon, telemetru, etc., m'a întrebat dacă am mâncat, cu de unde să fi mâncat, m'a pus cu ei la masă și am mâncat cu toții dintr'un lighean ciorbă de carne cu fasole și verdețuri, și apoi mi-au dat cafea fără zahăr, că așa beau și ei, și o țigară (...) Pe la ora 1 noaptea, maiorul s'a retras iar noi, ofițerii români 2 și nemții 5, ni s'a adus pae care, un strat gros, s'au așternut pe jos și ne-am culcat cu toții unul lângă altul. Era un locotenent Alsacian cu care am conversat mai mult pentru că mă puteam mai bine înțelege în franțuzește"¹⁵. Memorialistul face un portret plin de umor, dar și de oarecare simpatie, ofițerilor de ulani care îl capturaseră: "Acolo, pe lângă ofițerul român, mai era un căpitan, 3 locotenenți și 2 sublocot[enenti] toți aproape foni [nobili, de la particula "von", n.A.S.I.] rași peste tot, cu monoclu în ochi și tunși la piele"¹⁶.

A doua zi, la 7 dimineața, se face numărătoarea prizonierilor care se ridică la 150 soldați și 2 ofițeri; alți 4 soldați sunt găsiți răniți și, după pansarea lor, convoiul se pune în mișcare spre satul Bărăitaru.

Pe pagina 54 a jurnalului său, căpitanul Ionescu face o schiță a poziției pe care a avut-o în Cioranii de Jos și de Sus, și a locului unde a fost făcut prizonier. Fiecare obiectiv este menționat într-o legendă plasată într-o casetă, în partea dreaptă, sus. Urmează un comentariu critic la adresa comandantului, un maior, care îi părăsise ia greu: "Tot satul l'au înconjurat nemții în seara de 27 Noiembrie 1916 pătrunzând pe toate stradelele ce dau în șoseaua din mijloc. Ne-a prins ca în clupsă, dar netrebnicul de maior pe noi ne-a lăsat în voia Domnului și el a fugit"¹⁷.

În timp ce prizonierii mășăluiau spre Bărăitaru, trupele române, ne știind că nemții au capturi importante din rândurile lor, deschid focul asupra satului Ciorani. Germanii ripostează și tirul românilor încetează așa că întregul convoi ajunge nevătămat la destinație, după ce traversează râul Cricov și se luptă cu noroaiele drumului desfundat. Fiindcă se făcuse ora prânzului și nu aveau ce mânca, căpitanul Ionescu explică situația unui feldvebel care ordonă soldaților români să prindă doi porci, ce alergau liberi prin sat; aceștia sunt fripiți și consumați cu mămăliga obținută în localitate. Restul zilei îl petrec pe drum, parcurgând 25 km, până la Albești-Paleologul unde înnoptează într-un grajd, alături de doi cai. Pe 29 noiembrie efectuează un alt marș extenuant și noaptea dorm pe paie, într-o biserică unde este adus și un soldat mort care este depus în altar. Ajung la Ploiești pe 30 noiembrie alăturându-se altor 150 de ofițeri captivi care sunt închiși la Cafeneaua Bristol. Condițiile sunt la fel de proaste dacă nu chiar mai mult căci paiele pe care dorm de-a valma, ofițeri superiori și inferiori, sunt vechi, murdare și pline de păduchi. Din punct de vedere al alimentației au dus-o ceva mai bine pentru că mulți dintre prizonieri erau ploieșteni și rudele le aduceau pachete cu mâncare din care se ospătau cu toții. După două zile sunt trimiși, tot pe jos, 50 km., până la Târgoviște unde se aflau alți 200 de ofițeri români. Toți sunt încarcerați în cazarma Școlii de Cavalerie unde stau două săptămâni. Aici, căpitanul Ionescu își poate procura din oraș schimburi curate și necesarul de toaletă, cu care își poate întreține igiena corporală, atât de neglijată în ultima vreme.

Pe 16 decembrie sunt anunțați că vor părăsi imediat Târgoviștea, spre o destinație necunoscută. Zvonurile care circulau printre prizonieri erau dintre cele mai contradictorii: fie că sunt trimiși direct în Germania, fie că se vor opri la Slatina, sau la Craiova sau la Ișalnița. La aceste din urmă informații, căpitanul Ionescu se entuziasmase fiindcă spera să fie cât mai aproape de familie și să-i trimită un mesaj. S-a adevărit cea de-a doua variantă: după 12 ore de mers cu trenul, în vagoane de marfă neîncălzite, pe un frig cumplit, sunt opriți la Slatina și internați în localul Prefecturii, unde stau trei zile. După care sunt mutați în cazarma Regimentului 1 Obuziere unde condițiile de viață erau foarte bune: memorialistul este instalat în fosta infirmerie, într-o cameră cu alți doisprezece căpitani, unde dorm pe paturi cu saltele și-și pot prepara mâncarea într-o bucătărie alăturată. Produsele alimentare și le puteau cumpăra singuri, de la speculanții locali care, în fiecare dimineață, la ora 11, veneau la gardul unității spre a-și comercializa, la prețuri exorbitante, produsele. Față de privațiunile prin care trecuseră până atunci, în acest lagăr - căci cazarma fusese transformată într-un adevărat lagăr, înconjurat cu sârmă ghimpată și păzit de santinele - prizonierii dnceau o existență comodă, chiar luxoasă deoarece li se permisesse să aibă ordonanțe care găteau, îngrijeau echipamentul și erau la dispoziția ofițerilor lor. Doar mâncarea oferită de nemți - o ciorbă de oaie-era nemanjabilă dar, cum s-a văzut mai sus, puteau să își pregătească propriul meniu. Exista, totuși, interdicția de a trimite sau primi corespondență deși puteau să fie vizitați de rude. Un camarad de regiment,

căpitanul Tudor Măldărescu avea moșia prin apropiere și, în scurt timp, este căutat de un argat căruia i se dau, pe ascuns, scrisori către familia căpitanului Ionescu. Nu peste mult, același om aduce și răspunsul, spre marea alinare a memorialistului care, pe 7 februarie 1917, este vizitat de sora sa, Virginia Boboe, și de soție, venite de la Craiova cu sania, o distanță de 50 km. I se acordă o învoire de două ore și, însoțit de santinelă, merge la Hotel Regal, unde se cazaseră ființele iubite. Timpul era foarte seurt și erau atâtea de spus. Dau trebuia să revină în lagăr. A doua zi na mai are curajul să ceară voie în oraș de teamă să nu fie refuzat, așa că soția sa vine la el și stau de vorbă prin gardul de sârmă ghimpată; după care urmează o dureroasă despărțire.

Pe 20 februarie 1917, un lot de prizonieri din care făcea parte și căpitanul Constantin Ionescu, este trimis în Germania. Așteaptă 3 ore, cu bagajele în zăpadă, să-i vină rândul la îmbarcarea în tren. Ușile au fost închise cu cheia, geamurile erau bătute în cuie. În acest fel au călătorit, câte șase în compartimente neîncăpătoare, timp de 8 zile și 9 nopți, într-o temperatură glacială, acoperiți cu păături și strânși unul în altul pentru a se mai încălzi, hrănindu-se cu proviziile luate înaintea plecării. Traseul a fost Turnu Roșu, Sibiu, Budapesta, Opole (memorialistul scrie Opel). În acest ultim oraș s-a făcut o oprire de o noapte timp în care li s-a permis să facă baie, le-au fost date cămăși și izmene curate iar efectele personale au fost dezinfectate. Călătoria este rulată pe ruta Breslau, Posen și Stettin până la Stralsund, care era punctul terminus și unde ajung pe 1 martie. Cu feribotul trec în insula Dänholm unde se afla lagărul. După o carantină de 20 de zile și vaccinări contra tifosului și a holerei, prizonierii sunt repartizați în barăci. Căpitanul Ionescu împarte camera cu alți șapte ofițeri de același grad cu el. Programul este destul de lejer: deșteptarea era la ora 7, cafeaua la 8, apoi fiecare era liber să facă ce voia până la ora 12 când se servea prânzul, destul de ușor, compus din supă de zarzavat sau de linte și *gemüse* (mâncare de legume) din sfeclă și cartofi, uneori și cu puțină carne (boșog și grăsimi de porc); alt meniu consta din pește de mare (cam grețos după gustul memorialistului), budincă din mălai și sfeclă și, odată pe săptămână, o chiftea cu sos și garnitură de cartofi. Băutura și-o puteau procura contra cost, dar era scumpă și se termina repede: vinul costa 1 mareă paharul inc iar berea 30 pfennigi paharul, dar se servea numai la ora 18 și era adusă în cantități insuficiente comparativ cererii. Unii dintre camarazi primeau pachete de acasă și, astfel, se mai ospătau din ele și cei ce nu beneficiau de asemenea ajutor familial. Văzând că prizonierii ruși pescuiau la malul mării, căpitanul Ionescu și-a cumpărat o undiță cu care prindea câte opt-zece pești zilnic. Cu ei își suplimenta masa sărăcăcioasă consumându-i fie rasol, cu lămâie, fie prăjiți în margarină. La pescuit îi trecea și timpul mai ușor, petrecut în aer liber, în mod agreabil, până la ora cinei și la apelul de seară după care prizonierii intrau în camerele lor, ușa era zăvorâtă și ei se culcau, mai mult îmbrăcați, în frig. Memorialistul descrie, foarte plastic, monotonia zilelor de lagăr, stereotipia lor și micile bucurii pe care le avea când, în liniște și singurătate, puteau să evadeze, cu gândul, spre cei dragi de acasă: "Stam singur pe malul mării cu undița afundată și cu ochii pe plută să vedem când dă peștele în

undită și cu gândurile departe, la Craiova, la scumpele mele iubite Zaha și fetițe, și așa'mi trecea tot timpul de după masă până la masa de seară care consta într-o supă nemanjabilă și până la apel când intram în camere unde ni se închidea ușile de la eșire, și tot astfel trec zile după zile, nopți reci fără foc (fiind forțat să dorm aproape îmbrăcat) după nopți, fără să știm nimic care să ne bucure, să ne înveselească fețele; slăbim dóră de frig și nemâncare"¹⁸.

Singurele locuri încălzite eran cantinele unde, însă, nu se putea cumpăra nimic de mâncare în afară de pâine; în schimb se comercializau tot felul de obiecte: cuțite, bricege, crătiți, geamantane, unde, ustensile de ras, etc. Acolo se ducea memorialistul să își scrie jurnalul, în liniște și la căldură. Nu era permis să aibă corespondență cu familia și faptul că nu știa nimic de acasă era cel mai greu de suportat.

Vine și ziua de Paști care, însă, nu avea nimica sărbătorească, ca în patrie: afară era tot frig, zăpadă și vânt deși era luna aprilie iar prizonierii nu au avut nici măcar ouă roșii ci, drept substitut, au modelat unele din ghips și le-au vopsit: "Tot scurgându-se așa zilele și nopțile veni ziua de Paști când am avut după prânz audiență muzicală, conferință, ca de altfel în toate Duminicile. Ne'am dus la biserică, care era într'un pod, deasupra unei remize, era însă un frig, că tot zăpadă era afară. Nici nu se cunoștea că sunt Paști, lasă că nu eram cu ai mei dar aici în lagăr lipsea ori ce care să remarce Paștile, în primul rând ouăle roșii; bieții băeți făcuseră ouă din ghips și le roșise"¹⁹.

Pe 14 aprilie, în lagăr vine colonelul Alexandru Sturza, fostul comandant al Diviziei a 8-a care, pe 6 februarie 1917, trecuse în liniile germane din Moldova spre a-și pune în aplicare planul de a alunga trupele rusești, aliate, din țară²⁰. Planul său eșuase pentru că nu putuse obține cooperarea foștilor camarazi cărora le ceruse să treacă de partea inamicului. Nu se mai putuse întoarce în România și, ajuns în Germania, vizita lagărele de prizonieri pentru a oferi românilor internați acolo posibilitatea de a se întoarce în teritoriul ocupat. Perspectiva revenirii în patrie îl entuziasmează pe căpitanul Ionescu și pe alții: "S'au tot scurs la zile mizerabile cu vânturi de te uscă, până a sosit în lagăr Colonelul Sturza (sic) cu misiunea de a aduce în țara noastră mult iubită pe toți ofițerii care vor. În țara noastră cu sôrc, care te încălzește, cu verdeață și pomi înfloriți în acest timp, că este 14 Aprilie, iar nu ca aici unde'ți scôte ochii nisipul cu vântul, pentru că aici numai în Iunie și Iulie e frumos. La propunerea Col. Sturza am sărit în sus de bucurie că voi deveni iar, barem pe jumătate, liber, nu ca aici cu santinela lângă tine și închis cu sârmă de toate părțile, și apoi să mă duc la scumpa, iubita și dulcea mea Zaha și la scumpele și dulcile fetițe, să fiu iar lângă ele, să am grijă ca mai înainte, să mă simt că trăiesc, că am reînviat că am renăscut"²¹. Surescitarea apropiatei plecări pusecă stăpânire pe memorialist, nu putea să doarmă, se culca târziu și se trezea devreme, își petrecea tot timpul la pescuit, cu gândurile sale. Nu mai are răbdare să își scrie nici jurnalul cu aceeași regularitate și 20 de pagini sunt umplute cu poeziile, cam naive și conjuncturale, compuse de camarazi.

Mult așteptata veste a plecării sosește pe 7 mai - pe 9 mai, toți cei care urmau să se repatrieze trebuiau să aibă bagajele făcute și să se deplaseze la gară unde, la ora 11, se lua trenul cu destinația Krefeld, lagărul unde erau concentrați și alți români. Călătoria durează două zile și este la fel de grea ca și precedentele cu atât mai mult cu cât căpitanul Ionescu nu-și luase precauția de a păstra cu sine geamantanul cu mâncare, lăsat la vagonul de bagaje, și este silit să flămânzească tot acest timp; singura lui hrană au fost două chifle pe care i le dăduse un camarad mai generos. Pe 11 mai, la ora 11, cei 200 de prizonieri descind la Krefeld și, în convoi, traversează orașul, urmați de copiii care tocmai ieșiseră de la școală, pentru a ajunge la cazarma hnsarilor unde aveau să fie încarcerați. Acolo se aflau alți 600 de ofițeri care așteptau revenirea în țară.

Condițiile de cazare sunt mult mai bune aici decât în alte părți: memorialistul a primit o cameră cu parchet pe jos și tapet pe pereți pe care o împarte cu un alt căpitan, Gheorghe Grigorescu-Griper, din Regimentul 70 Infanterie. Anterior odaia fusese locuită de prizonieri englezi care o tapetaseră pentru a-și asigura un minim de confort. Autorul jurnalului nu-și poate înfrâna obida pentru soarta tristă a prizonierilor români care o duceau mult mai rău decât alții: "Englezii au trăit bine aici, aveau bani mulți, pachete cu mâncare, nu ca noi, bieții români de care nu avea uimeni grijă"²².

Zilele își continuă scurgerea monotona, cu binecunoscuta rutină, căci fusese "luat iarăși hamul prizonieratului". Pentru a-i trece timpul mai ușor, căpitanul Ionescu începe să își decoreze pereții camerei cu fotografii. Pe 13 mai primește prima scrisoare din țară, de la soție, și i se permite să-i răspundă. Pe 23 mai se fotografiază scriindu-și jurnalul la o masă de lângă geam, pe care se aflau fotografia soției cu un dintre fiice, Lila, și un album cu poze din prizonierat. Aceasta era o prea șubredă compensație pentru dorul lor, pentru lipsa de protecție și de siguranță pe care le-ar fi putut-o asigura memorialistul. Dar era și aceasta o mângâiere. Chiar și pentru expeditor, care își petrecuse în singurătate, printre străini și în captivitate, ziua onomastică, Sf. Constantin și Elena, pe 21 mai.

Deși cazarea era incomparabil mai bună decât la Dänholm, mâncarea era la fel de proastă și insuficientă. Alimente erau de vânzare la cantină, dar la prețuri foarte mari. Memorialistul pierduse mult în greutate și mulți dintre camarazii săi erau anemici: "Am slăbit colosal, am pierdut 15 kilograme, nu cântăresc decât 66 kg. (...) Eram însă impresionat căci ofițeri de ai noștri, la apelul nominal, vreo 3 au căzut din picior, venindu-le rău din cauza foamei; teribil lucru să rabzi de foame. Sunt ore-și care lucruri de vânzare la cantină însă cu prețuri fabuloase. Pâine nu se găsește însă când o cumperi ocaasional și foarte rar costă kilogr[ampl] de pâine neagră 20 lei, pâtlăgele roșii la cantină 12 lei kgr., un castravete mare 1,30, o legătură de morcovi 2,10, o salată 0,30, căpșune 5 kgr. În oraș pentru populație e mai efin"²³.

După luni de prizonierat li se permite să părăsească cazarma, în grupuri de câte 50 de ofițeri escortați de un subofițer neamț, și să viziteze orașul și împrejurimile.

Plictisit de așteptarea vană a ordinului de plecare spre casă, pe 10 iulie, căpitanul Ionescu nu mai are chieș să își continue jurnalul, promițând că nu va mai consemna decât data întoarcerii: "Uf!...Nu mai scriu nimic. Vreau, vreau să plecăm odată. Ah! Când va fi acea zi! O voi scri aici, și altceva nimic (...) "²⁴. Totuși, la intervale mari, mai notează câte ceva, în special atunci când efluviile de fericire la primirea unor vești de acasă nu-i mai dădeau liniște. Se împliniseră trei luni de când primise scrisoarea de la soție și, pe 15 august, îi mai sosește una, care îi mai alină dorul de ea și de fetițe. La scurt interval, pe 18 august, îi este înmănată o nouă scrisoare care conținea și o fotografie a soție cu cele două fiice, pe care destinatarul intenționează să o înrămeze și să o așeze la căpătâiul patului. Tot atunci sosise și o carte poștală de la sora sa, Didica. Pe 25 august răspunde la aceste misive și trimite o poză a sa. Așteptarea plecării devine insuportabilă, chinuitoare. În imposibilitatea de a se concentra asupra altui gând decât acela al revenirii în țară, lângă ființele dragi, memorialistul refuză să își mai țină jurnalul - care, ce-i drept, ajunsese la ultimele pagini - și, pe un ton dramatic, și-l încheie pe 28 august 1917: "Termin zicând adio pe vecie acestor locuri triste unde mi s'a scurs un an de viață, greu an, mizerabil an de suferințe și de lipsă a tot ce am mai scump, al Zahei mele scumpe și al fetițelor mele iubite "²⁵.

Dar aveau să mai treacă încă două luni până să ia drumul spre casă. Evenimentul este consemnat, sec, de căpitanul Constantin Ionescu: "Plecat de aici la 1 Noiembrie ora 3 p.m. 1917 "²⁶. Urmează o cnumerare a etapelor călătoriei, cu datele și orele când a ajuns și a părăsit anumite gări, ce a mâncat acolo și localitățile unde a dormit "²⁷, ajungând în patrie pe 11 noiembrie, gara terminus fiind Pitești.

Pe trei pagini de la sfârșitul carnetului de notițe este o foarte interesantă listă de cumpărături cu prețurile achitate pentru fiecare produs. Pe lângă alimente care acaparau sumele cele mai mari - "cheltuit pe mâncare în 5 săptămâni 300 Mărci" - articolele de toaletă și de îmbrăcăminte ocupă locul cel mai important: pastă de dinți, brici de ras, pămătuș, săpun, mașină de unghii, foarfece, pile, briantină, eau de cologne, parfum, pudră, ciorapi, jartiere, bretele, cămăși, izmene, ghețe, jambiere și cizme "²⁸. În această listă apar adesea menționate fotografiile și albumele de fotografii pentru care achita sume deloc neglijabile precum 8 și 10 mărci pentru cele dintâi, 2,30 și 20 mărci pentru cele din urmă. Pe lângă propriile-i portrete, singur ori în compania unuia sau a mai multor camarazi, căpitanul Ionescu își procurase și alte poze cu anumite colțuri și scene din lagăr (cazarma, barăcile, terenul de tenis, malul mării cu ofițerii ce pescuiau, aleile parcului, cantina și cantinierii, biserica din pod, cimitirul, etc.) și cu tipuri specifice de ofițeri români sau străini (scoțieni, algerieni, belgieni, ruși, francezi, santinele germane și comandantul lagărului, maiorul Busche). Toate acestea au fost păstrate în cele două albume cumpărate acolo. Tot în scopul expunerii unor imagini cu chipurile celor dragi de acasă a achiziționat rame în valoare de 2 și 4 mărci. O ramă mai mare și mai costisitoare, de 12 mărci, a fost necesară pentru un tablou, portretul memorialistului "²⁹ executat în ulei pe carton de un camarad talentat, căpitanul

Traian Zaman (1875-?), ofițer activ în Regimentul 70 Infanterie care, în lagăr, se ocupa cu pictura și realiza lucrări destul de reușite în care imortaliza trăsăturile fraților de suferință din captivitate. Portretul căpitanului Ionescu se decupează pe un fond neutru; capul este ușor întors spre dreapta. Din tunica pentru ținuta de ceremonii - ce fusese instituită prin Înaltul Decret nr. 1873 din 5 mai 1916 - nu se vede decât gulerul negru (culoarea distinctivă a artileriei) cu cele trei galoane de fir, indicatoare de grad, pe margine, și contraepoleții galbeni (culoarea Corpului I Armată) cu aceleași trese plasate longitudinal. O altă compoziție³⁰ semnată de același autor cu monograma TZ, îl reprezintă pe căpitanul Ionescu la pescuit, pe țărnul bolovănos al Mării Baltice, într-o atitudine relaxată, descheiat la manta, cu țigaretul în gură și undița în mână, în clipele sale de pace și chietudine când își putea da frâu liber gândurilor îndreptate spre familia iubită. O faleză înaltă se profilează în fundal. La acestea se adaugă un mic portret schițat în creion³¹, în linii fine și cu valorație delicată. Modelul apare bust, în profil spre stânga, cu capela moale, de campanie, pe cap și o pipă scurtă în gură. Mare iubitor de plante exotice, el a presat o floare de cactus și a lipit-o sub desen.

Într-unul dintre albumele memorialistului se păstrează o fotografie care îl reprezintă pe căpitanul Zaman la lucru, cu paleta în mână, alături de șevaletul pe care se află un portret și de modelul acestuia, căpitanul Lăzărescu. Cu toate că era doar un amator, meseria pe care o îmbrățișase fiind aceea a armelor, Zaman poseda anumite calități de colorist și de bun observator al trăsăturilor celor ce-i pozau, fără însă a le pătrunde psihologia căci urmarea, în exclusivitate, asemănarea cât mai fidelă, fără a se avânta în analiza vieții interioare a personajelor. Dar, pentru un ofițer pictor acestea erau suficiente pentru a-și satisface modelele.

Pe aceeași listă de cumpărături apar menționate și câteva cadouri destinate celor de acasă pe care avea să îi revadă curând: ciorapi pentru copii și soție, păpuși pentru fetițe. Cu toate privațiunile, memorialistul rezervase anumite surse pentru a putea să facă mici bucurii celor dragi.

Pe ultima pagină a jurnalului sunt schițate o ladă de gunoi și un cuib pentru păsărele cocoțat într-un copac, ambele existente în lagăr sau în împrejurimile acestuia, foarte eficiente, și pe care autorul notelor intenționa să și le construiască, probabil, acasă. Aceasta dovedea interesul său pentru mediul ambiant și pentru aplicarea unor metode moderne, folosite într-o țară avansată pe calea progresului, în propria-i gospodărie.

Fără veleități literare și fără a se gândi să-și publice vreodată notele, căpitanul Constantin Ionescu și-a scris jurnalul cu sinceritatea aceluia care își consermează experiența de viață pentru amintire personală și, eventual, pentru moștenitorii direcți. Dar tocmai aceasta dă valoare memoriilor sale: observația atentă, descrierea amănunțită a locurilor și evenimentelor sub imperiul emoțiilor de moment, critica nedisimulată la adresa comandanților incapabili, ironia fină față de inamic, compasiunea pentru cei suferinzi, duioșia și dragostea pentru familie, sentimentele profund umane care exală din fiecare frază ce nu are nimic

grandilocvent și nu a suferit nici o stilizare, fac din notele căpitanului Constantin Ionescu un prețios document al primului război mondial.

NOTE

- 1 [Constantin Ionescu]- Din viața mea, 1917, manuscris în posesia familiei, p. 18.
- 2 "Anuarul Armatei Române pe anul 1916", București 1916, p. 356, 955.
- 3 [Constantin Ionescu]- op. cit., p. 24.
- 4 Ibidem, p. 25-26.
- 5 Ibidem, p. 27-28.
- 6 Ibidem, p. 31.
- 7 Ibidem, p. 35-36.
- 8 Ibidem, p. 36.
- 9 Ibidem, p. 38.
- 10 Ibidem, p. 40-41.
- 11 Ibidem, p. 43-46.
- 12 Ibidem, p. 47-48.
- 13 Ibidem, p. 51.
- 14 Ibidem, p. 52.
- 15 Ibidem, p. 52-53.
- 16 Ibidem, p. 53.
- 17 Ibidem, p. 54.
- 18 Ibidem, p. 67.
- 19 Ibidem, p. 68.
- 20 Baron Valeriu Kapri - Cazul fostului colonel Alexandru Sturza, comandantul diviziei a 8-a română. Un episod din războiul mondial, Oradea 1926.
- 21 [Constantin Ionescu]- op. cit., p. 68-69.
- 22 Ibidem, p. 93.
- 23 Ibidem, p. 94-95.
- 24 Ibidem, p. 99.
- 25 Ibidem, p. 103.
- 26 Ibidem.
- 27 Ibidem, p. 104: "La ora 1 p.m. am luat masa la un restaurant la Soest, o ciorbă bună.
2 Noembrie: ora 8 a.m. Lippstadt.
ora 10 "Paderborn luat vurst (sic) și cafea bună.
ora 3 p.m. Kreensee (frustuc).
ora 7 p.m. Halberstadt ,masa.
3 Noembrie " 7 a.m. Falkenberg.

" 11 a.m. Cottbus.

" 4 p.m. Sagan masa (c.p.)

"12 p.m. Breslau culcat.

4 Noembrie stat în Breslau la gară.

5 Noemb[rie] stat în gară la ora 3 noaptea plecat.

6 Noembrie Oppeln Odelberg am luat masa ora 12 și la 9 p.m. luat masa la Zolna.

7 Noemb[rie] ora 6 a.m. Lipotvar ceai cu rom.

ora 3 p.m. Parcmii Nana masa.

8 Noemb[rie] ora 7 a.m. Segen cafea la 2 masa.

la Segedin, 4 noaptea masa

Arad

10 Noemb[rie] Orlat și Rășinari (aici s-au dat lupte Rom[âni]-Ung[uri])

Sibiu masa R[âmnicul]-Vâlcea.

11 Noemb[rie] Piatra Olt ora 9- Pitești masa ora 11"

28 Ibidem, p. 105-107.

29 Ulei pe carton, 32 x 24 cm., semnat cu monogramă și datat, dreapta jos, cu roșu "TZ 1917"; pe spate inscripția modelului, cu creion: "1917 Iulie/ În lagărul Krefeld (Germania) pe când eram prizonier de război, picat în uniformă de căpitan de artilerie de Căpt. Traian Zaman".

30 Ulei pe carton, 26,9 x 20,5 cm., semnat cu monogramă și datat, dreapta jos, cu roșu: "Dänholm 1917, TZ"; pe spate inscripția modelului, cu creion roșu: "Tăticu/ prizonier/ În insula/ Dänholm (sic) Marea Baltică/ Germania/ prindeam pește/ Tablou făcut de Traian Zaman/ 1917 10/5/ C. Ionescu".

31 Creion pe hârtie, 14 x 9,2 cm., semnat cu monogramă și datat, dreapta jos: "Dänholm 1917 TZ"; pe spate inscripția modelului, cu cerneală albastră: "În creion de căpitan/ Traian Zaman la/ Stralsund insula Dänholm/ la 1917/ C. Ionescu/ cptan de artilerie/ prizonier de război".

A PRISONER OF WAR'S DIARY (1916 - 1917)

- Summary -

There are few memoirs or diaries of World War I Romanian prisoners of war published. Captain Constantin Ionescu (1878 - 1963), the author's maternal grandfather, left such an unpublished diary.

An attorney-at-law in civil life, Constantin Ionescu was a reservist with the rank of captain. When Romania entered the Great War on August 14, 1916, Constantin Ionescu was called to arms and given the command of a battery of the 21st Artillery. His 87 mm guns entered into action on August 26, firing over the

Danube River on the Bulgarian garrison of Rahova. On October 22 he was ordered to report to Târgu-Jiu. He took position in the village of Frătești and opened fire but, without infantry support, he was obliged to withdraw. Two guns were left on the field because all their horses were killed. Captain Ionescu was afterwards sent from Filiași, through Craiova, his home town, to the other side of the Olt River. He witnessed the rout of the Romanian army. The infantrymen fled in panick. Most of the high ranking officers left their troops at doom and cowardly fled. Captain Ionescu was astonished by that fact and deplored the fate of his comrades. With forced marches, he and his men went through Olt, Argeș, Ilfov, Teleorman, Dâmbovița and Prahova counties. It was a retreat without fight. In the morning of November 27, Captain Ionescu opened fire on a German column from the village of Ciorani. But, in the same evening he was surrounded and taken prisoner by a squadron of Bavarian lancers. Being officer, Captain Ionescu spent the night along with the German officers who invited him to share their dinner. It was the last time when he was well treated by his captors. From that moment began his ordeal.

Captain Ionescu was firstly incarcerated, along with other Romanian officers, in various towns already occupied by enemies. On February 20, 1917, he was sent to Germany, to the prisoners' camp on Dänholm Island. Besides many other Romanians there were prisoners from the allied forces: French, Belgians, Russians, British, Scottish. Being on an isolated island on the Baltic Sea they benefited of some liberty. They were allowed to walk freely in the woods or fish on the shores. They spent their time as they wished: reading, painting, learning foreign languages, playing tennis and football, acting, etc. One of the prisoners' favourite pastime was to pose for the local photographer. An invaluable document of life was preserved in those photos.

Food was insufficient and of poor quality. The prisoners lost weight. Some even suffered of anemia and fainted during the roll call. To improve their diet most of the prisoners fished in the Baltic Sea. For supplementing their nutrition those who had money bought food at high prices from sutler's store.

The prisoners were forbidden either to send or to receive letters. Having no news from home they supported with great difficulty the imprisonment. Captain Ionescu chose to write his memoirs. In this way he freely dreamt of his beloved family at home.

On May 1917, two hundred Romanian officers, Captain Ionescu between them, were moved to Krefeld. There they waited to be sent home. But six long months still passed until they were allowed to go. Captain Constantin Ionescu left the prisoners' camp on November 1. Along with his comrades he boarded a train which took them to Romania. He arrived in Pitești on November 11, 1917. After almost a year his ordeal was over.

Soldat Constantin Ionescu, Regimentul 9 Artilerie, garnizoana Craiova, 10 iulie 1899.
Private Constantin Ionescu, 9th Artillery garrisoned in Craiova, July 10, 1899.

Locotenent Constantin Ionescu,
 1909,
Lieutenant Constantin Ionescu, 1909.

Avocat Constantin Ionescu, 1908.
*Constantin Ionescu, attorney-at-law,
 1908.*

Căpitan Constantin Ionescu scriindu-și jurnalul în prizonierat, Krefeld, 1917.
Captain Constantin Ionescu writing his diary while being a prisoner of war, Krefeld, 1917.

Căpitan Constantin Ionescu în camera sa de prizonier, Krefeld, 1917.
Captain Constantin Ionescu in his prisoner room, Krefeld, 1917.

Barăcile prizonierilor,
Insula Dänholm.
*Prisoners of war barracks,
Dänholm Island.*

Terenul de tenis al prizonierilor, Insula Dänholm.
Prisoners of war tennis ground, Dänholm Island.

Cantina prizonierilor,
Insula Dänholm.
*Prisoners of war canteen,
Dänholm Island.*

Chioșc de răcoritoare, tutun și dulciuri, Insula Dänholm.
Sutler's store, Dänholm Island.

Santinele germane cu câini, Insula Dänholm.

German sentries with dogs, Dänholm Island.

Sentină germană

O sentinelă germană în ținută de iarnă, Insula Dänholm.

A German sentry in winter garb, Dänholm Island.

Grup de prizonieri români, Insula Dänholm – căpitanul Constantin Ionescu al treilea din dreapta, rândul al doilea.
Romanian prisoners of war, Dänholm Island – Captain Constantin Ionescu third from right, second row.

O cameră de prizonieri români, Insula Dänholm.
A Romanian prisoners' room, Dänholm Island.

O biserică ortodoxă ru-sească într-un pod, Insula Dänholm.
A Russian orthodox church in the attic, Dänholm Island.

Căpitanii Scarlat Costăngioară, Batalionul 5 Vânători, și Constantin Ionescu, Regimentul 21 Artilerie, prizonieri pe Insula Dänholm.

Captains Scarlat Costăngioară, 5 th-Chasseurs Battalion, and Constantin Ionescu, 21 st Artillery, prisoners of war, Dänholm Island.

Soldatul Aristide Bălan, ordonanta capitanului Constantin Ionescu, îmbrăcat în uniformă rusească, Krefeld, 14 iulie 1917.

Private Aristide Bălan, Captain Constantin Ionescu's orderly, clad in Russian uniform, Krefeld, July 14, 1917.

Căpitanii Gheorghe (Griper) Grigorescu, Regimentul 70 Infanterie, și Constantin Ionescu, Regimentul 21 Artilerie, Krefeld.

Captains Gheorghe (Griper) Grigorescu, 70 th Infantry, and Constantin Ionescu, 21 st Artillery, Krefeld.

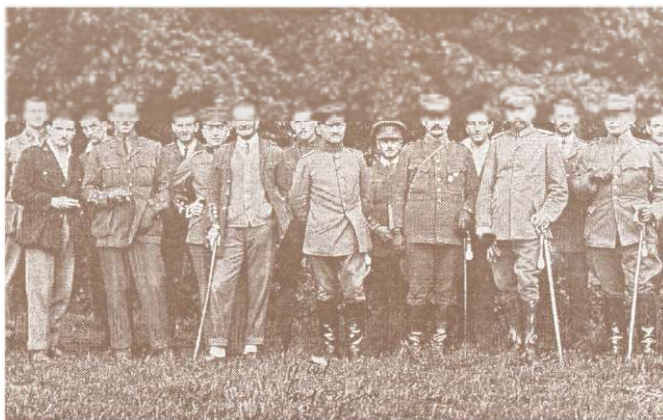
General de divizie Constantin Costescu (al doilea din stânga) și aghiotanții săi, Insula Dänholm, 1917.

General Constantin Costescu (second from left) and staff, Dänholm Island, 1917.

General de divizie Constantin Costescu printre ofițeri români și ruși, Insula Dänholm, decembrie 1916 – primul din dreapta este sublocotenentul Ioan Iucă, Regimentul 1 Grăniceri.

General Constantin Costescu among Romanian and Russian officers, Dänholm Island, December 1917 – first from left, Second Lieutenant Ioan Iucă, 1st Frontier Guard.

Maior Busche, comandantul lagărului din Insula Dänholm (mijloc) împreună cu oaspeți suedezi și prizonieri britanici.

Major Busche, commander of the prisoners' camp in Dänholm Island (center) with Swedish visitors and British prisoners.

Subofițeri germani, Insula Dänholm.
*German non-commissioned officers,
 Dänholm Island.*

Căpitan scoțian, Insula Dänholm.
Scottish captain, Dänholm Island.

Prizonieri scoțieni, Insula Dänholm.
Scottish prisoners, Dänholm Island.

Căpitan englez, Insula Dänholm.
British captain, Dänholm Island.

Cazarma prizonierilor
români, Krefeld.

*Romanian prisoners of
war barracks, Krefeld.*

Distracția prizonierilor – ofițeri români jucând teatru,
„D'ale Carnavalului“ de I. L. Caragiale, Krefeld.

*Prisoners' pastime – Romanian officers acting, „On
Carnival“ by I. L. Caragiale, Krefeld.*

Distracția prizonierilor
– ofițeri români jucând
teatru, „O noapte furtu-
noasă“ de I. L. Car-
giale, Krefeld.

*Prisoners' pastime –
Romanian officers acting,
„A Stormy Night“ by
I. L. Caragiale, Krefeld.*

Distrația prizonierilor — locotenentul belgian Maxime Deblon jucând biliard cu căpitanul Constantin Ionescu, Krefeld.

Prisoners' pastime — Belgian Lieutenant Maxime Deblon playing billiards with Romanian Captain Constantin Ionescu, Krefeld.

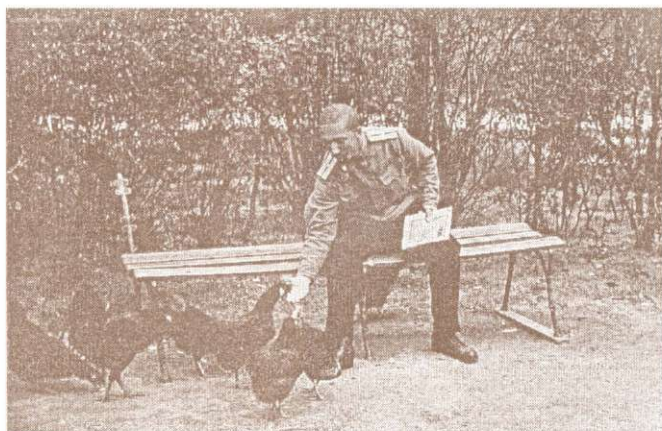
Căpitanul Constantin Ionescu (stânga, îmbrăcat în uniformă belgiană) și prietenul său, locotenentul belgian Maxime Deblon, Krefeld.

Captain Constantin Ionescu (left, clad in Belgian uniform) and his friend, the Belgian Lieutenant Maxime Deblon, Krefeld.

Locotenent belgian Maxime Deblon în camera sa.

Belgian Lieutenant Maxime Deblon room in his.

Distracția prizonierilor –
ofițer rus hrănind găinile.
*Prisoners' pastime –
Russian officer feeding
chicken.*

Apelul prizonierilor ruși, Insula Dänholm.
Roll-call of the Russian prisoners, Dänholm Island.

Ofițeri ruși, Insula
Dänholm.
*Russian officers, Dän-
holm Island.*

Distracția prizonierilor — ofițer rus relaxându-se în parc.
Prisoners' pastime — Russian officer relaxing in the park.

Distracția prizonierilor — ofițer rus pictând.
Prisoners' pastime — Russian officer painting.

Distracția prizonierilor — ofițer rus admirând peisajul de la fereastra cazărzii.
Prisoners' pastime — Russian officer admiring the scenery from the barracks' window.

Distracția prizonierilor –
căpitanul Traian Zaman,
Regimentul 70 Infanterie,
pictând portretul unui
camarad, Krefeld.

*Prisoners' pastime –
Captain Traian Zaman, 70
th Infantry, painting a
comrade's portrait, Krefeld.*

Distracția prizonierilor –
pozând în fața aparatului
fotografic; de la stânga la dreapta:
francez, rus, englez,
scotian, algerian, belgian, Krefeld.

*Prisoners' pastime – posing for the camera;
from left to right: French, Russian, British,
Scotsman, Algerian, Belgian, Krefeld.*

Distracția prizonierilor –
orchestra ofițerilor englezi,
Insula Dänholm.

*Prisoners' pastime –
British officers' band,
Dänholm Island.*

Efecte personale ale căpitanului Constantin Ionescu din Marele Război: binoclu și etui, chipiu, cască, tunică, centiron, toc de pistol, jambiere, porthart, pipă, blocnotes, fotografii. Colectia autorului.

Captain Constantin Ionescu's personal effects from the Great War: spying glass and case, kepis, helmet, jacket, belt, holster, leggings, map case, pipe, notebook, photos.

Author's collection.

Obiecte care i-au aparținut căpitanului Constantin Ionescu: blocnotesul și creionul cu care și-a scris memoriile, portretul desenat de căpitanul Traian Zaman, pipe, decorații — Crucea Războiului 1916–1918, Medalia Avântul Țării 1913 — fotografii din prizonierat.

Colectia autorului.

Objects which belonged to Captain Constantin Ionescu: notebook and pencil with which he wrote his memoirs, his portrait drawn by Captain Traian Zaman, pipes, decorations—Cross of the 1916–1918 War, the Upsurge of the Country Medal 1913—photographs taken while a prisoner of war. Author's collection.

Toate imaginile luate în Insula Dänholm au fost făcute de fotografii P. Zemlin din Stralsund pe când cele din Krefeld au fost făcute fie de Bern, Daniel fie de Samson et Co. Fotografii din acel oraș.

All the pictures from the Dänholm Island were taken by P. Zemlin, photographer from Stralsund while those from Krefeld were taken either by Bern, Daniel or Samson and Co., photographers in that town.

REGIMENTUL 44 I. ARGEȘ ÎN LUPTELE DIN ȚARA LOVIȘTEI. 1915 – 1916

Chira Jurcă

Cea mai însemnată parte a informațiilor din această comunicare este preluată dintr-o lucrare cu caracter memorialistic¹ care aparține lui Alexandru Pelimon²

Vestea că Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, apărută în ziare și apoi bombardarea Belgradului de către artileria austro-ungară a venit ca un trăsnet. Nimeni nu bănuia atunci că evenimentul de la Sarajevo va fi scânteia care va aprinde lumea. Acum însă, și la Pitești teama a devenit atotstăpânitoare. Dar și speranța că visul de veacuri al românilor va găsi, în sfârșit, împlinirea.

Au început concentrările care, deocamdată, erau preventive și aveau ca scop completarea efectivelor sub arme pentru a evita surprinderea.

Rezerviștii concentrați erau oameni maturi, între 30 – 40 de ani, familiști, luați de acasă în toiul muncilor agricole, adică atunci când lucrul la câmp este de cea mai mare însemnatate pentru că era vremea să strângă hrana lor și furajele animalelor pentru iarnă. Oamenii cumsecade, cu experiență de viață, dar și militară. Dimineața făceau instrucție la câmp, iar după amiezile erau pentru cunoașterea armamentului, educație ostășească și patriotică, activități care se desfășurau la umbra unei margini de păduri.

“Rezerviștii erau porecliți tătuci...nu numai că nu se supărau, dar se complăceau cu această poreclă“. Cu toate acestea “aveau simțul datoriei intrat în sânge. Erau buni executanți, rezistenți și disciplinați. Toți erau de prin satele din Argeș, astfel că pentru o duminică acasă plecau sâmbăta seara pe jos și făceau 20 – 30 de km pe nerăsuflăte, iar luni dimineața în loc de programul obișnuit trebuia să se facă cu ei ședințe de teorie...pe moțăite...căci toți erau frânți de oboseală.... În schimb, în timpul săptămânii erau “lei“ de rezervă”³. Regimentul 44, sub comanda colonelului Lișcu Toma prin octombrie, a primit ordin să se deplaseze de urgență în Munții Argeșului, în zona Boișoara - Titești – Perișani, la circa 15 km S.E. de Câneni. Ajuns în zonă, Regimentul a fost împărțit pe batalioane în cele trei sate iar mitralierele au fost afectate batalionului din Boișoara⁴.

Au început lucrările la șanțuri de apărare care aveau menirea de a bara șoseaua Curtea de Argeș - Câneni, dar și înălțimile din zonă care erau Mormântul, Zănoaga și Călugărul. Lucrările erau orientate spre nord, adică spre acea direcție din care, în mod firesc, urma să vină inamicul. Aceste gen de lucrări au fost executate în acea perioadă pe frontiera care ne separa de Austro-Ungaria, “demonstrând“ astfel intenția noastră de a păstra neutralitatea.

În iunie 1916 lucrările de fortificații încredințate companiei de mitraliere conduse de sublocotenentul Pelimon s-au desfășurat la început pe muntele

Mormântul și mai apoi pe Călugărul. Distanța era mare și nu se puteau reîntoarce seara în sat. De aceea, și-au instalat acolo un bivuac. Au găsit câteva acoperișuri cu șindrilă, rămase de la stânele care își făcuseră mai demult acolo sălaș provizoriu, pe care le-au amenajat cu eorturi mari, la marginea unei păduri de brad. Priveliștea era deosebită. "Un decor splendid de brazi și de verdeață, cu vederi largi până departe spre Negoiu și Scara. Uitaseam acolo de orice alte dorinți"⁵.

Luctările se făceau în apropiere de creastă și erau orientate spre frontieră. Eforturile erau mult mai mici și, ca atare, oamenii mult mai bine dispuși. Seara se făceau focuri mari în jurul cărora oamenii stăteau ca la șezătoare, distrându-se cu programe improvizate.

Aprovizionarea cu alimente se făcea de la o stână care se afla în apropiere, cu lapte și brânză proaspătă. "Viața aceea de bivuac, în plină natură, izolați de lume și cu atâta voie bună, ne apropiase foarte mult între noi ceea ce ne-a folosit în zilele rele ce au urmat"⁶.

Într-una din zilele lunii iulie, un curier a adus ordinul Regimentului prin care se comunica ca donă treimi din ofițeri să facă o recunoaștere pe frontieră cu scopul de a identifica potecile de acces spre crestele munților Făgăraș. Recunoașterea, care a durat două zile și la care a participat și sublocotenentul Pelimon, s-a făcut în sectorul Suru – Negoiu, pe itinerarul Fața Sf. Ilie, Mâzgavu, Suru - Scara, și retur. Distanța era de circa 35 de km. Era clar pentru cei care alcătuiau micul detașament că din moment ce s-a recurs la această măsură "sunt semne că ne apropiem de zile mari".

Plecarea s-a făcut din muntele Călugărul, situat la altitudinea de 1467 m. De aici, pornind pe o potecă care duce spre Fața Sf. Ilie cu altitudinea de 2021 m și Mâzgavu cu 2146 m. potecă care traversează râul Boia Mare și urcă spre Ciortea aflat la 2426 m. altitudine. "După o oră și ceva de mers ne găseam pe platoul larg, Fața Sf. Ilie pe care, spuneau țăranii, se țineau pe vremuri târguri. Ca pe muntele Găina din Apuseni. Probabil, că pe vremea aceea ținutul Făgărașului aparținând de Țara Românească, se adunau oameni de sărbătoarea Sf. Ilie... poporani de acolo și din Argeș pentru schimb de mărfuri și chiar de ... fete. Muntele are o spinare lată și pare că este o masă uriașă unde puteau să se întâlnească pentru târg, oameni de pe ambele povârnișuri ale muntelui. De pe marginea platoului se vede, spre apus, valea adâncă a Boii Mari iar spre răsărit, valea Topologului, ambele foarte prăpăstioase. ...spre nord vedeau un parapet uriaș, creasta golașă între Suru și Negoiu, al cărui vârf, cu petece de zăpada, era ca un turn de observație al întregului ținut. Odată ajunși la Mâzgavu, au urmat poteca prin căldarea de la izvoarele Boii Mari care a fost odată un lăcaș de ghețar"⁷.

Redăm încă un fragment din descrierea zonei făcută de Pelimon pentru că o considerăm o veritabilă pagină literară; talentul său ne amintește că bunicul, Al. Pelimon, este unul dintre întenieietorii romanului românesc, iar tatăl, Romulus Pelimon, a demonstrat real talent de povestitor în amintirile sale din războiul de independență la care a participat. Iată cum descrie priveliștea spre Țara Ardealului. "Ajunși sus de tot, în fața noastră s-a deschis cea mai frumoasă panoramă pe care o

văzusem până atunci: Țara Oltului din Transilvania! Palpitam nu numai de frumusețea peisajului dar mai ales pentru că era Transilvania pe care o purtam în fundul sufletelor noastre ... Aproape de noi, sub creastă, de partea cealaltă, era un lac mărișor, de culoare vie, verde-albastră. Era Iezerul Avrigului⁸.

Pe 14 august 1916 când a început războiul, compania de mitraliori se întorsese de mult de pe muntele Călugărul în Boișoara intrând în ritmul vieții de cantonament de mai înainte. În acea zi Regimentul a primit ordin ca până seara să fie gata de marș. Târziu, a sosit și ordinul de marș care indica Cornetul pe Olt ca primă destinație. Era clar. Începea războiul.

Este interesantă atmosfera descrisă de autor care arată starea de spirit a soldaților. "Nu-mi pare rău, domnule sublocotenent, căci trebuia să se facă odată... Dar, n-am fost pe acasă de două luni și mâine intrăm, poate, în foc! Cine știe dacă hu-mi rămân oasele pe undeva și astfel ai mei m-au pierdut fără urmă. O despărțire, cu rămas bun și cu urări de sănătate de la nevastă și copii îți împacă sufletul! Știu de tine și fiecare rămâne cu speranța că oricât de greu ar fi războiul o să se întoarcă acasă"⁹ Sunt gândurile pe care i le spunea din mers sergentul rezervist din Bradu, Radu Gheorghe.

Generalul Pelimon redă atmosfera care domnea în acele zile printre militari. "Toți se închinău! Dar nu cu sentimentul fricii, ci cu acela de "Doamne ajută" ca atunci când omul pleacă la drum și încă la un drum atât de lung cum este acel al războiului. "Doamne ajută" pentru el și pentru izbânda luptelor în care va intra"¹⁰.

Ajunși la Cornet, compania de mitraliere a primit ordin să continue marșul și în zori să fie la Lunci, dincolo de Căineni. Acolo va primi noi ordine. Conform noii misiuni, compania a ocupat înălțimea deasupra șoselei, având în față Valea Oltului, gara Lunci și, puțin mai departe, tunelul de cale ferată. Misiunea lor era să facă siguranță operațiunilor ce se desfășurau de către trupele noastre de-a lungul defileului. Toată ziua aceea de Sfântă Maria au stat în așteptare. Abia după amiază primele "purcele" de la artileria inamică au sosit în zonă și astfel, Regimentul a intrat în ambianța războiului. După lăsarea întinericului, compania a primit ordin să înainteze peste frontieră în defileul Oltului. Ajunși în zonă, au ocupat o poziție în linia I pe o creastă situată la vest de Boița, în niște râpe adânci, adevărate tranșee naturale, orientate cu fața către nord.

Primul lucru pe care l-a făcut tânărul sublocotenent Pelimon a fost să realizeze orientarea în ansamblul operațiunilor care se desfășurau în zonă Oltului. "La centru, în defileu, lupta "Grupul Olt"; de pe munții Făgărașului, de la "Coți, cobora Reg. I Grăniceri, care cădea prin surprindere la Porcești. Au făcut prizonieri un tren blindat. În stânga, un grup mai tare, de manevră, trecea frontiera pe la Voineasa și întorcea apărarea inamicului pe la Sadu și apoi la Cislădie". Era grupul Lotru. Cei aflați la Boița, inclusiv compania de mitraliere, erau în așteptare, căci inamicul, amenințat pe flancuri se va retrage fără lupte o zonă destul de adâncă, până la Veștem.

Întregul dispozitiv de luptă românesc, format din Reg. 44 I, Reg. 42 I și Grupul Lotru s-a strâns ca un arc pe o linie de luptă situată la nord de Veștem. Înainte de a se lua o hotărâre privind direcția principală de atac, mitralierele au fost oprite în rezerva Regimentului, fiind pregătite pentru orice intervenție

Inamicul se sprijinea pe înălțimile Cîbinului, pe pădurea Moichner și Cîsnădia. Singura direcție de atac era de-a lungul șoselei spre Sibiu. Ori, acest lucru nu se putea face fără o prealabilă pregătire de artilerie. Abia spre seara zilei de 17 august, s-au auzit trageri de artilerie și împușcături dese de infanterie spre stînga. Era semn că Grupul Lotru și-a făcut la timp apariția. Direcția lui de atac era spre Cîsnădle, pe la Vest de pădurea Moichner, amenințând cu învăluirea dispozitivul inamic ce se afla în fața Reg. 44 I. Din această cauza inamicul a rupt lupta odată cu lăsarea serii.

Deși inamicul s-a retras, el n-a fost urmărit de trupele române care s-au oprit la Veștem pentru o săptămână, cu intenția de a da timp Diviziei 13 să se concentreze în țară și să vină pe câmpul de luptă de la Sibiu. Cu alte cuvinte, pentru că s-a lucrat cu timiditate, s-a pierdut timp și nu s-a profitat de situația avantajoasă pentru trupele noastre.

Deplasările făcute în zonă de sublocotenentul Pelimon în fruntea companiei sale îi dau prilejul unei rememorări istorice. Același traseu, de la Tâlmaci la Veștem și mai apoi la Șelimbăr l-a urmat și Mihai Viteazul

Intrarea în Șelimbăr s-a făcut noaptea, sub focuri trase din turla bisericii și din diferite case. De aceea, pătrunderea în localitate a fost o veritabilă acțiune de cercetare făcută din casă în casă pentru anihilarea inamicului. Liniștea s-a restabilit după câteva ore, câțiva soldați inamici au fost prinși în timp ce încercau să fugă din localitate.

Ca și la Veștem, la Șelimbăr înaintarea a fost din nou oprită, cauza acesteia fiind impusă de evenimentele militare petrecute în Dobrogea unde inamicul a ocupat Turtucaia, fapt care periclită însăși siguranța frontului nostru din Transilvania.

Cu cât trecea mai mult timp, cu atât se strângea mai multă armată inamică la Sibiu, în special forțe germane care la momentul potrivit lor vor trece la contraofensivă.

Timp de două săptămâni trupele noastre au stat între Șelimbăr și Sibiu. Vedeau turla bisericii evanghelice și, uneori auzeau și bătăile orologiului de acolo. Este interesantă atitudinea militarilor din compania de mitraliere pe care ne-o redă autorul: "Toți mă întrebau de ce ne-am oprit! Când mai ajungem la Alba Iulia, domnule sublocotenent? Întrebă într-o zi serg. Popescu, un băiat minunat și plin de inimă". Explicațiile pe care i le-a dat cum că trebuie să ținem seama de ceea ce se întâmplă în Dobrogea cu trupele noastre, nu l-au mulțumit și reacția lui a fost "Unde suntem noi și unde-i Dobrogea"¹¹. Era felul lui de a se revolta pentru că cineva îi stăvilea avântul.

Au existat și altfel de reacții. De exemplu, fruntașul Mihai, din Poiana Lacului, întreabă:

- Ce nație de oameni sunt sașii ăștia, d-le sublocotenent?
- Ce să fie? Nemți.
- Păi am văzut eu că au altă biserică și au altă vorbă!
- Și ei sunt creștini, catolici.
- Halal de ei! Ce vite frumoase, ce grajduri, ce șure nu ca la noi!¹².

În după amiaza zilei de 12 septembrie iuarăicul a dezlănțuit un puternic atac de artilerie pe dealul Grigore care era ocupat de un batalion din Reg. 44 I. Din Șelimbăr, cu un binoclu, se putea vedea tot ceea ce se petrecea acolo. Obuzele și șrapnelele cădeau cu mare precizie, chiar pe linia de tranșee a ostașilor noștri. Seara a urmat atacul inamic. Îi vedeam pe ai noștri obligați să se retragă vreo două sute de metri. O făceau pe grupe, în ordine, dar cu prețul unor mari pierderi.

Bateria de obuziere românească oare se găsea în spatele Șelimbărului a deschis foc din flanc asupra inamicului care ataca dealul Grigore, permițând infanteriștilor noștri să contraatace cu succes și să reocupe vârful dealului pe care-l părăsiseră puțin mai înainte.

Concomitent, la stânga sectorului, la Poplaca și Orlat, se petrecea o altă dramă. Exploziile au durat ore întregi pe înălțimile ocupate de trupele noastre, iar fumul în acea zi însoțită și fără vânt, plutea ca un nor de ceață acoperind întreaga regiune. Din cele ce vedeau și trăiau, ca și din informațiile obținute de la prizonierii luați la Orlat și pe dealul Grigore, s-a desprins o concluzie: sosiseră germanii!

Un subofițer care a sosit de la Tâlmaci aducând muniții, ne-a adus și vestea rea că la Căineni și în defileul Oltului se dau lupte mari. Așadar, trupele inamice au ajuns în defileul Oltului încercând să taie singura cale de legătură cu țara a trupelor noastre care se găseau în fața Sibiului. Aici, Al. Pelimon face o remarcă demnă de a fi reținută: "Siguranța flancurilor era de resortul comandamentului, care din lipsă de prevedere, a expus un întreg corp de armată la o înfrângere, într-un tenipo care ar fi putut să fie evitat dacă se lupta numai pe front, chiar cu forțele puternice ale inamicului. Dacă s-ar fi câștigat două – trei zile în rezistența de la Sibiu, situația s-ar fi schimbat în avantajul nostru"¹³.

La Șelimbăr presiunea în fața trupelor noastre întârzia să se producă pentru că germanii jucau o altă carte, cea a închiderii defileului în spatele lor. Abia în dimineața zilei de 14 septembrie, satul a fost trezit cu o ploaie de obuze de toate calibrele. După vreo oră de bombardament, aspra avanposturilor noastre au început să tragă mitralierele. Lanțuri de trăgători inamici au început, prin salturi, să se apropie de noi în fugă. Când se aflau la o distanță de circa 500 de metri s-au pornit și mitralierele noastre care s-au reglat repede chiar pe liniile inamice. În avanposturi sosi ordinul de retragere pe linia Mohu – Veștem... întârziind prin luptă înaintarea inamicului.

Situația trupelor noastre din zonă este bine redată de dialogul lui Pelimon cu căpitanul Ionescu, comandantul unei companii aflată și ea în avanposturi:

- "Ai auzit? Întrebă căpitanul. Defileul Oltului blocat, drumul spre Făgăraș închis și noi aici, în cazanul Satanei, fără nici o scăpare.

- De unde știi că situația este atât de gravă?

- Cum mon cher? De două zile bat tunurile spre Căineni și spre Făgăraș, nu mai vine nimeni din țară și tot nu e gravă situația?

- Și ce-i de făcut?

- Pentru noi nu sunt decât două soluții: Ori sfârșim prin a muri vitejește, ori ne încolonăm pentru lagărele de prizonieri din Germania.

- Nu-mi place nici una, nici alta.

- Firește! Spuse căpitanul în timp ce-l trăgea pe sublocotenent după o poartă mare căci se auzea un proiectil care a venit și s-a spart în apropiere de locul în care au stat mai înainte.

- Și atunci?

- Nu știi vorba ăluia? Când ostașul este înconjurat din toate părțile, nu-i rămâne altceva de făcut decât "spre rugăciune deseoperiți"¹⁴. Afirmatia o făcuse mai în glumă mai cu necaz. Acestea sunt împrejurările în care Pelimon află de la un camarad că inamicul are în dotare mitraliere pe care le poartă după gât și pe care le pot folosi și din mișcare. Nu se mai luptau cu greutatea pieselor și nu pierd timp până le pun în bătaie. Mai târziu s-au capturat de la inamic asemenea puști mitraliere.

Pentru a sprijini retragerea companiei de pușcași, mitraliorii au ocupat o poziție de tragere pe podețul de cale ferată, unde piesele erau gata de tragere, cu scuturile fixate dar, din păcate, se prezentau ca ținte destul de mari, ca tunurile de munte. Secția a doua, condusă de serg. Gămaș, a fost trimisă pe liziera de nord a satului Veștem, pentru a constitui acolo un alt eșalon de luptă în retragere.

Retragerea se făcea prin lanurile de porumb care foia de soldați în retragere. Inamicul și-a făcut apariția pe la ora 10. Primul care i-a văzut și i-a atras atenția comandantului lor a fost Mitru. Au apărut ca la manevre, venind dinspre platoul din stânga Șelimbărului, în lanțuri de trăgători, înaintând paralel cu șoseaua. Nu se auzeau focuri ceca ce înseamnă că trupele noastre au reușit să rupă contactul cu inamicul. Când inamicul a ajuns la circa 600 de m, ambele mitraliere au deschis focul și mișcarea s-a oprit. Dar foarte curând mitralierele au fost descoperite și spre ele se îndrepta un foc tot mai puternic și mai precis. Unele gloanțe au lovit tăblia de fier a podețului, altele chiar scuturile mitralierelor. Două gloanțe au lovit scutul mitralierei lui Mitru făcând doar umflături, dar nereușind să-l perforeze.

După o oră înaintarea inamicului a fost oprită, ceea ce l-a făcut pe Mitru să spună fericit; "I-am topit". Și, ceea ce era foarte important, în toată după amiaza acelei zile nu s-au mai auzit focuri de armă, semn că trupele noastre au reușit să treacă. Probabil, că inamicul juca cartea pe flancuri, iar centrul avea misiunea numai de a menține un strâns contact cu trupele noastre.

Ordinele care ajungeau acolo cereau imperativ: "Țineți oamenii în mână!" Atunci, comandanții de acolo, interpretau aceasta ca ceva incert unei situații de retragere. Mai târziu au aflat că aceasta era absolut necesar pentru salvarea atâtor unități, coloane cu material și subzistență care se găseau la nord de munți și a căror evacuare urma să se hotărască curând. Se făceau mari eforturi

pentru degajarea defileului Oltului pe unde se asigura retragerea întregii capacități de luptă a Corpului Olt.

Pe 15 septembrie, după o zi întreagă de lupte în retragere, către seară, compania noastră de mitraliere a ajuns la Tâlmaci, adică la circa cinci km de trecătoarea Turnul Roșu. Când au ajuns la gară Tâlmaci, au observat că artileria noastră trăgea de zor spre vest, probabil din acea direcție venea cea mai mare primejdie. Din fericire, soldații, care n-au înțeles cauza schimbării frontului, și-au păstrat calmul și s-a putut jongla prin manevre pe direcțiile unde inamicul presa mai amenințător.

Ordinul general transmis verbal a fost: "Contraatac". Un batalion din rezerva Regimentului și câteva companii recuperate prin retragerea de la Veștem au fost amplasate pe marginea de nord a Tâlmaciului, ca bază de contraatac. Operațiunea era foarte grea pentru că presuptnea manevre complicate, companiile erau răspândite pe un front foarte larg. Unele dintre subunități trebuiau să rămână în contact cu inamicul spre nord, iar grosul lor trebuia să se adune și să se reconstituie și să fie puse pe baze de plecare ca apoi să ia parte la contraatac spre vest.

Totuși, misiunea s-a îndeplinit. După o oră, totul era gata. Artileria a început tragerea cu toate bateriile pe platoul de la Reduta, iar mitralierele au prins a trage și ele în sprijinul celor două batalioane pornite la atac împotriva inamicului care înainta spre Sadu pentru a tăia retragerea trupelor noastre spre defileu. Rezultatul a fost deosebit, soldându-se cu capturări de prizonieri și materiale iar axul defileului a rămas mai departe în mâna noastră. Tot atunci, un batalion de grăniceri a contraatacat pe munții de la vest de Boița, degajând cu totul intrarea în defileu.

Pe la miezul nopții, batalionul a primit ordin de retragere la Boița. Ajunși acolo au tras pe o stradă laterală și au pus toți capul pe ranițe.

La scurtă vreme, comandantul batalionului, maiorul Ghermănescu, a convocat ofițerii și i-a pus la curent cu situația care a fost calificată "deosebit de dramatică". "Forțele germane au învăluit șesul Sibiului pe la Rășinari, Cislădie, Sadu și cu Cavaleria, a tăiat comunicația spre Făgăraș. Printr-o întoarcere mai largă, cu un corp alpin, urmând coama munților Cibin, au ajuns în defileu până la Căineni. De două zile se duc lupte grele pentru liberarea defileului. Grănicerii au respins inamicul care ocupa partea de nord a defileului. Cavaleria inamică care trecuse la sud de Olt, a fost respinsă spre nord, dincolo de Olt.

Batalionul nostru, întărit cu mitraliere, are misiunea să facă ariergarda Corpului Olt pe poziția de la Boița, în fața defileului"¹⁵.

Așadar, situația era foarte gravă. Oamenii se întrebau ce se întâmplase cu atâta artilerie, cu coloana de ambulanțe? Au trecut prin defileu? Pentru cine făceau ei ariergarda, un singur batalion, rămas izolat în Transilvania, la nord de munți? Cât timp dura această misiune? Răspuns la aceste întrebări n-au putut afla. În zorii zilei au ieșit din sat și au ocupat poziții de apărare, având conștiința că pe bravura lor se câștigă ore întregi pentru scurgerea coloanelor spre Căineni. "Aveam un

sentiment al misiunii de onoare ce ni s-a încredințat, spune Pelimon în memoriile sale, și găseam astfel un resort pentru a ne dubla puterile fizice și morale, în vederea unei rezistențe hotărâte pe poziția de la Boița¹⁶.

Până la ora 9 s-a instalat liniștea aceea suspectă. Apoi, a urmat inevitabilul. Primele obuze au început să cadă asupra satului. Apoi, inamicul și-a făcut apariția pe creastă. Când s-au apropiat destul de mult, sublocotenentul a făcut semn celor de la mitraliere să execute un foc de secerare. Loviturile care cădeau în plin l-a obligat pe inamic să se oprească, rândurile lor prăbușindu-se asemenea valurilor care se sparg de mal. Distanța era mică și puteau fi auzite vaietele celor secerați și comenzi disperate. Situația atacatorilor era cât se poate de grea pentru că se aflau într-un sector descoperit, bine bătut de mitralierele apărătorilor noștri. Dacă ar fi încercat o retragere, inamicul era obligat s-o facă pe o pantă ușoară dar deschisă, bine văzută de mitraliorii români. S-au pornit și pușcașii într-o răpăială cumplită. Nu aveau artilerie în sprijin. Numai infanteria, cu propriile ei puteri, a reușit să oprească pătrunderea inamicului în defileu.

Oprîți în înaintarea lor frontală, de-a lungul șoselei, germanii au început atacurile pe flancuri, mai puternic spre vestul frontului ținut de români, cu intenția de a cădea în spatele apărătorilor tăindu-le retragerea. Dar au fost contraatacați de rezerva batalionului care a reușit să-i fixeze pe dealul Cărbunari. În schimb, artileria lor a continuat să tragă asupra Boiței reușind să oprească trecerea prin defileu.

Pe la amiază, comandantul batalionului, maiorul Ghermănescu a transmis în scris un ordin scurt de retragere spre sat. Retragera s-a executat în mod ordonat, succesiv, așa cum era precizat în cele câteva rânduri ale ordinului. În sat însă s-a produs o învâlmășeală pricinuită și de numărul mare de căruțe ale sătenilor care intenționau să se retragă și ei de teama represaliilor germanilor, pentru simplu fapt că sunt români. Printre exploziile care făceau un zgomot infernal, s-a auzit ordinul maiorului Ghermănescu. "La Olt! Treceți dincolo!"¹⁷. Ordinul acesta de retragere suna ca un ordin de salvare. Față de strânsoarea în care se găseau la Boița, nu mai era altă soluție. Pentru mitraliori misiunea era dificilă chiar dacă, din prudență, în timpul nopții caii cu samare și chesoane au fost trimiși prin defileu, pe poziție rămânând doar piesele și cu muniția aferentă și în cantități îndestulătoare. Chiar și așa, toate acestea, repartizate pe oameni, erau grele, situația mitraliorilor nu se putea compara cu a celorlalți care nu aveau decât arma, ranița și ceva muniții.

În acel loc nu era vad de trecere, iar Oltul, lat de circa 50 de m. curgea foarte repede și cu valuri. Dar nici timp nu mai era: ori treceau, ori deveneau prizonieri. Ordinul, rostit cu voce tare: "Țineți-vă unul de altul, nu dați drumul la material și cu Dumnezeu înainte". Au intrat în apă, îmbrăcați cum erau. Întâi până la genunchi, apoi până la centură, și apoi, în mijlocul curentului, până la umerii celor înalți. Acolo, din cauza nisipului mișcător de pe fund, nu se mai puteau ține drept. Și atunci a început nenorocirea. Unii abia mai puteau striga. Se răsturnau pe spate și se afundau cu material cu tot în apă. Unii din ei ieșeau mai la vale cu figuri crispete, ou puteri sleite, abia mai putând răsufla... dar numai cu mâinile goale căci

aruncase totul ca să scape. Cei răsturnați, care n-au lăsat materialele din mâini, hotărâți să-l treacă dincolo, s-au înecat din cauza greutateii care îi trăgea la fund. Vedeam figuri desperate ale celor mai mici de statură, agățându-se de cei mai înalți și ale celor mai slabi, ținându-se de cei mai voinici. Unii se desprindeau se scufundau și iar apăreau, cu ochii roșii, speriați, scuipând apa pe care o înghițiseră. Erau oameni care se zbăteau între viață și moarte... Atunci am văzut ce înseamnă sentimentul de camaraderie ridicat la cel mai înalt grad. Omul își riscă viața sa pentru a o salva pe a tovarășului său de arme¹⁸.

Pe lângă primejdia de a se îneca a apărut și aceea de a fi împușcați în apă. Pe deasupra au început să șuiere gloanțele. De aceea, graba de a traversa era acum mult mărită. Totuși, marea majoritate a scăpat și, ajutați de faptul că pe celălalt mal era calea ferată, ridicată în rambleu, care oferea un bun adăpost împotriva gloanțelor inamice.

Adăpostiți de rambleu, speriați, se uitau unii la alții, căutându-se și făcând numărătoarea oamenilor și a materialelor. Încet, încet și-au revenit în fire și au luat drumul spre creasta munților Făgăraș, adică spre locul de unde au început războiul.

Amintirile îl copleșesc din nou pe autor care notează: "Aveam un sentiment de strângere de inimă pentru un ideal ratat atât de repede, pentru pierderile în oameni și materiale suferite la trecerea Oltului. Tătuții mei s-au arătat mai tari și de date aceasta. Deși pierdusem patru oameni, trei mitraliere, scuturi și cutii cu muniții, ei considerau că am scăpat ieftin din capcana de la Boița, unde se putea să pierim cu toții. Ei aveau o intuiție mai clară asupra războiului și-i tot trăgeau mereu cu "urma alege". Asta înseamnă că ei nu pierdeau nici curajul nici încrederea în sfârșitul războiului. Erau expuși la încercări atât de grele și cu toate acestea erau de fier din toate punctele de vedere – fizic și moral"¹⁹.

Făcând bilanțul, batalionul de ariergardă a rezistat o jumătate de zi la Boița. A provocat pierderi inamicului întârziindu-i înaintarea și s-a salvat punând Oltul drept obstacol în fața inamicului surprins de dispariția trupelor noastre oa prin farmec.

Au luat drumul urcușului, spre frontieră. Abia spre seară au ajuns pe creastă, unde grănicerii s-au oprit din propria lor inițiativă. O păziseră atâția ani. Cei care au venit mai târziu cum este cazul și batalionului care formase ariergarda la Boița le-au întărit rândurile. În ziua următoare plutonierul companiei de mitraliere, Lungu, a urcat cu toți caii de samare și cu toată rezerva de cutii de muniție. Chesoanele au rămas la Titești.

Bucuros de reîntâlnire și parcă stimulat de aprecierile comandantului său plutonierul relatează prin ce a trecut. "Ce-am pățit, d-le sublocotenent! O să povestesc și morților! Am intrat pe întuneric în defileu, ținându-mă cu oamenii și caii după artilerie. Șoseaua îngustă, era plină de căruțe, unele încolonate, altele rămase fără cai. Nemții trăgeau cu mitraliere din diferite colțuri de stânci, deasupra șoselei. Dl General Popovici, comandantul Corpului Olt, aduna căruțași și oameni care îi găsea pe șosea, constituia mici unități din ei, puneu câte un tun să tragă și pe căruțași să atace, cățărându-se pe stânci, după nemți. Așa, din loc în loc, a desfăcut

drumul făcând și prizonieri pe cei care rămăseseră în viață. O noapte întreaga am făcut cei zece km de defileu, liberându-se șoseaua cu tunul și cu baioneta... Toată artileria, coloanele, ambulanțele cu răniți au ajuns cu bine la Căineni. Au rămas doar căruțele care au avut caii omorâți sau căzuți în Olt. Pentru a desface drumul căruțele au fost răsturnate într-o parte iar caii morți aruncați în prăpastia Oltului. Luptele în defileu, noaptea, parcă era un iad. Eu m-am strecurat, cal cu cal, prin spatele căruțelor ca să ne ferim de împușcături și încet, încet am ajuns cu toții la Căineni, de unde am fost îndrumați fiecare la unitatea sa. Am adus și o mitralieră²⁰.

Autorul însemnărilor, devenit mai târziu general în rezervă, se alătură acelor păreri că "Eroismul unităților Corpului Olt a compensat lipsa de prevedere a Comandamentului care a lăsat marea unitate să fie încercuită și expusă la dezastru prin blocarea Defileului de către Corpul Alpin german"²¹.

La 17 septembrie batalionul condus de căpitanul Florea Niculescu, întărit cu mitraliere a înlocuit grănicerii de la Coți și de la Gropile Turcilor. În acele zone s-au dus lupte de apărare grele, acolo fiind sistemul de apărare pe creasta de frontieră. În Gropile Turcilor au fost amplasate mitralierele sublocotenentului Pelimon iar pe înălțimi cele dintr-un regiment de Călărași, date ca întărire.

Zece zile s-au scurs fără evenimente deosebite. Și-au făcut lăcașuri de tragere scobind cu tâmăcoapele printre stânci iar pentru a se adăposti se băgau pe sub lespezi de piatră. Muntele era dezolant, fără vegetație, fără unghiuri moarte și plin de piatră. Te cuprindea dezolarea căci numai norocul te putea salva să nu fi lovit în caz de bombardament de artilerie.

La 27 septembrie un asemenea atac a început. Bombardamentul, deși violent, nu constituia cea mai mare primejdie; aceasta venea din faptul că pietrele dislocate de obuze erau aruncate peste tot la mare distanță. Puteai fi lovit sau chiar îngropat de ele. Un asemenea lucru s-a întâmplat lui Gheorghe, un subaltern al sublocotenentului Pelimon. Acesta venise de curând de la Pitești, orașul său, de unde a adus schimburi de rufe și câțiva biscuiți. Stăteau amândoi într-o gaură, sub o lespede de piatră și, din când în când mai rodeau câte un biscuit din traista lui Gheorghe. Deodată, s-a auzit strigătul agentului de legătură: "Domnul sublocotenent de la mitraliere să poștească la domnul locotenent Predescu". Când a plecat sublocotenentul a încercat să-l tragă și pe Gheorghe după el, dar acesta a refuzat "...zicând că n-o să-l nimerească tocmai pe ci-obuzele". Dar n-a fost așa. O lespede mare lovită de un obuz s-a prăvălit peste el, strivindu-l.

Pe 30 septembrie, un proiectil german de mare calibru urca încet, parcă cu mare greutate, pe traiectorie. A trecut pe deasupra liniilor de la Coți și de la Gropile Turcilor. Cei care îl urmăreau cu privirea își închipuiau că se va duce undeva...pe pustiu. Dar n-a fost așa. A nimerit în mijlocul unei unități aflată în rezervă și a făcut un adevărat prăpăd. Tocmai atunci unitatea era inspectată de generalul David Praporgescu, noul comandant al Corpului de Armată care s-a numărat printre victimele din acea zi. Moartea nu alege. Generali și soldați au căzut sub loviturile inamicului.

În munți venise iarna. Ostașii stăteau în adăposturile lor individuale, cu zăpada care-i acoperea, cu hainele ude și înghețate.

În noaptea de 8/9 octombrie, datorită situației generale pe frontul Corpului de Olt, frontul a fost rupt la Coți și subunitatea s-a oprit pe aliniamentul munților Călugăru – Mormântul – Cărbunaru, adică regiunea în care au venit acum un an. Toată luna octombrie s-au purtat lupte pentru a opri cât mai mult posibil înaintarea inamicului spre Curtea de Argeș și Pitești. Dar, măcinași de atâta artilerie, atât ei cât și Regimentul 2 Vâlcea care lupta într-un sector alăturat, au fost obligați să se retragă pe noi alinamente de apărare. Timp de trei săptămâni au purtat lupte pe poziții succesive la Perișani, Clocotici, Teancurile și pe Topolog până la Ceparii Pământeni, în apropiere de Curtea de Argeș. Aici, în noaptea de 7/8 noiembrie, au fost înlocuiți de o nouă divizie.

Timp de două luni au fost în permanent contact cu inamicul. Noaptea tremurau de frig în gropile de trăgători și tot acolo, când se putea, așteptau din când în când. Hrana o primeau numai noaptea când amuțeau tunurile și consta din pâine și carne friptă. O singură masă care trebuia să ajungă până în noaptea următoare. Ploua sau ninge peste ei, îmbrăcămintea le îngheța pe trupuri, culegeau reumatism și făceau păduchi. Când puteau face foc fără ca inamicul să-i vadă așteptau pe lângă el; de aceea, mai toți aveau mantalele arse pe la poale fie de flăcări fie de jeratic.

Așa au ajuns cei din regimentul 44 I. Argeș, după aproape trei luni de lupte grele, la Ceparii Pământeni. Bărboși, cu noroiul gropilor de tragere pe ei, mergeau zgribuliți de frigul și umezeala lui noiembrie. Mulți oameni îi așteptau zile la rând pe șoseaua ce duce de la Curtea de Argeș spre Pitești, prin Merișani și Bascov. “Al meu, unde este”? Întreba câte o femeie de pe marginea drumului sau: “Unde este tata” voia să știe câte un copil. Aceiași atmosferă de jale și îngrijorare a continuat și la Moșoaia unde s-a adunat întreaga Divizie timp de două, trei zile. La 15 noiembrie Regimentul era la Ploiești. Aici, o parte din ei au intrat în structura Reg. 72. Noi lupte în zonă, la Lacianca lângă Titu, la Tâncăbești, Fulga și Costești de Buzău. Și drumul a continuat spre Moldova.

NOTE

1. Lucrarea redactată de generalul Al. Pelimon se află în fondurile documentare ale MNIR la nr. inv. 235699.
2. S-a născut în orașul Pucioasa jud Dâmbovița la data de 12 decembrie 1895, fiind fiul lui Romulus Pelimon și al Agripinei, fiica profesorului și compozitorului B. Anastasescu. Tatăl său a fost ofițer și a participat la războiul pentru independența noastră națională, fiind căpitan în rezervă, iar mama s-a pregătit pentru o carieră artistică. A urmat cursurile Conservatorului din Iași și a absolvit clasa de pian sub îndrumarea profesorului și muzicologului Gavril Muzicescu. A urmat școala primară la

Târgoviște și Galați între anii 1902- 1906. După care a frecventat Școala fiilor de militari de la Craiova în perioada 1906 – 1910 și apoi între 1910 – 1913 Liceul militar din Iași. În această calitate a luat parte la campania din Bulgaria după care a urmat Școala militată de ofițeri de infanterie pe care a absolvit-o în 1915. Tot în acel an a fost înaintat locotenent în Reg. 44 Infanterie de la Pitești.

3. loc cit. p. 6
4. La pag. 11 a lucrării este o schiță care redă amplasamentul în zonă al celor trei batalioane care compuneau Regimentul. De altfel, întreaga lucrare, dactilografată, este însoțită de schițe care-l ajută pe cititor să plaseze în spațiu evenimentele.
5. loc.cit., p. 20.
6. Ibidem.
7. loc.cit., pp. 22- 23.
8. loc.cit., p. 24.
9. loc.cit., p. 29.
10. loc.cit., p. 29
11. loc.cit., pp. 39 – 40.
12. loc.cit., pp. 40 – 41.
13. loc.cit., p. 49. Aceiași idee este susținută de cea mai mare parte a istoriografiei relative la primul război mondial. Vezi Constantin Kirițescu “Istoria războiului pentru întregirea neamului. 1916 – 1919”, București, 1980, pp 264-265
14. loc.cit., p. 50
15. loc.cit., p. 56
16. loc.cit., p. 57.
17. loc.cit., p. 60
18. loc.cit., pp. 61 – 62.
19. loc.cit., p. 63
20. loc.cit., p. 66.
21. loc.cit., pp 66 – 67. Și Constantin Kirițescu în lucrarea citată la pag. 265 arată că a fost instalată de către Comandamentul Armatei I o companie pe vârful Dobrunului cu scopul de a supraveghea văile Sadului și Lotrului. Din ordinul generalului Popovici această companie a fost reîntegrată unității sale cu scopul de a-i întări capacitatea de luptă. Dacă această companie ar fi rămas pe loc, deplasarea Corpului Alpin de la Jina până în valea Oltului, unde a creat mari dificultăți armatei române, n-ar fi rămas neobservată. Înștiințat din timp, Comandamentul Grupului Olt ar fi putut lua din timp măsurile care se impuneau.

LE REGIMENT 44 I ARGES ET LES LUTTES DE ȚARA LOVIȘTEI

Résumé

Le plus grande partie des informations utilisées proviennent des mémoires du général Alexandru Pelimon, alors sous-lieutenant et commandant de la Compagnie de mitrailleuses du Regiment 44 I Argeș.

Bon narrateur, Alexandru Pelimon nous conduit parmi les actions de la compagnie dans la Țara Loviștei pendant l'été de 1915 et qui, du mois d'août jusqu'en novembre 1916, a été en permanent contact avec l'ennemi, autant pendant l'offensive vers Sibiu que pendant la retraite vers Boila, Curtea de Argeș et Pitești.

A part le fait que les informations concernent les actions du Régiment 44 I. Argeș l'auteur insiste sur celles de la compagnie de mitrailleuses

On insiste sur la vie quotidienne de la compagnie, sur la mentalité et le patriotisme propre des hommes simples qui ont compris la nécessité de l'union nationale par la formule "La fin choisi". Les soldats se sont ainsi retiré en Moldavie en croyant a la victoire finale

FUNERALILE REGINEI MARIA

Smaranda Bilț
Chira Jurca

Personalitatea Reginei Maria a fost o realitate de nimeni contestată. Toți s-au subordonat ei, de la poporul de rând care, trudind, a făcut să rodească glia, să sporească avuția țării pe care au apărat-o cu sângele lor în vremea războiului de reîntregire, până la personalitățile politice cele mai de seamă din țară dar și din Europa. Frumusețea ei, dar și celelalte calități morale și intelectuale i-au atras de la început dragostea tuturor. Au iubit-o soldații din tranșee și răniții din spitale; au fost cucerți și devotați deopotrivă, ofițeri, generali, oameni politici și de cultură români și străini¹. T tuturor le-a câștigat încrederea încă de la venirea sa în țară. Această încredere de care Regina s-a bucurat n-a fost niciodată înșelată. Numeroase sunt meritele care stau la temelia acestor sentimente. Dar, cea mai de seamă a fost tenacitatea ei în realizare idealului național, pe care l-a presimțit, propovăduit fără încetare și pentru care a militat pretutindeni unde a fost nevoie.

Pacea s-a înfăptuit, iar liniștea părea a se fi așternut peste încercatul popor. Dar în sufletul celei ce s-a încoronat, alături de Regele Ferdinand, cel care, la ceas de cumpănă și-a dovedit loialitatea, dragostea pentru popor n-a slăbit².

Iată de ce decesul celei care, la 15 octombrie 1922 devenea regina tuturor românilor a provocat o imensă durere în sufletele tuturor. El a survenit după o lungă suferință pricinuită de boala care se instalase încă din 1937. La sfatul medicilor, în 17 februarie 1938 Regina Maria a plecat la Merano în Italia, de unde, în aprilie același an s-a transferat la sanatoriul dr. Lachmann din Weisser Hirsch de lângă Dresda. Starea sănătății s-a înrăutățit și Regina a hotărât să se întoarcă acasă, chemată de tainica dorință să-și dea sufletul lui Dumnezeu în mijlocul poporului pe care atât de mult l-a iubit.

A intrat în țară prin Bucovina în dimineața zilei de 16 iulie 1938. Frumusețea locurilor dar și revederea pământului Moldovei, adică a locurilor unde altădată, în ceasuri de cumpănă grea a știut să insuflă încredere altora au împrăștiat tristețea și suferința care o stăpâneau pe Regină. Forțele sale, aceleași forțe pe care atât de generoasă le pusese în toate ocaziile în serviciul țării sale, îi erau acum slăbite. Din păcate, trenul o purta pentru ultima oară spre Sinaia.

A încetat din viață în castelul Peleşor la 18 iulie. Ceasul arăta ora 17 și 38 de minute. În momentele de durere pricinuite de despărțirea sufletului de trup, Regina a fost înconjurată de cei dragi: Regele Carol, principesa Elisabeta și nepotul său, Mihai Mare Voievod de Alba Iulia. Au mai fost prezenți patriarhul Miron Cristea, președinte al Consiliului de Miniștrii, prof. dr. Stormer, prof. dr.

Hortolomei, precum și doctorii Lascăr și Iliescu. Victor Iamandi, ministrul Justiției a sosit la Castelul Pelișor la ora 19. În calitate de ofițer de stare civilă al Casei Regale, acesta a redactat actul de deces al Reginei.

Presă vremii și în primul rând marile ziare și reviste care apăreau în București au însoțit trista veste cu largi comentarii despre personalitatea mării dispărute, fiind elogiata calitățile de regină și mamă dar și de animatoare a tuturor evenimentelor ce se leagă de înălțarea României³.

Conform dorinței exprimate de regină, culoarea de doliu a fost violetul cardinal⁴.

Inițial, la 19 iulie 1938 corpul neînsuflețit a fost transportat de la castelul Pelișor la castelul Peleş și așezat pe un catafalc în holul cel mare. Îmbrăcată în alb, având pe piept o icoană bătută în aur reprezentând pe Maica Domnului și pruncul Isus, și încadrată de cei patru ofițeri din Reg. 4 Roșiori care fac de gardă. Așa au văzut-o cei care începând din 20 iulie au trecut prin fața catafalcului pentru a aduce un ultim omagiu Reginei. Pe lângă cetățeni din toate straturile sociale, s-au perindat delegații ale foștilor combatanți, ale veteranilor cu piepturile pline de decorații, delegații ale diferitelor societăți de binefacere, străjeri în uniforme etc.

În dimineața zilei următoare, după oficierea unui serviciu religios, sicriul a fost așezat pe un afet de tun tras de șase cai albi și însoțit de un cortegiu având în frunte un pluton de jandarmi urmat de cler și de maestrul Curții. După carul mortuar, urmau în ordine Regele Carol al II-lea împreună cu familia regală, apoi patriarhal Miron Cristea și membrii guvernului. Autoritățile locale încheiau cortegiul funerar. Cortegiul a parcurs alea Carmen Silva, curtea mănăstirii, alea mănăstiri, str. Take Ionescu, Cimitirul Eroilor str. Mihai Cantacuzino, b-dul Ghica și str. I. G. Duca. La gară, unde au ajuns după ce au trecut și pe la mănăstirea Sinaia, sicriul a fost urcat în vagonul mortuar acoperit cu stofă de culoare violetă având la cele patru colțuri câte o candelă îndoliată. Au fost adăugate ghirlande de brad și tricolorul care-l drapează, iar ușile sunt îmbrăcate în mătase pe care lucește cifra din argint al Reginei. Coborârea de pe afet și așezarea sicriului în vagon este făcută tot de ofițerii Reg. 4 Roșiori. Onorurile au fost date de o companie din Batalionul de Gardă al Palatului. Trenul mortuar, care a plecat din gara Sinaia la ora 8 este urmat la mică distanță de un tren special cu înalții demnitari. În toate gărilor pe unde a trecut trenul mortuar, se aflau autorități locale și un numeros public care au adus ultimul lor omagiu celei care fusese Suverana României Mari.

Sosirea în gara Cotroceni este anunțată cu 75 de salve de tun. În dangătele clopotelor de la capela Cotroceni și în sunetele muzicii militare care intonează Imnul Regal, sicriul este coborât din tren și așezat pe catafalcul din mijlocul piațetei unde s-a oficiat de către înaltul cler un serviciu religios. Purtată din nou pe brațe de către aceiași ofițeri ai regimentului care purta numele augustei dispărute, urmată de Regele Carol al II-lea, Principesa Elisabeta, Principele Nicolae, Arhiducesa Ileana și Marele Voievod da Alba Iulia, Mihai sicriul a fost adus în salonul Bizantin și așezat

pe un impunător catafalc. Aici, în zilele de 21-22-23 iulie publicul bucureștean în imensa lor majoritate oameni simpli, cu buchete de flori, garoafe roșii și gherghine violete, aduc Reginei emoționantul lor omagiu. Din mulțimea de flori se naște măreață și emoționantă dragostea poporului românesc pentru Regina care i-a dăruit, cu prețul liniștii ei, liniștea lui și neatârnamarea. Sa primească flori roșii, a fost o altă dorință exprimată de Regină. Ca urmare, catafalcul și sicriul în care odihnesc rămășițele pământești ale glorioasei regine au fost acoperite de valuri de flori roșii, remarcându-se mai ales jerbele mari de gladiole și garoafe roșii depuse de Rege, familia regală și guvern.

În dimineața de 24 iulie sicriul a fost adus în Palatul regal din Calea Victoriei și așezat în sala Tronului. Nu sunt nici un fel de podoabe, numai două coroane de flori: în dreapta, coroana mai mare, făcută din garoafe roșii și pe a cărei panglică se putea citi "Glorioasei Regine Maria, guvernul țării", iar în stânga o alta mai mică pe a cărei panglică se putea citi: "Maria Alix – Franz Ioseph". În fața sicriului pe un scaun se afla coroana regală purtată cu prilejul festivităților de încoronare de la Alba Iulia și o alta, din argint, depusă de Societatea "Principele Mircea".

Slujba religioasă ținută de Prea Sfinții Mitropoliți Nicodim al Moldovei, Niolae Bălan al Ardealului și Visarion Puiu al Bucovinei a început la ora 8 și 40 de minute. În fața sicriului, cu chipul îndurerat, stă Regele Carol al II-lea. În urma lui, în stânga și dreapta, Regina Marioara a Jugoslaviei, Principesa Elisabeta, Principele Nicolae și arhiducesa Ileana. Apoi, Voievodul Mihai și reprezentanții celor 16 state care au participat la tristul eveniment.

După încheierea slujbei religioase a început cea din urmă călătorie. Coroana de aur purtată de Regină la Alba Iulia este luată de generalul Ilasievici însoțit de generalii Rasoviceanu și Petre Georgescu, toți îmbrăcați cu albele pelerine ale ordinului "Mihai Viteazul". Lângă sicriul purtat din nou pe umerii ofițerilor din Reg. 4 Roșiori, s-au apropiat N. Iorga, generalul Baliff, Al. Vaida-Voievod și generalul Arthur Văitoianu care țin panglicile. După așezarea sicriului pe afet de tun cortegiul funerar este pregătit pentru a o conduce pe Regină pe străzile Capitalei până la gara Regală. În fruntea cortegiului este generalul Gabriel Marinescu, prefectul Poliției Capitalei, urmat de un escadron al Reg. 4 Roșiori. În spatele lor merg invalizii de război, cei care pe paturile de suferință au simțit alinarea dată de cea care pe bună dreptate a fost numită "Mama răniților". După fanfara gărzii regale urmează înalții Chiriarihi, apoi cavalerii Ordinului "Mihai Viteazul".

Carul funebru, amenajat pe un afet de tun de Artilerie grea, îmbrăcat în purpură violet cardinal, este tras de șase cai negrii. În dreapta și stânga lui s-au grupat Casele militare regale. În spatele carului funebru urmează regele și familia regală. Prezenți au fost și arhiducele Anton de Habsburg și principele Friederik de Hohenzollern împreună cu ducele de Kent, frate și reprezentant al regelui George al VI-lea al Angliei, principele regent Paul al Jugoslaviei, principele Cyril, frate și

reprezentant al regelui Boris al Bulgariei. Aceștia sunt urmași la mică distanță de principii de Hohenlue, Friederich Iosef de Hohenzollern și prințul de Wied. Prima parte a cortegiului este încheiată de Ministrul Palatului, mareșalul Curții Regale, marele maestru de vânătoare și medicul Curții.

Cortegiul este încheiat de armată în frunte cu generalul Iacobici, comandantul Corpului II Armată. După eroi, invalizi, văduve și surori de caritate, urmau și militarii în termen. Au traversat Calea Victoriei, au parcurs străzile C. A. Rosetti, bulevardele Brătianu, Take Ionescu și Lascăr Catargi și prin *oseaua Kiseleff s-au îndreptat spre Arcul de Triumf. Întregul cortegiu a ocolit Arcul prin dreapta; au trecut pe sub el Regina în sicriul său așezat pe afet de tun și generalii Ilasievici, Rasoviceanu și Petre Georgescu care duceau coroana augustei defuncte. Pe cer, cinci escadrile de aviație dau ultimul salut.

La ora 12 trenul mortuar a plecat din gara regală. El a fost urmat, la intervale de 15 minute de trenuri speciale pentru persoanele oficiale. Trenul mortuar s-a oprit în gările Titu, Găiești și Pitești care erau înțesate de lume cu drapele îndoliate și unde s-au ținut slujbe religioase. La ora 4 d. a. trenul regal a sosit în gara Curtea de Argeș care era drapată în violet cardinal, la o jumătate de oră după cel ce a adus membrii corpului diplomatic și la un sfert de oră după cel ministerial.

Carul mortuar a pătruns în curtea mănăstirii Curtea de Argeș la ora 5 și jumătate d.a. iar sicriul a fost așezat pe catafalcul special pregătit sub baldachinul din fața pridvorului. Ultimul drum al Reginei a fost presărat din nou cu flori și lacrimi. Toate coroanele și jerbele de flori, roșii și violete au fost aduse și presărate în jurul mănăstirii. Sicriul a fost așezat în criptă și zidit la ora 5 și jumătate d. a. numai în prezența regelui și a membrilor familiei regale. În acel moment, aproape în întreaga țară în biserici s-au ținut slujbe religioase pentru odihna sufletului Reginei Maria.

Procesul verbal care consemnează coborârea în criptă a rămășițelor pământești a fost semnat de Patriarhul Miron Cristea, președinte al Consiliului de Miniștrii. Ernest Urdăreanu, ministru Casie Regale, Episcopul N. Colan, ministrul Cultelor, episcopul Leu al Argeșului. V. Iamandi, ministrul Justiției și Aurel Garoescu, secretar general în Ministerul Justiției.

Întreaga presă internațională, chiar și cea din țările cu care România fusese în război, a adus un omagiu mării dispărute. La funeraliile reginei au fost prezenți peste 60 de ziaristi români și străini, corespondenți de presă și de ziare din Franța, Anglia, Germania, Statele Unite ale Americii, Italia etc. Toți au fost impresionați de condițiile excepționale de care au beneficiat la transport, comunicații telefonice (s-a vorbit direct cu Roma, Paris, Londra, Berlin), birouri speciale de redactare, traducători care le-au stat la dispoziție.

Muzeul Național de Istorie a României păstrează în patrimoniul său documentar mai multe mărturii referitoare la trecerea în neființă a reginei Maria în

urmă cu peste șase decenii. O primă categorie o reprezintă tipăriturile. În original sau copii în diferite tehnici Muzeul deține o bună parte din presa românească care a relatat și ilustrat pe larg evenimentul la care facem referire. De asemeni, cărțile scrise de Maria Regina României în mai multe ediții, ca și cele care s-au scris despre ea, omagiindu-o se află în depozitele noastre de tipărituri⁵.

Funeraliile Reginei Maria, cum era și firesc, sunt bogat ilustrate, numeroase fotografii înfățișând aspecte de la diferitele momente ale tristului eveniment. Câteva dintre aceste fotografii se află și în colecțiile Muzeul Național de Istorie a României, dintre care trei le considerăm mai semnificative, ele înfățișând personalități politice, membrii ai guvernului sau foști miniștrii. Prima fotografie îl înfățișează pe patriarhul Miron Cristea și membrii guvernului prezidat de el⁶, cea de a doua pe Gh. Ionescu Sisești, M. Ghelmegeanu, M. Ralea, V. Iamandi, A. Călinescu, și generalul Gh. Argeșanu⁷ și ultima, pe Gh. Tătărescu, V. Iamandi, A. Călinescu și generalul Gh. Argeșanu⁸, participând la funeraliile Reginei.

Tot în patrimoniul Muzeul Național de Istorie a României se află și cele două casete în care a fost depusă inima Reginei Maria așa cum a cerut prin scrisoarea adresată țării și familiei sale⁹. Ea a cerut regelui Carol al II-lea ca "inima mea să fie adusă și așezată în "Stella Maris, biserica ce am clădit-o la marginea mării...Cu trupul voi odihni la Curtea de Argeș, lângă iubitul meu soț, regele Ferdinand, dar doresc ca inima mea să fie așezată sub lespezile bisericii ce am clădit-o. În decursul unei lungi vieți, atâția au venit la inima mea, încât moartă chiar aș dori să mai poată veni la ea, de-a lungul potecii cu crini ce mi-a fost mândria și bucuria... Vreau să odihnesc acolo, în mijlocul frumuseților făurite de mine, în mijlocul florilor ce le-am sedit. "i cum acolo se găsește inima mea, eu nu vreau să fie un loc de jale, ci dimpotrivă, de pace și de fărmecc, cum a fost când eram în viață"¹⁰.

Potrivit dorinței exprimate, inima sa a fost așezată într-o casetă octogonală, din argint, în greutate de 444,70 de grame¹¹. Aceasta, înfășurată în drapelele naționale ale Angliei și României a fost introdusă într-o casetă de bijuterii din argint aurit, în greutate de 8,1kg¹². Cea de a doua casetă a fost dăruită, în numele doamnelor române, de Eufrosina Lascăr Catargiu, soția primului ministru Lascăr Catargiu la 23 ianuarie 1893 când principesa Maria a venit în București. Caseta a fost lucrată de Froment Maurice. Pe fiecare latură, dispuse sub formă de arcuiri de cerc, se află medalioane de formă circulară pe care sunt înfățișate stemele județelor României. Medalioanele sunt separate între ele prin pătrate smălțuite, de culoare albastră, având câte un motiv floral în fiecare colț, iar în mijloc câte un briliant. Motivele de pe cele patru laturi sunt florale, atât în interiorul cât și în exteriorul arcurilor. La circa 2,5 cm de partea superioară, caseta are un brâu, ornat cu pietre, rubine și smaralde. Deasupra lui, la extremitățile celor patru laturi, sunt montate câte două smaralde. Capacul casetei, într-o perfectă armonie cu baza sa, este boltit și realizat în trei trepte. În mijlocul capacului meșterul Froment a

delimitat o suprafață dreptunghiulară mărginită de stâlpi sub formă treflată. În mijlocul ei, sprijinite pe arcuri simetrice sunt montate stemele celor două regate: Anglia și România, ele fiind orientate spre cele două laturi mari ale casetei. Deasupra lor, este montată o coroană. Pe cea de a doua treaptă a capacului se află ornamente înfiletate și dispuse în cele patru colțuri, în perfectă armonie cu cele patru figuri alegorice de la baza casetei, lucrate în relief și care reprezintă Caritatea, Credința, Curajul și Pietatea. Pe una din fețe este gravată inscripția: "Alteței Sale Regale Principesei Maria a României: Doamnele Române". Sub inscripție strălucește litera "M" împodobită cu briliante¹³.

Ambele casete, descrise mai sus, învelite în pavoazul¹⁴ bricului "Mircea" au fost introduse într-o urnă de marmură albă sub care fornă au fost instalate în Stella Maris.

După cedarea Cadrilaterului în urma Tratatului de la Craiova din septembrie 1940, toate piesele care adăposteau inima Reginei Maria au fost aduse de la Balcic și depuse în firida unei stânci de lângă castelul Bran. De aici a fost scoasă în anul 1968 și depusă la Castelul Bran. Din martie 1971 toate aceste piese au intrat în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României.

Ne întrebăm de ce tocmai această casetă a fost hărăzită să închidă în ea inima Reginei? Nu știm cu precizie. Credem însă că darul primit la 1893 a impresionat-o profund pe tână principesă, nu numai caseta în sine ci și scrisoarea care o însoțea și prin care donatoarele încearcă să descifreze sensul darului făcut de ele. În scrisoarea de însoțire a casetei se spune printre altele: "Prințește, o Doamnă, inima femeii română, că ea, iubirea ei, fost-a talismanul care în curgerea de 18 sute de ani a ținut în picioare, în mijlocul groaznicilor furtuni, pe români și le-au oțelit brațul în luptă și au făcut să nu se înstrăineze de țară, s-o iubească, să-i vorbească meru și cu drag dulce limbă română și să moară războind pentru ea și Tron". Și scrisoarea continuă "Menit-am această lădiță să cuprindă visteria neseacă din care tu vei semăna în ogoarele noii Tale Patrii, comorile inimii Tale domnești"¹⁴. Credem că cu greu putea fi găsită o casetă mai potrivită decât aceasta pentru a găzdui inima Reginei. Privită astfel, caseta ne apare ca un arc peste timp, care se sprijină cu o latură pe momentul venirii sale în patria cea nouă, iar cu cealaltă, pe ultimele sale zile. Sub bolta acestui arc imaginar și-a trăit viața cea mai frumoasă regină din lume, cea care a văzut întregită țara pe care a iubit-o atât de mult și a cărei soartă a împărtășit-o atâția ani.

NOTE

1. În memoriile lor personalități ca Nicolae Iorga, C. Argetoianu, Gr. Gafencu dar și președintele Franței, Georges Clemanceau au elogiat-o, deopotrivă pentru calitățile și contribuția sa la înfăptuirile poporului român.
2. Scrisoare a Reginei Maria (în lb. engleză) prin care le anunță pe surorile Robescu că își va petrece Paștele pe Valea Troțușului unde sunt mai multe cimitire ale eroilor căzuți în primul război mondial. Muzeul Național de Istorie a României, Dep. Manuscris și tipărituri, inv. 142.190/a-b
3. În fondurile documentare ale Muzeul Național de Istorie a României există două publicații originale care se referă la funeraliile Reginei Maria: "Universul" din 26 iulie 1938 și "România ilustrată" din 27 august 1938. Pe lângă acestea, ca urmare a cercetărilor întreprinse au fost realizate copii după ziare și reviste păstrate în colecțiile altor instituții dar și în colecții particulare.
4. "Universul" din 21 iulie 1938 p. 3
5. Catalogul Expoziției " Maria Regina României". August-noiembrie 1998, p.
6. "Universul" 30 iulie 1938 p. 1
7. Muzeul Național de Istorie a României, nr. clișeu, 15.650
8. Idem, nr. clișeu 79.243
9. Idem, nr. clișeu 79.229
10. "Universul" 30 iulie 1938, p 1
11. Muzeul Național de Istorie a României, inv. 69.478
12. Idem, inv 69.490
13. "Constituționalul" 10 ianuarie 1893. Vezi și Colocviul româno-american "Cotrocenii în istorie". 15-18 iulie 1992. Comunicarea prezentată de Titus N. Hașdeu, "Inima Reginei Maria" pp. 128-129.
14. Pavazul bricului "Mircea" se află în patrimoniul Muzeul Național de Istorie a României, inv.69492
15. "România" 20 iulie 1938, p. 4.

LES FUNERAILLES DE LA REINE MARIE

Résumé

La source principale de documentation l'a constituée les journaux des collections du Musée National d'Histoire de la Roumanie. Ainsi on peut reconstituer, brièvement, l'année de souffrance de la Reine causée d'une maladie incurable, le passage par la Bucovine qu'elle voit pour la dernière fois, l'arrivée à Pelișor où elle meurt. De même, d'après les journaux on a pu reconstituer les funérailles, en commençant avec celles de Pelișor et Peleș, continuant avec les cérémonies de Cotroceni et du Palais Royal de Bucarest et finissant avec l'enterrement dans la crypte de l'église du Monastère de Curtea de Argeș.

De même on présente "les aventures" du cœur de la Reine Marie qui, conformément avec le désir de l'auguste Souveraine, a été introduit dans deux cassettes mises dans une urne en marbre blanc, et tout cela enterré dans l'église – construite par la Reine – de Stella Maris de Balçic. En septembre 1940 quand le Quadrilatère revenant à la Bulgarie, le cœur a été déposé tout près du château de Bran.

Sont de même présentées quelques photos du temps des funérailles.

MOMENTE DIN ISTORIA RELAȚIILOR SPORTIVE ROMÂNNO-GERMANE

Nicolae Petrescu

Argument

Cunoștințele despre Germania, din punct de vedere atât al cadrului natural, cât și al tradițiilor și aportului științific și cultural la patrimoniul universal, au pătruns la noi de-a lungul veacurilor prin multiple căi și mijloace.

Cu veacuri în urmă, cărturari români au stabilit legături cu savanți germani. Unii dintre aceștia au atins consacrarea internațională, numele lui Dimitrie Cantemir fiind trecut pentru eternitate pe frontispiciul Academiei din Berlin.

Mulți tineri de pe la noi au plecat spre vestitele universități germane, la Charlottenburg sau la diferite instituții de învățământ artistic ori militar. Unii dintre ei au revenit peste ani și, în urma călătoriilor întreprinse, și-au așternut gândurile în jurnale sau cărți de călătorie. Cadrul natural fabulos dominat de vestita pădure germană, monumentele remarcabile, eroii acestei țări au încântat adolescența atâtor generații fascinate de versurile lui Heine din *Germania: un basm de iarnă*, de piesele marilor dramaturgi, de acordurile impresionante ale muzicii clasice germane ori de pânzele marilor maestri.

Contribuția excepțională a științei și culturii germane la patrimoniul universal a fost adusă în conștiința publicului român prin valoroase lucrări consacrate savanților și artiștilor germani.

Relațiile româno-germane au fost consemnate sporadic și parțial. Acelea de până la unificarea Germaniei ar fi necesitat o abordare specială, cu fiecare dintre numeroasele state germane în parte – abordare cu atât mai dificilă, cu cât informațiile erau foarte reduse.

Legăturile cu Germania mare, a celui de-al II-lea sau al III-lea Reich, cu care România s-a aflat în conflict în cele două mari conflagrații mondiale, au fost în mare măsură privite de pe poziții ostile. Mai ales începând cu perioada interbelică, în cadrul atitudinii generale antinaziste, au fost minimalizate, ori total ignorate și unele aspecte pozitive. Relațiile economice premergătoare celui de-al doilea război mondial au fost considerate ca total inechitabile pentru statul român, tratatul încheiat fiind apreciat ca unul de-a dreptul ‘înrobitor’.

Despre legăturile diplomatice și militare s-a mers până acolo încât România a fost considerată o țară subordonată total Germaniei, o țară aflată, practic, sub ocupație. S-a omis faptul că misiunea militară germană a fost solicitată de Carol al II-lea, iar aderarea la Axă a reprezentat singura soluție de ieșire a

României din izolarea impusă de pasivitatea marilor săi aliați; de asemenea era ultima posibilitate de a salva teritoriul rămas în urma amputărilor din vara tragică a anului 1940.

Începând cu anul 1990 relațiile româno-germane au fost studiate în lumina adevărului istoric, în diferite lucrări cu caracter general, militar sau diplomatic. Având în vedere rolul important pe care l-a avut Germania pe eșichierul mondial ca mare putere, cât și locul acestui popor în cultura universală, se impune o abordare mai atentă și mai detaliată a relațiilor româno-germane în varii domenii. În acest sens paginile următoare, legate de istoria sportului, se constituie într-o modestă contribuție.

De la Burebista la Vlad Țepeș: sporturi militare

Primele contacte, așadar, au fost stabilite între strămoșii noștri geto-daci și seminițiile germanice de-a lungul Dunării "împărătești", cale de legătură cu Rinul, "*fluviul războinicilor și al gânditorilor*", cum l-a numit Victor Hugo.

În timpul lui Burebista, hotarele statului său se învecinau cu stăpânirea suebului Ariovistus¹, amândoi fiind expuși pericolului roman care urma a se întinde până la Dunăre, făcând din marele fluviu principala frontieră a uriașului imperiu.

Prima știre despre însușirile deosebite de călăreți ale înaintașilor noștri a apărut în secolul al XIII-lea în *Cântecul Niebelungilor*, prin prezentarea ducelui valah Ramunc la căsătoria Kriemhildei cu regele Attila – de fapt, a Giezelci de Bavaria cu regele Ungariei, Ștefan I cel Sfânt (997 – 1038)². Alte mențiuni pentru veacurile al XIII-lea și al XIV-lea nu se cunosc, deși nu este exclusă participarea altor cavaleri de peste Carpați la varii turniruri.

La un turnir de la Buda, în sec. al XV-lea, au participat și cavaleri valahi, printre care este foarte probabil a se fi aflat și Vlad Dracul³.

Se pare oă Vlad Țepeș a participat într-adevăr la un turnir în Occident pe la mijlocul veacului al XV-lea; mărturii în acest sens ar putea fi considerate un portret al său în ulei și o cronică ce include, printre altele, relatarea unui turnir. Ambele repere, găsite în castelul Ambras din Tirol, sunt contemporane lui Țepeș⁴. De la această asociere s-a considerat că Vlad ar fi participat la un turnir organizat de supraviețuitorii trupei trimisă de Matei Corvin în ajutorul lui Hans de Saxa care a fost învins de Markgraful Albrecht al Brandenburgului în luptele de la Krossen⁵. La acel turnir, potrivit obiceiului epocii, el ar fi primit de la o doamnă o cunună de aur și un mic inel drept trofec. Obiecte asemănătoare au fost scoase la iveală, în urma unor săpături arheologice, dintr-o criptă boltită la mănăstirea Snagov⁶.

Sașii transilvăni – factor de civilizație germană

Deși contactele româno-germane la nivel de reprezentare au fost prea rare în primele veacuri ale mileniului al II-lea, influența s-a făcut simțită prin sașii veniți în Transilvania⁷. Sașii au „*împlântat viața orășenească pe amândouă povârnișurile Carpaților*”, au contribuit la ridicarea și împodobirea unora dintre cele mai de seamă monumente de arhitectură de la noi și „*au ajutat slova românească să-și găsească locul sub adăpost săsesc în tiparnițele Ardealului, la Sibiu sau la Brașov*”⁸. Un exemplu viu de osmoză culturală, ei nu au adus numai deprinderile practicării meșteșugurilor și iscusința de a face negoț, ci și un model de ordine și moravuri, precum și obiceiuri legate de petrecerea timpului liber, de dezvoltarea armonioasă a corpului și a spiritului, de stimulare la întrecere. Astfel, încă din veacul al XIV-lea sunt cunoscute întrecerile de trageri la țintă organizate în cadrul breslelor din Transilvania⁹.

Informațiile privind influența exercitată de cultura germană asupra culturii românești au fost, de altfel, numeroase încă din secolele al XVI-lea și al XVII-lea, când circulau în Principatele Române chiar unele foi imprimate, efemere, numite „*Zeytungs*”¹⁰.

Influențele germane s-au manifestat și în planul educației fizice. La jumătatea secolului al XVI-lea, medicul brașovean Paulus Kyr publica *Sanitas Studium*, în care sublinia necesitatea exercițiilor fizice pentru sănătate¹¹. În aceeași perioadă, Johan Honterus introducea deja în regulamentul școlii din Brașov exercițiile fizice și anumite discipline sportive¹², iar pentru stimularea drumețiilor a cartografiat căările munților din zonă. Și ca să nu rămânem doar între zidurile școlii, începând cu anul 1771 este menționată practicarea gimnasticii, a tirului și turismului în rândul angajaților unor mari ateliere ca acelea de la Reșița¹³.

În cadrul sistemului larg de reuniuni create de sași în dorința de a-și păstra tradițiile și solidaritatea în Transilvania, au fost înființate TURNVEREIN-urile ca forme de practicare a sportului în general și a gimnasticii în special. O astfel de asociație a fost înființată de cărturarul Stephan Ludwig Roth în anul 1822 la Mediaș, unde acesta își desfășura activitatea atât ca teolog, cât și ca profesor de gimnastică¹⁴. Exemplul a fost preluat în 1831 la București, tot de un pastor luteran, Aurel Sarai. Acesta a luat hotărârea de a crea un institut pentru educarea tinerilor „*de neam*”, cărora urma să li se predea exerciții fizice, scrima și dansul. Proiectul a fost, din păcate, respins de generalul Kiseleff¹⁵.

Având în vedere plăcerea de a petrece timpul liber în mijlocul naturii, cât și tradiția acumulată, nu numai în mediul școlar, ci și în cel muncitoresc, sașii au creat asociații de profil ca Societatea Carpatină din Transilvania, înființată în 1837 la Brașov¹⁶.

Preocupările sașilor pentru drumeții au căpătat de-a lungul vremii un caracter constant. Astfel, tot la Brașov, tradiția vechii asociații din 1837 a fost continuată de *Siebenbürgischen Alpenvereins in Kronstadt*, creată în 1873 și care a constituit, în perspectiva timpului, un exemplu și pentru alte orașe. Mesajul generos al acestei asociații reiese, de altfel, din chiar statutul său:

- *“Scopul asociației este lărgirea și difuzarea cunoștințelor despre Alpii Transilvaniei, ușurarea accesibilității lor și promovarea unei bune dispoziții în mijlocul naturii.*

- *Scopul arătat mai sus va fi îndeplinit prin cercetarea și cutreierarea Carpaților Transilvaniei, prin observații personale sau din alte surse și popularizarea lor literară și artistică, prin amenajarea și completarea mijloacelor de cazare, instruirea conducătorilor de excursii, organizarea de întruniri și excursii, ținerea unor conferințe. În general, vor fi susținute toate demersurile pentru promovarea asociației.*

- *Deviza asociației: Pe munte suflă libertatea!*

- *Membru al asociației poate fi oricine care este anunțat în prealabil și este ales de adunarea generală a asociației; noul aspirant nu se poate anunța la adunare decât prin intermediul unui alt membru deja înscris în asociație”¹⁷.*

Datorită *SKV Brașov* s-au putut realiza pentru prima oară, în 1890, poteci marcate și o hartă excelentă care cuprindea Postăvarul și Piatra Mare. Circulația turistică s-a extins și în masivul Făgăraș, îndeosebi în zona de creastă. Anuarul *SKV* din 1888 menționa în acest sens șase case de adăpost: Negoii – 1881, secția Sibiu, la cinci ore și jumătate de Poiana Neamțului; Breaza – 1882, secția Făgăraș, în zona actualei cabane Urlea; Bulea (Bâlea de astăzi) – 1883, secția Sibiu, în apropiere de cascada Bâlea; Podragu – 1885, secția Făgăraș, la trei ore și jumătate de Ucea de Sus; Podragu-Lac – 1885, secția Făgăraș; Viștea Mare – 1887, secția Făgăraș, în valea cu același nume.

Cu o asemenea bază materială și cu un corp de călăuze bine instruit – mai ales după ce, în 1891, Robert Gutt a condus o grupă de călăuze pe traseul de la casa de adăpost Negoii-Zărnești – organizarea excursiilor a fost doar o problemă de timp. În anuarul pe 1904 s-au publicat, ca anexe, listele excursiilor organizate de secțiile *SKV*, cu locuri de cazare, cu numele călăuzelor și adresele lor, inclusiv limbile pe care le vorbesc, onorariul zilnic pentru călăuze, purtător de bagaje și cai, iar acolo unde era cazul și culoarea marcajelor. Astfel, secția Sibiu anunța excursii la: Casa de Adăpost Negoii, Casa de Adăpost Bâlea și în împrejurimi, Casa de Adăpost Podragu și în împrejurimi; în plus o excursie pe creastă de la Casa de Adăpost Negoii, pe la Bâlea și Podragu până la Zărnești, călăuze fiind Johann Roth și Nicolae Ionașiu din Avrig, Gheorghe și Toader Chicu din Porumbacu de Sus și Anton Mack din Cârța. Totodată, secția Făgăraș - Cincu Mare anunța șase excursii

spre creastă pe marcaj 'minium-rot'. Excursiile acestea s-au repetat anual pînă în 1914 și au fost reluate după primul război mondial, începînd cu 1922.

Încă de la începuturile sale, secția SKV Sibiu s-a preocupat de Creasta Făgărașului și prin publicarea unor articole în legătură cu acest subiect în anuarele VII, IX, XVIII și XXIV.

Vicisitudinile îndurate la 1848, când maghiarii au decretat unirea Transilvaniei cu Ungaria silindu-i pe români și pe sași sub teroare să-și dea adeviziunea, i-au apropiat și mai mult unii de alții pe aceștia din urmă. Iată, așadar, starea de spirit în care Stephan Ludwig Roth susținea cu tărie că românii formează majoritatea populației din Ardeal, iar limba lor reprezintă "*limba tainică a țării*".¹⁸ Aceleași sentimente le împărtășea și preotul Dr. Daniel Roth când declara profetic că "*viitorul va trebui să aducă cu sine unirea tuturor românilor de dincoace și de dincolo de Carpați*"¹⁹.

Speranțele românilor aveau să fie însă mult amânate, ca și ale sașilor de altfel, a căror "universitate" și-a pierdut autoritatea de for administrativ și de drept ca urmare a măsurilor luate de regimul dualist austro-ungar²⁰. În schimb, legăturile sașilor cu românii de dincolo de Carpați s-au intensificat după războiul vamal declanșat de Imperiul Austro-Ungar, pentru că mulți din cei care au dat faliment s-au stabilit la București sau în alte orașe, "*recăștigând industriei săsești un bun renume*"²¹.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și-au făcut simțită prezența în "Alpii Transilvaniei" și primii schiori, cei mai mulți dintre ei sași. Primii semnalati, încă din 1822, au fost cei din grupul Carol Ganzert, care au străbătut Clăbucetul²². Trei ani mai târziu, Adolf Resch va face prima ascensiune pe schiuri pe Postăvar. La începutul secolului următor un alt grup, condus de Carol Ganzert junior, se va deplasa pe Susai, ca apoi altele să străbată Bucegii și Piatra Craiului în anii următori²³.

Aceste începuturi modeste au deschis schiului o "pârtie" de bun augur care a impus și unele măsuri cu caracter organizatoric. În scopul popularizării acestui sport, pe 3 noiembrie 1905 s-au pus, la Brașov, bazele primei societăți de schi, *Kronstädter Skivereinigung*, iar în 1907 s-a inaugurat prima cabană în Poiana Postăvarului²⁴. Ca urmare a aspirației lor de a-și îmbunătăți tehnica, brașovenii au beneficiat de cunoștințele "părintelui" schiului alpin, Mathias Zdarski, venit în mijlocul lor să-i inițieze în tainele școlii de la Lillianfeld²⁵.

Cel dintâi concurs a fost organizat pe 12 februarie 1909 pe un traseu de 7,5 km care pornea de la cabana asociației SKV din Poiana Mică și se termina în Livada Poștei, trecând prin Stejăriș-Varte. Pe primele locuri s-au clasat Kurt Seewald (38'58"), Willi Vogt (39'30"), Emil Bömches (39'35"). Reeditat anual, concursul a luat amploare, iar în curând vechiului traseu i s-a preferat alternativa unei coborâri din Postăvar în Poiană²⁶.

Pentru a ține pasul cu noile orientări din schi, brașovenii au adus pe Carol Lütther, redactorul revistei de schi "Der Winter" din München, spre a-i instrui în tehnica nouă, cu două bețe. Cei 127 de participanți pe care i-a reunit cursul au constituit o audiență remarcabilă, iar concursurile următoare au câștigat în amploare și diversitate, introducându-se și săriturile ca probă a combinației nordice. Exemplul celor din Brașov a fost preluat și de cei de la poalele Cibinului, care au organizat *Clubul de Schi din Sibiu* la 28 februarie 1911²⁷.

Interferențe politico-sportive

Procesul de unificare în care se afla atât Germania cât și România a contribuit la apropierea lor. Germania intenționa să-și extindă influența economică în tot bazinul Dunării, până la gurile marelui fluviu, unde o Românie consolidată reprezenta un tampon binevenit în expansiunea Rusiei. Ca urmare a acestei orientări colonia germană de la București s-a dezvoltat atât ca număr, cât și ca structură de organizare. Existau, totuși, unele probleme legate de concurența franceză și chiar de cea austriacă²⁸.

La București germanii se simțeau "ca acasă la ei", pentru că s-au organizat întocmai ca în țara lor, "...cu otele germane, grădini germane, reviste și gazete germane". Și dacă interesul artistic al celor 30.000 de germani pentru teatru și alte spectacole era satisfăcut la coloseul Oppler sau la sala Bossel, cel sportiv revenea Turnverein-ului înființat în 1864, spre a completa posibilitățile modeste oferite până atunci de Ringelspiel și popice²⁹. Noua asociație acoperea un spectru destul de larg de discipline: gimnastică, tir, scrimă, înot, popice, turism. Participau și români, cum este cazul unor ofițeri care frecventau secția de tir – poate și pentru că aceasta era pusă sub înaltul patronaj al Domnitorului³⁰. Mai târziu au apărut și cluburi mixte – în 1872 unul de popice, de exemplu, care avea și români în conducerea sa. În anii următori au luat ființă noi Turnverein-uri și în alte orașe: unul la Iași, organizat de arhitectul Iulius Reinike și apoi altul la Galați³¹. La Miclăușeni, un antreprenor german a organizat un manej pe lângă palatul gotic al lui Gh. Sturdza, care era considerat că "ar fi ca din Brandenburg"³², din cauza simpatiilor pe care acesta din urmă le nutrea pentru această zonă.

Aducerea principelui Carol de Hohenzollern ca domnitor al Principatelor Unite a sporit cota de interes a opiniei publice din țara sa de obârșie pentru cea de adopție. Cercurile politice și reprezentanți ai opiniei publice au sperat tot mai încrezători că "industria germană înlocuiește pe cea franceză". Pentru schimbarea influenței franceze cu cea germană se preconizau noi colonizări, germanii considerându-se ca "o adevărată avangardă de cucerire". Propaganda trebuia intensificată prin cultură, dar se punea un accent deosebit și pe educația fizică³³.

Principele Carol, cu toate îndatoririle ce-i reveneau ca domnitor, a găsit timp și pentru încurajarea activităților sportive, continuând tradiția stabilită de

Alexandru Ioan Cuza. Încă din primele luni de la venirea sa pe tron, noul domn a organizat concursuri de tir, oferind trofee și premii în numele său personal³⁴. Până la sfârșitul vieții a fost prezent la mari evenimente sportive, multe fiind puse chiar sub înaltul său patronaj³⁵.

După războiul din 1870, care a schimbat echilibrul de forțe în Occident, noul imperiu german a căutat să câștige încrederea țărilor din Răsărit, erijându-se în apărător al ordinii europene în fața Rusiei, care încerca să profite de victoria cu greu obținută asupra Turciei în 1877. Noua strategie a diplomației germane pornea de la considerentele că Reich-ul era bine plasat pentru a încerca să-și întindă influența în Valea Dunării și în Balcani. Fiind considerat cel mai puternic stat din Europa, putea să-și ofere sprijinul militar și să propună unele schimbări de ordin economic, favorabile intereselor țărilor din Est. Interesele complementare ale Germaniei și României puteau duce la stabilirea unor raporturi economice dintre cele mai strânse, având în vedere nevoia celei dintâi de produsele solului românesc, pe care le putea achiziționa în schimbul livrării surplusului din producția sa industrială, care luase deja o anvergură impresionantă³⁶.

Intențiile Germaniei vizavi de zona Balcanilor au fost facilitate și de atitudinea agresivă a Rusiei care își urmărea mai vechiul proiect de a ajunge să stăpânească Constantinopolul și strâmtoarele. Germania și-a putut apropia România tocmai datorită temerilor acesteia din urmă față de Rusia.

În 1878, Rusia amenințase că va dezarma oștirea română dacă România nu va renunța la revendicarea celor trei județe din sudul Basarabiei - Cahul, Ismail și Bolgrad -, pe care imperiul și le anexase în virtutea hotărârilor Congresului de la Berlin. Ca unică soluție în fața pericolului rusesc, României nu-i rămânea decât speranța în Puterile Centrale - de vreme ce nici Franța, nici Anglia nu manifestau vreun interes în Balcani³⁷.

Prin semnarea, la Viena, pe 18/30 octombrie 1883, a Tratatului de Alianță cu Imperiul Austro-Ungar (tratat la care a aderat și Germania), România s-a eliberat din izolarea diplomatică în care se găsea și a trecut la consolidarea independenței tânărului regat, cucerită cu atâtea jertfe de sânge. Alianța în care a intrat, deși considerată împotriva firii³⁸ (pentru că stânjenea lupta pentru unire a românilor aflați sub stăpânire austro-ungară), a contribuit totuși la asigurarea unor avantaje economice pe piața Europei Centrale³⁹. Deși tratatul a avut un caracter strict secret chiar și pentru cercurile politice, de existența lui știind doar suveranul și primul ministru, alianța a impulsionat întrucâtva relațiile dintre cele trei țări, inclusiv în domeniul sportului.

Unul dintre cele mai accesibile și mai plăcute mijloace de propagandă, sportul a apropiat nu numai sportivii și instructorii veniți în România, dar și pe unele personalități germane sau austro-ungare care se vor implica în marile competiții sau în activitatea sportivă de agrement. De exemplu, la competițiile de iarnă desfășurate la Sinaia între 30 decembrie - 12 ianuarie 1910, trofeelee puse în

dispută reunesc cupele datorite de M.S. Regele Carol I, suveranul României, și de prințul polisportiv George Valentin Bibescu, cu acelea oferite de Împăratul Wilhelm al Germaniei și de Kronprinz⁴⁰. Cupa Kronprinz-ului Germaniei și a A.S.R. a fost câștigată de Principele Carol. În aceeași ordine de idei, într-o fotografie din aceeași perioadă a fost surprins un moment dinaintea concursului de schi, în dreptul castelului Pelișor, în care apare contesa Czernin, laureată a doamnelor, dar și contele Otto Czernin, reprezentantul Imperiului Austro-Ungar la București⁴¹. În altă imagine, luată tot la Sinaia în februarie 1914, apare echipa societății germane *Wander Klub* pe bobul *Wotan*, formată din căpitan dr. Röhler și echipierii Müller, Seehaase, Carius și Buschi.

O cupă a Kronprinz-ului Germaniei a mai fost disputată și la Campionatul Internațional de Bob pe Echipă din iarna anului 1914; cupa a fost în final cucerită de sportivii Școlii Evanghelice din București⁴².

Influențele germane au avut un accent deosebit în domeniul gimnasticii – atât prin intermediul Turnverein-urilor din România, cât și a forurilor de specialitate din Germania. V. Negruți, maestru de gimnastică școlit la Turnverein-ul de la Iași, organizează în 1885 o școală privată de profil ale cărei rezultate vor fi apreciate prin turneele întreprinse cu elevii săi în diverse localități⁴³. Cinci ani mai târziu, Turnverein-ul din București a inițiat o mare gală de gimnastică la care au fost prezente și asociațiile similare din marile orașe ale Moldovei și Transilvaniei⁴⁴.

Gimnasticii români dornici să-și îmbogățească experiența în Germania și-au făcut simțită prezența la Congresul Internațional de la Breslau, desfășurat între 9 și 14 iunie 1894: au participat profesorii R. S. Corbu din Brăila și A. Butașu din Ploiești, primul urmând să-și publice impresiile în lucrarea *Congresul de gimnastică*.⁴⁵ Drumul a rămas deschis și altor gimnaști de la noi. În 1897, doi sportivi din Timișoara erau prezenți la serbarea anuală a Federației Germane de Gimnastică⁴⁶.

Nici tirul nu putem spune că a rămas dator în privința reprezentării: în 1896 un trăgător din Reșița, Ion Schusler, a cucerit locul I la proba de tir în picioare în cadrul unui concurs internațional desfășurat la Hamburg.

În domeniul ciclismului, rutierii germani veniți să facă demonstrații la București nu au satisfăcut numai curiozitatea spectatorilor care urmăreau evoluțiile lor iscusite sau ciudatul tandem, dar au atras și noi prozeliti din rândul localnicilor. Astfel s-au creat premisele concursurilor viitoare, cum a fost cel din octombrie 1896, desfășurat sub titulatura *Mari alergări naționale și internaționale*, care a beneficiat și de prezența cicliștilor germani⁴⁷. De aici înainte, începând cu anul 1900, cicliștii români se vor încumeta și în curse lungi ce aveau ca destinație mari orașe din Germania. Amintim aici cazul lui C. Cantili care, între 7 și 30 iunie 1900, s-a deplasat de la București la München. Un alt exemplu este Alois Pucher care, câteva luni mai târziu, trecea prin München în drum spre Paris⁴⁸.

Începând cu anul 1907 a venit și rândul călăreților români să se deplaseze pe distanțe foarte întinse în “raidurile” din care nu vor lipsi marile orașe ale Germaniei meridionale. Întâia mare performanță aparține lui Miron Costin care “în 1907 a străbătut călăre distanța București-Metz, ca răspuns la raidul ofițerului german Kurt Heil, care parcursese aceeași distanță în sens invers”⁴⁹.

Spre cerul Germaniei sau înălțimile semețe ale Alpilor și-au îndreptat privirile și tineri români veniți la studii. Aurel Vlaicu, aflat la studii în cadrul Universității din München, a realizat un aeromodel original pe care l-a experimentat într-un zbor chiar în incinta înaltului for academic, sub privirile admirative ale profesorului Ebert⁵⁰. Experimentul a fost de bun augur, prefigurând succesele viitoare de la Aspern.

În aceeași perioadă, între 1900 și 1912, Theodor Rosetti-Solescu făcea un “stagi” de pregătire pe traseele de stâncă din Wilder Kaiser pentru ca apoi, în 1914, să întreprindă una dintre primele ascensiuni montane de la noi din țară, bătând primele pitoane în Bucegi, pe Acele Morarului⁵¹.

Legăturile dintre sportivii germani și cei români s-au manifestat și în alte discipline. O contribuție la dezvoltarea șahului românesc a avut-o și deplasarea la București a cunoscutului șahist german Jacques Mieses, care a susținut câteva partide amicale cu jucători români. Una dintre acestea, în care i-a avut ca adversari pe H. Gudju, F. Adolf și S. Herland, s-a terminat cu remiză. Evenimentul se înscria pe linia unor contacte mai vechi dintre jucătorii români și cei germani, dacă ne amintim că în a doua jumătate a secolului al XIX-lea un student român jucase la Breslau împotriva celebrului maestru german Johannes Zukertort o partidă de antologie⁵². Această întâlnire a fost menționată de Adolf Albin, german de origine, dar stabilit în România, în lucrarea sa *Amiculu jocului de schachu teoreticu și practic*, dedicată lui Manolache Epureanu, protagonistul memorabilei întâlniri și care avea să fie și prim-ministru al României⁵³.

În domeniul halterelor, o bună propagandă a făcut în Germania, în jurul anului 1900, Socrate Temelie care, prin statura sa de 1,86 m înălțime și 118 kg greutate, dar mai ales cu cele 168 kg ridicate, era considerat de “Sport Zeitung” din Berlin “o minune a Balcanilor”⁵⁴.

Sportul rege a beneficiat și el de contribuție germană, deoarece, între cele dintâi cluburi de fotbal care apar la București la începutul secolului al XX-lea, un loc important l-a avut *Olimpia*, alcătuit în 1904 în cea mai mare parte din funcționari germani⁵⁵. Echipa acestuia, “...cucerind cupa organizată de ‘Asociația Cluburilor de Fotbal’ în 1909 – 1910, a devenit și prima campioană a Bucureștilor, titlu asimilat apoi cu cel de primă campioană a țării”⁵⁶.

Secolul XX – competiție și conflagrație

Cu toate că Germania depusese eforturi notabile în vederea extinderii și consolidării legăturilor sale cu România, acreditând ideea că acestea sunt necesare dezvoltării ei economice și apărării frontierei sale răsăritene, influența preponderentă a Franței în ansamblul vieții românești nu a putut fi diminuată. *“Interesele complementare de ordin spiritual”* – sublinia diplomatul Grigore Gafencu într-o analiză a raporturilor României cu Germania și Franța – *“s-au dovedit a fi înfiniți mai târziu și mai determinanți decât interesele complementare de ordin economic. Niciodată prezența Franței în România n-a fost mai vie și mai activă ca în lunga perioadă de pace care se întinde între Tratatul de la Berlin și războiul din 1914”*⁵⁷.

Constituirea celor două blocuri militare și declanșarea primei mari conflagrații mondiale au pus România într-o mare dilemă, deoarece aderarea la una sau la cealaltă dintre cele două tabere nu era o opțiune de ordin sentimental ci una cu accente grave, de care depindea, în ultimă instanță, supraviețuirea țării. În momentul în care nu și-a mai putut menține poziția de neutralitate, România a urmărit politica “instinctului național”, aderând la Antanta Cordială. Rațiunea acestei mutări a fost eliberarea teritoriilor aflate sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar și reasimilarea lor de către patria-mamă.

Războiul a întrerupt orice activitate sportivă cu caracter organizat, toate eforturile umane și materiale fiind concentrate pentru susținerea acțiunilor militare. Primele revirimente ale activităților sportive de la noi din țară - ce-i drept, cu un caracter mai mult organizatoric - se vor înregistra începând din primăvara anului 1918.

Desăvârșirea unității naționale a statului român în urma hotărârii istorice luate la Marea Adunare de la Alba Iulia pe 1 decembrie 1918 a dat un nou avânt mișcării sportive din România. Concomitent cu desăvârșirea unității administrative, politice și economice s-a înfăptuit și aceea a mișcării sportive la nivelul țării întregite.

Sășii, prin reprezentanții lor la adunarea de la Mediaș din 26 decembrie 1918, *“s-au alăturat cu inimile deschise noii lor patrii și nu siliți de împrejurări”*⁵⁸. Aceeași hotărâre au luat-o și șvabii în cadrul adunării pe care au avut-o la Timișoara pe 10 august 1919.

Cluburile sportive ale germanilor din Transilvania, Banat și Bucovina au trecut la măsuri de reorganizare sau reconstituire, având în conducerea lor și oameni politici români⁵⁹. Cu timpul cluburile s-au înmulțit, contribuind tot mai mult la dezvoltarea sportului în România Mare. Spre sfârșitul deceniului al treilea unele dintre acestea, cum ar fi *Grupul Etnic German*, vor ajunge să dețină un rol precumpănitor în anumite discipline sportive.

Sășii au urmărit cu atenție evoluția mișcării sportive la nivelul întregii țări, anexând publicațiilor lor suplimente de specialitate⁶⁰, iar cluburile au început să-și popularizeze performanțele prin mijloace proprii – amintim în acest sens unul dintre primele calendare sportive din România, „Sportskalendar des Hermannstädter Turnvereins”⁶¹.

După realizarea visului de veacuri al poporului nostru, Unirea cea Mare, cercurile diplomatice de la București s-au menținut în zona de influență a Franței, în vederea menținerii statu-quo-ului teritorial, a independenței și suveranității naționale. Ele au aderat „...fără nici un fel de rezerve la politica promovată de Franța privind ‘încercuirea’ Germaniei”, deși aceasta din urmă dorise, într-o anumită perioadă, relații apropiate cu țara noastră⁶². Ca urmare a acestei orientări s-a ajuns ca Germania – care, de altfel, nici nu avea pretenții teritoriale asupra României – să fie considerată „*dușmanul ei natural*” și să se evite „*orice act care ar fi putut duce la ameliorarea relațiilor dintre cele două țări*”⁶³. Această atitudine impusă de politica noastră externă a frânat relațiile economice cu Germania, deși aceasta se arăta în continuare interesată de extinderea lor⁶⁴. Repercusiunile s-au resimțit și asupra relațiilor culturale, științifice, sportive - în forme, ce-i drept, mai atenuate.

Legăturile sportive cu Germania s-au menținut prin tinerii români plecați la studii, prin cei sosiți în această țară să se instruiască în diferite discipline sportive ori să-și procure materialele necesare, cât și prin participarea la întrecerile organizate pe pământ german ori la întâlnirile bilaterale.

Principalii beneficiari ai legăturilor cu Germania, „țara tehnicii”, au fost sportivii de la disciplinele bazate pe complexitatea mecanismelor, pe puterea și viteza motoarelor. Moto Clubul Român a fost cooptat de *Allgemeine Deutscher Automobil Klub* la cursa *Adak-Länder Fahrten* care s-a derulat între 15 și 29 mai 1929 pe parcursul a 4.264 km în 13 etape, dintre care trei pe teritoriul României⁶⁵.

La rândul lor, „așii ghidonului” au participat, începând cu 1932, la curse de velodrom, întrecându-se și cu cicliști din Germania în adevărate ‘meciuri’, în care nu de puține ori au reușit să-i învingă⁶⁶.

În domeniul automobilismului au fost, de asemenea, contacte profitabile și rezultate remarcabile înregistrate de sportivii români. Jean Calcianu, un remarcabil automobilist, a avut la I.A.R. Brașov o lungă colaborare cu bătrânul inginer Closs, fost coleg de facultate cu celebrul Dr. Porsche. Munca lor plină de pasiune a stat la baza primelor activități de **tuning** desfășurate în România, iar rezultatele nu au întârziat să apară.

În anul 1938 celebrul campion german Hans Stuck, la volanul unui Auto-Union, a luat startul în cursa de viteză în coastă de pe Dealul Feleacului din Cluj, inclusă în Campionatul Europei. Stăpânind cu mână de maestru cei 600 de cai-putere ai bolidului său, Hans Stuck a trecut linia de sosire după 2 h 58’ – un record incredibil, valabil și astăzi și greu de ameliorat dacă ne gândim la configurația de atunci a traseului.

Un an mai târziu, în 1939, Hans Stuck (Auto-Union) și pilotul uzinei BMW, Paul Heinemann au concurat în *Marele Premiu al Bucureștilor* alături de Petre Cristea, fost câștigător al *Raliului Monte Carlo* (1936). Acesta din urmă a concurat tot pe un BMW. Cei trei ași ai volanului au făcut o cursă excelentă la finele căreia Petre Cristea, fără replică în fața bijuteriei genialului Dr. Porsche, l-a întrecut totuși pe Heinemann, cu toate că BMW-ul acestuia abia ieșise de pe porțile uzinei bavareze, special echipat pentru acest gen de întreceri⁶⁷.

Un rezultat excepțional îl va înregistra în 1939 Petre Cristea, întrecându-l pe asul german Fritz Werneck și astfel cucerind cununa de lauri în cursa "*Eifelrennen*" la Nürburgring, unde a parcurs cele 173 de viraje cu o viteză medie de 115 km/h! Recordul respectiv a rămas valabil până în 1953⁶⁸, când a fost doborât de vestitul campion britanic Stirling Moss.

Cei mai câștigați în contextul contactelor româno-germane au fost însă sportivii din aeronautică, prin cursurile sau stagiile de pregătire ori prin aparatura adusă de acolo. Un caz deosebit a fost cel al Smarandei Brăescu, a cărei dorință de a face salturi cu parașuta îi fusese respinsă în țară. A fost primită, în schimb, cu înțelegere și căldură binevoitoare la Casa Schroder, marea uzină de avioane din Berlin. A ocrotit-o cu dragoste maternă însăși doamna Heinecke, soția inventatorului parașutei (pe care l-a cunoscut la un miting aviatic unde i-a promis ajutorul său). Susținută și încurajată de șefii săi, Smaranda Brăescu a sărit de la 600 de metri la Staaken, pe unul din cele mai mari aerodromuri ale lumii, pe data de 5 iulie 1928⁶⁹. Performanța, fără să fie deosebită, i-a asigurat însă acordarea brevetului și clasificarea ei ca a patra parașutistă din Europa. În scurtă vreme, pentru Smaranda Brăescu "orizonturile" au devenit tot mai largi, iar bolta cerească tot mai înaltă, atât ca parașutistă cât și ca pilot. La 28 octombrie 1931 a sărit de la 6000 de metri pe Bărăgan, iar la 19 mai 1932 va încerca, la Sacramento, să doboare recordul de altitudine al bărbaților, sărind de la 7233 de metri – tentativă încununată de succes, de altfel⁷⁰.

Condiții fructuoase de pregătire în Germania au avut și planoriștii. Pe 1 iulie 1928, la Catow, Valentin Popescu trăia experiența primelor evoluții pe un planor-școală. După un stagiul susținut de cinci ani obținea, pe 15 septembrie 1933, "*calificarea de instructor de zbor pentru toate metodele de lansare, fiind primul român căruia forul internațional de specialitate i-a acordat acest drept*"⁷¹.

Începând cu anii 1930 piloții români au început să ia calea aerului spre Germania. Între anii 1930 – 1932 Ioana Cantacuzino, prima femeie directoare a unei școli de pilotaj, a adus în zbor din Germania mai multe avioane pentru instituția pe care o conducea⁷², iar pe 27 iulie 1930 Romeo Popescu termina învingător marele raid aerian Dortmund – București⁷³.

Nivelul tehnic ridicat al aparatelor de zbor germane și calitățile piloților români se vor face remarcate de la an la an prin performanțe notabile. Pe 2 iulie 1932, Ion Cociașu și Gheorghe Grozea evoluau la Băneasa pe un avion KLEMM-

25, dotat cu motor DAIMLER. Rezultatul a fost stabilirea unui record mondial de durată pe circuit închis la aparate din categoria a II-a⁷⁴. În același an, pe un MESSERSCHMIDT-35 dotat cu flotoare, Gheorghe Grozea și Mihai Pantazi au înregistrat un record mondial la durată de zbor pentru hidroavioane ușoare, obținând un timp de 12 ore, 2 minute și 5 secunde⁷⁵.

Cu aparate germane sau de producție românească sub licență, ca MESSERSCHMIDT-ICAR, piloții români s-au încumetat în temerarele raiduri aeriene care i-au purtat, pe aripile românești cu tricolor, în cele mai îndepărtate puncte ale planetei: Saigon, Bombay, Capetown...⁷⁶

Prielnice sportivilor români s-au dovedit a fi nu numai piste de asfalt ale aerodromurilor germane ori ale curselor de automobilism, ci și cele înghețate din Alpii Bavariei. Vorbim aici despre boberii noștri, care s-au remarcat ca adversari redutabili. La campionatele mondiale de bob desfășurate la Schreiberhau pe 18 – 19 februarie 1933, Alexandru Papană reușește să achiziționeze bobul unui concurent american, Thomson – pe care, în treacăt fie spus, și-l doreau și concurenții germani. Cu acesta a obținut victoria alături de Dumitru Hubert, rectificând cu șase zecimi recordul pistei. La aceeași competiție locul al VI-lea a fost adjudecat de un alt echipaj românesc, tandemul Alexandru Frim – Dumitru Zana⁷⁷. Distanța lor față de podium se datorează în bună măsură bobului de lemn pe care au concurat – cu mult mai lent, firește, decât produsele performante ale firmei “Feierabend”, de curând aruncate în luptă.

Un alt rezultat important a fost înregistrat la Campionatele Mondiale de la Garmisch-Partenkirchen din 27 – 28 ianuarie, când echipajul de bob-patru persoane condus de E. Anghelescu a cucerit locul al II-lea⁷⁸.

În contextul tematic al survolului nostru nu putem să nu menționăm că, dintre jocurile sportive devenite tradiționale în România, handbalul a fost preluat din Germania. El a fost introdus printre elevii sibieni de profesorul Wilhelm Binder care, în 1921, asistasă în Berlin la debutul oficial al handbalului internațional⁷⁹. Potrivit unei știri din “Sibienbürgischer deutsches Tageblatt”, primul meci demonstrativ a avut loc pe data de 2 mai 1922 și, după cum vom vedea, s-a dovedit de bun augur.

Doisprezece ani mai târziu, în 1934, S.G. Sibiu se aventurează în primul turneu internațional întreprins de vreo echipă românească de handbal. Sigur, trebuia să se întâmple și asta; numai că băieții au depășit așteptările, onorându-și “botezul” cu nici mai mult nici mai puțin de șase victorii în Cehoslovacia și o victorie plus un rezultat de egalitate din cinci partide disputate în Germania! Anul următor a fost rândul unei selecționate studențești din München să vină în România, inaugurând și în acest sport deplasările bilaterale⁸⁰.

În același context al relațiilor sportive bilaterale româno-germane înregistrăm o altă premieră, în 1923, în rugby de data aceasta. Este vorba despre deplasarea în țara noastră a formației *Ruder Gesellschaft Heidelberg*, care a depășit cu 9-3 o combinată T.C.R. – *Stadiul Român* și a terminat la un scor alb cu *Sportul*

*Studentesc*⁸¹. În decursul aceluiași an, 1923, o selecționată din București a obținut în Germania un răsunător 17-0 cu *A.S. Leipzig*, un amical 3-3 cu *Frankfurt* și un meritoriu 12-5 cu *R.G. Heidelberg*⁸².

Deplasarea echipei germane în România era un răspuns la o vizită anterioară a selecționatei de rugby din cadrul *Tenis Clubului Român* în noiembrie 1920. Rugbyștii români realizaseră atunci 3-3 cu *Berliner Rugby Club* și pierduseră cu 3-6 în fața selecționatei Berlinului⁸³.

În fotbal, reprezentativa României a înregistrat rezultate contradictorii: victoria categorică (5-1) în fața unei selecționate zonale, *Germania Baltică*, în 1931, a fost urmată patru ani mai târziu de o înfrângere (2-4) la Erfurt, în confruntarea cu echipa națională⁸⁴.

Boxul românesc a făcut și el cunoștință cu cel german, la nivel de campioni. Pe 15 aprilie 1928, la Berlin, campionul României Umberto Lancia este declarat învingător în fața lui Otto Griesse, omologul său german, iar pe 31 ianuarie 1930 noul deținător al titlului la toate categoriile în România îl depășea pe germanul Roederstein⁸⁵.

În vederea pregătirii lor pentru Jocurile Olimpice de la Berlin, călăreții români au participat la marile concursuri organizate în Germania, obținând rezultate remarcabile⁸⁶.

Relațiile sportive româno-germane s-au manifestat, în general, în toate disciplinele - chiar în unele mai puțin răspândite, cum este jocul de bridge. Acesta a fost reprezentat de sportivii noștri la concursuri, cum a fost cazul studentului Aurel Hossu care a ocupat locul III la Baden-Baden în 5 mai 1934 și locul I la turneul din Karlsruhe pe 8 decembrie 1935.

Evenimentele care aveau să polarizeze cel mai mult interesul cercurilor sportive din România au fost cele două olimpiade, de iarnă și de vară, organizate în 1936 în Germania. Acestea se așteau pe fundalul unei situații internaționale care se anunța a fi departe de atmosfera de destindere propice unor astfel de evenimente, altminteri considerate cele mai mari sărbători pentru întreaga omenire.

Încă din 1935, Anglia deja făcuse unele concesii pretențiilor revizioniste ale Germaniei, dându-și acordul naval. Pe de altă parte, prin pactul încheiat cu Uniunea Sovietică, Franța nu a făcut decât să sporească gradul de irascibilitate în cercurile politice și diplomatice ale celui de-al III-lea Reich, care vedeau în respectivul tratat "*o violare a acordului de la Locarno*"⁸⁷. Statul-major francez trimisese repetate note la Quai d'Orsay, avertizând că ratificarea pactului ar duce la ocuparea, de către Hitler, a zonei demilitarizate din Germania.

Într-adevăr, desconsiderarea avertismentelor a atras după sine consecințele grave ale crizei renane. Hitler a profitat de atitudinea echivocă a Angliei care îi răspundea Franței "*cu aceeași monedă cu care aceasta i-a plătit în chestiunea italiană*"⁸⁸ și a dispus pătrunderea în Renania. În calculele sale a ținut seamă și de Jocurile Olimpice de iarnă de la Garmisch-Partenkirchen, deoarece "*intenția sa de a*

ocupa Renania fără preaviz și fără tratative” a fost comunicată generalului Blomberg a doua zi după ce flacăra olimpică fusese aprinsă în decorul sărbătorește al încântătoarei stațiuni bavareze.

Din nefericire pentru întreaga omenire, Hitler a contrazis binecunoscutul dicton care spune că ‘nimeni nu e profet în țara lui’. “*E chiar inutil să dați muniții soldaților*”, a dispus el cu cinism, “*fiindcă nu vor avea de tras nici un singur glonte*”⁸⁹. Profitând de faptul că “*Franța este în plină perioadă electorală, divizată, sfâșiată de lupta dintre partide*” și în egală măsură mizând pe pasivitatea Angliei, Hitler și-a atins scopul: trupele germane au pătruns în Renania, infanteria “*neprimind nici un cartuș, artileria nici un obuz!*”⁹⁰. Sumbă împlineire, un rictus pe obrazul istoriei.

Atât criza renană, cât și planul de pace propus de Germania guvernului britanic au stat în atenția cercurilor diplomatice românești. La a nouăzeci și una sesiune a Consiliului Societății Națiunilor desfășurată în Lancaster House din Londra, în fața tabloului cu regele decapitat de revoluția engleză, Nicolae Titulescu a atras atenția că mulți diplomați își vor pierde capetele în fața unei probleme atât de grave. De asemenea, Nicolae Petrescu Comnen, ministrul României la Berlin, a făcut un apel la luciditate spre a se depăși gravitatea situației.

Analizând propaganda nazistă din prima jumătate a anului 1936, Nicolae Petrescu Comnen insista asupra importanței acordate sporturilor, în contextul celor două Olimpiade: cea din iarnă, organizată la Garmisch-Partenkirchen, și cea de vară care urma să se desfășoare la Berlin. Nici expoziția automobilistică nu a scăpat atenției sale⁹¹. Marele diplomat arăta cum, la umbra acestor evenimente onorate de mii și mii de spectatori a căror simpatie trebuia neapărat captată, Germania urmărea adeziunea opiniei publice mondiale.

Forurile organizatoare au stabilit numeroase contacte, atât cu cercurile diplomatice din Germania cât și cu cele sportive din diferite țări. Consulul german la București a participat la ședința Comitetului Olimpic Român din 6 iunie, când s-a stabilit componența delegației române pentru manifestările de la Berlin⁹². Lui Nicolae Petrescu Comnen, în semn de recunoaștere a serviciilor aduse Jocurilor Olimpice, i s-a conferit *Crucea Olimpică* prima clasă⁹³.

La “Olimpiada Albă” participarea românească a fost mai numeroasă ca oricând, deși rezultatele au fost nesatisfăcătoare⁹⁴. La Jocurile Olimpice din vară, sportivilor înscriși în competiții li s-au adăugat “*grupuri de elevi, studenți, dansatori, coriști...*”⁹⁵, însumând un lot de peste o sută de participanți.

Adjudecându-și locul II la călărie și locul V la handbal și lupte greco-romane, delegația României a acumulat nouă puncte, ocupând poziția 27 între cele 37 de națiuni participante⁹⁶. O bună impresie a lăsat luptătorul Iosif Tojar, mai ales că luptătorii români erau la prima lor participare olimpică. Demn de menționat este și trăgătorul Ionescu-Călinești, ale cărui 293 de puncte acumulate la armă calibru redus, în condițiile unei dotări tehnice precare, l-au plasat totuși la șapte puncte

distanță de campionul olimpic⁹⁷. Adevărata revelație a reprezentat-o însă evoluția lui Henri Rang în "*Premiul Națiunilor*" la călărie, care încheia cele 142 de probe ale Jocurilor Olimpice. În acest concurs Henri Rang i-a înfruntat pe faimoșii călăreți germani Kurt Hasse, Marten von Barenkow și Heinz Brandt, ale căror nume și palmares sugerau 'cavalcada walkiriilor'. Evoluția lui Henri Rang a impresionat uriașa asistență de 130.000 de spectatori; în cele din urmă însă, după un baraj disputat cu înverșunare, a fost depășit de Kurt Hasse care a realizat un timp mai bun⁹⁸. Excelentul călăreț român și-a luat revanșa în fața competitorilor germani câteva zile mai târziu, în "*sanctuarul de la Aachen*"⁹⁹, care reunea marca majoritate a concurenților de la Jocurile Olimpice. Pe lângă "*Marele Premiu al Orașului Aachen*", Henri Rang a mai câștigat și proba de înălțime cu același armasar, *Delfts*, iar la "*Premiul Armatelor Străine*" C. Apostol și-a adjudecat primele două locuri cu *Idila* și *Bucurie*. Și dacă Byron remarcase cândva că "destinul își schimbă uneori caii", la Aachen el s-a arătat favorabil sportivilor români, iar succesele lor la marile concursuri din Germania au continuat și în anii următori¹⁰⁰.

Tot la Berlin, în vara anului 1936, în concursul de acrobație aeriană considerat campionat mondial, Alexandru Papană, cel mai tânăr concurent al competiției, a evoluat pe un aparat BÜCKER JUNGMEISTER. Deși s-a clasat numai pe locul al XIII-lea, el a cucerit întreaga asistență și a primit premiul de popularitate, iar celebrul aviator american Lindberg a declarat admirativ că îi prevede "*un mare viitor*"¹⁰¹. Aeroclubul Germaniei l-a primit în rândurile sale înmânându-i *Insigna de Aur*¹⁰².

În toamna anului 1936, Adolf Hitler îi cerea României să nu adopte o atitudine și o politică ostilă Germaniei și să dezvolte relațiile economice cu aceasta, în schimbul sprijinului împotriva pretențiilor revizioniste ale Ungariei. Declarațiile Führerului, mai mult sau mai puțin sincere, nu au avut ecou la București.

Relațiile sportive româno-germane s-au menținut totuși în nota obișnuită, reprezentanții României participând în continuare la mari competiții organizate în Germania, precum și la întâlniri bilaterale, ori întrecându-se cu sportivii germani acasă, în România.

Handbaliștii români veniți la München la primul campionat mondial din iulie 1938 s-au clasat, ca și la Jocurile Olimpice, tot pe locul al V-lea din 14 echipe participante¹⁰³.

Fotbaliștii germani s-au deplasat la București în luna septembrie a aceluiași an, întrecând cu 4-1 naționala României¹⁰⁴.

Atleții români și-au încercat și ei forțele cu cei germani pe 29-30 iulie 1939 la Klagenfurt, unde au fost depășiiți de gazdele lor la un scor sever (108 la 55 de puncte)¹⁰⁵.

Sportivii români au avut în continuare posibilitatea să-și îmbogățească cunoștințele în diferite discipline. Impătimiții escaladei au putut frecventa cursurile

de alpinism de la Stripsenjochaus, cu aplicații pe stâncile masivului Wilder Paiser. La scurt timp după absolvirea cursurilor din Germania, alpiniștii români inaugurară la Bușteni prima școală de tehnică alpină din România, în august 1938¹⁰⁶.

De-a lungul anului 1939 relațiile internaționale s-au depreciat grav, ajungându-se la declanșarea celei de-a doua mari conflagrații mondiale. Prinsă în vârtoarea unor evenimente copleșitoare, România a rămas fidelă aliaților săi tradiționali, în condițiile în care Franța și Marea Britanie se arătau tot mai conciliante față de Cel de-al Treilea Reich.

În raport cu Germania, atitudinea României a fost echivocă: la 23 martie 1939 se încheie un tratat economic când armata germană se afla la granița de nord a țării, iar în aprilie primea garanțiile anglo-franceze. Acestea, deși nu prevedeau propuneri concrete de ajutor militar, nu au făcut decât să-l irite pe Hitler, care considera că guvernul de la București continuă să socotească Cel de-al Treilea Reich stat agresor¹⁰⁷. Ajutorul acordat de guvernul României autorităților civile și militare, populației poloneze refugiate pe teritoriul țării noastre a tensionat și mai mult relațiile dintre Berlin și București, regimul nazist mergând până la folosirea agenturii sale legionare în suprimarea premierului român.

Pericolul izolării, care amenința România în urma acordului de complicitate semnat de cele două mari puteri totalitare la 23 august 1939, împărțirea Poloniei de către acestea și evoluția *“războiului ciudat”* l-au făcut pe Carol al II-lea să înțeleagă că *“nu mai putea practica o politică antigermană”*¹⁰⁸. Din necesitatea de a evita riscul unei izolări accentuate guvernul de la București a început, încă din toamna anului 1939, să caute posibilități de a stabili noi legături cu Germania.

Primele contacte au fost luate în domeniul sportului, inițiativa aparținând Comitetului Olimpic Român. Cu ocazia unei partide de fotbal între selecționata Bucureștiului și cea a Berlinului, C.O.R. l-a invitat ca oaspete de onoare pe *Reichssportführer*-ul Hans von Tschammer und Osten. Vizita conducătorului sportului german s-a desfășurat în zilele de 17 – 20 noiembrie 1939, după un program bogat în activități cu caracter diplomatic și sportiv¹⁰⁹. Din delegație au mai făcut parte Karl Diem, secretarul Comitetului Olimpic German și director al Institutului Olimpic, precum și alți doi specialiști, Reichel și Keser.

În presa română de profil *“conducătorul”* era prezentat drept *“organizatorul modern al sportului german și creatorul acelei splendide generații de sportivi și campioni care au constituit revelația tuturor reuniunilor internaționale din ultimii opt ani”*¹¹⁰. Elogii i s-au adus și lui Karl Diem: *“...un mare organizator dublat de un spirit sportiv de mare anvergură”*¹¹¹, subliniindu-se în special meritele pentru Jocurile Olimpice.

Vizita delegației germane s-a voit a fi un gest de mulțumire pentru participarea României la Jocurile Olimpice de la Berlin cu un lot, dacă nu *“puternic”*, cum îl aprecia oficialul german, în orice caz numeros pentru posibilitățile de care dispunea atunci țara noastră. De fapt, după cum reieșea și din

declarațiile făcute presei de către cei doi demnitari germani, scopul vizitei avea un caracter propagandistic evident. Lotul fotbalistilor germani venit la București trebuia să demonstreze că *“Germania este în stare de a trimite în timp de război o echipă atât de viguroasă fizicește”*¹¹². Ea era considerată *“expresia forței germane, a forței oțelite care a devenit proprie tineretului german”* și reprezenta *“rezultatul marii reorganizări sportive, care s-a făcut din îndemnul Führerului și la care au participat și acele forțe câștigate prin contactul sportiv cu țările amice”*¹¹³.

Deplasarea ierarhului sportului german a urmărit întărirea legăturilor cu România în vederea unor colaborări viitoare. Germania avea nevoie de sprijinul cât mai multor țări pentru a-și valorifica proiectele, având în vedere poziția sa delicată pe eșichierul internațional în condițiile războiului declanșat. În acest sens, în discuțiile de la București a fost amintită hotărârea unanimă luată - în mod surprinzător - la Londra, în 1939, de Comitetul Olimpic Internațional, de a se încredința Germaniei organizarea celei de-a V-a ediții a Jocurilor Olimpice de Iarnă în februarie 1940, la Garmisch-Partenkirchen¹¹⁴.

La jumătatea lunii noiembrie pregătirile ajunseseră în faza finală; însă, după cum recunoștea însuși conducătorul sportului german, exista o hotărâre *“justă”*, potrivit căreia jocurile olimpice nu se puteau disputa decât dacă țara gazdă se află în stare de pace. De vreme ce războiul urma să continue, Germania intenționa să organizeze în locul Olimpiadei Albe *“o serbare sportivă cu concursul națiunilor amice”*¹¹⁵. *“În sport nu există neutralitate, există numai prietenie”*, declara el mai departe, iar vizita sa la București o aprecia drept *“expresia unei asemenea prietenii”*¹¹⁶; în concluzie, se spera în participarea unui lot din România la *“serbările sportive”* de la Garmisch-Partenkirchen.

Comitetul Olimpic Român a oferit un banchet la Casa Capșa în onoarea oaspeților germani. Aici, Reichssportführerului von Tschammer und Osten i-a fost decernată Insigna de Onoare a Uniunii Federațiilor Sportive Clasa I, iar lui Karl Diem Clasa a II-a¹¹⁷. A doua zi, studențele și studenții de la A.N.E.F. au susținut o *“strălucită demonstrație”* de gimnastică încheiată cu dansuri populare românești¹¹⁸. La scurt timp, Reichssportführerul a fost primit de M.S. Regele Carol al II-lea, cu care s-a întreținut vreme îndelungată despre problemele sportului și realizările olimpice¹¹⁹.

În dimineața zilei de 19 noiembrie a avut loc o demonstrație organizată de Societatea Germană de Gimnastică și Sport, iar după-amiază s-a desfășurat pe stadionul A.N.E.F. partida de fotbal dintre echipele orașelor Berlin și București. Întâlnirea era așteptată cu un real interes de către oficialii germani, care recunoșteau valoarea jucătorilor români¹²⁰. Aprecierile au fost confirmate de selecționata bucureșteană, care a învins echipa Berlinului cu toate că aceasta, din punct de vedere tactic, *“aplicând metoda W.M. a jucat admirabil”*(!)¹²¹. Vizita s-a încheiat printr-o vizită la Rafinăria Brazi, Centrul Strejăresc de la Breaza și Castelul Peleş¹²². Delegația germană a plecat cu o impresie pozitivă asupra mișcării sportive

din România, al cărei potențial a fost chiar supraapreciat. Karl Diem a considerat că țara noastră ar fi fost mai nimerită pentru a organiza Jocurile Olimpice, în locul Finlandei, care își depusese candidatura pentru următoarea ediție, iar dacă Comitetul Olimpic Român ar fi făcut o solicitare în acest sens Germania i-ar fi sprijinit fără rezerve cererea¹²³. În opinia lor, România trebuia să devină mai mult decât o țară neutră - și anume, una prietenă, în care se puneau speranțe de colaborare.

Contactele sportive au continuat și anii următori.¹²⁴ Din punct de vedere diplomatic, însă, România nu a primit nici un fel de sprijin. Dimpotrivă, Germania și-a dat acordul ca Uniunea Sovietică să ocupe Basarabia, iar Hitler l-a avertizat pe regele Carol al II-lea de riscul distrugerii țării dacă nu va ceda teritorii în favoarea Ungariei și Bulgariei¹²⁵.

Rupturile teritoriale la care a fost supusă România în anul nefast 1940 i-au diminuat potențialul uman și material¹²⁶. Situația nou creată se repercuta negativ și asupra mișcării sportive, care pierdea toate centrele importante din nord-vestul Transilvaniei. De aportul acestora urma să beneficieze Ungaria - așa cum s-a întâmplat în 1943, când C.A. Oradea a devenit campioana acestei țări la fotbal¹²⁷.

În ciuda diminuărilor de potențial însă, mișcarea sportivă din România și-a menținut amploarea.

Prin capitulara Franței, dezmembrarea Micii Antante și a Înțelegerii Balcanice - sistemul de alianțe în care era integrată și România - s-a destrămat. În atare condiții, pentru a evita noi riscuri și în speranța unei eventuale recuperări a teritoriilor pierdute, acesteia din urmă nu-i mai rămânea decât o reorientare către Germania¹²⁸. Din aceste considerente mișcarea sportivă din România, la rândul său, își derula programul cu preponderență în cadrul unor întâlniri cu echipe din Germania sau din țările aliate acesteia.

Între 18 și 24 februarie 1941, la "*Săptămâna Sportului de Iarnă*" de la Garmisch-Partenkirchen, selecționata de hochei a României a ocupat locul al VI-lea¹²⁹, iar la 1 iunie în același an, reprezentativa de fotbal a Germaniei a depășit cu 4-1 echipa națională a României, la București.¹³⁰ Nici partida de box de la Viena, din 31 mai, între Lucian Popescu și Ernst Weiss nu s-a desfășurat sub auspicii favorabile reprezentantului nostru, care a pierdut titlul continental la categoria până¹³¹.

În timpul războiului de reîntregire a neamului din 1916-1918 mișcarea sportivă din România își încetase activitatea. O dovadă a evoluției sportului organizat în țara noastră este și faptul că acest lucru nu s-a mai repetat după ce, la 22 iunie 1941, armata română a pornit campania de eliberare a teritoriilor aflate sub ocupație sovietică. Așadar, consistența pe care o căpătase sportul românesc i-a asigurat continuitatea în condițiile unui nou șoc istoric, comparabil cu acela care îi frânsese aripile cu două decenii și jumătate în urmă. Această stare de fapt a fost ignorată în perioada comunistă, când accentul era pus pe situația grea a maselor ca

urmare a războiului și pe "larga" mișcare de rezistență împotriva unui război pe care părinții noștri l-au considerat sfânt în adâncul sufletului lor¹³².

Intrarea României în război nu a întrerupt nici activitatea urbanistică și edilitară - unde s-au realizat lucrări de amploare cu caracter economic și social -, nici știința și cultura - în cadrul cărora au continuat schimburile de experiență la nivel de specialiști și artiști - și nici mișcarea sportivă¹³³. Aceasta din urmă a stat în atenția forurilor conducătoare nu numai pentru că educația fizică era menită să fortifice tineretul chemat să apere cu arma în mână interesele țării, ci și ca mijlocul de propagandă cel mai agreat și cel mai eficient. Semnificativ în acest sens este aplul adresat sportivilor de către conducătorul lor, locotenent-colonelul Constantin Medeleanu:

"Sportivi!

Războiul dreptății și onoarei românești este în toi.

Astăzi, mai mult ca oricând, Patria are nevoie de feciori vâjnoși la trup și cu suflete tari.

Activitatea sportivă asigură sănătatea trupestă și sufletească și deci trebuie continuată.

Sportivi, oțeliți-vă în clipele voastre libere pentru a fi cei mai îndrăzneți în luptă și cei mai productivi în muncă.

*Voi aveți datoria faptelor în plin, oricând și oriunde Patria v-o cere"*¹³⁴.

Ca urmare a condițiilor impuse de război, mișcarea sportivă din țara noastră a suferit, totuși, unele restructurări atât din punct de vedere organizatoric, cât și al calendarului și al formelor de desfășurare a competițiilor la diferite ramuri sau discipline. Unele campionate naționale s-au desfășurat sub alte formule, cum ar fi "cupele de război" - devenite cele mai importante competiții dintre cele nou create. Amintim, de asemenea, campionatele regionale și alte întreceri speciale precum Circuitul "16 Octombrie", în amintirea victoriei românești de la Odessa¹³⁵.

Între diversele discipline sportive, de o atenție deosebită s-au bucurat atletismul și fotbalul. Acesta din urmă "...trecea printr-un moment de vârf al crizei sale, aflându-se în punctul culminant de tranziție de la amatorism la profesionalism, când marile echipe erau obsedate de nesiguranța viitorului"¹³⁶. Pentru a face față noilor condiții s-a organizat, ca formulă de tranziție, Campionatul de Război, la care s-a adăugat "Cupa Eroilor" pentru divizionarele "B". Potențialul echipei naționale urma a fi testat prin întâlniri cu adversari din țările vecine sau membre ale Axei¹³⁷. O partidă amicală de fotbal între Germania și România s-a desfășurat pe 16 august 1942 la Beuthen¹³⁸, gazdele adjudecându-și victoria la un scor fără comentarii, 7-0.

Legăturile atletismului românesc cu cel german s-au cristalizat atât la nivelul contactelor cu specialiștii și partenerii, cât și prin procurarea materialelor necesare. Astfel, din totalul cheltuielilor de 1.412.716 lei ale Federației Române de Atletism înregistrate între 1 mai 1941 și 31 martie 1942, suma de 556.300 lei a reprezentat contravaloarea materialelor aduse din Germania; 450.673 lei au fost cheltuiți pentru organizarea întrecerii din 21-22 iunie 1941 dintre atleții români și cei germani la București, iar alți 417.000 lei au susținut deplasările în Germania și Slovacia¹³⁹.

Întrecerea atletică din 21-22 iunie 1941 a constituit un eveniment îndelung așteptat, a cărui importanță a fost subliniată în presa de specialitate atât din România cât și din Germania. Concursul organizat *"...cu participarea celei mai redutabile formații continentale, într-o vreme când foarte puțini erau aceia care credeau în împlinirea unui vis pe care-l așteptau ani de-arândul"*¹⁴⁰ a fost considerat *"un adevărat tur de forță"*, o reușită deplină a Federației Române de Atletism¹⁴¹. Meritul era pe măsura eforturilor considerabile făcute de sportivii oaspeți și subliniate într-un reportaj, *4000 de kilometri în patru zile – Startul fulger de la București*, publicat de Ernest Bauer în revista *"Der Leicht-Athlet"*¹⁴². Potrivit informațiilor furnizate, *"echipa a sosit la București în două etape, prima cu o oră înainte de începerea concursului, iar a doua în ziua următoare"*¹⁴³, în toiu evenimentelor și al entuziasmului provocat de proclamarea *"războiului sfânt"*¹⁴⁴.

Eforturile sportivilor germani au fost răsplătite deoarece, *"în ciuda împrejurărilor de la București, au asistat în cele două zile peste 13.000 de spectatori care s-au dovedit nu numai pricepuți, dar care au 'trăit' concursurile plini de temperament"*¹⁴⁵. Întâlnirea s-a încheiat cu victoria oaspeților, punctajul final fiind 100 – 63.

Rezultatele pe probe au fost următoarele¹⁴⁶:

100 m.		800 m.	
Bönecké	G 10.7	Kaindl	G 1.58.1
Moina	R 10.8	Mehlhose	G 1.59.0
Harbig	G 11.0	Tâlmăciu	R 1.59.3
Zenide	R 11.1	Lissai	R 2.05.9

200 m.		1500 m.	
Müller	G 22.3	Scidenschnur	G 4.03.0
Bönecké	G 22.5	Raff	G 4.04.5
Zenide	R 23.0	Tâlmăciu	R 4.10.6
Liess	R 23.5	Cristea	R 4.16.0

400 m.		5000 m.	
Harbig	G 49.4	Adams	G 15.06.7
Fehrman	G 50.4	Eitel	G 15.11.11
Liess..	R 52.8	Cristea	R 15.18.2
Ludu	R 53.5	Ioniță	R 16.38.8

100 m.g.		greutate	
Zepernick	G 15.8	Gurău	R 14.62
Stelorian	R 16.4	Schuleri	R 14.33
Negru	R 16.5	Blask	G 14.03
Glötzner	G 17.0	Wotapek	G 13.98

înălțime		disc	
Schlegel	G 1.75	Wotapek	G 47.19
Trușilă	R 1.75	Blask	G 44.60
Flagberger	G 1.70	Havalet	R 43.64
Yost	R 1.65	Schuler	R 41.58

lungime		suliță	
Luther	G 7.05	Wenzel	G 65.92
Albert	G 6.78	Bucher	G 58.71
Ionescu	R 6.59	Hausladen	R 53.58
Stoichițescu	R 6.49	Vămanu	R 47.05

triplu		ciocan	
Mahnert	G 14.42	Blask	G 53.28
Calistrat	R 14.32	Storch	G 52.81
Müller	G 13.72	Catona	R 41.18
Bucher	G 13.05	Forgaci	R 38.77

prăjină		4x100	
Haunzwickel	G 4.00	România	43.1
Glötzner	G 3.90	(Germania descalificată)	
Baciu	R 3.40		
Dragomir	R 3.40		

4x400	
Germania	3.23.5
România	3.36.4

În cadrul concursului athletic din 21 – 22 iunie 1941 a avut loc și prima întrecere internațională de marș deoarece, la cererea președintelui Federației Române de Atletism, echipa Germaniei a inclus și doi mărșăluitori. Victoria a aparținut sportivilor germani, clasamentul final fiind următorul:

- Herman Schmidt.....23'12"
- Herman Gritner.....23'22"
- Vasile Firea.....25'27"
- Vasile Teodosiu.....25'38"
- Mihail Iorgulescu.....25'57"¹⁴⁷

Deși rezultatele sportivilor noștri au fost inferioare celor obținute de partenerii lor de întrecere, specialiștii germani au considerat performanțele lui Ion Moina, Dumitru Tâlmăciu și recordul lui Dinu Cristea drept dovezi ale unui real progres în atletismul românesc¹⁴⁸. Dincolo de raportul final al rezultatelor, prin participarea unor sportivi și antrenori de renume mondial ca Gerschler, Engelhard, Weiman, concursul a fost apreciat ca *“un minunat prilej de învățatură”* pentru atleții români, care au avut ocazia să primească răspunsuri competente la diferite *“întrebări privind antrenamentul, tactica, stilul, alimentația, igiena”*¹⁴⁹.

La următoarea confruntare athletică dintre Germania și România, disputată pe 16 august 1942 la Breslau, Germania a obținut 86 de puncte, iar România 48. Rezultatele pe probe au fost următoarele¹⁵⁰:

100 m. plat		200 m. plat	
Licha	G 10.6	Mellerowicz	G 21.5
Moina	R 11.0	Moina	R 22.0
Zenide	R 12.1	Uetz	G 22.5
Zenide	R 22.8		

400 m. plat		800 m. plat	
Homburg	G 50.3	Seibert	G 1.58.0
Fromme	G 51.4	Tâlmăciu	R 1.58.8
Ludu	R 51.9	Pandrea	R 2.03.0
Dejenaru	R 52.1		

1500 m. plat		5000 m. plat	
Rank	G 3.58.5	Seidenschnur	G 15.11.0
Körting	G 4.01.8	Eitel	G 15.24.2
Tâlmăciu	R 4.41.5	Radu Ioniță	R 15.59.2
Pandrea	R 4.41.7	Dinu Cristea	R 16.18.6

110 m. garduri		înălțime	
Kumpmann	G 15.5	Langhoff	G 1.90
Ludu	R 16.2	Böhmer	G 1.85
Haferkamp	G 16.6	Nistor	R 1.70
Dumitrescu	R 16.7	Dumitrescu	R 1.65

Lungime		prăjină	
Wagemanns	G 7.32	Glötzner	G 3.90
Schwenke	G 6.85	Stührk	G 3.80
Nistor	R 6.53	Baciu	R 3.40
Moina	R 6.13	Dumitrescu	R 3.20

greutate		disc	
Bongen	G 14.67	Wotapek	G 49.30
Luh	G 14.56	Rosendahl	G 45.39
Gurău	G 14.18	Havaleț	R 42.51
Rădășan	R 12.42	Rădășan	R 40.63

4x100 m. ștafetă	
Germania (Licha-Mellerowicz-Schmidt-Uetz)	42.6
România (Mitănescu-Dejenaru-Zenide-Moina)	42.6

4x400 m. ștafetă	
Germania (Fromme-Homburg-Schmidt-Seibert)	3.26
România (Mitrănescu-Zenide-Dejenaru-Ludu)	3.41.8

Experiența acumulată prin contactele cu atleții și antrenorii germani s-a resimțit benefic în palmaresul sportivilor noștri: în zilele de 22 – 23 august 1942 România a reușit să întrecă Slovacia, înregistrând prima victorie internațională¹⁵¹, urmată de o alta obținută un an mai târziu la București, asupra Croației¹⁵².

Atleții germani au avut și participări individuale la concursurile din România. Pe 20 septembrie 1942, la Craiova, ei au câștigat 7 din cele 8 probe la care au participat¹⁵³, iar o săptămână mai târziu¹⁵⁴, la Brașov, tot ei și-au adjudecat 7 probe din 11.

O contribuție majoră la dezvoltarea atletismului din România a adus-o Grupul Etnic German. Acesta a avut cluburi de atletism mai ales în orașele Transilvaniei și Banatului, care s-au dovedit deosebit de puternice atât la probele masculine, cât și la cele feminine¹⁵⁵.

Cu toate dificultățile impuse de participarea României la război, atletismul a făcut reale progrese. În iulie 1944, când situația militară a României se anunța deosebit de grea, Virgil Ioan, unul dintre liderii mișcării sportive de la noi din țară, făcea următoarea retrospectivă:

“Privind în urmă, constat cu mulțumire că munca noastră și a celor ce m-au susținut nu a fost zadarnică.

Cu tot războiul greu – cu toate restricțiunile impuse – atletismul a avut în anii 1941, 1942 și 1943 mari satisfacții.

*Prin concursurile organizate în Capitală și în țară, prin cursurile de inițiere și antrenamente sub conducerea unor mari specialiști germani (Dr. Weimann, Engelhard și I. Waitzer) și prin marile întâlniri internaționale din țară și străinătate – atletismul românesc s-a afirmat puternic. (...) Numărul atleților a crescut aproape 100% în ultimii trei ani. F.R.A-ul și-a îmbogățit inventarul posedând astăzi echipamente complete pentru 25 de atleți – așa încât echipa națională se poate prezenta pe teren într-o ținută demnă și distinsă”*¹⁵⁶.

Sub aspectul instruirii și întrecerilor, contacte cu sportivii germani au fost întreținute și la alte discipline. În februarie 1942, echipa Hochei Club Juventus București, pornită într-un turneu prelungit prin Slovaecia și Elveția, a evoluat și în Germania. Spre sfârșitul aceluiași an un grup de profesori de educație fizică au participat la cursuri de tir în Germania, iar în iulie 1943 antrenorul Weitzer a condus la București un instructaj sportiv pentru cadrele din învățământ.¹⁵⁷ Ultima vizită la București a unui înalt demnitar german din lumca sportului a fost efectuată de Dr. Karl Diem care, în februarie 1943, revenea pentru a doua oară în România, la un interval de numai trei ani¹⁵⁸.

Dacă în primul război mondial sportul românesc a fost inhibat de priorități militare vreme de patru ani, în cel de-al doilea putem constata o continuitate, datorată în primul rând faptului că spațiul românesc nu a fost teatru de operații militare pînă către sfârșitul războiului și în al doilea rând consistenței organizatorice și popularității în continuă creștere de care se bucura sportul. Activitatea sportivă din România s-a desfășurat și în prima jumătate a anului 1944. Deși frontul se apropia dramatic de granițele țării, derby-ul de primăvară de la București a cunoscut un mare succes, cu ecou în străinătate: datorită bombardamentelor anglo-americane

asupra capitalei, evenimentul a fost comparat cu cel de la Epson, din Anglia, desfășurat sub amenințarea "torpilelor zburătoare"¹⁵⁹.

Înfrângerea Germaniei și divizarea ei, instalarea "Cortinei de Fier" și declanșarea "Războiului Rece" au limitat legăturile sportive româno-germane la cele cu Republica Democrată Germană. Contactele cu R.F. Germania au fost inițiate odată cu stabilirea relațiilor diplomatice, țara noastră fiind prima din lagărul socialist care a întreprins un astfel de demers. Semnificația momentului a fost subliniată la 1 februarie 1967 de Cancelarul R.F. Germania, Kurt Georg Kiesinger. În declarația din Bundestag, acesta sublinia că stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări era menită să servească înțelegerea durabilă, conviețuirii pașnice a popoarelor Europei și, în general, destinderii internaționale¹⁶⁰.

Cu toate că România și R.F. Germania se aflau în "lagăre" diferite, iar războiul rece urma să continue încă mulți ani, sportivii celor două țări au întreținut legături tot mai strânse și fructuoase, în spiritul optimist al mesajului din 1 februarie 1967.

Ca și înainte de împărțirea Germaniei, arenele din marile sale orașe și căldura publicului generos s-au dovedit de bun augur sportivilor noștri. Sfaturile și aprecierile specialiștilor germani au călăuzit evoluția acestora spre succesele marii performanțe, așa cum s-a întâmplat la partida amicală de fotbal dintre cele două țări din data de 1 iunie 1966, când debutantul Nicolae Dobrin a fost felicitat de Sepp Herberger¹⁶¹. Aceeași atitudine de fair-play s-a observat și la Jocurile Olimpice de la München și în alte mari competiții internaționale. Mulți tehnicieni români din handbal, gimnastică și alte discipline ale căror taine înaintașii lor le deslușiseră cu aproape un secol în urmă în Germania au reușit să devină antrenori cu performanțe de prestigiu pe pământ german.

Odată cu reunificarea Germaniei, încetarea războiului rece și trecerea României la un regim democratic, relațiile sportive au cunoscut un curs ascendent care respiră potențialul unor performanțe tot mai valoroase. De altminteri, având în vedere rezultatele remarcabile înregistrate de sportul românesc în ultimul deceniu al mileniului trecut, putem spune că filonul sportiv al acestei țări își confirmă cu brio rezervele masive și că valorificarea acestora depinde în mare măsură de condițiile de exploatare a lor și de deschiderea și disponibilitatea pentru comunicare.

În anul 1912, un cunoscut gazetar sportiv al vremii, G. Costescu, spunea:

"Însușirile fizice și morale ale omului sunt bazele progresului universal.

Cultivarea acestor însușiri dovedește conștiința despre rostul lor în înfăptuirea progresului.

Sportul este în această privință cea mai frumoasă și cea mai utilă școală a omeniei din zilele noastre."

Dincolo de informația concretă, această trecere în revistă a colaborării sportive româno-germane își propune să arate că, pe traseul de multe ori sinuos al

relațiilor politice, sportul își confirmă valențele de ambasador al păcii și al omnicii, uneori moderând și chiar modelând asperitățile diplomatice.

Dacă istoria a oferit suficiente lecții spre înțelepciune, și dacă spiritul competitiv este o componentă esențială în alcătuirea sufletului nostru, este momentul să realizăm importanța covârșitoare pe care o are sublimarea acestui instinct sub aspectul întrecerilor sportive în supraviețuirea omului planetar. Departe de a fi o demonstrație gratuită de forță, sportul oferă debufșeuri, clădește suflete, oferă repere ale limitelor umane și ale potențialului de extindere a acestora; sportul este, în ultimă instanță, o formă de comunicare în care se regăsesc ingredientele superioare ale omului social.

NOTE

1. Istoria României. Transilvania, Cluj-Napoca, 1997, vol. I, p.85.
2. "De la ruși și de la greci venea călare câte un falnic erou. Împreună cu polonii și cu valahii înainta pe câmpie ceata cailor de rasă, călăriți de voinici. Fiecare își arăta, neînfricat, obiceiurile din patria sa și de la Kiev, țară îndepărtată, veneau unii oameni și pecenegii sălbatici. Aici era ducele Ramunc din țara valahilor: cu șapte sute de oameni venise el în grabă. Ca și păsările zburătoare se vedeau ei sosind." – Cântecul Niebelungilor, în: Gh. Popa-Lisseanu, Izvoarele istoriei românilor, București, 1935, vol.III, p.9.
3. Matei Cazacu, Vlad Țepeș, erou de epopee, în: "Magazin Istoric", anul IV, Nr. 6 (39), iunie 1970, p. 27.
4. Ibidem., p.31.
5. Simion Săveanu, Aventuri în tunelul timpului, Editura Sport-Turism, București.
6. Ibidem.; a se vedea și Dinu V. Rosetti, Săpăturile arheologice de la Snagov, Muzeul Municipiului București.
7. Primul val venit în timpul regelui Geza al II-lea (1141 – 1162) era format din cei plecați din Franconia, Bavaria, Saxonia, dar și din valoni veniți din Flandra și nord-estul Franței (vezi Istoria României. Transilvania, Cluj-Napoca, 1997, vol. I, p.456). Incepând cu sec. al XII-lea, populații germanice s-au stabilit și în Banat și Bucovina, iar ultima colonizare însemnată a fost în timpul împărătesei Maria Tereza (1717 – 1734), prin aducerea șvabilor în Banat (vezi Monica Borcan, Adalbert Militz, Naționalitatea germană din România, Ed. Kriterion, București, 1977).
8. Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal. Expunere din izvor competent cu o prefață de N. Iorga, București, 1919, pp. 4-5.

9. Nicolae Postolache, *Istoria sportului în România. Date cronologice*, Profexim, București, 1995, p. 18. Honterus a întemeiat un colegiu ce "...se afla, pe treptele învățământului, între școala medievală și școala umanistă universitară, fiind similar cu alte instituții care funcționau în acea vreme la Strassbourg, Nürnberg, Cracovia și Viena. În opera sa *Rudimenta Cosmographiae*, publicată la Cracovia în 1530, reeditată la Brașov în 1541 și la Zürich în 1546, a intuit ideea unității poporului român elaborând și o hartă a Daciei. Lucrarea sa a avut o largă circulație internațională, fiind utilizată în școlile din Germania." (Vezi Ștefan Petraru, Constantin Catrina, Brașovul Memorial, Editura Sport-Turism, București, 1976, pp. 18-19.)
10. Ileana Stanca Desa, *Presa comunității germane din România 1919 – 1930*, Muzeul Național, vol. XII, 2000, p.263.
11. Nicolae Postolache, op.cit.
12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. Din conferințele și lucrările consacrate acestei personalități, a se vedea: Stephan Ludwig Roth. *Viața și opera. Studiul introductiv și alegerea textelor* de Carol Gölner, București, 1966, și: Stephan Ludwig Roth. *Scrieri, mărturii, corespondență*, în românește de Ioana Crăciun, prefată de Cornel Mureșan, București, 1983.
15. Tiberiu Stama, *Săbii, spade și florete în România în lumea sportului*, București, 1995, p. 317.
16. N. Postolache, op.cit.
17. Extrasul a fost tradus din: *Erster des Siebenbürgischen Alpenvereines in Kronstadt. Erstes Vereinsjahr vom 23. August 1873 bis Ende Dezember 1874*, Buchdruckerei von Johann Gött & Sohn Heinrich, 1876.
18. A se vedea nota 14.
19. Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal (vezi nota 8), p. 20.
20. Ibidem., p. 21.
21. Ibidem., pp. 29 – 30.
22. Dumitru Stănculescu, *Mirajul zăpezii în România în lumea sportului*, București, 1995, p. 331.
23. Gh. Epuran, *Urme de schi peste veacuri*, 1958, pp.239 – 244.
24. Ibidem.
25. Ibidem., p.240.
26. Ibidem., p. 241.
27. Ibidem., pp.242 – 243.
28. Nicolae Iorga, în: *Informațiuni germane despre România și Basarabia pe la 1860 – 1870*, Cultura Națională, București, 1927; la p. 5, citând o importantă publicație germană, menționa că "...protestantismul supt practica prusiană

are diaconese, cu școala lor din Prusia, deși mici eleve germane se duc și la cutare pension francez unde a doua oară că se descopere un scandal, care duce perechea de directori la ocnă. Două cluburi se ceartă între ele: cel catolic-austriac cu cel prusian-protestant. Sașii ardeleni, care au un cor deosebit, încearcă o împăcare.”

29. Nicolae Iorga, *Opinia publică germană și România lui Carol I-iu înainte și după războiul de independență*, Imprimeria Națională, București, 1933, p. 18.
30. Ibidem. În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României se află mai multe medalii și insigne de la societățile sau asociațiile sportive germane din București, printre care: medalie Societatea Germană de Tir București – Premiul III pentru Maestrul Cartonului, 1863; medalie Societatea Germană de Tir București – Premiul II pentru tragerea cu pistolul, 1864; medalie Societatea germană de Tir București – Premiul la puncte pentru tragera cu pistolul, 1865; medalie Societatea Germană de Tir București – Premiul I pentru Maestrul Cercului; insignă Asociația Germană de Gimnastică București; insignă-buton Tell, Societate Germană de Tir.
31. N. Postolache, op. cit., p. 33.
32. N. Iorga, op. cit., p. 13.
33. Nicolae Iorga, în: *Opinia publică germană și România lui Carol I-iu*, citează apelul făcut de autor în: Rudolf Bergner, *Rumänien. Eine Darstellung des Landes und der Leute*, Breslau, 1887 (o lucrare pe care, de altfel, o apreciază): “In loc de operete franceze, doamnele să citească pe Schiller”, sau: “Deocamdată e mulțumitoare și prezența guvernantei germane; se face un apel să vie în România “blondele fice ale Germaniei”, care pot avea și leafă bună și orizont mai larg. Ar trebui și mai multă grijă pentru educația fizică. Dacă se adaugă și sculatul de dimineață nu vor mai fi divorțuri.” (!), pp. 17 – 18.
34. În colecțiile Muzeului Sportului există un ceasornic de buzunar având gravată, pe unul din capacele interioare, dedicația: “Premiul al IV-lea dat de M.S. Domnitorul Carol I la tragerea în țință din București în anul 1867 Maiu 27 – Școla de tyr Sergentului Lerescu Ștefan”.
35. Numeroase fotografii au în prim-plan pe M.S. Regele Carol I pe hipodromul de la Băneasa, la derby-urile inaugurale sau la demonstrațiile aviatice, pe câmpul de la Cotroceni printre automobiliști sau aviatori, între scrimeri sau alți sportivi.
36. Grigore Gafencu, *Politică în exil 1942 – 1957*, Studiu introductiv și selecția textelor de Nicolae Petrescu și Gheorghe Zamfir, București, 2000, p. 312.
37. Vlad Georgescu, *Istoria Românilor de la origini până în zilele noastre*, A.R.A., 1984, pp.197 – 198.

38. Florin Constantiniu, O istorie sinceră a poporului român, București, 1997, p. 250.
39. Vlad Georgescu, op. cit., p. 198.
40. Nicolae Petrescu, Competiții sportive la Sinaia și în împrejurimile sale, în: "Muzeul Național" vol. XII, București, 2000
41. Ibidem.
42. Ibidem.
43. N. Postolache, op. cit., pp. 45 – 46.
44. Ibidem., p. 48.
45. Ibidem., p. 51.
46. Ibidem., p. 55.
47. Valentin Bălă, Mica regină a drumurilor, în: România în lumea sportului, p. 115.
48. Ibidem.
49. Emanuel Fântâneau, Nicolae Șerbănescu, Calul – prietenul meu. Pagini din istoria călăriei românești, București, 1982.
50. Dinu Costescu, Sfârlează cu fofează, în: România în lumea sportului, p. 242.
51. Cristian Lodroman, Pitoane în Carpați, în: România în lumea sportului, p. 28.
52. Radu Vaia, Constelația eșichierului, în: România în lumea sportului, p. 344.
53. Ibidem.
54. Ioan Novac, Cel mai puternic om din lume, în: România în lumea sportului, p. 172.
55. Cristian Costache, Magia balonului rotund, în: România în lumea sportului, pp. 126 – 127.
56. Ibidem., p. 128.
57. Grigore Gafencu: Politică în exil: 1942 – 1957, Studiu introductiv și selectarea textelor de Nicolae Petrescu și Gheorghe Zamfir, București, 2000, p. 312.
58. Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal... (vezi Nota 8), p. 9.
59. La adunarea de reconstituire de la "Bukowiner Allgemeiner Sport-Klub" din 10 iulie 1920 a fost ales președinte Nicolae Flondor, primar al orașului Cernăuți, iar Costică Lupu a intrat membru în comitet (vezi Nicolae Postolache, op. cit., p.102).
60. Cotidianul "Bukarester Deutsche Tagepost", apărut la 26 ianuarie 1924, era prevăzut cu "Sportblatt".
61. Nicolae Postolache, op. cit., p. 111.
62. Ioan Scurtu, Eșecul unei politici externe unidirecționale, în: "Martor ocular" Nr. 8 – 9/2000, p. 27.
63. Ibidem., p. 28.
64. Ibidem.

65. Nicolae Postolache, op. cit., p. 136.
66. Valentin Bălă, Așii ghidonului, în: România în lumea sportului, p. 249.
67. Marin Dumitrescu, Un sfert de veac la volanul bolizilor. Memoriile unui campion, București, 1979, pp. 13 – 15.
68. Campionii secolului XX, București, 2000, p. 23.
69. H. Soreanu, Spovedania unei parașutiste. Cu d-ra Brăescu la 3000 m înălțime, în: "Realitatea ilustrată", anul III, Nr. 33/10 august 1929, p. 11.
70. Campionii secolului XX, București, 2000, pp. 19 – 20.
71. Nicolae Postolache, op. cit., pp. 137, 156.
72. Ibidem., p. 140.
73. Ibidem., p. 142.
74. Dinu Costescu, Aripile lui Vlaicu, în: România în lumea Sportului, p. 21.
75. Ibidem.
76. Ibidem.
77. Nicolae Șerbănescu, Acum șase decenii la Schreiberhau. Cum s-a licitat un titlu mondial, în: "Ora", februarie 1933. De asemenea, Dumitru Stănculescu (Mirajul zăpezii, în: România în lumea sportului, p. 334) îl menționează drept coechipier al lui Alexandru Frim pe Vasile Dumitrescu. A se vedea și Nicolae Postolache, op. cit., p. 153.
78. Nicolae Postolache, op. cit., p. 158.
79. Mugur Popovici, Semicercul de aur, în: România în lumea sportului, p. 179.
80. Ibidem.
81. Tiberiu Stama, Înălțimea marelui H, în: România în lumea sportului, p. 306.
82. N. Postolache, op. cit., p. 115.
83. N. Postolache, op. cit., p. 103.
84. Ibidem., pp. 148, 165.
85. Ibidem., pp. 132, 141.
86. Aachen, 1935, la Obstacole: 'Proba de deschidere' - locul 2: T. Tudoran cu calul Hunter; 'Cupa orașului Aachen' - locul 1, T. Tudoran cu Rayon de Soleil; locul 2, C. Apostol cu Idila. Rezultatele concursurilor din 1936 au fost următoarele:
 - Düsseldorf: Obstacole: (a) 'Premiul învingătorilor' – loc 1, H. Rang cu Delfis; loc 3, C. Apostol cu Dracu Știe; loc 4, T. Tudoran cu Alica; loc 6, F. Țopescu cu Jolka. (b) "Marele Premiu al orașului Düsseldorf" – loc 2, T. Tudoran cu Hunter. (c) Vânătoare mijlocie – loc 4, T. Tudoran cu Hunter; loc 6, F. Țopescu cu Fulger. Forță - loc 2, C. Apostol cu Bucurie.
 - Verden Aller : Obstacole: (a) "Marele Premiu al Hanovrei" – loc 1 și 2 (ex aequo), H. Rang cu Delfis, T. Tudoran cu Hunter. (b) "Marele Premiu al Orașului Verden" - loc 1, T. Tudoran cu Hunter. (c) Vânătoare mijlocie – loc 1, C. Zahei cu Troița. (d) Vânătoare grea – loc 1, C. Zahei cu Carpen; loc 2,

F. Țopescu cu Fulger; loc 5, F. Țopescu cu Jolka. Dresaj: Categoria A – loc 1, P. Kirculescu cu Gascony; Categoria M – loc 1, C. Zahei cu Cinci Mii.

- München: Obstacole: 'Premiul orașului München' – loc 1, T. Tudoran cu Rayon de Soleil; Forță - loc 2, C. Zahei cu Troița; loc 3, H. Rang cu Delfis; loc 4, C. Zahei cu Carpen.

Vezi Emanuel Fântâneau și Nicolae Șerbănescu, op. cit., pp. 199 – 200; 201 – 203; 259 – 260.

87. Geneviève Tabouis, 20 de ani de tensiune diplomatică, București, 1965, p. 269.

88. Ibidem., p. 271.

89. Ibidem., p. 273.

90. Ibidem., p. 273.

91. Arhivele Ministerului de Externe, dosare Nicolae Petrescu Comnen, Raport No. 426/2, III. 1936 către Nicolae Titulescu.

92. Jocurile Olimpice: participarea sportivilor români, 1975, p. 227.

93. Înalta distincție se află expusă la Muzeul Sportului din București, Calea Victoriei Nr. 12.

94. Jocurile Olimpice: participarea sportivilor români, p. 446.

95. Ibidem., p. 227.

96. Ibidem., pp. 239 – 240.

97. Ibidem., pp. 228 – 229.

98. Emanuel Fântâneau și Nicolae Șerbănescu, op. cit., pp. 86 – 89.

99. Ibidem., pp. 204 – 205.

100. Ibidem., pp. 262 – 266. Iată performanțele călăreților români la concursurile din Germania între anii 1937 și 1939:

- 1937, Düsseldorf – Obstacole: Vânătoare: loc 1, C. Zahei cu Troița; loc 3, F. Țopescu cu Gascony; loc 5, H. Rang cu Delfis; loc 8, C. Zahei cu Hunter. "Premiul Armatelor Străine": loc 2, Henri Rang cu Mândra; loc 3, C. Zahei cu Hunter; loc 4, C. Apostol cu Bucurie; loc 5, T. Tudoran cu Alica. Vânătoare grea: loc 4, H. Rang cu Delfis; loc 8, C. Zahei cu Troița; loc 10, T. Tudoran cu Pyr; loc 11, F. Țopescu cu Fulger. "Marele Premiu al Orașului Düsseldorf": loc 1, C. Zahei cu Troița; loc 6, C. Zahei cu Hunter; loc 7, H. Rang cu Delfis.

- 1937, Insterburg – Obstacole: "Premiul Oslo": loc 3, C. Zahei cu Sonia. Viteză: T. Tudoran cu Mândra; loc 2, C. Zahei cu Sonia. "Premiul Axel Holst": loc 1, T. Tudoran cu Pyr. Vânătoare mijlocie: loc 4, T. Tudoran cu Pyr; loc 6, C. Zahei cu Gascony. "Marele Premiu": loc 1, T. Tudoran cu Pyr; loc 2, C. Zahei cu Gascony. Forță: loc 3, T. Tudoran cu Pyr.

- 1937, Berlin – Obstacole: Vânătoare mijlocie: loc 3, T. Tudoran cu Pyr; loc 6, C. Zahei cu Hunter; loc 8, F. Țopescu cu Gascony; loc 9, C. Apostol cu

Dracu Știe. Vânătoare grea: loc 5, F. Țopescu cu Fulger; loc 7, C. Zahei cu Hunter; loc 9, F. Țopescu cu Jolka; loc 10, C. Apostol cu Idila. Vânătoare: loc 2, H. Rang cu Delfis. Vânătoare (6 bare): loc 2, F. Țopescu cu Fulger; loc 3, C. Apostol cu Bucurie; loc 7, C. Apostol cu Idila. 'Marele Premiu': loc 4, T. Tudoran cu Pyr; loc 6, H. Rang cu Delfis; loc 10, C. Zahei cu Hunter. Vânătoare grea (categ. I): loc 3, H. Rang cu Delfis; loc 4, C. Apostol cu Bucurie. Vânătoare grea (categ. A II-a): loc 2, C. Zahei cu Hunter; loc 3, C. Apostol cu Idila; loc 5, F. Țopescu cu Jolka. Vânătoare grea (categ. A III-a): loc 2, F. Țopescu cu Gascony; loc 4, C. Zahei cu Sonia; loc 5, C. Apostol cu Dracu Știe.

- 1937, München - Obstacole: Vânătoare grea: loc 2, F. Țopescu cu Gascony; loc 5, H. Rang cu Delfis; loc 10, C. Zahei cu Hunter. Forță: loc 1 (ex aequo), F. Țopescu cu Jolka, F. Țopescu cu Fulger, C. Zahei cu Hunter; loc 8, H. Rang cu Delfis; loc 9, F. Țopescu cu Gascony. Vânătoare grea I: loc 3, H. Rang cu Delfis; loc 8, F. Țopescu cu Gascony; loc 9, C. Apostol cu Bucurie. Vânătoare grea II: loc 6, H. Rang cu Delfis; loc 9, C. Zahei cu Hunter; loc 10, F. Țopescu cu Gascony. 'Das Braune Band': loc 3, H. Rang cu Delfis; loc 6, F. Țopescu cu Gascony; loc 9, C. Zahei cu Hunter; loc 12, C. Apostol cu Bucurie.

- 1937, Aachen - Obstacole: "Premiul Hubertus": loc 5, H. Rang cu Delfis; loc 8, T. Tudoran cu Alica. "Premiul Drapelelor": loc 2, T. Tudoran cu Baiazid; loc 4, F. Țopescu cu Fulger; loc 5, C. Apostol cu Bucurie; loc 7, C. Zahei cu Troița; loc 9, F. Țopescu cu Gascony. "Premiul Rinului": loc 5, C. Apostol cu Bucurie; loc 8, C. Apostol cu Dracu Știe. "Premiul Rheingold": loc 3, C. Apostol cu Bucurie. Forță: loc 6, C. Apostol cu Dracu Știe; loc 9, C. Apostol cu Idila. "Premiul Axel Holst": loc 1, H. Rang cu Delfis; loc 4, C. Zahei cu Hunter; loc 5, C. Apostol cu Idila; loc 8, C. Apostol cu Bucurie; loc 9, F. Țopescu cu Fulger. "Cupa Națiunilor": loc 4, România.

- 1938, München - Obstacole: Forță: loc 1, F. Țopescu cu Delfis. Viteză: loc 1, F. Țopescu cu Jolka. "Das Braune Band": loc 3, F. Țopescu cu Delfis.

- 1938, Düsseldorf - Obstacole: Vânătoare grea: loc 1, F. Țopescu cu Fulger; loc 4, T. Tudoran cu Pyr. Forță: loc 2, T. Tudoran cu Codina; loc 3, I. Epure cu Alinta; loc 4, V. Hîncea cu Foșnet.

- 1938, Aachen - Obstacole: "Cupa Națiunilor": loc 1, România. "Cupa Națiunilor, individual": loc 2, F. Țopescu cu Fulger; loc 3, I. Epure cu Delfis. "Premiul Stindardelor": loc 3, F. Țopescu cu Jolka.

- 1939, München - Obstacole: Forță: loc 4, C. Zahei cu Graur. Vânătoare mijlocie: loc 6, C. Zahei cu Florizel. Vânătoare grea: loc 6, C. Zahei cu Dracu Știe; loc 8, I. Epure cu Mândra.

- 1939, Insterburg: Obstacole: "Premiul Helsinki": loc 2, F. Țopescu cu Fulger; loc 5, T. Tudoran cu Co (.....).
- 1939, Aachen: Obstacole: "Premiul Hubertus": loc 1, C. Zahei cu Florizel. "Marele Premiu al Orașului Aachen": loc 2, C. Zahei cu Hunter; loc 4, C. Zahei cu Graur. 6 bare: loc 5, F. Țopescu cu Fulger. "Cupa Națiunilor": loc 2, România și F. Țopescu cu Fulger.
- 101. Dinu Costescu, Aripile lui Vlaicu, în: România în lumea sportului, p. 21.
- 102. Campionii secolului XX, București, 2000, p. 25.
- 103. Nicolae Postolache, op. cit., p. 176.
- 104. Ibidem., p. 177.
- 105. Ibidem., p. 181.
- 106. Ibidem., p. 177. În Germania, la Klagenfurt, în zilele de 29 și 30 iulie au avut loc întrecerile de atletism Germania – România și Germania – Iugoslavia. La sfârșitul competiției s-a stabilit următorul clasament: Germania – Iugoslavia 102,5 / 61,5; Germania – România 108 / 55 (vezi Atletismul românesc: istoric – cifre – date, Biblioteca F.R.A. Nr.1, pp.257-261).
- 107. Ioan Scurtu, op. cit., p. 29.
- 108. Ibidem., p. 30.
- 109. Muzeul Sportului, Dosar 117 U.F.S.R.: Vizita Reichssportführerului, dl. Hans von Tschammer und Osten, 17, 18, 19 și 20 XI 1939, f.4, M.S. 3251.
- 110. "Gazeta Sporturilor" din 19 noiembrie 1939.
- 111. Ibidem.
- 112. Declarațiile d-lui von Tschammer und Osten, în: "Timpul" Nr. 918 din 20 nov. 1939.
- 113. Ibidem.
- 114. Ibidem.
- 115. Ibidem.
- 116. Ibidem.
- 117. "Gazeta Sporturilor" din 19 noiembrie 1939.
- 118. Vizitele Reichssportführerului, în: "Universul", anul al 56-lea, Nr. 319 din 20 noiembrie 1939.
- 119. "România", Nr. 532 din 20 noiembrie 1939.
- 120. O declarație a domnului Wolf, în: "Universul Sport" din 19.XI.1939.
- 121. "Să nu uităm că am învins echipa Berlinului în fața d-lui von Tschammer...", declară V. Economu, în: "Universul Sport" din 21.XI.1939. Referitor la același eveniment, Mihai Flamaropol, în Fotbal – cadran românesc, București, 1986, p. 153, detaliază: "Oaspeții au fost conduși de pe margine de Iosef Herberger, considerat de multă vreme (și după terminarea conflagrației mondiale) cel mai competent antrenor german. Jucătorii noștri au învins cu 1

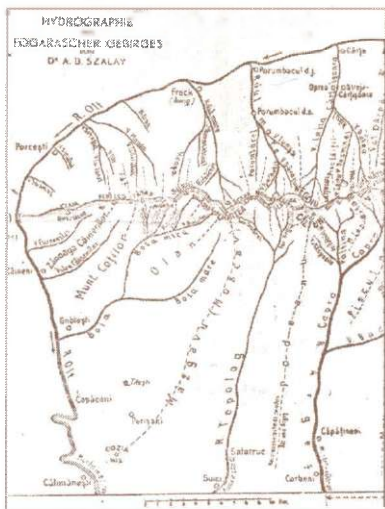
- 0 (0 – 0), prin golul marcat de Șipoș, apreciat în presa vremii drept unul dintre cei mai buni atacanți (extreme) din Europa.”
122. Muzeul Sportului, doc. Cit., Nr. Inv. 3251.
 123. De vorbă cu dr. Carl Diem despre destinul trist al Jocurilor Olimpice. Dacă Finlanda va intra în Război, Olimpiada din 1940 va fi anulată. Jocurile internaționale de la Garmisch-Partenkirchen. România poate organiza Olimpiada, în: “Universul Sport” din 20 noiembrie 1939.
 124. În vara anului 1940, la Frankfurt pe Main, Germania a surclasat România la fotbal cu 9 – 3. Această înfrângere atât de severă s-ar fi datorat faptului că jucătorii români au fost chemați din vacanță, iar jucătorii de la Rapid București erau obosiți după meciurile cu Gradjansky. În august 1942, la Beuthen, în meciul Germania-România (7-0/ 1-0) tricolorii au aliniat o formație cu mulți jucători de rezervă (vezi Ion Cârstea, Cu tricolorii în jurul lumii, București, 1994, pp. 60, 67). Revenind la anul 1940, pe 8 septembrie, a avut loc la București un concurs sportiv cu participarea atleților germani (vezi N. Postolache, op. cit., p. 183).
 125. Aurel Sergiu Marinescu, Înainte și după Dictatul de la Viena, București, 2000, pp. 27-28.
 126. Alesandru Dușu, Maria Ignat, 1940, Drama României, București, 2000, p. 272.
 127. Mihai Ionescu, Magia balonului rotund, în: România în lumea sportului, p. 141. Unele cluburi sportive au fost nevoite să-și schimbe sediul din orașele cedate Ungariei; așa s-a întâmplat cu echipa Universitatea Cluj, care s-a mutat la Sibiu, partidele oficiale din campionat susținându-le pe terenul din Săliște (vezi Mihai Flamaropol, Fotbal – cadran românesc, București, 1986, p. 160).
 128. Pe 23 noiembrie 1940, generalul Ion Antonescu, Conducătorul statului român, a aderat la Pactul Tripartit (vezi și Florin Constantiniu, Alesandru Dușu, Mihai Retegan, România în război, București, 1995, p. 46).
 129. Nicolae Postolache, op. cit., p. 184.
 130. Întâlnirea a fost considerată un “examen foarte greu”, deoarece selecționata germană zdrobise Ungaria cu 7-0 (vezi “Sportul Național”, an VII, Nr. 7 din 29 mai 1941, pp. 14 – 15, și Ion Cârstea, Cu tricolorii în jurul lumii, București, 1994, p. 60).
 131. Nicolae Postolache, op. cit., p. 184.
 132. Ion Scurtu, Gheorghe Buzatu, Istoria Românilor în secolul XX, București, 1999, p. 405.
 133. În timpul războiului s-au realizat diferite obiective culturale, ca “Rondul scriitorilor” din Cișmigiu, muzee (ex., Conacul de la Golești); s-au înființat noi baze sportive, între care “Pavilionul de recreație și sport” pentru feroviari

Vlad Țepeș în tabloul de la castelul Ambras
The portrait of Vlad Țepeș at Castle Ambras

Statuia lui Ioan Honterus de lângă
 Biserica Neagră din Brașov
*Statue of Ioan Honterus near the
 Black Church in Brașov*

Hartă cu creasta Munților Făgăraș
A map of Făgăraș Mountains

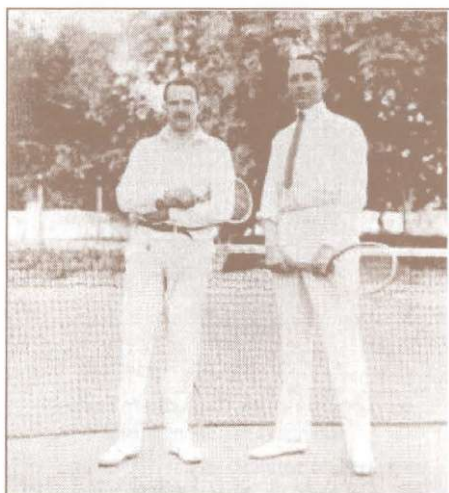

Zonă din creasta Făgărașului, 1882
A glimpse of Făgăraș Range, 1882

Publicație de turism editată la Brașov pentru activitatea din anii 1873-1874

A record of touristic activities for 1873-1874, issued in Brașov

Contele Czernin, secretar al Legăției Imperiului Austro-Ungar la București, pe un teren de tenis la Sinaia
Count Czernin, Secretary of the Bucharest Legation of the Austrian-Hungarian Empire, on a tennis field in Sinaia

Principele Carol în bobul cu care a câștigat Cupa USR și a Kronprinzului Germaniei, Sinaia, 1910

Prince Charles and the bobsleigh that won him the Sports Society Union Cup and the cup offered by the German Kronprinz, Sinaia, 1910

Echipa Societății germane "Wonder Klub" pe bobul "Wotan". Căpitan dr. Röhler, echipieri Müller, Seehase, Carius și Buschi, Sinaia, februarie 1914

The crew of German Society "Wonder Klub" on the bobsleigh "Wotan". Captain dr. Röhler and members Müller, Seehase, Carius and Buschi, Sinaia, February 1914

Smaranda Brăescu, aviatore și recordmană mondială la parașutism

Smaranda Brăescu, air pilot and parachute world record holder

Plachetă oferită lui Dumitru Hubert la un miting aviatic în Germania

Plaquette offered to Dumitru Hubert at an aerobatics meeting in Germany

Insignă de la Campionatele Mondiale de Bob, 1933

Badge from the Bobsleigh World Championship, 1933

Bobouri români la Campionatele Mondiale de la Schreiberhau, 1933

Romanian bobsleigh drivers at the Schreiberhau World Championships, 1933

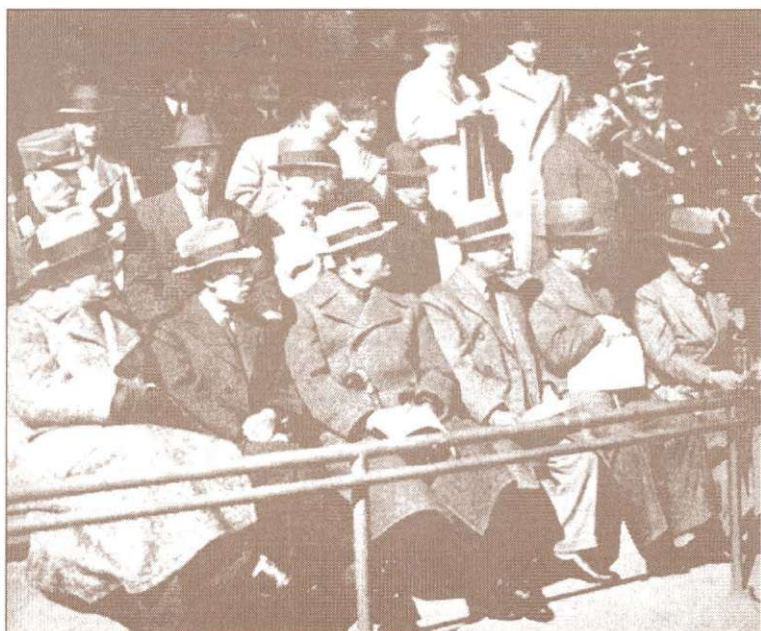

Nicolae Petrescu Comnen,
ministrul României la Berlin
*Nicolae Petrescu Comnen,
Romania's Minister in Berlin*

"Crucea olimpică, prima clasă" conferită lui
Nicolae Petrescu Comnen pentru contribuția
la întărirea legăturilor sportive
*"The Olympic Cross, First Class" awarded to
Nicolae Petrescu Comnen for his personal
contribution to sports relationship development*

Nicolae Petrescu Comnen asistând la o competiție din cadrul J.O. de la Berlin, 1936
Nicolae Petrescu Comnen while attending a sports contest in the O.G. of Berlin, 1936

Boberi români la Garmisch
Partenkirchen, 1936

*Romanian bobsleigh drivers at
Garmisch-Partenkirchen, 1936*

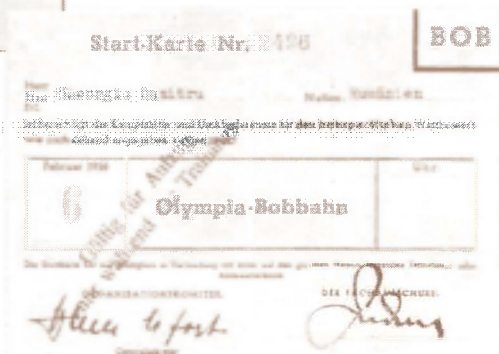
Căpitanul Emil Angehelescu la concursul de
bob de la J.O. de iarnă, 1936

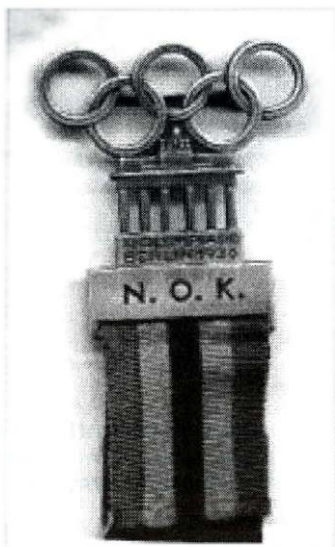
*Captain Emil Angehelescu during the bobsleigh
competition in the Winter O.G., 1936*

Legitimății de la Dumitru Gheorghiu folosite
la J.O. de iarnă, 1936

*Dumitru Gheorghiu's identity cards in the
Winter O.G., 1936*

Însemn de participare la J.O. de la Berlin
Participant's badge for the Berlin O.G.

Acreditarea pentru J.O. din 1936 a profesorului
P. Tănăsescu, membru al F.R. de Gimnastică
Accreditation for the 1936 O.G. of Professor
P. Tănăsescu, member of the R.G. F.

Stadionul Olimpic din Berlin, 1936
The Olympic Stadium in Berlin, 1936

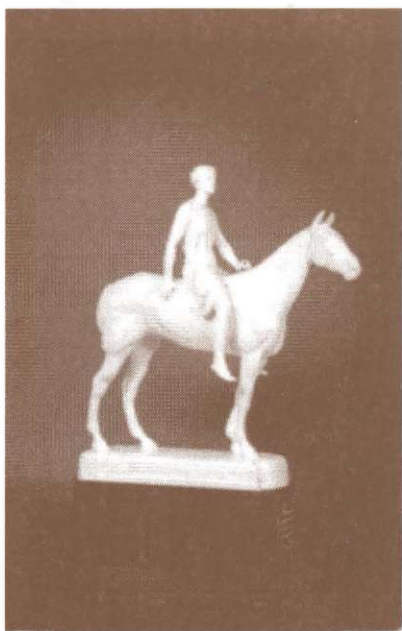

Diploma conferită căpitanului Henri Rang la Berlin, 1936
The diploma awarded to H. Rang in Berlin, 1936

Căpitanul Henri Rang pe armăsarul Delphis
 cu care a cucerit medalia olimpică de argint
 în "Premiul Națiunilor", Berlin, 1936

*Cpt. Henri Rang riding Delphis, the horse which
 brought him the Olympic Silver in the
 "Nations' Award" contest in Berlin, 1936*

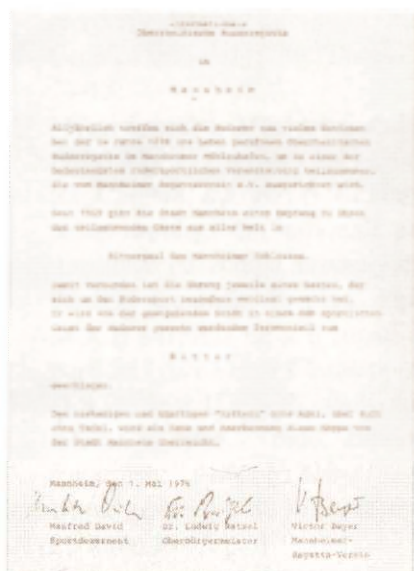

Trofeul acordat lui Henri Rang, învingător
 în "Premiul Națiunilor" la Aachen, 1936
*The trophy won by Henri Rang in the
 "Nations' Award" contest of Aachen, 1936*

"Das Braune Band", diplomă conferită lui
 Henri Rang la München, 1937
*"Das Braune Band", Henri Rang's diploma
 received in München in 1937*

Fotbaliști români în Turneul Baltic
Romanian footballers in the Baltic Tour

Expunere de motive pentru investirea profesorului
Victor Mociani, antrenor emerit, cu titlul de
"Cavaler de onoare" al orașului Mannheim, 1995

*The grounds on which Professor Victor Mociani,
Honoured Coach, was appointed "Honourable
Knight" of the city of Mannheim in 1995*

Momentul investirii profesorului
Victor Mociani
Investiture of Professor Victor Mociani

- și Stadionul P.T.T.; au apărut noi cabane montane (ex., “Bravii Caraimanului”). Pe lângă activitatea competițională au fost organizate și alte evenimente de anvergură, între care o expoziție retrospectivă în cadrul “Săptămânii Sportului Românesc” și Congresul Sportului Românesc, ambele în septembrie 1943.
134. Lt.Col. C. Medeleanu (“Șeful Sportului Românesc”), Sportivi, în: “Sportul Național”, anul VII, Nr.9 din 26 iunie 1941, p. 8.
 135. Competiția respectivă a reprezentat o formă exagerată de propagandă care nu își avea rostul, atâta vreme cât părerile fuseseră împărțite în ceea ce privește necesitatea de a se continua luptele dincolo de Nistru, care nu ar fi justificat pierderile masive suferite la Odessa.
 136. Cronică fotbalului, în: “Sportul Național”, anul VII, Nr. 7 din 29.V.1941, pp. 14-15.
 137. Mihai Ionescu, Magia balonului rotund, în: România în lumea sportului, pp. 131-132.
 138. Ion Cârstea, op. cit., p. 67. Între cauzele înfrângerii severe a fost și faptul că patru rapidiști din națională au fost mult solicitați în urma celor trei jocuri disputate cu echipa croată Gradjanski pentru a se califica în finala Cupei Europei Centrale. În plus, după o călătorie obositoare, fotbaliștii români au avut și surpriza de a fi treziți de o alarmă aeriană chiar în noaptea dinaintea partidei (vezi Mihai Flamaropol, op. cit., p. 159).
 139. O.S.R., fost U.F.S.R., Federația Română de Atletism, Atletismul Românesc: istoric – cifre – date, Biblioteca Federației Române de Atletism Nr. 1, București, 1944, pp. 210-211.
 140. După mectingul de la București, în: “Sportul Național”, anul VII, Nr. 9 din 26 iunie 1941, p. 4.
 141. Ibidem.
 142. Reportajul este citat în “Sportul Național”, anul VII, Nr. 11 din 24 iulie 1941, p. 2.
 143. Ibidem.
 144. Suprapunerea întrecerilor din a doua zi de concurs cu ordinul generalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român, ca oștirea să treacă Prutul, a fost o pură coincidență - având în vedere, de altfel, că Regele Mihai a aflat știrca de la postul de radio B.B.C.!...
 145. “Sportul Național”, anul VII, Nr. 11 din 24 iulie 1941, loc. cit.
 146. Atletismul Românesc: istoric – cifre – date, Biblioteca F.R.A. Nr. 1, pp.241 – 242.
 147. Ibidem., p.226.
 148. “Sportul Național”, an VII, Nr. 11 din 24 iulie 1941, loc.cit.
 149. Idem, anul VII, Nr. 9 din 26 iunie 1941, loc.cit.

150. Atletismul Românesc: istoric – cifre – date, pp.243 - 244
151. Ibidem., pp. 245 – 246.
152. Ibidem., pp. 247 – 248.
153. Ibidem., pp. 273 – 274.
154. Ibidem. La 24 septembrie 1942, pe Stadionul A.N.E.F. s-a mai desfășurat un concurs athletic româno-german care a înregistrat și victorii românești: la 100 m. plat Ion Moina, la 110 m. garduri Stelarian și la aruncarea discului Petre Haveleț (op. cit., pp. 270 – 271).
155. La Campionatul Național de Pentatlon Feminin desfășurat la Brașov în 27 septembrie 1942, primele 6 locuri au fost ocupate de reprezentantele Grupului Etnic German din Mediaș, Timișoara, Sibiu, Brașov, Sighișoara (op. cit., p. 275).
156. Atletismul Românesc..., pp. 323-324.
157. Nicolae Postolache, op. cit., pp. 185, 187.
158. Ibidem., p.188.
159. Arhivele Naționale, Fond Grigore Gafencu, inventar 1698, dosar 308, însemnarea din 2 iunie 1944.
160. Cristian Popișteanu, Cronologia politico-diplomatică românească 1944 – 1974, București, 1976, p. 183.
161. Ion Cârstea, op. cit., p. 95.

HISTORICAL GLIMPSES OF ROMANIAN-GERMAN CONTACTS IN SPORTS

- Summary -

To do justice to history, we cannot ignore the deep cultural ties between Germany and Romania which boast the source and the delta, respectively, of a great European river: the Danube. Attitudes toward the two countries' political and diplomatic relationships have been controversial, often downright hostile, especially with regard to the interval that covers World Wars I and II. However, since the German cultural heritage ranges high in world hierarchies, as does her economic and political background, a more realistic and less biased approach is called upon in terms of cross-cultural contacts between this country and our own.

For all their appearance of sheer entertainment, sports have proved a valuable cultural asset as they definitely involve certain moral values, as well as an

amazing potential of bringing people together in awareness of the ultimate common goals: peace and welfare.

These are the reasons why we have chosen to make a survey of Romanian-German contacts in the field of sports. Going back to ancient times and sweeping along twenty centuries, our record focuses on the more productive moments in terms of German influence and contribution to Romanian sports. Various branches are featured, from skiing to horseriding to flying to athletics to gymnastics to ball games and more. Results, performances and comments are quoted from current records, and historical reflections are made in parallel to provide a reference background of the evolution of sports in Romania and of major sports events in the course of time. The survival of sports under circumstances of political disturbance and national trouble is an aspect which is paid due attention along the survey.

On the whole, the present survey may serve as both reference material for specialists and an opportunity for the general audience to speculate on the role of sports in cross-cultural and even political or diplomatic contacts.

NICOLAE IORGA ȘI ARHIVELE 1871-1940

Elena Istrățescu

Împlinirea a 130 de ani de la nașterea învățatului fără pereche”, cum l-a numit academicianul Nicolae Bănescu pe Nicolae Iorga, în Botoșani, la cumpăna nopții de cinci spre șase iunie, ca fiu al avocatului Nicu Iorga și al Zulniei Iorga (Arghiropol), de religie ortodoxă¹, constituie un prilej deosebit pentru a evoca, prin intermediul documentelor păstrate la Arhivele Naționale și Direcțiile Județene ale acestora, aspecte semnificative privind viața și activitatea prodigioasă a istoricului, savantului și omului politic care a fost Nicolae Iorga.

Față de aserțiunea apărută în gazeta *Viața literară*, potrivit căreia mama lui Nicolae Iorga era de origine elenă, în scrisoarea adresată la 19 august 1906 poetului George Coșbuc, Nicolae Iorga consemna următoarele: "Elen după mamă sau tată, e o calomnie. Tatăl meu era dintr-un neam de negustori români din Botoșani, iar mama mea este fiica scriitoarei române Elena Drăghici, nepoata de soră a cronicarului Manolache Drăghici, marele vornic al Moldovei. Cu tot numele său de Arghiropol, tatăl mamei mele, dintr-o familie venită din Rusia, din Basarabia, era fiul unei Miclește din ținutul Tutovei, rudă cu mitropolitul Sofronie Miclescu, la care a și locuit într-un timp, și cu mitropolitul Calinic", vine să clarifice obârșia pur românească a familiei Iorga. În plus, scrisoarea este însoțită și de cererea expresă pentru a fi date publicității aceste rânduri de către redactorul Ilarie Chendi, recomandare ce poartă semnătura originală a lui George Coșbuc².

Zulnia Iorga solicita Consiliului Comunal Botoșani la data de 26 septembrie 1876 acordarea umui ajutor material în vederea întreținerii celor doi fii, Nicolae și George, rămași în întreținerea sa, după moartea prematură a tatălui lor³, solicitare la care va primi un răspuns favorabil. Primii ani de școală, Nicolae Iorga îi va urma la Școala de băieți nr. 1 "Marchian" și la Liceul "A.T. Laurian" din orașul Botoșani, cataloagele⁴ și tabelele cu elevii care au frecventat aceste instituții de instrucție evidențiază la loc de cinste numele lui Nicolae Iorga.

Gândirea neobișnuită, ieșită din comun, putem afirma genială, este remarcată încă din clasele de liceu la "Naționalul" din Iași, unde Nicolae Iorga își va continua studiile, de profesorul Brandia, care exclama: "Bine, foarte bine, frumos, foarte frumos – domnule Iorga, pentru dumneata nu am notă", sau de comisia în fața căreia a susținut celebrul concurs⁵ pentru ocuparea catedrei de istorie medie și modernă de la Facultatea de Litere din București, în toamna anului 1895, după ce absolvise studiile în urmă cu cinci ani la Universitatea din Iași., obținând superlativul *magna cum laudae*. Dosarul concursului, susținut în mod excepțional de Nicolae Iorga, se găsește la Arhivele Naționale⁶, remarcabil fiind procesul-verbal încheiat de comisia de examinare, din care făceau parte distinse personalități, precum Alexandru Odobescu, A.D. Xenopol, I. Bogdan, V.A. Urechea,

în 15 octombrie 1895. La acest concurs, Nicolae Iorga a obținut nota 9,57, uimind asistența asupra modului cum a tratat subiectul de istorie universală, *Exarhatul din Ravenna*, teză deosebit de îngrijit prezentată, ceea ce i-a dat un plus de apreciere.

Nicolea Iorga este înștiințat prin decizia Ministerului Instrucțiunii Publice privind numirea sa, începând cu data de 1 noiembrie 1895⁷ la catedra de istorie medie și modernă a Facultății de Litere din București, la care a debutat cu lecția *Despre utilitatea generală a studiilor istorice* cu prilejul deschiderii cursurilor de istorie, în anul anterior. Această intervenție i-a atras atenția lui A.D.Xenopol, care se va referi laudativ în paginile revistei *Arhiva* din Iași, dăruindu-i lui Nicolae Iorga lucrarea sa, *Istoria Românilor* în șase volume, cu autograf⁸. Crezul exprimat de Nicolae Iorga asupra istoriei este sintetizat de fragmentul următor: "...Istoria e disciplina cea mai umană din toate. Istoria nu cunoaște abstracta și recea figură a omului rip... pe dânsa o preocupă oamenii, oameni schimbători și deosebiți, cu anumite virtuți, cu vicii și apucături speciale, oameni, trecutul în toată întregimea lor expresivă. Istoria nu numai ne lasă în mijlocul vieții, dar o lărgeste, prin imensa perspectivă a trecutului, prin presimțirea viitorului fără capăt. Nu există disciplină omenească prin care să ne facem mai asociabili, mai altrniști, mai iubitori de om și de viață"⁹. Această lecție de istorie i-a fost oferită, cu autograful autorului, lui B.P.Hașdeu, director al Arhivelor Statului, urmată de volumul *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor adunate din depozitele de manuscrise ale Apusului*, 1896, cărți păstrate cu sfințenie în biblioteca Arhivelor Naționale ale României.

Nicolae Iorga își vedea, la numai 22 de ani, apărută prima sa carte, *Thomas III marquis de Saluces*, teza de doctorat susținută la Universitatea din Leipzig în anul 1893, când de altfel obținea și diploma de absolvent al Școlii de Înaute Studii din Paris, cu lucrarea *Philippe de Mezieres et la Croisade au XIV-e siecle*, debutând ca istoric. Medievalist ca formație și ca începuturi, Nicolae Iorga va cultiva cu predilecție, după cum remarcă distinsul profesor Marcu Berza¹⁰, în lungă, felurită și rodnică-i activitate, acest domeniu de investigație, înegând de la publicarea de documente și cercetatea unor aspecte particulare ale epocii, până la marile sinteze.

Pentru scrierea istoriei poporului român și a istoriei universale, Nicolae Iorga a întreprins cercetări în arhivele românești, despre care afirma "că nu constituie simple depozite de acte vechi, ci institute de cercetare științifică, tezaure, prin care se legitimează poporul nostru în fața întregii lumi", oriunde s-ar afla ele, chiar și în posesia particularilor. Menționăm în acest sens cererea adresată de Nicolae Iorga pentru a consulta la Arhivele Statului cele trei condici judecătorești din perioada lui Scarlat Calimah, existente la sueursala din Iași și intervenția directorului Dimitrie Onciul, pentru a se da curs favorabil acestei solicitări, datate 2-3 octombrie 1902¹¹. La 18 ianuarie 1904, Nicolae Iorga se adresa Anei Odobescu¹² cu rugămintea de a depune documentele promise la Academie sau altundeva, pentru a putea fi studiate de el. Din dorința de a se infoma cât mai exact cu privire la editarea unei Istorii a românilor în limba germană, destinată cunoașterii noastre de către străini, a recurs la cercetarea documentelor istorice

deținute de un proprietar particular¹³, publicând cele două volume la Gotha în anul 1905. La propunerea administratorului Casei Școalelor pentru a tipări în limba română această lucrare, Nicolae Iorga răspundea la 2 noiembrie 1920 că este de acord, cu condiția însă "ca această ediție să se completeze cu idei ce am emis în alte lucrări de sinteză publicate de atunci în limbile franceză și engleză... condițiile materiale îmi sunt, ca de obicei, indiferente", nota Nicolae Iorga¹⁴.

În anul 1910, Nicolae Iorga dobânda titlul de membru al Academiei Române, sub auspiciile căreia a publicat lucrări care au îmbrățișat toate aspectele și problemele trecutului românesc, fiind un asiduu susținător al drepturilor poporului român în lupta sa pentru înfăptuirea idealului național, Marea Unire de la 1918. La aceste momente se va referi istoricul Gheorghe I. Brătianu, în cadrul conferinței radio-difuzate în anul 1941, din care redăm următorul fragment: "...El aparține acelei generații de întregitori de hotare, urmași vrednici ai aceleia a întemeietorilor și ctitorilor României moderne. Oameni de stat, învățați, scriitori, deasupra curentelor diverse de gândire și de păreri l-a unit din vârsta copilăriei și de pe băncile școlii o credință și o voință: aceea de a așeza neamul în marginile firești ale drepturilor și ale năzuințelor sale... Amintirea lui înseamnă mai mult decât o pagină de reculegere și de pomenire. Ea rămâne un drapel al năzuințelor de la care nu ani abdicat și nu abdicăm"¹⁵. Documentele păstrate la Arhivele Naționale evidențiază alegerea lui Nicolae Iorga în funcția de președinte al primului Parlament al României reîntregite în granițele ei firești, fiind semnatarul legilor de Unire a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Satmarului și Maramureșului cu Vechiul Regat al României, calitate în care și-a pus semnătura¹⁶.

În susținerea acestei idei vin și manuscrisele: *Un istoric din Bucovina, D.I.Nistor*, care se înscrie în rândul "celor care au trezit și hrănit spiritul românesc în Bucovina, păstrând-o astfel pentru soarta ei firească... Dacă e o dreptate, numele său se va pomeni cu deosebită recunoștință, ca și numele istoricului bucovinean, militant pentru nația sa în țara sa", consemna Nicolae Iorga¹⁷ și scrisoarea expediată de Nicolae Iorga fruntașului Iancu Flondor în legătură cu frământările politice din Bucovina survenite după Marea Unire, exprimându-și "necesitatea îndreptării Bucovinei spre românism, ferind-o de otrava vechiului și incorigibilului politicianism oriental", 8 februarie 1919¹⁸.

Nicolae Iorga a fost preocupat și de istoria armenilor, începând din anul 1929 susține seria de conferințe despre Armenia Mică la Paris, București și Veneția, ceea ce-i va aduce recunoștința Bibliotecii Armenilor din București, condusă de Arg.T.Tomassian, care-l invita pe Nicolae Iorga la recepția oferită în onoarea sa la 5 martie 1929 și a corpului didactic al Școlii Armene, care prin intermediul scrisorii adresate, remarcă la Nicolae Iorga faptul că "numai cine își iubește cu tărie nația sa, poate să înțeleagă pe deplin rostul și suferințele altor nații"¹⁹. Pentru meritul lui Nicolae Iorga de a face cunoscută istoria națiunii armenesti pe întreg locul, va fi recompensat prin acordarea titlului de membru al Academiei Armene "Sfântul Lazăr" din Veneția în anul 1931²⁰.

În același timp, inegalabilul istoric Nicolae Iorga a tratat și problema relațiilor româno-ungare, așa cum reiese din manuscrisul *Pacea cu Ungaria*, material care redă practic crezul autorului, bun cunoscător al politicii revanșarde promovate și după încheierea păcii de la Trianon, 4 iunie 1920, de vecina noastră din vest, subliniind că "poporul maghiar are altceva de făcut decât să-și recapete hotarele în afară, și anume: să-și refacă sufletul înăuntru", încheind în spirit optimist, vizionar, cu următoarele cuvinte: "în interiorul mării civilizații umane, ne putem înțelege foarte bine"²¹.

Spiritul ardent, creator al aceluia care a înțeles nu numai să scrie, ci și să facă istorie, Nicolae Iorga, a fost foarte bine sintetizat de academicianul David Prodan în *Cuvânt de închinare*, despre care spunea: "timpul este tot mai neîndestulător, nu mai lasă răgaz, e în plină cursă cu el. Drumeții, arhive, biblioteci, muzee, galerii, monumente istorice, biserici, mănăstiri. Îndatoririle cresc, se precipită, se încălesc. Scris, vorbit, cursuri de vară, de iarnă, conferințe, din drum, în țară, peste hotare... Activitate politică, viață parlamentară... îl găsim mereu în primele rânduri, sau chiar în frunte, ca în capitala luptă pentru reîntregirea națională, pentru făurirea și consolidarea statului național unitar român. Ba chiar la un moment dat, chiar în fruntea țării (18 aprilie 1931 – 31 mai 1932, prim ministru)²²".

Documentele de arhivă subliniază complexa personalitate a lui Nicolae Iorga, istoric de renume internațională, scriitor, publicist de marcă, întemeietor de instituții culturale și științifice în țară și străinătate (Paris și Veneția), deputat (din 1907), prețuitor al monumentelor de artă, într-un cuvânt, savant și om politic (prim-ministru, ministru al Instrucțiunii și Cultelor, 18 aprilie 1931 – 31 mai 1932, ministru *ad interim* la Interne până la 7 mai 1931); fondator al Partidului Naționalist Democrat împreună cu profesorul A.C.Cuza (1910), de care s-a despărțit după zece ani; colaborator apropiat al regelui Carol al II-lea, pentru regimul căruia se declarase, fiind numit ministru secretar de stat (10 februarie – 30 martie 1938), iar apoi consilier regal, responsabilitate în care a votat pentru rezistența armatei față de ultimatumul sovietic, de cedare a teritoriilor românești Basarabia și Bucovina de Nord, 27 iunie 1940. Enumerăm o parte din așezămintele culturale ctitorite de Nicolae Iorga, începând cu Biblioteca Populară din Iași, întemeiată și întreținută din diurna sa de deputat și la inaugurarea căreia îl invita pe primarul orașului, 30 octombrie 1907²³; Universitatea Populară de la Vălenii de Munte își deschidea cursurile de vară la 1 iulie 1908, cu participarea românilor de pretutindeni²⁴; prof. Nicolae Iorga conferențind pe diferite teme din istoria românilor și istoria universală, dacă e să ne referim la programul desfășurat în perioada 14 iulie – 15 august 1929, tematica variată incluzând pentru ziua de marți, 30 iulie 1929, un curs de limba română pentru minoritari, portul popular românesc și istoria artei românești, însoțită de proiecții²⁵; Căminul Cultural din Cuciu Mare, județul Cernăuți adresa la 5 decembrie 1932, mulțumiri pentru donația făcută de Nicolae Iorga, 10 cărți și broșuri în posesia cărora au intrat încă din data de 6 octombrie²⁶; ridicarea prin subscripție publică, susținută în coloanele ziarului

Neamul Românesc, publicație apărută sub îngrijirea lui Nicolae Iorga la 10 mai 1906, a monumentului dedicat domnitorului Alexandru Ioan Cuza în orașul Iași, așa cum reiese din scrisoarea trimisă colaboratorului său A.C. Cuza, 12 februarie 1910²⁷; înființarea Ligii Culturale, a cărui secretar general devine Nicolae Iorga în 1908, fiind prezent totodată și la punerea pietrei de temelie a Palatului acestui așezământ, situat în Calea Plevnei, 8 noiembrie 1926; inaugurarea Școlii Române din Paris, 2 iulie 1932 și a Casei Românești din Veneția, 2 aprilie 1930. Datorăm marelui cărturar Nicolae Iorga și întemeierea Institutului de Studii Sud-est Europene din București, 1914 și a secției ardelenice din Sibiu, 1923²⁸, văzând în aceasta un mijloc de apropiere culturală între români și sași și a Institutului de Istorie Universală din București, 1 aprilie 1937, încununare a trudei de jumătate de veac a lui Nicolae Iorga, în câmpul nemărginit al istoriei universale. Cu prilejul ședinței de deschidere a acestui așezământ, care și astăzi îi poartă numele, ctitorul mărturisea, printre altele: "școala pe care o urmam era o școală de istorie universală, dacă nu în ce privește spiritul, cel puțin sub raportul orientării. Astfel când, întors în țară, cea mai firească aplecare și cea mai imperioasă datorie față de poporul românesc m-au dus să ating subiecte care privesc dezvoltarea noastră istorică, le-am așezat în cadrul de istorie universală... Dar atât necesitățile catedrei de universală, pe cât și o curiozitate pe care nimic nu a putut-o împiedica și oboseala m-au făcut să mă amestec în toate domeniile istorice, de la evenimentele contemporane până la cele dintâi manifestări de civilizație, în timpurile preistorice"²⁹.

Nicolae Iorga, ca președinte al Comisiei Monumentelor Istorice, a depus eforturi susținute pentru conservarea celor existente și pentru ridicarea altora, așa cum o demonstrează corespondența purtată cu Episcopia Huși, prin care recomanda protejarea picturii de la Mănăstirea Dobrovăț, restaurată din fondurile C.M.I., 5 decembrie 1932³⁰ și a monumentelor bisericesti din lemn aflate în județul Vaslui, 18 octombrie 1934³¹, sau din cererea de anulare a autorizației de dărmare a casei monument din Târgu Neamț unde a locuit poeta Veronica Micle, 9 iulie 1939³².

De numele savantului și prim-ministrului Nicolae Iorga se leagă și strădaniile sale pentru a rezolva unele probleme de organizare și desfășurare a variatei activități a Arhivelor Statului, înființând, la 1 iunie 1931, subdirecția regională a Arhivelor Statului pentru Banat, inițiativă ce completa partea finală a Propunerilor de modificare a legii arhivelor statului din 1925, documente semnate de Nicolae Iorga, care prezintă o deosebită importanță pentru arhivistica românească.

Prestigioasa activitate științifică a savantului Nicolae Iorga, *doctor honoris causa* a 10 universități europene și activitatea politică a fost brusc întreruptă la 27 noiembrie 1940, când încă nu împlinise vârsta de 70 de ani, pierdere care l-a impresionat profund pe fostul ministru de externe Grigore Gafencu, aflat în misiune la Moscova. Iată ce consemna acesta: "uciderea lui Nicolae Iorga, care chiar dacă ar fi greșit uneori cu vorba sau cu scrisul, nu era o primejdie pentru nimeni și era o fală pentru toți... Câte pagini frumoase din istoria

noastră au fost rupte dintr-o singură dată de mâinile murdare a unor smintiți: Iorga, tânărul profesor al tinereții române, propovăduitorul înflăcărat al conștiinței și al mândriei profesionale; Iorga, muncitorul neobosit, cercetător al trecutului, evocator însuflețit al măririlor de altădată; Iorga, cel mai avântat și cel mai pătimăș slujitor al idealului de întregire națională, aruncat în lături pe marginea drumului, ca o zdreanță însângărată de care nu mai e nevoie în lumea cea nouă, în care ne-am „încadrat” cu o vlagă nebună de rob păgân și răzvrățiți... Îl văd în Senat, unde am avut cinstea să stau ca adversar și totuși ca prieten patru ani de-a rândul în apropierea sa. Cuvântările sale pline de ciudățenii și de contraziceri atingeau uneori culmi de gândire și simțire românească la care nici un alt orator din zilele noastre nu se putea ridica”³³.

Cu prilejul redeschiderii Institutului de Istorie Universală din București la 6 decembrie 1941, istoricul Gheorghe I. Brătianu a evocat diversitatea informațiilor culese de profesorul său, Nicolae Iorga, în decursul cercetărilor întreprinse asupra trecutului românilor și a tuturor popoarelor pentru o istoriologie umană, la care lucra cu atâta pasiune (pe care o va finaliza Dionisie Pippidi și Liliana Iorga Pippidi), gândirea întotdeauna originală și răscolitoare, care nu suferea compartimentări nici în timp, nici în spațiu. Este o certitudine faptul că, nici cei mai hotărâți adversari ai săi n-au putut și nu vor putea să-l conteste, remarca în continuare același istoric, că nu este un rând din atâtea câte a scris Nicolae Iorga, care să nu arunce sămânța unei idei, care să nu constituie prilejul unei discuții, care să nu pună probleme ce constrâng la examinare și cercetare și să nu deștepte interesul cititorului, fără de care orice scriere istorică nu mai e știință vie, ci literă moartă... "Iorga nu se poate defini într-o specialitate, nici margini la o epocă sau la o țară. El este o forță a naturii”³⁴. Față de ceea ce a însemnat Nicolae Iorga, președintele Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu, deși adversar politic, a avut tăria să consemneze în memoriul înaintat (decembrie 1940) lui Ion Antonescu, conducătorul statului, "meritele nestinse în evoluția gândirii naționale românești și care a fost o poboabă a științei naționale și universale”³⁵. Drapelele a 47 de universități s-au plecat în bernă, Nicolae Iorga fiind un adevărat simbol al demnității umane, după cum transmitea telegrama Academiei din Paris în decembrie 1940³⁶.

Directorul general al Arhivelor Statului, Aurelian Sacerdoțeanu, va edita un număr comemorativ al revistei de specialitate³⁷, sub genericul "Lui Nicolae Iorga, amintire", la numai un an de la trecerea în neființă a mentorului său Nicolae Iorga, "aceluia care va fi întotdeauna însuși sensul vieții noastre, cel mai mare prețuitor și sprijinitor al arhivelor". Izvoarele informaționale aflate la Arhivele Naționale ale României și Direcțiile sale județene constituie prețioase surse pentru cercetători, așa cum o probează volumele și studiile tipărite în cei peste 60 de ani care s-au scurs de la trecerea în neființă a lui Nicolae Iorga. Se reeditează mereu excerpte din opera sa, crește mereu numărul volumelor, dar sigur fără nici o nădejde de a ajunge vreodată la capăt. A scris doar preț de o bibliotecă întreagă, iar noi nu ne facem decât o pioasă datorie de învățacei reșezându-l acolo unde dintr-

un început îi era locul: în inima neamului său, scria academicianul David Prodan în *Memoriile sale*³⁸.

NOTE

1. Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale, colecția stare civilă, oraș Botoșani, registrul 433.
2. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond George Coșbuc, dosar 1, filele 1-3.
3. Direcția Județeană Botoșani a Arhivelor Naționale, fond Primăria Botoșani, dosar 58/1876, fila 60.
4. Ibidem, dosar 9/1878, filele 14 și 43.
5. Barbu Teodorescu, *Un concurs universitar celebru*, București, 1944 și Biografia școlară a lui N. Iorga, București, 1970.
6. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosar 401a/1895, fila 172.
7. Ibidem, fila 150.
8. Ibidem, fond Nicolae Iorga, dosar 1/1895, fila 1.
9. Ștefan Meteș, *Activitatea istorică a lui Nicolae Iorga*, București 1921, pag. 7-9.
10. Marcu Berza, *Nicolae Iorga. Istoric al evului mediu. Ședința din 6 decembrie 1943*, București, 1944.
11. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Direcția Generală a Arhivelor Statului, dosar 7/1902, filele 21, 22.
12. Ibidem, facsimil nr.1624.
13. Ibidem, facsimil nr.1629.
14. Ibidem, fond Casa Școalelor, dosar 13/1920, fila 2.
15. Ibidem, fond Brătianu, dosar 511, filele 3 și 4.
16. Ibidem, facsimilele nr.1333, 1335 și 526.
17. Ibidem, fond Nicolae Iorga, dosar 53, filele 17-20.
18. Ibidem, facsimil 1632.
19. Ibidem, fond Nicolae Iorga, dosar 39/1929, filele 55-57.
20. Ibidem, fond Nicolae Iorga, dosar 5/1931, filele 43-44.
21. Ibidem, dosar 44/1900-1904, filele 47,48.
22. David Prodan, *Memorii*, București, 1993, p. 158.
23. Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale, fond Primăria Municipiului Iași, dosar 11/1907, fila 23.
24. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond Poliția și Siguranța Generală, dosar 39/1906, fila 13.
25. Ibidem, fond Nicolae Iorga, dosar 3/1929, fila 3.
26. Ibidem, dosar 5/1932, fila 31.

Nicolae Iorga împreună cu
fratele său George, Botoșani,
1884.

*Nicolae Iorga and his brother
George, Botoșani, 1884.*

Nicolae Iorga membru al Academiei Române,
1910.

*Nicolae Iorga, member of the Romanian
Academy, 1910.*

Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași unde a studiat N. Iorga.

Iassy, „Al. I. Cuza” University, where N. Iorga studied.

Prim-ministrul Nicolae Iorga și Alteța Sa Imperială Arhiducesa Margareta de Habsburg cu ocazia vizitării orașului Câmpulung-Muscel, 1931.

Nicolae Iorga prime minister and Her Royal Highness, the archduchess Margareta of Habsburg, visiting Câmpulung-Muscel, 1931.

Aspect din timpul primirii călduroase al lui Nicolae Iorga la Călărași, iunie 1931.

The warm reception of Nicolae Iorga, Călărași, June, 1931.

Letter addressed by N. Iorga to Mrs. Odobescu. January, 18, 1904.

Scrisoare adresată de N. Iorga episcopului Visarion Puiu cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Neagoe-Vodă.

Letter addressed by N. Iorga to Bishop Visarion Puiu, for commemorating 400 years from Neagoe Vodă's death. September, 6, 1921.

www.mnir.ro

ANUL ROMÂNESC

Anul I, No 33 București 31 August 1906

Numărul 15/bani	Apare Jola și Dumineca.	Redacția și Administrația:
ABONAMENTI: pe un an —	Director:	STRADA HUZARILOR, 42
În tară — 15 —	N. IORGA	BUCUREȘTI
În străinătate — 17 —		

Întâia zi a serbărilor Romînimii.

În dimineața zilei de Duminică, 27 August, s'a sfințit steagul societății «Carmen».

Însemnătatea și frumuseța deosebită a serbării a dat-o ființa și colaborarea celorlalte coruri. După ce s'a amintuit slujba, făcută de un arhieru, vicariul Mitropoliei, după ce s'au bătut cuiele, înaintea marii mulțimi ce se adunase — mai mult Romîni de peste hotare, coaspeți plini, din inimă lor curată, de cea mai sfîntă bucurie pe care au avut-o și o vor mai avea în viață, — steagul sfințit a prins a colinda pe rînd celelalte steaguri de societăți corale, cu care se înfrăția prin atingerea mătăsurilor și ciucurilor de aur. La fiecare întîlnire, o nouă cîntare venia să pecetluiască frăția, și ca un lanț de armonie străbătea astfel largul spațiu al Arenelor Expoziției. Pe rînd se auziră astfel cei din Banat, cei din Munții Apuseni, cei din Săliște, din Orăștie, din Orade și din Beiuș și, dintre ai noștri, de dincoace, cîntînd aceleași cîntări cu aceeași simțire și visînd același scop, orășenii din Severin și Birlad, țeranii și țerancele de la Breaza Prahovei, de la Dumbrăveni, Moldovei de sus și copiii cu glasuri argintii de la Osoiul de lingă Prut pe cari-l conducea și-i încălzia cu un avînt nebun un rar învățător îndrăgostit de școala lui pe care din toate puterile lui încearcă s'o înalțe.

Trebuie să spunem că s'a cîntat mai bine de cei de

27. Ibidem, fond A.C.Cuza, dosar 44/1910, filele 72-75.
28. Ibidem, fondul Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosar 781/1923, fila 11.
29. Ibidem, fond Brătianu, dosar 501, fila 3.
30. Direcția Județeană Vaslui a Arhivelor Naționale, fond Episcopia Huși, dosar 10/1932, fila 13.
31. Ibidem, dosar 7/1934, fila 8.
32. Direcția Județeană Neamț a Arhivelor Naționale, fond Prefectura Județului Neamț, dosar 37/1939, fila 14.
33. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, fond personal Grigore Gafencu, inventar 2106, dosar 13, filele 288-289.
34. Ibidem, fond Brătianu, dosar 501, fila 8.
35. A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940 – ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, 1973, pag. 186.
36. Petre Țurlea, *Școala română din Franța*, București, 1994, pag. 88-89.
37. Aurelian Sacerdoțeanu, *Nicolae Iorga 5/17 iunie 1871 – 27 noiembrie 1940*, în „Revista Arhivelor”, IV 2, 1941, p. 205-213.
38. David Prodan, *op.cit.*, p. 159.

NICOLAE IORGA AND THE ARCHIVES 1871 - 1940

Summary

This article presents, by means of historical documents preserved by the National Archives of Romania and its branches, the complex personality of the exceptional historian Nicolae Iorga, an encyclopaedic spirit, scientist and politician. We celebrate 150 years since his birthday on June 5, 1871, at Botosani.

The mentioned documents presents important moments of his rich biography, the dimension of his scientific activity, as result of research of the primary sources kept by the Romanian, European or American archives; the setting up of cultural and scientific institutions in Romania and abroad, his sustained and continuous fight for the fulfillment of the national ideal, the Great Union in 1918 and keeping the territorial integrity.

CUPRINS

Bogdan Alexandru HALIC

- Considerații asupra acțiunilor imagologice desfășurate de Mihai Viteazul 3
- Considerations concernant les actions imagologiques déployées par Michel Le Brave*

Florin MARINESCU

- Metoace ale mănăstirii Vatoped în Orașul (sau Târgul) de Floci 10
- Eglises soumises au Monastère de Vatoped dans la Ville de Floci*

Anca PĂUNESCU

- Informații documentare privind așezămintele religioase de la Orașul de Floci 15
- Documentary informations about religious foundations from Orașul de Floci*

Mariana STATE

- Un pionier al economiei românești a secolului al XIX-lea. Costache Bălcescu 21
- Costache Balcescu: a pioneer of the 19th century romanian economy*

Mariana NEGUȚU

- Documente din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României 27
- Documents du patrimoine du Musée National d'Histoire de la Roumanie*

Vasile NOVAC

- C.A. Rosetti - polițai la Pitești 32
- C. A. Rosetti - policeman in Pitești*

Cătălina OPASCHI

- Lt.-colonelul Dimitrie Papazoglu - stema și sigiliul său 53
- Le lieutenant-colonel Dimitrie Papazoglu - son blason et son sceau*

Constantin ILIESCU, Vasile NOVAC

- Date noi despre Grigore Bengescu II în lumina unor scrisori inedite care i-au fost adresate de către personalități ale culturii românești și străine 61
- News dates about Bengescu Grigore II, in the lights of the inedit letters, wich it was adress to the romanian and foreign culturels personalities*

Mariana NEGUȚU

Adeziunea locuitorilor din județul Argeș la petiția din 11 iunie 1861

69

L'adhésion des habitants du département de Argeș à la petition du 11 juin 1861

Georgeta FILITTI

Iancu Bălăceanu și aducerea principelui Carol de Hohenzollern în România

74

Iancu Bălăceanu and the coming of Prince Carol of Hohenzollern to Romania

Cătălina OPASCHI

Documente din arhivele franceze privind crearea monedei naționale între 1867 - 1870

78

Des documents des archives francaises sur la fondation de la monnaie nationale, 1867-1870

Lucia TAFTA

Principele Carol de Hohenzollern și organizarea armatei române. Misiunea militară Lamy și așa-zisa prusianizare

88

Le Prince Charles de Hohenzollern et l'organisation de l'armée roumaine. La Mission Militaire Lamy et la dite prussienisation

Lucia TAFTA

Acțiunea bulgară din 1868 în optica comandantului misiunii militare franceze la București

97

L'action bulgare de 1868 en l'optique du commandant de la mission militaire française à Bucharest

Katiușa PÂRVAN

Opera medalistică a sculptorului Mihail Kara, mărturie a pregătirii serbărilor încoronării

106

L'oeuvre médalistique du sculpteur Mihail Kara - preuve d'organisation des fêtes du couronnement

Maria IONIȚĂ

Despre o reședință princiară (regală) de vară între Câmpulung și Sinaia

117

Sur une residence princiere (royale) d'été entre Câmpulung et Sinaia

Marian CONSTANTIN

Genealogie regală. Legitimare și autoreferențialitate

128

Généalogie royale. Légitimité et autoréférentialité

Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Katiușa PÂRVAN	
Carol I în medalistică	137
<i>Charles Ier dans l'art de la médaille</i>	
Viorica ZGUTTA	
Carol I pe meleagurile vasluiene	182
<i>Charles Ier dans les parages de Vaslui</i>	
Ioan SPĂȚAN	
Constantin Rădulescu-Motru despre Regele Carol I	189
<i>C. Rădulescu-Motru about King Charles I</i>	
Șerban CONSTANTINESCU	
Regele Carol I și aspecte ale politicii externe românești la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX	193
<i>Le roi Charles Ier et des aspects de la politique étrangère roumaine à la fin du XIXème siècle et au commencement du XXème siècle</i>	
Florin GEORGESCU	
Carol I protector al culturii naționale	200
<i>Charles Ier – le protecteur de la culture nationale</i>	
Maria IONIȚĂ	
Prezențe la Dunăre și Marea Neagră ale renumitei Case Capșa	204
<i>Presences au Danube et a la Mer Noire de la renommee Maison Capșa.</i>	
Ileana STANCA DESA	
Carol I și Dunărea	210
<i>Charles I and the Danube river</i>	
Radu IONESCU	
Domeniile coroanei	215
<i>Les Domaines de la Couronne</i>	
Dorina TOMESCU	
Aspecte ale ceremonialului de la curtea Regelui Carol I	219
<i>Aspects du cérémonial à la Cour du roi Charles Ier</i>	

Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Katiușa PÂRVAN	
Moartea Regelui Carol I reflectată în medalistică. Reacție publică și reacție personală.	226
<i>La mort du Roy Charles Ier et son écho dans l'art de la médaille - une réaction publique et une réaction personnelle -</i>	
Maria IONIȚĂ	
Pasiunea pentru arhitectură a Reginei Maria și curentul "Art Nouveau"	240
<i>La passion pour l'architecture de la Reine Marie et le courant "Art Nouveau"</i>	
George TROHANI	
Generalul Gheorghe G. Eremie (1871 - 1922) în pagini de scrisori	245
<i>Le Général Georges G. Eremie (1871-1922). Pages de ses lettres</i>	
Nicolae PETRESCU	
Predealul eroic din toamna anului 1916	256
<i>Predeal, autumn 1916: a heroic site</i>	
Adrian Silvan IONESCU	
Jurnalul unui prizonier de război (1916 - 1917)	260
<i>A Prisoner of War's Diary (1916 - 1917)</i>	
Chira JURCĂ	
Regimentul 44 Infanterie Argeș în luptele din Țara Loviștei	279
<i>Le Régiment 44 I Arges et les luttes de Țara Loviștei</i>	
Chira JURCĂ, Smaranda BILȚ	
Funeraliile Reginei Maria	292
<i>Les funérailles de la Reine Marie</i>	
Nicolae PETRESCU	
Momente din istoria relațiilor sportive româno-germane	300
<i>Historical glimpses of romanian-german contacts in sports</i>	
Elena ISTRĂȚESCU	
Nicolae Iorga și arhivele. 1871 - 1940	338
<i>Nicolae Iorga and the Archives 1871 - 1940</i>	

Coperta I – Palatul Poștelor din București. Începutul secolului XX.
Carte poștală ilustrată, color.

Coperta IV – Trecerea Dunării de către armata română. 20 august 1877. Tapiserie.
– Regele Carol I cu suita militară la serbarea încoronării din 10 mai 1881.
Cromolitografie.

Fotografii realizate de **Marius Amarie**.

